לחלוקה חופשית

שבוע פרשת ויקרא - פרשת החודש

כ"ד אדר – א' ניסן ה'תשע"ב (12 March – 24 – 18)

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ
יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר
לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי
עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה:
ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

פרק קיב נדפס בעמ' עח

ביאורים מתוך פירוש רש"י נדפס בעמ' יט

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ –49,000 עותקים

מתוכם הודפסו

5,000 עותקים על ידי:

מהודרים בטעם
מצות כפר חב"ד
מקפידים על אכילת
03-9606459

5,000 עותקים על ידי:

דגי צמרת

סוקולוב 47 חולון 03-5043456

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" יכול לכתוב

לפאקס : 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קי״י קי״א קי״ב ..... ג

ג) מאמר ד״ה החודש הזה לכם ראש חדשים וגו׳ ש״פ ויקרא,
פ׳ החודש, ר״ח ניסן, ה׳תשמ״ה ..... ה

ד) מכתב כללי ערש״ק ר״ח ניסן, ה׳תשמ״ה ..... טז

ה) שיחות שבת פרשת ויקרא
פרשת החודש, ראש חודש ניסן, התשמ״ה ..... כ

ו) לקוטי שיחות – פרשת ויקרא
(בלה״ק) כרך יז ..... כח

ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי
יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לב

ח) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה ז״ל
שניאורסאהן חוברת ה, תרגום מאידיש ..... לג

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויקרא ..... לד

י) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ויקרא ..... לה

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויקרא ..... סא

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויקרא ..... סב

יג) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן ..... ע

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויקרא ..... עא

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עו

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ויקרא ..... עט

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויקרא ..... צט

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויקרא ..... קו

יט) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק כא, תהלים פרק מה ..... קי

כ) משניות תענית – מגילה
ביאור קהתי ..... קיב

כא) עין יעקב מסכת יומא ..... קכא

כב) מסכת תמורה עם ביאורים
מדף לב עד דף לד ..... קכב

כג) מסכת כריתות עם ביאורים
מדף ב עד דף ה ..... קלב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כד) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קנה

כה) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קנה

כו) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קנו

כז) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קנז

כח) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קנח

כט) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קנט

ל) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קס

לא) ספר המאמרים ה׳תרפ״ו
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסא

לב) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסב

לג) רשימת תרנ״ב
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסב

לד) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קסג

לה) חומש לקריאה בציבור ..... קסו

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא ..... קעד

לז) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קעה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי.

ביאור בדרך אפשר

על חודש ניסן נאמר בתורה:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה[1], **וידועים דִּיּוּקֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ** אדמו"רי חב"ד **בָּזֶה** בפסוק זה שדייקו בו, **דּוֹר אַחַר דּוֹר,** מהדור הראשון **עַד לְדָרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של **כ"ק אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, בַּעַל הַהִלּוּלָא דְּב' נִיסָן** שביום זה (בשנת תר"פ) נסתלק **(הֶחָל** בשנת תשמ"ה, שנת אמירת המאמר **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ זוֹ, וְקָשׁוּר בִּמְיֻחָד לִזְמַן זֶה, זְמַן רַעֲוָא דְּרַעֲוִין** המאמר נאמר במהלך התוועדות שהתקיימה בשבת קודש בשעות אחר הצהרים, בעלות המנחה של יום השבת, שעל זמן זה נאמר בזוהר שהוא "רעוא דרעוין", רצון הרצונות, כלומר שבשעה זו מאירה בחינת התענוג העליון שהוא המקור לכל הרצונות והפנימיות שלהם, כשם שבאדם העונג שיש לו בדבר מסויים הוא הסיבה והמקור לרצון שלו בדבר זה) **מִשְׁנוֹת תרע"ח**[2] **וְתרע"ט**[3], ובמאמרי החסידות של הרבי הרש"ב על פסוק זה, "החדש הזה לכם", שנאמרו בשנים תרע"ח ותרע"ט מדייק **מַהוּ** פירוש ומשמעות **הָעִנְיָן שֶׁחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה** שהוא תחילת השנה **הוּא בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי דַּוְקָא (בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי), וְהַיְנוּ שֶׁחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הוּא הָרֹאשׁ שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה,** גם לעניין **חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה וְשָׁבוּעוֹת הַשָּׁנָה וִימוֹת הַשָּׁנָה,** ולא רק לעניין תחילת השנה בלבד **וְאִם כֵּן מַהוּ שֶׁאוֹמְרִים כָּאן** בפסוק זה **שֶׁחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה** אף ש"ראש השנה" הוא באחד בתשרי?.

ביאור בדרך אפשר

וְהשאלה מתחזקת **בִּפְרָט לְפִי הַבֵּאוּר הַיָּדוּעַ** בשני ספרי חסידות - **בִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[4] לאדמו"ר הזקן **וּבַ'עֲטֶרֶת רֹאשׁ'**[5] לבנו האדמו"ר האמצעי, **שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה** שחל באחד בתשרי **נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה הַחַיּוּת** לכל העולמות ולכל הנבראים **עַל כָּל הַשָּׁנָה,** אלא שבראש השנה ההשפעה היא כללית **וּמִמֶּנּוּ** מראש השנה **נִשְׁפַּעַת אַחַר־כָּךְ הַחַיּוּת בְּכָל חָדְשֵׁי וִימֵי הַשָּׁנָה** לכל חודש ולכל יום בפרטיות, וההשפעה היא **בְּסֵדֶר מְסֻדָּר דַּוְקָא, הַיְינוּ תְּחִלָּה** באה ההשפעה **בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי וְאַחַר־כָּךְ בָּחֳדָשִׁים שֶׁלְּאַחֲרָיו,** ובכל אחד מהחדשים מגיעה החל מראש השנה החיות שלו בפרט **שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁתִּשְׁרֵי הוּא גַּם** החודש **הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה,** שהרי מראש השנה שהוא תחילת חודש תשרי יש השפעה של חיות בצורה מסודרת לכל חדשי השנה **וְאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁאוֹמְרִים כָּאן** בפסוק "החודש הזה לכם" **שֶׁנִּיסָן הוּא הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה** ולא חודש תשרי הוא החודש הראשון.?

גַּם יָדוּעַ הַדִּיּוּק[6] הנוסף במאמרי החסידות על פסוק זה **עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב**[7] **וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיֶרַח הָאֵיתָנִים גו' הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן דְּעַתִּיקַיָּא הַוּוּ קַרְיָן לֵיהּ יַרְחָא קַדְמָאָה,** הזקנים, העתיקים, היו קוראים לו (לחודש תשרי, שהוא החודש השביעי מניסן) החודש הקדמון **פֵּרוּשׁ עַתִּיקַיָּא הַיְינוּ לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁזֶּה כּוֹלֵל** גם את התקופה של **לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם [שֶׁהַרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא** למעשה **הַהַתְחָלָה דְּמַתַּן תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8] בדברי הקדוש־ברוך־הוא למשה רבנו כאשר הוטלה עליו השליחות להוציא את בני ישראל ממצרים **בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם**

בס"ד. שבת פרשת ויקרא, פרשת החודש, ראש חודש ניסן ה'תשמ"ה.

(הנחה בלתי מוגה)

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה[1], וידועים דִּיּוּקֵי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ בָּזֶה, דּוֹר אַחַר דּוֹר, עַד לְדָרוּשֵׁי כ"ק אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, בַּעַל הַהִלּוּלָא דְּב' נִיסָן (הֶחָל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת קֹדֶשׁ זוֹ, וְקָשׁוּר בִּמְיֻחָד לִזְמַן זֶה, זְמַן רַעֲוָא דְּרַעֲוִין) מִשְׁנוֹת תרע"ח[2] וְתרע"ט[3], מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וַהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי דַּוְקָא (בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי), וְהַיְנוּ שֶׁחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הוּא הָרֹאשׁ שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה וְשָׁבוּעוֹת הַשָּׁנָה וִימוֹת הַשָּׁנָה, וְאִם כֵּן מַהוּ שֶׁאוֹמְרִים כָּאן שֶׁחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. וּבִפְרָט לְפִי הַבֵּאוּר הַיָּדוּעַ בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[4] וּבַ'עֲטֶרֶת רֹאשׁ'[5], שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה הַחַיּוּת עַל כָּל הַשָּׁנָה, וּמִמֶּנּוּ נִשְׁפַּעַת אַחַר־כָּךְ הַחַיּוּת בְּכָל חָדְשֵׁי וִימֵי הַשָּׁנָה, בְּסֵדֶר מְסֻדָּר דַּוְקָא, הַיְינוּ תְּחִלָּה בְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי וְאַחַר־כָּךְ בָּחֳדָשִׁים שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁתִּשְׁרֵי הוּא גַּם הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וְאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁאוֹמְרִים כָּאן שֶׁנִּיסָן הוּא הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. גַּם יָדוּעַ הַדִּיּוּק[6] עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב[7] וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיֶרַח הָאֵיתָנִים גו' הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן דְּעַתִּיקַיָּא הַוּוּ קַרְיָן לֵיהּ יַרְחָא קַדְמָאָה, פֵּרוּשׁ עַתִּיקַיָּא הַיְינוּ לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁזֶּה כּוֹלֵל לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם [שֶׁהַרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַהַתְחָלָה דְּמַתַּן תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת

---

1) בא יב, א. 2) סה"מ תרע"ח ס"ע רכד ואילך. ובכ"מ. 3) סה"מ עטר"ת ע' שכג ואילך. וראה גם סה"מ ה'ש"ת ע' 19 ואילך. 4) תבוא מא, ג. 5) בתחלתו. 6) מקומות שבהערה 3. ועוד. 7) מלכים א ח, ב. 8) שמות ג, יב. וראה פרש"י שם (משמו"ר פ"ג, ד).

ביאור בדרך אפשר

מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהַהַתְחָלָה דְּמַתַּן תּוֹרָה הִיא בְּעֵת יְצִיאַת מִצְרַיִם שהרי היציאה היא במטרה להגיע להר סיני ולקבל את התורה ואם כן דברי תרגום יונתן שלפני מתן תורה היו קוראים לחודש תשרי "החודש הקדמון" (הראשון) מתפרשים גם לגבי התקופה שלפני יציאת מצרים], היינו דִּלְפָנֵי אֲמִירַת פָּרָשַׁת הַחֹדֶשׁ שבה נאמר לראשונה שחודש ניסן הוא החודש הראשון אָז הָיוּ קוֹרִין עֲתִיקַיָּא הזקנים לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי חֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וּכְעָן - וכעת הוּא חודש תשרי שבעבר היה החודש הראשון יַרְחָא שְׁבִיעָאָה, החודש השביעי, דִּלְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וּלְפִי זֶה דּוֹרֵשׁ בֵּאוּר בְּיוֹתֵר, דְּמִכֵּיוָן שֶׁבְּמֶשֶׁךְ אַלְפֵי שָׁנִים מאז בריאת העולם לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה שהיה בשנת ב׳ אלפים תמ״ח לבריאה הָיָה נִקְרָא תִּשְׁרֵי הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וְנִקְרָא כֵּן עַל־יְדֵי גְּדוֹלֵי עוֹלָם, הנקראים "עתיקייא" אִם כֵּן לָמָּה נִשְׁתַּנָּה אַחַר־כָּךְ לִהְיוֹת נִיסָן דַּוְקָא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה ומדוע תשרי לא נשאר הראשון כפי שהיה במשך אלפני שנים?. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן עַל־פִּי מָה דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[9] מִשֶּׁבָּחַר הַקָּבָ״ה בְּעוֹלָמוֹ [הַיְינוּ מִשֶּׁבָּרָא אֶת הָעוֹלָם וְאַחַר־כָּךְ בּוֹ] קָבַע בּוֹ הקדוש־ברוך־הוא רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, וּמִשֶּׁבָּחַר הַקָּבָ״ה בְּעוֹלָמוֹ [הַיְינוּ בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה וִיצִיאַת מִצְרַיִם, דְּאָז הָיָה אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים כו׳, וְכַמּוּבָא בְּ״שֵׁלְחָן עָרוּךְ״ אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן[10] בְּכַנְּוָנַת וּבָנוּ בָּחַרְתָּ שֶׁבִּברְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן לְמַתַּן תּוֹרָה] קָבַע לָהֶם חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאֻלָּה שֶׁהוּא חֹדֶשׁ נִיסָן, דְּלִכְאוֹרָה מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר הָיָה הָעִנְיָן דְּקָבַע בּוֹ רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים (מִשֶּׁבָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ וּמִשֶּׁבָּחַר בְּעוֹלָמוֹ) דְּהַיְינוּ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, אִם־כֵּן טַעְמָא בָּעֵי לָמָּה קָבַע לָהֶם אֶת חֹדֶשׁ הַגְּאֻלָּה בְּנִיסָן וְלֹא בְּתִשְׁרֵי.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ בֵּין חֹדֶשׁ נִיסָן לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הוּא מַה שֶּׁבְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הָיָה עִנְיָן בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וּבְחֹדֶשׁ נִיסָן הָיָה הַנֵּס דִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְהִנֵּה עִנְיָן בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא לִכְאוֹרָה נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַנֵּס דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כִּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא יֵשׁ מֵאַיִן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנֵּס דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ בִּלְבַד. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָרִים הַנַּ״ל[11] מִ״שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה״,[12] דְּהִתְהַוּוּת יֵשׁ מֵאַיִן הִיא פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם־סוּף שֶׁנִּבְקְעוּ הַמַּיִם וְנִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד וְחוֹמָה. דְּעִנְיָן קְרִיעַת

ביאור בדרך אפשר

לְכַוֵּן כאשר אומרים "ובנו בחרת" לְמַתַּן תּוֹרָה] קָבַע לָהֶם חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאֻלָּה שֶׁהוּא חֹדֶשׁ נִיסָן, דְּלִכְאוֹרָה תמוה: מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר הָיָה הָעִנְיָן דְּקָבַע בּוֹ הקדוש־ברוך־הוא בעולם רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשָׁנִים (מִשֶּׁבָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ וּמִשֶּׁבָּחַר בְּעוֹלָמוֹ) כבר בתחילת הבריאה) דְּהַיְינוּ שכבר בתחילת הבריאה הקדוש־ברוך־הוא בחר את חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, אִם־כֵּן טַעְמָא בָּעֵי יש צורך בנתינת טעם והסבר לָמָּה בעת יציאת מצרים ומתן תורה חל בכך שינוי ובמקום הבחירה שכבר הייתה זמן רב קודם לכן בחודש תשרי בחר הקדוש־ברוך־הוא כעת בחודש ניסן - קָבַע לָהֶם אֶת חֹדֶשׁ הַגְּאֻלָּה בְּנִיסָן וְלֹא בְּתִשְׁרֵי שהוא החודש שמלכתחילה הבחירה הייתה בו, כאשר הקדוש־ברוך־הוא קבע בעולם "ראשי חדשים ושנים"? אַךְ ביאור הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ ההבדל בֵּין חֹדֶשׁ נִיסָן לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי מבחינת התוכן והמהות שלהם הוּא מַה שֶּׁבְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הָיָה עִנְיָן בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וּבְחֹדֶשׁ נִיסָן הָיָה הַנֵּס דִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְהִנֵּה עִנְיָן בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא לִכְאוֹרָה נַעֲלֶה ומופלא יוֹתֵר מֵהַנֵּס דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כִּי בְּרִיאַת הָעוֹלָם הִיא יֵשׁ ומציאות קיימת מֵאַיִן היינו דבר מלא דבר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנֵּס דִּיצִיאַת מִצְרַיִם הוּא לא חידוש מופלא כמו בריאת יש מאין אלא יֵשׁ מִיֵּשׁ שינוי של מציאות קיימת למציאות אחרת בִּלְבַד. וְכַמּוּבָא בַּמַּאֲמָרִים הַנַּ״ל[11] מאמרי החסידות של האדמו״רים בדורות הקודמים על הפסוק "החודש הזה לכם" מִ״שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה״[12] שבספר התניא לרבנו הזקן, דְּהִתְהַוּוּת העולם יֵשׁ מֵאַיִן הִיא פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם־סוּף שֶׁנִּבְקְעוּ הַמַּיִם לגזרים וְנִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד וְחוֹמָה היפך טבעם

---

9) שמו״ר פט״ו, יא. 10) או״ח סי׳ ס״ד. 11) סה״מ עטר״ת שם ע׳ שכד. 12) פ״ב.

ביאור בדרך אפשר

להיות נוזלים וניגרים כי כאמור בריאת העולם היא יש מאין ואילו נס קריעת ים סוף הוא יש מיש, כפי שיבואר להלן. **דְּעִנְיָן קְרִיעַת יַם־סוּף הוּא הַשְׁלֵמוּת דִּיצִיאַת מִצְרַיִם** כמובן מפשטות הדברים שרק בקריעת ים סוף בני ישראל יצאו ונשתחררו ממצרים לגמרי ועד אז היו נתונים בסכנה מפני המצרים שרדפו אחריהם

[**וְכַמּוּבָא בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳**[13] לרבנו הזקן **בְּשֵׁם הַתּוֹסֶפְתָּא**[14] **דִּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם, כָּךְ מִצְוָה לְהַזְכִּיר קְרִיעַת יַם־סוּף בְּכָל יוֹם, וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁקְּרִיעַת יַם־סוּף הִיא הַשְׁלֵמוּת דִּיצִיאַת מִצְרַיִם], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הִנֵּה הָעִנְיָן דִּבְרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר**. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, כִּי קְרִיעַת יַם־סוּף הִיא יֵשׁ מִיֵּשׁ בִּלְבַד, כִּי הָעִנְיָן דְּחוֹמָה הַנִּצֶּבֶת בְּמָקוֹם אֶחָד הוּא דָּבָר יֵשׁ שֶׁבָּעוֹלָם**[15] (בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ בִּמְצִיאוּת אַחֶרֶת) וְכֵן הַמַּיִם הֵם יֵשׁ, וְהַנֵּס הוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ בִּלְבַד, שֶׁהַמַּיִם יַעַמְדוּ כְּמוֹ גֵּד כוּ׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הִיא יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהוּא דָּבָר חָדָשׁ לְגַמְרֵי.

וְהִנֵּה מִלְּבַד זֹאת שֶׁבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הִיא פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם־סוּף, הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁגַּם הַנְהָגַת הַטֶּבַע (שֶׁנִּבְרְאָה גַּם כֵּן בְּעֵת בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּתִשְׁרֵי) יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה עַל הַנֵּס דִּקְרִיעַת יַם־סוּף, וְכַמּוּבָא בַּדְּרוּשִׁים[16] (דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ) בְּשֵׁם הָ׳עַקֵּדָה׳[17], שֶׁבִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים אָנוּ יְכוֹלִים לִלְמֹד וּלְהָבִין גַּדְלוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, א׳ מֵהַנְהָגַת הַטֶּבַע, ב׳ מֵהַנְהָגָה טִבְעִית עַל הַנְהָגָה טִבְעִית דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן הוּא, כַּמְבֹאָר בַּדְּרוּשִׁים[18], מִשּׁוּם שֶׁהַנְהָגַת הַטֶּבַע בְּאֹפֶן דְּלֹא יִשְׁבֹּתוּ[19], הֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, מוֹרָה עַל בְּחִינַת אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי[20], שֶׁהוּא עִנְיָן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי אֵין פֵּרוּשׁוֹ רַק שֶׁאֵין בּוֹ עִנְיַן הַשִּׁנּוּי בְּפֹעַל, אֶלָּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִיכֹלֶת לְשִׁנּוּי, וּלְמַעְלָה מִגֶּדֶר קבועות וכד׳ ללא הפסק היינו הנהגה טבעית מתמדת ללא הפסק, **הֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, מוֹרָה עַל בְּחִינַת אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי**[20], כפי שהקדוש־ברוך־הוא אומר על עצמו שמציאותו ופעולותיו הם באופן קבוע ונצחי ללא שינוי **שֶׁהוּא עִנְיָן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר** המלמד על גדולתו המופלאה של הקדוש־ברוך־הוא. **דְּהִנֵּה מַה שֶּׁכָּתוּב אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי אֵין פֵּרוּשׁוֹ רַק שֶׁאֵין בּוֹ עִנְיַן הַשִּׁנּוּי בְּפֹעַל** ולמעשה הקדוש־ברוך־הוא נצחי, **אֶלָּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה גַּם מִיכֹלֶת לְשִׁנּוּי, וּלְמַעְלָה מִגֶּדֶר**

ביאור בדרך אפשר

בדרך הטבע (**שֶׁנִּבְרְאָה** ונתחדשה **גַּם כֵּן בְּעֵת בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּתִשְׁרֵי**) **יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה** ויתרון **עַל הַנֵּס דִּקְרִיעַת יַם־סוּף** למרות שהוא נס מעל לטבע, **וְכַמּוּבָא בַּדְּרוּשִׁים**[16] במאמרי החסידות (**דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ**) **בְּשֵׁם** ספר **הָעַקֵּדָה**[17], **שֶׁבִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים** בשתי צורות **אָנוּ יְכוֹלִים לִלְמֹד וּלְהָבִין** את **גַּדְלוּתוֹ** של ה׳ **יִתְבָּרֵךְ, א׳ מֵהַנְהָגַת הַטֶּבַע, ב׳ מֵהַנְהָגָה נִסִּית** שלא כדעת הטועים לחשוב שהטבע מתנהל מעצמו חס ושלום ורק כאשר מתחולל נס הם רואים בכך יד ה׳, האמת היא שגם הטבע וגם הנס הם מעשי הקדוש־ברוך־הוא ולכן גם מהנהגת העולם לפי הטבע ניתן ללמוד ולהבין את גדולת ה׳. **דְּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה** ויתרון **בְּהַנְהָגָה טִבְעִית עַל הַנְהָגָה נִסִּית, כִּי יֶשְׁנוֹ אֹפֶן דְּגִלּוּי אֱלִקוּת הַמִּתְגַּלֶּה בְּהַנְהָגָה טִבְעִית דַּוְקָא** והיא התגלות אלוקית שלא באה לידי ביטוי כאשר מתחולל נס.

והולך ומבאר את המעלה שבטבע לגבי נס:

וְהָעִנְיָן הוּא, כַּמְבֹאָר בַּדְּרוּשִׁים[18] במאמרי החסידות, **מִשּׁוּם שֶׁהַנְהָגַת הַטֶּבַע בְּאֹפֶן דְּלֹא יִשְׁבֹּתוּ**[19], ככתוב בתורה שלאחר המבול הקדוש־ברוך־הוא הבטיח שמכאן ואילך העולם יתנהג תמיד בצורה קבועה ומסודרת של עונות שנה

---

13) בשלח סב, ב. 14) רפ״ב דברכות. 15) ראה סה״מ עטר״ת שם. וראה גם פלח הרמון (לר״ה מפאריטש) וירא נב, ג. לקו״ש ח״ז ע׳ 189 הערה 10. ובכ״מ. 16) סה״מ תרע״ח שם. רד״ה החודש תרס״ו. תרנ״ד. ובכ״מ. 17) שער לח. וראה בכ״ז - לקו״ש חי״ז ע׳ 150 ואילך. וש״נ. 18) שבהערה 16. ועוד. וראה לקו״ש חי״ז שם ע׳ 153. וש״נ. 19) נח ח, כב. 20) מלאכי ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

שִׁנּוּי כלומר, אין צריך לומר שהקדוש־ברוך־הוא לא משתנה בפועל והוא נצחי אלא המשמעות העמוקה יותר של הדברים היא שלגביו אין שום אפשרות שיהיה עלול להשתנות וכיוון שכך הוא מושלל לחלוטין מלהיות מוגדר כמציאות שעלולה להשתנות אלא הוא למעלה משינויים, לא רק במציאות בפועל אלא גם בהגדרה. **כִּי הָאֵין־סוֹף הוּא לְמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר שֶׁל שִׁנּוּי**[21], ולכן הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הוא **גַּם לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַסְּפִירוֹת** ולא נתון תחת אף אחת מההגדרות של עשר הספירות הקדושות העליונות שהן אמנם כוחות של הקדוש־ברוך־הוא ודרכן הוא בא לידי גילוי אבל הוא עצמו לא נתון להגדרות שהספירות מוגדרות בהן, משום **שֶׁעִנְיַן הַסְּפִירוֹת הוּא צִיּוּר מְסֻיָּם** לספירת החכמה, למשל, יש ׳ציור׳ והגדרות מיוחדים לה שכתוצאה מהם היא אחרת ושונה מהספירות האחרות **וְשִׁנּוּי מְסֻיָּם** לעומת שאר הספירות וכן לעומת האור האלוקי כפי שהיה לפני הירידה והצמצום בספירות, **וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הֵם עֶשֶׂר** (לא פחות ולא יותר) **שִׁנּוּיִים מְסֻיָּמִים** ומוגדרים, **אֲבָל הָאֵין־סוֹף** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שלמעלה מהתלבשות בספירות **הוּא לְמַעְלָה מֵהֶם** ונותר תמיד ללא שינוי וללא כל ׳ציור׳ והגדרה מגבילה.

וְעִנְיַן זֶה מוּבָן גַּם מִמַּה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם[22] בתחילת ׳ספר המדע׳, הראשון מארבעה־עשר ספרי ׳משנה תורה׳ **וּבַמֶּה יִפָּרְדוּ הַצּוּרוֹת** העליונות **זוֹ מִזּוֹ** היינו מה מבדיל ביניהן ועושה את כל אחת מהן ׳צורה׳ שונה ומיוחדת **וַהֲרֵי אֵינָן גּוּפִין** שהרי אילו היו להם גופים ההבדלים ביניהם היו ברורים אבל כיוון שמדובר בצורות רוחניות מה ההבדל בין אחת לשנייה?, והרמב״ם עונה: **לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּמְצִיאוּתָן** ולא כולן מוגדרות בהגדרה אחת, **אֶלָּא** לכל אחת יש מציאות מוגדרת משלה, שונה מחברתה ולכן אין הצורות בדרגה אחת אלא **כָּל אֶחָד מֵהֶן לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כו׳** והבדלי ההגדרות והרמות מבחינת המעלה והדרגה הם שיוצרים את ההבדלים בין הצורות השונות, **הַיְינוּ שֶׁחֲלוּקַת** ההבדלים שבין **הַמַּדְרֵגוֹת בְּרוּחָנִיּוּת מוֹרָה עַל שִׁנּוּי בְּמַדְרֵגָה. וְאִם־כֵּן** המשמעות הפנימית של **עִנְיַן לֹא שָׁנִיתִי** האמור לגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ״אני ה׳״, **הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשִּׁנּוּי, וּלְמַעְלָה מֵהַמַּדְרֵיגוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת כו׳** וכאמור, אינו נתון להגדרות של השינויים ושל הספירות.

וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, בעומק הדברים, ״לא שניתי״ משמעו גם **דְּהָאֵין־סוֹף הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה גַּם מֵעִנְיַן סְפִירוֹת אֵין קֵץ** כמבואר בחסידות שעשר הספירות העליונות כפי שהן ב׳ציור׳ והגדרה מיוחדת לכל אחת מהן קיימות בעיקר מעולם האצילות ומטה אבל בעצם גם למעלה מהאצילות קיים מושג של ספירות אלא ששם הן ללא ׳ציור׳ והגדרה והגבלה (והדבר מחויב המציאות כי עשר הספירות הן ביטוי לכוח הגבול שקיים בקדוש־ברוך־הוא כמו כוח הבלי־גבול וכוח זה לא ׳נולד׳ בעולם האצילות אלא לא היה חסר בו מעולם) ומאחר שבדרגות העליונות הספירות לא מוגדרות כפי שהן מאצילות למטה, הרי למרות שהמושג ספירות קיים, הן לא מדודות ומוגבלות במספר עשר אלא יש ספירות ״אין קץ״ שהרי מדובר בדרגות כאלה באלוקות שהאין־סוף הוא בגילוי. **דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַאֲמַר כ״ק אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן (כְּתַב־יָד הָרַ״פ זַ״ל**[23]) **שֶׁבִּבְחִינַת הָאוֹר־אֵין־סוֹף לֹא יֵשׁ** היינו אין **מִסְפָּר לַסְּפִירוֹת, הַיְינוּ שֶׁיֵּשׁ שָׁם סְפִירוֹת** אבל הספירות הן לא במספר עשר וללא כל מספר אלא **אֵין קֵץ**[24] ובלשון אדמו״ר הצמח־צדק ב׳דרך מצותיך׳: ״וכן ראיתי בכתב יד ר׳ פנחס שקלאווער ז״ל שכתב אות באות מפי רבינו [הזקן] וז״ל וכל שם ספירה לא שייך לקרוא בעצמותו ומהותו רק בבחינת אור אין סוף שם שייך לקרוא בשם ספירה אבל לא בבחינת עשר ספירות כי גם בבחינת אור אין סוף אין מספר...״. **אָמְנָם אַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי יֵשׁ לָהֶם** לספירות ״אין קץ״ **תֹּאַר סְפִירוֹת, שֶׁעִנְיָנָם שִׁנּוּיִים** כי סוף סוף גם באותן דרגות יש הבדלים בין הספירות השונות **(כַּנַּ״ל), וְאַדְרַבָּה, סְפִירוֹת אֵין קֵץ פֵּרוּשׁוֹ שִׁנּוּיִים אֵין קֵץ, שֶׁהוּא שִׁנּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר אֲפִילוּ מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת** שכן כאשר האור האלוקי יורד ונעשה מוגדר בעשר ספירות בעלות ׳ציור׳ והגדרה יש לפנינו רק עשרה שינויים והבדלים. ואילו ספירות אין קץ פירושו שינויים והבדלים רבים מאד, ללא גבול. **אֲבָל בְּחִינַת אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי, פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה**

---

21) ראה גם המשך תרס״ו ע׳ קסו ואילך. ובכ״מ. 22) הל׳ יסוה״ת פ״ב ה״ה. 23) מאמרי אדה״ז - הנחות הר״פ ע׳ קסט. הובא גם בדרמ״צ קנג, א. המשך תרס״ו ע׳ קפד. ובכ״מ. 24) ראה בכ״ז ספר הערכים־חב״ד כרך ג ע׳ קצג ואילך. וש״נ.

מִכָּל גֶּדֶר שִׁנּוּי וּמִכָּל גֶּדֶר הִתְחַלְּקוּת. וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם אַחְדּוּת הַפְּשׁוּטָה. וּלְמַעְלָה מִזֶּה, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת יָחִיד שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אֶחָד[25] (אַחְדּוּת הַפְּשׁוּטָה). וְיֶתֶר עַל כֵּן, דְּגַם הַתֹּאַר יָחִיד מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ אֶפְשָׁרִיּוּת שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יָחִיד, אֲבָל לְמַעְלָה לֹא שַׁיָּךְ גַּם גֶּדֶר זֶה. וְעִנְיָן זֶה מוּבָן גַּם בְּפַשְׁטוּת בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל אָדָם פָּשׁוּט, בְּמָשָׁל מִסְּבָרָא שִׂכְלִית שֶׁאֵינָהּ בְּגֶדֶר הַתֹּאַר יָחִיד. וּכְמוֹ הַסְּבָרָא שֶׁחֵלֶק פָּחוֹת מֵהַכֹּל, וְהַכֹּל יוֹתֵר מֵחֵלֶק[26], שֶׁסְּבָרָא זוֹ אֵינָהּ בְּגֶדֶר מִסְפָּר כְּלָל שֶׁנִּתַּאֵר אוֹתָהּ בְּתֹאַר יָחִיד, אֶלָּא אֵינָהּ בְּגֶדֶר זֶה כְּלָל. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁעִנְיַן אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי הוּא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִתֹּאַר יָחִיד. וְזוֹהִי מַעֲלַת הַהַנְהָגָה הַטִּבְעִית דְּלֹא יִשְׁבֹּתוּ, שֶׁמִּמֶּנָּה אֶפְשָׁר לְהָבִין גֹּדֶל הַבּוֹרֵא, עַד לָעִנְיָן הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר דַּאֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי, בְּדַרְגָּא הָכִי נַעֲלִית שֶׁבּוֹ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַנְהָגָה הַנִּסִּית הִיא הַהֵפֶךְ מִזֶּה לְגַמְרֵי, כִּי עִנְיַן הַנֵּס מַהוּתוֹ הוּא הַשִּׁנּוּי דַּוְקָא, שִׁדּוּד הַמַּעֲרָכוֹת שֶׁבַּטֶּבַע.

אָמְנָם, אַף־עַל־פִּי־כֵן, מוּבָן מִדִּבְרֵי הָ׳עֶקֶדָה׳ הַנַּ״ל, דִּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּהַשָּׁגַת הָאֱלֹקוּת שֶׁבְּהַנְהָגָה טִבְעִית, כֵּן יֵשׁ מַעֲלָה גַּם בְּהַנְהָגָה נִסִּית, דְּיֵשׁ בְּזֶה מַה שֶּׁאֵין בְּזֶה. דְּהַמַּעֲלָה שֶׁבְּהַנְהָגָה טִבְעִית הִיא בְּתוֹךְ הַטֶּבַע דְּעוֹלָם גּוּפָא, וְכַמּוּבָא בַּדְּרוּשִׁים[27], דְּעִנְיַן הֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי (הַנַּ״ל) שֶׁבַּטֶּבַע הוּא לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע שֶׁבַּטֶּבַע, וְכִדְאִיתָא בִּירוּשַׁלְמִי[28] עַל הַפָּסוּק[29] אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ

ביאור בדרך אפשר

מִכָּל גֶּדֶר שִׁנּוּי וּמִכָּל גֶּדֶר הִתְחַלְּקוּת ולכן לגביו המושג ספירות שונות לא קיים (ורק באור אין סוף יש שינויים אך לא בקדוש־ברוך־הוא בעצמו). וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם אַחְדּוּת הַפְּשׁוּטָה היינו מופשטת מכל הגדרה והגבלה. וּלְמַעְלָה מִזֶּה, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת יָחִיד שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אֶחָד[25] (אַחְדּוּת הַפְּשׁוּטָה) במושג אחדות ה׳ יש דרגות שונות ובאופן כללי ״אחד״ פירושו שלמציאות הנבראים (שבעה רקיעים וארץ וארבע רוחות העולם הרמוזים באותיות ח״ית ודל״ת) יש תפיסת מקום מסויימת ובכל זאת הם בטלים לקדוש־ברוך־הוא (אל״ף, אלופו של עולם) ואילו ״יחיד״ משמעו שמלכתחילה אין לעולמות ולנבראים שום תפיסת מקום ולענייננו - בחינת ״יחיד״ היא דרגה נעלית יותר ב״אני ה׳ לא שניתי״. וְיֶתֶר עַל כֵּן, יש דרגה עוד יותר נעלית בעניין אי השינוי בקדוש־ברוך־הוא למרות בריאת העולמות דְּגַם הַתֹּאַר יָחִיד למרות מעלתו הגדולה אפילו ביחס לתואר ׳אחד׳, מכל מקום גם ״יחיד״ מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ אֶפְשָׁרִיּוּת שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה יָחִיד, אֲבָל לְמַעְלָה מזה, בבחינת ״אני ה״״, היינו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, לֹא שַׁיָּךְ גַּם גֶּדֶר זֶה אלא הוא מושלל לחלוטין מכל שייכות לעולמות ולנבראים וזו דרגה יותר נעלית ויותר עמוקה ב״לא שניתי״.

וְעִנְיָן זֶה שבעצם הקדוש־ברוך־הוא מושלל מהתואר ״יחיד״ כי תואר זה קיים רק כאשר תיתכן אפשרות אחרת שאותה באים לשלול מוּבָן גַּם בְּפַשְׁטוּת בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל אָדָם פָּשׁוּט, אף שאין לו הבנה והשגה בגדולת ה׳ ברמות גבוהות בְּמָשָׁל מִסְּבָרָא שִׂכְלִית שֶׁאֵינָהּ בְּגֶדֶר הַתֹּאַר יָחִיד וגם אדם פשוט מבין שהתואר ״יחיד״ לא הולם רעיון שכלי. וּכְמוֹ למשל הַסְּבָרָא שֶׁחֵלֶק מדבר הוא פָּחוֹת מֵהַכֹּל הדבר השלם, וְהַכֹּל הדבר השלם הוא יוֹתֵר מֵחֵלֶק[26], שֶׁסְּבָרָא זוֹ אֵינָהּ בְּגֶדֶר מִסְפָּר כְּלָל שֶׁנִּתַּאֵר אוֹתָהּ בְּתֹאַר יָחִיד, אֶלָּא אֵינָהּ בְּגֶדֶר זֶה כְּלָל

ביאור בדרך אפשר

והתואר ״יחיד״ במובן של שלילת העדר האחדות לא שייך כלל בנידון זה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁעִנְיַן אֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי כפי שהוא לאמתו של דבר, אצל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הוּא לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִתֹּאַר יָחִיד עד כדי כך שאין לתארו בתואר זה. וְזוֹהִי מַעֲלַת הַהַנְהָגָה הַטִּבְעִית דְּלֹא יִשְׁבֹּתוּ שכאמור יש בה יתרון לעומת ההנהגה הניסית אף שלכאורה כאשר מתרחש נס יש גילוי אלוקות ואילו הטבע הוא העלם והסתר על אלוקות, בכך שֶׁמִּמֶּנָּה דווקא מההנהגה הטבעית אֶפְשָׁר לְהָבִין גֹּדֶל הַבּוֹרֵא, עַד לָעִנְיָן הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר דַּאֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי, בְּדַרְגָּא הָכִי נַעֲלִית שֶׁבּוֹ כמבואר לעיל שהתמידיות והנצחיות, העדר השינוי, היא המעלה הגדולה ביותר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהַנְהָגָה הַנִּסִּית הִיא הַהֵפֶךְ מִזֶּה לְגַמְרֵי ומהווה ניגוד גמור ל״לא שניתי״, כִּי עִנְיַן הַנֵּס מַהוּתוֹ הוּא הַשִּׁנּוּי דַּוְקָא, שִׁדּוּד הַמַּעֲרָכוֹת שֶׁבַּטֶּבַע.

אָמְנָם, אַף־עַל־פִּי־כֵן, למרות היתרון הגדול של ההנהגה הטבעית לגבי ההנהגה הניסית מוּבָן מִדִּבְרֵי הָ׳עֶקֶדָה׳ הַנַּ״ל, דִּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּהַשָּׁגַת הָאֱלֹקוּת שֶׁבְּהַנְהָגָה טִבְעִית, בגלל התמידיות והעדר השינוי, כמבואר לעיל בהרחבה, כֵּן יֵשׁ מצד שני מַעֲלָה גַּם בְּהַנְהָגָה נִסִּית, דְּיֵשׁ בְּזֶה מַה שֶּׁאֵין בְּזֶה ובכל אחת משתי ההנהגות יש יתרון שלא קיים בשנייה. דְּהַמַּעֲלָה שֶׁבְּהַנְהָגָה טִבְעִית הִיא בְּתוֹךְ הַטֶּבַע דְּעוֹלָם גּוּפָא, וְכַמּוּבָא בַּדְּרוּשִׁים[27] מאמרי רבותינו נשיאינו על הפסוק ״החודש הזה לכם״, דְּעִנְיַן הֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי (הַנַּ״ל) שֶׁבַּטֶּבַע הוּא לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע שֶׁבַּטֶּבַע וזה היתרון של ההנהגה הטבעית שבגלל העדר השינוי הרי בעצם היא ביטוי של למעלה מהטבע (כפי שהוא מלובש בטבע), וְכִדְאִיתָא כפי המובא בִּירוּשַׁלְמִי[28] עַל הַפָּסוּק[29] אֵלֶּה תוֹלְדוֹת

---

25) ראה בכ״ז תו״א נה, ב. לקו״ת בלק ע, א. ובכ״מ. 26) ראה מלות ההגיון להרמב״ם שער שמיני בתחלתו. ובכ״מ. 27) סה״מ תרע״ח שם. תרס״ו ותרנ״ד שם. וראה מקומות שבהערה 18. 28) ריש ברכות. 29) בראשית ב, ד.

ביאור בדרך אפשר

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם שֶׁהֵם השמים והארץ **חֲזָקִים** וקיימים תמיד באותו תוקף **כְּיוֹם הִבָּרְאָם, הַיְינוּ שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שִׁנּוּי** והם לא נחלשו **מֵעֵת הִבָּרְאָם עַד מַתַּן תּוֹרָה (שֶׁאָז נִתַּן הַפָּסוּק אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת גו׳), וְיִתֵּירָה מִזּוֹ עַד לִזְמַן אֲמִירַת דְּרָשָׁה זוֹ בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי, וְעוֹד יוֹתֵר, עַד לִזְמַן לְמוּדָהּ לְאַחֲרֵי־זֶה** בכל הדורות וגם בחלוף שנים רבות דברים אלו נכונים כמו בעבר. **דְּעִנְיָן זֶה** העובדה שהשמים והארץ לא נחלשו ברבות השנים אלא נותרו חזקים כפי שהיו ביום הבראם בששת ימי בראשית **הוּא הֵפֶךְ הַטֶּבַע, וְכַמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּסֵפֶר הַחֲקִירָה לְהַ״צֶּמַח צֶדֶק׳[30] דְּעַל־פִּי הַטֶּבַע - כָּל מְצִיאוּת יֵשׁ, צָרִיךְ לִהְיוֹת נֶחְלָשׁ בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן מֵעֵת הִמָּצְאוֹ, וּמַה שֶּׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה הוּא** לא דבר טבעי ומובן מאליו אלא חידוש גדול על־טבעי שנפעל **בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף דַּאֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי, שֶׁאֵין בּוֹ יִתְבָּרֵךְ שִׁנּוּי כְּלָל** ובכוח זה הקדוש־ברוך־הוא פועל שלא יהיה שינוי בתוקף המציאות של השמים והארץ, היפך הטבע. **דְּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁמַּעֲלַת הַנְהָגָה טִבְעִית הִיא הֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי בַּטֶּבַע וְעוֹלָם עַצְמוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן גַּם הוּא שִׁנּוּי וְשִׁדּוּד מַעַרְכוֹת הַטֶּבַע. וְהַמַּעֲלָה שֶׁבָּזֶה בְּפַשְׁטוּת הִיא, כִּי** ענין **זֶה** ההנהגה הניסית **דַּוְקָא מְגַלֶּה שֶׁיֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ,** והעולם לא מתנהג מעצמו חס ושלום אלא **שֶׁהַקָּבָ״ה הוּא בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּמַנְהִיגוֹ וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עַל הָעוֹלָם, וְיָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ[31]** ולהנהיג כרצונו, היפך טבעו של העולם.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה שמצד אחד יש מעלה ויתרון בהנהגת העולם על ידי הקדוש־ברוך־הוא בדרכי הטבע (כי העדר השינוי מלמד על גדולת ה׳ יותר מאשר הנס) ומצד שני יש מעלה במעשי ניסים (כי הנס מוכיח שהקדוש־ברוך־הוא הוא בעל־הבית על העולם וברצותו הוא משדד את מערכות הטבע) **גַּם עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּסִפְרוֹ** ׳משנה תורה׳, **דִּבְתְחִלַּת הַסֵּפֶר[32]** לאחר שכותב על המצווה לאהוב את ה׳ ולירא מפני ה׳ **כּוֹתֵב** הרמב״ם: **וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים הַגְּדוֹלִים וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ כוֹ׳ וּמִתְּאַוֶּה תַּאֲוָה גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל כוֹ׳, דְּזֶהוּ עִנְיַן הַלְמוּד בְּגַדְלוּת ה׳ מֵהַטֶּבַע, מַה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ[33] וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ[34]** ולכך מתכוון הרמב״ם באמרו שההתבוננות ״במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים״ של הקדוש־ברוך־הוא תעורר באדם אהבת ה׳ ויראת ה׳, **דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב** ברמב״ם **לְפָנֵי־זֶה[35] שֶׁהַמְּצָוָה הִיא לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מָצוּי רִאשׁוֹן כוֹ׳** לדעת על קיומו של הקדוש־ברוך־הוא כמציאות הראשונה הקודמת לכל מציאות אחרת, **שֶׁיְּדִיעָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם וּבַטֶּבַע שֶׁבָּעוֹלָם. דִּפְעֻלַּת הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ בָּאָדָם** התוצאה שלה **הִיא מַה שֶּׁמְּבִיאָה אוֹתוֹ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה הַכּוֹלְלִים אֶת הָרמ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּשס״ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[36])**

ביאור בדרך אפשר

בְּהִבָּרְאָם שֶׁהֵם חֲזָקִים כְּיוֹם הִבָּרְאָם, הַיְינוּ שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שִׁנּוּי מֵעֵת הִבָּרְאָם עַד מַתַּן תּוֹרָה (שֶׁאָז נִתַּן הַפָּסוּק אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת גו׳), וְיִתֵּירָה מִזּוֹ עַד לִזְמַן אֲמִירַת דְּרָשָׁה זוֹ בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי, וְעוֹד יוֹתֵר, עַד לִזְמַן לְמוּדָהּ לְאַחֲרֵי־זֶה. דְּעִנְיָן זֶה הוּא הֵפֶךְ הַטֶּבַע, וְכַמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּסֵפֶר הַחֲקִירָה לְהַ״צֶּמַח צֶדֶק׳[30] דְּעַל־פִּי הַטֶּבַע - כָּל מְצִיאוּת יֵשׁ, צָרִיךְ לִהְיוֹת נֶחְלָשׁ בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן מֵעֵת הִמָּצְאוֹ, וּמַה שֶּׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה הוּא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף דַּאֲנִי ה׳ לֹא שָׁנִיתִי, שֶׁאֵין בּוֹ יִתְבָּרֵךְ שִׁנּוּי כְּלָל. דְּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁמַּעֲלַת הַנְהָגָה טִבְעִית הִיא הֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי בַּטֶּבַע וְעוֹלָם עַצְמוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן גַּם הוּא שִׁנּוּי וְשִׁדּוּד מַעַרְכוֹת הַטֶּבַע. וְהַמַּעֲלָה שֶׁבָּזֶה בְּפַשְׁטוּת הִיא, כִּי עִנְיָן זֶה הַנְהָגָה הַנִּסִּית דַּוְקָא מְגַלֶּה שֶׁיֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ, שֶׁהַקָּבָ״ה הוּא בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּמַנְהִיגוֹ וּמוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עַל הָעוֹלָם, וְיָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ[31].

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה גַּם עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּסִפְרוֹ, דִּבְתְחִלַּת הַסֵּפֶר[32] כּוֹתֵב וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים הַגְּדוֹלִים וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ כוֹ׳ וּמִתְּאַוֶּה תַּאֲוָה גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל כוֹ׳, דְּזֶהוּ עִנְיַן הַלְמוּד בְּגַדְלוּת ה׳ מֵהַטֶּבַע, מַה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ[33] וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ[34], דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב לְפָנֵי־זֶה[35] שֶׁהַמְּצָוָה הִיא לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מָצוּי רִאשׁוֹן כוֹ׳, שֶׁיְּדִיעָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּמְצִיאוּת הָעוֹלָם וּבַטֶּבַע שֶׁבָּעוֹלָם. דִּפְעֻלַּת הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ בָּאָדָם הִיא מַה שֶּׁמְּבִיאָה אוֹתוֹ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה הַכּוֹלְלִים אֶת הָרמ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּשס״ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (כַּמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[36]), וְגַם לְעִנְיַן דַּעַת הַשֵּׁם

ש״האהבה היא שורש כל רמ״ח מצות עשה וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה׳ וחפץ לדבקה בו באמת... והיראה היא שרש לשס״ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא...״), ומאחר שהתעוררות האהבה והיראה היא כתוצאה מהתבוננות בגדלות ה׳ כפי שהיא נלמדת מהטבע, ״מה רבו מעשיך״,

30) ד״ה שאו מרום - נדפס בהוספות לס׳ החקירה קא, א ואילך. וראה לקו״ש שבהערה 18. וש״נ. 31) ראה עקידה שם. 32) הל׳ יסוה״ת פ״ב ה״ב. 33) תהלים קד, ג. 34) שם צב, ו. 35) שם רפ״א. 36) פ״ד.

ביאור בדרך אפשר

נמצא שההתבוננות במציאות וטבע העולם מביאה לקיום המצוות **וְגַם לְעִנְיַן דַּעַת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל, דְּדַעַת הוּא** בלשון הזוהר **מַפְתְּחָא דְּכָלִיל שִׁית**[37], מפתח הכולל שש מדות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד) **הַכּוֹלֵל אֶת כָּל הַמִּדּוֹת,** כי עניינו של חלק הדעת שבשכל הוא ההכרה וההרגשה ונמשל למפתח כי כאשר הדעת נרגשת במידות הן 'נפתחות' ומתעוררות בהתפעלות ואילו כאשר יש היסח הדעת מהנושא שגרם את התעוררות המידות, אזי המידות 'נסגרות' ונשקטות **וּבְמִילָא מוּבָן שֶׁזֶּה** ההתבוננות והידיעה שהיא בעצם הפנימיות של המידות **מַשְׁפִּיעַ גַּם עַל מַעֲשֵׂה הָאָדָם** כאמור שהאהבה והיראה הם הגורם לקיום מצוות עשה ומצוות לא תעשה. **וּבְסוֹף סִפְרוֹ**[38] הרמב"ם **כּוֹתֵב** בימות המשיח **לֹא יִהְיֶה** בעולם **רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְאָה וְתַחֲרוּת כוּ' וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבַד כוּ',** וגם כאן הרמב"ם משתמש בלשון ידיעה, כמו בתחילת הספר אלא **דִּידִיעָה זוֹ הִיא** שונה מהידיעה שעליה מדובר בתחילת הספר שהיא התבוננות בגדולת ה' מתוך ענייני העולם ואילו כאן מדובר על התבוננות והכרה בגדולת ה' **מִתּוֹךְ הַנֵּס שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, מַצָּב שֶׁאֵין בּוֹ קִנְאָה וְתַחֲרוּת כוּ' וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מַה שֶׁכָּתַב שָׁם** הרמב"ם בסיום הספר, אודות ימות המשיח **וְיַשִּׁיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כוּ', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָצוּי רִאשׁוֹן כוּ'**[39] כי הידיעה על כך שהקדוש־ברוך־הוא הוא "מצוי ראשון" קשורה בהשגת הקדוש־ברוך־הוא מתוך העולם והנבראים, ואילו השגה ב"דעת בוראם" קשורה בידיעת הקדוש־ברוך־הוא כפי שהוא למעלה מהבריאה. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה נִרְמָז זֶה** העובדה שבהלכות אלו שבסיום הספר הרמב"ם מדבר על הנהגה ניסית באה לידי ביטוי גם **בְּמַה שֶׁכָּתַב בְּסִיּוּם הָעִנְיָן שָׁם** והוא היעוד הנבואי שבו חתם הרמב"ם את ספרו **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים**[40], **דְּעִנְיַן יַבָּשָׁה וְיָם הֵם עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא**[41], על הכתוב "ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם" אמרו בזוהר: מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא. מוסבר על כך בתורת החסידות כי כשם שבעולם הזה יש ים שהוא עולם שהנבראים שבו מכוסים ויש יבשה שהיא עולם שהנבראים שבו גלויים, על דרך זה למעלה, להבדיל, יש דרגות גבוהות שבגלל הרוממות שלהם הן נעלמות ומכוסות ונקראות עלמא דאתכסיא, ואילו האור האלוקי המצומצם שיורד ומתגלה לנבראים נקרא עלמא דאתגליא **טֶבַע** עלמא דאתגליא שגלוי ומובן לכל **וְגֵס** עלמא דאתכסיא שנעלה ולא נתפס אלא נותר מכוסה, **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיְּדִיעַת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים** שנמשלה לים, עלמא דאתכסיא, **הִיא הַיְדִיעָה שֶׁעַל־יְדֵי הַהַנְהָגָה הַנִּסִּית. שֶׁמִּזֶּה מוּבָן הַמַּעֲלָה שֶׁבְּהַנְהָגָה נִסִּית עַל הַנְהָגָה טִבְעִית, כִּי יְדִיעַת ה' מֵהַהַנְהָגָה הַטִּבְעִית מֻגְבֶּלֶת לְפִי הָעוֹלָם וְכוּ'** והאדם מסוגל להגיע להכרה בגדולת ה' כתוצאה מהתבוננות זו רק במידה שהאלוקות נמצאת בעולם והיא מידה מוגבלת ומצומצמת ולכן ההתבוננות וההתעוררות מוגבלת, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְהָגָה נִסִּית הִיא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָם** וכאשר ההתבוננות היא בהתגלות בלתי מוגבלת בגדרי העולם ההתעוררות שהיא מביאה היא הרבה יותר נעלית.

וְעִנְיַן זֶה, שֶׁיְּדִיעַת גַּדְלוּת ה' כוּ' הִיא בְּב' אוֹפַנִּים, הֵן עַל־יְדֵי הַנְהָגָה טִבְעִית וְהֵן עַל־יְדֵי הַנְהָגָה נִסִּית, מוּבָן גַּם עַל־פִּי תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב[42] **בְּעִנְיַן הַנֵּס, דִּכְשֶׁנִּתְחַדֵּשׁ הַדָּבָר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה עַל הַטֶּבַע נִקְרָא נֵס, וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה זֶה טֶבַע גַּם כֵּן, הַיְינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הַנֵּס נִמְשָׁךְ יוֹתֵר מִפַּעַם אַחַת נִקְרָא בְּשֵׁם טֶבַע. דְּאֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּאוּר בָּזֶה הֲרֵי כָּךְ מְפֹרָשׁ**

ביאור בדרך אפשר

הַגָּדוֹל, דְּדַעַת הוּא מַפְתְּחָא דְּכָלִיל שִׁית[37], **הַכּוֹלֵל אֶת כָּל הַמִּדּוֹת, וּבְמִילָא מוּבָן שֶׁזֶּה מַשְׁפִּיעַ גַּם עַל מַעֲשֵׂה הָאָדָם. וּבְסוֹף סִפְרוֹ**[38] **כּוֹתֵב שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא לֹא יִהְיֶה רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְאָה וְתַחֲרוּת כוּ' וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבַד כוּ', דִּידִיעָה זוֹ הִיא מִתּוֹךְ הַנֵּס שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, מַצָּב שֶׁאֵין בּוֹ קִנְאָה וְתַחֲרוּת כוּ'. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה מַה שֶׁכָּתַב שָׁם וַיַּשִּׁיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כוּ', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָצוּי רִאשׁוֹן כוּ'**[39]. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה נִרְמָז זֶה בְּמַה שֶׁכָּתַב בְּסִיּוּם הָעִנְיָן שָׁם כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים**[40], **דְּעִנְיַן יַבָּשָׁה וְיָם הֵם עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא**[41], **טֶבַע וְגֵס, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיְּדִיעַת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים הִיא הַיְדִיעָה שֶׁעַל־יְדֵי הַהַנְהָגָה הַנִּסִּית. שֶׁמִּזֶּה מוּבָן הַמַּעֲלָה שֶׁבְּהַנְהָגָה נִסִּית עַל הַנְהָגָה טִבְעִית, כִּי יְדִיעַת ה' מֵהַהַנְהָגָה הַטִּבְעִית מֻגְבֶּלֶת לְפִי הָעוֹלָם וְכוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַנְהָגָה נִסִּית הִיא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָם. וְעִנְיָן זֶה, שֶׁיְּדִיעַת גַּדְלוּת ה' כוּ' הִיא בְּב' אוֹפַנִּים, הֵן עַל־יְדֵי הַנְהָגָה טִבְעִית וְהֵן עַל־יְדֵי הַנְהָגָה נִסִּית, מוּבָן גַּם עַל־פִּי תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[42] **בְּעִנְיַן הַנֵּס, דִּכְשֶׁנִּתְחַדֵּשׁ הַדָּבָר בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה עַל הַטֶּבַע נִקְרָא נֵס, וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה זֶה טֶבַע גַּם כֵּן, הַיְינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הַנֵּס נִמְשָׁךְ יוֹתֵר מִפַּעַם אַחַת נִקְרָא בְּשֵׁם טֶבַע. דְּאֵיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּאוּר בָּזֶה** מדוע באמת כאשר נס מתרחש יותר מפעם אחת הוא נקרא טבע והרי סוף סוף מדובר בתופעה לא

---

37) ראה לקו"ת ואתחנן ו, ד. ובכ"מ. 38) סוף הל' מלכים. 39) ראה לקו"ש יתרו חכ"ו ע' 120. וש"נ. 40) ישעי' יא, ט. 41) ראה תו"א בשלח סב, ב. לקו"ת צו יד, ב. ובכ"מ. 42) כש"ט (הוצאת קה"ת) סקי"ט. מספר תולדות יעקב יוסף פ' צו.

ביאור בדרך אפשר

בתורת הבעל־שם־טוב, ומזה מובן, דטבע וגם שניהם נמשכים מלמעלה, ומגלים את גדלות הבורא.

ובאור הענין בעבודת ה׳, הנה ידוע שיש ב׳ אופנים בעבודת ה׳, העבודה דתמידים כסדרם, באופן שעשה האלקים את האדם יש״ר[43] והישרה כרצון ה׳, והעבודה דמוספין כהלכתן. והינו עבודת הצדיקים ועבודת התשובה. דעבודת הצדיקים ענינה הוא באופן דתמידים כסדרם. מה־שאין־כן עבודת התשובה היא לפעל ענין של שנוי ושדוד המערכות, הוספה (מוספין). וענין התשובה שיף גם בצדיקים, כי עקר התשובה אינו על חטא דוקא[44], כמאמר[45] משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא, שגם בצדיקים צריך להיות ענין התשובה.

וזהו מה שנאמר במתן תורה[46] אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא נאמר אשר ברא׳ שמים וארץ, דבריאת שמים וארץ היא אכן בריאה יש מאין בשאלה בתחילת המאמר, דבריאת שמים וארץ היא הנהגה הטבעית, ויש בה הפלאה גדולה אבל ענינה הוא הנהגה הטבעית, והחידוש ביציאת מצרים הוא ענין הנהגה נסית שיש בה מעלה על הנהגה טבעית כנ״ל. ועד שזהו יציאת מצרים גם וגדול ביותר, דאפילו כשמוציאים עבד מבית עבדים גם זה הוא גם גדול ביותר, וכל־שכן וקל־וחומר כשהיו בני ישראל בארץ מצרים בבית עבדים, שזו ירידה גדולה מאד עבורם, הרי היציאה משם היא גם גדול ביותר.

וכזה יובן ההפרש בין חדש תשרי לחדש ניסן, דחדש תשרי ענינו הוא הנהגה טבעית, שבו נברא׳ שמים וארץ כו׳, מה־שאין־כן ניסן ענינו הנהגה נסית. ושני ענינים אלו מרמזים גם כן בשמם של חדשים אלו, דתשרי הוא אותיות ישר (ונוסף אות ת׳ לבסוף, כמבאר הענין במקום אחר), היינו ההנהגה באופן דעשה האלקים את האדם ישר, ואת העולם נתן בלבם[48], שמהאדם נמשך זה בכל עולם להיות ההנהגה באופן של טבע והעדר השנוי. מה־שאין־כן ניסן הוא מלשון נסים[49], וב׳ נוני״ן שבו רומזים לנסי נסים, כדאיתא

ביאור בדרך אפשר

1 טבעית הרי כך מפרש בתורת הבעל־שם־טוב, ומזה מובן,
2 דטבע וגם שניהם נמשכים מלמעלה מהקדוש־ברוך־הוא, ומגלים
3 את גדלות הבורא אלא שיש הבדלים באופן הגילוי ובמילא גם באופן
4 פעולתו על האדם, כפי שנתבאר לעיל.
5 ובאור הענין בעבודת ה׳,
6 הנה ידוע שיש ב׳
7 אופנים בעבודת ה׳,
8 העבודה דתמידים
9 כסדרם, באופן שעשה
10 האלקים את האדם
11 יש״ר[43] והאדם הולך בדרך
12 הישרה כרצון ה׳, והעבודה
13 דמוספין כהלכתן המחייבת
14 תוספת על העבודה הנדרשת
15 בדרך הרגיל. והינו עבודת
16 הצדיקים שהיא בדרך הישר
17 ועבודת התשובה שהיא
18 בהוספה על העבודה הרגילה.
19 דעבודת הצדיקים ענינה
20 הוא באופן דתמידים
21 כסדרם. מה־שאין־כן
22 עבודת התשובה היא
23 לפעל ענין של שנוי
24 ושדוד המערכות, הוספה
25 (מוספין). וענין התשובה
26 שיף גם בצדיקים ולא רק
27 במי שהתנהגו שלא כראוי, כי
28 עקר התשובה אינו על
29 חטא דוקא[44], כמאמר[45]
30 הזוהר משיח אתא לאתבא
31 צדיקיא בתיובתא, משיח
32 בא להשיב את הצדיקים
33 בתשובה הרי שגם בצדיקים
34 צריך להיות ענין
35 התשובה.
36 וזהו מה שנאמר במתן
37 תורה[46] אנכי ה׳ אלקיך
38 אשר הוצאתיך מארץ
39 מצרים, ולא נאמר אשר
40 ברא׳ שמים וארץ אף
41 שבריאת שמים וארץ היא פלא
42 גדול יותר מיציאת מצרים
43 וקריעת ים סוף, כפי שנזכר
44 ויש אכן בריאה יש מאין
45 בה הפלאה גדולה אבל ענינה הוא הנהגה הטבעית,
46 והחידוש ביציאת מצרים הוא ענין הנהגה נסית שיש בה
47 מעלה על הנהגה טבעית כנ״ל. ועד שזהו יציאת מצרים גם
48 וגדול ביותר, דאפילו כשמוציאים עבד מבית
49 עבדים גם זה הוא גם גדול ביותר, וכל־שכן וקל־וחומר
50 כשהיו בני ישראל בארץ מצרים בבית עבדים, שזו
51 ירידה גדולה מאד עבורם, הרי היציאה משם היא גם
52 גדול ביותר.
53 וכזה יובן ההפרש בין חדש תשרי לחדש ניסן,
54 דחדש תשרי ענינו הוא
55 הנהגה טבעית, שבו
56 נברא׳ שמים וארץ כו׳,
57 מה־שאין־כן ניסן שבו
58 היתה יציאת מצרים ענינו
59 הנהגה נסית. ושני
60 ענינים אלו מרמזים גם
61 כן בשמם של חדשים
62 אלו, דתשרי הוא אותיות
63 ישר[47] (ונוסף אות ת׳
64 לבסוף, כמבאר הענין
65 במקום אחר), היינו
66 ההנהגה באופן דעשה
67 האלקים את האדם ישר,
68 וכפי שהאדם עובד את ה׳ על
69 דרך הרגיל ואת העולם נתן
70 בלבם[48] בלב בני האדם,
71 שמהאדם נמשך זה בכל
72 עולם להיות ההנהגה
73 באופן של טבע והעדר
74 השנוי כי להנהגת האדם יש
75 השפעה על העולם. מה־
76 שאין־כן ניסן הוא
77 מלשון נסים[49], וב׳
78 נוני״ן שבו רומזים לנסי
79 נסים, כדאיתא במסכת

43) קהלת ג, כט. 44) ראה לקו״ת ר״ה ס, ד. 45) ראה זח״ג קנג, א. לקו״ת שמע״צ צב, ב. ובכ״מ. 46) יתרו כ, ב. 47) ראה לקו״ת ר״ה נד, ד. ובכ״מ. 48) קהלת ג, יא. 49) ראה פס״ד בא יב, ב.

ביאור בדרך אפשר

בְּרָכוֹת[50] שהרואה בחלום שתי אותיות נו"ן יצפה לניסי ניסים, **וּבִפְרָט עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּקַּבָּלָה**[51] **שֶׁצִּרוּף שֵׁם הֲוָיָ' הַמֵּאִיר בְּחֹדֶשׁ נִיסָן** בהתאם לכך שבכל חודש מחודשי השנה שם הוי' מאיר בצירוף אחר, היינו כפי שהאותיות יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, מופיעות בפסוק מסוים ובחלק מהצירופים הם מופיעות לפי סדרם בשם הוי' ובחלקם שלא לפי הסדר והצירוף של חודש ניסן **הוּא שֵׁם הֲוָיָ' כְּסִדְרוֹ**[52] **הֵיוֹצֵא**[53] **מֵ'רָאשֵׁי תֵּיבוֹת' שֶׁל הַפָּסוּק יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ**[54], **דְּעִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ' כְּסִדְרוֹ מוֹרֶה עַל הָאָרָה בְּתֹקֶף וּבְהִתְגַּלּוּת בְּיוֹתֵר. [מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר הַצִּרוּף אֵינוֹ כְּסִדְרוֹ (שֶׁזֶּהוּ גַּם סֵדֶר הַצִּרוּף דְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי) מוּבָן שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר בְּתֹקֶף כָּל כָּךְ]. דְּעִנְיַן הַהָאָרָה בְּתֹקֶף וּבְהִתְגַּלּוּת בְּיוֹתֵר, הוּא הוּא גִּלּוּי עִנְיַן הַהַנְהָגָה נִסִּית כו'. וְזֶהוּ הַטַּעַם דְּעַתִּיקַיָּא לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ קוֹרִין לְתִשְׁרֵי יַרְחָא קַדְמָאָה, כִּי הַנְהָגַת הָעוֹלָם לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה בְּעִקַּר הַנְהָגַת הַטֶּבַע, וְהַחִדּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה (שֶׁהִתְחִיל מִיצִיאַת מִצְרַיִם כַּנַּ"ל) הוּא הַשִּׁנּוּי וְהַנֵּס שֶׁבָּעוֹלָם. וְלָכֵן נִשְׁתַּנָּה הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְנִקְבַּע הַחֹדֶשׁ שֶׁל גְּאֻלָּה בְּנִיסָן דַּוְקָא (וְלֹא בְּתִשְׁרֵי), כִּי אַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם הִתְחִילָה הַנְהָגָה חֲדָשָׁה בָּעוֹלָם.

וְהִנֵּה גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיוּ ב' הַמַּעֲלוֹת הַנַּ"ל. הַמַּעֲלָה דְּהַנְהָגָה בְּאֹפֶן דְּלֹא יִשְׁבֹּתוּ, דְּעַל זֶה אִיתָא[55] שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה בְּשִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דַּהֲווּ עָלְמָא בָּא הָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים, הַיְינוּ עִנְיָן שֶׁל מְנוּחָה וְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, מִצַּד גִּלּוּי בְּחִינַת אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי. וְעִנְיָן זֶה יֶמְשַׁךְ בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי (שֶׁבִּשְׁמִיטָה זוֹ), וְהוּא לְמַעְלָה מֵהַשְּׁמִיטָה שֶׁלְּפְנֵי־זֶה וּמֵהַשְּׁמִיטָה שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה וּלְמַעְלָה מִכָּל ז' הַשְּׁמִטּוֹת[56] וּלְמַעְלָה מִכָּל הַנ' אֲלָפִים יוֹבְלוֹת[57], לְפִי שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ עִנְיָן אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר הַשִּׁנּוּי. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יִהְיֶה עִנְיָן הַהַנְהָגָה לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע לֶעָתִיד־לָבֹא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[58] עַל הַנְּבוּאָה שֶׁבְּמַשְׁמַעוּת הַלָּשׁוֹן הוּא שֶׁהַנְּבוּאָה תִּהְיֶה בְּלֹא הַטֶּבַע, כִּי אִם בְּהַנְהָגָה חֲדָשָׁה בָּעוֹלָם, וְגַם לְעָתִיד לָבוֹא נַעֲלֶה מִכָּל הָעוֹלָמוֹת הַלָּלוּ לְפִי שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ עִנְיָן אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר הַשִּׁנּוּי.

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה גַּם לֶעָתִיד־לָבֹא אף שבאופן כללי יהיה גילוי אלוקות בעולם וכל ההעלמות וההסתרים יתבטלו מכל מקום **יִהְיוּ ב' הַמַּעֲלוֹת הַנַּ"ל.** האחת - **הַמַּעֲלָה דְּהַנְהָגָה** תמידית קבועה **בְּאֹפֶן דְּלֹא יִשְׁבֹּתוּ**, שהיא המעלה של "לא שניתי", כמבואר לעיל, **דְּעַל זֶה אִיתָא**[55] **שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה בְּשִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דַּהֲווּ עָלְמָא** בששת אלפי השנים של קיום העולם **בָּא הָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים, הַיְינוּ עִנְיָן שֶׁל מְנוּחָה וְהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי בְּתַכְלִית, מִצַּד גִּלּוּי בְּחִינַת אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי** שתתגלה לעתיד לבוא בתכלית שלמותה. **וְעִנְיָן זֶה יֶמְשַׁךְ בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי (שֶׁבִּשְׁמִיטָה זוֹ** שבעת אלפי השנים הללו שבהם אנו עומדים), **וְהוּא** האלף השביעי שיהיה אחרי ששת אלפי השנים הללו הוא **לְמַעְלָה מֵהַשְּׁמִיטָה שֶׁלְּפְנֵי־זֶה** (כמבואר בקבלה וחסידות, עולם התוהו שקדם לעולם התיקון הנוכחי נקרא השמיטה שקדמה לשמיטה זו) **וּמֵהַשְּׁמִיטָה שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה וּלְמַעְלָה מִכָּל ז' הַשְּׁמִטּוֹת**[56] שביחד מרכיבות יובל, כי שבע פעמים שבע עולה ארבעים ותשע והשנה החמישים היא שנת היובל **וּלְמַעְלָה מִכָּל הַנ' אֲלָפִים יוֹבְלוֹת**[57] (מושג בקבלה וחסידות המתייחס לעולמות שעתידים להתהוות), ו"היום שכולו שבת ומנוחה" והעדר השינוי לגמרי שיהיה לעתיד לבוא נעלה מכל העולמות הללו **לְפִי שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ עִנְיָן אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר הַשִּׁנּוּי.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יִהְיֶה מצד שני גם **עִנְיָן הַהַנְהָגָה לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע לֶעָתִיד־לָבֹא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[58] **עַל הַפָּסוּק**[59] **יֵלְכוּ**

---

50) נז, רע"א ובפרש"י. 51) ראה בכ"ז גם לקו"ש חכ"ב ע' 243 בהערה. וש"נ. 52) ראה משנת חסידים מס' ניסן בתחלתה. ועוד. פרדס שער כא פי"ד ואילך. 53) ראה גם תקו"ז בהקדמה (ט, ב). 54) תהלים צז, יא. 55) ראה ר"ה לא, א. תמיד בסופה. 56) ראה תו"א נא, ד. וש"נ. 57) ראה אוה"ת שה"ש ע' נ. ובכ"מ. 58) סוף ברכות. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

מֵחִיל אֶל חָיִל, שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה גם בָּעוֹלָם הַבָּא[60], כי הם מתעלים כל העת מדרגא לדרגא הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הֶעְדֵּר הַמְּנוּחָה, עִנְיַן הַשִּׁנּוּי. וְעוֹד זֹאת, דְּשִׁנּוּי זֶה גּוּפָא יִהְיֶה בְּאֹפֶן דִּגְאֻלָּה נִצְחִית שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת[61], הַיְינוּ שִׁנּוּיִים תְּמִידִיִּים בְּאֹפֶן דְּהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, לֹא יִשְׁבֹּתוּ וְלֹא שָׁנִיתִי שלעתיד לבוא יהיה שילוב של שתי המעלות כי מצד אחד תהיה מנוחה והעדר השינוי והמשכה והתגלות של "אני הוי׳", "שלמעלה מכל גדר השינוי" ומצד שני לא תהיה מנוחה אלא עליה מחיל אל חיל אבל העלייה עצמה תהיה תמידית ובלתי פוסקת.

וְזֶהוּ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חָדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, דְּעַתִּיקַיָּא שֶׁלְּפָנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ קוֹרִין לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי יַרְחָא קַדְמָאָה החודש הקדמון, הראשון, כִּי מִצַּד הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ כפי שנברא כעולם המתנהל על פי הטבע הַהַתְחָלָה וְהָרֹאשׁ היינו העיקר הוּא בְּעִנְיַן הַהִנְהָגָה טִבְעִית דְּלֹא שָׁנִיתִי. אָמְנָם לְאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמַתַּן תּוֹרָה חל שינוי במצב העולם ומאז נַעֲשָׂה חֹדֶשׁ נִיסָן הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, דְּזֶהוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בָּעוֹלָם ולרומם ולהעלות את העולם כו׳. וּבְזֶה גּוּפָא אוֹמְרִים שֶׁחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא רִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה כשם ש״ראש השנה״ בתחילת חודש תשרי הוא ״ראש״ לכל השנה, כולל גם החדשים (כפי שמובא בתחילת המאמר), כך כאשר חודש ניסן נהיה ״ראש חדשים״ הוא נהיה ראשון גם ל״חדשי השנה״, כִּי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהַשִּׁנּוּי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יִמְשַׁךְ אַחַר־כָּךְ גַּם בָּעוֹלָם, בְּחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שֶׁרֹאשָׁהּ הוּא חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי).

ביאור בדרך אפשר

הַפָּסוּק[59] יֵלְכוּ מֵחִיל אֶל חָיִל, שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה בָּעוֹלָם הַבָּא[60], הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הֶעְדֵּר הַמְּנוּחָה, עִנְיַן הַשִּׁנּוּי. וְעוֹד זֹאת, דְּשִׁנּוּי זֶה גּוּפָא יִהְיֶה בְּאֹפֶן דִּגְאֻלָּה נִצְחִית שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת[61], הַיְינוּ שִׁנּוּיִים תְּמִידִיִּים בְּאֹפֶן דְּהֶעְדֵּר הַשִּׁנּוּי, לֹא יִשְׁבֹּתוּ וְלֹא שָׁנִיתִי.

וְזֶהוּ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חָדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, דְּעַתִּיקַיָּא שֶׁלְּפָנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ קוֹרִין לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי יַרְחָא קַדְמָאָה, כִּי מִצַּד עַצְמוֹ הַהַתְחָלָה וְהָרֹאשׁ הוּא בְּעִנְיַן הַהִנְהָגָה טִבְעִית דְּלֹא שָׁנִיתִי. אָמְנָם לְאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם וּמַתַּן תּוֹרָה הָיוּ קוֹרִין לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי יַרְחָא קַדְמָאָה אוֹמְרִים שֶׁחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא רִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, כִּי תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהַשִּׁנּוּי שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יִמְשַׁךְ אַחַר־כָּךְ גַּם בָּעוֹלָם, בְּחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שֶׁרֹאשָׁהּ הוּא חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי).

וְהִנֵּה עִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁבְּחֹדֶשׁ נִיסָן הוּא בְּחַג הַמַּצּוֹת, זְמַן חֵירוּתֵינוּ, וְעַל־זֶה אָמְרוּ[62] בְּנִיסָן נִגְאֲלוּ וּבְנִיסָן עֲתִידִים לְהִגָּאֵל. וִיהִי־רָצוֹן שֶׁיְּקַיֵּם זֶה בְּפֹעַל מַמָּשׁ, בְּחַג הַפֶּסַח הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה, שתבוא הגאולה בפועל וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים[63]. וּבִפְרָט אַחֲרֵי הַבְּרָכָה וְהַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ מִשַּׁבָּת מְבָרְכִים נִיסָן שבה בירכו את חודש ניסן ומהימים המיוחדים שמהם מקבלים נתינת כוח - וּמִשַּׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּמִיּוֹם ב׳ נִיסָן, יוֹם הַהִלּוּלָא דִּכ״ק אַדְמוֹ״ר (מהוֹרָשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[64] מַה פָּרָה מְכַפֶּרֶת אַף מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת, וְכַמְּבֹאָר בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳[65] שֶׁהַכַּפָּרָה דְּמִיתַת צַדִּיקִים הִיא גַּם עַל זְדוֹנוֹת, שֶׁיֵּהָפְכוּ לִשְׁגָגוֹת[66], כי בעת הסתלקותו של הצדיק מתגלה ומאיר בעולם כל עבודתו בחייו והגילוי הזה פועל כפרה על עון הדור אפילו על הזדונות (בדומה לכך שפרה אדומה מטהרת מטומאת המת שהיא טומאה חמורה ביותר) וִיתֵירָה מִזּוֹ שֶׁיֵּעָשׂוּ הזדונות כִּזְכֻיּוֹת, עַד לִזְכֻיּוֹת מַמָּשׁ[67] ולא רק כזכויות בכ״ף הדמיון, דְּזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַמְּבֹאָר לְעֵיל.

וכעת עניין הגאולה („בניסן עתידין להגאל") מודגש במיוחד - וּבִפְרָט שֶׁעוֹמְדִים עַתָּה בְּמַצָּב שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּמּוֹחִין וּבַמִּדּוֹת כוחות הנפש הפנימיים הִיא כְּבָר בִּשְׁלֵמוּת, וּצְרִיכָה לִהְיוֹת רַק הַשְׁלָמַת

---

59) תהלים פד, ח. 60) וראה לקו״ש חי״ד ע׳ 173 ואילך. 61) מכילתא בשלח ט, א. 62) ר״ה יא, א. ובכ״מ. 63) משנה פסחים קטז, ב. 64) מו״ק כח, א. פרש״י חוקת כ, א. 65) סכ״ח. 66) ראה יומא פו, ב. 67) ראה לקו״ש חי״ז ע׳ 184 ואילך. לקו״ש חכ״ז ע׳

ביאור בדרך אפשר

בְּרוּר הַלְּבוּשִׁים החיצוניים,
וּבְלָשׁוֹן הַיָּדוּעַ[68] מִכ״ק
מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר,
צוּפִּוּצָן דִּי קְנֶעפְּלָאך כּוֹ׳,
לצחצח את הכפתורים (של
הבגדים החיצוניים) הִנֵּה יְהִי־
רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַסִּיּוּם
והשלמת הבירור בְּקָרוֹב
מַמָּשׁ, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית

הַשְׁלָמַת בְּרוּר הַלְּבוּשִׁים, וּבְלָשׁוֹן הַיָּדוּעַ[68] מִכ״ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר, צוּפִּוּצָן דִּי קְנֶעפְּלָאך כּוֹ׳, הִנֵּה יְהִי־רָצוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַסִּיּוּם בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וְנֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ וּבִנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵנוּ לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וְנֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ וּבִנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵנוּ לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, וְנֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ וּבִנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵנוּ לְאַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

---

110 ואילך. 68) ראה שיחת שמח״ת תרפ״ט. וראה לקו״ש חכ״ב ע׳ 79.

המשך מעמ׳ קמט

דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁזִּיבֵּחַ לעבודה זרה, וְכֵן אם קִיטֵּר, וְנִיסֵּךְ, וְהִשְׁתַּחֲוָה. וְקַשְׁיָא לָן – והוקשה לבני הישיבה, הרי הִשְׁתַּחֲוָאָה לֵית [–אין] בָּהּ מַעֲשֶׂה, ומדוע חייב עליה קרבן. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בתירוץ קושיא זו, הָא מַנִּי – כדעת מי שנויה הברייתא, כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, לֹא בָּעִינַן – אין צורך בעשיית מַעֲשֶׂה כדי להתחייב בקרבן, ולכן המשתחוה לעבודה זרה חייב קרבן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן – יכול אתה לומר שהברייתא סוברת אף כחכמים, שאין חייבים על לאו שאין בו מעשה, ומכל מקום כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ הָוֵי – נחשבת היא לְמַעֲשֶׂה. ומדייקת הגמרא: מִכְּלָל – משמע ממה שלא פירש ריש לקיש כרבי יוחנן, דִּסְבִירָא לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן – שריש לקיש סובר בדעת חכמים החולקים על רבי עקיבא, שכְּפִיפַת קוֹמָתוֹ לְרַבָּנַן לֹא הָוֵי מַעֲשֶׂה, ולכן אינם יכולים לסבור שיש חיוב על השתחואה לעבודה זרה, ואילו הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו לרבנן הָוֵי מַעֲשֶׂה, בתמיהה, והרי לא מסתבר לחלק ביניהם.

ממשיכה הגמרא את קושייתה: וְאֶלָּא – אם תרצה לומר, דִּכְּי קָאָמַר – מה שאמר רֵישׁ לָקִישׁ שהַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו של בעל אוב הָוֵי מַעֲשֶׂה זוּטָא, היינו אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, והוא הסובר במשנתנו שבעל אוב חייב קרבן, אֲבָל לְרַבָּנַן הסוברים שאין חייבים על לאו שאין בו מעשה, אף הקשת זרועותיו לֹא הָוֵי מַעֲשֶׂה. אִי הָכִי – אם כן קשה, אַמֵּאי תָּנֵי – מדוע שנה התנא במשנה שלדעת חכמים יָצָא מִגַּדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, נִיתְנֵי – היה לתנא לומר יָצָא מִגַּדֵּף וּבַעַל אוֹב, שהרי אף בבעל אוב סוברים חכמים שאין חיוב קרבן כיון שאין בו מעשה.

מתרצת הגמרא: באמת ריש לקיש אמר את דבריו בדעת רבי עקיבא, ואילו לחכמים אף הקשת זרועותיו אינה נחשבת מעשה, ומכל מקום לא כתבה כן המשנה בפירוש, משום דְּחָדָא מַתְרֵתֵי קָתָנֵי – נקט התנא עבירה אחת מתוך אותן שתים שאין חייבים עליהן קרבן, מחמת שאין בהן מעשה, והיינו מגדף, והוא הדין לבעל אוב.

ממשיכה הגמרא ומקשה: מדוע נקט התנא בשיטת חכמים החולקים, דוקא את המגדף, וְלִיתְנֵי – ומדוע לא שנה את דינו של בַּעַל אוֹב, שחכמים פוטרים בו מחמת שאין בו מעשה, וְלֹא לִיתְנֵי מְגַדֵּף. מתרצת הגמרא: מְגַדֵּף אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ – הוצרך התנא להשמיענו את דעת חכמים לגבי מגדף, כיון שלא היינו יודעים זאת אם היה התנא מביא את דעת חכמים רק לענין בעל אוב, דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היית סבור לומר, הוֹאִיל וּכְתִיב כָּרֵת דִּילֵיהּ בִּמְקוֹם קָרְבָּן – כיון שכתבה התורה את חיוב הכרת של מגדף בתוך פרשת קרבן של עובד עבודה זרה בשוגג, אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא – אפשר לומר שחכמים מודים שיש בו חיוב קרבן, אף שאין בו מעשה, ומחמת כן כתבה התורה את דינו בפרשת קרבן, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא – לכך השמיע לנו התנא במשנה שאין הדבר כן, אלא אף במגדף סוברים חכמים שפטור מקרבן, הואיל ואין בו מעשה, והוא הדין שהם פוטרים את בעל אוב מחמת שהקשת זרועותיו אינה נחשבת מעשה.

הגמרא מביאה ביאור אחר, מדוע לא נחלקו חכמים על בעל אוב שנשנה במשנתנו, לומר שאין חייבים עליו קרבן: עוּלָּא אָמַר, בַּעַל אוֹב דְּקָתָנֵי במשנתנו, מדובר בו בְּמִקַּטֵּר לַשֵּׁד – מקטיר קטורת לשר השדים, ובדבר זה יש מעשה ממש, ולכן אף חכמים מודים שחייב עליו קרבן.

רבא דוחה ביאור זה במשנה: מַתְקִיף לָהּ – הקשה רָבָא, אִם כֵּן, ש׳בעל אוב׳ היינו מקטיר לשד [והבינה הגמרא שהוא מתכוין לעובדו בקטורת זו], הַיְינוּ – זהו עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שכבר נשנה במשנתנו.

רבא מבאר באופן אחר את ׳בעל אוב׳ שנשנה במשנתנו: אֶלָּא אָמַר רָבָא, בעל אוב המוזכר במשנתנו היינו מְקַטֵּר לַשֵּׁד, שאינו מקטר לו לשם אלוה, אלא עושה כן עַל מְנָת לְחַבְּרוֹ – שיתחבר אליו כדי לסייעו בכשפיו, שבזה אינו נחשב לעובד עבודה זרה, וכיון שיש בזה מעשה, מודים חכמים שיש בו חיוב קרבן.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אִם כֵּן ש׳בעל אוב׳ האמור במשנה היינו מקטר לשד, הרי הַיְינוּ – זהו חוֹבֵר חָבֵר האמור בתורה, שאינו חייב מיתה ולא כרת, אלא עובר בלא תעשה בלבד, ואילו במשנתנו מנה התנא רק את אלו שיש בהם חיוב כרת. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבא, הַתּוֹרָה אָמְרָה שחוֹבֵר חָבֵר כְּגוֹן זֶה, שמקטיר לשד, דינו בִּסְקִילָה, ועל אופן זה שנה התנא במשנתנו שאם עשה כן במזיד וללא התראה חייב כרת, ואם עשה כן בשוגג חייב קרבן. ולא חלקו על כך חכמים כיון שיש בו מעשה.

הקשה לו אביי: וְאֶלָּא חוֹבֵר חָבֵר דִּבְלָאו, הֵדֵין הוּא – ואיזה הוא חובר חבר שאינו בסקילה, אלא רק בלאו. תירץ לו רבא: אָמַר לֵיהּ, זהו כִּדְתַנְיָא בברייתא, נאמר בתורה (דברים י״ז) ׳וְחוֹבֵר חָבֵר׳, ובכלל איסור זה אֶחָד חוֹבֵר גָּדוֹל וְאֶחָד חוֹבֵר קָטָן – בין אם קיבץ חיות גדולות על ידי לחשים וכשפים, ובין אם קיבץ חיות קטנות, וַאֲפִילּוּ חוֹבֵר לִנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים, שהם בעלי חיים קטנים, חַיָּב מלקות, ובאופנים אלו אין באיסור זה אלא לאו.

אגב דברים אלו, מביאה הגמרא מימרא בענין זה: אָמַר אַבָּיֵי, הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִיצְמַד זִיבּוּרָא וְעַקְרַבָּא – מי שרוצה לחבר צרעה ועקרב, אָסוּר, אף שאינם בעלי חיים חשובים, שהרי הוא בכלל ׳חובר חבר׳ שאסרה תורה. וְאמנם אִי קָאָתוּ בַּתְרֵיהּ – אם הם באים אחריו להזיקו, שָׁרֵי – מותר לעשות כן, כיון שאינו מתכוין לחברן, אלא רוצה רק שלא יזיקוהו.

הגמרא חוזרת עתה לדון בשיטת רבי יוחנן, שהברייתא המחייבת קרבן על השתחואה לעבודת כוכבים יכולה לסבור כחכמים, הפוטרים מקרבן בלאו שאין בו מעשה, כיון שכפיפת קומתו בהשתחואה נחשבת כמעשה. מקשה הגמרא: לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר שכְּפִיפַת קוֹמָתוֹ הָוֵי מַעֲשֶׂה, ולכן גם לדעת חכמים חייב על כך קרבן, עֲקִימַת

מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א
– תרגום מאידיש –

ב"ה. ערב-שבת-קודש ראש חודש ניסן
פ' ויקרא אל משה, פ' החודש,
ה'תשמ"ה. ברוקלין נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בעמדנו ביום ערב-שבת-קודש ראש-חודש ניסן – דבר בעתו הוא להתבונן במשמעותו של חודש ניסן, חודש הגאולה, אשר התורה מציינת אותו – בקריאה של "פרשת החודש", בשבת הנוכחית – כ"ראש חדשים" וכ"ראשון לחדשי השנה".

ראש-חודש ניסן חל השנה ביום השבת, וכך ממילא גם היום הראשון של חג הפסח. ראוי, איפוא,

---

ערב-שבת-קודש: ראה מכתב עש"ק ח"י אלול ה'תשד"מ הערה ד"ה ערב שבת קודש (לקו"ש חכ"ד ע' 641).

ערב-שבת-קודש . . ה'תשמ"ה: ראה מכתב הנ"ל הערה ד"ה ערב שבת קודש . . ה'תשד"מ.

שבת . . ראש חודש: להעיר מהצד השווה שביניהם מהפטורת שבת זה (פ' החודש): שער החצר הפנימית . . יהי' סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח (יחזקאל מו, א). וראה ד"ה החודש באוה"ת בא (ע' רנג), עטר"ת (הא' – ע' קצו ואילך).

ראש-חודש ניסן: אותו היום נטל עשר עטרות – שבת פז, סע"ב (וראה תוד"ה עשר. תו"ש לפקודי מ סקי"ט. וש"נ), הובא בפרש"י עה"ת ר"פ שמיני, נשא ז, יב (מסדר עולם (רבא – פ"ז)). וראה שו"ע אדה"ז תאו"ח סתכ"ט ס"ט. ובירושלמי שקלים בתחלתה שבו ביום נתרמה התרומה לקרבנות ציבור (כולל – דאותו היום). ע"ד החסידות – ראה דרושי דא"ח עה"פ החודש הזה (אוה"ת בא ע' רנא ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' לו ואילך. ועוד) ועה"פ ויהי ביום השמיני. וראה לקוטי לוי"צ לזח"ג ר"פ שמיני.

חודש ניסן: וצירופו ישמחו השמים ותגל הארץ, הוי' כסדרו (משנת חסידים מס' ניסן בתחלתה. וראה מכתב ר"ח ניסן ה'תשמ"א הערה ד"ה חודש ניסן (לקו"ש חכ"ב ע' 243)) ואות שלו – אלף (אותיות פלא) דאד' (אוה"ת בא ד"ה החודש הזה ע' רנז).

ניסן: ראה מכתב י"א ניסן ה'תשמ"ג הערה ד"ה ניסן – לשון נס (לקו"ש שם ע' 277).

פ' ויקרא אל משה: להעיר אשר (בפשוטן של כתובים) בא בהמשך לס"פ פקודי שהי' "בחודש הראשון גו' באחד לחודש" (פקודי מ, יז), ר"ח ניסן. וכ"כ בתנחומא ר"פ ויקרא. וראה לקו"ת ד"ה ויקרא רס"ב. שיחת ש"פ ויקרא שנה זו. וצע"ק מגיטין ס, סע"א, שפרשת ויקרא גו' לא נימנית בין השמונה פרשיות שנאמרו ביום שהוקם בו המשכן. – הובא גם **בפרש"י** עה"ת (נשא ה, ב) – היינו שכן הוא בפש"מ. וי"ל דבש"ס לא חשיב **המפורש** בקרא. – ובספרי זוטא (נשא ז, יא): חמשה עשר פעם נדבר עם משה ביום אחד, ואיזה זה יום שהוקם המשכן. ואלו הן **אדם כי יקריב מכם קרבן** וכו'.

ויקרא אל משה: **ויקרא** לשון חיבה (פרש"י עה"פ. וראה ספרא כאן) **אל משה** אשר כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כו' רעיא מהימנא (תניא רפמ"ב).

פ' החודש: מגילה כט, א ואילך. ובפרש"י שם ד"ה ברביעית: ששם פרשת **הפסח**.

ה'תשמ"ה: ראה שיחת ליל א' דחג הסוכות שנה זו.

דבר בעתו: ובפרט דאז לכו"ע, אפילו לדעת רשב"ג (פסחים ו, סע"א), "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח". וראה שקלים רפ"ג ובירושלמי שם. סה"מ תרכ"ו ד"ה החודש ס"ד (ס"ע מב ואילך).

חודש ניסן . . ראש חדשים: ראה ד"ה החודש הזה באוה"ת עה"פ. סה"מ תרכ"ו שם. סה"מ תרע"ח (הב' – ע' רכד ואילך), עטר"ת (הב' – ע' שכג ואילך), ה'ש"ת (ע' 19 ואילך). ועוד.

חודש הגאולה: שמו"ר פט"ו, יא. וראה אוה"ת בא ע' רסד ואילך. ד"ה החודש ה'ש"ת. ועוד.

התורה מציינת: בא יב, ב.

כ"ראש חדשים": ראה ד"ה החודש תרנ"ד (ע' קלא ואילך), תרס"ו (ע' קנו ואילך), עזר"ת (ס"ע קלד ואילך), תרע"ח (הב' – ע' רכד ואילך). וע"ד המבואר בנוגע ל"ראש חודש" שהוא כולל כל ימי החודש, כראש הכולל כל איברי הגוף (לקו"ת ר"ה נח, א. עט"ר בתחלתו). ומובן שכולל במיוחד ימים מיוחדים שבו, ובנדו"ד – חה"פ. ובשל"ה (שיג, ב. הובא בסד"ה החודש תרכ"ו (ע' נט)): כי כל החודש כולו הוא כמו ר"ח . . כל יום הוא כמו ר"ח. וראה ר"ה ב, א. ד, א: באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים כו' רגל שבו כו'.

להתעכב על מספר נקודות משותפות של חג הפסח ויום השבת, תוך הדגשה על ההוראות שישנן מכך למעשה בפועל ועד לחיי היום-יום.

הנקודה המרכזית של חג הפסח היא היותו "זמן חירותנו", החג של השתחררותנו מעבדות ושעבוד מצרים, של יציאת מצרים באופן של "יוצאים ביד רמה" – שחרור מלא ומוחלט מכל סוגי עבדות ושעבוד ודאגות – כדי לקבל את התורה והמצוות ולהיות גוי קדוש בחיי יום-יום.

גם הנקודה המרכזית של שבת-קודש היא "תשבות" ו"לקדשו" – מנוחה והשתחררות מכל המלאכות של ימי החול, ושיהיה "שבת לה' אלוקיך", להתמסר לגמרי לעניני קדושה – שיהי' "עונג לנפשנו בדרכי ה'".

ובמיוחד כיוון ששבת היא "זכר ליציאת מצרים", אשר נוסף למשמעותם הפשוטה של הדברים – כרוך בכך התוכן הפנימי: יציאה מ"מיצרים" והגבלות. שחרור הרוחניות מכל המגבלות וההשפעות של הגשמיות, שהרי הגשמיות מטבעה מגבילה ומצמצמת את הרוחניות,

כי אם, אדרבה, שהגשמיות תהא טפלה ו"כלי" לרוחניות, ובחיי האדם בכלל – שהגוף יהיה טפל וישמש כלי אמיתי לנשמה.

ומכאן נובעת ההוראה העיקרית של "זמן חירותנו" – והשבת היא "זכר" לכך ומחזקת עוד יותר את הדבר – שהחירות הרוחנית תשתקף ותשרור בחיי יום-יום של כל יהודי, כך שיהיה ניכר שהנשמה יחד עם הגוף עובדים את ה' – "תעבדון את האלוקים" – וביד רמה.

* * *

תוך הדגשה על ההוראות שישנן מכך למעשה בפועל: שהמעשה הוא העיקר – אבות פ"א מי"ז.

ראש חדשים . . ראשון לחדשי השנה: ראה גם ד"ה הנ"ל תרס"ה (ס"ע קט ואילך), אעת"ר (ע' נו ואילך), עטר"ת הנ"ל.

מספר נקודות משותפות של חג הפסח ויום השבת: עוד נקודות משותפות – ראה מכתב י"א ניסן ה'תש"מ (לקו"ש חי"ז ע' 447). וש"נ.

זמן חירותנו: כן נקרא בנוסח התפילה והקידוש. וראה לקו"ש חי"ז ע' 71 ואילך.

יציאת מצרים . כדי לקבל את התורה: כמ"ש (שמות ג, יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. ולהעיר מפרש"י שם (משמו"ר פ"ג, ד): **זכות** יש לישראל **שיצאו ממצרים** כו' שהרי עתידים **לקבל התורה** על ההר הזה.

שחרור מלא ומוחלט: ראה זח"ב מ, א. ז"ח ר"פ יתרו. וראה גם תקו"ז תנ"ו (צז, סע"ב).

יוצאים ביד רמה: בשלח יד, ח. ובתרגום אונקלוס עה"פ: בריש גלי. ובפרש"י שם: בגבורה גבוהה ומפורסמת.

גוי קדוש: יתרו יט, ו.

תשבות: משפטים כג, יב. וראה רמב"ם הל' שבת בתחלתן (ורפכ"א). צפע"נ (להרגצובי) שם. וראה לקו"ש חכ"א ע' 68 ואילך.

ו"לקדשו": יתרו כ, ח. ואתחנן ה, יב.

שבת לה' אלוקיך: יתרו שם, י. ואתחנן שם, יד.

עונג . . ה': רמב"ן יתרו כ, ח. עיי"ש.

זכר ליציאת מצרים: ואתחנן ה, טו. – וראה מו"נ ח"ב פל"א (הובא ברמב"ן ואתחנן שם, יב). חינוך מצוה לב. וראה שער הכולל (להרא"ד לאוואט) פי"ז סכ"ט.

התוכן הפנימי: ראה תניא פמ"ז. תו"א וארא נז, ב ואילך. בשלח סד, א-ב. יתרו עא, ג ואילך. לקו"ת במדבר ג, א. י, ג. שער האמונה לאדהאמ"צ פכ"א (לט, א ואילך). סידור שער התפילין (ח, ד). ד"ה ויהי בעצם היום הזה תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' עא ואילך). ובכ"מ. וראה ז"ח ר"פ יתרו. זח"ב מ, א.

שהגשמיות תהא טפלה ו"כלי" לרוחניות: ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 48 ובערה 46 שם.

שהגוף יהי' טפל . . לנשמה: להעיר מתניא פכ"ט (לו, א). רפל"ב. ח"ב פ"ו (פ, סע"ב). ולהעיר מרדב"ז לרמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ד (בשיעור היומי דש"ק ר"ח ניסן – לפי החלוקה דג"פ ליום): אין המשל הזה צודק אלא א"כ אנו רואין את כל ישראל כאילו הם גוף אחד, ואע"פ שגופין מחולקים הם כיון שנשמותיהם ממקום אחד חוצבו הרי הם כגוף אחד כי הנשמה היא עיקר.

שהנשמה יחד עם הגוף: להעיר מתורת הבעש"ט – כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סי' טז. וש"נ. וראה מכתב י"א ניסן ה'תשכ"ב (הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים וכו' – קה"ת תשל"ט – ע' תי ואילך). ר"ח וי"א ניסן ה'תשמ"א (לקו"ש חכ"ב ע' 245 ואילך. שם ע' 249). וש"נ.

תעבדון את האלקים: שמות ג, יב.

בשבת מתווספת עוד נקודה: הענין של "עונג שבת" שהוא מצווה מיוחדת ועיקרית של השבת דווקא, זהו רגש פנימי עמוק של תענוג שהיהודי חש כאשר מגיעה השבת והוא מוציאו מן ה"שעבוד" של ימי החול ומעמידו בעולם של רוחניות וקדושה, כאשר אפילו צרכים גשמיים כגון אכילה ושתיה ודומיהן הופכים לקיום של מצוות "ה' אלוקיך", לתענוג רוחני אמיתי. ודבר זה אינו בא על-ידי מלחמה וכפיה, כי אם "בשובה ונחת", על-ידי קורח רוח משיבת נפש, עד שגם הגוף חש את הטעם והעונג של הרוחניות.

יחד עם כך שהשבת היא "זכר" ליציאת מצרים – מביא הדבר גם עונג ועל-ידי כך את **הביטוי המלא** של "יציאת מצרים" בפועל.

* * *

נקודה משותפת בענין העונג והחירות היא – ששני אלה חודרים ומקיפים את כל חלקי, פרטי ועניני האדם, למן הנעלים ביותר ועד לנחותים ביותר, הן של הנשמה והן של הגוף.

שאם לא כן – חסר בשלימות התענוג והחירות.

וכשם שהדבר הוא במקרה של יחיד כך זה באשר לכלל ישראל, שהוא "קומה אחת שלימה", כגוף אחד שלם המורכב מחלקים שונים, מראש ועד כף רגל,

בא, איפוא, חג הפסח ומדגיש כי "זמן חירותנו" חייב להקיף את **כל** חלקי כלל ישראל, מ"כולנו חכמים" ועד ל"שאינו יודע לשאול", כולל התינוקות (על-פי המובן הפשוט וכן גם ה"תינוקות" מבחינה רוחנית) שיש לנקוט אמצעים שונים כדי שלא יישנו בשולחן הסדר.

עונג שבת: ראה טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב.

של השבת דווקא: אפילו לגבי יו"ט (כולל חה"פ) שענינם ושמחת בחגיך.

השבת . . אכילה ושתיה: ראה סי' האריז"ל (להר"ש מרשקוב) בכוונת אכילה בשבת: וכל המאכל אשר אוכל בשבת . . אינו הולך לחיצונים . . אלא כולו נבלע באיבריו. – וראה אוה"ת בשלח ע' תרמא ואילך. סהמ"צ להצ"צ צ, א, שם צב, סע"א ואילך.

השבת . . אכילה ושתיה: להעיר מספר השיחות ה'תש"ג ע' 144 ואילך.

מן ה"שעבוד" של ימי החול: להעיר ממחז"ל (מכילתא – הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שואב פרשת וישב, ובספר מנחה בלולה) עה"פ (יתרו כ, ט) "ששת ימים תעבוד" – "זו מ"ע". וראה לקו"ש חי"ז ס"ע 245 ואילך ובהערות שם.

אפילו צרכים גשמיים . . הופכים לקיום של מצות "ה' אלוקיך": ראה בארוכה מכתב ערב ח"י אלול ה'תשמ"ג (לקו"ש חכ"ד ע' 622 ואילך). וש"נ.

ודבר זה אינו בא על-ידי מלחמה וכפיה: ראה לקו"ת ויקרא (ב, סע"ד. ועוד). דרושי דא"ח עה"פ משכני אחריך נרוצה. מכתב ר"ח ניסן ה'תשמ"א (לקו"ש חכ"ב ע' 246).

בשובה ונחת: ל' הכתוב – ישעי' ל, טו. ולהעיר מאוה"ת בא (ע' שה ואילך) שם נתבאר שייכות פסוק זה ליצי"מ ושבת.

בשבת . . עונג . . יציאת מצרים: להעיר מפי' הה"מ על מארז"ל (שבת קיח, א) כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו – לקו"א (הוצאת קה"ת) סקכ"ג. או"ת לד, ב (בהוצאת קה"ת תש"מ – סצ"ז). וראה לקו"א סקנ"ט. או"ת ל, ג-ד (בהוצאה הנ"ל – ספ"ה).

העונג והחירות . . חודרים ומקיפים את כל חלקי . . האדם: בנוגע לעונג – להעיר מגיטין נו, ב (שמדובר בעצם דעקב הרגל).

קומה אחת שלימה: לקו"ת ר"פ נצבים. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1141 ואילך.

מראש . . כף רגל: בל' הכתוב: ראשיכם . . שואב מימיך (נצבים כט, ט-י) עשר סוגים (זח"ב פב, א. הובא בלקו"ת שם).

"זמן חירותנו" חייב להקיף את כל חלקי כלל ישראל: וע"ד שהי' ביצי"מ, שיצאו כל בנ"י ממצרים. וראה לקו"ש חי"א בתחלתו. וראה מכתב עש"ק, שבת הגדול ה'תשל"ט (לקו"ש חי"ז ע' 435 ואילך). י"א ניסן ה'תשמ"ב (לקו"ש חכ"ב ע' 262 ואילך).

מ"כולנו חכמים": שהרי "אפילו כולנו חכמים כו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים כו'" – הגש"פ פיסקא עבדים היינו.

ועד ל"שאינו יודע לשאול": שהרי דברה תורה (גם כנגד) שאינו יודע לשאול – הגש"פ פיסקא ברוך המקום, מירושלמי פסחים ה"י ה"ד. מכילתא (הובא בפרש"י) ס"פ בא.

שיש לנקוט אמצעים שונים כדי שלא יישנו בשולחן הסדר: שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעב. ובפסחים קח, סע"ב ואילך: מחלקים להן (להתינוקות) קליות ואגוזים בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו (אבל בשו"ע אדה"ז שם סו"ס תעב: בליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי וישאלו כו', ולא הזכיר "שלא ישנו". – ואולי י"ל כי כבר נשללה השינה ע"י הקדמת הסדר – שם ר"ס תעב. וראה שם סכ"ג). ולהעיר מהשינויים שעושים לפני ובעת הסדר בכדי להתמי' את התינוקות שישאלו – שו"ע אדה"ז שם סל"א. סתע"ג סי"ד-טו. סל"ח. ס"מ. וש"נ.

* * *

ויהי רצון, שמאחר ואנו נכנסים בחודש ניסן, חודש הגאולה, יעזור ה׳ ויצליח, שכל אחד ואחת, ״בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו״, יעשו את כל ההכנות הדרושות לקבלת החג של זמן חירותנו **במלוא** ההיקף של חירות ועונג, שיחדרו ויחַיו את כל הענינים עד לחיי יום-יום, בכל יום ובכל הימים של כל השנה – ״כל ימי חייך״ לפי שני הפירושים של חכמינו ז״ל: ״הימים ולהביא הלילות״, ״בעולם הזה ולהביא לימות המשיח״.

ודבר זה יהווה הכנה קרובה לקיום היעוד: ״וידעו כי אתה שמך ה׳ לבדך עליון על כל הארץ״ (שכל עמי הארץ ידעו כי ה׳ לבדו – שמו עליון ושליט על כל העולם),

הכנה קרובה למילוי תפלתנו בכל יום להגשים את אשר ״קוינו כל היום״ – הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, שהיא באופן של ״בשובה ונחת תושעון״, בקרוב בימינו ממש.

בכבוד ובברכה להצלחה בכל האמור
ולחג הפסח כשר ושמח

מנחם שניאורסאהן

בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו: וכמו שהי׳ בימי צאתך מארמ״צ – בא י, ט.

זמן חירותנו . . שיחדרו . . ובכל הימים של כל השנה: ראה שיחת חג הפסח תש״ג (סה״ש תש״ג ע׳ 75): ״באמת מאירה הארת כל המועדים בכל יום, נאַר חג הפסח ווערט נמשך שטענדיק״ – נתבאר בלקו״ש ח״ה ע׳ 173 ואילך. ולהעיר, אשר ענין זכר ליציאת מצרים הוא: יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו (חינוך מצוה כא).

כל ימי חייך: ראה טז, ג.

שני הפירושים של חכמינו ז״ל: הגש״פ פיסקא אמר ר״א, מברכות יב, ב (במשנה). וראה הגש״פ עפ לקוטי טעמים ומנהגים בהערות שם.

להביא הלילות . . לימות המשיח: וידוע הרמז בזה (״להביא״ ולא ״לרבות״ וכיו״ב -) שע״י הזכירה כדבעי בימים – ״מביאים״ הזכירה אפילו בלילות, ובהזכירה כדבעי בעוה״ז מביאים ימות המשיח (ובמילא גם הזכירה אז – שהרי היא סיבתם).

לימות המשיח: וי״ל דכולל כל הדרגות והתקופות הכלולות בהם והבאות אחריהם: זמנא דמלכא משיחא כו׳ (ועד) השמים החדשים והארץ החדשה (ישעי׳ סו, כב. זוהר פרשתנו טז, סע״א). וראה לקוטי לוי יצחק לזוהר שם.

וידעו . . הארץ: תהלים סיום וחותם מזמור פג.

שכל עמי הארץ ידעו: כי מלאה הארץ דעה גו׳ (ישעי׳ יא, ט. רמב״ם בסיום וחותם ספרו).

קוינו כל היום: וכיון שגם אתמול ושלשום קוינו ונתקיים ״ומיד נגאלין״ רק היום – הרי על הוי׳ גואלינו להוסיף גם טובת הנאה שנדחה ע״ע, ע״ד פס״ד הרמב״ם בשיעור יום זה (הל׳ עדות פכ״א ה״ב). – ולהעיר אשר שבת ופסח – מהמצות שנקראים ״עדות״ (ראה רמב״ן עה״פ ואתחנן ו, כ. ועוד), וכן מהמקרא מפורש ואתם עדי (ישעי׳ מג, י. שם יב) – נת׳ בביאוה״ז בהוספות (קלט, א ואילך).

בשובה ונחת תושעון: ישעי׳ ל, טו. נתבאר בהמשך וככה תרל״ז בחותמו.

המשך מעמ׳

המשך מעמ׳ ג

מתוך פירוש רש״י

קי (א) **נאם ה׳ לאדני.** רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם נאם ה׳ לאברהם שקראוהו העולם אדוני, שמענו אדוני (בראשית כ״ג): **שב לימיני.** התעכב לתשועתי והתחולל לה׳ אין ישיבה אלא עכבה וכן הוא אומר ותשבו בקדש (דברים א): **לימיני.** לתשועת ימיני: **עד אשית אויביך.** אמרפל וחבירו: (ב) **מטה.** לשון משען כמו (לעיל ק״ה) כל מטה לחם: **מטה עוזך ישלח ה׳ מציון.** כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עייפים ורודפים ישלח לך ה׳ את מלכי צדק מלך שלם להוציא לחם ויין (בראשית י״ד): **רדה.** במלחמה: **בקרב אויביך.** לבטח: (ג) **עמך נדבות ביום חילך.** כשתאסוף חיל לרדוף אחריהם יתנדבו עמך ואוהביך לצאת עמך כמו שמצינו (שם) וירק את חניכיו ילידי ביתו ולא יותר וענר ואשכול וממרא התנדבו מאליהם לצאת ללכת אחריו בעזרתו:

קיב (ב) **דור ישרים.** אשר יבורך יהיה זרעו: (ד) **זרח בחושך אור.** כמו הזריח. ומדרשו, הוא עצמו כביכול נעשה להם אור, כמו ״ה׳ אורי וישעי״ (תהלים כז, א): (ה) **טוב איש חונן ומלוה וגו׳.** שחונן דלים ומלוה להם, ואינו מדקדק לומר אין יכולת דידי. ואת דבריו הצריכין לו במאכל ובמשתה ובכסות, מכלכל במשפט ובמדה וחס על נכסיו: **יכלכל דבריו במשפט.** מנהיג חפציו: (ז) **נכון ליבו.** נאמן ליבו ליוצרו: (ח) **סמוך ליבו.** נשען ובטוח על הקב״ה: (י) **רשע יראה וכעס.** לשון פעל. כמו ויכעס, לפיכך נקוץ חציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה:

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויקרא, פרשת החודש, ראש חודש ניסן ה'תשמ"ה.

בלתי מוגה

א. דובר כמה פעמים[1] אודות ימים מיוחדים שבהם מתקיימת התוועדות של כמה וכמה מישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימיך", שמתאספים יחדיו למטרה אחת כו' — שיש חילוקי דרגות בקשר למעלת היום המהווה את סיבת ההתוועדות:

יש פעמים שמעלת היום (ובמילא — סיבת ההתוועדות) מודגשת בגלוי, ויש פעמים שצריכים לחפש את המעלה המיוחדת דיום זה; לפעמים מובנת מעלת היום רק ליהודי שבדרגת "למדן", ולפעמים מובנת בפשטות לכל אחד ואחד מישראל, גם ליהודי פשוט שבפשוטים; לפעמים ישנה מעלה אחת, ולפעמים — מעלות לשון רבים.

ובנוגע להתוועדות דשבת זו — הרי מעלת היום מודגשת בגלוי (ללא צורך לחפש כו'), ולא רק מעלה אחת אלא כמה מעלות, והדבר מובן בפשטות לכל אחד ואחד מישראל, גם לפשוט שבפשוטים וגם לילד קטן, בן חמש למקרא, כדלקמן.

ב. שבת זו היא — שבת ראש־חודש ניסן. ובנוגע למעלת יום זה — מפרש רש"י בפירושו על התורה[2] (פשוטו של מקרא השייך לבן חמש למקרא): "ראש־חודש ניסן . . נטל עשר עטרות השנויות בסדר עולם". ומזה מובן גודל מעלת יום זה — לא רק מעלה אחת, אלא עשר מעלות, ובמילא — עשר סיבות לענין של התוועדות. ויתירה מזה: עשר מעלות אלו אינן מעלות סתם, כי אם "עשר עטרות", היינו, שכל מעלה היא באופן של כתר ועטרה.

והענין בזה:

"עטרה" היא — (א) תכשיט, שזהו דבר נעלה יותר מאשר לבוש סתם, מכיון שענינו להוסיף יופי ויקר, "לכבוד ולתפארת",

(ב) בתכשיטים גופא — תכשיט של הראש שהוא תכשיט היותר נעלה, שהרי גם בלבוש ישנו חילוק בין לבוש של הרגל, לבוש של הגוף, עד ללבוש של הראש, ועל־אחת־כמה־וכמה — בנוגע לתכשיט של הראש, שמוסיף יופי בראש, ובמילא — בכל מציאותו של האדם,

(ג) בתכשיטי הראש גופא — תכשיט שעל גבי הראש, למעלה מן הראש, שהרי ישנם תכשיטים שבראש, ולדוגמא: ה"ציץ", שאף שנקרא גם "נזר"[3] (כתר), הרי מקומו על המצח שבראש, ועל־דרך־זה תכשיט של האוזן (כפי שמצינו[4] שבימים ההם היו גם האנשים (לא רק נשים) מתקשטים בתכשיט זה), וכיוצא בזה, ולמעלה מזה — תכשיט שעל גבי הראש, שהוא למעלה מהראש,

(ד) והעיקר — ש"עטרה" שייכת אך ורק למלך בלבד, שהרי "כתר מלכות" לא ניתן אלא למלך בלבד, וכפי שמצינו גם בסיפור המגילה[5] ש"לבוש מלכות אשר לבש בו המלך" — ניתן "לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", מה־שאין־כן "כתר מלכות" (אף שבתחילה אמר המן שיתנו גם "כתר מלכות", מכל־מקום, בנוגע לפועל) לא ניתן לאף אחד זולת המלך (ובפרט על־פי אריכות הביאור בענין זה בדרושי חסידות[6]).

ונמצא, שהעילוי ד"עטרה" גדול ביותר — "כתר מלכות", כלומר, אפילו אצל המלך — אין זה רק "לבוש מלכות", שגם בו מתבטא הענין ד"מלך ביפיו תחזינה עיניך[7], ולא סתם "תכשיט" של המלך (שלמעלה מ"לבוש מלכות"), כי אם תכשיט שעל גבי ולמעלה מראשו של המלך, ולא עוד, אלא שבו תלוי כל ענין המלוכה[8].

ומכל זה מובן גודל מעלת יום זה — ראש־חודש ניסן — ש"נטל עשר עטרות":

ביום זה יש עשר מעלות, אשר כל אחת מהן היא בבחינת "עטרה" — למעלה אפילו מבחינת ה"ראש" ד"אותו היום" (ועל־אחת־כמה־וכמה — למעלה מבחינת גוף ורגל דהיום),

---

1) ראה שיחת ש"פ ויק"פ בתחלתה. וש"נ.
2) ר"פ שמיני. נשא ז, יב.
3) פקודי לט, ל. צו ח, ט.
4) ראה תשא לב, ג.
5) אסתר ו, ז ואילך. וראה פרש"י שם, ט.
6) תו"א מג"א צא, סע"ד ואילך. שערי אורה ש' הפורים פכ"ג. פס"ג. ועוד.
7) ישעי' לג, יז.
8) ראה ע"ז מד, סע"א.

ולא עוד, אלא שיש בו ענין של מלכות, היינו, שנעשה המושל השולט והמנהיג דכל הימים שלאחרי־זה, עד לראש־חודש ניסן הבא עלינו לטובה, שאז יומשך ענין ה"עטרה" באופן נעלה עוד יותר,

[שהרי לא יתכן שהממשלה והשליטה על ימי השנה שלאחרי ראש־חודש ניסן הבא עלינו לטובה תהיה הן מבחינת ה"עטרה" דראש־חודש ניסן בשנה זו, והן מבחינת ה"עטרה" דראש־חודש ניסן בשנה הבאה עלינו לטובה – מכיון ש"אי־אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד"[9]. ולכן, בהכרח לומר שפעולת ה"עטרה" דראש־חודש ניסן זה היא עד לראש־חודש ניסן הבא עלינו לטובה, שאז יומשך ענין של "עטרה" באופן נעלה יותר].

ג. והנה, כל האמור לעיל אודות המעלה דראש־חודש ניסן – הרי זה מובן בפשטות לכל אחד ואחד מישראל, גם לפשוט שבפשוטים, ואפילו לילד קטן, בן חמש למקרא:

מכיון שענין זה – "ראש־חודש ניסן . . נטל עשר עטרות" – מובא בפירוש רש"י על התורה, הרי זה דבר המובן גם לילד קטן – כפי שנהגו ישראל שבתחילת לימוד החומש עם ילד קטן, בן חמש למקרא, מלמדים אותו חומש עם פירוש רש"י. – ברוב המקומות לומדים עם הקטנים פירוש רש"י עצמו, ואפילו במיעוט המקומות שלא לומדים עמהם פירוש רש"י עצמו (מפני שעדיין אינם יודעים לקרוא את האותיות דרש"י, או מפני סיבות אחרות) – מסביר המלמד את דברי רש"י בעל־פה, ואין לו ברירה אחרת, שהרי מוכרח להסביר להם את פירוש הכתובים, ובמילא, מסביר להם כפירוש רש"י – "פשוטו של מקרא".

זאת ועוד: בלימוד זה – חומש עם פירוש רש"י לבן חמש למקרא – אין כל חילוק בין "ראשיכם שבטיכם" ל"חוטב עציך ושואב מימיך", שכן, כל אחד מהם שולח את בנו ל"חדר" או ל"תלמוד־תורה", ושם לומדים חומש עם פירוש רש"י עם כולם בשוה.

לאחרי שגדלים ומגיעים ל"בן עשר שנים למשנה", ועל־אחת־כמה־וכמה כשמגיעים ל"בן חמש עשרה שנים לגמרא"[10] – אזי ישנם חילוקי דרגות בדבר, וענין זה תלוי במעמדו ומצבו של האב, אם הוא מהסוג ד"ראשיכם שבטיכם" שיכול בעצמו ללמד את בנו משנה וגמרא, ובפרט – ללמדו היטב, או שהוא "עשיר" שיכול לשכור מלמד לבנו, ובפרט – מלמד טוב, מה־שאין־כן אם אינו במעמד ומצב כזה כו';

אמנם, בנוגע ללימוד המקרא, חומש עם פירוש רש"י – בזה שווין הכל, כתקנת יהושע בן גמלא [עליו אמרו[11] "זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל"], ש"תיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר", כך שכל התינוקות של בני העיר, עשירים ועניים, לומדים מקרא באופן שוה (מה־שאין־כן בנוגע ללימוד משנה וגמרא – שאז יש חילוקים ביניהם, כמבואר פרטי הדברים בהלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן[12], על יסוד המבואר בש"ס ופוסקים שלפניו).

ומובן, שגם לפני תקנת יהושע בן גמלא, כאשר כל אב היה מלמד תורה לבנו [כמו שכתוב[13] "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם", "ושננתם לבניך"[14], "משיתחיל לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה וגו' . . עד שיהא בן חמש שנים . . שאז מלמדו לקרות תורה שבכתב כו'"[15]] – היה לימוד המקרא שייך לכולם בשוה; וחידושו של יהושע בן גמלא הוא – להבטיח שכל התינוקות אכן ילמדו בפועל, על־ידי־זה שיהיו בכל עיר ועיר מלמדי תינוקות, אבל השייכות דלימוד המקרא לכולם בשוה – היתה גם מקודם לכן, כפשוט.

ונמצא, שהמבואר בפירוש רש"י על התורה אודות מעלת ראש־חודש ניסן, ש"נטל עשר עטרות" – הרי זה ענין המובן לכל, גם לבן חמש למקרא, ובאופן שאין כל חילוק בדבר בין "ראשיכם שבטיכם" עד ל"חוטב עציך ושואב מימיך", שהרי שניהם למדו חומש עם פירוש רש"י.

ובמילא, כאשר ילד קטן שואל: מהי הסיבה לכך שכולם מתאספים יחדיו להתוועדות ביום זה?

- כדרכם של ילדים, ששואלים על כל דבר ודבר מה זה ולמה זה, ובנוסח הקשור עם חג הפסח: "מה נשתנה", היינו, שכאשר ישנו שינוי מסויים, מבחינים הם מיד, ושואלים "מה נשתנה", וכל זה – אפילו אצל

9) פרש"י בראשית א, טז (מחולין ס, רע"ב).
10) אבות ספ"ה.
11) ב"ב כא, א.
12) פ"א ס"ג.
13) עקב יא, יט.
14) ואתחנן ו, ז.
15) הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן. וש"נ.

תינוקות קטנים ביותר, תינוקות שבתינוקות, שעבורם יש צורך לעשות פעולות מיוחדות "שלא יישנו"[16], הרי אם רק מצליחים לפעול שהתינוקות ישארו ערים – מבחינים הם בכל שינוי ושינוי, ומיד שואלים "מה נשתנה" (ומצד ענין הבחירה – נמשך טבע זה גם אצל ילדי אומות העולם[17]) –

אומר לו ה"מלמד" (וכיוצא בזה) את דברי רש"י בפירושו על התורה – פשוטו של מקרא המובן לבן חמש למקרא – שיום זה, ראש־חודש ניסן, "נטל עשר עטרות".

אמנם, זה עתה התחיל ללמוד חומש, ועדיין לא למד פרשת שמיני, אבל מכיון שה"מלמד" למד ויודע זאת – בודאי יכול לומר זאת לבן חמש, מכיון שזהו ענין המובא בפירוש רש"י על התורה, פשוטו של מקרא, השייך להבנתו של בן חמש למקרא.

ומכיון שכן, הרי מבין בפשטות מהי הסיבה להתוועדות זו – לא רק סיבה אחת, אלא עשר סיבות!

ולא סתם סיבות, אלא "עשר עטרות" – כפי שמבין בפשטות שיש מעלה יתירה ב"עטרה", שאין זה לבוש בלבד, כי אם תכשיט המוסיף יופי, ובתכשיט גופא – תכשיט של הראש (לא של הרגל או שאר חלקי הגוף), ולא עוד, אלא שהוא למעלה מן הראש, ועד כדי כך, שזהו תכשיט השייך למלך בלבד, כפי שיודע להבחין ב"סימן" המייחד את המלך משאר האנשים – שאין הדבר מתבטא ביופי הבגדים, כי אם בכך ש"כתר המלכות" מונח על ראשו.

בפורים – הלבישו גם לו (או לאחותו) "כתר", אבל הוא יודע שאין זה אלא "תחפושת של פורים" ("אַ פורים־שפיל")... ואילו "כתר" אמיתי – אינו שייך אלא למלך בלבד. ובפרט כאשר מספרים לו את סיפור המגילה הנ"ל ש"לבוש מלכות" ניתן "לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", מה־שאין־כן "כתר מלכות" – לא ניתן לאף אחד מלבד המלך.

וכמו כן הוא יודע שהמלך הוא המושל ושולט ומנהיג את כל המדינה. – אמנם לא למד עדיין בפירוש רש"י על התורה[18] ש"הנשיא הוא הכל", אבל אף־על־פי־כן, הוא יודע זאת מסדרי ההנהגה במדינתו שהמלך הוא המושל ושולט על כל אנשי המדינה.

ומזה מבין, שגם ראש־חודש ניסן, ש"נטל עשר עטרות" – הוא בדוגמת "מלך" המושל ושולט על כל הימים שלאחרי־זה, היינו, שכל ימי השנה כולה מקבלים את השפעתם מראש־חודש ניסן, ש"נטל עשר עטרות".

ונמצא שבנוגע ליום זה – אין צורך לחפש את המעלה שבו, מכיון שהדבר ידוע ומפורסם לכל, אפילו לילד קטן, שגם הוא יודע שיום זה "נטל עשר עטרות", עשר עניני מעלה, ובאופן ד"עשר עטרות" דוקא, כנ"ל בארוכה.

ד. והנה, כללות העילוי דראש־חודש ניסן ש"נטל עשר עטרות" – חוזר ונמשך בראש־חודש ניסן מדי שנה בשנה, ומובן, שענין זה צריך לפעול גם בעבודת האדם לקונו.

ובהקדמה:

כאשר רש"י מביא בפירושו על התורה שראש־חודש ניסן "נטל עשר עטרות" – מוסיף ומציין: "השנויות בסדר עולם"[19]. כלומר, לבן חמש למקרא מספיק לדעת שיום זה "נטל עשר עטרות", מבלי שרש"י יפרש מה הן עשר העטרות; אבל אף־על־פי־כן, כאשר ישנו בן־חמש שרצונו לעיין ולדעת יותר – אומר לו רש"י שאם רצונו לדעת מה הן עשר עטרות, יעיין "בסדר עולם" (וכבר דובר פעם[20] מדוע מדייק רש"י לציין לסדר עולם דוקא, ולא למסכת שבת[21], שגם בה נישנו עשר העטרות).

ובכן: כאשר יעיין "בסדר עולם" – יראה שבין עשר העטרות נמנה (לראשונה) "ראשון למעשה בראשית"[22], היינו, שראש־חודש ניסן חל ביום הראשון בשבוע.

וכאן מתעוררת אצלו שקלא־וטריא[23]: ראש־חודש ניסן שחל בשבת – כקביעות שנה זו – האם שייך בו העילוי ד"ראשון למעשה בראשית", דלכאורה, יום ראשון ויום השבת – הם לא רק ב' ימים שונים (כמו החילוק

16) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעב. שם שכ"ג. וראה מכתב ר"ח ניסן הערה ד"ה מ'דארף. וש"נ.

17) לקו"ש חכ"א ע' 25. וראה ד"ה נ"ח תרנ"ו (סה"מ תרנ"ו ע' שיט בשוה"ג). לקו"ש ח"ח ע' 155 הע' 45. חי"ח ס"ע 462.

18) חוקת כא, כא.

19) פ"ז.

20) שיחת ש"פ שמיני תשכ"ה.

21) פז, ב.

22) הובא גם בפרש"י נשא שם.

23) בהבא לקמן – להעיר מלקו"ש חכ"ב ע' 143 ואילך.

שבין יום ראשון בשבת ליום שני בשבת), כי אם הפכיים זה מזה, שלכן, יש ביניהם ענין של הבדלה — "המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך כו' בין יום השביעי לששת ימי המעשה"!

כלומר: בנוגע לשאר העטרות, "ראשון לנשיאים . . ראשון לירידת האש כו'" — הרי אף שבפועל ממש היה הדבר בראש־חודש ניסן שבו הוקם המשכן, מכל־מקום, גם בראש־חודש ניסן שבכל שנה ושנה נמשך "מעין" ו"דוגמא" לראש־חודש ניסן הנ"ל; אמנם, בנוגע לענין ד"ראשון למעשה בראשית" — נשאלת שאלה: האם שייך לומר ש"מעין" ו"דוגמא" דענין זה ישנו בראש־חודש ניסן שחל (לא ביום ראשון, כי אם) ביום השבת?

ועל־כל־פנים — ישנם כמה וכמה ענינים (ט' עטרות) ששייכים ללא כל ספק גם לראש־חודש ניסן זה, ובמילא, יש ללמוד מהם הוראה בעבודת האדם לקונו, כדלקמן.

ה. ולכל לראש, יש ללמוד הוראה מהענין ד"ראשון לחדשים" (שנמנה בין עשר העטרות) — מכיון שענין זה קשור עם קריאת התורה דשבת זו בפרשת החודש, "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"[24], ובמילא, חל על זה התורה־הוראה[25] שצריכים "לחיות" עם הזמן, עם עניני התורה שקורין בזמן זה.

כלומר: בכל ראש־חודש ניסן — באיזו קביעות שתהיה — ישנו העילוי (ה"עטרה") ד"ראשון לחדשים"; אבל אף־על־פי־כן, כאשר ראש־חודש ניסן חל ביום השבת — ישנו עילוי מיוחד שהענין ד"ראשון לחדשים" נעשה חלק מהקריאה בתורה, היינו, שבראש־חודש ניסן עצמו (לא רק בשבת שלפניו) קורין בתורה "החודש הזה לכם ראש חדשים וגו'", ומכיון שכן, ישנה הדגשה מיוחדת אודות לימוד והוראה מקריאה זו.

ואף שתורה־הוראה הנ"ל, שצריכים "לחיות" עם הזמן, נאמרה ביחס לשיעור חומש היומי בפרשת השבוע, ולא בנוגע לקריאה בתורה הקשורה עם הקביעות דימי החודש (ובנידון־דידן, הקריאה דפרשת החודש) — הרי הדבר מובן מעצמו, ובמכל־שכן וקל־וחומר:

ומה אם לימוד שיעור חומש היומי דפרשת השבוע — שנתתקן בדורות האחרונים — יש "לחיות" עם ההוראות שלמדים ממנו, הרי לימוד וקריאה בתורה, בברכה לפניה ולאחריה, שנתתקנה מקדמת־דנא, כאשר משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין ביום המועד מענינו של המועד[26], ודוגמתו בנוגע לקריאת ד' פרשיות, ובנידון־דידן, פרשת החודש[27] - על־אחת־כמה־וכמה שיש "לחיות" עם ההוראות שלמדים מקריאה זו, כדלקמן.

ו. בפרשת החודש — ב' ענינים: (א) "החודש הזה לכם ראש חדשים גו'" — ראש־חודש ניסן, (ב) "ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'"[28] — פרטי הדינים דקרבן פסח[29].

והנה, ב' ענינים אלו קשורים עם ענין הגאולה:

ראש־חודש ניסן — כדברי המדרש[30]: "החודש הזה לכם . . משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע להם ראש חודש של גאולה, שבו נגאלו ממצרים ובו עתידין להגאל".

וקרבן פסח — "הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה כו'"[31] היינו, שכל ענינו של הקרבן קשור עם הגאולה ממצרים.

כלומר: ראש־חודש ניסן מדגיש שמציאותם האמיתית של בני ישראל (גם כשנמצאים בגלות) היא — גאולה, שהרי כשבחר ביעקב ובניו — מיד קבע להם ענין של גאולה ("ראש חודש של גאולה"), וזאת — אף שבראש־חודש ניסן היו עדיין בגלות מצרים (חצי חודש לפני הגאולה).

וענין זה מודגש עוד יותר בענין דקרבן פסח (שבהמשך הפרשה): גם בעת שעסקו בקרבן פסח, לקיחתו שחיטתו ואפילו אכילתו (לפני חצות דליל ט"ו) — היו עדיין בגלות מצרים, ואף־על־פי־כן, עסקו כבר בקרבן פסח הקשור עם ענין הגאולה, ועד לאכילת הפסח, היינו, שענין הגאולה (שבא לידי ביטוי בקרבן פסח) התאחד עמהם (דם ובשר כבשרם), ועד שגם אופן האכילה היה דרך חירות וגאולה — "צלי אש"[32], דוגמת אכילת הכהנים, שנאמר בהם[33] "למשחה" — "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים"[34].

---

24) בא יב, ב.
25) "היום יום" — ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.
26) רמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ח — ממגילה לא, א.
27) שם ה"כ — ממגילה כט, סע"א.
28) בא שם, ג.
29) ראה גם פרש"י ד"ה ברביעית — מגילה שם.
30) שמו"ר פט"ו, יא.
31) פרש"י בא יב, יא.
32) בא שם, ט.
33) קרח יח, ח.
34) חולין קלב, סע"ב. רמב"ם הל' בכורים ספ"ט. טושו"ע יו"ד סי' סא סי"ב.

וההוראה מזה – שבכל זמן ובכל מקום צריך יהודי להיות במצב של גאולה:

גם כאשר נמצאים בזמן ומקום הגלות, "אכתי עבדי אחשורוש אנן"[35] – יש לזכור תמיד שמציאותו האמיתית של יהודי, "יעקב ובניו", היא – גאולה.

וענין זה בא לידי ביטוי גם בהנהגתו בפועל ממש, עד לעניני אכילה ושתיה – שלמרות היותם ענינים שיש דוגמתם גם אצל אומות העולם, מכל־מקום, כשנעשים על־ידי יהודי – ניכר בהם ענין של חירות, כדוגמת אכילת הפסח דרך חירות וגאולה, "צלי אש", כדרך המלכים.

ז. והוראה נוספת בזה:

בפרשת החודש נתבארו פרטי הענינים דאכילת הפסח: "וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון"[36], "מזומנים לדרך"[37], כלומר, שאכילת הפסח היא באופן שעומדים מוכנים להגאל ממצרים, עד ש"מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם", כך שמוכנים לצאת ממצרים תיכף ומיד באותו רגע שבו יקבלו את הידיעה ש"הגיע הקץ", שאז "לא עיכבן המקום (אפילו) כהרף עין"[38], ובודאי שמצדם הם לא יתעכבו "כהרף עין", שכן, עוד מקודם לכן עמדו מוכנים לגאולה.

וההוראה מזה – בפשטות:

יהודי יכול לחשוב שמכיון שהגאולה תהיה רק ברצונו של הקב"ה, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נשמתו־עדן (שהיה בנו יחידו וממלא מקומו)[39]: "לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל, ולא בכחותינו אנו נשוב כו' אבינו מלכנו כו' הוא יתברך יגאלנו כו'" – אין לו מה לעשות בקשר ליציאה מהגלות, כך שבינתיים יכול לישון... ובמקרה הטוב ביותר – לעסוק בלימוד התורה וקיום המצוות, שהרי אין לך דבר גדול יותר מזה, ומה גם שבעת עסקו בעניני קדושה, תורה ומצוותיה, נמצא אז במצב של גאולה רוחנית.

ועל זה באה ההוראה מאופן אכילת קרבן פסח – שכאשר בני ישראל קיימו את ציווי הקב"ה "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו", קיימו זאת באופן ד"מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם", כלומר, שלא הסתפקו בקיום ציווי הקב"ה, ובפרט ציווי הקשור עם ענין של חירות (אכילת קרבן פסח, ובאופן ד"צלי אש"), אלא ציפו והמתינו בקוצר רוח לרגע הנכסף שבו ייגאלו ויצאו ממצרים, עד שעמדו מוכנים – "מתניכם חגורים גו' ומקלכם בידכם" – להגאל ולצאת ממצרים.

ומזה מובן גם בנוגע ליציאה מגלותנו זה – "כימי[40] צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות":

גם כאשר יהודי לומד תורה ומקיים מצוות בשלימות – אינו יכול להסתפק בכך, אלא צריך להמתין ולצפות בקוצר רוח לגאולה האמיתית והשלימה, עד כדי כך, שחוגר מתניו ונועל את רגליו ונוטל את מקלו בידו, ועומד מוכן – "עמדו הכן כולכם"[41] – לרגע שבו תבוא הידיעה שמשיח בא... ואז יצא מיד מהגלות אל הגאולה!

מובן וגם פשוט שגם ברגעי הגלות האחרונים צריכים ללמוד תורה ולקיים מצוות בכל המסירות והתוקף כו', אבל ביחד עם זה, אי־אפשר לשקוט ולשבת בשלווה עד שהקב"ה ירצה להביא את הגאולה, אלא יהודי צריך לעשות את כל התלוי בו כדי למהר ולזרז את הגאולה, ועד שעומד מוכן, "עמדו הכן כולכם", לצאת מהגלות, בידעו ש"מצות היום" היא – "מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם", "מזומנים לדרך", לצאת מהגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה.

וענין זה – העמידה בתנועה שהוא מוכן לגאולה – ניכר אצלו בגלוי כל כך עד שאפילו אינו־יהודי מבחין בכך, כפי שהיה ב"ימי צאתך מארץ מצרים", שכאשר אינו־יהודי הביט דרך החלון לתוך ביתו של יהודי, ראה שהיהודי ובני ביתו אוכלים קרבן פסח "בחפזון", כאשר מתניהם חגורים נעליהם ברגליהם ומקלם בידם, מכיון שעומדים "מזומנים לדרך", לצאת ממצרים (כפי שידעו גם המצריים שבני ישראל מתכוננים לצאת ממצרים), וכמו כן בימינו אלו – שאפילו אינם־יהודים מבחינים בכך שיהודי עומד מוכן לגאולה.

---

35) מגילה יד, א.
36) בא שם, יא.
37) פרש"י עה"פ.
38) פרש"י שם, מא.
39) לקו"ד ח"ד תרצב, א. סה"מ קונטרסים ח"א קעה, ב.
40) מיכה ז, טו.
41) סה"מ קונטרסים ח"ב שעז, ב. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ר"ע רעט.

ובלשון הכתוב – בקאפיטל פ"ג בתהלים: "אלקים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט א־ל"[42], היינו, שלא מסתפקים בקיום התורה ומצוות, אלא מבקשים ודורשים מהקב"ה לצאת מהגלות, ובמילא, עומדים מוכנים לרגע שבו יזכו כבר לצאת מהגלות, וכאמור, שענין זה ניכר בגלוי גם לעיני כל עמי הארץ – כסיום הקאפיטל: "וידעו כי אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ".

ח. ונמצא, שההוראה שלמדים מפרשת החודש היא בב' קצוות:

מצד אחד – גם ברגעי הגלות האחרונים נמצא יהודי במצב של גאולה, "ראש חודש של גאולה", ועד שהדבר ניכר אפילו באכילתו – דרך חירות; וביחד עם זה – חפץ ומשתוקק ביותר וממתין בקוצר רוח לגאולה כפשוטה, עד שעומד מוכן ומקלו בידו... לצאת מיד מהגלות אל הגאולה.

והוראה זו – יש לקחת מהקריאה בתורה בפרשת החודש על כל השנה כולה (כנ"ל בענין ד"עטרה"), והעיקר – ליישמה בפועל ממש, ובלשון הידוע[43]: "קודשא־בריך־הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", הן בנוגע לעולם הפרטי שבו, והן בנוגע לכללות העולם – שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"[44], ופשוט, שאין הכוונה בזה שיבוא לרגש של גאוה חס־ושלום, אלא אדרבה – שידע את גודל האחריות המוטלת עליו, שביכולתו ובכוחו לפעול ענין של גאולה בעולם כולו, כפסק־דין הרמב"ם[45]: "עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

ועל־ידי־זה זוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו – "לא עיכבן המקום כהרף עין", ובלשון הרמב"ם[46]: "מיד הן נגאלין", במהרה בימינו ממש.

* * *

לז. ...ישנו ענין נוסף הקשור עם ראש־חודש ניסן – תוכן ההפטרה דפרשת החודש בנבואת יחזקאל[47]: "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וגו'", קרבנות הנשיא וכו', ככל פרטי הדברים שנתבארו בהפטרת שבת זו.

ובענין זה – ישנו דבר הדורש ביאור:

נבואת יחזקאל זו – נאמרה בקשר לבית המקדש השלישי[48], שהרי פרטי הדברים המבוארים שם לא נתקיימו בבית שני, ויתקיימו ב"חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי"[49].

וצריך להבין: מכיון שנבואה זו נאמרה בזמן שבין חורבן בית ראשון לבנין בית שני – אם כן, מניין ידעו בזמן בית שני שאין כוונת הנבואה לבית זה (בית שני), כי אם לבית המקדש שיבנה לאחרי חורבן בית זה (בית שלישי)?!

אמנם, לאחרי שרואים שפרטי הדברים דנבואה זו לא נתקיימו בבית שני – אזי בהכרח לומר שנבואה זו תתקיים "כשיבנה בית שלישי"; אבל השאלה היא בנוגע לזמן שנבנה בו בית שני – מניין ידעו אז שאין הכוונה בנבואה זו לבית זה?!

בשלמא בנוגע לבנין הבית, ש"בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל"[50] – יש לתרץ, שמכיון שהוצרכו לרשיון המלכות כדי לבנות בית שני (בתחילה – מכורש, ואחר־כך – מאחשורוש), היו מוגבלים באופן הבניה בהתאם לרשיון המלכות, ולא יכלו לבנות כרצונם; אמנם, בנוגע לפרטי עניני הקרבנות (כולל – קרבנות הנשיא, שהרי גם בזמן בית שני היה נשיא, זרובבל וכיוצא בזה) – בוודאי לא התערבה המלכות, ובמילא, היו יכולים להתנהג כרצונם, ואם כן, מניין ידעו בזמן ההוא שאין הכוונה בנבואה זו לבית זה?!

ואין לומר שהיתה נבואה מנביאים אחרונים, חגי זכריה ומלאכי, שבה נתפרש שנבואת יחזקאל אינה אמורה בנוגע לבית שני – שהרי לא מצינו נבואה זו!

---

42) פסוק ב.
43) זח"ב קסא, רע"ב.
44) סנהדרין לז, סע"א – במשנה. וראה רמב"ם הל' סנהדרין פי"ב ה"ג.
45) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
46) שם פ"ז ה"ח.
47) יחזקאל מה, יח.
48) ראה פרש"י ורד"ק עה"פ יחזקאל שם, כב. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ספ"ב. וראה לח"מ שם.
49) רמב"ם שם.
50) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

ותמיהה זו גדולה יותר – על־פי המבואר במדרשי חכמינו ז"ל[51] שאילו זכו ישראל היתה הגאולה בימי עזרא גאולה שלימה שאין אחריה גלות,

- וכמוזכר בהתוועדות שלפני־זה[52] מה שכתוב בזהר[53] שמכיון ש"אתערבו בעממיא נסיבו נשין נכריות ואולידו בנין מנהון", לכן "תבוא ינון (בעליית עזרא). . בלא פליאן ונסין כו'", שלא היו ראויים ל"נסין וגבורן כמלקדמין" (בצאתם ממצרים). ולהעיר, שגם ענין זה קשור עם ראש־חודש ניסן, כמפורש בקרא[54] שפעולת גירושן של הנשים נכריות (לאחרי שעלו לארץ ישראל) נסתיימה בראש־חודש ניסן: "ויכלו . . עד יום אחד לחודש הראשון" –

ומכיון שהיתה אפשרות שהגאולה בימי עזרא תהיה גאולה האמיתית והשלימה – גדולה יותר תמיהה הנ"ל: מניין ידעו שנבואת יחזקאל "בראשון באחד לחודש גו'" לא נאמרה על הבית שנבנה בימיהם?!

לח. ויהי־רצון שעל־ידי העסק והלימוד בענינים הקשורים עם בנין בית המקדש השלישי, באופן ד"כל העוסק כו' כאילו כו'"[55] – נזכה בקרוב ממש לקיום הדברים בפועל ממש, בבית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו.

וכדי שכל זה יהיה בזריזות ומהירות יתירה – יש להוסיף, וגם באופן של זריזות ומהירות, בכל מעשינו ועבודתינו ברגעי הגלות האחרונים,

החל מהפעולות דהפצת התורה והיהדות, על־ידי המבצעים הכלליים: אהבת ישראל ואחדות ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ו"יום טוב", כשרות האכילה ושתיה, טהרת המשפחה, ואות באחד מספרי־תורה הכלליים,

ובמיוחד – בענינים שהזמן גרמא, הן בנוגע ל"מבצע פורים", ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע ל"מבצע פסח", ובפרט בעמדנו בראש־חודש ניסן, "שתי שבתות לפני הפסח", שאז "שואלין ודורשין בהלכות הפסח" גם לדעת רבן־שמעון־בן־גמליאל[56], וכל זה – נוסף לכך שראש־חודש ניסן הוא בדוגמת ה"ראש" הכולל את כל ימי החודש[57].

ובפרטיות יותר – יש לעורר בקשר לנתינת "מעות חטים", וכן בנוגע להספקת כל שאר צרכי החג לאלו שזקוקים לכך, כדי שכולם יוכלו לחגוג את חג הפסח מתוך שמחה וטוב לבב, חג כשר ושמח, ולהשתדל בכל זה בעוד מועד, כך שהזקוקים לכך יוכלו להסיר עצב ודאגה מלבם, בידעם שיש להם את כל צרכי החג בהרחבה.

וכמו כן יש להשתדל בענין החינוך – שזהו תוכן הענין ד"ליל הסדר", "והגדת לבנך"[58] – שכל ילד יהודי ישתתף ויסב ל"שולחן־הסדר", ישאל "מה נשתנה", ויענו לו "עבדים היינו כו' ויוציאנו ה' אלקינו כו'",

ועד שפועלים ענין זה בנוגע לכללות עם ישראל – שהבן, "בני בכורי ישראל"[59], שואל "מה נשתנה", ואבינו שבשמים משיב לו – על־ידי־זה שמביא את הגאולה האמיתית והשלימה, "ויוציאנו ה' אלקינו גו'", בפועל ממש.

לט. והנה, האמור לעיל אודות נבואת יחזקאל "בראשון באחד לחודש גו'" – קשור גם עם שמיני למילואים (לאחרי הקדמת שבעת ימי המילואים שלפני־זה), שאז היתה השלימות דהקמת המשכן, ביחד עם קרבנות הנשיאים בי"ב ימים ראשונים דחודש ניסן (שלכן אין מתענין בהם ואין אומרים תחנון[60]), שכולם כלולים ביום הראשון (ראש־חודש ניסן)[61], ונוסף לזה, העגלות והבקר שהתנדבו כל הנשיאים יחדיו עבור נשיאת המשכן – ניתנו בפועל בראש־חודש ניסן.

והענין בעבודת האדם:

ענינם של י"ב הנשיאים הוא – י"ב דרכים ואופנים בעבודת ה', החל מהנשיא הראשון דשבט יהודה, נחשון בן עמינדב – העבודה דמסירות־נפש, וכן "ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא ישכר" – ענין התורה [כמבואר בארוכה בחסידות במאמרי אדמו"ר מהר"ש[62], אשר בנו וממלא מקומו – יום ההילולא שלו הוא ביום

51) ראה ברכות ד, סע"א.
52) שיחת ש"פ תשא סכ"א.
53) ח"ב קפט, ב.
54) עזרא י, יז.
55) מנחות קי, א. וראה בארוכה לקו"ש חי"ח ע' 413 ואילך ובהערות שם.
56) פסחים ו, סע"א. וש"נ.
57) לקו"ת דרושים לר"ה נח, סע"א. ובכ"מ. וראה מכתב ר"ח ניסן הערה ד"ה ראש חדשים.
58) בא יג, ח.
59) שמות ד, כב.
60) שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ח־ט.
61) ראה במדב"ר פי"ד, יג (בסופו). לקו"ש חכ"ג ס"ע 54 ואילך.
62) סה"מ תרכ"ז ע' רצ ואילך. תרכ"ט ע' רה ואילך.

זה, ובו ביום קיבל את הנשיאות בנו יחידו ממלא מקומו – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו], וכן ביום השלישי נשיא זבולון – "תמכין דאורייתא", "ותומכיה מאושר"[63], "אל־תקרי מאושר אלא מראשו"[64], וכיוצא בזה בנוגע לשאר הנשיאים דשבטי ישראל.

והקשר דקרבנות הנשיאים עם הקמת המשכן – מורה על ענין הנצחיות שבעבודה, היינו, שהעבודה נעשית בתכלית התוקף והנצחיות, כלשון אדמו"ר הזקן בתניא[65]: "ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד" – על־דרך ובדוגמת הנצחיות דמשכן, כמאמא רבותינו ז"ל[66] שמעשה ידי משה נצחיים, ויתגלו לעתיד לבוא, ועל־דרך־זה בנוגע לעבודת כל אחד ואחד מישראל – מצד בחינת משה שבו, כמבואר בתניא[67] בענין היראה שהיא "מילתא זוטרתי"[68] אצל כל אחד ואחד מישראל מצד בחינת משה שבו.

ועד כדי כך, שאפילו ה"עגלות" שנועדו לשאת את המשכן ממקום למקום (דבר טפל, לכאורה, שאינו שייך כל כך לעצם העבודה) – גם הם לא היו למשך זמן קצר בלבד, כי אם במשך כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל ב"מדבר העמים" [עם הארון, כמו שכתוב[69] "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך גו'", הארון שבו היו מונחים הלוחות ושברי לוחות[70], לוחות אחרונות וגם לוחות ראשונות, שעל־ידו נעשה הבירור דכל ניצוצות הקדושה[71], ודוגמתו בעבודת האדם – בחינת הארון שבו, לימוד התורה], ועד כדי כך, שמצינו במדרשי חכמינו ז"ל[72] שגם העגלות "קיימים לעולם", ויתגלו לעתיד לבוא, היינו, שגם בהם ישנו התוקף דנצחיות.

(חסר קצת).

ומכל זה מובן, שבעמדנו בראש־חודש ניסן, יום השמיני למילואים, שבו הוקם המשכן והקריבו את קרבנות הנשיאים – ישנה נתינת כח מיוחדת לכל עניני העבודה דקיום התורה ומצוותיה.

והעיקר, אשר מהענין דשבעת ימי המילואים, ויום השמיני למילואים, ראש־חודש ניסן, שנטל עשר עטרות – זוכים בקרוב ממש לבנין וחנוכת בית המקדש השלישי, שאז יהיה לא רק כינור של שבעה נימין (דוגמת שבעת ימי המילואים), אלא גם כינור של שמונה נימין (דוגמת יום השמיני למילואים), ויתירה מזה – "עלי עשור"[73] (דוגמת עשר עטרות),

במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".

אחר־כך הזכיר על־דבר אמירת ברכה אחרונה].

---

63) משלי ג, יח.
64) זח"ג נג, ב. וראה סה"מ תרצ"ט ע' 68 ואילך.
65) פכ"ה.
66) ראה סוטה ט, סע"א.
67) פמ"ב.
68) ברכות לג, ב.
69) בהעלותך י, לה.
70) פרש"י שם, לג. וראה בהנסמן בלקו"ש חי"ד ע' 30 הע' 3.
71) ראה בארוכה לקו"ת מסעי פח, ג ואילך.
72) במדב"ר פי"ב, יח.
73) תהלים צב, ד. וראה ערכין יג, ב.

לקוטי שיחות פרשת ויקרא כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

השאלה על הסדר בדיני הקרבנות בתורה: נדבה לפני חובה

סדרם של הקרבנות שדיניהם כתובים בפרשתנו הוא: תחילה — קרבן עולה, מנחה ושלמים, שהם קרבנות נדבה[1], כדברי רש"י בתחילת הפרשה[2] על המילים "אדם כי יקריב מכם", — "כשיקריב, בקרבנות נדבה דיבר הענין", ואחר־כך — חטאת ואשם, שהם קרבנות חובה.

וצריך להבין: אמנם רש"י מוכרח לומר, בגלל לשון הפסוק, ש"בקרבנות נדבה דיבר הענין"[3], אך מתעוררת שאלה על הפסוק עצמו: מדוע פותחת התורה בקרבנות הנדבה? לכאורה, חשוב קודם כל לדעת את הדינים של קרבנות חובה, שהיהודי חייב להקריבם, ורק לאחר מכן יש לציין את דיני הקרבנות שהם נדבה בלבד.

זוהי שאלה על פשוטם של הפסוקים, ולפיכך היה רש"י צריך להתייחס אליה. הכרחי אפוא לומר, שמלכתחילה אין זאת קושיה לפי פשוטו של מקרא, או שהיא נענית על־ידי פירוש קודם בדברי רש"י[4].

ב.

ההסבר שניתן לומר, לכאורה, ושלילתו

לכאורה, ניתן לענות על כך (אם כי בדוחק), לפי פירוש רש"י לפסוק[5] "ונרצה לו לכפר עליו": "ונרצה לו — על מה הוא מרצה... על עשה ועל לאו שניתק לעשה". כלומר קרבן עולה הוא אמנם קרבן נדבה, שאין חייבים להביאו, אך קרבן זה מרצה ומסיר חיוב עונש מעל האדם, ויוצא, אפוא, שגם הוא קשור לחובה.

לפי זה מובן הסדר — תחילה קרבן עולה, אחר־כך חטאת ואחר־כך אשם: יהודי עלול יותר[6] לעבור עבירות קלות יותר, ולהתחייב בקרבן עולה[7], המרצה על עשה ולאו הניתק לעשה, מאשר להתחייב בקרבן חטאת המכפר על עבירות חמורות — "דבר שזדונו לאו וכרת"[8]. וקרבן חטאת מופיע לפני קרבן אשם, מפני שהוא מכפר על מספר רב יותר של עבירות, מאשר קרבן אשם, המובא רק על ענינים מסויימים.

אך הסבר זה אינו מתקבל, מפני שאם התורה אינה מקדימה את קרבן עולה מפני היותו קרבן נדבה, אלא מפני שהוא קשור לחובה ("מרצה... על עשה..."), מדוע היא מפסיקה בינו לבין קרבן חטאת על־ידי קרבנות נדבה אחרים — מנחה ושלמים?

הכרחי איפוא לומר, שהתורה אכן רוצה להקדים את קרבנות הנדבה לפני קרבנות החובה. וקרבן עולה כתוב לפני קרבן חטאת מפני היותו קרבן נדבה[9].

ג.

מדוע קרבנות יחיד תחילה?

דברים אלו יובנו על־ידי הקדמת שאלה נוספת: מדוע פותחת כאן התורה בקרבנות יחיד, ולא בקרבנות ציבור, בעוד אשר, לכאורה, צריך היה לציין תחלה את ההוראות לציבור כולו, ורק אחר־כך את ההוראות ליחיד?

לכאורה, ניתן היה לענות על כך[10]: קרבנות ציבור קשורים בדרך כלל למועדים מיוחדים בשנה, כגון: שבת, יום־טוב וכו', ואילו קרבנות יחיד (נדבה וחובה) יכולים להיות מובאים בכל עת. לפיכך פותחת פרשת הקרבנות בקרבנות יחיד[11]. ואכן, דיני קרבן תמיד, המובא פעמיים בכל יום, כתובים לפני כן, בפרשת תצוה[12].

---

1) מלבד "מנחת בכורים" (ב, יד וברש"י). ובדרך אגב — "קרבן ראשית" (שם, יב וברש"י).

2) א, ב.

3) ראה מפרשי רש"י. ונתבאר בארוכה בלקו"ש חי"ב שיחה א' לפ' ויקרא.

4) כמדובר כמה פעמים. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 491 ובהערות שם. וש"נ.

5) שם, ד. — ואף שלכאו' הקושיא היא על פרש"י לפני זה (פסוק ב') — כיון שהיא קושיא בכללות הפרשה (ולא בפי' תיבה וכיו"ב) — הרי כל הפרשה הוא המשך אחד.

6) ע"ד הכלל שכתבו רש"י כמ"פ לפנ"ז (משפטים כא, כח. כב, יז. שם, כא. שם, ל) "דיבר הכתוב בהווה" — ועד"ז מסתבר לומר גם בנוגע לקדימה בסדר.

7) ראה זבחים ז, א: אין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה.

8) פרש"י פרשתנו ד, ב.

לפמ"ש ברמב"ן וגו"א (א, ד) דעולה באה רק על מזיד (וראה גו"א שם, דלכן עולה כליל לה'), וחטאת באה רק על שוגג (פרש"י הנ"ל) צ"ע מה עלול יותר, אבל הרי לא נחית רש"י בפירושו בעולה לבאר האם (ע"ד הפשט) באה בכל אופן או רק במזיד.

9) אלא שי"ל, דא' מהטעמים שמקדים עולה לשאר קרבנות נדבה, הוא לפי שיש בו גם "קצת" חובה, כבפנים.

10) בדוחק י"ל: א) יחיד צריך להזהיר יותר מן הצבור, כי אפשר שיתרשל כו' (להעיר מביצה ה, ב: עדות מסורה לב"ד ביצה לכל מסורה). ב) צבור ה"ה קיבוץ יחידים* ולכן מתחיל בדיני קרבנות יחיד, ואח"כ — קרבנות של צבור העשוי מיחידים.

11) לכאורה עד"ז אפשר לתרץ גם טעם הקדמת קרבנות נדבה לקרבנות חובה — דקרבנות חובה (דיחיד) תלויין במקרה מסויים (חטא וכו') דאיש מסויים, משא"כ נדבה דאפשר לכאו"א להביא נדבה בכל עת — אבל עדיין חסר ביאור, כי סו"ס הו"ל להקדים דינים שמוכרח לדעתם (של קרבנות חובה) ואח"כ אלו שהן רק נדבה.

12) כט, לח ואילך.

---

*) ואף שצבור הוא מציאות בפ"ע. ולא (רק) צירוף מ"מ, הרי אי אפשר לצבור מבלי שיקדמו לו יחידים. וראה סה"מ תיש"א ע' 31 בהערה שם. ואכ"מ.

*) ואף שצבור הוא מציאות בפ"ע. ולא (רק) צירוף של הרבה יחידים [ראה מרז"ל יבמות (נז, א): קהל גרים לא איקרי קהל. ועוד. וראה הוריות (ו, א) ותמורה (טו, ב. טז, א) דאין הצבור מת. ובר"ה (ז, רע"ב) שצריך למוסרו יפה יפה, וראה מפענ"צ פ"ד ס"ב־ד]. וי"ל שכ"ה גם ע"ד הפשט – ראה ויקרא ד, יג ואילך. ולהעיר מפרש"י בא יב, ו ד"ה קהל עדת ישראל –

אלא שזו סיבה רק להקדמת קרבנות יחיד לקרבנות ציבור, אך תמוה, מדוע אין דיני קרבנות ציבור מוזכרים כלל בפרשת ויקרא[13] או צו, אלא רק בפרשות אחרי[14], אמור[15], ובעיקר בפרשת פינחס[16]?

ד.
פרשות אלו נאמרו לפני השמיני למילואים

ההסבר לכך הוא:

לפי פשט הפסוקים יוצא, שפרשת הקרבנות שבפרשתנו ובחלק הראשון של פרשת צו נאמרו לפני ש"קרא משה לאהרן... קח לך עגל..."[17] סדר החינוך של אהרן ובניו בשמיני למילואים, שעליו מסופר אחר־כך. מכך מובן בפשטות, מדוע מוכרחים לציין תחילה את דיני עולה וכדומה, מפני שאהרן ובניו היו צריכים לדעת את דיני הקרבנות הללו כדי להקריבם בשמיני למילואים.[18]

וכשם שכך הוא הדבר לגבי הציוויים לאהרן ובניו, שהוזקקו לדעת כיצד להקריב את הקרבנות בשמיני למילואים, כך הוא גם לגבי הציוויים לכל ישראל בפרשות ויקרא וצו, שהיו צריכים לדעת אלו קרבנות הם יכולים או חייבים להביא מיד בהקמת המשכן בשמיני למילואים.

הדבר מובן במיוחד אם נאמר[19], שפרשת ויקרא וצו נאמרו בתחילת שבעה ימי המילואים[20], ודיניהן יכולים להתאים[21] לכל שמונה ימי המילואים, ולא רק ליום השמיני למילואים[22].

לפיכך לא היה צורך לציין כאן את קרבנות הציבור של יום־טוב וכדומה, המוזכרים בפרשות אחרי, אמור ופינחס, מפני שכאן הוזכרו הקרבנות המיושמים, או יכולים להיות מיושמים, למעשה מיד.

ואפילו לגבי קרבנות הציבור שהקריבו בימי המילואים, שאינם מ"אותן שנצטוו בו ביום"[23], כקרבן מוסף של שבת וראש־חודש[24], אין צורך לפרטם לכל ישראל (כבתחילת הפרשה – "דבר אל בני ישראל")[25], מפני שמקריב קרבנות אלה בימי המילואים היה משה (כפי שאומר רש"י לפני כן[26]), מפני שמשה ידע אלו קרבנות יש להביא וכיצד[27], כפי שידע את דיני כל הקרבנות שהוא הקריב בשבעת ימי המילואים, כולל בשבת, חטאת וכו'.

ה.
בימי המילואים עשויים בני ישראל להביא קרבנות נדבה

לפי זה מובן מדוע מתחילה התורה בקרבנות נדבה, ולא חובה: בימי המילואים אין מסתבר שישראל יחטאו[28] ויחוייבו בקרבן חובה, ובמיוחד בשמיני למילואים, כאשר היתה במשכן השראת השכינה[29] שהיא "עדות לישראל שויתר להם הקדוש־ברוך־הוא על מעשה העגל"[30].

לעומת זאת, אכן מסתבר, שבני ישראל שנדיבותם למלאכת המשכן היתה גדולה ביותר[31], יביאו מיד עם הקמת המשכן, באפשרות הראשונה[32], קרבנות נדבה.

לפיכך כתובים בתורה תחילה הקרבנות שעשויים להיות מובאים בימי המילואים – קרבנות נדבה, ורק אחר כך – דיני קרבנות חובה.

---

13) לבד הנסמן בהערה 1. חטאת הצבור – ד, יג ואילך.

14) טז, ה ואילך.

15) קאפיטל כג.

16) קאפיטל כח־כט.

17) ר"פ שמיני.

18) ראה צו ו, יב ואילך. וראה פרש"י שמיני ט, טז: "ויעשה כמשפט – המפורש.. בויקרא".

19) ראה רמב"ן פקודי מ, ב. ס"פ פקודי. צו ח, ב. נשא ז, א.

20) ואף ש(רק) באמצע פ' צו (ח, ב) כ' רש"י "פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן שאין מוקדם ומאוחר בתורה", דעפ"ז אפשר לומר דס"ל דפ' ויקרא ו(חלק) פ' צו שלפנ"ז הן בהמשך לס"פ פקודי (מ, יז ואילך) ששם מדובר בהקמת המשכן בשמיני למילואים (ראה פרש"י פקודי שם, כט, לא. ר"פ שמיני, רמב"ן פקודי מ, ב. דלא כבראב"ע שם ובר"פ שמיני) –

אבל י"ל, כי שם יש הכרח שנאמרה בתחילת ימי המילואים, ולכן פרש"י ד"פרשה זו נאמרה (בבירור) ז' ימים קודם הקמת המשכן": משא"כ פ' ויקרא ו(חלק) פ' צו ספק בדבר, ואפ"ל בב' אופנים.

21) וצ"ע אם ע"ד ההלכה היו מקריבים קרבנות יחיד בז' ימי המילואים.

22) בגו"א שמיני (ט, כג) כ' – לדעת רש"י – "שודאי לא הקריב בימי המילואים אלא קרבנות השייכים למילואים כו' כמו שלא הקריב התמידים כו'" – אבל ראה פרש"י פינחס כח, ד. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 243 ובהערה שם (דלדעת רש"י עשו כל העבודות בז' ימי המילואים).

23) שהקריב אהרן – ראה פרש"י פקודי מ, כט.

24) ראה פרש"י שמיני י, טז. וראה ראב"ע פקודי מ, ב. מפרשי רש"י צו ח, ב.

25) וגם פ' התמיד דפ' תצוה לא נאמרה לבנ"י כ"א למשה (בעיקר*) לימי המילואים, והציווי לבנ"י (לדורות) הוא בפ' פינחס (כח, א ואילך) – ראה פרש"י פינחס שם, ד.

26) תצוה כט, כב. שם כד. פקודי מ, כט ("אף ביום השמיני כו' והקריב קרבנות צבור כו'").

27) אלא שבתורה לא נאמר בפירוש רק ציווי על קרבן תמיד.

28) להעיר מפרש"י תצוה כט, לו. שמיני י, יז. נשא ז, טז.

29) פקודי מ, לד.

30) פרש"י ר"פ פקודי. וראה פרש"י שמיני (ט, כג) דכל שבעת ימי המילואים "היו ישראל נכלמים ואומרים כו' כל הטורח שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לו עון העגל כו'".

31) ויקהל לה, כא ואילך. לו, ה־ז.

32) ואף שהנשיאים התנדבו "בחנוכת המזבח תחילה" (פרש"י ויקהל לה, כז) – הרי נדבת הנשיאים כולם הייתה בח' למילואים (כפשטות הכתובים (נשא ז, א ואילך) – תיכף כשסיים משיחת המשכן כו'). ולאח"ז (גם ביום השמיני למילואים) יכלו כל בנ"י להביא נדבות [נוסף לזה שי"ל (כנ"ל בפנים) שהביאו גם בז' ימי המילואים (לפני "חנוכת המזבח")]. ובפרש"י נשא (ז, ג) משנה וכותב (ומפרש) דברי ר"נ "להתנדב כאן בתחלה" וקאי על העגלות והבקר – ובהם גם הנתינה ללוים הייתה בתחלת היום. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 453 הערה 3.

*) ראה חזקוני פינחס כ, ד – בדעת רש"י.

ו.
ההסבר בפנימיות הענינים

ההסבר להקדמת קרבנות נדבה בתורה לפי פנימיות הענינים יובן על־ ידי הקדמת ההסבר הבא:

ידוע, שהעיקר בקרבנות הוא כוונת האדם ומחשבתו בעת הבאת הקרבן, כמאמר חז"ל[33] "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים". גם בקרבנות הבאים לכפר על האדם, הכפרה היא בעיקר עקב מחשבת האדם, כהסבר הרמב"ן[34], שבעת הבאת הקרבן צריך המקריב לחשוב "כי חטא לאלקיו בגופו ונפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה... דמו (של הקרבן) תחת דמו נפש תחת נפש..." וזהו הגורם לכך שהקרבן יכפר.

הדבר מתבטא גם בשם קרבן, שאחד מפירושיו הוא: מלשון קירוב. כלומר, עבודת הקרבן היא קירוב כוחות הנפש והחושים אל הקדוש־ברוך־הוא.[35]

לפי זה לא מובן: אם העיקר בקרבנות איננו המעשה, אלא מחשבת האדם לפני ההקרבה ובשעתה, כיצד ייתכן שבתורה אין כתוב כלל אודות המחשבה והכוונה וכו'[36]?

לפיכך מקדימה התורה את הדינים של קרבנות נדבה, שכל הקרבתם היא מפני נדיבות הלב לשמים. ובכך אומרת התורה, שכוונת הלב היא הקדמה כללית לכל ענין הקרבנות: זוהי הנקודה העיקרית של כל הקרבנות, כולל קרבנות חובה.

וזהו הדיוק בלשונו של רש"י "בקרבנות נדבה דיבר הענין[37]": ה"ענין" של כל הקרבנות הוא, בעצם, קרבנות הנדבה, מפני שהעיקר בכל הקרבנות היא נדיבות הלב וכוונת המקריב.

ז.
הכוונה קיימת אצל כל יהודי בפנימיות

ביתר עומק: הכוונה ונדיבות הלב הדרושים אצל כל הקרבנות, קיימים בעצם ובפנימיות אצל כל אחד ואחד מישראל. אך רק בקרבנות נדבה, שאינם מובאים מפני חובה, אלא כנדבה של רצון עצמי טוב, נראית פנימיות זו בגלוי.

לפיכך אין על כך ציווי בתורה, אלא רש"י מספר על מציאות זאת – "בקרבנות נדבה דיבר הענין": כל הקרבנות הם קרבן נדבה, כי לכל יהודי יש נדיבות לב וכוונה בפנימיותו ובנשמתו.

כך אנו מוצאים בקרבנות גם את פסק הדין[38]: "יקריב אותו מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו, תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני", וכפי שמסביר על כך הרמב"ם לגבי גט[39] "מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיוון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו".

ובדיוק כשם שקיים ענין זה לגבי "לרצונו", כך הוא גם לגבי כל הכוונות הנדרשות ממקריב הקרבן, ועד לענין של קרבן מלשון קירוב הכוחות והחושים לקדוש־ברוך־הוא, כדלעיל. הקיים אצל כל יהודי בפנימיות, כ"תורה" הידועה של אדמו"ר הזקן[40]: יהודי אינו רוצה ואינו יכול להינתק מאלקות.

ח.
ההסבר לכינוי "אדם" בענין הקרבנות

לפי זה מובן גם מדוע מכנה כאן התורה את בני ישראל בשם "אדם (כי יקריב מכם", מבני ישראל[41] שאליהם נאמרו הדברים): התואר "אדם" הוא על שם "אדמה[42] לעליון"[43] – הנשמה שהיא חלק אלקה ממעל ממש[44], והקיימת אצל "כל איש ישראל[45] אחד צדיק ואחד רשע"[46], ואשר משום כך קיימים אצל כל יהודי נדיבות הלב והרצון להתקרב לאלקות.

זהו הטעם, לפי "יינה של תורה", לכך שרש"י מפרש "אדם" – "למה נאמר? – מה אדם הראשון לא הקריב מן

---

33) מנחות בסופה. הובא בפרש"ר פרשתנו א, יז*. וראה פרש"י פרשתנו ב, א.

34) פרשתנו א, ט. וראה ספורנו שם, ב. ועוד.

35) ראה ספר הבהיר סי' מו (קט). ועייג"כ זח"ג ה, א. של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה.

36) רק שצ"ל "לרצונו" (פסוק ג'). וראה לקמן בפנים ס"ז.

37) ראה לקו"ש חי"ב ע' 1 הערה 2 (הביאור ע"ד הפשט).

38) קידושין נ, רע"א. וש"נ. הובא בפרש"י כאן פסוק ג'. רמב"ם הל' מעה"ק פי"ד הט"ז.

39) הל' גירושין ספ"ב.

40) ראה היום יום ע' עג. ובכ"מ.

41) כפשוטו של מקרא – משא"כ נכרים. וגם ע"ד ההלכה (תו"כ כאן) הרי ממשיך שזהו לכפר על עשה כו' כנ"ל. וראה מנחות עג, ב (ובכ"מ) דמכתוב אחר מרבינן גם נכרים. וראה תו"כ כאן אדם לרבות גרים (והאריך בפי' המלבי"ם). ואכ"מ. וראה לקו"ש שם ע' 5 ואילך.

42) ל' הכתוב – ישעי' יד, יד.

43) של"ה חלק תושב"כ פ' וישב דרוש צאן יוסף בסופו (שא, ב). ובכ"מ. עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג. ועוד.

44) תניא רפ"ב.

45) לכאורה י"ל דכך נברא. אבל ע"י בחירתו אפ"ל אח"כ באופן דלבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר (כדלעיל בפ"א) או להיפך שאין לו חלק באלקי ישראל (אגה"ת פ"ד ואילך. אגה"ק ס"ז. וראה ג"כ תניא ספל"ב). ויותר נ"ל שכך הוא תמיד, וכדמוכח מטעם הרמב"ם (שם) בהפס"ד דגט מעושה כשר שזהו גם בנוגע לאלו שאין להם חלק כו', ואע"פ שחטא ישראל הוא הנאמר בעכן (סנהדרין מד, רע"א). ובלבי חלל בקרבי – ה"ז רק שאין לו יצר כו' (ע"ד מש"נ יצר לב האדם גו') אבל מציאותו באופן דהרוג – יש לו. – ולהעיר מסוכה (נב, רע"א): וספדו כו' על יצה"ר שנהרג.

46) תניא פ"א. וי"ל שזהו הדיוק כאן "אחד" "ואחד", ובכלל – לאחר

---

*) ראה לקוטי לוי"צ לזהר בשלח ע' סט־ע (ובלקו"ש חי"ב ע' 13 ואילך). נתבאר בשיחת ש"פ בשלח תשל"ו.

הגזל שהכל היה שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל", כי, לכאורה, לא מובן: מוצאים בגמרא[47] שמיעוט הקרבה מן הגזל נלמד מן המילה "מכם", ומדוע לומד זאת רש"י מן המילה "אדם", שזהו רק רמז – "מה אדם הראשון..."?

ההסבר לכך הוא:

אצל אדם הראשון "הכל היה שלו" רק בתחילת בריאתו, בהיותו בגן־עדן לפני חטא עץ הדעת[48], וזהו הרמז בפירוש רש"י: הענין של "אדם" – "אדמה לעליון" – הקיים אצל כל יהודי, דומה לאדם הראשון שלפני החטא. הוא בדרגה הנעלית מענין החטאים[49], ואין אצלו חיוב בקרבן של כפרת חטא. דבר זה "מתגלה" בקרבנות נדבה, שאינם באים על חטא, אלא מנדיבות הלב של היהודי להתקרב לאלקות (קרבן מלשון קירוב).

אך עם זאת קיים ענין זה אצל כל הקרבנות, כולל אלה המובאים על חטא, כדלעיל, מפני שמיד כאשר יהודי מחליט להביא קרבן כדי לכפר על חטאו, מתגלה ה"אדם" שבו, הנעלה מענין החטאים, כאדם הראשון שקודם החטא[50], ובכך מתכפר עליו – החטא "מנוגב" לחלוטין[51].

ט.

הקדמה של ויקרא - לשון חבה - דוקא כאן

לפי כל הנ"ל מובנת גם הקדמת התורה כאן "ויקרא אל משה", כפי שאומר על כך רש"י בהרחבה שזו "לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו...". שהרי, לכאורה: א) מדוע כותבת כך התורה דוקא בפרשת הקרבנות? ב) מדוע מאריך כל כך רש"י בענין ש"ויקרא" היא לשון חיבה?

ההסבר לכך הוא: כאמור, הפעולה הראשונה שרצו בני ישראל לאחר הקמת המשכן היא הבאת קרבנות נדבה, דבר המצביע על החביבות המיוחדת של המשכן אצל בני ישראל.

ו"כמים[52] הפנים לפנים כן לב האדם (העליון[53]) לאדם", ולפיכך הראה גם הקדוש־ברוך־הוא כאן את גודל חביבותם של ישראל, ולפיכך מאריך גם רש"י בענין זה.

י.

החביבות לישראל - נתינת כח לנדיבות הלב

ענין נוסף בכך: ידוע[54] ש"ויקרא אל משה" היא נתינת כוח לעבודת הקרבנות, שעיקרה נדיבות הלב, כדלעיל.

ולפיכך מקדימה התורה "ויקרא אל משה", לשון חבה: נדיבות הלב של ישראל אל הקדוש־ברוך־הוא נובעת מ"ויקרא אל משה", מן החביבות שמראה הקדוש־ברוך־הוא לישראל[55].

לפי זה מובן גם הסיום של רש"י "אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון ארעי...", שהרי, לכאורה: מדוע קשור לכאן ההבדל בין "ויקרא" אצל משה לבין "ויקר" אצל בלעם ("נביאי אומות העולם")? אך ההסבר לכך הוא:

בנדיבות לב זו אצל כל אחד ואחד מישראל, בלי להתחשב במצבו בחיצוניות, מתבטא ההבדל בין ישראל לאומות העולם: יהודים הם בעצם טוב וקדושה, והענינים הלא־רצויים שבהם נובעים רק מכך ש"יצרו הוא שתקפו" (בלשון הרמב"ם[56]), ואילו אצל אומות העולם – "אם יש בהם איזה דבר טוב הרי זה דבר נוסף"[57].

ושורש ההבדל נובע מכך שאצל ישראל קיים הענין של "ויקרא אל משה" – חיבת הקדוש־ברוך־הוא לישראל, ומפני חיבה זו, ובחירת הקדוש־ברוך־הוא בישראל, הם קשורים תמיד בפנימיותם לאלקות.

(משיחות ש"פ ויקרא תשל"ב, תשל"ג)

אומרו "דלכל איש ישראל" מאי קמ"ל ב"אחד צדיק ואחד רשע"? וי"ל דקמ"ל דהן צדיק והן רשע הם (לאמתתם) בדרגת "אחד".

וע"ד פי' הידוע במחז"ל (הגש"פ): אחד חכם ואחד כו' (ספר השיחות תש"ג ע' 74).

47) סוכה ל, רע"א. וראה תוס' שם ד"ה כי.

48) כ"ה ע"פ תנחומא (צו א) "שלא הי' (אדם) גוזל מאחרים שהוא הי' יחידי בעולם" – ואדם הי' יחידי רק לפני החטא – וגם אז הרי ביום שנברא אדם נבראה חוה (פרש"י בראשית א, כז). ובו ביום נולדו קין והבל ובנות כו' (פרש"י שם ד, א. ושם: קודם שחטא ונטרד מג"ע) – ראה בכ"ז לקו"ש שם (ע' 7־6).

ואף לפמשנ"ת בלקו"ש שם, שכוונת רש"י ב"הכל הי' שלו" משמע שזהו במשך כל ימי חייו, והטעם כי כשנברא נעשה הכל שלו ואח"כ שוב לא פקע קנינו, עיי"ש – בכ"ז "הכל הי' שלו" כפשוטו, הי' רק כשהי' יחידי, שהרי קין והבל הי' להם שדה וצאן וכו' (שם, ב). ובפשטות זה ע"י שאדה"ר נתן כ"ז לבניו וכו' במתנה. ראה בכ"ז בלקו"ש שם.

49) ראה זח"ג טז, א. וראה שם יג, ב. וראה ד"ה באתי לגני תשי"ג פ"ב. לעיל ע' 5 ואילך.

50) בלקו"ת פרשתנו (א, ב) דאל"ף זעירא דויקרא "היינו הארת הכתר.. ובדברי הימים נאמר אדם באלף מאתוון רברבן והוא בחי' אדה"ר כמו שהי' לפני החטא כו'". ובאוה"ת כאן (כרך ג' ע' תשכו־ז) – ע"פ לקו"ת להאריז"ל כאן – דאל"ף זעירא דויקרא הוא מצד הירידה במשה מצד חטא העגל כו'.

ואין בזה סתירה להמבואר בפנים ד"אדם" הנאמר כאן הוא ע"ד בחי' אדה"ר כמו שהי' לפני החטא – כי בנדו"ז אין נפק"מ בין צדיק מעיקרא (אל"ף רבתי) לבע"ת (שצ"ל בשפלות כו' – אלף זעירא – כי "לכפר עליו" דכאן בא לאחר החטא, שמקור כולם הוא חטא העגל).

וזהו אפילו בדרגה זו שצריך לכפותו שיאמר רוצה אני – עאכו"כ שפלות ואלף זעירא דבע"ת דימי המילואים דמשכן (שהי' הוכחה – שנתכפר חטא העגל באופן דסלחתי כדברך), ודמרע"ה בכלל – וכידוע פי' אדה"ז בזה (ספר השיחות ה'ש"ת ע' 68. נת' בארוכה לעיל ע' 1 ואילך).

51) ראה אגרת התשובה פ"ב: וכן ונרצה כו'.

52) משלי כז, יט.

53) ראה אוה"ת עה"פ. וש"נ.

54) ד"ה באתי לגני תשי"ב פ"ה בתחילתו.

55) "כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה" (תניא פמ"ב. וראה אגה"ק סו"ס כז (ביאור)).

56) נעתק לעיל בפנים ס"ז.

57) מאמר דש"פ בראשית תרנ"ט.

רבי עוירא

דרש רבי עוירא . . אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין, יעשה מהן צדקה[1].

עוירא — מלשון עור, רומז על גבורה. והוא על דרך בחינת יצחק, גבורה, שכהו עיניו מראות[2].

והנה, גבורה היא ענף הבינה, כמו שכתוב[3] אני בינה לי גבורה, ומזונות הם מבינה, כמאמר[4] הרוצה שיעשיר יצפין, וסימניך שלחן (שהיה עליו לחם הפנים תמיד) בצפון.

אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים — מצד מדת הגבורה והדין, אך הוא רואה עדיין, שלא נעשה עור,

יעשה מהן צדקה — השפעת חסד ורחמים, שימתיק את המזונות, גבורה, בחסדים. וכמו שהוא עשה מהן צדקה, שמשפיע חסד ורחמים, כמו כן בינה, שמשם הוא המזון, משפעת לו בריבוי ועושר.

אך אם נעשה עור, מצד התגברות מדת הדין, כבר גברה עליו מדת הגבורה ביותר, כי סומא חשוב כמת[5] ר"ל, וקשה לתקן זה.

(תורת לוי יצחק עמ' קעז)

רבי עקיבא

רבי עקיבא אומר, לכך ולכך הוזכרו[6].

רבי עקיבא דוקא אמר הלשון לכך ולכך,
כי על מיתתו איתמר[7] שתוק כך עלה במחשבה,
וכן על תורתו איתמר[8] שתוק כך עלה המחשבה.

ולבם של ראשונים היה רחב כפתחו של אולם, והוא רבי עקיבא[9], ופתחו של אולם היה גובהו ארבעים אמה, מספר כ"ך[10].

אול"ם — מספרו אד"ם כז"ה. זהו שאמר משה עליו אד"ם כז"ה[11].

והיינו מה ששמו עקיבא, לשון עקב, שעל זה כתיב[12] ועקבותיך לא נודעו, כי על תורתו ועל מיתתו איתמר שתוק כך עלה במחשבה, שאינו מושג וידוע מפני מה זה.

(תורת לוי יצחק עמ' שטז)

רב פפא

אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא, נקיש ואתי תיגרא בביתא[13].

רב פפא, היה עסקו ועשירותו משכר[14], שעושים משעורים. והוא סבירא ליה מכי רמו שערי באסינתא, לצורך החופה[15].

(ליקוטים ואגרות עמ' שסב)

רב

רב . . מספקא ליה, אי כאביי אי כרבא[16].

רב — הוא כמו האמצע והממוצע בין אביי לרבא, כי שמו העצמי הוא אבא, על דרך אביי, מלשון אב, ונקרא רב, על דרך רבא. אם כן, הוא שייך לאביי ורבא גם יחד.

(תורת לוי יצחק עמ' קמה)

---

1) גיטין ז, א.
2) תולדות כז, א.
3) משלי ח, יד.
4) בבא בתרא כה, ב.
5) נדרים סד, ב.
6) כלים פי"ז מ"ה.
7) מנחות כט, ב.
8) שם. ועיין זח"ב רנד, ב ובמקדש מלך שם. פרי עץ חיים שער נפילת אפים פ"ד — פ"ו. עץ חיים שער מ"ן ומ"ד דרוש א'.
9) עירובין נג, א.
10) ועיין לקוטי תורה שיר השירים לה, ג.
11) מנחות שם.
12) תהלים עז, כ.
13) בבא מציעא נט, א.
14) פסחים קיג, א.
15) כתובות ח, א.
16) קידושין נב, א.

עצירה במוסקבה

בהתאם לזמני נסיעתן של הרכבות באותם ימים, נסעתי לשבת למוסקבה, וממוסקבה נמשך המסע חמישה ימים נוספים עד שהגעתי לציאילי. הצלחתי לקחת עמי כלים כשרים לפסח, שומן עופות כשר לפסח, מצות ויין, על אף שבתנאי אותם ימים היה זה מהדברים הקשים ביותר לביצוע.

במוסקבה השגתי לחם ותפוחי אדמה, ובעזרת אישור ממכר שעבד בנ.ק.וו.ד. השגתי כמות ניכרת של מוצרי מזון במסגרת "חלוקה סגורה" שלא כל אדם זוכה להצטרף אליה, וכך הכנתי מזונות שיספיקו לנו לזמן מה.

באמצעות מכר שהיו לו מהלכים בכל "החלונות הגבוהים" (כפי שאומרים שם), השגתי כרטיס לרכבת שבה אוכל להגיע לפני שבת, ושאינה מגיעה לציאילי בשעת לילה, שכן הירידה מהרכבת - בהליכה רגלית כמובן - קשה דייה גם ביום, והיה כמעט בלתי אפשרי לשלוף את הרגליים מן הבוץ בכל צעד.

יחסם של ידידינו וחברינו הטובים במוסקבה אלי היה כה חם ומסור, עד כדי כך שהוא עצמו נתן בי כוח לסבול את כל הצרות.

כשהגעתי למוסקבה, פניתי היישר מבית הנתיבות - מבלי לקחת את חפציי - אל משרד התביעה, כדי להירשם בתור להגשת בקשה לשחרור בעלי שנשפט לגלות. נצטוויתי להגיע כעבור יומיים, מועד שחל ביום שישי בשבוע.

הגעתי בזמן הנקוב. ההרגשה במהלך ההמתנה והעלייה למשרדו של ראש התביעה בכבודו ובעצמו - אינה ניתנת לתיאור במלים. מאות אנשים המתינו שם, כל אחד במר לבו. כולם רצו להיטיב את מצבם של קרוביהם, ובד בבד פחדו מהסכנות הגדולות הכרוכות בכך. כשנכנסתי פנימה התקבלתי בסבר פנים יפות, אולם למרות סגנון הדיבור האדיב של הפקידים במקום - לבבותיהם של הנזקקים לשירותיהם לא חדלו מלהלום בחזקה ולו לרגע אחד.

הפקידים הקשיבו לכל דבריי, והבטיחו לי שיבחנו מחדש את כל המסמכים הנוגעים אל בעלי הגולה ויענו לי על בקשתי במכתב לביתי. כשברשותי כל ההבטחות הללו, אך רוחי שבורה - כמו כל אלו שהגישו שם בקשות דומות - יצאתי אל הדירה שבה שהיתי בשבת.

המשך מעמוד קנא

ומבררת כמה מלקיות יש בהם: **אָמַר רַבִּי אִילָא**, אדם שאָכַל מַעֲשַׂר שני של דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר – תבואה, יין ושמן זית, מחוץ לירושלים, לוֹקֶה שָׁלֹשׁ, שנאמר (דברים יב יז) 'לא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ', הרי שנאמרו כאן שלשה איסורים שונים.

מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבַּכְּלָלוֹת, כלומר, אם כללה התורה כמה איסורים בלשון 'לא תעשה' אחד, כגון כאן שאמרה התורה 'לא תוּכַל לֶאֱכֹל', ופירטה אחר כך מינים שונים, אין לוקים על לאו זה אלא מלקות אחת, ומדוע אמר רב אילא שלוקה שלש. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָכָא** – שונה הדבר כאן, לגבי אכילת מעשר שני מחוץ לירושלים, דְּמַיְּיתְרֵי קְרָאֵי – שהפסוק מיותר כדי להשמיענו דין זה. ומבארת הגמרא, **מִכְּדֵי** – הרי כבר כָּתַב רַחֲמָנָא ('דברים יד כג) 'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ', ומלשון 'לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ' משמע שבְּפָנִים – בתוך חומות ירושלים, אֵין – כן, רשאי האדם לאכול מעשר שני, אבל בַּחוּץ, לֹא – אינו רשאי, ואם כן, לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא – מדוע הוסיפה התורה וכתבה 'לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ', ודאי בא הפסוק כדי לְחַלֵּק ביניהם, ולומר שחייב מלקות על כל מין ומין.

מקשה הגמרא על התירוץ: **אִי** מֵהַהוּא – אם היה כתוב רק אותו פסוק, של 'וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', הֲוָה אָמִינָא – הייתי סבור לומר, הָנֵי מִילֵּי בַּעֲשֵׂה – דבר זה, שחייב אדם לאוכלו בירושלים הוא רק מצות עשה, אֲבָל בְּאִיסּוּר לָאו, אֵימָא לֹא – שמא אינו עובר, ואף שמתוך לשון התורה מוכח שאסור לאכול מעשר מחוץ לירושלים, מכל מקום לאו הנלמד מתוך מצות עשה, דינו כמצות עשה, ואין לוקים עליו, אַמְטוּ לְהָכִי – ומחמת כן

א, א – ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר

א. כתיב (שם יד, ד) "מי יתן טהור מטמא לא אחד", ופסוק זה על דרך פסוק (קהלת ב, יג) "כיתרון האור מן החשך". והארכתי מאד בדרושים אחרים מענין זה (לעיל אות רפ"ב), כי סבת החשך גורם יתרון האור, ממה שהי' קודם שנתחשך.

ואמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פי"ט ס"ח) חוה סחטה אשכול של ענבים, בענבים מעורבים בשמרים ואינם נכרים רק מתבטלים, וכשנסחטו ונעשו שמרים אחר כך, נשאר היין משומר. רצה לומר מסולק מהשמרים, והוא זך ובהיר יותר ממה שהי' קודם סחיטה. וזהו ענין עולם הבא יין המשומר בענביו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות לד, ב), "עין לא ראתה אלקים זולתך" (ישעי' סד, ג) זהו יין המשומר.

והענין כי הי' "כתנות אור" ונגנז ונעשה "כתנות עור" ב'עין' שהוא עור היפך אור. ובהתם החטאת לעתיד אור חדש יהי' לזה העור יתרון 'עין' שגרמה עיור, עיור יתהפך ל"עין בעין נראה אתה ה' וגו'" (במדבר יד, ד), עין רואה עין כו' זה יין המשומר כו'. וזהו ענין א' ד"שמע ישראל" (דברים ו, ד) – רבתי.

ובדברי הימים (-א א, א) א' ד"אדם" – רבתי. הנה, "אדם" מעשר של "אמת", והעולם נברא באמת, "בראשית בר**א** אלק**ים** את**" (בראשית א, א), סופי תבות "אמת". "ונרגן מפריד אלוף" (משלי טז, כח) הוא הנחש בהוצאת דבת שקר, גרם שנפרד א' מן "אמת" ונשאר – "מת", וכן מן "אדם" ונשאר – "דם". ואז נסתלקה אלף מ"כתנות אור" ונעשית "עור".

ועל כן א' ד"ויקרא" (ויקרא א, א) זעירא, ונשאר "ויקר" לשון "קרי" היא לילית, שהולידה מן אדם ק"ל שנה, ובאה זוהמא לעולם (ערובין יח, ב). ואמר "אדם כי יקריב" (ויקרא א, ב) דאינו קרוב, עתה צריך להקריב, ואחר כך הפרשיות של תורת כהנים הארכתי במקום אחר, שסובבים על זה הענין.

וכל הטומאות נמשכות מזה. "אדם כי יהי' בעור בשרו" (שם יג, ב) מחמת שנעשית כתנות עור ובשר בחטא אדם הראשון, ולא היתה מטת אדם – שלמה רק קרי, ומזה הזיבות ודם נדה כו', עד בא יעקב שופרי' מעין שופרא דאדם, והיתה מטתו שלמה (פסחים נו, ב) ויצאו ממנו שבעים נפש קדושות, לתקן **ע**'. "ואת יהודה שלח לפניו" (בראשית מו, כח) רומז על דוד המלך ע"ה בסוד **אדם דוד מ**שיח...

לעתיד בביאת משיח, כתיב (ישעי' ס, א) "קומי אורי כי בא אורך", "אור הלבנה כאור החמה וגו' כאור שבעת הימים" (שם ל, כו), שהוא אור הגנוז שהי' משמש אז, ומה שהי' "עין לא ראתה", יתהפך ל"עין לא ראתה אלקים זולתך" (שם סד, ג), דהיינו לרוב הבהירות, וכל זה בא מכח בטול השמרים – הקליפות, ומעז יצא מתוק, וזדון נתהפך לזכות, ו"כעת יאמר ליעקב" (במדבר כג, כג), ואמרו רבותינו ז"ל (דברים רבה פ"א ס"י) שיהיו ישראל לפנים ממחיצתן של מלאכי השרת כו'.

של"ה – מסכת פסחים אות שסז. שסח

ב. דע כי אילו לא חטא אדם הראשון אז לא הי' שייך לומר להיות נבדל מקום קדוש. כי הכל הי' ענין גן עדן והכל הי' קודש, וכמו שכתוב בירמי' (ג, טז) לעתיד לא יאמרו עוד ארון ברית ה' וגו', ופירש"י כי כל כנסתכם תהא קדושה ואשכון בה כאילו הוא ארון.

וכן לא הי' נבדל איש מאנשים לעבודה ולכהונה כי היו כולם ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכן לא הי' נבדל זמן מן הזמנים לקדושה כי כל העתות היו שוים לקדושה כמו שיהי' לעתיד עולם שכולו שבת.

וסימנך לשלש אלה הוא עולם שנה נפש. המוזכר בספר יצירה, דהיינו קדושת המקום מהעולם וקדושת זמן מן הזמנים הנכלל בענין שנה. וקדושת הבדל אדם משאר נפשות האדם וזהו ענין נפש.

ולא הי' האדם צריך לקרב את עצמו על ידי הקרבן, רק הוא בעצמו הי' קרבן לה' כענין נפשותיהם של צדיקים לאחר מותם שהם קרבן על גבי מזבח של מעלה.

על כן התחיל ספר זה באדם שנאמר (ויקרא א, ב) אדם כי יקריב רומז לאדם הראשון ואז תורת כהנים תיקון לאדם וכל דיני הקרבן.

אחר כך נגעי בני אדם הבא מכח חטא שלו ותקנתן היינו טומאת נדות וצרעת וזיבה וקרי וטהרתן. אחר כן מיתת שני בני אהרן הרומזים לבני אדם קדמאה כמו שיתבאר במקומו.

והוצרך אחר כן להיות יום בשנה לכפר כי כן נגזר על אדם ביום אכלו מיתה ויומו של הקב"ה אלף שנה ואז יום לאלף שנה. אחר כך לעורר הקדושה ולקדש עצמו הוא בפרשת קדושים תהיו. אחר כך קדושת הזמנים בפרשת אמור. אחר כך ענין השמיטות שבע פעמים שנמשכו משבעת ימי בראשית הנעלמים כמו שיתבאר במקומו.

אחר כך ברכות וקללות להיות סור מרע ועשה טוב והבטחות אלו של אם בחקותי תלכו לא נתקיימו עדיין עד לעתיד ואז יהי' הנצחיית בגוף ונשמה ככוונת הבריאה מתחלה כמבואר בארוכה בהקדמה שלי תולדות אדם. הרי ספר תורת כהנים תיקון האדם.

של"ה עה"ת

◆ יום ראשון כ"ד אדר ◆

א (א) **וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר׃**

א וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּמַלֵּיל יְיָ עִמֵּהּ מִמַּשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימָר׃

רש"י ◄ **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה•** לְכָל דִּבְּרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִם, קָדְמָה קְרִיאָה, לְשׁוֹן חִבָּה, לְשׁוֹן שֶׁמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה", אֲבָל לִנְבִיאֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן בִּלְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם". **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה•** הַקּוֹל הוֹלֵךְ וּמַגִּיעַ לְאָזְנָיו, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין. יָכוֹל אַף לְהַפְסָקוֹת הָיְתָה קְרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר", לְדִבּוּר הָיְתָה קְרִיאָה וְלֹא לְהַפְסָקוֹת. וּמָה הָיוּ הַפְסָקוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה וּבֵין עִנְיָן לְעִנְיָן, קַל וָחֹמֶר לְהֶדְיוֹט הַלּוֹמֵד מִן הַהֶדְיוֹט. **אֵלָיו•** לְמַעַט אֶת אַהֲרֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: י"ג דִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן. וּכְנֶגְדָּם נֶאֱמְרוּ י"ג מְעוּטִין, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן נֶאֱמְרוּ, אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן; וְאֵלּוּ הֵן י"ג מְעוּטִין: "לְדַבֵּר אִתּוֹ", "מִדַּבֵּר אֵלָיו", "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ" — כֻּלָּן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. יָכוֹל שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קוֹל לוֹ", "קוֹל אֵלָיו". מֹשֶׁה שָׁמַע, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ. (מ"כ בְּשֵׁם הָר"ן שֶׁדִּיּוּקוֹ דְּרַשִׁ"י מִמַּה שֶׁהַתֵּבָה הַמְיַחֶדֶת הַדִּבּוּר מֻרְגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא יוֹתֵר מֵאֵלּוּ הָיָה כָּתוּב 'לוֹ' שֶׁגַּם־כֵּן תּוֹרָה עַל יְחוּד הַדִּבּוּר, אֲבָל אֵינָהּ מֻרְגֶּשֶׁת. וְכָתַב 'אֵלָיו' שֶׁגַּם־כֵּן הִיא תֵּבָה הַמְיַחֶדֶת הַדִּבּוּר, וְאֶמְנָם מֻרְגֶּשֶׁת בַּמִּבְטָא, לְהוֹרוֹת יְחוּד יוֹתֵר, וְהוּא, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁמַע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ, וְדו"ק. מֵצָאתִי) **מֵאֹהֶל מוֹעֵד•** מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֶת הַקּוֹל". מַהוּ הַ"קּוֹל"? הוּא הַקּוֹל הַמִּתְפָּרֵשׁ בִּתְהִלִּים: "קוֹל ה' בַּכֹּחַ, קוֹל ה' בֶּהָדָר, קוֹל ה' שֹׁבֵר אֲרָזִים". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "מֵאֹהֶל מוֹעֵד"? מְלַמֵּד שֶׁהָיָה הַקּוֹל נִפְסָק. כֵּיוֹצֵא בּוֹ: "וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּקוֹל אֵל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "עַד־הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה"? שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּגִּיעַ שָׁם, הָיָה נִפְסָק. **מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר•** יָכוֹל מִכָּל הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵעַל הַכַּפֹּרֶת". יָכוֹל מֵעַל הַכַּפֹּרֶת כֻּלָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים". **לֵאמֹר•** צֵא וֶאֱמֹר לָהֶם דִּבְרֵי כִבּוּשִׁין: 'בִּשְׁבִילְכֶם הוּא נִדְבַּר עִמִּי', שֶׁכֵּן מָצִינוּ, שֶׁכָּל ל"ח שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר כִּמְנֻדִּים, מִן הַמְרַגְּלִים וְאֵילָךְ, לֹא נִתְיַחֵד הַדִּבּוּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת... וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר" אֵלַי הָיָה הַדִּבּוּר. דָּבָר אַחֵר: צֵא וֶאֱמֹר לָהֶן דְּבָרַי, וַהֲשִׁיבֵנִי אִם יְקַבְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ'":

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ד' אדר שני תשמ"א)

וַיִּקְרָא (א, א) הָאוֹת א' הִיא זְעִירָא, וְאִלּוּ הָאוֹת א' שֶׁבְּמִלָּה "אָדָם" בִּתְחִלַּת דִּבְרֵי הַיָּמִים הִיא רַבָּתִי. וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז: כָּאן מְדֻבָּר בִּקְרִיאָתוֹ שֶׁל **הַקָּבָּ"ה** אֶל מֹשֶׁה, וּבְיַחַס לְהַקָּבָּ"ה – עַל הָאָדָם לְהַקְטִין אֶת עַצְמוֹ וְלִהְיוֹת 'זְעִירָא'. אַךְ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים מְדֻבָּר בְּתוֹלְדוֹת הָעוֹלָם, וּבְיַחַס לָעוֹלָם – עַל הָאָדָם לִהְיוֹת 'רַבָּתִי', לִמְשֹׁל וּלְהַשְׁפִּיעַ עַל סְבִיבָתוֹ. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַסֵּפֶר הַזֶּה הוּא תּוֹרַת כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, יְבֹאַר בּוֹ עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן וּמִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן. כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה סֵפֶר אֶחָד בְּעִנְיַן הַגְּלוּת וְהַגְּאֻלָּה מְמֻנּוּ, וְהִשְׁלִימוֹ בְּעִנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד הַשֵּׁם אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּן, צִוָּהוּ בְּקָרְבָּנוֹת וּבִשְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה לָהֶם וְלֹא יִגְרְמוּ הָעֲוֹנוֹת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה, וְצִוָּה בַּכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ, שֶׁהִזְהִיר עַל טָמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו (לְהַלָּן ה ב), וְגַם שֶׁלֹּא יַחֲרִסוּ לַעֲלוֹת אֶל ה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְהַלָּן טז ב): דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא בְכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת, כְּאִזְהָרַת: פֶּן יֶהֱרְסוּ אֶל ה' לְרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב (שְׁמוֹת יט כא). וְאַחַר כָּךְ יַגְבִּיל הַמִּשְׁכָּן כְּהַגְבָּלַת הַר סִינַי בְּעֵת הֱיוֹת שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה רֹב הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּקָרְבָּנוֹת, בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּן וְהַמַּקְרִיבִים וּבְמָקוֹם שֶׁיִּתְקָרֵב בּוֹ, וְיָבֹאוּ בּוֹ קֶצֶת מִצּוֹת נִגְרָרוֹת עִם אֵלֶּה, כִּי מִתְּחִלָּה צִוָּה בְּקָרְבָּנוֹת הַנְּדָבָה, וְאָסַר הַחֵלֶב וְהַדָּם בַּעֲבוּרָם (לְהַלָּן ג יז). וְאַחֲרֵי כֵן צִוָּה בְּקָרְבְּנוֹת הַחֵטְא (לְהַלָּן ד א־ה כו), וְנִגְרַר אַחַר זֶה לְהַזְכִּיר הַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים (לְהַלָּן יא א־מז), בַּעֲבוּר שֶׁהֵם מְטַמְּאִים, וְהָאוֹכֵל אוֹ הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא יִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָבֹא, וְאִם נִכְנַס שָׁם בְּטֻמְאָה יִהְיֶה חַיָּב קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד שֶׁהִזְכִּירוּ כְּבָר (לְהַלָּן ה־יד).

וְהֵצָרֵךְ לְהַזְכִּיר תּוֹרַת הַמְּצֹרָע וּמִשְׁפְּטֵי הַיּוֹלֶדֶת וְהַזָּב וְהַזָּבָה, לְחַיֵּב אוֹתָם בְּקָרְבָּן וּלְהַזְהִיר עוֹד מִטֻּמְאָתָם, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּסוֹפָם (לְהַלָּן טו לא) וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם. וְנִגְרַר אַחַר זֶה שֶׁיַּזְהִיר עַל הָעֲרָיוֹת (לְהַלָּן יח א־כג), כִּי מִשְׁכָּבָם מְטַמֵּא, וַעֲוֹנָם יִקָּרֵא טֻמְאָה, גּוֹרֶמֶת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה וְלַגָּלוּת. וְעוֹד, כִּי הַשּׁוֹגֵג בָּהֶן מְחֻיָּב הַחַטָּאת שֶׁהִזְכִּיר כְּבָר בְּזֹאת נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה (לְהַלָּן ד כז). וְאַחֲרֵי כֵן (לְהַלָּן כג א־מד) הִזְכִּיר מִצְוַת הַשַּׁבָּת וּמוֹעֲדֵי ה' בַּעֲבוּר הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שָׁם כג לז): אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְגוֹ' לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' וְגוֹ'.

וְרֹב פָּרָשִׁיּוֹת הַסֵּפֶר הַזֶּה יַדֵּבֵר בָּהֶן עִם הַכֹּהֲנִים, דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו (לְהַלָּן ו יח), צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו (שָׁם ב). וּבְפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים קֶצֶת מִצְוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, רֻבָּן נִגְרָרוֹת עִם עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת אוֹ בְּדוֹמִים לָהֶם, וּבִמְקוֹמָם אֲפָרֵשׁ בְּעֶזְרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

(א) אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו, וְלֹא כֵּן בְּשְׁאָר הַמִּקְוֹמוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכוֹל לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד,

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם:

ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֱנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵב מִנְּכוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ מִן בְּעִירָא מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא תְּקָרְבוּן יָת קָרְבַּנְכוֹן:

רס"י ◄ **אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם** • כְּשֶׁיַּקְרִיב, בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן. **אָדָם** • לָמָּה נֶאֱמַר? מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל, שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ, אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל. **הַבְּהֵמָה** • יָכוֹל אַף חַיָּה בַּכְּלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בָּקָר וָצֹאן". **מִן הַבְּהֵמָה** • וְלֹא כֻּלָּהּ, לְהוֹצִיא אֶת הָרוֹבֵעַ וְאֶת הַנִּרְבָּע. **מִן־הַבָּקָר** • לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעֱבָד. **מִן־הַצֹּאן** • לְהוֹצִיא אֶת הַמֻּקְצֶה. **וּמִן־הַצֹּאן** • לְהוֹצִיא אֶת הַנּוֹגֵחַ שֶׁהֵמִית. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְמַטָּה מִן הָעִנְיָן "מִן־הַבָּקָר", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, לְהוֹצִיא אֶת הַטְּרֵפָה. **תַּקְרִיבוּ** • מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. **קָרְבַּנְכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ, הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 7)

שֶׁהַכֹּל הָיָה שֶׁלּוֹ (רש"י א, ב) כִּי תֵּכֶף כְּשֶׁנִּבְרְאָה נַעֲשָׂה הַכֹּל שֶׁלּוֹ (עַל דֶּרֶךְ מֶלֶךְ שֶׁכָּבַשׁ מְדִינָה, שֶׁקָּנָה אֶת כֻּלָּהּ, אַף שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ), וְגַם אַחַר כָּךְ, כְּשֶׁנִּבְרְאָה חַוָּה וְנוֹלְדוּ בָּנִים וּבָנוֹת, שׁוּב לֹא פָּקַע קִנְיָנוֹ. וּלְפִי זֶה לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְהַקְרִיב מִן הַגָּזֵל **כָּל** חַיָּיו, וְלֹא רַק קֹדֶם שֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁהָיָה זֶה רַק שָׁעָה קַלָּה שֶׁל חַיָּיו. **רמב"ן**

(ג) אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

ג אִם עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ מִן תּוֹרֵי דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יְקָרֵב יָתֵהּ לְרַעֲוָא לֵהּ קֳדָם יְיָ:

רס"י ◄ **זָכָר** • וְלֹא נְקֵבָה. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "זָכָר" לְמַטָּה, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "זָכָר", וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס. **תָּמִים** • בְּלֹא מוּם. **אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • מְטַפֵּל בַּהֲבָאָתוֹ עַד הָעֲזָרָה. מַהוּ אוֹמֵר: יַקְרִיב יַקְרִיב? אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה עוֹלַת רְאוּבֵן בְּעוֹלַת שִׁמְעוֹן, יַקְרִיב כָּל אֶחָד לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. וְכֵן עוֹלָה בְּחֵלִין, יִמְכְּרוּ הַחֵלִין לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וַהֲרֵי הֵן כֻּלָּן עוֹלוֹת וְתִקְרַב כָּל אַחַת לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. יָכוֹל אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה בִּפְסוּלִין אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַקְרִיבֶנּוּ". **יַקְרִיב אֹתוֹ** • מְלַמֵּד, שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל בְּעַל־כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לִרְצֹנוֹ". הָא כֵּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר 'רוֹצֶה אֲנִי'. **לִפְנֵי ה' וְסָמַךְ** • אֵין סְמִיכָה בְּבָמָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לִהְיוֹתוֹ נִגָּשׁ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים רַק בַּקְּרִיאָה שֶׁיִּקְרָא אוֹתוֹ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה: וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת (שְׁמוֹת כה כב), אֲשֶׁר אוֹעֵד לְךָ שָׁמָּה (שָׁם ל לו), וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהֵשֵׁם יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים שָׁם, נִתְיָרֵא לָבֹא בָּאֹהֶל כְּלָל עַד שֶׁיִּקְרָא אֵלָיו, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַר סִינַי שֶׁאָמַר (שָׁם כד טז): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן.

אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ שֶׁהַכָּבוֹד בָּאֹהֶל וְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ הַדִּבּוּר מִשָּׁם, כִּי לֹא כִּסָּהוּ הֶעָנָן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ לְהַלָּן ט א). וְאַחֲרֵי הַקְּרִיאָה בָּא מֹשֶׁה בָּאֹהֶל לִפְנֵי וְלִפְנִים, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (ת"כ לְהַלָּן טז א): אַחֲרֹן בְּבֵל יָבֹא וְאֵין מֹשֶׁה בְּבֵל יָבֹא. וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּשָׁט בַּכָּתוּב הַזֶּה, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו לְמַעְלָה (שְׁמוֹת מ לד).

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ת"כ כָּאן) כִּי לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל הַצִּוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה, כְּלוֹמַר שֶׁיֹּאמַר אֵלָיו מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמַר הִנֵּנִי, וְזֶה דֶּרֶךְ חִבָּה וְזֵרוּז לְמֹשֶׁה. וְהִנֵּה עַל דַּעְתָּם, הִזְכִּיר זֶה בְּכָאן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר הָיָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לְלַמֵּד עַל כֻּלָּם, כִּי כֵּן יִהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים בְּכָל הַתּוֹרָה. וּ"מֵאֹהֶל מוֹעֵד" לְדַעְתָּם הוּא מֵקֶדֶם, וַיִּקְרָא אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו בָּאֹהֶל, כִּי מֹשֶׁה שָׁם הָיָה. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּמַשְׁמָעוֹ: וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ: וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' (שְׁמוֹת כד א), וְסוֹדוֹ יָדוּעַ מִמַּעֲמַד הַר סִינַי וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי לוֹ (שָׁם).

(ב) אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה.

שִׁעוּר הַכָּתוּב הַזֶּה: אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה קָרְבָּן לַה' מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ. וְהָעִנְיָן, בַּעֲבוּר שֶׁיְּצַוֶּה אַחֲרֵי כֵּן בְּקָרְבַּן הָעוֹף וּבְקָרְבַּן הַמִּנְחָה, אָמַר כָּאן כְּשֶׁיַּקְרִיב אָדָם קָרְבַּן בְּהֵמָה יַקְרִיב מֵאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם, וְלֹא חַיָּה וְלֹא שָׁאָר בְּהֵמוֹת. וְהִנֵּה זֶה לָאוּ הַבָּא מִכֹּלָל עֲשֵׂה בְּמַקְרִיב חַיָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בִּזְבָחִים פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (לד.): הַמַּעֲלֶה אֵבְרֵי חַיָּה רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה.

תַּקְרִיבוּ. מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. קָרְבַּנְכֶם. מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. פֵּרַשׁ הָרַב כֵּן, לוֹמַר שֶׁאִם יִתְנַדְּבוּ רַבִּים לְהָבִיא עוֹלָה עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא, מַה בֵּין שְׁנַיִם הַמִּשְׁתַּתְּפִין בְּקָרְבָּן וּבֵין עֲשָׂרָה וְאֶלֶף שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ. אֲבָל קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת לֵב בֵּית דִּין מַתְּנָה עֲלֵיהֶן, וּלְפִיכָךְ הִיא עוֹלַת צִבּוּר.

וְהִנֵּה לְדַעְתּוֹ כָּל עוֹלָה שֶׁיָּבִיאוּ רַבִּים חוּץ מִן הַמּוֹתָרוֹת, דִּינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין, וּטְעוּנָה סְמִיכָה בְּכֻלָּם, וּנְסָכִים קְרֵבִים מִשֶּׁלָּהֶם. וְאוּלַי לְדַעְתּוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם וְאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, וְכֵן הַשְּׁלָמִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מְבִיאִין אוֹתָם נִדְבָה וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִים אוֹתָם נִדְבָה (ת"כ כָּאן), בְּכֻלָּן יְכוֹלִין הָרַבִּים לְהִתְנַדֵּב לָהֶם בִּתְחִלָּה, דְּעוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא נִקְרֵאת וְשַׁלְמֵי שֻׁתָּפִין הֵם נִקְרָאִין, וְלֹא מַעֲטוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא יָבִיאוּ אוֹתָן מִן הַקַּפּוֹת.

וְאֶפְשָׁר שֶׁנֹּאמַר שֶׁאִם רָצוּ צִבּוּר לְהַפְרִישׁ בִּתְחִלָּה לִנְדָבָה, וְיִגְּבוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר יִגְּבוּ הַשְּׁקָלִים לְתָמִידִין וּמוּסָפִין, שֶׁתִּהְיֶה נִדְבַת צִבּוּר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, וְאֵין בָּהּ סְמִיכָה שֶׁנִּתְרַבָּה מִן הַכָּתוּב הַזֶּה. וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְנַדְּבוּ בּוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל הִיא נִדְבַת צִבּוּר, וְאֵינָהּ בְּעוֹלַת הָעוֹף וְלֹא בִּשְׁלָמִים, וּמִעוּטָן נִדּוֹנִין כִּיחִידִים. וְהוּא הָעִקָּר.

(ד) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

ד וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ עֲלָתָא וְיִתְרְעֵי לֵהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי:

רש"י ◄ **עַל רֹאשׁ הָעֹלָה** • לְהָבִיא עוֹלַת חוֹבָה לִסְמִיכָה, וּלְהָבִיא עוֹלַת הַצֹּאן. **הָעֹלָה** • פְּרָט לְעוֹלַת הָעוֹף. **וְנִרְצָה לוֹ** • עַל מַה הוּא מְרַצֶּה לוֹ? אִם תֹּאמַר עַל כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין, אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אוֹ מַלְקוּת – הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר. הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה'. רמב"ן

(ה) וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ה וְיִכּוֹס יָת בַּר תּוֹרֵי קֳדָם יְיָ וִיקָרְבוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◄ **וְשָׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים** • מִקַּבָּלָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה, שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **לִפְנֵי ה'** • בָּעֲזָרָה. **וְהִקְרִיבוּ** • זוֹ קַבָּלָה שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן "הוֹלָכָה". לְמָדְנוּ, שְׁתֵּיהֶן (סִפְרִים אֲחֲרִים: שֶׁשְּׁתֵּיהֶן) בִּבְנֵי אַהֲרֹן. **בְּנֵי אַהֲרֹן** • יָכוֹל חֲלָלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַכֹּהֲנִים". **אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "דָּם" "דָּם" שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהָבִיא אֶת שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִינוֹ אוֹ בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. יָכוֹל אַף בִּפְסוּלִים, אוֹ בַּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוֹ בַּחַטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁאֵלּוּ לְמַעְלָה וְהִיא לְמַטָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "אֶת־דָּמוֹ". **וְזָרְקוּ** • עוֹמֵד לְמַטָּה וְזוֹרֵק מִן הַכְּלִי לְכֹתֶל הַמִּזְבֵּחַ לְמַטָּה מִחוּט הַסִּקְרָא כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "סָבִיב", שֶׁיְּהֵא הַדָּם נִתָּן בְּד' רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אוֹ יָכוֹל יַקִּיפֶנּוּ כְּחוּט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְזָרְקוּ", וְאִי אֶפְשָׁר לְהַקִּיף בִּזְרִיקָה. אִי "וְזָרְקוּ", יָכוֹל בִּזְרִיקָה אַחַת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "סָבִיב", הָא כֵּיצַד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. **אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְפֹרָק. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) וְסָמַךְ יָדוֹ. בִּשְׁתֵּי יָדָיו, כִּי מָצָאנוּ וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר (שְׁמוֹת כט י), וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאַיִל (שָׁם טו), וְדָרְשׁוּ בוֹ: יְדֵי כָּל יָחִיד וְיָחִיד, וְהִנֵּה הִיא בִּשְׁתֵּי יָדָיו. וּבְשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְפֹרָשׁ: וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר (לְהַלָּן טז כא).

וְלֹא יָדַעְתִּי אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב בְּכָל שְׁאָר הַסְּמִיכוֹת "אֶת יָדוֹ". וְאוּלַי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (מְנָחוֹת צג:): יָדוֹ וְלֹא יַד שְׁלוּחוֹ, כִּי שֶׁמָּא הָיָה בְּמַשְׁמַע "יָדָיו" לְהָבִיא אֶת שְׁתֵּיהֶן וְלֹא נִמְעַט בּוֹ הַשָּׁלִיחַ, אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁהִסְמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, לֹא כָּתַב לְשׁוֹן יָחִיד אֶלָּא לְמַעֵט הַשָּׁלִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, לֹא נִדּוֹן כֵּן בַּסְּמִיכָה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (לְהַלָּן טז כא): וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָו (שָׁם), מְלַמֵּד שֶׁהִסְמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, בִּנְיַן אָב לְכָל הַסְּמִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם.

וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו. עַל מַה הוּא מְרַצֶּה לוֹ, אִם תֹּאמַר עַל כְּרֵיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אוֹ מַלְקוּת, הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר, הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה אֶלָּא עַל עֲשֵׂה וְעַל לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה. לְשׁוֹן רַשִׁ"י.

וּבְרֵיתָא הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן).

וַאֲנִי תָּמַהּ, וְכִי הֵיכָן עָנְשָׁן אָמוּר, כִּי הַקָּרְבָּנוֹת בְּשׁוֹגְגִין הֵן מְרַצִּין, וְנוֹכַל לוֹמַר שֶׁיְּכַפְּרוּ עַל חַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שׁוֹגְגִין, וְעַל חַיָּבֵי מַלְקוֹת שׁוֹגְגִין, וְעַל חַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין שׁוֹגְגִין בְּאוֹתָן שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת, כְּגוֹן מַכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וּמְקַלֵּל, כְּשֵׁם שֶׁהַחַטָּאת מְכַפֶּרֶת בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת שׁוֹגְגִין.

וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ הַכָּתוּב בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין וּבְחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת עָנְשָׁן בְּמֵזִיד וּבְשׁוֹגֵג, וּפֵרֵשׁ בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עָנְשָׁן בְּמֵזִיד לְמִיתָה, וּבְחַיָּבֵי לָאוִין לְמַלְקוֹת, וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ בְּשׁוֹגֵג, נִרְאֶה לָהֶם לַחֲכָמִים שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁבָּהֶם פֵּרְשׁוֹ הַכָּתוּב, כִּי לָמָּה יְפָרֵשׁ עָנְשָׁן שֶׁל אֵלּוּ בְּמֵזִיד וּבְשׁוֹגֵג, וְיִפָּרֵשׁ עֹנֶשׁ הָאֲחֵרִים בְּמֵזִיד, וְלֹא יְפָרֵשׁ אוֹתוֹ בְּשׁוֹגֵג, וְיֹאמַר שֶׁיְּהֵא מְחֻיָּב לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלָה. וּלְכָךְ רָאוּ שֶׁאֵין בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְחַיָּבֵי מַלְקוֹת אֶלָּא עָנְשָׁן הַמְּפֹרָשׁ בָּהֶן בְּמֵזִיד, אֲבָל בְּשׁוֹגֵג אֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם נְשִׂיאוּת חֵטְא, וְאֵין צְרִיכִין רְצוּי כְּלָל.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ "כְּבָר עָנְשָׁן אָמוּר", שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁרָצָה לְהָטִיל עֲלֵיהֶם כְּבָר אָמְרוּ הַכָּתוּב, אֲבָל עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה הַנִּתָּק לַעֲשֵׂה הַמְּזִידִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בָּהֶם, בָּזֶה יָרְצָה בָּעוֹלָה הַזּוֹ אִם יְבִיאֻנָּהּ בִּנְדָבַת נַפְשׁוֹ.

וְיִתָּכֵן לוֹמַר, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה "לְכַפֵּר עָלָיו עַל שְׁגָגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגַג" כַּאֲשֶׁר בְּקָרְבְּנוֹת הַחֵטְא, וְאָמַר וְנִרְצָה, הָיָה לְרַבּוֹתֵינוּ בַּמַּשְׁמָעוּת הַזֶּה שֶׁיְּכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לְפָנָיו, כִּי הַשּׁוֹגֵג אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא רָצוּי הַשֵּׁם הוּא. אִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים זוּלָתִי עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה שֶׁלֹּא נִזְכַּר בָּהֶם עֹנֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לַמֶּלֶךְ בַּעֲבוּר שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוָתוֹ, וּבַמָּה יִתְרַצּוּ אֶל אֲדוֹנֵיהֶם, בַּדּוֹרוֹן הַזֶּה.

וְרָאִיתִי בְּאַגָּדָה בְּוַיִּקְרָא רַבָּא (ז ג): תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי עֲבֵרַת הַלֵּב. אָמַר רַבִּי לֵוִי מִקְּרָא מָלֵא הוּא: וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה (יְחֶזְקֵאל כ לב), הָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל הָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם. וְלָכֵן בְּאִיּוֹב הוּא אוֹמֵר: וְהֶעֱלָה עלות מִסְּפַר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם (אִיּוֹב א ה), הֲדָא אָמְרָה אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי הַלֵּב. וְהַטַּעַם, שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה', לְפִיכָךְ כֻּלָּהּ כָּלִיל לַה'.

וּלְשׁוֹן וְנִרְצָה לוֹ יַחְזֹר אֶל הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנִּזְכָּר, שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ בַּקָּרְבָּן הַזֶּה לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְּשׁוֹן: וּבַמֶּה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל אֲדֹנָיו (שְׁמוּאֵל־א כט ד), וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם (תְּהִלִּים מד ד), וְכֵן רַבִּים.

וְיִתָּכֵן כִּי וְנִרְצָה כִּנּוּי לַחֵטְא, שֶׁנִּרְצָה לוֹ חֶטְאוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְּשׁוֹן: כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ (יְשַׁעְיָה מ ב), עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב לו כא), וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם ((וַיִּקְרָא כו מג), לְשׁוֹן הַשְּׁלָמָה. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא כַּעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, כְּאִלּוּ הֶעָוֹן רָצוּי לִפְנֵי הַשֵּׁם, לֹא יַחַר אַפּוֹ עוֹד.

(ה) וְשָׁחַט, וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים. מִקַּבָּלָה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לִמֵּד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. וְהִקְרִיבוּ, זוֹ קַבָּלָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן הוֹלָכָה, לְמָדְנוּ שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בִּבְנֵי אַהֲרֹן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (זְבָחִים כ. וְעוֹד). וְהִקְרִיבוּ זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, שֶׁאֵין לְשׁוֹן וְהִקְרִיבוּ קְרִיבַת הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִיא הַהוֹלָכָה, אֲבָל הוּא לְשׁוֹן קָרְבָּן, שֶׁיֵּעָשׂוּ מִן הַדָּם קָרְבָּן, וְהוּא לְקַבְּלוֹ וּלְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי הִזְכִּיר בְּבַעַל הַקָּרְבָּן הֲבָאָה וּסְמִיכָה וּשְׁחִיטָה, וְאַחֲרֵי הַשְּׁחִיטָה הִזְכִּיר בְּנֵי אַהֲרֹן מִיָּד, אִם כֵּן אַף

(ו) **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ:**

ו וַיַּשְׁלַח יָת עַלְתָּא וּיפַלֵּג יָתַהּ לְאֶבְרָהָא:

רש"י◄ **וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה•** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָעֹלָה"? לְרַבּוֹת אֶת כָּל הָעוֹלוֹת לְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ. **אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ•** וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים. רמב"ן

(ז) **וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:**

ז וְיִתְּנוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֶשָּׁתָא עַל מַדְבְּחָא וִיסַדְּרוּן אָעַיָּא עַל אֶשָּׁתָא:

רש"י◄ **וְנָתְנוּ אֵשׁ•** אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן•** כְּשֶׁהוּא בְּכִהוּנוֹ, הָא אִם עָבַד בְּבִגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה.

(ח) **וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:**

ח וִיסַדְּרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת אֶבְרַיָּא יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא דִּי עַל מַדְבְּחָא:

רש"י◄ **בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים•** כְּשֶׁהֵם בְּכִהוּנָם. הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים, עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. **אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ•** לְפִי שֶׁאֵין הָרֹאשׁ בִּכְלַל הֶפְשֵׁט, שֶׁכְּבָר הֵצַדְתָּ בַּשְּׁחִיטָה, לְפִיכָךְ הֵצַרְתָּ לִמְנוֹתוֹ לְעַצְמוֹ. **וְאֶת־הַפֶּדֶר•** לָמָּה נֶאֱמַר? לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמַּעֲלֵהוּ עִם הָרֹאשׁ וּמְכַסֶּה בּוֹ אֶת בֵּית הַשְּׁחִיטָה. וְזֶהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. **אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ•** שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּזִירִין יוֹצְאִין חוּץ לַמַּעֲרָכָה. רמב"ן

(ט) **וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה: ס**

ט וְגַוֵּהּ וּכְרָעוֹהִי יְחַלֵּל בְּמַיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת כֹּלָּא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **עֹלָה•** לְשֵׁם עוֹלָה יַקְטִירֶנּוּ. **אִשֵּׁה•** כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ, יְהֵא שׁוֹחֲטוֹ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וְכָל "אִשֶּׁה", לְשׁוֹן אֵשׁ פושיי"ר בְּלַעַ"ז. **נִיחוֹחַ•** נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חל"ב ע' 1)

רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה' (א, ט) **נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי** (רש"י) הַטַּעַם שֶׁדִּוְקָא בְּקָרְבָּנוֹת נֶאֱמַר הַבְּטוּי "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹות שֶׁאָדָם מְקַיֵּם יֵשׁ תּוֹעֶלֶת גַּם לְעַצְמוֹ, גַּם בְּסוּג הַמִּצְוֹות 'חֻקִּים' - שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם וְהֶסְבֵּר - יֵשׁ תּוֹעֶלֶת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַקַּבָּלָה עַצְמָהּ מִצְוַת כְּהֻנָּה וְאֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלֵי שָׁרֵת, וְכָל שֶׁכֵּן הוֹלָכָה וּזְרִיקָה. **וְעוֹד,** שֶׁהוֹלָכַת הָאֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ פְּסוּלָה בְּזָר, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ (זְבָחִים ד.): וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה (לְהַלָּן פָּסוּק יג), זוֹ הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ, אִם כֵּן אַף הוֹלָכַת הַדָּם צְרִיכָה כֹּהֵן בְּכִהוּנוֹ.

(ו) וְהִפְשִׁיט אֶת הָעֹלָה. מִצְוָה שֶׁיַּפְשִׁיטֶנָּה כֻּלָּהּ וְאַחֲרֵי כֵן יְנַתֵּחַ אוֹתָהּ. וְאָמַר וְהִפְשִׁיט, וְנִתַּח, כִּי בְּבַעַל הַקָּרְבָּן יְדַבֵּר, כַּאֲשֶׁר אָמַר (בְּפָסוּק ד): וְסָמַךְ וְשָׁחַט, כִּי הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ אֵינָן עֲבוֹדוֹת וּכְשֵׁרוֹת בְּזָר. וּלְכָךְ חָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר: וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן (פָּסוּק ז).

וְכֵן רְחִיצַת הַקָּרְבָּנִים כְּשֵׁרָה בְּזָר, וּלְכָךְ אָמַר וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם (פָּסוּק ט), בַּעַל הַקָּרְבָּן, וְאַחֲרֵי כֵן וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן.

וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים וְנָתְנוּ, וְעָרְכוּ (בְּפָסוּק ז), כִּי בְּכָל מִצְוַת הַכְּהֻנָּה יֹאמַר כֵּן, בַּעֲבוּר שֶׁהַכֹּהֲנִים רַבִּים יֵאָסְפוּ בְּבֵית הַשֶּׁם לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה, וּבְרֹב עָם הֲדַרַת מֶלֶךְ (מִשְׁלֵי יד כח). אֲבָל אֵינָנוּ עִכּוּב, שֶׁהֲרֵי לִמֵּד לְמַטָּה (פָּסוּק יב) וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם.

וְהִפְשִׁיט, וְנִתַּח, וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵשׁ. אֵין זֶה הַסֵּדֶר, שֶׁהָרְאוּי שֶׁיַּעַרְכוּ הַכֹּהֲנִים הַמַּעֲרָכָה וְאַחֲרֵי כֵן יְנַתְּחוּ הָעוֹלָה, וְכָךְ הָיָה סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה בַּתָּמִיד (יוֹמָא לג.). וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר (פָּסוּק ח): וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפֶּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, וְאַחֲרֵי כֵן וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם (פָּסוּק ט), אֵין הַצַּוָּאָה שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּסֵדֶר הַזֶּה, כִּי הָעֲרִיכָה הִיא הַקְטָרַת הַנְּתָחִים שֶׁצִּוָּה לְמַטָּה (פָּסוּק ט): וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל, וְאִם כֵּן אֵין הַסֵּדֶר שֶׁיַּעֲלֶה הַנְּתָחִים וְהָרֹאשׁ וְהַפֶּדֶר עַל הָאֵשׁ שֶׁבַּמִּזְבֵּחַ וְאַחֲרֵי כֵן יִרְחַץ הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם וְיַקְטִירֵם, אֲבָל תְּחִלָּה יְנַתֵּחַ וְיִרְחַץ, וְאַחֲרֵי כֵן יַעֲלֶה הַכֹּל עַל הָאֵשׁ וְיַקְטִיר.

אֲבָל עִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהַקְּדִים זְרִיקַת הַדָּם, לְלַמֵּד שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דָּבָר, וְאַחֲרֵי כֵן צִוָּה בְּהַקְטָרַת הָאֵבָרִים, וְאָמַר שֶׁיְּפַשֵּׁיט וִינַתֵּחַ לְהַעֲרִיךְ אוֹתָם עַל הָאֵשׁ אַחֲרֵי רְחִיצַת הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם, וְאָז יַקְטִיר הַכֹּל כְּאַחַת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: אֶת הַכֹּל.

וְהַכַּוָּנָה שֶׁשִּׁנָּה הַכָּתוּב בַּאֲבָרִים לוֹמַר וְעָרְכוּ עַל הָאֵשׁ, וְהִקְטִיר, לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁיְּסַדְּרֵם עַל הָאֵשׁ לֹא יַנִּיחֵם, עַד שֶׁיְּבַעֵר בָּהֶם הָאֵשׁ וְיֹאכַל אוֹתָם וְתַעֲלֶה מֵהֶם הַקְּטֹרֶת.

וְכֵן מַה שֶּׁהִקְדִּים הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ לְמַעֲרֶכֶת הָאֵשׁ, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בְּעוֹלַת הַנְּדָבָה חוֹבָה לְהַקְדִּים לָהּ מַעֲרָכָה כְּעוֹלַת הַתָּמִיד שֶׁנִּצְטַוִּינוּ (לְהַלָּן ו ה): וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (לג.).

(ח) אֶת הַפֶּדֶר. תִּרְגֵּם אֲנְקְלוּס תַּרְבָּא, וְכֵן דִּבְרֵי כָּל הַמְפָרְשִׁים פֶּה אֶחָד. וְאֵין לַמִּלָּה חֵבֵר. וּלְפִי דַעְתִּי שֶׁאֵינֶנּוּ שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, רַק לַחֵלֶב הַדַּק הַפָּרוּס וּמַבְדִּיל בֵּין הַקְּרָבָיִם. וְהַמִּלָּה מִן הַהֲפוּכִים, פֶּדֶר פֶּרֶד, שֶׁמַּפְרִיד בֵּין הַקְּרָבַיִם הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יוֹמָא כו.): שֶׁיְּהֵא פּוֹרֵס הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה שֶׁזֶּהוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהַחֵלֶב הַהוּא רָאוּי לְפָרְסוֹ וּלְכַסּוֹת בּוֹ, וְכֵן נָהֲגוּ חֲשׁוּבֵי הָאֻמּוֹת לְפָרְסוֹ עַל הַצְּלִי.

וְאִם יִהְיֶה שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, יִקָּרֵא הַחֵלֶב כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא הַשֵּׁמֶן הַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר, וְכֵן הוּא כִּנּוּיוֹ בְּפִי חַכְמֵי הַטֶּבַע כַּאֲשֶׁר אַזְכִּיר (לְהַלָּן ג ט).

לְאָדָם, כֵּיוָן שֶׁעַ"י מִצְוּוֹת אֵלּוּ הָאָדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמְקַיֵּם אֶת גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ. לְעֻמַּת זֹאת הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נוֹעֲדוּ כְּלָל לָאָדָם, אֶלָּא אַךְ וְרַק לְצָרְכּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְכָל עִנְיָנָם הוּא שֶׁיִּתְקַיֵּם רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה. לָכֵן יֵשׁ נַחַת רוּחַ, מֵעֶצֶם הָעֲבֹדָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הִתְקַיֵּם לְלֹא כָּל תְּמוּרָה.

לָכֵן גַּם מָצִינוּ בִּטּוּי זֶה - כִּמְעַט - רַק בְּקָרְבָּנוֹת עוֹלָה, מִנְחָה וּשְׁלָמִים, וְלֹא בְּקָרְבָּנוֹת חַטָּאת, אָשָׁם וְתוֹדָה. כִּי בְּקָרְבָּנוֹת אֵלּוּ אֵין לָאָדָם תּוֹעֶלֶת לְעַצְמוֹ כְּלָל, משא"כ בְּקָרְבָּנוֹת חַטָּאת, אָשָׁם וְתוֹדָה יֵשׁ לָאָדָם תּוֹעֶלֶת לְעַצְמוֹ. קָרְבְּנוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם נוֹעֲדוּ לְכַפֵּר עַל חֶטְאֵי הָאָדָם, וְקָרְבַּן תּוֹדָה מְשַׁמֵּשׁ כְּהוֹדָאָה לַה' עַל הַנֵּס שֶׁעָשָׂה לָאָדָם, שֶׁזּוֹהִי חוֹבָה טִבְעִית שֶׁל הָאָדָם לְהוֹדוֹת. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) עֹלָה. לְשֵׁם עוֹלָה. אִשֶּׁה, כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ יְהֵא שׁוֹחֵט לְשֵׁם הָאִשּׁ, וְכָל אִשֶּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ. נִיחוֹחַ, נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְלֹא פֵּרַשׁ הָרַב מַהוּ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וּבַגְּמָרָא (זְבָחִים מו:) אָמְרוּ: לְאַפּוּקֵי כְּבָבָא דְּלֹא, וּפֵרְשׁוּ בּוֹ שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ עַל מְנָת לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ בּוֹעֶרֶת בַּמַּעֲרָכָה, לֹא לְהַעֲלוֹת עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת שֶׁמִּתְכַּבּוֹת וְהוֹלְכוֹת.

וְלִי נִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן שֶׁתֹּאכְלֶנּוּ הָאֵשׁ לְגַמְרֵי, לֹא שֶׁיְּצָלֶה שָׁם מְעַט, וְהוּא מִלְּשׁוֹנָם בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סַנְהֶדְרִין ע.): כִּבְשַׁר כִּיבָא דְּאִכְלִי גַּנְבֵי, וּבְמַסֶּכֶת עֵרוּבִין (כט:) וְנַכְבִּיב וְנֵכוֹל. **וְיֵשׁ** גּוֹרְסִים שָׁם (זְבָחִים מו:): לְאַפּוּקֵי גַּבְבָא דְּלֹא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל עֵצִים, כְּדִכְתִיב (בְּפָסוּק ח): עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, וְלֹא יַחְשֹׁב לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל קַשׁ וְשֶׁל גְּבָבָא, כְּעִנְיָן שֶׁשָּׁנִינוּ (שַׁבָּת ג א): כִּירָה שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא.

וְהִנֵּה בַּכָּתוּב הַזֶּה טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהֵם אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'. וְאָמַר הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג, מו) כִּי טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁהַמִּצְרִים וְהַכַּשְׂדִּים, אֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים בְּאַרְצָם מֵעוֹלָם, הָיוּ עוֹבְדִים לַבָּקָר וְלַצֹּאן, כִּי הַמִּצְרִים עוֹבְדִים לַטָּלֶה וְהַכַּשְׂדִּים עוֹבְדִים לַשֵּׂדִים אֲשֶׁר יֵרָאוּ לָהֶם בִּדְמוּת שְׂעִירִים, וְאַנְשֵׁי הוֹדוּ עַד הַיּוֹם לֹא יִשְׁחֲטוּ בָּקָר לְעוֹלָם. בַּעֲבוּר כֵּן צִוָּה לִשְׁחֹט אֵלֶּה הַשְּׁלֹשָׁה מִינִין לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע כִּי הַדָּבָר שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי הֵם בְּתַכְלִית הָעֲבֵרָה הוּא אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַבּוֹרֵא, וּבוֹ יִתְכַּפְּרוּ הָעֲוֹנוֹת. כִּי כֵּן יִתְרַפְּאוּ הָאֱמוּנוֹת הָרָעוֹת שֶׁהֵם מַדְוֵי הַנֶּפֶשׁ, כִּי כָּל מַדְוֶה וְכָל חֹלִי לֹא יִתְרַפֵּא כִּי אִם בְּהֶפְכּוֹ. אֵלֶּה דְּבָרָיו וּבָהֶם הֶאֱרִיךְ.

וְהִנֵּה הֵם דִּבְרֵי הֲבַאי, יְרַפְּאוּ שֶׁבֶר גָּדוֹל וְקַשְׁיָא רַבָּה עַל נְקֻלָּה, יַעֲשׂוּ שֶׁלְּחַן ה' מְגֹאָל שֶׁאֵינֶנּוּ רַק לְהוֹצִיא מִלֵּבֶן שֶׁל רְשָׁעִים וְטִפְּשֵׁי עוֹלָם, וְהַכָּתוּב אָמַר כִּי הֵם לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ.

וְגַם כִּי לְפִי שִׁטּוּתָם שֶׁל מִצְרִים לֹא תִּתְרַפֵּא מַחֲלָתָם בָּזֶה, אֲבָל תּוֹסִיף מַכְאוֹב, כִּי מַחְשֶׁבֶת הָרְשָׁעִים הַנִּזְכָּרִים לַעֲבֹד לְמַזַּל טָלֶה וּמַזַּל שׁוֹר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ בָּהֶם כְּפִי מַחְשַׁבְתָּם, וְלָכֵן לֹא יֹאכְלוּ אוֹתָם לִכְבוֹד כֹּחָם וִיסוֹדָם, אֲבָל אִם יִזְבְּחוּ אוֹתָם לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד זֶה כָּבוֹד לָהֶם וּמַעֲלָה, וְהֵם עַצְמָם כָּךְ הֵם נוֹהֲגִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (וַיִּקְרָא יז ז): וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים, וְעוֹשֵׂי הָעֵגֶל זָבְחוּ לוֹ. **וְהָרַב** מִזְכִּיר שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לַלְּבָנָה בְּכָל רָאשֵׁי חָדְשֵׁיהֶם, וְלַשֶּׁמֶשׁ בַּעֲלוֹתָהּ בַּמַּזָּלוֹת הַיְדוּעִים לָהֶם בְּסִפְרֵיהֶם. וְיוֹתֵר תִּתְרַפֵּא הַמַּחֲלָה בְּאָכְלָנוּ מֵהֶם לְשַׂבֵּעַ שֶׁהוּא אָסוּר לָהֶם וּמְגֻנֶּה בְּעֵינֵיהֶם וְלֹא יַעֲשׂוּ כֵּן לְעוֹלָם.

וְהִנֵּה נֹחַ בְּצֵאתוֹ מִן הַתֵּבָה עִם שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֵין בָּעוֹלָם כַּשְׁדִּי אוֹ מִצְרִי הִקְרִיב קָרְבָּן וַיֵּיטַב בְּעֵינֵי ה' וְאָמַר בּוֹ (בְּרֵאשִׁית ח כא): וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ. וּמִמֶּנּוּ אָמַר אֶל לִבּוֹ: לֹא אוֹסִיף עוֹד לְקַלֵּל אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם (שָׁם). וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵיהֶן, וַיַּשַּׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ (שָׁם ד ד), וְלֹא הָיָה עַדַיִן בָּעוֹלָם שֶׁמֵּן עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל.

וּבִלְעָם אָמַר: אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ (בַּמִּדְבָּר כג ד), וְאֵין דַּעְתּוֹ עַתָּה לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ אֱמוּנוֹת רָעוֹת, וְלֹא נִצְטַוָּה בְּכָךְ, אֲבָל עָשָׂה כֵּן לְקָרְבָּה אֶל הָאֱלֹהִים כְּדֵי שֶׁיְּחוּל עָלָיו הַדִּבּוּר. וּלְשׁוֹן הַקָּרְבָּנוֹת: אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי (שָׁם כח ב), וְחָלִילָה שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהֶם שׁוּם תּוֹעֶלֶת וְרָצוֹן רַק שׁוֹלְלוֹת עֲבוֹדָה זָרָה מִדַּעַת הַשּׁוֹטִים.

וְיוֹתֵר רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַטַּעַם שֶׁאוֹמְרִים בָּהֶם, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁמַּעֲשֵׂי בְּנֵי אָדָם נִגְמָרִים בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, צִוָּה הַשֵּׁם כִּי כַּאֲשֶׁר יֶחְטָא יָבִיא קָרְבָּן, יִסְמֹךְ יָדָיו עָלָיו כְּנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה, וְיִתְוַדֶּה בְּפִיו כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר, וְיִשְׂרֹף בָּאֵשׁ הַקָּרֵב וְהַכְּלָיוֹת שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּחְשָׁבָה וְהַתַּאֲוָה, וְהַכְּרָעַיִם כְּנֶגֶד יָדָיו וְרַגְלָיו שֶׁל אָדָם הָעוֹשִׂים כָּל מְלַאכְתּוֹ, וְיִזְרֹק הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּחַשֵּׁב אָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא לֵאלֹהָיו בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ, וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשָּׂפֵךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכִפֵּר הַקָּרְבָּן הַזֶּה שֶׁיְּהֵא דָּמוֹ תַּחַת דָּמוֹ, נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, וְרָאשֵׁי אֵבְרֵי הַקָּרְבָּן כְּנֶגֶד רָאשֵׁי אֵבָרָיו, וְהַמִּנּוֹת לְהַחֲיוֹת בָּהֶן מוֹרֵי הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עָלָיו. וְקָרְבַּן הַתָּמִיד, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִנָּצְלוּ הָרַבִּים מֵחֲטֹא תָּמִיד. וְאֵלֶּה דְּבָרֵי אַגָּדָה.

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יֵשׁ בַּקָּרְבָּנוֹת סוֹד נֶעְלָם, תִּכְנַס בּוֹ מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסִפְרֵי (פִּנְחָס קמג) וּבְסוֹף מְנָחוֹת (קי.): אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי בֹּא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם לֹא אֵל, וְלֹא אֱלֹהֶיךָ, וְלֹא אֱלֹהִים, וְלֹא שַׁדַּי, וְלֹא צְבָאוֹת, אֶלָּא יו"ד ה"א שֵׁם הַמְיֻחָד, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר לַאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר: אִם אָרֵעַב לֹא אֹמַר לְךָ כִּי לִי תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ (תְּהִלִּים נ יב), לֹא אֲמַרְתִּי לָכֶם זְבָחוּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר וְיֵעָשֶׂה רְצוֹנִי.

וּבִתְחִלַּת תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פָּרָשָׁה ב ה): רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר קָרְבַּן אָמוּר בִּיו"ד ה"א, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְאֶפִּיקוֹרְסִים לִרְדּוֹת. אֵלּוּ דִּבְרֵיהֶם ז"ל. וֶאֱמֶת כִּי בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא אֵל וְלֹא אֱלֹהִים, אֲבָל מְצָאנוּ: וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים כז ו), וּכְתִיב: לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִים (לְהַלָּן כא ו), וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב (שָׁם ח). וְכָתוּב בַּמִּזְמוֹר הַנִּזְכָּר: זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה (תְּהִלִּים נ יד). וְעוֹד כָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב כט ו־ז) כִּי מָעֲלוּ אֲבֹתֵינוּ וְעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵינוּ גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. **אֲבָל** הָעִנְיָן כֻּלּוֹ מְבֹאָר בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כח ב): אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי, וְאָמַר (לְהַלָּן ג יא): לֶחֶם אִשֶּׁה, שֶׁהֵם לֶחֶם לְאִשֶּׁה, וּמִמֶּנּוּ לְאִשִּׁים, וְאִשֶּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם, אִשֶּׁה שֵׁם הַתֹּאַר, וְטַעְמוֹ: קָרְבַּן אֵשׁ, וְהוּא תֹּאמַר לְמִלַּת הַכֹּל. וּבְמִנְחָה שֶׁאָמַר (לְהַלָּן ב ב): וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', יִהְיֶה תֹּאַר לַקֹּמֶץ. וְאֵינוֹ כֵּן, אֲבָל אִשֶּׁה שֵׁם, כְּמוֹ אֵשׁ, וְ"עוֹלָה אִשֶּׁה" כְּמוֹ עוֹלַת אֵשׁ וְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', וְכֵן כֻּלָּם, כִּי טַעֲמָם כְּמוֹ "לֶחֶם אִשֶּׁה" (לְהַלָּן ג יא, טז). אֲבָל לֹא אָמַר אֵשׁ וְאָמַר אִשֶּׁה כְּמִשְׁמָעוֹ, כַּאֲשֶׁר הֵרְאָה אוֹתְךָ בָּהָר בְּמַתַּן תּוֹרָה.

וְהִנֵּה הַקָּרְבָּן בְּמִדַּת הַדִּין, וְהַזְּבִיחָה לְשֵׁם ה' לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְפַּוֵּן לְדָבָר בָּעוֹלָם רַק לְשֵׁם ה' לְבַדּוֹ, וְזֶה טַעַם עוֹלָה הוּא, אִשֶּׁה הוּא. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (לְהַלָּן כא ו): כִּי אֶת אִשֵּׁי ה' לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִים וְהָיוּ קֹדֶשׁ, כִּי הֵם לְאִשֶּׁה ה' קָרְבַּן אֱלֹהֵיהֶם. וּלְכָךְ אָמְרוּ שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בַּצַּוָּאוֹת שֶׁל קָרְבָּנוֹת לֹא אֵל וְלֹא אֱלֹהִים אֶלָּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִחוֹחַ לַה', כִּי הַכַּוָּנָה לַה' לְבַדּוֹ תִּהְיֶה, לֹא יְכַוֵּן הַמַּקְרִיב וְלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ רַק לַשֵּׁם הַמְיֻחָד. וְהוּא מַאֲמַר הַחֲכָמִים (סַנְהֶדְרִין ס:): רִקֵּן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד.

(י) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה
זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃

י וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ מִן אִמְּרַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי
עִזַּיָּא לַעֲלָתָא דְּכַר שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ׃

רס"ג ◄ **וְאִם מִן הַצֹּאן** • ר"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן. וְלָמָּה הִפְסִיק? לִתֵּן רֶוַח לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה. **מִן־הַצֹּאן מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים** • חֲרֵי אֵלּוּ ג' מִעוּטִין, פְּרָט לְזָקֵן, לְחוֹלֶה וְלִמְזֹהָם. רמב"ן

(יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

יא וְיִכּוֹס יָתֵהּ עַל צַדָּא דְּמַדְבְּחָא צִפּוּנָא קֳדָם
יְיָ וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמֵהּ עַל
מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

רס"ג ◄ **עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ** • עַל צַד הַמִּזְבֵּחַ. **צָפֹנָה לִפְנֵי ה'** • וְאֵין צָפוֹן בְּבָמָה.

(יב) וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן
אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

יב וִיפַלֵּג יָתֵהּ לְאֵבְרוֹהִי וְיָת רֵישֵׁהּ וְיָת תַּרְבֵּהּ
וְיִסְדַּר כַּהֲנָא יָתְהוֹן עַל אָעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא
דִּי עַל מַדְבְּחָא׃

(יג) וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן
אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ

יג וְגַוָּא וּכְרָעַיָּא יְחַלֵּל בְּמַיָּא וִיקָרֵב כַּהֲנָא יָת
כֻּלָּא וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קָרְבַּן
דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

◆ יום שני כ"ה אדר ◆

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים
אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ׃

יד וְאִם מִן עוֹפָא עֲלָתָא קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ
וִיקָרֵב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה יָת
קָרְבָּנֵהּ׃

רס"ג ◄ **מִן־הָעוֹף** • וְלֹא כָּל הָעוֹף, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים", תַּמּוּת וְזַכְרוּת בַּבְּהֵמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזַכְרוּת בָּעוֹפוֹת; יָכוֹל אַף מְחֻסָּר אֶבֶר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִן הָעוֹף". **תֹּרִים** • גְּדוֹלִים וְלֹא קְטַנִּים. **בְּנֵי יוֹנָה** • קְטַנִּים וְלֹא גְּדוֹלִים. **מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה** • פְּרָט לְתַחְתֹּלַת הַצְּהוּב שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה, שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁגָּדוֹל הוּא אֵצֶל בְּנֵי יוֹנָה וְקָטָן אֵצֶל תּוֹרִים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוֹף פֶּרֶק ו): לֵה', לְשֵׁם מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעוֹלָם. וְהוּא מַה שֶׁאָמַר הַמִּזְמוֹר: זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ (תְּהִלִּים נ יד), כִּי ה' עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ (שָׁם מז ג). וְאֵין נוֹדְרִין אֶלָּא לִשְׁמוֹ הַמְיֻחָד, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר: אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָּ (תְּהִלִּים נ ז־ח), כַּאֲשֶׁר אָמַר: אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (שְׁמוֹת כ ב). וְזֶה טַעַם הַמִּזְמוֹר כֻּלּוֹ, שֶׁאָמַר אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ וְגוֹ' (תְּהִלִּים נ א), שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם מְלֵא עַל עוֹלָם מָלֵא, וְהִזְכִּיר בָּהֶם הַקָּרְבָּנוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה ס ז): יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר, לֵאמֹר שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת עַל הָרָצוֹן שֶׁהוּא מִזְבְּחוֹ, וּבֵית תִּפְאַרְתּוֹ יָפְאַר בַּעֲלוֹתָם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ. וְהִנֵּה נִיחוֹחַ מִן: נָחָה רוּחִי אֶלְיָהוּ עַל אֱלִישָׁע (מְלָכִים־ב ב טו), וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ (בְּמִדְבַּר יא כו).

וְכָל קָרְבָּן לְשׁוֹן קְרִיבָה וְאַחְדוּת. וּלְכָךְ אָמַר: וְעוֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הָעוֹלָה בַּקֹּדֶשׁ תִּהְיֶה לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַמַּלְאָךְ לִמֵּד לְמָנוֹחַ עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, אָמַר: אִם תַּעְצְרֵנִי לֹא אֹכַל בְּלַחְמֶךָ (שׁוֹפְטִים יג טז), שֶׁאִם יַעֲשֶׂה לוֹ לֶחֶם לֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ כִּי הוּא פִּגּוּל וְזֶבַח תּוֹעֵבָה לַשֵּׁם, אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַה' לְבַדּוֹ תַּעֲלֶנָּה, וְתִהְיֶה לְרָצוֹן עַל אִשֵּׁה ה', וְאָז עָלָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ. וְהִנֵּה הָעִנְיָן מְפֹרָשׁ וּמְבֹאָר, וַה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד.

(י־יא) **וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ.** הַפָּרָשָׁה זוֹ (פְּסוּקִים י־יג) בְּעוֹלַת הַצֹּאן, וְדִינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַבָּקָר בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ, וּלְכָךְ קִצֵּר בְּכָאן וְלֹא הִזְכִּיר וְסָמַךְ וְנִרְצָה. וְהוֹסִיף לוֹמַר: עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי ה' (פָּסוּק יא), לְבָאֵר כִּי לִפְנֵי ה' שֶׁכָּתוּב בְּבֶן הַבָּקָר (בְּפָסוּק ה) הוּא יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן. וּפֵרוּשׁ יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ, צִדּוֹ. וְהוּא בַּצָּפוֹן, לְמַד כִּי כֶּבֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם, וְשָׁם פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ (לְהַלָּן ו ז). וְטַעַם הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִיא בַּצָּפוֹן כְּבָר פֹּרַשְׁתִּי.

וְאָמַר סְתָם: עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, כִּי הוּא הַמִּזְבֵּחַ הַנִּזְכָּר (בְּפָסוּק ה) אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְלֹא הִזְכִּיר וְהִפְשִׁיט, שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר (בְּפָסוּק ו), וְאָמַר: וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אוֹתָם, לְלַמֵּד כִּי בְּיַד כֹּהֵן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (לְעֵיל פָּסוּק ו), כִּי הַפָּרָשִׁיּוֹת לְמֵדוֹת זוֹ מִזּוֹ, מַה שֶׁיֶּחְסַר בְּאַחַת יְבֹאַר בָּאַחֶרֶת.

(יד) מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה. בָּחַר הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי הַמִּינִים הָאֵלֶּה בִּשְׁבִיל שֶׁהֵן מְצוּיִין וּקְרוֹבִים לְהִתָּפֵשׂ יוֹתֵר, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (וַיִּקְרָא רַבָּה כז ו): שֵׁה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים, שֶׁיַּקְרִיב מִן הַגְּדֵלִים עַל אֲבוֹסוֹ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְשֵׂאת כֵּלָיו תַּלְיוֹ וְקַשְׁתּוֹ לָצוּד צַיִד לְהָבִיא. **אֲבָל** רָצָה בְּתוֹרִים הַגְּדוֹלִים, בַּעֲבוּר פְּרִישׁוּתָן וְהִדָּבְקָם בְּיָדוּעַ מֵהֶם, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָבַד בֵּן זוּגוֹ לֹא יִדְבַּק בְּאַחֵר לְעוֹלָם, וְכֵן יִשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּה' אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יִדְבְּקוּ בְּאֵל אַחֵר לְעוֹלָם. אֲבָל הַיּוֹנִים קַנָּאִים מְאֹד, וּבְקִנְאָתָם יִתְפָּרְדוּ וַיַּחְלִיפוּ, עַל כֵּן לֹא בָּחַר בָּהֶם אֶלָּא הַקְּטַנִּים קֹדֶם שֶׁיִּזְדַּוְּגוּ, כִּי הַיּוֹנָה בְּקִטְנוּתָהּ אָז תּוֹסֶפֶת אַהֲבָה בְּקֵן גְּדוּלֶיהָ יוֹתֵר מִשְּׁאָר

(טו) **וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:**

טו וִיקָרְבִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ וַיַּסֵּק לְמַדְבְּחָא וְיִתְמְצֵי דְּמֵהּ עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא:

רש"י ◄ **וְהִקְרִיבוֹ** • אֲפִלּוּ פְּרִידָה אַחַת יָבִיא. **הַכֹּהֵן וּמָלַק** • אֵין מְלִיקָה בִּכְלִי, אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן; קוֹצֵץ בְּצִפָּרְנוֹ מִמּוּל הָעֹרֶף וְחוֹתֵךְ מַפְרֶקֶת עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסִּימָנִין וְקוֹצְצָן. **וְנִמְצָה דָמוֹ** • לְשׁוֹן "מִיץ אַפַּיִם", (משלי ל) "כִּי־אָפֹס הַמֵּץ" (ישעיה טז). כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְּׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַדָּם מִתְמַצֶּה וְיוֹרֵד. **וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה** • אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר, הוּא מוֹצֶה?! אֶלָּא, מַה הַקְּטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ וְכוּ', אַף מְלִיקָה כֵּן. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מְסֹרָס הוּא: וּמָלַק וְהִקְטִיר, וְקֹדֶם הַקְּטָרָה, "וְנִמְצָה דָמוֹ" כְּבָר. רמב"ן

(טז) **וְהֵסִיר אֶת־מֶרְאָתוֹ בְּנוֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן:**

טז וְיַעְדֵּי יָת זְפָקֵהּ בְּאֶכְלֵהּ וְיִרְמֵי יָתַהּ לִסְטַר מַדְבְּחָא קִדּוּמָא לַאֲתַר דְּמוֹשְׁדִין קִטְמָא:

רש"י ◄ **מֶרְאָתוֹ** • מְקוֹם הָרְעִי, וְזֶה הַזֶּפֶק. **בְּנוֹצָתָהּ** • עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ. וְ"נוֹצָה" לְשׁוֹן דָּבָר הַמָּאוּס, כְּמוֹ: "כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ", וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "בְּאוּכְלֵיהּ", וְזֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, שֶׁאָמַר: 'נוֹטֵל אֶת הַקַּרְקָבָן עִמּוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ: קוֹדֵר סְבִיב הַזֶּפֶק בְּסַכִּין כְּמוֹ אֲרֻבָּה וְנוֹטְלָהּ עִם הַנּוֹצָה שֶׁעַל הָעוֹר. בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת אֶלָּא בְּאֵבוּס בְּעָלֶיהָ, נֶאֱמַר: "וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר". בָּעוֹף, שֶׁנִּזּוֹן מִן הַגָּזֵל, נֶאֱמַר: "וְהִשְׁלִיךְ" אֶת הַמֵּעַיִם, שֶׁאָכְלוּ מִן הַגָּזֵל. **אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה** • בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. **אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן** • מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין שָׁם תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּכָל בֹּקֶר, וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה, וְכֻלָּם נִבְלָעִים שָׁם בִּמְקוֹמָן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָעוֹפוֹת. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה א טו) כִּי כָּל הָעוֹפוֹת אִם יִגַּע אָדָם בַּקֵּן שֶׁלָּהֶם לָקַחַת מִשָּׁם אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵיצִים יַעַזְבוּהוּ וְלֹא יִקָּנְנוּ בוֹ לְעוֹלָם, וְהַיּוֹנָה לֹא תַּעַזְבֶנּוּ בְּשׁוּם עִנְיָן. וְכֵן יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲלִיפוּ בּוֹרְאָם וְתוֹרָתוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא אוֹ יְהוּדִי אוֹ צָלוּב (שְׁמוֹת רַבָּה מב ט). וְלֹא בָּחַר בְּתַרְנְגוֹלִים לְזִמַּת זְנוּתָם.

וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֵה הַנְּבוֹכִים (ג מו) כִּי הַטַּעַם בְּהַקְרָבַת גְּדוֹלֵי הַתּוֹרִים וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים כִּי הוּא הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהַגָּדוֹל בַּיּוֹנִים אֵין עֲרֻבוּת בּוֹ. וְאֵין זֶה אֱמֶת, כִּי קְטַנֵּי הַיּוֹנִים כִּמְעַט שֶׁאֵין רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִפְּנֵי רִטְבָא עָדְפָנִית שֶׁבָּהֶם. אֲבָל אִם נָחוּשׁ לְטִבְעָם בַּאֲכִילָה, יִתְּכַן שֶׁנִּבְחְרוּ לִסְגֻלָּתָם, כִּי הַתּוֹרִים סְגֻלָּתָם חִדּוּד הַשֵּׂכֶל, וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים סְגֻלָּתָם לְתוֹעֶלֶת גְּדוֹלָה בִּמְבַטְּלֵי הָאֲבָרִים כְּפַלְגָּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ.

(טו) **וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ.** הַהַקְרָבָה הַזּוֹ הִיא הֶעָלָאָה, שֶׁיַּעֲלֶה הָעוֹף אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁם יִמְלֹק אוֹתוֹ, שֶׁהַמְּלִיקָה אֵינָהּ אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה דָּרְשׁוּ (זְבָחִים סה.) הַכֹּהֵן: וְכִי עוֹלָה עַל הַלֵּב שֶׁהֵזַּד קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר הַכֹּהֵן וּמָלַק, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא הַמְּלִיקָה אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן.

וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר הוּא מוֹצֶה, אֶלָּא מַה הַקְּטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ, אַף מְלִיקָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מְסֹרָס הוּא, וּמָלַק וְהִקְטִיר, וְקֹדֶם הַקְּטָרָה וְנִמְצָה דָמוֹ כְּבָר. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י.

וְלֹא יִתְּכַן לוֹמַר שֶׁיִּמְלֹק אֶת הָרֹאשׁ וְיַקְטִירֶנּוּ וְאַחֲרֵי כֵן וְנִמְצָה דַּם הַגּוּף עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְטִיר אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אֲבָרִים קְרֵבִין לְעוֹלָם בְּשׁוּם קָרְבָּן אֶלָּא לְאַחַר הַרְצָאַת דָּמִים, כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת. וּלְפִיכָךְ דָּרְשׁוּ כֵּן שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַקִּישׁ מְלִיקָה לְהַקְטָרָה, שֶׁיְּהֵא בִּשְׁנֵיהֶם הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ.

אֲבָל פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ לְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ, יְלַמֵּד עַל הַמְּלִיקָה שֶׁתִּהְיֶה לְהַקְטִיר הָרֹאשׁ כַּאֲשֶׁר יַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (פָּסוּק יז) וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן, כִּי דֶּרֶךְ הַכָּתוּב בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת לוֹמַר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (לְעֵיל פָּסוּק ו) בִּנְתְחֵי הָעֹלָה. אֲבָל אָמַר בְּכָאן (בְּפָסוּק יז): וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן, וְלֹא אָמַר וְהִקְטִיר אֶת הַכֹּל, כִּי שְׁתֵּי הַקְּטָרוֹת הֵן, יַקְטִיר הָרֹאשׁ, וְיָסִיר הַמֶּרְאָה וְשִׁסַּע אוֹתוֹ, וְיַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּזְבָחִים (נה).

(טז) **וְהֵסִיר אֶת מֶרְאָתוֹ בְּנוֹצָתָהּ.** מְקוֹם הָרְעִי זֶה הַזֶּפֶק. בְּנוֹצָתָהּ, עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ, וְנוֹצָה לְשׁוֹן דָּבָר מָאוּס, וְכֵן כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ (אֵיכָה ד טו). וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אֻנְקְלוּס בְּאוּכְלֵיהּ. וְזֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן (תּוֹרַת כֹּהֲנִים כָּאן) שֶׁאָמַר נוֹטֵל אֶת הַקַּרְקָבָן עִמָּהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (זְבָחִים סה:): קוֹדֵר אֶת הַזֶּפֶק בְּסַכִּין כְּעֵין אֲרֻבָּה וְנוֹטְלוֹ עִם הַנּוֹצָה. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י.

וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, שֶׁאֵין נוֹצָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא נוֹצָה מַמָּשׁ, וְכֵן כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ, יֹאמַר שֶׁהֶעֱלוּ נוֹצָה לְעוֹפֶף מִמְּקוֹמָם אֶל הַגּוֹלָה וְגַם נָעוּעוּ שָׁם שֶׁלֹּא מָצְאוּ מָנוֹחַ. וְכָמוֹהוּ: כִּי נָצָא תֵּצֵא (יִרְמְיָה מח ט). וְהַמְתַרְגֵּם הַיְרוּשַׁלְמִי אָמַר בּוֹ: אָרֵי יִתְקוֹטְטוּ אַף יְטַלְטְלוּ, עֲשָׂאוּ מִן: כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים (דְּבָרִים כה יא), יֹאמַר כִּי הֵם נִצִּים בְּכָל הָעַמִּים וְנוֹדְדִים מֵהֶם וְלֹא יוֹסִיפוּ לָגוּר בְּתוֹכָם. וְיָפֶה פֵּרֵשׁ. אֲבָל לְשׁוֹן נוֹצָה לֹא יִמָּצֵא בְּדִבְרֵי הָרַב.

וּמִדְּרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי שֶׁהִצְרִיךְ לִטֹּל אַף הַקַּרְקָבָן עִמָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּפֶק וְהַוֵּשֶׁט עִם הַקַּרְקָבָן כְּלֵי הַמַּאֲכָל הַכֹּל בְּכְלָל מֶרְאָתוֹ, כִּי בַּקַּרְקָבָן יַעֲשֶׂה הָרְעִי. וְלֹא חָלַק אַבָּא יוֹסֵי כְּלָל עַל מַה שֶׁאָמַר תַּנָּא קַמָּא יִטְלֶנּוּ עִם הַנּוֹצָה, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים פֶּרֶק שִׁשִּׁי (זְבָחִים נה): בָּא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֵת הַמֶּרְאָה וְאֵת הַנּוֹצָה וְאֵת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִים עִמָּהּ וְהִשְׁלִיכָם לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וּמִשְּׁנָה זוֹ מִשְּׁנַת אַבָּא יוֹסֵי הִיא, וְקָתָנֵי נוֹצָה.

וְדַעַת אֻנְקְלוּס כְּדַעַת חֲכָמִים שֶׁאֵינוֹ מַסִּיר רַק הַזֶּפֶק בְּנוֹצָתוֹ עִם הָאֹכֶל הַכָּנוּס בּוֹ שֶׁהוּא הַמֶּרְאָה. וּלְפִי שֶׁהַכֹּהֵן תּוֹפֵס בַּזֶּפֶק וּמַסִּיר בּוֹ אֶת הַמֶּרְאָה אָמַר: יַת זְפָקֵיהּ בְּאוּכְלֵיהּ, כְּאִלּוּ הוּא אוּכְלֵיהּ בִּזְפָקֵיהּ, כִּי אוּכְלֵיהּ תַּרְגּוּם מֶרְאָתוֹ, וּזְפָקֵיהּ תַּרְגּוּם נוֹצָתָהּ, שֶׁהַכָּתוּב אָמַר שֶׁיָּסִיר הַמֶּרְאָה שֶׁהוּא הָאֹכֶל בְּנוֹצָתָהּ שֶׁעָלֶיהָ, שֶׁנּוֹטֵל הַזֶּפֶק בְּעוֹרוֹ וּבַנּוֹצָה שֶׁעָלָיו.

וְכָךְ אָמַר אֻנְקְלוּס (שְׁמוֹת כג כא): אֲרֵי בִּשְׁמִי מֵימְרִיהּ, וּכְפִי הָעִבְרִי יֹאמַר אֲרֵי שְׁמִי בְּמֵימְרֵיהּ, אֲבָל הָפַךְ תַּרְגּוּמוֹ לְצֹרֶךְ דָּבָר שֶׁיֵּדַע בּוֹ. וְתִרְגֵּם וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת (שָׁם כח כה) כֵּן בְּהִפּוּךְ: וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי, וְכֵן רַבִּים.

(יז) **וְשִׁסַּע** אֹתוֹ **בִּכְנָפָיו** לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ס

יז וּיפַרֵק יָתֵהּ בְּגַדְפּוֹהִי לָא יַפְרֵשׁ וְיַסֵּק יָתֵהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא עַל אֲעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא עֲלָתָא הוּא קָרְבָּן דְּמִתְקַבַּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רס"י ◄ **וְשִׁסַּע** • אֵין שִׁסּוּעַ אֶלָּא בַּיָּד; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן: "וַיְשַׁסְּעֵהוּ כְּשַׁסַּע הַגְּדִי". **בִּכְנָפָיו** • עִם כְּנָפָיו; אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. **בִּכְנָפָיו** • נוֹצָה מַמָּשׁ. וַהֲלֹא אֵין לְךָ הֶדְיוֹט שֶׁמַּרִיחַ רֵיחַ רַע שֶׁל כְּנָפַיִם נִשְׂרָפִים וְאֵין נַפְשׁוֹ קָצָה עָלָיו. וְלָמָּה אָמַר הַכָּתוּב: "וְהִקְטִיר"? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַמִּזְבֵּחַ שָׂבֵעַ וּמְהֻדָּר בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל עָנִי. **לֹא יַבְדִּיל** • אֵינוֹ מְפָרְקוֹ לְגַמְרֵי לִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֶלָּא קוֹרְעוֹ מִגַּבּוֹ. נֶאֱמַר בָּעוֹף: "רֵיחַ נִיחֹחַ", וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה: "רֵיחַ נִיחוֹחַ". לוֹמַר לְךָ: 'אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ בשלח תשל"ו)

נֶאֱמַר בָּעוֹף רֵיחַ נִיחֹחַ, וְנֶאֱמַר בַּבְּהֵמָה רֵיחַ נִיחוֹחַ (רש"י א, יז) יֵשׁ לִשְׁאֹל: כָּאן מַקְדִּים עוֹף, וְאִלּוּ בַּהֶמְשֵׁךְ מַקְדִּים בְּהֵמָה: "הַמַּרְבֶּה . . הַמַּמְעִיט". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעוֹף וּבְהֵמָה שָׁוִים **מַמָּשׁ**, לֹא רַק מִצַּד הַכַּוָּנָה, כִּי בְּכָל אֶחָד יֵשׁ מַעֲלָה: **עוֹף** – מַקְרִיבִים גַּם הַנּוֹצָה (בְּעוֹלַת בְּהֵמָה הָעוֹר לֹא קָרֵב). **בְּהֵמָה** – מִצַּד גָּדְלָהּ. לָכֵן הִקְדִּים עוֹף, כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ שֶׁמִּבְּחִינָה מְסֻיֶּמֶת דַּוְקָא **הוּא** הַ'מַּרְבֶּה' (וְלָכֵן הִשְׁמִיט קָרְבַּן מִנְחָה, שֶׁשָּׁוֶה לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה רַק מִצַּד הַכַּוָּנָה). **רמב"ן**

ב (א) **וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה:**

א וְאֵנַשׁ אֲרֵי יְקָרֵב קָרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ סֹלְתָא יְהֵי קָרְבָּנֵהּ וִירִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא וְיִתֵּן עֲלַהּ לְבֹנְתָא:

רס"י ◄ **וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב** • לֹא נֶאֱמַר "נֶפֶשׁ" בְּכָל קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, אֶלָּא בְּמִנְחָה; מִי דַּרְכּוֹ לְהִתְנַדֵּב מִנְחָה? עָנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ. **סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ** • הָאוֹמֵר: "הֲרֵי עָלַי מִנְחָה", סְתָם, מֵבִיא מִנְחַת סֹלֶת, שֶׁהִיא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבַּמְּנָחוֹת וְנִקְמֶצֶת כְּשֶׁהִיא סֹלֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן. לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאן חֲמִשָּׁה מִינֵי מְנָחוֹת, וְכֻלָּן בָּאוֹת אֲפוּיוֹת קֹדֶם קְמִיצָה חוּץ מִזּוֹ, לָכֵךְ קְרוּיָה "מִנְחַת סֹלֶת". **סֹלֶת** • אֵין "סֹלֶת" אֶלָּא מִן הַחִטִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "סֹלֶת חִטִּין", וְאֵין מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת . . לְמִנְחָה", עִשָּׂרוֹן לְכָל מִנְחָה. **וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן** • עַל כֻּלָּהּ. **וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה** • עַל מִקְצָתָהּ; מַנִּיחַ קֹמֶץ לְבוֹנָה עָלֶיהָ לְצַד אֶחָד. וּמָה רָאִיתָ לוֹמַר כֵּן? שֶׁאֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי בַּתּוֹרָה, אֶלָּא לְמַעֵט. דָּבָר אַחֵר: שֶׁמֶן עַל כֻּלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָל עִמָּהּ וְנִקְמָץ עִמָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ", וּלְבוֹנָה עַל מִקְצָתָהּ שֶׁאֵינָהּ נִבְלֶלֶת עִמָּהּ וְלֹא נִקְמֶצֶת עִמָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל לְבֹנָתָהּ", שֶׁלְּאַחַר שֶׁקָּמַץ, מְלַקֵּט אֶת הַלְּבוֹנָה כֻּלָּהּ וּמַעֲלֶיהָ וּמַקְטִירָהּ. **וְיָצַק. וְנָתַן. וֶהֱבִיאָהּ** • מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרִים בְּזָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 7)

וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה (ב, א) **קָרְבָּן, מְלַמֵּד שֶׁהַיָּחִיד מִתְנַדֵּב עֵצִים** (תורת כהנים) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי עֵצִים הֵם 'מַכְשִׁירֵי קָרְבָּן', וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּקָרְבָּן מַמָּשׁ חָשׁ הָאָדָם סִפּוּק מִכָּךְ שֶׁעָשָׂה פְּעֻלָּה חֲשׁוּבָה (רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'), וְלָכֵן אֵין בּוֹ הִתְבַּטְּלוּת מְלֻאָה. אַךְ קָרְבַּן עֵצִים, שֶׁאֵינוֹ קָרְבָּן מַמָּשׁ, אֵינוֹ גּוֹרֵם סִפּוּק לָאָדָם, וְהִתְבַּטְּלוּתוֹ הִיא מְלֻאָה. נִמְצָא, שֶׁהַ'קָּרְבָּן' שֶׁבָּעֵצִים נַעֲלֶה יוֹתֵר מִקָּרְבָּן עַצְמוֹ. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) בִּכְנָפָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. כְּנָפָיו, נוֹצָה מַמָּשׁ. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, שֶׁאִם כֵּן לֹא יַזְכִּיר הַכָּתוּב מֵאֵי זֶה מָקוֹם יְשַׁסַּע אוֹתוֹ, אִם מִלְּפָנָיו אוֹ מִגַּבּוֹ. אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בִּמְקוֹם כְּנָפָיו, כִּי הַבֵּי"ת בֵּי"ת הַכְּלִי, כְּאָמְרְךָ בָּאָרוֹן, בַּבַּיִת, אוֹ בַּשָּׂדֶה.

וְאֵין כְּנָפָיו נוֹצָה, אֲבָל הוּא כְּכָל הַכְּנָפַיִם שֶׁבַּכָּתוּב: כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף (בְּרֵאשִׁית ז יד), יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו לְתִימָן (אִיּוֹב לט כו), וְכֵן: בִּכְנַף מְעִילוֹ (שְׁמוּאֵל־א טו כז). וְנוֹצָה הוּא הַשַּׂעָר אֲשֶׁר עַל גּוּף הָעוֹפוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל יז ג): הַנֶּשֶׁר הַגָّדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה. וְכֵן שָׁנִינוּ (טָהֳרוֹת א ג): הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה טְמֵאוֹת וּמְטַמְּאוֹת וּמִצְטָרְפוֹת, וְאָמְרוּ (תּוֹרַת כֹּהֲנִים אַחֲרֵי יז טו): פְּרָט לַחַרְטֹם וְלַצִּפָּרְנַיִם וְלַכְּנָפַיִם וְלַנּוֹצָה. (א־ב) וְיָצַק וְנָתַן וֶהֱבִיאָהּ. מְלַמֵּד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרָה בְּזָר. הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ. מִקְּמִיצָה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. **וְצָרִיךְ** שֶׁנִּכָּאֵר שֶׁאֵין מִצְוַת כְּהֻנָּה מַתְחֶלֶת בַּקְּמִיצָה, שֶׁהֲרֵי הַגָּשָׁה קוֹדֶמֶת לַקְּמִיצָה וְהִיא פְּסוּלָה בְּזָר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְהַלָּן פָּסוּק ח): וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְאַחַר כָּךְ: וְהֵרִים הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ (פָּסוּק ט) שֶׁהוּא הַקֹּמֶץ, הֲרֵי שֶׁהַכֹּהֵן הוּא מַגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְקָרֵן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְאַחַר כָּךְ קוֹמֵץ.

וְכָךְ שָׁנִינוּ (קִדּוּשִׁין לו.): הַסְּמִיכוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת וְהַקְּמִיצוֹת נוֹהֲגוֹת בַּאֲנָשִׁים וְאֵין נוֹהֲגוֹת בְּנָשִׁים, וְאָמְרוּ: הַגָּשׁוֹת, דִּכְתִיב זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אוֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן (לְהַלָּן ו ז), וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, אִם כֵּן הַהַגָּשָׁה בִּבְנֵי אַהֲרֹן הִיא.

אֲבָל מַה שֶּׁאָמְרוּ (מְנָחוֹת ט.): מִקְּמִיצָה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, כַּוָּנָתָם כִּי מִקְּמִיצָה זוֹ

(ב) **וְהֵבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:**

ב וְיַיְתְנַהּ לְוָת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ מִתַּמָּן מְלֵי קֻמְצֵהּ מִסֹּלְתַּהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֻנְתַּהּ וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָת אַדְכָּרַתַּהּ לְמַדְבְּחָא קֻרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ** • מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. **וְקָמַץ מִשָּׁם** • מִמָּקוֹם שֶׁרַגְלֵי הַזָּר עוֹמְדוֹת, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהַקְּמִיצָה כְּשֵׁרָה בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, אַף בְּאַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁל מְקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל. **מְלֹא קֹמְצוֹ** • יָכוֹל מִבַּרְזֶל, וּמִבַּצְבֵּץ וְיוֹצֵא לְכָל צַד? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֹמְצוֹ", לֹא יְהֵא כָּשֵׁר אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹךְ הַקֹּמֶץ. אִי "בְּקֹמְצוֹ", יָכוֹל חָסֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מְלֹא". הָא כֵּיצַד? חוֹפֶה שָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פַּס יָדוֹ, וְזֶהוּ "קֹמֶץ" בְּמַשְׁמַע לָשׁוֹן הָעִבְרִית. **עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ** • לְבַד כָּל הַלְּבוֹנָה יְהֵא הַקֹּמֶץ מָלֵא. **לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר** • אַף הַלְּבוֹנָה בְּהַקְטָרָה. **מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ** • הָא, אִם קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ גַּרְגֵּר מֶלַח אוֹ קֹרֶט לְבוֹנָה, פְּסוּלָה. **אַזְכָּרָתָהּ** • הַקֹּמֶץ הָעוֹלֶה לְגָבֹהַּ הוּא זִכְרוֹן הַמִּנְחָה, שֶׁבּוֹ נִזְכָּר בְּעָלֶיהָ לְטוֹבָה וּלְנַחַת רוּחַ.

(ג) **וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִّנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס**

ג וּדְאִשְׁתְּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וּלְבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקֻּרְבָּנַיָּא דַיְיָ:

רש"י◄ **לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו** • כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ שֶׁלֹּא בְּמַחֲלֹקֶת, וְהַהֶדְיוֹט בְּמַחֲלֹקֶת. **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** • הִיא לָהֶם. **מֵאִשֵּׁי ה'** • אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּהּ, אֶלָּא לְאַחַר מַתְּנוֹת הָאִשִּׁים.

(ד) **וְכִי תַקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס**

ד וַאֲרֵי תִקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָתָא מַאֲפֵה תַנּוּרָא סַלְתָּא גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בְּמִשְׁחָ וְאֶסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשִּׁיחִין בְּמִשְׁחָ:

רש"י◄ **וְכִי תַקְרִיב וְגוֹ'** • שֶׁאָמַר: "הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר"; וְלִמֵּד הַכָּתוּב, שֶׁיָּבִיא אוֹ חַלּוֹת, אוֹ רְקִיקִין. הַחַלּוֹת בְּלוּלוֹת וְהָרְקִיקִין מְשׁוּחִין. וְנֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּמְשִׁיחָתָן: יֵשׁ אוֹמְרִים: "מוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלֹּג, שֶׁכָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת לֹג שֶׁמֶן", וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "מוֹשְׁחָן כְּמִין כַּ"ף יְוָנִית וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל בִּפְנֵי עַצְמוֹ לַכֹּהֲנִים". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּשֶּׁמֶן", "בַּשֶּׁמֶן", שְׁתֵּי פְּעָמִים? לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי הַיּוֹצֵא מִן הַזֵּיתִים, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁמֶן רִאשׁוֹן אֶלָּא לַמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "זָךְ". וְשָׁנִינוּ בִּמְנָחוֹת: כָּל הַמִּנְחוֹת הָאֲפוּיוֹת לִפְנֵי קְמִיצָתָן וְנִקְמָצוֹת עַל יְדֵי פְּתִיתָה, כֻּלָּן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְהָאָמוּר בָּהּ: "רְקִיקִין", בָּאָה עֶשֶׂר רְקִיקִין.

(ה) **וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן מַצָּה תִהְיֶה:**

ה וְאִם מִנְחָתָא עַל מַסְרְתָא קָרְבָּנָךְ סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ פַּטִּיר תְּהֵי:

רש"י◄ **וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת** • שֶׁאָמַר: "הֲרֵי עָלַי מִנְחַת מַחֲבַת", וּכְלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁאוֹפִין בּוֹ מִנְחָה עַל הָאוּר בַּשֶּׁמֶן, וְהַכְּלִי אֵינוֹ עָמֹק אֶלָּא צָף, וּמַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָשִׁין, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהִיא צָפָה, הָאוּר שׁוֹרֵף אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֻלָּן טְעוּנוֹת שָׁלֹשׁ מַתְּנוֹת שֶׁמֶן: יְצִיקָה וּבְלִילָה וּמַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי קֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן. **סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן** • מְלַמֵּד שֶׁבּוֹלְלָן בְּעוֹדָן סֹלֶת.

(ו) **פָּתֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא: ס**

ו בְּצַע יָתַהּ בְּצוּעִין וּתְרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא מִנְחָתָא הִיא:

רש"י◄ **פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים** • לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱפוֹת קֹדֶם קְמִיצָה לִפְתִיתָה. **וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא** • לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לִיצִיקָה. יָכוֹל אַף מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עָלֶיהָ". אוֹצִיא אֶת הַחַלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: הִוא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַכְּתוּבָה בַּפָּסוּק הַזֶּה וָאֵילָךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לֹא בְּדָבָרִים שֶׁהַקְּדִים הַכָּתוּב בְּכָאן לְקֻמִיצָה, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשָׁה זוֹ הִזְכִּיר יְצִיקָה וּנְתִינַת לְבוֹנָה וַהֲבָאָה אֶל הַכֹּהֵן וּקְמִיצָה, וְלֹא הֻזְכְּרָה כָּאן הַגָּשָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ. נִמְצָא שֶׁכָּל הָאֲמוּרִין כָּאן קֹדֶם קְמִיצָה כְּשֵׁרִין בְּזָר, שֶׁהֵם יְצִיקָה וּבְלִילָה וַהֲבָאָה.

◆ יום שלישי כ״ו אדר ◆

(ז) וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה:

ז וְאִם מִנְחַת רִדְתָּא קָרְבָּנָךְ סֹלְתָּא בִּמְשַׁח תִּתְעֲבֵד:

רש״י ◄ **מַרְחֶשֶׁת** • כְּלִי הוּא שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ, עָמֹק, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא עֲמֻקָּה, שַׁמְנָהּ צָבוּר וְאֵין הָאוּר שׁוֹרְפוֹ, לְפִיכָךְ מַעֲשֵׂה מִנְחָה הָעֲשׂוּיִין לְתוֹכָהּ רוֹחֲשִׁין. כָּל דָּבָר רַךְ, עַל־יְדֵי מַשְׁקֶה נִרְאֶה כְּרוֹחֵשׁ וּמְנַעְנֵעַ.

(ח) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

ח וְתַיְתִי יָת מִנְחָתָא דִּי יִתְעֲבֵד מֵאִלֵּין קֻדָּם יְיָ וִיקָרְבִינַהּ לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרְבִנַּהּ לְמַדְבְּחָא:

רש״י ◄ **אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה** • מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים הַלָּלוּ. **וְהִקְרִיבָהּ** • בְּעָלֶיהָ אֶל הַכֹּהֵן. **וְהִגִּישָׁהּ** • הַכֹּהֵן. **אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • מַגִּישָׁהּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ.

(ט) וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ט וִירִים כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אִדְכַּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֻדָּם יְיָ:

רש״י ◄ **אֶת־אַזְכָּרָתָהּ** • הוּא הַקֹּמֶץ.

(י) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה:

י וּדְאִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין מִקָּרְבָּנַיָּא דַיְיָ:

(יא) כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה:

יא כָּל מִנְחָתָא דִּי תְקָרְבוּן קֻדָּם יְיָ לָא תִתְעֲבֵד חֲמִיעַ אֲרֵי כָל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תַסְקוּן מִנַּהּ קָרְבָּנָא קֻדָּם יְיָ:

רש״י ◄ **וְכָל־דְּבַשׁ** • כָּל מְתִיקַת פְּרִי קָרוּי ״דְּבַשׁ״. רמב״ן

(יב) קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ:

יב קָרְבַּן קַדְמֵי תִּקְרְבוּן יָתְהוֹן קֻדָּם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא יִתַּסְקוּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא:

רש״י ◄ **קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ** • מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָבִיא מִן הַשְּׂאוֹר וּמִן הַדְּבַשׁ? קָרְבַּן רֵאשִׁית, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֲצֶרֶת, הַבָּאִים מִן הַשְּׂאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חָמֵץ תֵּאָפֶינָה״, וּבִכּוּרִים מִן הַדְּבַשׁ, כְּמוֹ בִּכּוּרֵי תְאֵנִים וּתְמָרִים.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יא) כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה׳ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ. אָסַר לְהָבִיא הַמִּנְחָה חָמֵץ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ, לֶאֱסֹר שֶׁלֹּא יַחְמִיץ הַקֹּמֶץ וְיַקְטִירֻנּוּ. וְיִכָּנֵס בְּכְלַל לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה, כָּל הַקְּטָרָה, כְּגוֹן קְטֹרֶת הַסַּמִּים, שֶׁהַפַּטְּמִין אוֹמְרִים יָפֶה הָיָה הַדְּבָשׁ לַקְּטֹרֶת אֶלָּא שֶׁאֲסָרְתּוֹ הַתּוֹרָה (ת״כ כָּאן).

וְאָמַר מִמֶּנּוּ, לֶאֱסֹר מִקְצָתוֹ, כְּלוֹמַר חֲצִי קֹמֶץ.

וְכֵן עַל עֵרוּבוֹ לוֹקֶה מֵרִבּוּי הַכָּתוּב שֶׁאָמַר: כִּי כָל שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמְנָחוֹת (נח.) וּבְפְסָחִים (מג:). וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁיְּזִכִּיר: מִנְחָה הִיא (פָּסוּק ו, טו), וְיִכְתֹּב הוּא, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם מִפָּרָשַׁת הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ (שְׁמוֹת כג כ), וְכֵן: הָאִשָּׁה הַהִוא (בַּמִּדְבָּר ה לא, דְּבָרִים יז ה), בַּעֲבוּר שֶׁהִנְקְבָה בִּכְלַל הַזָּכָר בְּכֹחַ.

וְטַעַם הַשְּׂאוֹר וְהַדְּבַשׁ, יִתָּכֵן שֶׁהוּא כְּדִבְרֵי הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מו), אָמַר שֶׁמָּצָא בְּסִפְרֵיהֶם שֶׁהַמִּנְהָג הָיָה לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה לְהַקְרִיב כָּל מִנְחָתָם חָמֵץ, וּלְעָרֵב הַדְּבַשׁ בְּכָל קָרְבָּנֵיהֶם, וְלָכֵן אֲסָרָם לַגְּבוֹהַּ. וְכָזֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (סִפְרֵי דְּבָרִים טז כב) בְּמַצֵּבָה שֶׁהָיְתָה נִבְחֶרֶת בִּימֵי הָאָבוֹת וְאַחַר כָּךְ שְׂנָאָהּ הַשֵּׁם מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ חֹק לַעֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שָׁם): אֲשֶׁר שָׂנֵא ה׳ אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים טז כב).

וּבְטַעַם הַמֶּלַח אָמַר גַּם כֵּן, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם יִמְאָסוּ אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבוּהוּ כְּלָל. וְיִתָּכֵן מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד לִהְיוֹת לֶחֶם הַשֵּׁם תָּפֵל מִבְּלִי מֶלַח, כְּטַעַם: הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ (מַלְאָכִי א ח), וּלְפִיכָךְ מִעֲטוּ הָעֲצִים וְהַדָּם שֶׁאֵין טְעוּנִים מֶלַח (מְנָחוֹת כ.). אוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֵלֶּה סוֹד נֶעְלָם מִמֶּנּוּ.

וְאָמַר הַכָּתוּב בִּשְׂאוֹר וּדְבַשׁ לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי עִם אַהֲרֹן וּבָנָיו יִדַּבֵּר. וְחָזַר וְאָמַר: וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח, כִּי יַחְזֹר אֶל מֵבִיא הַמִּנְחָה שֶׁאָמַר בּוֹ בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (פָּסוּק ז): וְאִם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ. וְהַטַּעַם, כִּי הַמְּלִיחָה כְּשֵׁרָה בְּזָר כְּמוֹ יְצִיקָה וּבְלִילָה. וְטַעַם עַל כָּל קָרְבָּנְךָ. עַל כָּל קָרְבְּנוֹתֶיךָ, שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת טְעוּנִין מֶלַח כְּמוֹ הַמִּנְחָה.

(יג) וְכָל־קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח׃ ס

יג וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בְּמִלְחָא תִּמְלַח וְלָא תְּבַטֵּל מְלַח קְיָם אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קָרְבָּנָךְ תְּקָרֵב מִלְחָא׃

רש"י ◄ **מֶלַח בְּרִית** • שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֶבְטָחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לִקָּרֵב בַּמִּזְבֵּחַ בַּמֶּלַח, וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. **עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ** • עַל עוֹלוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף וְאֵמוּרֵי כָּל הַקָּדָשִׁים כֻּלָּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 337)

וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ (ב, יג)

שְׁתֵּי תְּכוּנוֹת לַמֶּלַח. א. הוּא מְקַיֵּם אֶת הַדָּבָר הַנִּמְלָח. ב. הוּא מְכַלֶּה אֶת הָרַע, לְהִיוֹתוֹ מִבְּחִינַת גְּבוּרָה ("בְּרִית **אֱלֹקֶיךָ**"). וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה 'קָרְבָּן' הוּא לְשׁוֹן קֵרוּב. **קַיּוּם** - הַקֵּרוּב לַה' צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל קַיּוּם נִצְחִי, "בְּרִית", שֶׁהִיא "הִתְקַשְּׁרוּת וְאַהֲבָה רַבָּה וְנִפְלָאָה לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל". **כִּלָּיוֹן** - הַקֵּרוּב לַה' נִפְעָל גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כָּךְ שֶׁהָרַע שֶׁבָּהּ מִתְבַּטֵּל וְנֶהְפָּךְ לִקְדֻשָּׁה. **רמב"ן**

(יד) וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ׃

יד וְאִם תְּקָרֵב מִנְחַת בִּכּוּרִין קֳדָם יְיָ אָבִיב קְלִי בְּנוּר פֵּרוֹכָן רַכִּיכָן תְּקָרֵב יָת מִנְחַת בִּכּוּרָךְ׃

רש"י ◄ **וְאִם־תַּקְרִיב** • הֲרֵי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'כִּי', שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא חוֹבָה. וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגוֹ'". **מִנְחַת בִּכּוּרִים** • בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהִיא בָּאָה אָבִיב בִּשְׁעַת בִּשּׁוּל הַתְּבוּאָה, וּמִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא בָּאָה. נֶאֱמַר כָּאן: "אָבִיב" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: "כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב". **קָלוּי בָּאֵשׁ** • שֶׁמְּיַבְּשִׁין אוֹתוֹ עַל הָאוּר בְּאַבּוּב שֶׁל קְלָיוֹת (פֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י בִּמְנָחוֹת, שֵׁם הַכְּלִי שֶׁל מוֹכְרֵי קְלָיוֹת), שֶׁאִלּוּלֵי כֵּן אֵינָהּ נִטְחֶנֶת בָּרֵיחַיִם, לְפִי שֶׁהִיא לַחָה. **גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל** • גְּרוּשָׁה בְּעוֹדָהּ לַחָה. **גֶּרֶשׂ** • לְשׁוֹן שְׁבִירָה וּטְחִינָה, גּוֹרְסָה בְּרֵיחַיִם שֶׁל גְּרוֹסוֹת, כְּמוֹ: "וַיִּגְרֹס בֶּחָצָץ". וְכֵן: "גָּרְסָה נַפְשִׁי". **כַּרְמֶל** • בְּעוֹד הַכַּר מָלֵא, שֶׁהַתְּבוּאָה לַחָה וּמְלֵאָה בְּקַשִּׁין שֶׁלָּהּ, וְעַל־כֵּן נִקְרָאִים הַמְּלִילוֹת: "כַּרְמֶל", וְכֵן: "וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 103)

וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל (רש"י ב, יד) רַשִּׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל (יתרו כ, כב) שֶׁכָּל "אִם" שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵינוֹ מוֹנֶה פָּסוּק זֶה בִּכְלָלָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁדִּבְרֵי רש"י שָׁם אֲמוּרִים רַק כְּשֶׁתֹּכֶן הַכָּתוּב הוּא בְּגֶדֶר רְשׁוּת וְחוֹבָה; וּבְיוֹבֵל, שֶׁבָּא מִמֵּילָא וְלֹא בִּפְעֻלַּת הָאָדָם, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁ"אִם" כַּוָּנָתוֹ רְשׁוּת אוֹ חוֹבָה. אֲבָל כָּאן מְפָרֵשׁ **פְּרוּשָׁהּ** שֶׁל מִלַּת "אִם", וַהֲרֵי סוֹף סוֹף גַּם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל" מְשַׁמֶּשֶׁת בִּלְשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר". **רמב"ן**

(טו) וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא׃

(טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגִּרְשָׁהּ וּמִשַّמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ פ

טו וְתִתֵּן עֲלַהּ מִשְׁחָא וּתְשַׂוִּי עֲלַהּ לְבֹנְתָּא מִנְחָתָא הִיא׃

טז וַיְסַק כַּהֲנָא יָת אִדְכַּרְתַּהּ מִגִּרְסַהּ וּמִמִּשְׁחַהּ עַל כָּל לְבֹנְתַהּ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יג) וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהֶבְטָחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לִקָּרֵב בַּמִּזְבֵּחַ בְּמֶלַח וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים הוּא. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, הִכְנַסְתִּיךָ בַּבְּרִית וְהִשְׁבַּעְתִּיךָ שֶׁלֹּא תַקְרִיב תָּפֵל וְלֹא יֵאָכֵל כִּי הוּא דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן. **וּבַעֲבוּר** שֶׁהוּא בְּרִית בַּקָּרְבָּנוֹת, יַעֲשֶׂה הַכָּתוּב זֹאת הַבְּרִית אָב לְכָל הַבְּרִיתוֹת, וְיֹאמַר בְּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה (בַּמִּדְבָּר יח יט) וּבְמַלְכוּת דָּוִד (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב יג ה): בְּרִית מֶלַח, כִּי הוּא קַיָּם כִּבְרִית הַמֶּלַח בַּקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל רַבִּי אַבְרָהָם פֵּרַשׁ שָׁם: בְּרִית כְּרוּתָה, מִגִּזְרַת: אֶרֶץ מְלֵחָה (יִרְמְיָה יז ו), וּמְקוֹם הַמֶּלַח נִכְרַת. וְאֵין טַעַם לִדְבָרָיו.

וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר בְּכָאן: בְּרִית אֱלֹהֶיךָ, וְלֹא אָמַר בְּרִית ה' כִּלְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה וּכְדֶרֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, אוֹ שֶׁיֹּאמַר בְּרִית ה' אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי סוֹבֵר בּוֹ עִנְיָן, שֶׁהַמֶּלַח מַיִם, וּבְכֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ הַבָּא בָּהֶם יֵעָשֶׂה מֶלַח, וְהַמַּיִם בְּתוֹלְדוֹתָם יָרוּוּ הָאָרֶץ וְיוֹלִידוּ וְיַצְמִיחוּ, וְאַחֲרֵי הֱיוֹתָם מֶלַח יַכְרִיתוּ כָּל מָקוֹם וְיִשְׁרְפוּ, לֹא תִּזָּרַע וְלֹא תַּצְמִיחַ. וְהִנֵּה הַבְּרִית כְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת, וְהַמַּיִם וְהָאֵשׁ בָּאִים בָּהּ, וְעָדֶיהָ תֶּאֱתֶה וּבָאָה הַמַּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה מַמְלֶכֶת הַשֵּׁם, כַּמֶּלַח שֶׁיִּתֵּן טַעַם בְּכָל הַמַּאֲכָלִים וּתְקַיֵּם וְתַכְרִית בִּמְלִיחוּתָהּ. וְהִנֵּה הַמֶּלַח כִּבְרִית, וְלָכֵן אָמַר הַכָּתוּב (דִּבְרֵי הַיָּמִים־ב יג ה): הֲלֹא לָכֶם לָדַעַת כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדָוִיד עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח עוֹלָם, כִּי הוּא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל דָּוִד. וְלָכֵן אָמַר בַּקָּרְבָּנוֹת (בַּמִּדְבָּר שָׁם): בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא, כִּי הַבְּרִית מֶלַח הָעוֹלָם, בּוֹ יִתְקַיֵּם וְיִכָּרֵת. וּכְבָר הוֹרֵתִיךָ (שְׁמוֹת לא יג) לְהִתְבּוֹנֵן מִדְּבָרֵינוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים פֵּרוּשׁ שָׁלֹשׁ תֵּבוֹת הַלָּלוּ בְּרִית עוֹלָם הִיא.

(יד) וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים. הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כִּי, שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהִיא חוֹבָה, וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (בַּמִּדְבָּר לו ד). לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. **וְהַנָּכוֹן** כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יְצַוֶּה עַתָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת אָמַר כֵּן. יֹאמַר, כִּי תַּקְרִיב מִנְחַת הַמִּחְבָּת תַּעֲשֶׂנָּהּ כֵּן, וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת כָּכָה תַּעֲשֶׂה, וְאִם מִנְחַת בִּכּוּרִים תִּהְיֶה

◆ יום רביעי כ"ז אדר ◆

ג (א) **וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה:**

א וְאִם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנֵהּ אִם מִן תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נֻקְבָּא שְׁלִים יְקָרְבִינֵהּ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **שְׁלָמִים** • שֶׁמַּטִּילִים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: "שְׁלָמִים", שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים. רמב"ן

(ב) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:**

ב וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכְסְנֵהּ בִּתְרֵע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(ג) **וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:**

ג וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

רש"י◄ **וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב וְגוֹ'** • 'לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה', דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: 'לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ ויקרא תשכ"ח)

לְהָבִיא חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה . . שֶׁעַל הַדַּקִּין (רש"י ג, ג) רַשִׁ"י הֵבִיא שְׁתֵּי דֵּעוֹת אֵלּוּ בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה (כט, כב), אֲבָל שָׁם הִקְדִּים אֶת דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כָּאן נֶאֱמַר "**כָּל** הַחֵלֶב", וְלָכֵן מַקְדִּים דַּעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הַמַּרְחִיב אֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב גַּם לְחֵלֶב הַקֵּבָה, שֶׁרָחוֹק יוֹתֵר מִן הַ"חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב" מֵאֲשֶׁר חֵלֶב הַדַּקִּין. אַךְ שָׁם נֶאֱמַר "הַחֵלֶב" סְתָם, וְלָכֵן נוֹטֶה לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא, הַמְצַמְצֵם אֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב לְחֵלֶב הַדַּקִּין בִּלְבַד.

(ד) **וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:**

ד וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנִנַּהּ:

רש"י◄ **הַכְּסָלִים** • (פלנקי"ן בְּלַע"ז) שֶׁהַחֵלֶב שֶׁעַל הַכְּלָיוֹת כְּשֶׁהַבְּהֵמָה חַיָּה, הוּא בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וְהֵם מִלְּמַטָּה, וְזֶהוּ הַחֵלֶב שֶׁתַּחַת הַמָּתְנַיִם, שֶׁקּוֹרִין בְּלַע"ז לונבילו"ש, לָכֵן הַנִּרְאֶה לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הַכְּסָלִים, וּבְתַחְתִּיתוֹ, הַבָּשָׂר חוֹפֵהוּ. **הַיֹּתֶרֶת** • הוּא דֹּפֶן הַמָּסָךְ, שֶׁקּוֹרִין איברי"ש, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי: "חִצְרָא דְּכַבְדָּא". **עַל הַכָּבֵד** • שֶׁיִּטֹּל מִן הַכָּבֵד עִמָּהּ מְעַט, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד". **עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת** • לְבַד מִן הַכָּבֵד וּלְבַד מִן הַכְּלָיוֹת, יְסִירֶנָּה לְזוֹ.

(ה) **וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ**

ה וַיַּסְקוּן יָתֵהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא דִּי עַל אֲעַיָּא דִּי עַל אֶשָּׁתָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **עַל־הָעֹלָה** • מִלְּבַד הָעוֹלָה. לָמַדְנוּ, שֶׁתַּקְדִּים עוֹלַת תָּמִיד לְכָל קָרְבָּן עַל הַמַּעֲרָכָה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיב, כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ. וְהִנֵּה הָאֵם כִּפְשׁוּטוֹ.

וְטַעַם וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְרוּ: גַּם אִם יִנְחֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ כָּל הַיָּמִים וְיִזְכּוּ לְקַדֵּשׁ אֵת שְׁנַת הַיּוֹבֵל, לֹא תַּחְזֹר לָנוּ הַנַּחֲלָה.

וְאֶפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁאָמַר וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים, כְּאוֹמֵר: אִם יְבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ וְתִקְצֹר אֵת קְצִירָהּ וְתָבִיא מִנְחַת בִּכּוּרִים כֵּן תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כִּי יֵרֵשֶׁת הָאָרֶץ בִּתְנַאי יִזְכְּרֶנָּהּ לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: (דְּבָרִים יא כב-כג) אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְגוֹ' וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם מִלִּפְנֵיכֶם, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים.

(א) וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ וְגוֹ'. אִם זָכָר אִם נְקֵבָה. הַטַּעַם בְּעוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה זָכָר, וּבִשְׁלָמִים שֶׁיִּהְיוּ אִם זָכָר אִם נְקֵבָה, וּבְחַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה נְקֵבָה, דָּבָר בָּרוּר הוּא כִּי הָעוֹלָה כִּשְׁמָהּ, וְהַשְּׁלָמִים מִלְּשׁוֹן: וְכָל חֶפְצִי יַשְׁלִם (יְשַׁעְיָה מד כח), אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת (דְּבָרִים כז ו). וְהַחַטָּאת לְכַפֵּר פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהוֹלֶכֶת לְפָנָיו. וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה (בְּרֵאשִׁית מו א). וְהָאָשָׁם זָכָר, בַּעֲבוּר כִּי הַחַטָּאת בְּחַיָּבֵי כְרִיתוֹת, שֶׁתָּשׁוּב הַנֶּפֶשׁ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָהּ, וְהָאָשָׁם לֹא יָבֹא עַל חִיּוּב כָּרֵת, וּכְאִלּוּ הוּא לְרֵיחַ נִיחוֹחַ כְּעוֹלָה. וּשְׁעִיר הַנָּשִׂיא, בַּעֲבוּר כִּי הוּא הַמּוֹלֵךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמִּשְׁפָּט וְהַלּוֹחֵם מִלְחֲמוֹת הַשֵּׁם וְעַל חֶרְבּוֹ יִחְיֶה, כְּדֶרֶךְ שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה.

(ה) וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן. כִּנּוּי לְאִשֶּׁה הַנִּזְכָּר (בְּפָסוּק ג): וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה', וְהוּא שָׁוֶה עִם מַה שֶּׁאָמַר לְמַטָּה (פָּסוּק טז) וְהִקְטִירָם, כִּי שָׁם יִרְמֹז לְכָל הָאֲמוֹרִין. וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ כָּאן): וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ (כָּאן), וְהִקְטִירוּ, (פָּסוּק יא) וְהִקְטִירָם (פָּסוּק טז), מַה תַּלְמוּד לוֹמַר. וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ, הַכָּשֵׁר וְלֹא הַפָּסוּל. וְהִקְטִירוּ, שֶׁלֹּא יְעָרֵב חֲלָבִים בַּחֲלָבִים. וְהִקְטִירָם, כֻּלָּם כְּאַחַת.

(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃

ו וְאִם מִן עָנָא קָרְבָּנֵהּ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ דְּכַר אוֹ נֻקְבָא שְׁלִים יְקָרְבִנֵּהּ׃

(ז) אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃

ז אִם אִמַּר הוּא מְקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ וִיקָרֵב יָתֵהּ קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אִם־כֶּשֶׂב.** לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּאֵמוּרֵי הַכֶּשֶׂב מַה שֶּׁאֵין בְּאֵמוּרֵי הָעֵז, שֶׁהַכֶּשֶׂב אַלְיָתוֹ קְרֵבָה, לְכָךְ נֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת.

(ח) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

ח וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ קָרְבָּנֵהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י◄ **וְזָרְקוּ.** שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְעַל־יְדֵי הַכְּלִי הוּא זוֹרֵק, וְאֵינוֹ נוֹתֵן בָּאֲצַבַּע אֶלָּא בְּחַטָּאת.

(ט) וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב׃

ט וִיקָרֵב מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּהּ אַלְיָתָא שְׁלִימְתָּא לָקֳבֵל שְׁזִרְתָּא יֶעְדְּנִנַּהּ וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא׃

רש"י◄ **חֶלְבּוֹ.** הַמֻּבְחָר שֶׁבּוֹ, וּמַהוּ? זֶה הָאַלְיָה תְּמִימָה. **לְעֻמַּת הֶעָצָה.** לְמַעְלָה מִן הַכְּלָיוֹת הַיּוֹצְאוֹת. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה. שֵׁם חֵלֶב בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הַשֶּׁמֶן הַנִּפְרָד שֶׁאֵינוֹ עִם הַבָּשָׂר כְּדָבָר אֶחָד, כִּי הַשֶּׁמֶן הַמִּתְעָרֵב בַּבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִמֶּנּוּ, יִקָּרֵא שֶׁמֶן, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: וַיַּשְׁמֵן יְשֻׁרוּן (דְּבָרִים לב טו), וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיַּשְׁמִינוּ (נְחֶמְיָה ט כה), הַשְּׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה (יְשַׁעְיָה ו י), וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן (תְּהִלִּים קט כד), וְהָיָה דָּשֵׁן וְשָׁמֵן (יְשַׁעְיָה ל כג), כְּמוֹ חֵלֶב וְדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי (תְּהִלִּים סג ו), וְכֵן בְּכָל מָקוֹם. וְהַחֵלֶב הוּא הַנִּפְרָד אֲשֶׁר עָלָם קְרוּם וְנִקְלָף. לֹא יִתְעָרֵב הַלָּשׁוֹן בָּהֶן בְּשׁוּם מָקוֹם, כְּאָמְרֵנוּ בָּשָׂר שָׁמֵן, לֹא בָּשָׂר חֵלֶב, וְכֵן בִּשְׂאָר לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם שְׁמוֹתֵיהֶן חֲלוּקִין.

וְיֹאמַר דֶּרֶךְ הַשְּׁאֵלָה בַּכָּתוּב (בְּמִדְבַּר יח ל): בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ, כִּי הַטּוֹב אֲשֶׁר יוּרַם מִן הַתְּבוּאָה יְכַנֶּה אוֹתוֹ בְּחֵלֶב, כַּאֲשֶׁר הַחֵלֶב מוּרָם בַּקְּרְבָּנוֹת. חֵלֶב כְּלָיוֹת חִטָּה (דְּבָרִים לב יד), יַדְמֶה הַחִטָּה לִכְלָיוֹת וְאֵת הַחֵלֶב אֲשֶׁר בָּם, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר (שָׁם): וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר, וְאֵין הַיַּיִן דָּם. וְאָכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ (בְּרֵאשִׁית מה יח), שֶׁיֹּאכְלוּ כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז וְכָל הַחַיָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל זֶה.

וְהִנֵּה אֵין בָּאַלְיָה חֵלֶב כְּלָל, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נָתַח טוֹב יֶרֶךְ וְכָתֵף. וְכֵן יָדְעוּ הָרוֹפְאִים בְּטִבְעֵיהֶם שֶׁאֵין הַחֵלֶב נַעֲשֶׂה לְעוֹלָם סָמוּךְ לָעוֹר וְלֹא בְּאֵבֶר שֶׁיָּנוּעַ תָּמִיד, וְאָמְרוּ כִּי טֶבַע הַשֶּׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִן הַבָּשָׂר, בַּצְּלָעוֹת וּבַצְּדָדִין וּבָאַלְיָה, הוּא חַם וְלַח, וְהַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר, כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת, קַר וְלַח, וְגַס וְעָבֶה, וְקָשֶׁה לְהִתְבַּשֵּׁל בְּאִצְטוּמְכָה, וּמְמַהֵר לִכְלוֹת, וְיוֹלִיד לֵחָה לְבָנָה וְסוֹתֵם.

וְאִם כֵּן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (לְהַלָּן פָּסוּק יז) כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ, אֵין שֶׁמֶן שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַלְיָה בִּכְלָל, כִּי אֵינֶנּוּ חֵלֶב בִּשְׁמוֹ וּבְטִבְעוֹ. וְאִם הָיָה כָּל שֶׁמֶן חֵלֶב, אִם כֵּן יֵאָסֵר כָּל שֶׁמֶן שֶׁבַּבְּהֵמָה בַּכְּתֵפוֹת וּבַצְּדָדִין, כִּי הַכָּתוּב לֹא אָמַר כָּל חֵלֶב אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לֹא תֹאכְלוּ, אֲבָל אָמַר כִּי כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר תִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ יֵאָסֵר כָּל חֵלֶב שֶׁבָּהּ.

וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁנֹּאמַר שֶׁאָסַר מַה שֶּׁנַּקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה, שֶׁאִם כֵּן יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֲסוּרִים. אֲבָל כָּל הַנִּקְרָא חֵלֶב נֶאֱסַר אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַטְּחוֹל, וְשֶׁאֵינוֹ נִקְרָא חֵלֶב מֵתָּר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָרֵב, כְּגוֹן הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת מִן הַכָּבֵד וְכֵן הָאַלְיָה. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּמְּלוּאִים בְּצִוּוּי: וְלָקַחְתָּ מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה (שְׁמוֹת כט כב), וּבְמַעֲשֶׂה: וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאַלְיָה (לְהַלָּן ח כה), כִּי אֵין הָאַלְיָה חֵלֶב.

וְהַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁאָמַר: חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה, פֵּרוּשׁ שֶׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ חֶלְבּוֹ בְּאַלְיָה תְּמִימָה, כִּי כַּאֲשֶׁר יָסִיר הָאַלְיָה תְּמִימָה עַד הֶעָצָה יוֹסֵר עִמָּהּ חֵלֶב רַב אֲשֶׁר הוּא מְחֻבָּר בָּהּ בַּצַּד הַפְּנִימִי. וְכָךְ אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן) לְהָבִיא אֵת הַחֵלֶב הַסָּמוּךְ לָאַלְיָה, זֶה הַחֵלֶב שֶׁבֵּין הַפִּקֶּקֶלוֹת.

וְעַל דַּעְתִּי עוֹד, שֶׁעִוֵּר הַכָּתוּב הַזֶּה כְּמוֹ הַכָּתוּב הָאַחֵר (לְהַלָּן ז ג): וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה, אַף כָּאן יֹאמַר: וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה' כָּל חֶלְבּוֹ. בִּשְׁנֵי הַפְּסוּקִים יִכְלֹל תְּחִלָּה שֶׁיַּקְרִיב כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן פֵּרֵט וְהִזְכִּיר כָּל מַה שֶּׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ, וְאֵין כָּל הַנִּפְרָטִים חֵלֶב, כִּי שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֵינָן בִּכְלַל חֵלֶב כְּלָל.

וְכָךְ אָמַר בְּפָרָשַׁת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (לְהַלָּן ט י): וְאֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַכְּלָיֹת וְאֶת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכָּבֵד, הִזְכִּיר הַחֵלֶב לְבַדּוֹ וּשְׁאָר הַקְּרֵבִים לְבַדּוֹ, כַּאֲשֶׁר אָמַר (שְׁמוֹת כט כב:) מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה, אִם כֵּן אַף הָאַלְיָה אֵינָהּ קְרֵבָה בִּכְלַל חֶלְבּוֹ, אֲבָל אָמַר שֶׁיַּקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵשׁ כָּל הַקְּרֵבִים, אֲשֶׁר הֵם חֵלֶב וַאֲשֶׁר אֵינָם חֵלֶב.

וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר בְּחַטָּאת (לְהַלָּן ד לא): וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים, אֵין עִנְיָנוֹ בַּחֵלֶב לְבַדּוֹ, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד קְרֵבִים בְּחַטָּאת, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁיָּסִיר הַחֵלֶב עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמּוֹ בִּזֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְכֵן: וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים (שָׁם לה), שֶׁיְּסִירֶנּוּ כַּהֲסָרָתוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים עִם כָּל הַמּוּסָרִים שָׁם, לְרַבּוֹת הָאַלְיָה בְּחֶלְבָּהּ. וְכֵן: וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הַחֲזוֹת וַיַּקְטֵר אֶת הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה (לְהַלָּן ט כ), עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמָּהֶם.

וְהֶצְרַכְתִּי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה, לִסְתֹּם פִּיהֶם שֶׁל צְדוֹקִים יִמָּחֶה שְׁמָם, כִּי בִּדְבְרֵי תּוֹרָה נֶאֱמַר: עָנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ (מִשְׁלֵי כו ה), וְאָמְרוּ (אָבוֹת ב יט): הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמֹד

(י) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

י וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ:

(יא) וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

יא וַיַּסְקִנֵּהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רס"י◄ **לֶחֶם אִשֶּׁה לַה'** • לַחְמוֹ שֶׁל אֵשׁ לְשֵׁם גָּבֹהַּ. **לֶחֶם** • לְשׁוֹן מַאֲכָל, וְכֵן: "נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ", "עֲבַד לְחֶם רַב", "לִשְׁחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם".

(יב) וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: רמב"ן

יב וְאִם מִן בְּנֵי עִזַּיָּא קָרְבָּנֵהּ וִיקָרְבִנֵּהּ קֳדָם יְיָ:

(יג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְיִכּוֹס יָתֵהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

יד וִיקָרֵב מִנֵּהּ קָרְבָּנֵהּ קָרְבָּן קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:

טו וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חִצְרָא דִּי עַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיֵתָא יֶעְדְּנַהּ:

(טז) וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה:

טז וַיַּסְקִנּוּן כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קָרְבָּנָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא כָּל תַּרְבָּא קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 10)

כָּל חֵלֶב לַה' (ג, טז)

הִקְדִּישׁ דָּבָר, יַקְדִּישׁ מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו . . כָּל חֵלֶב לַה' (רמב"ם)

בַּגְּמָרָא (שַׁבָּת קלג, ב) אִיתָא "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, הִתְנָאֶה לְפָנָיו בְּמִצּוֹת". וְיֵשׁ לוֹמַר: **זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ** – דִּין בְּ'גַּבְרָא'. עַל הָאָדָם לְהִתְנָאוֹת לִפְנֵי ה' עַל יְדֵי הַשִּׁמּוּשׁ בְּחֶפְצֵי־מִצְוָה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים. **כָּל חֵלֶב לַה'** – דִּין בְּ'חֶפְצָא'. כָּל חֵפֶץ הַנִּמְסָר לִרְשׁוּת גָּבוֹהַּ, מִן הָרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַטּוֹב וְהַנָּאֶה.

(יז) חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

יז קְיָם עָלָם לְדָרָתֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל תַּרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן:

רס"י◄ **חֻקַּת עוֹלָם** • יָפֶה מְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תּוֹרָה כְּדֵי שֶׁתְּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה בָּרַח לָהֶם שֶׁאָמַר כִּי חֶלְבּוֹ הָאֵלִיָּה יֶחְסַר וי"ר וְהָאֵלִיָּה. וְרַבִּי אַבְרָהָם הַשִּׁיב (לְהַלָּן ז כ) שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת חֶלְבּוֹ אֶלְיָתוֹ, אוֹ הַחֵלֶב הָאֵלִיָּה. וְאֵינָהּ תְּשׁוּבָה, כִּי מָצִינוּ: וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקָנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו (יְהוֹשֻׁעַ ח לג). וְעוֹד אַזְכִּיר (לְהַלָּן ז כה) טָעוּת גָּדוֹל שֶׁטָּעָה רַבִּי אַבְרָהָם בְּטַעֲנוֹתָיו עִמָּהֶם, הֵרַע לוֹמַר מֵהֶם. אֲבָל פֵּרוּשׁ הַגָּאוֹן אֵינֶנּוּ נָכוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינֶנּוּ מֻכְרָח לְהַתִּיר בּוֹ. וְהַמִּדְרָשׁ שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ (חֻלִּין קיז.): כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז (לְהַלָּן ז כג) שֶׁלֹּא אָסַר אֶלָּא חֵלֶב הַשָּׁוֶה בְּכֻלָּם, מִדְרָשׁ הָגוּן הוּא, אֲבָל שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק הֲצָרָכְנוּ לִרְאָיוֹת וּטְעָנוֹת שֶׁכָּתַבְנוּ.

(יב) וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ. הִזְכִּיר הַמִּין, אִם מִמִּין הָעִזִּים קָרְבָּנוֹ, כְּדַעַת אֲנָקְלוּס שֶׁאָמַר מִן בְּנֵי עִזַּיָּא. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר בְּעוֹלָה (לְעֵיל א י): מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים, מִמִּינָם. **וְעַל** דַּעְתִּי לֹא יַקְפִּיד לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּשֵׁם הַבְּהֵמוֹת, כִּי בְּרֻבָּם שֵׁם אֶחָד לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, כְּגָמָל וַחֲמוֹר וְשָׁפָן וְאַרְנֶבֶת וַחֲזִיר, וּבְעוֹפוֹת יוֹנָה וְתוֹר. וְגַם בְּמִינִים אֲשֶׁר לָהֶם שֵׁמוֹת לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, כְּגוֹן שׁוֹר וּפָרָה, כֶּשֶׂב כִּשְׂבָּה, תַּיִשׁ וְעֵז, לֹא יַקְפִּיד וְאָמַר שֶׁה וְשׁוֹר לִנְקֵבָה, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (לְהַלָּן כב כח): וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, וְהוּא בְּפָרָה וְכִשְׂבָּה בִּלְבַד כְּדַעַת הָאוֹמֵר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב (חֻלִּין עח:), וְכֵן: מִן הָעִזִּים זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ (לְעֵיל א י), מִן הַתְּיָשִׁים, וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ, זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְכֵן: וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה (לְהַלָּן ה ז), כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים.

◆ יום חמישי כ"ח אדר ◆

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וַיַּעְבֵּד מִן חַד מִנְּהוֹן׃

רש"י◄ **מִכֹּל מִצְוֹת ה'** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חַטָּאת בָּאָה, אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ לָאו וְכָרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. **מֵאַחַת מֵהֵנָּה** • מִמִּקְצָת אַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן: הַכּוֹתֵב בְּשַׁבָּת "שֵׁם" מִשְּׁמְעוֹן, "נֹחַ" מִנָּחוֹר, "דָּן" מִדָּנִיֵּאל. רמב"ן

(ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת׃

ג אִם כַּהֲנָא רַבָּא יֵחוֹב לְחוֹבַת עַמָּא וִיקָרֵב עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּאתָא׃

רש"י◄ **אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם** • מִדְּרָשׁוֹ: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאַשְׁמַת הָעָם... וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ". וּפְשׁוּטוֹ לְפִי אַגָּדָה: כְּשֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל חוֹטֵא, אַשְׁמַת הָעָם הוּא זֶה, שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּלְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְנַעֲשָׂה מְקֻלְקָל. **פַּר** • יָכוֹל זָקֵן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּן". אִי "בֶּן", יָכוֹל קָטָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "פַּר". הָא כֵּיצַד? זֶה פַּר בֶּן שָׁלֹשׁ.

(ד) וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃

ד וְיַיְתִי יָת תּוֹרָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳדָם יְיָ וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קָדָם יְיָ׃

(ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃

ה וְיִסַּב כַּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיָעֵל יָתֵהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש"י◄ **אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • לַמִּשְׁכָּן, וּבְבֵית עוֹלָמִים – לַהֵיכָל.

(ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ׃

ו וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא יָת אֶצְבְּעֵהּ בְּדָמָא וְיַדֵּי מִן דְּמָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם פָּרֻכְתָּא דְקוּדְשָׁא׃

רש"י◄ **אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ** • כְּנֶגֶד מְקוֹם קָדְשָׁתָהּ – מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּין הַבַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בַּפָּרֹכֶת, וְאִם נָגְעוּ, נָגְעוּ.

(ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

ז וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִקְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא דְתוֹרָא יֵשׁוּד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש"י◄ **וְאֵת כָּל־דַּם** • שְׁיָרֵי הַדָּם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה.** בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַמַּחְשָׁבָה בַּנֶּפֶשׁ, וְהִיא הַשּׁוֹגֶגֶת, הִזְכִּיר כָּאן נֶפֶשׁ. וְטַעַם הַקָּרְבָּנוֹת עַל הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעֲוֹנוֹת יוֹלִידוּ גְּנַאי בַּנֶּפֶשׁ וְהֵם מוּם בָּהּ, וְלֹא תּוּכַל לְהַקְבִּיל פְּנֵי יוֹצְרָהּ רַק בִּהְיוֹתָהּ טְהוֹרָה מִכָּל חֵטְא, וְלוּלֵי זֶה הָיוּ טִפְּשֵׁי הָעַמִּים זוֹכִים לָבֹא לְפָנָיו, וְלָכֵן הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן שֶׁתִּזְכֶּה לְקָרְבָּהּ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה. וּבַעֲבוּר זֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר נֶפֶשׁ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ כָּאן): נֶפֶשׁ, לְרַבּוֹת הַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים.

וְלֹא הִזְכִּיר בְּחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ "וְכִפֶּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בִּשְׁאָר הַחוֹטְאִים בַּקָּהָל וּבַנָּשִׂיא וּבַהֶדְיוֹט, אוּלַי לְרֹב מַעֲלָתוֹ לֹא יִתְכַּפֵּר וְנִסְלַח לוֹ לְגַמְרֵי עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְיִתְחַנֵּן לֵאלֹהָיו כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא, וְצָרִיךְ לִהְיוֹתוֹ נָקִי וּטְהָר יָדַיִם.

וְלֹא הִזְכִּיר כָּאן בַּפָּרִים הַנִּשְׂרָפִים בְּהַקְטָרַת הָאֵמוּרִים "רֵיחַ נִיחוֹחַ" וְלֹא "אִשֶּׁה לַה'", וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר הֱיוֹת מֵהֶם חֵלֶק בַּחוּץ אֵינֶנּוּ לְאִשֶּׁה לַה'. וּבִשְׂעִיר הַנָּשִׂיא הִזְכִּיר כַּפָּרָה, וְלֹא הִזְכִּיר "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" (בַּמִּדְבָּר כח ח), בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַקָּרְבָּן שָׂעִיר. וּבְחַטַּאת הַיָּחִיד הִזְכִּיר "לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" וְלֹא הִזְכִּיר "אִשֶּׁה", כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא אִשֶּׁה, כִּי הַכַּוָּנָה כֻּלָּהּ בְּאִשֶּׁה לַה'. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין.

(ח) וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

ח וְיָת כָּל תְּרַב תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא יַפְרֵשׁ מִנַּהּ יָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי עַל גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא:

רש"י ◄ **וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר•** ׳חֶלְבּוֹ׳ הָיָה לוֹ לוֹמַר. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״פַּר״? לְרַבּוֹת פָּר שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים לִכְלָיוֹת וְלַחֲלָבִים וּלְיֹתֶרֶת. **הַחַטָּאת•** לְהָבִיא שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה לִכְלָיוֹת, וְלַחֲלָבִים וּלְיֹתֶרֶת. **יָרִים מִמֶּנּוּ•** מִן הַמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא יְנַתְּחֶנּוּ קֹדֶם הֲסָרַת חֶלְבּוֹ (ת"כ).

(ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה:

ט וְיָת תַּרְתֵּין כְּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כָּלְיָתָא יֶעְדְּנַהּ:

(י) כַּאֲשֶׁר יוּרָם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:

י כְּמָא דִּי מִתַּפְרַשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וַיַּסֵּקִנּוּן כַּהֲנָא עַל מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא:

רש"י ◄ **כַּאֲשֶׁר יוּרָם•** מֵאוֹתָן אֵמוּרִין הַמְפֹרָשִׁין בְּשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְכִי מַה פֵּרֵשׁ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן? אֶלָּא לְהַקִּישׁוֹ לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים לִשְׁמָן, אַף זֶה לִשְׁמוֹ; וּמַה שְּׁלָמִים שָׁלוֹם לָעוֹלָם, אַף זֶה שָׁלוֹם לָעוֹלָם. וּבִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים מַצְרִיכוֹ לִלְמֹד הֵימֶנּוּ: שֶׁאֵין לְמֵדִין לָמֵד מִן הַלָּמֵד בְּקָדָשִׁים. בְּפֶרֶק ׳אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן׳. **עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו•** כֻּלָּן לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת הֵן, כְּמוֹ ׳מִלְּבַד׳.

(יא) וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ:

יא וְיָת מְשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בִּסְרֵהּ עַל רֵישֵׁהּ וְעַל כְּרָעוֹהִי וְגַוֵּהּ וְאָכְלֵהּ:

(יב) וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף: פ

יב וַיַּפֵּק יָת כָּל תּוֹרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא לַאֲתַר דְּכֵי לַאֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא וְיוֹקִיד יָתֵהּ עַל אָעַיָּא בְּאֶשָּׁתָא עַל אֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִטְמָא יִתּוֹקַד:

רש"י ◄ **אֶל־מָקוֹם טָהוֹר•** לְפִי שֵׁשׁ מִחוּץ לָעִיר מָקוֹם מוּכָן לְטֻמְאָה, לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת וּלְבֵית הַקְּבָרוֹת, הֵצְרָךְ לוֹמַר: ״מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״, זֶה שֶׁהוּא חוּץ לָעִיר, שֶׁיְּהֵא הַמָּקוֹם טָהוֹר. **מִחוּץ לַמַּחֲנֶה•** חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת; וּבְבֵית עוֹלָמִים, חוּץ לָעִיר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא וּבְסַנְהֶדְרִין. **אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן•** מָקוֹם שֶׁשּׁוֹפְכִין בּוֹ הַדֶּשֶׁן הַמְסֻלָּק מִן הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה״. **עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף•** שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר, אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁאַפִּלּוּ אֵין שָׁם דֶּשֶׁן.

(יג) וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ:

יג וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁתְּלוּן וְיֶהֵי מְכַסָּא מִתְגְּמָא מֵעֵינֵי קְהָלָא וְיַעְבְּדוּן חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כְשִׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וְיִחוֹבוּן:

רש"י ◄ **עֲדַת יִשְׂרָאֵל•** אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. **וְנֶעְלַם דָּבָר•** טָעוּ לְהוֹרוֹת בְּאַחַת מִכָּל כְּרִתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא מֵתָּר. **הַקָּהָל וְעָשׂוּ•** שֶׁעָשׂוּ צִבּוּר עַל פִּיהֶם.

(יד) וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: רמב"ן

יד וְיִתְיְדַע חוֹבְתָא דִּי חָבוּ עֲלַהּ וִיקָרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וְיַיְתוּן יָתֵהּ לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ. בַּיְדוּעַ שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּ חַטָּאת עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁחָטְאוּ, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן שֶׁיֹּאמַר: וְכַאֲשֶׁר יִוָּדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ יָבִיאוּ קָרְבָּנָם. וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּמָּשִׁיחַ, כִּי אֵין צֹרֶךְ. וְיִתְּכֵן שֶׁיְּצַוֶּה שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ בַּחַטָּאת הַזּוֹ אֶלָּא בִּידִיעָה, לֹא עַל הַסָּפֵק כְּאָשָׁם תָּלוּי.

וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ כָּאן) שֶׁאִם יָדְעוּ שֶׁהוֹרוּ, וְלֹא יָדְעוּ מַה הוֹרוּ, יָכוֹל יִהוּ חַיָּבִים, תַּלְמוּד לוֹמַר וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת, וְלֹא שֶׁיִּוָּדְעוּ הַחוֹטְאִים. וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בְּמָשִׁיחַ, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (פָּסוּק ג): לְאַשְׁמַת הָעָם, חֲרִי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר.

(טו) וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:

טו וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְנִשְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ:

(טז) וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:

טז וְיַעֵל כַּהֲנָא רַבָּא מִן דְּמָא דְתוֹרָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:

(יז) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת:

יז וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא אִצְבְּעֵה מִן דְּמָא וְיַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ (יָת) קֳדָם פָּרֻכְתָּא:

רש"י◄ **אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת** • וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר: "אֶת פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה. אִם מִעוּטָהּ סָרְחוּ, פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת, וְאִם כֻּלָּם סָרְחוּ, אֵין פָּמַלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְקַיֶּמֶת. אַף כָּאן, כְּשֶׁחָטְאָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ, עֲדַיִן שֵׁם קְדֻשַּׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשֶּׁחָטְאוּ כֻּלָּם, חַס וְשָׁלוֹם, נִסְתַּלְּקָה הַקְּדֻשָּׁה.

(יח) וּמִן־הַדָּם יִתֵּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

יח וּמִן דְּמָא יִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ דִּי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת כָּל דְּמָא יֵשׁוּד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י◄ **יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** • זֶה יְסוֹד מַעֲרָבִי, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפֶּתַח.

(יט) וְאֶת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה:

יט וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַפְרֵשׁ מִנֵּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וְאֶת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים** • וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת, לְמִדִּין הֵם מִ"וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ'". וּמִפְּנֵי־מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמֵעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 16)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמֵעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חִבָּתוֹ (רש"י ד, יט) לִרְשִׁ"י הֶקְשָׁה: לִכְאוֹרָה הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת" וְתוּ לֹא, וּמַדּוּעַ נֶאֱמַר "וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה". וּמִתֶּרֶץ, שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הִיא לְמַעֵט בְּסִרְחוֹן הַחַטָּא, שֶׁאֵינוֹ הַחַטָּא עַצְמוֹ, אֶלָּא הָרֵיחַ הָרַע הַנּוֹדֵף מִמֶּנּוּ, פִּרְסוּמוֹ כְּלַפֵּי חוּץ. וְאַף כָּאן, חַטָּאת זוֹ **נִרְאֵית** פְּחוּתָה בְּחֻמְרָתָהּ, כְּאִלּוּ יֵשׁ לְהַקְטִיר אֶת הַחֵלֶב בִּלְבַד (וְלֹא אֶת הַיּוֹתֶרֶת וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת).

(כ) וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:

כ וַיַעְבֵּד לְתוֹרָא כְּמָא דִי עֲבַד לְתוֹרָא דְחַטָּאתָא כֵּן יַעְבֵּד לֵהּ וִיכַפַּר עֲלֵיהוֹן כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן:

רש"י◄ **וְעָשָׂה לַפָּר** • זֶה. **כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת** • כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ, לְהָבִיא יוֹתֶרֶת וּשְׁתֵּי כְלָיוֹת, שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם מַה שֶּׁלֹּא פֵּרֵשׁ כָּאן, וְלִכְפֹּל בְּמִצְוַת הָעֲבוֹדוֹת, לְלַמֵּד שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל הַמַּתָּנוֹת – פָּסוּל, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּנִּתָּנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתָּנָן בְּמַתָּנָה אַחַת – כִּפֵּר, הֵצְרַךְ לוֹמַר כָּאן, שֶׁמַּתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת.

(כא) וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֶת הַפַּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא: פ

כא וְיַפֵּק יָת תּוֹרָא לְמִבְרָא לְמַשְׁרִיתָא וְאוֹקִיד יָתֵהּ כְּמָא דִי אוֹקִיד יָת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּאת קְהָלָא הוּא:

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם:

כב אִם רַבָּא יֵחוֹב וְיַעְבֵּד חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֵהּ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא בְּשָׁלוּ וְיֵחוֹב:

רש"י◄ **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא** • לְשׁוֹן 'אַשְׁרֵי'; אַשְׁרֵי הַדּוֹר, שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ! קַל וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 36)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) **אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא - לְשׁוֹן אַשְׁרֵי: אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ, קַל־וָחֹמֶר שֶׁמִּתְחָרֵט עַל זְדוֹנוֹתָיו** (רש"י) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, מַדּוּעַ מוֹפִיעַ לְשׁוֹן "אֲשֶׁר" רַק בְּיַחַס לְחַטַּאת הַנָּשִׂיא, וְלֹא בְּיַחַס לְחַטַּאת

כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ? וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר עַל פִּי פְּנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים: הֶהָבְדֵּל בֵּין תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לַנָּשִׂיא, שֶׁכֹּהֵן מַחְדִּיר בָּעָם אַהֲבַת ה' - שֶׁהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְמִצְוֹת עֲשֵׂה. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא תַּפְקִידוֹ לְהַחְדִּיר יִרְאַת ה' - שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה. לָכֵן עִקַּר עִנְיָנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא קִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה - וּבִינְיָהֶן הֲבָאַת קָרְבָּן לְמִי שֶׁחָטָא. וְאִלּוּ הַנָּשִׂיא עִנְיָנוֹ לִמְנוֹעַ מִלְּכַתְּחִלָּה הִכָּשְׁלוּת בַּעֲבֵרוֹת. לָכֵן מוֹפִיעַ הַלָּשׁוֹן "אֲשֶׁר" דַּוְקָא אֵצֶל הַנָּשִׂיא, הֱיוֹת שֶׁהַבִּטּוּי "אֲשֶׁר" מַתְאִים בְּעִקָּר לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא מִלְּכַתְּחִלָּה, וְכַאֲשֶׁר חוֹטֵא אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ לְהוֹדוֹת וּלְהָבִיא כַּפָּרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 40)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא (ד, כב) **אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב לְהָבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ** (רש"י) הַ'נָּשִׂיא' וְהַ'מֶּלֶךְ' בָּאָדָם הוּא - הַמֹּחַ, הַשַּׁלִּיט עַל הַגּוּף (רֶמֶז לַדָּבָר: 'מֶלֶךְ' רָאשֵׁי תֵּבוֹת **מֹחַ, לֵב, כָּבֵד**). זֶהוּ **אַשְׁרֵי הַדּוֹר** – הִתְנַהֲגוּת הָאָדָם הִיא כָּרָאוּי, כַּאֲשֶׁר **הַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ נוֹתֵן לֵב** – הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל תַּאֲווֹת הַלֵּב. וְכַמְּבֹאָר בַּ'תַּנְיָא', שֶׁ"כָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמוֹחוֹ לְהִתְאַפֵּק . . שֶׁלֹּא לְמַלֹּאוֹת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ". **רמב"ן**

(כג) **אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:**

כג **אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חַב בַּהּ וְיַיְתִי יָת קָרְבָּנֵהּ צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים:**

רש"י◄ **אוֹ־הוֹדַע** • כְּמוֹ 'אִם הוֹדַע הַדָּבָר'; הַרְבֵּה "אוֹ" יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן "אִם", וְ"אִם" בִּמְקוֹם "אוֹ"; וְכֵן: "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא". **הוֹדַע אֵלָיו** • כְּשֶׁחָטָא הָיָה סָבוּר שֶׁהוּא הֶתֵּר, וּלְאַחַר מִכָּאן נוֹדַע לוֹ שֶׁאִסּוּר הָיָה.

(כד) **וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא:**

כד **וְיִסְמוֹךְ יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְּצְפִירָא וְיִכּוֹס יָתֵהּ בַּאֲתַר דְּיִכְּסַ יָת עֲלָתָא לְקֳדָם יְיָ חַטָּאתָא הוּא:**

רש"י◄ **בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה** • בַּצָּפוֹן, שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בָּעוֹלָה. **חַטָּאת הוּא** • לִשְׁמוֹ — כָּשֵׁר, שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ — פָּסוּל.

(כה) **וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה:**

כה **וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְחַטָּאתָא בְּאִצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת דְּמֵהּ יֵשׁוּד לִיסוֹדָא מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא:**

רש"י◄ **וְאֶת דָּמוֹ** • שִׁיָּרֵי הַדָּם. **רמב"ן**

(כו) **וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ**

כו **וְיָת כָּל תַּרְבֵּהּ יַסֵּק לְמַדְבְּחָא כִּתְרַב נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:**

רש"י◄ **כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים** • כְּאוֹתָן אֵמוּרִין הַמְּפֹרָשִׁים בְּעֵז הָאָמוּר אֵצֶל שְׁלָמִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב־כג) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא. לְשׁוֹן אַשְׁרֵי, אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא מֵבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ. תּוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן). אוֹ הוֹדַע אֵלָיו, אִם הוֹדַע, הַרְבֵּה אוֹ יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אִם, וְאִם בִּמְקוֹם אוֹ, וְכֵן: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא (שְׁמוֹת כא לו). לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְרַבִּי אַבְרָהָם כָּתַב: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחְטָא, הֵפֵךְ, אֲשֶׁר יֶחְטָא נָשִׂיא, וְהוּא דָּבֵק לְמַעְלָה וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ (פָּסוּק יג), כְּאִלּוּ אָמַר וְאִם אֲשֶׁר יֶחְטָא הוּא הַנָּשִׂיא.

אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ, הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה, וְהַטַּעַם שֶׁיְּוַדַּע לַנָּשִׂיא מֵעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו, הוֹדִיעוּ אִישׁ אַחֵר שֶׁרָאָהוּ. וְיִהְיֶה דִּקְדּוּק הוֹדַע, פֹּעַל עָבָר, כְּמוֹ: וְהֵצַר לְךָ (דְּבָרִים כח נב), וְיֶחְסַר הַמּוֹדִיעַ, כְּמוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי (בַּמִּדְבָּר כו נט).

וְאֵין צָרִיךְ לְכָל זֶה, כִּי שִׁמּוּשֵׁי "אֲשֶׁר" רַבִּים, יֵשׁ מֵהֶם יוֹרוּ עַל הַזְּמַן, כְּגוֹן: כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו (בְּרֵאשִׁית לז כג), כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר (שָׁם מג ב), וְדוֹמֵיהֶם. אַף כָּאן, כַּאֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחְטָא, וְיֶחְסַר כ"ף הָעֵת. וְכֵן: אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם (דְּבָרִים יא כז), כַּאֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ. אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד (שְׁמוֹת יד יג), כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם. שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ (שָׁם לד יח), כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ.

וּפְעָמִים תֶּחְסַר הַמִּלָּה הַזּוֹ בִּי"ת, וַיִּסְרֶהָ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לַאֲשֵׁרָה (מְלָכִים־א טו יג), בַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לַאֲשֵׁרָה, כְּטַעַם בַּעֲבוּר, כְּמוֹ בַּאֲשֶׁר אַתּ אִשְׁתּוֹ (בְּרֵאשִׁית לט ט).

וְטַעַם אוֹ הוֹדַע אֵלָיו, עַל הָאָשָׁם, יֹאמַר, כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, לִהְיוֹת עָלָיו עֹנֶשׁ, אוֹ יִוָּדַע אֵלָיו וְיִתְכַּפֵּר לוֹ בְּקָרְבָּן. וְהַטַּעַם, אוֹ יִהְיֶה אָשֵׁם אוֹ יָבִיא קָרְבָּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ.

וְטַעַם ה' אֱלֹהָיו. לוֹמַר כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הָאָדוֹן שֶׁאֵין עָלָיו מוֹרֶא בָּשָׂר וָדָם, יֵשׁ לוֹ לִירָא מֵה' אֱלֹהָיו כִּי הוּא אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, וְכֵן: לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו (דְּבָרִים יז יט), כְּלוֹמַר שֶׁיָּשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי יֵשׁ עָלָיו עֶלְיוֹן שֶׁהוּא אֱלֹהָיו אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹ וּמַמְלַכְתּוֹ.

(כה) וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה. הוּא הַנִּזְכָּר, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם בִּמְקוֹם הַיְדִיעָה. וְכֵן: וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת הַפָּר (לְעֵיל פָּסוּק ד). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶם מִדְרָשִׁים, כִּי תּוֹרַת ה' תְּמִימָה אֵין בָּהּ חָסֵר וְיָתֵר.

◆ יום שישי כ"ט אדר ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם:

כז וְאִם אֱנַשׁ חַד יֵחוֹב בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְּאַרְעָא בְּמֶעְבְּדָהּ חַד מִפִּקּוֹדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעַבָּדָא וְיֵחוֹב:

(כח) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:

כח אוֹ אִתְיְדַע לֵהּ חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וַיַּיתִי קָרְבָּנֵהּ צְפִירַת עִזִּין שְׁלֶמְתָּא נְקוּבְתָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב:

(כט) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה:

כט וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר דַּעֲלָתָא:

(ל) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

ל וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

(לא) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ

לא וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדָּא תְּרַב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש"י ◄ **כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים** • כְּאֵמוּרֵי עֵז הָאֲמוּרִים בִּשְׁלָמִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 225)

לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה' (ד, לא)

בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא אֵ־ל וְלֹא אֱלֹקִים אֶלָּא ה', שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל דִּין לַחְלֹק (לָאוֹמְרִים רָשׁוּיוֹת הַרְבֵּה הֵן . . לְכָךְ נֶאֱמַר בְּכֻלָּם רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', רש"י) (מנחות קי, א)

יֵשׁ לְהַמְתִּיק אֶת הַלָּשׁוֹן "לְבַעַל **דִּין**" עַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁקָּרְבָּן הוּא לְשֵׁם הֶוְיָ', מִדַּת הָרַחֲמִים, לֹא לְשֵׁם אֱלֹקִים, מִדַּת הַדִּין - "זוֹבֵחַ לָאֱלֹקִים יָחֳרָם" (וּמַה שֶׁנִּזְכַּר גַּם שֵׁם אֵל – ראה זח"ג לא, א: אִי לא זַכָּאן, הָא אֵל קָיְמָא וְאָקְרֵי גִּבּוֹר).

(לב) וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה:

לב וְאִם אִמַּר יַיתִי קָרְבָּנֵהּ לְחַטָּאתָא נֻקְבָא שְׁלֶמְתָּא יַיתִנַּהּ:

(לג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה:

לג וְיִסְמוֹךְ יָת יְדֵהּ עַל רֵישָׁא דְחַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי יִכּוֹס יָת עֲלָתָא:

רש"י ◄ **וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת** • שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

(לד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

לד וְיִסַּב כַּהֲנָא מִדְּמָא דְחַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמַהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

(לה) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: פ

לה וְיָת כָּל תַּרְבַּהּ יֶעְדֵּי כְּמָא דִּי מִתַּעְדָּא תְּרַב אִמְּרָא מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כַּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבְּנַיָּא דַיְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רש"י ◄ **כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב** • שֶׁנִּתְרַבּוּ אֲמוּרִים בָּאַלְיָה, אַף חַטָּאת, כְּשֶׁהִיא בָּאָה כִּשְׂבָה, טְעוּנָה אַלְיָה עִם הָאֲמוּרִין. **עַל אִשֵּׁי ה'** • עַל מְדוּרוֹת הָאֵשׁ הָעֲשׂוּיוֹת לַשֵּׁם. פוּאיילי"ש בְּלַעַ"ז.

ה (א) וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃

א וְאֲנַשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וְיִשְׁמַע קַל מוֹמֵי וְהוּא סָהִיד אוֹ חָזָא אוֹ יָדָע אִם לָא יְחַוִּי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃

רש"י ◄ **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה** • בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד בּוֹ, שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה, שֶׁאִם יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת שֶׁיָּעִיד לוֹ. רמב"ן

(ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם׃

ב אוֹ אֲנַשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדַּעַם מְסָאֲב אוֹ בְּנִבְלַת חַיְתָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּנִבְלַת בְּעִירָא מְסָאֲבָא אוֹ בְּנִבְלַת רִחְשָׁא מְסָאֲב וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא מְסָאֲב וְחָב׃

רש"י ◄ **אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגוֹ'** • וּלְאַחַר הַטֻּמְאָה הַזּוֹ יֹאכַל קָדָשִׁים אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁזְّדוֹנוֹ כָּרֵת. בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת נִדְרַשׁ כֵּן. **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ** • הַטֻּמְאָה. **וְאָשֵׁם** • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ. רמב"ן

(ג) אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם׃

ג אוֹ אֲרֵי יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא לְכָל סוֹבְתֵהּ דִּי יִסְתְּאַב בַּהּ וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב׃

רש"י ◄ **בְּטֻמְאַת אָדָם** • זוֹ טֻמְאַת מֵת. **לְכֹל טֻמְאָתוֹ** • לְרַבּוֹת טֻמְאַת מַגַּע זָבִין וְזָבוֹת. **אֲשֶׁר יִטְמָא** • לְרַבּוֹת הַנּוֹגֵעַ בְּבוֹעֵל נִדָּה. **בָּהּ** • לְרַבּוֹת בּוֹלֵעַ נִבְלַת עוֹף טָהוֹר. **וְנֶעְלַם וְהוּא יָדַע** • שֶׁשָּׁכַח הַטֻּמְאָה. **וְאָשֵׁם** • בַּאֲכִילַת קֹדֶשׁ אוֹ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ.

(ד) אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע ׀ אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה׃

ד אוֹ אֲנַשׁ אֲרֵי יְקַיֵּם לְפָרָשָׁא בְּסִפְוָן לְאַבְאָשָׁא אוֹ לְאוֹטָבָא לְכֹל דִּי יְפָרֵשׁ אֱנָשָׁא בְּקִיּוּם וִיהֵי מְכַסָּא מִנֵּהּ וְהוּא יָדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין׃

רש"י ◄ **בִּשְׂפָתַיִם** • וְלֹא בַּלֵּב. **לְהָרַע** • לְעַצְמוֹ. **אוֹ לְהֵיטִיב** • לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן: אֹכַל וְלֹא אֹכַל, אִישַׁן וְלֹא אִישַׁן. **לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא** • לְרַבּוֹת לְשֶׁעְבַּר. **וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ** • וְעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, כָּל אֵלֶּה בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד כַּמְּפֹרָשׁ כָּאן, אֲבָל שְׁבוּעָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּפִירַת מָמוֹן, אֵינָהּ בְּקָרְבָּן זוֹ אֶלָּא בְּאָשָׁם.

(ה) וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ׃ רמב"ן

ה וִיהֵי אֲרֵי יֵחוֹב לַחֲדָא מֵאִלֵּין וְיוֹדֵי דִּי חָב עֲלַהּ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע. אֵינָם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים, כִּי אֵין עֵד בְּלֹא רְאִיָּה וּבְלֹא יְדִיעָה, אֲבָל יֹאמַר: אִם שָׁמַע קוֹל אָלָה שֶׁנִּשְׁאוּ עָלָיו לְהַאֲלוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד בֵּין בִּרְאִיָּה בֵּין בִּידִיעָה, אִם לֹא יַגִּיד יֵשׁ עָלָיו עָוֹן.

וְהִנֵּה לֹא יִתְחַיֵּב בַּקָּרְבָּן הַזֶּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ עֵדוּת שֶׁיִּזְכֶּה מִמֶּנּוּ הַמַּשְׁבִּיעַ בְּדִינוֹ. וּלְכָךְ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (שְׁבוּעוֹת לג:) כִּי יֵשׁ עֵדוּת שֶׁתּוֹעִיל בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, וְיֵשׁ שֶׁתּוֹעִיל בִּידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. כֵּיצַד, מָנָה מָנִיתִי לְךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְטוֹעֵן לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם יָבֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה. מָנָה הוֹדַיְתָ לִי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, יָבֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צָרִיךְ לִרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, אֲבָל אוֹ רָאָה שֶׁהוּא רָאָה הַהַלְוָאָה אוֹ הַמִּקָּח לְגַמְרֵי, אוֹ יָדַע שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם מוֹדִים בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא בִּפְנֵי עֵדִים וְלֹא רָאָה הַמַּעֲשֶׂה. וְלֹא אָמַר כָּאן "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ", כִּי הוּא חַיָּב בְּמֵזִיד, אוֹ בִּשְׁגֻגַת הַשְּׁבוּעָה עִם זְדוֹן הָעֵדוּת. אֲבָל אִם הָיָה שָׁכוּחַ בָּעֵדוּת בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה אֵין עָלָיו כְּלוּם.

(ב) וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא. שֶׁנֶּעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְאָשֵׁם בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים אוֹ בִּיאַת מִקְדָּשׁ. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּהְיוּ אֲכִילַת קָדָשִׁים וּבִיאַת מִקְדָּשׁ נִלְמָדִים מִן וְאָשֵׁם, כִּי בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת לְמַעְלָה נֶאֱמַר כֵּן. אֲבָל הַפֵּרוּשָׁה הַזּוֹ תִּקְצַר בַּדָּבָר הַמּוּבָן, כִּי מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּנְגִיעַת נְבֵלָה וְשֶׁרֶץ שׁוּם חֵטְא, וְלֹא הֶזְהִירוּ מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ הַכֹּהֲנִים, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּחַיֵּב הַכָּתוּב בִּנְגִיעָתָם קָרְבָּן. אֲבָל אָמַר, כִּי כַּאֲשֶׁר יִטְמָא הָאָדָם וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, אוֹ כַּאֲשֶׁר יִשָּׁבַע וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה, וְיֶחְטָא בְּהַעֲלָמָה שֶׁל אַחַת מֵאֵלֶּה, יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבָּן. וּבְיָדוּעַ שֶׁאֵין בְּהַעֲלָמַת הַטֻּמְאָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיֹּאכַל קָדָשִׁים אוֹ יָבֹא לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין בְּהַעֲלָמַת הַשְּׁבוּעָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיַּעֲבֹר עָלֶיהָ. וְזֶה יִשּׁוּב פְּשׁוּטָן שֶׁל מִקְרָאוֹת בְּפָרָשָׁה זוֹ, וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהּ עוֹד מִדְרָשִׁים לְחַזֵּק הָעִנְיָן הַזֶּה.

(ה־ו) וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ. אֵין הַסֵּדֶר כֵּן, אֲבָל הוּא מֵבִיא הַחַטָּאת וְסוֹמֵךְ עָלֶיהָ וּמִתְוַדֶּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (טז כא): וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל לֹא אָמַר כָּאן "וְסָמַךְ יָדוֹ", בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ בְּכָל הַחַטָּאוֹת לְמַעְלָה שֶׁהֵם טְעוּנִים סְמִיכָה, וְכֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַנְּדָבָה. וְלֹא פֵּרֵשׁ הַוִּדּוּי לְמַעְלָה בִּשְׂאָר הַחַטָּאוֹת.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יִרְאֶה, שֶׁאָמַר בְּכָאן וְהִתְוַדָּה בַּעֲבוּר כִּי שְׁבוּעַת הָעֵדוּת יָבִיאוּ קָרְבָּן עַל זְדוֹנָהּ, וְכֵן בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן הִזְכִּיר (בַּמִּדְבָּר

(ו) וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ:

ו וְיַיְתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב נְקוּבְתָא מִן עָנָא אִמְּרָתָא אוֹ צְפִירַת עִזִּין לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ:

(ז) וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה: רמב״ן

ז וְאִם לָא תִמְטֵי יְדֵהּ כְּמִסַּת שֵׂיתָא וְיַיְתִי יָת חוֹבְתֵהּ דִּי חָב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה קֳדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לְעַלָתָא:

(ח) וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל:

ח וַיַיְתִי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא וִיקָרֵב יָת דִּי לְחַטָּאתָא קַדְמֵיתָא וְיִמְלוֹק יָת רֵישֵׁהּ מִלָּקֳבֵל קְדָלֵהּ וְלָא יַפְרֵשׁ:

רס״י◄ **וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה** • חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה. (זבחים ד) לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִפְרַקְלִיט שֶׁנִּכְנַס לְרַצּוֹת, רְצָה פְּרַקְלִיט, נִכְנַס דּוֹרוֹן אַחֲרָיו. **וְלֹא יַבְדִּיל** • אֵינוֹ מוֹלֵק אֶלָּא סִימָן אֶחָד. **עֹרֶף** • הוּא גַּבָּהּ הָרֹאשׁ הַמְשֻׁפָּע לְצַד הַצַּוָּאר. מוּל עֹרֶף, מוּל הָרוֹאֶה אֶת הָעֹרֶף, וְהוּא אֹרֶךְ כָּל אֲחוֹרֵי הַצַּוָּאר.

(ט) וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הִוא:

ט וְיַדֵּי מִדְּמָא דְחַטָּאתָא עַל כֹּתֶל מַדְבְּחָא וּדְאִשְׁתָּאַר בִּדְמָא יִתְמְצֵי לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא חַטָּאתָא הוּא:

רס״י◄ **וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת** • בְּעוֹלָה, לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי. וּבְחַטָּאת, הַזָּאָה וּמִצּוּי: אוֹחֵז בָּעֹרֶף וּמַתִּיז, וְהַדָּם נִתָּז וְהוֹלֵךְ לַמִּזְבֵּחַ. **חַטָּאת הוּא** • לִשְׁמָהּ – כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ – פְּסוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יז עמ׳ 17)

בְּעוֹלָה לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצּוּי, וּבְחַטָּאת הַזָּאָה וּמִצּוּי (רש״י ה, ט) אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁבְּעוֹלָה אֵין כְּלָל הָעִנְיָן שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם, כִּי אִם שֶׁבְּחַטָּאת הֶצְרְכוּ לִהְיוֹת שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. אֲבָל גַּם מִצּוּי שֶׁל עוֹלָה ("וְנִמְצָה דָּמוֹ") תָּכְנוּ עִנְיַן הַזְּרִיקָה. וְכֵן מוּכָח מֵרַשִׁ״י זֶה גּוּפָא, שֶׁמַּשְׁוֶה הַזָּאָה וּמִצּוּי זֶה לָזֶה. וּבְרַשִׁ״י מְעִילָה (ט, א): "דְּמִצּוּי עוֹלַת הָעוֹף בְּמְקוֹם זְרִיקָה דְּבְהֵמָה וְהַזָּאָה בְּחַטַּאת הָעוֹף".

(י) וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ס

י וְיָת תִּנְיָנָא יַעְבֵּד עֲלָתָא כִּדְחָזֵי וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

רס״י◄ **כַּמִּשְׁפָּט** • כְּדַת הָאָמוּר בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נְדָבָה בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

◆ שבת קודש א׳ ניסן ◆

(יא) וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֶת הָאֵפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הִוא:

יא וְאִם לָא תַדְבֵּק יְדֵהּ לִתְרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ לִתְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְיַיְתִי יָת קָרְבָּנֵהּ דִּי חָב חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין סֹלְתָא לְחַטָּאתָא לָא יְשַׁוִּי עֲלַהּ מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלַהּ לְבֹנְתָא אֲרֵי חַטָּאתָא הִיא:

רס״י◄ **כִּי חַטָּאת הִוא** • וְאֵין בַּדִּין שֶׁיְּהֵא קָרְבָּנָהּ מְהֻדָּר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה ז): וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ, אֲבָל בְּחַטָּאת הַשְּׁגָגָה לֹא יַזְכִּיר וִדּוּי.

אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סִפְרִי זוּטָא נָשׂא ה ה) וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ, עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה, אַף טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁהֵן בְּשׁוֹגֵג, וּשְׁאָר כָּל חַטָּאוֹת לָמַדְנוּ מִכָּאן. אֲבָל הִזְכִּיר הַוִּדּוּי בְּכָאן, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין בִּזְדוֹנָן כָּרֵת וְהִצְרִיכָן וִדּוּי, וְכָל שֶׁכֵּן לְמַעְלָה בַּחַטָּאוֹת קְבוּעוֹת שֶׁיִּתְוַדֶּה עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת.

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, כִּי וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ כְּלָל לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁטָּעוּנִין וִדּוּי, וְהַכָּתוּב בִּכְפָרַשַׁת נָשׂא (ה ו־ז): וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ, לְהָבִיא כָּל הָאֲשָׁמוֹת. כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי (שָׁם). וְשָׁם דָּרְשׁוּ: וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ, בִּנְיַן אָב לְכָל הַמַּתִּים שֶׁיִּטְעֲנוּ וִדּוּי.

(ז) וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה. הֵקֵל הַכָּתוּב

(יב) וְהֵבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קֹמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא:

יב וַיַיְתַנַּהּ לְוָת כַּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִנַּהּ מְלֵי קַמְצַהּ יָת אִדְכַּרְתַּהּ וַיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל קָרְבָּנַיָא דַיְיָ חַטָּאתָא הִיא:

רס״ו◄ **חַטָּאת הִוא** • נִקְמֶצֶת וְנִקְטֶרֶת לִשְׁמָהּ – כְּשֵׁרָה, שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ – פְּסוּלָה.

(יג) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה:

יג וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב מֵחַדָּא מֵאִלֵּין וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ וּתְהֵי לְכַהֲנָא כְּמִנְחָתָא:

רס״ו◄ **עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא** • כָּאן שִׁנָּה הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי בַּעֲשִׁירוּת וּבְדַלּוּת נֶאֱמַר: ״מֵחַטָּאתוֹ״, וְכָאן בְּדַלֵּי דַלּוּת, נֶאֱמַר: ״עַל־חַטָּאתוֹ״, דִּקְדְּקוּ רַבּוֹתֵינוּ (כריתות כז) מִכָּאן, שֶׁאִם חָטָא כְּשֶׁהוּא עָשִׁיר, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן שְׁתֵּי תּוֹרִים; הִפְרִישׁ מָעוֹת לִשְׁתֵּי תּוֹרִים וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה (לְכָךְ נֶאֱמַר: ״מֵחַטָּאתוֹ״); הִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר, יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: ״עַל־חַטָּאתוֹ״. **מֵאַחַת מֵאֵלֶּה** • מֵאַחַת מִשָּׁלֹשׁ כַּפָּרוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן: אוֹ בַּעֲשִׁירוּת, אוֹ בְּדַלּוּת, אוֹ בְּדַלֵּי דַלּוּת (ת״כ); וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכִשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וְהַקַּלִּין יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקַּלִּין שֶׁבַּקַּלִּין יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאֵיפָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מֵאַחַת מֵאֵלֶּה״, לְהַשְׁוּוֹת קַלִּין לַחֲמוּרִין לְכִשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ, וְאֶת הַחֲמוּרִים לַקַּלִּין לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה בְּדַלֵּי דַלּוּת. **וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה** • לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁיִּהְיוּ שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין; זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת״כ): ״וְהָיְתָה לַכֹּהֵן״, וְאִם חוֹטֵא זֶה כֹּהֵן הוּא, תְּהֵא לוֹ כִּשְׁאָר מִנְחַת נִדְבַת כֹּהֵן, שֶׁהִיא בְּ״כָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל״ (לקמן ו טז).

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יד וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

(טו) נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם:

טו אֱנָשׁ אֲרֵי יְשַׁקַּר שְׁקַר וְיֵחוֹב בְּשָׁלוּ מִקּוּדְשַׁיָא דַיְיָ וְיַיְתִי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ כְּסַף סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לַאֲשָׁמָא:

רס״ו◄ **כִּי־תִמְעֹל מַעַל** • (ת״כ) אֵין ״מְעִילָה״ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא שִׁנּוּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א ה כה): ״וַיִּמְעֲלוּ בֵּאלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמֵּי־הָאָרֶץ״; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּסוֹטָה (במדבר ה): ״וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל״. **וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה׳** • שֶׁנֶּהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ. וְהֵיכָן הֶזְהַר? נֶאֱמַר כָּאן: ״חֵטְא״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: ״חֵטְא״ בִּתְרוּמָה (לקמן כב): ״וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא״. מַה לְּהַלָּן הִזְהִיר, אַף כָּאן הִזְהִיר. אִי, מַה לְּהַלָּן לֹא הִזְהִיר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל, אַף כָּאן לֹא הִזְהִיר אֶלָּא עַל הָאוֹכֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תִּמְעֹל מַעַל״, רִבָּה. **מִקָּדְשֵׁי ה׳** • הַמְיֻחָדִים לַשֵּׁם, יָצְאוּ קָדָשִׁים קַלִּים. **אַיִל** • לְשׁוֹן קָשֶׁה, כְּמוֹ (יחזקאל יז יג): ״וְאֶת־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח״, אַף כָּאן קָשֶׁה בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים. **בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים** • שֶׁיְּהֵא שָׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים. **רמב״ן**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַל הַחוֹטֵא בְּאֵלּוּ לְהָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. וְיִתְּכֵן שֶׁהַטַּעַם בַּשְּׁבוּעוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן חַיְּבֵי כְּרִיתוֹת, וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא טוֹעֶה בְּדָבָר מְצוּיָה, כִּי הַכֹּהֵן הָאוֹכֵל קָדָשִׁים וְהַבָּא לַמִּקְדָּשׁ לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת אוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹסֵק הוּא בְּמִצְוָה וְדַעְתּוֹ לַשָּׁמַיִם, וּלְפִיכָךְ אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא בְּהַעְלָמַת הַטֻּמְאָה רִבָּה לוֹ הַכָּתוּב כַּפָּרוֹת.

וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי טַעַם אֶחָד לְעוֹלָה שֶׁיִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הָאֲמוּרִין בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה. וְיָפֶה פֵּרֵשׁ.

(טו) וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה׳. נִקְרָא הַקָּרְבָּן הַזֶּה אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם. אֲבָל: וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה׳ הָאָמוּר לְמַעְלָה (פָּסוּק ו) בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, טַעֲמוֹ: וְהֵבִיא אֵת קָרְבָּנוֹ לַה׳, כִּי הַקָּרְבָּן הַהוּא חַטָּאת הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שָׁם): כְּשִׁבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת.

וְלֹא נִתְבָּרֵר מַה טַּעַם יִהְיֶה שֵׁם הַקָּרְבָּן הָאֶחָד חַטָּאת וְשֵׁם הָאֶחָד אָשָׁם, וְכֻלָּן יָבֹאוּ עַל חֵטְא. וְלֹא נוֹכַל לוֹמַר בַּעֲבוּר שֶׁהַחַטָּאת נְקֵבָה, כִּי יֵשׁ חַטָּאת זָכָר, שְׂעִירִים וּפָרִים. וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּהֵא מִפְּנֵי חֹמֶר הַחֵטְא, כִּי הַנֵּה הַמְצֹרָע מֵבִיא שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת, שֵׁם הָאֶחָד חַטָּאת וְהַשֵּׁנִי אָשָׁם. **וְהַנִּרְאֶה** בְּעֵינַי, כִּי שֵׁם אָשָׁם מוֹרֶה עַל דָּבָר גָּדוֹל אֲשֶׁר הֶעוֹשׂוֹ יִתְחַיֵּב לִהְיוֹת שֵׁמֶם וְאָבֵד בּוֹ, מִלְּשׁוֹן: הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים (תְּהִלִּים ה יא), וְיֶאֱשָׁמוּ נְאוֹת מִדְבָּר. וְכֵן: תֶּאְשַׁם שׁוֹמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ (הוֹשֵׁעַ יד א), וְכֵן: אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ (בְּרֵאשִׁית מב כא), נֶעֱנָשִׁים. וְחַטָּאת מוֹרָה עַל דָּבָר נָטֶה בּוֹ מִן הַדֶּרֶךְ, מִלְּשׁוֹן: אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֹא (שׁוֹפְטִים כ טז).

וְהִנֵּה אֲשַׁם גְּזֵלוֹת וַאֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם בָּאִים אַף עַל הַמֵּזִיד יִקָּרֵא קָרְבָּנָם אָשָׁם, וְכֵן אֲשַׁם הַנָּזִיר. אֲבָל אֲשַׁם מְעִילוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּשׁוֹגֵג, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּקָדְשֵׁי ה׳ יִקָּרֵא הַקָּרְבָּן אָשָׁם, כִּי הַחֵטְא הַגָּדוֹל יִתְחַיֵּב לִהְיוֹתוֹ אָשֵׁם בּוֹ, כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא מְעִילָה.

(טז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

רס״ו◄ **וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם •** (כריתות, כו) קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לַהֶקְדֵּשׁ.

טז וְיָת דִּי חָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלַּם וְיָת חֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן יָתֵהּ לְכַהֲנָא וְכַהֲנָא יְכַפַּר עֲלוֹהִי בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

(יז) וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ׃

יז וְאִם אֱנָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וַיַּעְבֵּד חֲדָא מִכָּל פִּקּוֹדַיָּא דַּיְיָ דִּי לָא כָשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְלָא יָדַע וַיֵּחוֹב וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ׃

רס״ו◄ **וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם. וְהֵבִיא •** הָעִנְיָן הַזֶּה מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁבָּא סָפֵק כָּרֵת לְיָדוֹ וְלֹא יָדַע אִם עָבַר עָלָיו אִם לָאו, כְּגוֹן: חֵלֶב וְשֶׁמֶן לְפָנָיו, וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵיהֶן הֶתֵּר, וְאָכַל אֶת הָאַחַת. אָמְרוּ לוֹ: אַחַת שֶׁל חֵלֶב הָיְתָה, וְלֹא יָדַע אִם זוֹ שֶׁל חֵלֶב אָכַל, הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי וּמֵגֵן עָלָיו כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ שֶׁוַּדַּאי חָטָא, וְאִם יִוָּדַע לוֹ לְאַחַר זְמַן, יָבִיא חַטָּאת. **וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ •** (ת״כ) רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֲרֵי הַכָּתוּב עָנַשׁ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּעַנֵּישׁ אֶת שֶׁיָּדַע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם נַפְשְׁךָ לֵידַע מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, צֵא וּלְמַד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא עַל מִצְוַת ״לֹא תַעֲשֶׂה״ וְעָבַר עָלֶיהָ, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ עָלָיו וּלְדוֹרוֹתָיו! וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרֻבָּה: שֶׁל טוֹבָה, אוֹ שֶׁל פֻּרְעָנוּת? הֲוֵי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה. אִם מִדַּת פֻּרְעָנוּת הַמְּעוּטָה, רְאֵה כַּמָּה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו, מִדָּה טוֹבָה הַמְרֻבָּה, הַיּוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפִּגּוּלִין וְהַנּוֹתָרוֹת וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים יז ו): ״עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְגוֹ׳״. אִם מִתְקַיֶּמֶת הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהָבִיא שְׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ לְעִנְיַן עֹנֶשׁ וַהֲזָמָה. אִם כָּךְ עָנַשׁ הַכָּתוּב לַנִּטְפָּל לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיְּשַׁלֵּם שָׁכָר טוֹב לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: (דברים כד יט) ״כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה״. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שם כד): ״לְמַעַן יְבָרֶכְךָ וְגוֹ׳״ — קָבַע הַכָּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּאת עַל־יָדוֹ מִצְוָה בְּלֹא יָדַע. אֱמֹר מֵעַתָּה: הָיְתָה סֶלַע צְרוּרָה בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה הֵימֶנּוּ, וּמְצָאָהּ הֶעָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ׳ 944)

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז) **כְּגוֹן חֵלֶב וְשֶׁמֶן לְפָנָיו וּכְסָבוּר שֶׁשְּׁתֵיהֶן הֶתֵּר וְאָכַל אֶת הָאַחַת** (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ בָּחֲרוּ רַז״ל בְּדֻגְמָה זוֹ דַּוְקָא – חֵלֶב וְשֶׁמֶן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בְּשׁוֹגֵג, סִימָן הוּא שֶׁתַּעֲנוּגוֹ מָצוּי בִּדְבָרִים רָעִים, שֶׁכֵּן דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה בְּלִי כַּוָּנָה מוֹרָה עַל הַמַּהוּת, בַּמֶּה הָאָדָם שָׁקוּעַ וּבַמֶּה הוּא מִתְעַנֵּג. מוּבָן אֵפוֹא, שֶׁתָּכְנוֹ שֶׁל **כָּל** סָפֵק אִסּוּר הוּא - הֵיכָן מָצוּי הַתַּעֲנוּג; וְהֵן חֵלֶב וְהֵן שֶׁמֶן בָּאִים מִתַּעֲנוּג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ׳ 942)

וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ה, יז)

עֶרְכּוֹ שֶׁל אָשָׁם תָּלוּי (שְׁתֵּי סְלָעִים) הוּא יוֹתֵר מֵעֶרְכּוֹ שֶׁל חַטָּאת. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא בְּשׁוֹגֵג אַךְ הוּא מַבְחִין בְּכָךְ וְיוֹדֵעַ שֶׁנִּכְשַׁל – סִימָן הוּא שֶׁבִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵינֶנּוּ מוּכָן לְהַשְׁלִים עִם מַצָּב שֶׁל חֵטְא. אַךְ כְּשֶׁנִּכְשַׁל בְּחֵטְא מִבְּלִי לָשִׂים לֵב לְכָךְ – הֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ עָלָיו שֶׁבִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵין מִדָּה מַסְפֶּקֶת שֶׁל רְתִיעָה מִפְּנֵי חֵטְא. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁאָשָׁם תָּלוּי בָּא לְכַפֵּר עַל פְּגָם נַפְשִׁי עָמֹק יוֹתֵר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעִנְיָן הַמְּצֹרָע, בַּעֲבוּר שֶׁהַמְּצֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת, וְהִנֵּה הוּא כְּבָר שָׁמֵם וְאָבֵד, וְיִקָּרֵא קָרְבָּנוֹ הָרִאשׁוֹן אָשָׁם, שֶׁיָּגֵן עָלָיו מִן הָאַשְׁמָה אֲשֶׁר הוּא שָׁמֵם בָּהּ, וְהַשֵּׁנִי חַטָּאת שֶׁהוּא מְכַפֵּר שִׁגְגוֹתָיו.

וְטַעַם אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁבְּעָלָיו סָבוּר שֶׁאֵין עָלָיו עֹנֶשׁ כִּי לֹא נוֹדַע שֶׁחָטָא, מִפְּנֵי זֶה הֶחְמִיר עָלָיו הַכָּתוּב בִּסְפֵקוֹ יוֹתֵר מִוַּדָּאוֹ, וְהִצְרִיכוֹ אַיִל בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וְאִלּוּ נוֹדַע חֶטְאוֹ הָיָה מֵבִיא חַטָּאת בַּת דַּנְקָא. וּקְרָאוֹ אָשָׁם לֵאמֹר שֶׁהוּא בִּשְׁנֵי סְלָעִים כַּאֲשָׁמוֹת הַחֲמוּרִים, לְרַמֹּז לוֹ שֶׁאִם יִהְיֶה נָקֵל בְּעֵינָיו וְלֹא יָבִיא כַּפָּרָתוֹ שָׁמֵם יִהְיֶה בַּעֲוֹנוֹ. וְזֶה טַעַם: אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשֵׁם לַה׳ (פָּסוּק יט). יֹאמַר כִּי הַקָּרְבָּן הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא עַל הַסָּפֵק אָשָׁם הוּא, כִּי אָשֹׁם אָשֵׁם לַה׳ הֵיוֹדֵעַ כָּל תַּעֲלוּמוֹת. וְאִם אוּלַי חָטָא לוֹ יַעֲנִישֶׁנּוּ. וְכֵן מַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה (פָּסוּק ו): וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ, בַּעֲבוּר כִּי מִן הַנִּזְכָּרִים מִזִּידִין, כְּגוֹן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, יַזְכִּיר בּוֹ אָשָׁם, וְהוּא חַטָּאת. **וְעַל** דֶּרֶךְ הָאֱמֶת עוֹד, הַקָּרְבָּן הַבָּא נִקְבָּה עַל חֵטְא יִקָּרֵא חַטָּאת, וְהַזָּכָר יִקָּרֵא אָשָׁם. הַשְּׂעִירִים וְהַפָּרִים יִקָּרְאוּ גַּם כֵּן חַטָּאת בַּעֲבוּר שֶׁהֵם לְחַטָּאת.

(יח) וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ׃

יח וַיְיָתִי דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא עַל שָׁלוּתֵהּ דְּאִשְׁתְּלִי וְהוּא לָא יָדַע וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ׃

רש״י ◄ **בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם** • בְּעֵרֶךְ הָאָמוּר לְמַעְלָה. **אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע** • (ת״כ) הָא אִם יָדַע לְאַחַר זְמַן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה, עַד שֶׁיָּבִיא חַטָּאת. הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁנִּתְעָרְפָה וְאַחַר־כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג.

(יט) אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה׃ פ

יט אַשָׁמָא הוּא עַל חוֹבְתֵהּ דְּהוּא חָב אֲשָׁמָא יְקָרֵב קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם** • הָרִאשׁוֹן כֻּלּוֹ קָמֵץ, שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר. וְהָאַחֲרוֹן חֶצְיוֹ קָמֵץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּח, שֶׁהוּא לְשׁוֹן פָּעַל. וְאִם תֹּאמַר: מִקְרָא שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הוּא, כְּבָר נִדְרַשׁ הוּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. **אָשֹׁם אָשַׁם** • לְהָבִיא אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, שֶׁיְּהֵא אַיִל (בן שתי שנים). יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצֹרָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הוּא״.

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כא) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ׃

כא אֱנַשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וִישַׁקַּר שְׁקַר קֳדָם יְיָ וִיכַדֵּב בְּחַבְרֵהּ בְּפִקְדּוֹנָא אוֹ בְשֵׁתָּפוּת יְדָא אוֹ בִגְזֵלָא אוֹ אַנִּיס יָת חַבְרֵהּ׃

רש״י ◄ **נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא,** (ת״כ פכ״ב) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּמָעֲלָה מַעַל בַּה״? לְפִי שֶׁכָּל הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן, אֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר, לְפִיכָךְ, בִּזְמַן שֶׁהוּא מְכַחֵשׁ — מְכַחֵשׁ בָּעֵדִים וּבַשְּׁטָר, אֲבָל הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתֵּדַע בּוֹ נְשָׁמָה אֶלָּא שְׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם, לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְכַחֵשׁ, מְכַחֵשׁ בַּשְּׁלִישִׁי שֶׁבֵּינֵיהֶם. **בִּתְשׂוּמֶת יָד** • שֶׁשָּׂם בְּיָדוֹ מָמוֹן לְהִתְעַסֵּק, אוֹ בְּמִלְוָה. **אוֹ בְגָזֵל** • שֶׁגָּזַל מִיָּדוֹ כְּלוּם. **אוֹ עָשַׁק** • הוּא שְׂכַר שָׂכִיר.

(כב) אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה׃

כב אוֹ אַשְׁכַּח אֲבֵדְתָּא וִיכַדֵּב בַּהּ וְאִשְׁתְּבַע עַל שִׁקְרָא עַל חָדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד אֱנָשָׁא לְמֵיחַב בְּהֵן׃

רש״י ◄ **וְכִחֵשׁ בָּהּ** • שֶׁכָּפַר עַל אַחַת מִכָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא וּלְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר לִכְפִירַת מָמוֹן.

(כג) וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא׃

כג וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱטֵי וְיֵחוֹב וְיָתֵב יָת גְּזֵלָא דִּי גְזַל אוֹ יָת עֲשָׁקָא דִּי עַשַׁק אוֹ יָת פִּקְדּוֹנָא דִּי אִתְפְּקַד לְוָתֵהּ אוֹ יָת אֲבֵדְתָּא דִּי אַשְׁכָּח׃

רש״י ◄ **כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם** • (שבועות כד) כְּשֶׁיַּכִּיר בְּעַצְמוֹ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וְלָדַעַת וּלְהִתְוַדּוֹת כִּי יֶחֱטָא (גֵּירְסַת סְפָרִים אֲחֵרִים: וּבְדַעְתּוֹ לְהִתְוַדּוֹת כִּי חָטָא) **וְאָשֵׁם.**

(כד) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ׃

כד אוֹ מִכָּל דִּי יִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וִישַׁלֵּם יָתֵהּ בְּרֵישֵׁהּ וְחֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי לְדִי הוּא דִילֵהּ יִתְּנִנֵּהּ בְּיוֹמָא דְחוֹבְתֵהּ׃

רש״י ◄ **בְּרֹאשׁוֹ** • הוּא הַקֶּרֶן, רֹאשׁ הַמָּמוֹן. **וַחֲמִשָּׁתָיו** • (ב״ק קח א) רִבְּתָה תּוֹרָה חֲמִשִּׁיּוֹת הַרְבֵּה לְקֶרֶן אַחַת, שֶׁאִם כָּפַר בַּחֹמֶשׁ וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, חוֹזֵר וּמֵבִיא חֹמֶשׁ עַל אוֹתוֹ חֹמֶשׁ. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו פָּחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה. **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ** • (לְאַפּוּקֵי בְּנוֹ וּשְׁלוּחוֹ. ת״כ) לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ (ב״ק קג).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח״ז ע׳ 9)

וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ (ה, כד) **לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ - לְמִי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁלּוֹ** (רש״י) לִכְאוֹרָה לְשֵׁם מַה צָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַחֹמֶשׁ יְשֻׁלַּם לַנִּגְזָל? וְיֵשׁ לוֹמַר, מַטְרָתָהּ שֶׁל תּוֹסֶפֶת הַחֹמֶשׁ הִיא קְנָס לַגַּזְלָן, וְלֹא פִּצּוּי

לַגַּזְל. לָכֵן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין חֲשִׁיבוּת מִי יְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף, אוֹ שֶׁיִּתֵּן אֶת הַכֶּסֶף לְהֶקְדֵּשׁ. לָכֵן מְחַדֵּשׁ הַפָּסוּק שֶׁאָמְנָם הַחֹמֶשׁ הוּא קְנָס לַגַּזְלָן אַךְ יֵשׁ לְשַׁלְּמוֹ לַנִּגְזָל.

(כה) וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן:

כה וְיָת אַשְׁמֵהּ יַיְתִי לְקֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בְּפַרְסָנֵהּ לַאֲשָׁמָא לְוָת כַּהֲנָא:

(כו) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָּהּ:

כו וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ עַל חֲדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד לְמֵיחַב בַּהּ: פ פ פ

קי״א פסוקים, דעוא״ל סימן. ציו״ה סימן. חסלת פרשת ויקרא

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום בישעיה פרק מג

כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: כב וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל: כג לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ וּזְבָחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה: כד לֹא־קָנִיתָ לִּי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זְבָחֶיךָ לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאתֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ: כה אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: כו הַזְכִּירֵנִי נִשְׁפְּטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק: כז אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי: כח וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ וְאֶתְּנָה לַחֵרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים: **מד** א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בָּחַרְתִּי בוֹ: ב כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂךָ וְיֹצֶרְךָ מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיְשֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ: ג כִּי אֶצֹּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנוֹזְלִים עַל־יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ: ד וְצָמְחוּ בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־מָיִם: ה זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה: ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי־כָמוֹנִי יִקְרָא וַיַּגִּידֶהָ וְיַעְרְכֶהָ לִּי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ: ח אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדָי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדָי וְאֵין צוּר בַּל־יָדַעְתִּי: ט יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ וַחֲמֻדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדְעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ: י מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד: יב חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יִצְּרֵהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיִּעָף: יג חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָוֶה יְתָאֲרֵהוּ בַשֶּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת: יד לִכְרֹת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן וַיְאַמֵּץ־לוֹ בְּעֲצֵי יָעַר נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל: טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחֹם אַף־יַשִּׁיק וְאָפָה לָחֶם אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגָּד־לָמוֹ: טז חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר יֹאכֵל יִצְלֶה צָלִי וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוּר: יז וּשְׁאֵרִיתוֹ לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגָּד־לוֹ וְיִשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: יח לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טָח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם: יט וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לֶחֶם אָצְלֶה בָשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לְבוּל עֵץ אֶסְגּוֹד: כ רֹעֶה אֵפֶר לֵב הוּתַל הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא

יֹאמַר הֲלוֹא שֶׁקֶר בִּימִינִי: כא זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא
תִנָּשֵׁנִי: כב מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: כג רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה
הָרִיעוּ תַחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

הפטרת שבת ראש חודש לשנים מקרא ואחד תרגום בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי:
ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי:
ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה
בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי
וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים
אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ: ו קוֹל
שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו: ז בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר: ח מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה
גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: ט הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ:
י שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינְקוּ
וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֻצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: יב כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ
כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ
תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ: יד וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה
יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ
וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים
וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה:
יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשַׂמְתִּי
בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם |
מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר
יְהוָה: כב כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד
זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:
כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן
לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

הפטרה לפרשת החודש נדפסה בעמ' קעא

שיעורי תהלים לשבת פרשת ויקרא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד אדר מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום רביעי - כ"ז אדר** מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שני - כ"ה אדר פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	**יום חמישי - כ"ח אדר** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שלישי - כ"ו אדר פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום שישי - כ"ט אדר** מפרק קמ עד סוף פרק קנ
שבת קודש - א' ניסן פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט	

יום ראשון כ"ד אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מז, זאת ועוד אחרת... עד עמ' 94, כמו האבות.

זאת – מלבד המעלה, שעל ידי קיום מצוות ולימוד תורה מתעלה הכוח של הנפש החיונית בקדושה, **וְעוֹד אַחֶרֶת,** – יש בכך מעלה נוספת: **שֶׁכֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר בְּתַלְמוּד תּוֹרָה אוֹ תְּפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ** – הכוח המתלבש בקיום **מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת** - **חָרֵי כָּל גִּדּוּלוֹ וְחַיּוּתוֹ** – התפתחותו וקיומו של כוח זה באים, **מֵהַדָּם, שֶׁהוּא** – הדם, **מִקְלִיפַּת נוֹגַהּ מַמָּשׁ, שֶׁהֵן כָּל אֳכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁאָכַל וְשָׁתָה וְנַעֲשׂוּ דָּם, שֶׁהָיוּ** – לפני כן, **תַּחַת מֶמְשַׁלְתָּהּ,** – של קליפת נוגה, **וְיָנְקוּ חַיּוּתָם מִמֶּנָּה,** – מקליפה נוגה, **וְעַתָּה** – בשעת לימודו תורה, תפילתו או עשייתו מצוה מעשית, **הִיא** – קליפת נוגה, **מִתְהַפֶּכֶת מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלֶלֶת בַּקְּדֻשָּׁה, עַל יְדֵי כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַגָּדֵל מִמֶּנָּה, שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ** – באמצעות העובדה שכוח זה מתלבש, **בְּאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ** – של תורה ותפילה, **אוֹ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ,** – של אותה מצוה, **אֲשֶׁר הֵן הֵן** – אותיות התורה ותפילה ומעשה המצוה, **פְּנִימִיּוּת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים, וְחַיּוּתָן נִכְלָל גַּם כֵּן בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְחַיּוּתָן נִכְלָל וְעוֹלֶה גַּם כֵּן כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית.** – הנה על ידי כך עולה לקדושה גם החיות של כל הדברים שאכל ושתה, ושעל ידם קיבל את הכוח לקיים את המצוה או ללמוד את התורה, **וְעַל יְדֵי זֶה תַּעֲלֶה גַּם כֵּן כְּלָלוּת קְלִפַּת נוֹגַהּ, שֶׁהִיא** – קליפת נוגה, **כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי וְהַחֻמְרִי.** – ומתי נכללת כל החיות של העולם הזה הגשמי – בקדושה? **כַּאֲשֶׁר כָּל הַנְּשָׁמָה וְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית**[23] **שֶׁבְּכָל יִשְׂרָאֵל, הַמִּתְחַלֶּקֶת בִּפְרָטוּת לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא,** – שש מאות אלף הוא המספר הכללי של נשמות כלל ישראל. הנשמות שמעל מספר זה, הן פרטים וניצוצות משש מאות האלף – כדלקמן, וכאשר כל שש מאות אלף, "ששים רבוא" הנשמות **תְּקַיֵּם כָּל נֶפֶשׁ פְּרָטִית כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה: שְׁפ"ח לֹא תַעֲשֶׂה** – להישמר שלא לעבור עליהן, כדי **לְהַפְרִיד שְׁפ"ח גִּידִים שֶׁל דַּם נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבַּגּוּף, שֶׁלֹּא יִינְקוּ וִיקַבְּלוּ חַיּוּת בַּעֲבִירָה זוֹ מֵאַחַת מִשֶּׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמֵּהֶן** – משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **נִשְׁפָּעִים שפ"ח לֹא תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא** – ולא רק הלא־תעשה שבתורה אלא גם **וְעַנְפֵיהֶן שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן,** – וכפי שלמדנו בפרק ז' שגם "ענפים" אלה שמדרבנן, מקבלים חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי. כל הדברים המקבלים השפעתם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, אינם יכולים להתעלות לקדושה; וכשאדם עובר חלילה על דברים אלה, מקבל אז גיד הדם של האדם (אותו גיד שיש לו שייכות לאותה עבירה) את חיותו משלש הקליפות הטמאות לגמרי, **וְשׁוּב לֹא תוּכַל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית לַעֲלוֹת אֶל ה', אִם נִטְמְאָה בְּטֻמְאַת הַשֶּׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, שֶׁאֵין לָהֶן עֲלִיָּה לְעוֹלָם כִּי אִם בְּטוּל וְהַעֲבָרָה לְגַמְרֵי,** – שלש הקליפות הטמאות, בניגוד לקליפת נוגה, אין אפשרות להעלותן לקדושה כי אם לבטלן לגמרי. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24]**: "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ";** – ומאחר

ליקוטי אמרים

זאת ועוד אחרת שכח נפש החיונית המתלבשת באותיות הדבור בת"ת או תפלה וכיוצא בהן או מצות מעשיות הרי כל גידולו וחיותו מהדם שהוא מקליפת נוגה ממש שהן כל אוכלין ומשקין שאכל ושתה ונעשו דם שהיו תחת ממשלתה וינקו חיותם ממנה ועתה היא מתהפכת מרע לטוב ונכללת בקדוש' ע"י כח נפש החיונית הגדל ממנה שנתלבש באותיות אלו או בעשיה זו אשר הן הן פנימיות רצונו ית' בלי שום הסתר פנים וחיותן נכלל ג"כ באור א"ס ב"ה שהוא רצונו ית' ובחיותן נכלל ועולה ג"כ כח נפש החיונית וע"י זה תעלה ג"כ כללות קליפת נוגה שהיא כללות החיות של עו"הז הגשמי והחומרי כאשר כל הנשמה ונפש האלהית שבכל ישראל המתחלקת בפרטות לששים רבוא תקיים כל נפש פרטית כל תרי"ג מצות התורה שם"ה ל"ת להפריד שם"ה גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה זו מאחת משלש קליפות הטמאות לגמרי שמהן נשפעים שם"ה לא תעשה דאורית' וענפיהן שהן מדרבנן ושוב לא תוכל נפש החיונית לעלות אל ה' אם נטמאה בטומאת השלש קליפות הטמאות שאין להן עליה לעולם כ"א ביטול והעברה לגמרי כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ורמ"ח מצות עשה להמשיך

---

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע, הרי רק בנפש החיונית עסקינן ע"ע, ואולי מפני שבתרי"ג כמה מצות שבמחשבה ישנן, וצ"ע". כ"ק אדמו"ר שליט"א עומד בהערתו זו על מה שלמדנו שהרי כאן מדובר אודות הנפש החיונית, כפי שרבנו הזקן מתחיל את הענין, שכוח הנפש החיונית המתלבש באותיות הלימוד, התפילה ומצוות מעשיות, שגידולה וחיותה (של הנפש החיונית) הם מאכילה ושתיה הבאים מקליפת נוגה - ועל ידי הנפש החיונית נהפכת ונכללת החיות של קליפת נוגה - בקדושה וכו' - ורבנו הזקן מסביר את הענין באופן מפורט בעבודה של שני סוגי המצוות, לא־תעשה ועשה, איך שהנפש החיונית (ובמילא גם החיות של העולם הזה) מתאחדת על ידן ברצונו יתברך ובאור אין סוף ברוך הוא - מדוע, איפוא, משתמש כאן רבנו הזקן בלשון "כאשר כל הנשמה ונפש האלקית", כשהיה יותר מתאים להזכיר את הנפש החיונית? ומתרץ הרבי שליט"א ש"אולי" הטעם הוא מפני שבין תרי"ג המצוות ישנן מספר מצוות הנעשות במחשבה - ובכן, פעולתה של הנפש החיונית מתבטאת בעיקר בדיבור ובמעשה, מכיוון שהנפש החיונית קשורה באברים גשמיים שבהן ועל ידן נעשות כל המצוות שבדיבור ובמעשה; ואילו המצוות שבמחשבה מתבצעות בעיקר על ידי הנשמה והנפש האלקית, בלי תיווכה הממשי של הנפש החיונית. לכן משתמש כאן רבנו הזקן בלשון "נפש האלקית", כי הכוח המקורי לכל המצוות הוא הרי הנפש האלקית. **24.** זכרי' יג, ב.

שהדברים הנשפעים משלש הקליפות הטמאות לגמרי, אין באפשרותם להתעלות לקדושה, ואם יעבור אדם על אחת משס"ה מצוות הלא־תעשה או "ענפיהן" – לא יכול להתעלות לקדושה **אותו פרט** של הנפש החיונית שהשתמש בו באותה עבירה; הרי מובן שעל ידי הישמרותו מלעבור על **כל** שס"ה מצוות הלא־תעשה, הוא מבטיח **שכל** נפשו החיונית תוכל להתעלות לקדושה, **וּרְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה** – את מצוות העשה תקיים כל נפש פרטית של יהודי, כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, לְהַעֲלוֹת לוֹ** – להקב"ה, **וּלְקַשֵּׁר וּלְיַחֵד בּוֹ כְּלָלוּת הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית שֶׁבְּרַמ"ח אֶבְרֵי הַגּוּף, בְּיִחוּד גָּמוּר** – שעל ידי קיום מצוות, מתעלה הנפש ומתקשרת ומתאחדת עם הקב"ה, **לִהְיוֹת לַאֲחָדִים מַמָּשׁ,** – עם הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, וְהֵם** – אברי האדם והחיות של הנפש החיונית שבהם, נעשים **לוֹ** – להקב"ה, **לְמֶרְכָּבָה כְּמוֹ הָאָבוֹת.** – שהיו "מרכבה" להקב"ה, שכל אבריהם היו בטלים ומאוחדים עם הרצון העליון – כפי שלמדנו בפרק כ"ג – כך יהיו כל אבריו של כל יהודי "מרכבה" להקב"ה, על ידי ענין המצוות.

ליקוטי אמרים

אור א"ס ב"ה למטה להעלות לו ולקשר ולייחד בו כללות הנפש החיונית שברמ"ח אברי הגוף ביחוד גמור להיות לאחדים ממש כמו שעלה ברצונו ית' להיות לו דירה בתחתונים והם לו למרכבה כמו האבות.

יום שני כ"ה אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 94, ומאחר שכללות נפש... עד עמ' מח, יצירה עשי'.

וּמֵאַחַר שֶׁכְּלָלוּת נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית שֶׁבִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה מֶרְכָּבָה קְדוֹשָׁה לַה' - אַזַּי גַּם כְּלָלוּת הַחִיּוּת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהִיא קְלִפַּת נֹגַהּ עַכְשָׁו, – לפני ביאת המשיח, החיות של העולם הזה היא מקליפת נוגה, **תֵּצֵא אָז** – החיות כולה של העולם הזה, **מִטֻּמְאָתָהּ וְחֶלְאָתָהּ,** – "טומאתה" היינו הרע שבקליפת נוגה, ו"חלאתה" היינו הטוב שבנוגה, שגם טוב זה אינו מקדושה, אלא מקליפה, **וְתַעֲלֶה לִקְדֻשָּׁה לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה לַה',** – לעתיד לבוא, **בְּהִתְגַּלּוּת כְּבוֹדוֹ,** – כבוד ה', **"וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו",** – כל בני האדם יראו אלקות, **וְיוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזּוֹ, "וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ", וְיִשְׂרָאֵל יִרְאוּ עַיִן בְּעַיִן כִּבְמַתַּן תּוֹרָה,** – ה"עין שלמטה", העין האנושית, תראה את האמת של אלקות, כמו שרואה זאת ה"עין שלמעלה" – כפי שהיה הדבר בשעת מתן תורה, **דִּכְתִיב**[25]**:** – במתן תורה: **"אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ".** – שההסתרה ששם אלקים מסתיר על ההתגלות האלקית של שם הוי' – אינה הסתרה כלל, אלא, שבשעת מתן תורה, היה זה לזמן קצר בלבד, ואילו לעתיד לבוא זה יהיה באופן תמידי. **וְעַל יְדֵי זֶה** – שקליפת נוגה תעלה לקדושה, **יִתְבַּלְּעוּ וְיִתְבַּטְּלוּ לְגַמְרֵי כָּל הַשָּׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת,** – **"יתבלעו מל' בלע המות"** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: הפירוש הפשוט של "יתבלעו" הוא – בליעה, ולפי זה היה מקום לומר שהדבר שנבלע נמצא באיזה מקום שהוא, אך כאן הפירוש של "יתבלעו" הוא מלשון "בלע המות", כלומר – כליון והכחדה גמורה. העובדה שקליפת נוגה תעלה לקדושה, כתוצאה מקיום המצוות תביא ממילא לידי כך ששלש הקליפות הטמאות תתבטלנה, **כִּי יְנִיקָתָן וְחַיּוּתָן מֵהַקְּדֻשָּׁה עַכְשָׁו הִיא עַל יְדֵי קְלִפַּת נֹגַהּ הַמְמֻצַּעַת בֵּינֵיהֶן.** – קליפת נוגה היא ממוצעת בין שלש הקליפות הטמאות לבין, להבדיל, קדושה – שכן, שלש הקליפות הטמאות בהיותן טומאה ורע בלבד, בלי קורטוב של טוב, אין להם שום שייכות לקדושה שתוכלנה לקבל חיותן מקדושה; ורק על ידי קליפת נוגה, שהיא "ממוצע", בהיותה מורכבת מטוב ורע – בגלל הטוב שבה יש לה שייכות לקדושה ובגלל הרע שבה יש לה שייכות לקליפות הטמאות – הרי על ידי "תיווך" קליפת נוגה, אפשר לשלש הקליפות הטמאות לינוק חיות מקדושה. ואילו, כשקליפת נוגה תתעלה לקדושה, לא יוכלו, ממילא, שאר הקליפות לינוק יותר את חיותן ותתבטלנה לגמרי. **וְנִמְצָא, כִּי כָּל תַּכְלִית שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁהוּא גִּלּוּי כְּבוֹדוֹ וַאֲלֻהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ - תָּלוּי בְּהַמְשָׁכַת אֱלֻהוּתוֹ וְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְנֶפֶשׁ**

ליקוטי אמרים

ומאחר שכללות נפש החיונית שבכללות ישראל תהיה מרכבה קדושה לה' אזי גם כללות החיות של עו"הז שהיא קליפת נוגה עכשיו תצא אז מטומאת' וחלאתה ותעלה לקדושה להיות מרכבה לה' בהתגלות כבודו וראו כל בשר יחדיו ויופיע עליהם בהדר גאון עוזו וימלא כבוד ה' את כל הארץ וישראל יראו עין בעין כבמתן תורה דכתיב אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו ועל ידי זה יתבלעו ויתבטלו לגמרי כל השלש קליפות הטמאות כי יניקתן וחיותן מהקדושה עכשיו היא ע"י קליפת נוגה הממוצעת ביניהן ונמצא כי כל תכלית של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי כבודו ואלהותו ית' ולהעביר רוח הטומאה מן הארץ תלוי בהמשכת אלהותו ואור א"ס ב"ה לנפש החיונית

---

25. דברים ד, לה.

הַחִיּוּנִית שֶׁבִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל רְמַ"ח אֵבָרֶיהָ, – של הנפש. ועל ידי מה באה לנפש המשכה זו? – **עַל יְדֵי קִיּוּמָהּ כָּל רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה,** – ועל ידי המשכת האלקות לנפש החיונית, נמשכת אלקות גם בכל העולם כולו; **וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִמֶּנָּה,** – מהנפש החיונית של כל אחד מכלל ישראל, **בִּשְׁמִירָתָהּ כָּל שְׁס"ה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,** – הישמרות זו מלעבור על שס"ה מצוות לא־תעשה, מביאה **שֶׁלֹּא יִינָקוּ מִמֶּנָּה** – מהנפש החיונית, ועל ידה מקדושה, **שְׁס"ה גִּידֶיהָ.** – של טומאה. כיצד מושגת הכחדתה של רוח הטומאה בכל העולם, על ידי קיום ושמירת תרי"ג המצוות על ידי בני ישראל? – **כִּי כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת, הֵם כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל כְּלָלוּת הָעוֹלָם, כִּי בִּשְׁבִילָם** – בשביל נשמות ישראל, **נִבְרָא,** – ומאחר שהעולם כולו חי ומתקיים בשביל נשמות ישראל, יוצא אשר, **וְכָל פְּרָט מֵהֶם** – בנשמות ישראל, **הוּא כּוֹלֵל וְשַׁיָּךְ לוֹ הַחַיּוּת שֶׁל חֵלֶק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מִכְּלָלוּת הָעוֹלָם** – כלומר, העולם מתחלק כאילו לשש מאות אלף חלקים, שכל אחד מהם שייך לאחת משש מאות אלף הנשמות, ומשום כך יש לכל נשמה החלק **הַתְּלוּי** – חלק זה של העולם, תלוי **בְּנַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית, לְהַעֲלוֹתוֹ לַה' בַּעֲלִיָּתָהּ,** – על ידי עליית הנפש החיונית הפרטית של יהודי. **דְּהַיְנוּ** – כלומר: כיצד הוא מעלה את החלק מהעולם? – **בְּמַה** – על ידי, **שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ** – בדברים **מֵעוֹלָם הַזֶּה לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית** – במטרה לנצל אותם **לַעֲבוֹדַת ה',** – על ידי השתמשותו בעניני העולם הנצרכים לגופו ולנפשו החיונית, לשם עבודת ה' – הוא מעלה את חלקו בעולם. **כְּגוֹן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְדוֹמֵיהֶם, וְדִירָה וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישָׁיו.** – כשהוא משתמש בכל הדברים הללו לעבודת ה', הוא מעלה על ידם את חלקו בעולם להקב"ה. ברם, ישנן הרי יותר משש מאות אלף, "ששים רבוא" נשמות, ונוסף לכך בלתי אפשרי הדבר שיהודי אחד ישתמש בחלק משששים רבוא של כל העולם? **אֶלָּא שֶׁשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת אֵלּוּ** – שהן פרטים מהנשמה הכללית של כללות ישראל, **הֵן שָׁרָשִׁים,** – וכשם שכל שורש מתחלק ומתפשט להרבה ענפים ופרטים – כך גם ביחס לנשמות שהן "שרשים" – **וְכָל שֹׁרֶשׁ מִתְחַלֵּק לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נִיצוֹצוֹת, שֶׁכָּל נִיצוֹץ הוּא נְשָׁמָה אַחַת, וְכֵן בְּנֶפֶשׁ וְרוּחַ, בְּכָל עוֹלָם מֵאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – ישנה בחינת נפש, או בחינת רוח או נשמה מעולם האצילות ואותו דבר מעולם הבריאה וכו',

ליקוטי אמרים

שבכללות ישראל בכל רמ"ח אבריה ע"י קיומה כל רמ"ח מצות עשה ולהעביר רוח הטומאה ממנה בשמירת' כל שס"ה מצות ל"ת שלא יינקו ממנה שס"ה גידיה כי כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות הם כללות החיות של כללות העולם כי בשבילם נברא וכל פרט מהם הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' בעלייתה דהיינו במה שמשתמש מעו"הז לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתיה ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו אלא ששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשי' וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אצילו' בריאה יצירה עשיה

יום שלישי כ"ו אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מח, וכל ניצוץ לא ירד... עד עמ' 96, ניצוצין וכו'.

וְכָל נִיצוֹץ – של נשמה, **לֹא יָרַד לָעוֹלָם הַזֶּה,** – כדי לתקן ולהעלות את עצמו, כי אם לתקן את הגוף והנפש החיונית – כפי שרבנו הזקן מסביר להלן. כיוון שרבנו הזקן מזכיר כאן את ירידת הנשמה, הוא מפסיק (כמאמר המוסגר) כדי להדגיש גודל הירידה לגבי הנשמה, שגם אם ניצוץ הנשמה יגיע כאן למטה לדרגה העליונה ביותר של אהבה ויראה של צדיק גמור – אין זה שווה לאהבה וליראה של הנשמה למעלה, לפני ירידתה למטה – **אַף שֶׁהִיא** – ירידת הנשמה לעולם הזה, **יְרִידָה גְּדוֹלָה וּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ,** – לנשמה, **כִּי גַּם שֶׁיִּהְיֶה** – בירידתו למטה בגוף, **צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** – המדריגה העליונה ביותר באהבה ויראה, **לֹא יַגִּיעַ** – ניצוץ הנשמה של הצדיק, **לְמַעֲלוֹת דְּבֵקוּתוֹ בַּה' בְּרִחוּלוֹ וּרְחִימוּ** ביראה ואהבה שהיו לניצוץ הנשמה, **בְּטֶרֶם יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה הַחָמְרִי, לֹא מִינָהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ,** – לא ממנה ואף לא ממקצת ממנה, **וְאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** – בין היראה והאהבה של הנשמה למעלה, לבין יראתה ואהבתה בהיותה למטה בגוף, **כְּלָל, כְּנוֹדָע לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁהַגּוּף אֵינוֹ יָכוֹל לְסְבֹּל כוֹ',** – יראה ואהבה גדולות כאלו שיש לנשמה למעלה, הרי שהירידה הגדולה של הנשמה, היא לא עבור עצמה – **אֶלָּא יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית, הוּא כְּדֵי לְתַקְּנָם** – את הגוף ונפש הבהמית, **בְּלִבַּד, וּלְהַפְרִיד מֵהֶרַע שֶׁל**

ליקוטי אמרים

וכל ניצוץ

לא ירד לעו"הז אף שהיא ירידה גדולה ובחי' גלות ממש כי גם שיהיה צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים לא יגיע למעלות דביקותו בה' בדחילו ורחימו בטרם ירידתו לעו"הז החומרי לא מינה ולא מקצתה ואין ערך ודמיון ביניהם כלל כנודע לכל משכיל שהגוף אינו יכול לסבול כו' אלא ירידתו לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש החיונית הוא כדי לתקנם בלבד

שֶׁלֹּשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, עַל יְדֵי שְׁמִירַת שֵׁם"ה לֹא תַּעֲשֶׂה וְעַנְפֵיהֶן, – לְהִישָׁמֵר מֵאִיסּוּרִים דְּאוֹרַיְיתָא וּדְרַבָּנָן, וּלְהַעֲלוֹת נַפְשׁוֹ הַחִיּוֹנִית עִם חֶלְקָהּ הַשַּׁיָּךְ לָהּ מִכְּלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה, וּלְקַשְּׁרָם וּלְיַחֲדָם בְּאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר יַמְשִׁיךְ בָּהֶם – וְזֹאת, עַל יְדֵי קִיּוּמוֹ כָּל רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה בְּנַפְשׁוֹ הַחִיּוֹנִית, שֶׁהִיא הִיא – הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית, הַמְקַיֶּמֶת כָּל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ הָאַלְקִית יְכוֹלָה לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עִם הַגּוּף הַגַּשְׁמִי, אֶלָּא עַל יְדֵי הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית. שֶׁכֵּן, בְּלַעְדֶּיהָ אֵין הַנֶּפֶשׁ הָאַלְקִית יְכוֹלָה לִפְעוֹל בַּגּוּף. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר כ"ו]: כִּי הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן כְּלָל כוֹ', וְלֹא הֶצְרְכָה לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכוֹ', – וּבַגּוּף וּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹר – אֶלָּא, כְּדֵי לְתַקְּנָם כוֹ', – אֶת הַגּוּף וּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְהוּא מַמָּשׁ[26] דֶּגֶמֶת סוֹד גְּלוּת הַשְּׁכִינָה, לְבָרֵר נִיצוֹצִין וְכוֹ'. – כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁכִינָה יְרִידָה לְגָלוּת כְּדֵי לְבָרֵר וּלְהַעֲלוֹת אֶת נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּפְלוּ בַּקְּלִיפָּה – כָּךְ גַּם יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף, דָּבָר הַמְּהֻוָּה גָּלוּת לְגַבָּהּ, כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת הַגּוּף וּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּלְבָרֵר אֶת נִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבָּהֶם. עַל כָּל פָּנִים, מוּסְבֶּרֶת עַתָּה הֵיטֵב מַעֲלַת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת: כִּיוָּן שֶׁכָּל תִּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת וִירִידַת הַנִّשְׁמָה לְמַטָּה, הוּא כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֶת הַגּוּף וּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְעַל יְדֵי כָּךְ גַּם אֶת כָּל הָעוֹלָם – הֲרֵי הַדָּבָר מִתְבַּצֵּעַ בְּעִיקַּר עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, הַנַّעֲשׂוֹת עִם הַגּוּף וּהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית.

ליקוטי אמרים

ולהפרידם מהרע של שלש קליפות הטמאות על ידי שמירת שם"ה לא תעשה וענפיהן ולהעלות נפשו החיונית עם חלקה השייך לה מכללות עו"הז ולקשרם ולייחדם באור א"ס ב"ה אשר ימשיך בהם ע"י קיומו כל רמ"ח מצות עשה בנפשו החיוני' שהיא היא המקיימ' כל מצות מעשיות כנ"ל וכמ"ש [בע"ח שער כ"ו] כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה להתלבש בעו"הז וכו' רק להמשיך אור לתקנם כו' והוא ממש דוגמת סוד גלות השכינה לברר ניצוצין וכו'.

יום רביעי כ"ז אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 96, ובזה יובן מה... עד עמ' מט, אחרות.

וּבָזֶה – בְּמַה שֶׁהוּסְבַּר, שֶׁמַּעֲלַת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת מִתְבַּטֵּאת בְּכָךְ שֶׁעַל יְדֵן מִתְעַלִּית הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית, יוּבָן מַה שֶּׁהִפְלִיגוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[27] בְּמְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלַת הַצְּדָקָה, וְאָמְרוּ שֶׁ"שְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת", וּבְכָל תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי הִיא – מִצְוַת הַצְּדָקָה, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִצְוָה" סְתָם, – כְּשֶׁאוֹמְרִים שֶׁאָדָם עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת מִצְוָה (סְתָם), הַכְּוָונָה הִיא לְמִצְוַת הַצְּדָקָה, כִּי כָּךְ הָיָה הֶרְגֵּל הַלָּשׁוֹן לִקְרֹא צְדָקָה בְּשֵׁם "מִצְוָה" סְתָם, – וְכָל כָּךְ לָמָה? מִפְּנֵי שֶׁהִיא – מִצְוַת הַצְּדָקָה, עִקַּר הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, שֶׁכֻּלָּן – כָּל הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, הֵן רַק – כְּדֵי לְהַעֲלוֹת נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית לָהּ', שֶׁהִיא – הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית, הִיא הַמְקַיֶּמֶת אוֹתָן, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן – בְּמִצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, לִיכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בָּהֶן, – בְּמִצְוֹת

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מה שהפליגו רז"ל במאד מאד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצות ובכל תלמוד ירושלמי היא נק' בשם מצוה סתם כי כך היה הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה שכולן הן רק להעלות נפש החיונית לה' שהיא היא המקיימת אותן ומתלבשת בהן ליכלל באור א"ס ב"ה המלובש בהן

---

26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יל"פ השייכות כאן: דלכאורה אינו מובן כלל ירידת וסבל נפה"א (שהיא חלק א' ממעל ממש וכמשנ"ת בארוכה פ"ב גודל מעלתה שהוא וחכ' אחד וכו') בשביל לתקן - נפש החיונית והגוף (ק"נ וכו', ועד שאפי' לאחרי שלמות התיקון ע"י נפה"א, הרי נת' זה עתה שאפי' צדיק גמור תכלית הבירור כו' אינו סובל כו'). והתירוץ שזהו ממש כו' [כי השכינה - היא מקור נפה"א - לקמן ס"פ. והניצוצין - ה"ה המהוים כל עניני העולם, גוף נפה"ח וכו'] וזה נק' סוד (מן השכל וההבנה) גלות השכינה כו'". הרבי שליט"א מסביר בהערתו זו, שייכות ענין סוד גלות השכינה למה שמדובר כאן - שכן, לכאורה לא מובנת בכלל ירידתה וסבלה של הנפש האלקית (שהיא חלק אלקה ממעל ממש, כפי שלמדנו במפורט בפרק השני על גדלות ומעלת הנשמה. שהיא באה מ"חכמה עילאה", ו"הוא וחכמתו אחד" - וממדריגה גבוהה כזו יורדת הנשמה ירידה גדולה כל כך וסובלת סבל רב כזה) - הרי זה רק כדי לתקן את הנפש החיונית והגוף (שהם קליפת נוגה, עד שגם לאחרי שלימות תיקון הגוף ונפש החיונית על ידי הנפש האלקית, כפי שהדבר בצדיק גמור - הרי למדנו זה עתה, שגם בצדיק, שהגיע כבר לתכלית הבירור (האופן הנעלה ביותר בבירור הגוף וכו'). אין גופו יכול להכיל אהבה כזו להקב"ה כמו שהיה לנשמה בהיותה למעלה. ולכאורה לא מובן כלל, לשם מה היתה, בכל זאת, ירידת הנפש האלקית? - והתירוץ הוא, שזהו ממש אותו ענין של סוד גלות השכינה לברר את הניצוצין, שכן, השכינה היא מקורה של הנפש האלקית (כפי שנלמד בסוף פרק זה) - והניצוצין הם הם שמהווים את כל עניני העולם, כולל הגוף והנפש החיונית - הרי זה ממש אותו ענין: הנפש האלקית הבאה מן השכינה, מתקנת ומבררת את הנפש החיונית והגוף הבאים מהניצוצין. וזה נקרא סוד, "סוד גלות השכינה", כי זה נסתר ולמעלה מהשכל וההבנה: כך גם בירידתה וגלותה של הנפש האלקית, לברר את הגוף והנפש החיונית, יש משום ענין שלמעלה מהשכל וההבנה. **27.** בבא בתרא ט, א.

המעשיות. ומכיוון שכל כוונתה ומטרתה של מצוה היא בזה שהנפש החיונית מתלבשת באותה מצוה ומוקפת באור אין סוף ברוך הוא שבמצוה – **וְאֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהּ כָּל כָּךְ בְּבְמִצְוֹת הַצְּדָקָה,** – שהרי בצדקה מתלבשת הנפש החיונית במדה גדולה בהרבה מאשר בכל שאר המצוות המעשיות: **שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת אֵין מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן רַק כֹּחַ אֶחָד מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית** – כגון: כוח המעשה שביד המניחה תפילין, או המחזיקה באתרוג וכדומה, וגם זה רק **בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה לְבַד, אֲבָל בִּצְדָקָה שֶׁאָדָם נוֹתֵן מִיְּגִיעַ כַּפָּיו** – שנותן צדקה מהכסף שהרוויח מיגיעת כפיו, **הֲרֵי כָּל כֹּחַ נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית מְלֻבָּשׁ בְּעֲשִׂיַּת מְלַאכְתּוֹ אוֹ עֶסֶק אַחֵר** – שהשקיע בו כל כוח נפשו החיונית, **שֶׁנִּשְׁתַּבֵּר בּוֹ מָעוֹת אֵלּוּ, וּכְשֶׁנּוֹתְנָן לִצְדָקָה** – אותם כספים שהשקיע בהשגתם את כל כוח נפשו החיונית, **הֲרֵי כָּל נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית עוֹלָה לַהּ.** – שהרי בעבודתו וביגיעתו בא לידי ביטוי כל כוח־הפועל של נפשו החיונית – שלא כמו במצוה אחרת, כאמור, הקשורה בכוח יחיד של הנפש החיונית. ולכן ישנה מעלה גדולה כל כך בצדקה, יותר מאשר בכל שאר המצוות. ברם, נשאלת השאלה: מה הדין בצדקה שאדם נותן מכסף שלא עבד ולא יגע להשגתו, האם אין בה אותה מעלה? – מסביר רבנו הזקן: **וְגַם מִי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִיְּגִיעוֹ, מִכָּל מָקוֹם, הוֹאִיל וּבְמָעוֹת אֵלּוּ** – שהוא נותן לצדקה, **הָיָה יָכוֹל לִקְנוֹת חַיֵּי נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית - הֲרֵי** – שבנתינתו כסף זה לצדקה, הוא **נוֹתֵן חַיֵּי נַפְשׁוֹ לַהּ.** – כך, שבמצות הצדקה מתלבשת הנפש החיונית הרבה יותר מאשר בכל שאר המצוות המעשיות. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[28] – על צדקה **שֶׁ"מְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה", לְפִי שֶׁבִּצְדָקָה אַחַת** – במתן צדקה פעם אחת, **מַעֲלֶה הַרְבֵּה מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה כָּל כַּךְ כֹּחוֹת וּבְחִינוֹת בְּכַמָּה מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת אֲחֵרוֹת.** – בקיום הרבה מצוות מעשיות אחרות לא היה מעלה כל כך הרבה כוחות ובחינות של הנפש החיונית, כמו בקיום מצות הצדקה פעם אחת. וככל שמברברים ומעלים יותר את הנפש החיונית – מקרבים יותר את הגאולה, כפי שכבר למדנו, שתכלית ימות המשיח קשורה בהעלאת הנפש החיונית להקב"ה. על כל פנים מבואר, שבצדקה יש מעלה לגבי כל שאר המצוות, כולל גם מצות לימוד תורה.

ליקוטי אמרים

ואין לך מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצות הצדקה שבכל המצות אין מתלבש בהן רק כח א' מנפש החיונית בשעת מעשה המצוה לבד אבל בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו הרי כל כח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה' וגם מי שאינו נהנה מיגיעו מ"מ הואיל ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית הרי נותן חיי נפשו לה'. ולכן אמרו רז"ל שמקרבת את הגאולה לפי שבצדק' אחת מעלה הרבה מנפש החיונית מה שלא היה יכול להעלות ממנה כל כך כחות ובחי' בכמה מצות מעשיות אחרות.

יום חמישי כ"ח אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ומ"ש רז"ל שת"ת... עד עמ' מט, כמ"ש לעיל.

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[29] **שֶׁ"תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם",** - גם כנגד מצות צדקה. כיצד, איפוא, הדבר תואם למה שלמדנו זה עתה, שצדקה היא למעלה משאר כל המצוות? – **הָיְנוּ מִפְּנֵי שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֵם** - דיבור ומחשבה, **לְבוּשִׁים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית.** - שלא כ"מעשה" שהוא לבוש חיצוני – ורק על ידי לימוד התורה, מאיר אור התורה בלבושים הפנימיים, דבר שאינו יכול להיעשות על ידי מצוות אחרות: **וְגַם** - מעלה נוספת במצות לימוד התורה: **מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַעַת מִקְּלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית - נִבְלְלוֹת בַּקְּדֻשָּׁה מַמָּשׁ כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וְשֵׂכֶל.** - כשלומדים תורה בעמקות השכל, נתון אז השכל של הנפש החיונית בענין הנלמד, ועל ידי כך נהפכות בחינות חכמה־בינה־דעת של קליפת נוגה (שבנפש החיונית), מהותן ועצמותן, לקדושה. שכן, כוח השכל המבין את הענין הנלמד, נעשה חלק מהמצוה של לימוד התורה. אף שבפרק י"ב למדנו, שה"בינוני" יכול להפוך לקדושה רק את הלבושים של הנפש הבהמית, ולא את עצמיות הנפש שהיא הכוחות, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן שגם מהותן ועצמותן של הכוחות נהפכות לקדושה? – ברם, אין בכך משום סתירה, שכן, בפרק י"ב מדובר אודות מדותיה של הנפש הבהמית, ואותן **אין** בידו של ה"בינוני" להפוך לקדושה. ואילו כאן מדובר אודות השכל, ואותו ביכולתו של ה"בינוני" להפוך לקדושה על ידי לימוד תורה. להלן יסביר רבנו הזקן את הסיבה להבדל זה שבין המדות לשכל: **וְאַף שֶׁמָּהוּתָן**

ליקוטי אמרים

ומ"ש רז"ל שת"ת כנגד כולם היינו מפני שת"ת היא בדבור ומחשבה שהם לבושים הפנימי' של נפש החיונית וגם מהותן ועצמותן של בחי' חב"ד מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל ואף

---

28. שם, י, א. **29.** פאה א, א.

וְעַצְמוּתָן שֶׁל הַמִּדּוֹת: חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת כו' - **לֹא יְכֹלוּ לָהֶם הַבֵּינוֹנִים לְהָפְכָם לִקְדֻשָּׁה,** - כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמדות ועצמות שכל נפש הבהמית נכלל בקדושה? **הַיְנוּ מִשּׁוּם שֶׁהָרַע** - של הקליפה, **חָזָק יוֹתֵר בַּמִּדּוֹת מִבְּחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת, מִפְּנֵי יְנִיקָתָן** - של המדות, **שָׁם מֵהַקְּדֻשָּׁה יוֹתֵר,** - מאשר המוחין, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן:** - לומדי תורת הקבלה (ח"ן – חכמה נסתרת). (כי עיקר ענין "שבירת הכלים" היה במדות. ולכן קשה יותר לברר ולהפוך לקדושה את הרע שבמדות). ואילו את הרע של המוחין והשכל, יכול ה"בינוני" להפוך לקדושה, על ידי לימוד תורה מתוך עיון ושכל. ולכן, "תלמוד תורה כנגד כולם" – מפני שעל ידי תורה מהפכים את השכל של הנפש הבהמית לקדושה. **זֹאת** - נוסף על המעלה האמורה, **וְעוֹד אַחֶרֶת,** - יש מעלה נוספת, **וְהִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, בְּמַעֲלַת עֶסֶק תַּלְמוּד תּוֹרָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת, עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** - בפרק כ"ג, **בְּשֵׁם הַתִּקּוּנִים** - "תיקוני זוהר", **דְּרַמַ"ח פִּקּוּדִין הֵן רְמַ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא,** - רמ"ח (248) מצוות העשה הן רמ"ח אברי המלך. וכשם שכל אבר הוא כלי לכוח של הנפש, כך כל מצוה היא כלי להמשכת הרצון העליון. ברם, ביחס לתורה, כתוב ב"תיקוני זוהר", ש"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד", תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש (ולא כמו "אברים"), וכפי שיתבאר להלן ההבדל שבין מצוות לתורה. **וּכְמוֹ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין הַחַיּוּת שֶׁבְּרַמַ"ח אֵבְרָיו לְגַבֵּי הַחַיּוּת שֶׁבַּמֹּחִין, שֶׁהוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְחַלֵּק לְשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת: חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת** - שכן, אבר, שהוא חלק מגוף האדם, אמנם מאוחד עם הנפש המחיה את הגוף – אך עם זאת הם שני דברים שונים ונפרדים. שונה הדבר ביחס לשכל ונפש, כי השכל הוא התפשטות וחלק מן הנפש, והתאחדותו עם הנפש היא (שלא כמו שני דברים נפרדים המתאחדים, אלא) התאחדות של חלקים של דבר אחד. הבדל זה שבין האברים לשכל אצל האדם, משמש כמשל על ההבדל שבין מצוות לתורה. **כָּכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ מָשָׁל, לְהַבְדִּיל בְּרִבְבוֹת הַבְּדִילוֹת לְאַין קֵ"ץ,** - בין הדברים כפי שהם באדם לבין כמו שזה למעלה, ההבדל שישנו **בְּהֶאָרַת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבְּשׁוֹת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת לְגַבֵּי הֶאָרַת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁבִּבְחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ.** - עד כמה שהוא משיג ומבין בתורה – באותה מדה מתאחד שכלו עם הקב"ה, באופן היחוד של התאחדות השכל עם הנפש. בכך נעלה תורה משאר כל המצוות המעשיות, כולל מצות הצדקה, שהיחוד עם הקב"ה על ידי לימוד תורה, הוא התאחדות נעלה בהרבה מאשר היחוד שעל ידי מצוות מעשיות. **וְאַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג** - את התורה, **אֶלָּא בְּגַשְׁמִיּוּת** - הוא משיג את התורה רק כפי שהיא מלובשת בענינים גשמיים, כמו "שנים אוחזין בטלית" או "המחליף פרה בחמור", **חֲרֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְמַיִם, שֶׁיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כו',** - למקום נמוך. שגם בירידתם למטה הם נשארים אותם מים כמו שהיו במקום הגבוה; כך גם ביחס לתורה, שגם אחרי שירדה ונתלבשה בענינים גשמיים – מלובשת עצמיות חכמתו ורצונו של הקב"ה, באותם ענינים גשמיים בהם ירדה התורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** - בפרק ד'.

ליקוטי אמרים

שמהותן ועצמותן של המדות חג"ת כו' לא יכלו להם הבינונים להפכם לקדושה היינו משום שהרע חזק יותר במדות מבחב"ד מפני יניקתן שם מהקדושה יותר כידוע לי"ח: זאת ועוד אחרת והיא העולה על כולנה במעלת עסק ת"ת על כל המצו' ע"פ מ"ש לעיל בשם התיקוני' דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברי' דמלכא וכמו באדם התחתון ד"מ אין ערוך ודמיון כלל בין החיות שברמ"ח איבריו לגבי החיות שבמוחין שהוא השכל המתחלק לג' בחי' חב"ד ככה ממש ד"מ להבדיל ברבבות הבדלות לאין קץ בהארת אור א"ס ב"ה המתלבשות במצות מעשיות לגבי הארת אור א"ס שבבחי' חב"ד שבחכמת התורה איש איש כפי שכלו והשגתו. ואף שאינו משיג אלא בגשמיות הרי התורה נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה כו' כמ"ש לעיל

יום שישי כ"ט אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ואעפ"כ ארז"ל לא... עד עמ' 98, באריכות:

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן - למרות מעלת לימוד התורה לגבי המצוות, שעל ידי לימוד תורה ההתאחדות עם הקב"ה היא למעלה בהרבה מאשר על ידי מצוות מעשיות, בכל זאת, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[30]: "לֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה",** - קיומן של המצוות המעשיות, **וְ"הַיּוֹם** - בחיי העולם הזה, **לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב[31],** - שהעיקר הוא קיום המצוות בפועל, **וּמְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְקִיּוּם מִצְוָה מַעֲשִׂית כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אֲחֵרִים, מִשּׁוּם כִּי זֶה** - קיום מצוות מעשיות, **כָּל** - תכליתו של **הָאָדָם וְתַכְלִית בְּרִיאָתוֹ וִירִידָתוֹ** - של הנשמה, **לְעוֹלָם הַזֶּה, לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים דַּוְקָא,** -

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ ארז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה והיום לעשותם כתיב ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשיית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו וירידתו לעו"הז להיות לו ית' דירה

---

30. אבות א, יז. **31.** דברים ז, יא.

בעולמות ובנבראים התחתונים, **לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** - להפוך את חושך העולם הזה לאור הקדושה, **"וְיִמָּלֵא** - על ידי כך, **כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" הַגַּשְׁמִית דַּיְקָא,** - דוקא, **"וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו",** - את האור האלקי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק ל"ו.

ליקוטי אמרים

בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא וימלא כבוד ה' את כל הארץ הגשמית דייקא וראו כל בשר יחדיו כנ"ל משא"כ כשאפשר לעשותה ע"י אחרים אין מבטלין ת"ת אף שכל התורה אינה אלא פירוש המצות מעשיות והיינו משום שהיא בחי' חב"ד של א"ס ב"ה ובעסקו בה ממשיך עליו אור א"ס ב"ה ביתר שאת והארה גדולה לאין קץ מהארה והמשכה ע"י פקודין שהן אברי' דמלכא וז"ש רב ששת חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי כמ"ש במ"א באריכות:

כלומר, התכלית של "דירה בתחתונים" מתבצעת בעיקר על ידי מצוות מעשיות. ולכן, כשמדובר אודות מצוה מעשית שאיננה יכולה להיעשות על ידי אחר – צריכים גם לבטל לימוד תורה, כדי שעל ידי קיום המצוה תתבצע כוונת הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ברם, כשאותה מצוה יכולה להיעשות על ידי אחר, הרי תתבצע כוונת הקב"ה ב"דירה בתחתונים", וכל ההבדל נוגע רק לשאלה אם **הוא** יקיים את המצוה ובנפשו **הוא** תאיר ההמשכה הנמשכת על ידי אותה מצוה – הרי בקשר לכך, גוברת מעלת לימוד התורה. שכן, על ידי לימוד התורה מגיע האדם הלומד לדרגת המשכה נעלית יותר ולהתאחדות הנפש גדולה יותר עם אלקות. ולכן עליו אז **לא** לבטל מלימוד תורה בגלל קיום המצוה.

ובלשון ה"תניא": **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכִשֶּׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ** - את המצוה, **עַל יְדֵי אֲחֵרִים** - שאז **אֵין מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה,** - לשם קיום מצוה, **אַף שֶׁכָּל הַתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** - ובכל זאת, אסור לבטל לימוד תורה כדי לקיים מצוה שיכולה להיעשות על ידי אחר, **וְהַיְנוּ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא** - תורה, **בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּבְעָסְקוֹ בָּהּ** - בתורה, הוא **מַמְשִׁיךְ עָלָיו אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי פִּקּוּדִין** - שהוא ממשיך על נפשו על ידי מצוות, **שֶׁהֵן אֵבְרִין דְּמַלְכָּא.** - אברי המלך. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"פ הנ"ל במצוות – עיקר התועלת בירור הגוף והעולם, בת"ת יחוד **הנפש**, ועפ"ז יובן ז"ש". כלומר: לפי האמור, שעיקר התועלת במצוות הוא בירור הגוף והעולם, ועיקר התועלת בתלמוד תורה הוא יחוד הנפש – יובן מאמרו של רב ששת, כדלהלן: **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר רַב שֵׁשֶׁת[32]: "חֲדָאי נַפְשָׁאי, לָךְ קָרָאי לָךְ תָּנָאי",** - שמחי נפשי, בשבילך אני לומד מקרא, בשבילך אני לומד משנה. שכן, בשביל הנפש, היחוד שעל ידי תורה – מקרא ומשנה – הוא למעלה מהיחוד שעל ידי מצוות, ולכן הוא אומר לנפשו, שבשבילה הוא לומד מקרא ומשנה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר כַּאֲרִיכוּת[33]:** - מעלת יחוד הנפש הבאה על ידי תורה. עד כאן הסביר רבנו הזקן **שהמשכת** אור אין סוף ברוך הוא על נפש האדם **עצמה**, הבאה על ידי לימוד תורה, היא למעלה בהרבה מאשר על ידי קיום מצוות. להלן יסביר רבנו הזקן (כלשון **כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה**) "ענין נעלה **בהרבה** יותר – שבת"ת לגבי מצות **שבהמשכת האו"ס** שע"י ת"ת דוקא מצינו חידוש שנק' **קריאה** (משא"כ – במצות) – פי' שקורא כו' (שלמעלה מאור). ולא עוד – אלא שאפילו לגבי קריאה סתם – יש מעלה בת"ת, וז"ש **לכל** קוראיו גו' **באמת** כו' – היינו בנוגע **לפעולת** ההמשכות". כלומר: רבנו הזקן מסביר עתה ענין הרבה יותר נעלה שיש בלימוד תורה לגבי מצוות, והוא – שב**המשכה** מאור אין סוף הנמשכת על ידי תורה דוקא, מוצאים אנו חידוש, שהיא נקראת בשם "קריאה" (מה שאין כן במצוות), כמו שאדם קורא לחברו שיבוא אליו עם ה"עצם" שלו – כך גם על ידי תורה **קוראים** וממשיכים **עצמות** אור אין סוף ברוך הוא (שלמעלה מהאור שמשיכים על ידי מצוות); ולא זו בלבד, אלא שבקריאה עצמה ישנה "קריאה" סתם – והיא נגרמת על ידי תפילה; ולעומת זה, הקריאה שעל ידי תורה היא נעלה יותר, בכך שהיא נקראת קריאה באמת. זוהי כוונת הפסוק: "קרוב ה' **לכל** קוראיו" המוסב על קריאה סתם, ואילו המשך הפסוק: "לכל אשר יקראוהו **באמת**" מוסב על קריאה נעלה יותר, **באמת**, וזה בא על ידי תורה – ומעלת הקריאה באמת (שעל ידי תורה) לגבי קריאה סתם, היא בנוגע **לפעולה** – להמשכות הנמשכות על ידי כך. וכפי שהרבי שליט"א מציין למאמרו של רבנו הזקן על הפסוק ב"סידורו", שם מוסבר ההבדל, שעל ידי קריאה סתם (תפלה) ההמשכה היא בענינים גשמיים: רפואה לחולים, ברכת השנים, וכדומה, ואילו על ידי קריאה באמת (תורה) ההמשכה היא רוחנית ובפנימיות הנשמה.

יום שבת קודש א' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, והנה המשכה והארה זו... עד עמ' 98, [פ' כ"ג]:

ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, הַמְשָׁכָה וְהֶאָרָה זוֹ, שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר מֵהָאָרַת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, הִיא הַשְׁכִּינָה, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,** - בפרק מ', שעל ידי תורה ממשיך אדם הארת אור אין סוף ברוך הוא, לא רק על

ליקוטי אמרים

והנה המשכה והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל היא השכינ' כנסת ישראל מקור כל נשמות ישראל כמ"ש לקמן ע"י עסק התורה

---

32. פסחים סח, ב. **33.** "אולי הכוונה להדרוש שבתו"א ריש פ' משפטים" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

נפשו הוא, אלא גם על נפשות כל ישראל, מכיוון שההמשכה היא במקור נשמות ישראל שהיא השכינה – והמשכה זו הנמשכת **עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה - נִקְרֵאת בִּלְשׁוֹן "קְרִיאָה"**, - ככתוב: **"קוֹרֵא בַּתּוֹרָה"**, - אדם הלומד תורה נקרא **"קורא** בתורה", שמשמעו, קריאת והמשכת **ה"עצם"** של הנקרא, **פֵּרוּשׁ שֶׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה קוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָבוֹא אֵלָיו, כִּבְיָכוֹל, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו, וּכְבֵן קָטָן הַקּוֹרֵא לְאָבִיו לָבֹא אֵלָיו לִהְיוֹת עִמּוֹ בְּצִוּתָא חָדָא**, - ביחד אתו, **וְלֹא לִפְרֵד מִמֶּנּוּ וְלִשָּׁאֵר יְחִידִי חַס וְשָׁלוֹם.** - כך גם על ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים כ"אחים ורעים" להקב"ה – וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם הקורא **לחברו**, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה – וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[34]**: "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת"**, - הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו – (ב) לכל אלה שקוראים אליו באמת[35], **"וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"**[36], - כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה קריאה "באמת" – על ידי תורה; **דְּהַיְנוּ שֶׁקּוֹרֵא** - וממשיך **לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא, לְאַפּוּקֵי** - לשלול את המשמעות של "יקראוהו באמת" **שהיא הכוונה מִי שֶׁקּוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, אֶלָּא צוֹעֵק כָּךְ: אַבָּא! אַבָּא!** - כלומר בעבודת התפילה שיהודי צועק וקורא בתפילתו "אבא אבא", מצד אהבתו להקב"ה – הנה ההמשכה שהוא ממשיך, אינה דומה להמשכה הבאה על ידי הקריאה של תורה. **וּכְמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא**[37]**: "וְאֵין קוֹרֵא בְּשִׁמְךָ כוּ'**, - **והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דהול"ל 'ואין קוראך' או 'קורא אותך' ומהו הדיוק 'בשמך'". כלומר: היה עליו לומר "ואין קוראך" או "קורא אותך" – שאין מי שקורא אותך; מהו, איפוא, הדיוק של "בשמך" (שזה מורה שבאילו אכן קוראים להקב"ה, אלא שאין קוראים אליו בשמו, "בשמך")]. אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא אותך בשמך, היינו על ידי תורה, שכן, כל התורה היא הרי שמותיו של הקב"ה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר. וּמִזֶּה יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְּדוֹלָה** - מכאן יכול מי שמתבונן להשרות על עצמו יראה גדולה מן הקב"ה, **בִּשְׁעַת עֶסֶק הַתּוֹרָה,** - מכיון שעל ידי לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו, למשל, בשעה שהוא קורא אליו אדם אחר – הרי שזה צריך להמשיך עליו יראה גדולה מן הקב"ה, בשעה שהוא לומד תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק כג]**[38]**:**

ליקוטי אמרים

1 נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק
2 התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא
3 לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו
4 להיות עמו בצוות' חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי
5 ח"ו וז"ש קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו
6 באמת ואין אמת אלא תורה דהיינו שקורא להקב"ה
7 ע"י התורה דוקא לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי
8 עסק התורה אלא צועק כך אבא אבא וכמו שקובל עליו
9 הנביא ואין קורא בשמך כו' וכמ"ש במ"א. ומזה יתבונן
10 המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק
11 התורה כמש"ל [פ' כ"ג]:

---

34. תהלים קמה, יח. **35.** הסימון א) וב) משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק זה". **36.** תנא דבי אלי' זוטא, כא. **37.** ישעי' סד, ו. **38.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה אינו מובן **כלל - כי אדרבה** - עיקר היראה גדולה באה מהתבוננות דכאן - סיום פ' זה - שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפכ"ג - שהוא רק מהמשכת רצה"ע **ואור** (נעלה). ועכצ"ל דפי' 'כמש"ל פכ"ג' - הוא להוכיח 1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיוון) - הפכים]. ועוד 2) ש'מזה (מת"ת) יתבונן' - שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך כו' - וכמ"ש בספכ"ג: 1) **ויצוונו** ה' **את** וכו' ליראה. 2) שהתורה **תרעא** לדרתא". כלומר: לכאורה לא מובן כלל מה שרבנו הזקן מציין כאן למה שדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה - עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת הרצון העליון ואור נעלה על ידי תורה, מדוע, איפוא, מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? - מסביר הרבי שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג" הוא: א) להוכיח ולהדגיש **שצריכה** להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה מביאה לכיוון, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. - לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה גדולה **בשעת** לימוד התורה. ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד-תורה הוא "טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": א) שהתכלית של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא - "ליראה"; ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא דבר טפל לבית - ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר היהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

שבת קודש, ר"ח ניסן

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלַת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת | אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּאִיר הַיּוֹם בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל עַל נִשְׁמָתִין קַדִּישִׁין דְּמִתְחַדְּשִׁין כְּצִפֳּרִים וּמְצַפְּצְפִין וּמְשַׁבְּחִין וּמְצַלְּאִין עַל עַמָּא קַדִּישָׁא יִשְׂרָאֵל. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וּתְעַיֵּל הַנָּךְ צִיפָּרֵי קַדִּישֵׁי לַאֲתַר קַדִּישָׁא דְּאִיתְמַר עֲלֵיהּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁבְּאִם אֲנִי עַבְדְּךָ מִשֵּׁבֶט

ליום שבת קודש ר"ח ניסן

יְהוּדָה

שֶׁקָּרָאתִי בְּתוֹרָתְךָ פָּרָשָׁה שֶׁל הַנָּשִׂיא הַיּוֹם אֲזַי יָאִירוּ נָא עָלַי כָּל נִצּוֹצִין קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַכְּלוּלוֹת בִּקְדֻשַּׁת זֶה הַשֵּׁבֶט לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּתוֹרָתְךָ וּבְיִרְאָתְךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיַּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום ראשון

יום שני — כד אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, שני עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: כי מאחר . . . מא לבדה.

אדמו"ר האמצעי ענה לר"ה פאריטשער על שאלתו, אם יחזור חסידות גם בעיירות שאנשיהם אין להם מושג בחסידות: דברי חסידות הערט די נשמה. וכתיב ונוזלים מן לבנון, לבנון ל"ב נו"ן, חכמה ובינה שבנשמה. און אז די נשמה הערט, איז נוזל ונוטף אין דער הארת הנשמה וואס איז מחי' דעם גוף, און עס ווערט א חזוק אין דעם ועשה טוב פון רמ"ח מ"ע און אין דעם סור מרע פון שס"ה מל"ת.

אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי עָנָה לְרַבִּי הִלֵּל מִפּאַרִיטְשׁ עַל שְׁאֵלָתוֹ, אִם יַחֲזֹר חֲסִידוּת גַּם בַּעֲיָרוֹת שֶׁאַנְשֵׁיהֶם אֵין לָהֶם מַשָּׂג בַּחֲסִידוּת: "דִּבְרֵי חֲסִידוּת שׁוֹמַעַת הַנְּשָׁמָה. וּכְתִיב "וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן", לְבָנוֹן – לֵ"ב נו"ן, חָכְמָה וּבִינָה שֶׁבַּנְּשָׁמָה. וְכַאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה שׁוֹמַעַת – 'נוֹזֵל וְנוֹטֵף' הַדָּבָר בְּהֶאָרַת הַנְּשָׁמָה הַמְחַיָּה אֶת הַגּוּף, וְנוֹצָר חִזּוּק בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב" שֶׁבְּרַמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וּבְ"סוּר מֵרָע" שֶׁבְּשַׂסָ"ה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה".

יום רביעי — כד אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: כי בגוף . . . 100 בו ית'.

בַּאֲמִירַת "אָנָּא בְּכֹחַ" צָרִיךְ לִרְאוֹת – אוֹ לְצַיֵּר בַּמַּחְשָׁבָה – הַשַּׁמּוֹת, שֶׁהֵם הָרָאשֵׁי תֵבוֹת, אֲבָל לֹא לְאָמְרָם.

יום שני

יום שלישי — כה אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש הלל . . . מא באריכות.

"הוֹשִׁיעֵנוּ" אַחַר שִׁיר שֶׁל יוֹם, אוֹמְרִים הֵן בְּחוֹל הֵן בְּשַׁבָּת, יוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

יום חמישי — כה אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: ולא שדבקות . . . נא חי ומדבר.

החסיד ר' מרדכי הארדאקער סיפר: פתגם הראשון ששמענו מרבינו הזקן כשבאנו לליאזנא הי': וואָס מען טאָר ניט טאָר מען ניט, און וואָס מען מעג דארף מען ניט. – כשלש ארבע שנים עבדנו בזה עד שהבאנו אופן זה בעניני חיינו, ורק אז נכנסנו ליחידות לשאול דרך בעבודה.

הֶחָסִיד ר' מָרְדְּכַי מֵהאָרְאָדאָק סִפֵּר: פִּתְגָּם הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַעְנוּ מֵרַבֵּנוּ הַזָּקֵן כְּשֶׁבָּאנוּ לְלִיאָזְנָא הָיָה: "הָאָסור – אָסור, וְהַמֻּתָּר – מֻתָּר". כְּשָׁלֹשׁ אַרְבַּע שָׁנִים עָבַדְנוּ בָּזֶה, עַד שֶׁהֵבֵאנוּ אֹפֶן זֶה בְּעִנְיְנֵי חַיֵּינוּ, וְרַק אָז נִכְנַסְנוּ לִיחִידוּת לִשְׁאֹל דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדָה.

יום שלישי

יום רביעי — כו אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקהל, רביעי.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ומ״ש בגמרא . . . 82 חרדים.

בִּשְׁלֹשָׁה כְּלֵי שָׁרֵת – אַהֲבַת ה׳, אַהֲבַת הַתּוֹרָה, אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל – צְרִיכִים צְעִירִים בְּנֵי תּוֹרָה לָגֶשֶׁת לַעֲבֹד בְּכֶרֶם ה׳ צְבָאוֹת, לְקָרֵב לֵב אֲחֵיהֶם לְקִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וּקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה – מִבְּלִי הִתְחַשֵּׁב עִם מַחֲלַת הַמִּפְלָגוֹת. וְהָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר לֵב יִשְׂרָאֵל הוּא מַעְיַן מְקוֹר מַיִם חַיִּים, וּבְרִית כְּרוּתָה לַעֲבוֹדָה וְתַעֲמוּלָה שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם.

יום ששי — כו אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמיני, ששי עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: כי מי . . . בנפשותינו כנז״ל.

כָּל הַקָּדוֹשׁ בְּעַם אֶלֹקֵי אַבְרָהָם וִיסוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּהַעֲמָדַת דּוֹר יְשָׁרִים וְחִנּוּכָם, בְּכַשְׁרוּת הָאֹכֶל, וַאֲצִילוּת טֹהַר קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת, מָסַר וְנָתַן הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא עַל יְדֵי נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְשָׁמְרָם וּלְעָבְדָם.

הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תְּמַלֵּא חוֹבָתָהּ וּתְעוּדָתָהּ בְּחַיֵּי הַמִּשְׁפָּחָה, בְּהַנְהָגַת הַבַּיִת וּבְחִנּוּךְ עַל פִּי הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ הַכָּתוּב אוֹמֵר ״חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ״.

יום רביעי

יום חמישי — כז אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקהל, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: אבל מי . . . 82 אהבת ריעים.

אאמו״ר אמר: אמת איז דער דרך המיצוע, א נטי׳ לימין אויף מחמיר זיין אויף זיך און געפינען אין זיך חסרונות, אָדער עניני עבירות, וואָס ניט ווי דער אמת איז, אָדער א נטי׳ לשמאל, מקיל זיין זיך, מכסה זיין אייגענע חסרונות, אָדער מקיל זיין אין עניני עבודה מצד אהבת עצמו, זיינען ביידע פאַלשע דרכים.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] אָמַר: אֱמֶת הִיא דֶּרֶךְ הַמִּצּוּעַ. נְטִיָּה לְיָמִין לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְצֹא בְּעַצְמוֹ חֶסְרוֹנוֹת אוֹ עִנְיְנֵי עֲבֵרוֹת, שֶׁאֵינָם כְּפִי שֶׁהָאֱמֶת הִיא, אוֹ נְטִיָּה לִשְׂמֹאל, לְהָקֵל עַל עַצְמוֹ, לְחַפּוֹת עַל חֶסְרוֹנוֹת עַצְמוֹ, אוֹ לְהָקֵל בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדָה בִּגְלַל אַהֲבַת עַצְמוֹ – שְׁתֵּיהֶן דְּרָכִים לֹא אֲמִתִּיּוֹת.

שבת — כז אדר שני, פרשת החדש — ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְּטוֹרָה: כֹּה אָמַר – עוֹלַת תָּמִיד.

שיעורים. חומש: שמיני, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: פרק לט. ומפני . . . 104 מצוה עצמה.

משיחת אאמו״ר: חטא בני אהרן הי׳ בקרבתם לפני ה׳ וימותו. רצוא בלי שוב. דער אמת איז אז מ׳קומט לפני ה׳ דארף זיין תטהרו, ריין און קלאָהר, עס מוז זיך דערהערען אין מעשה בפועל, כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב, היא מיתה. ועל זה בא ציווי ה׳ אל משה (ויקרא טז ב) שיאמר לאהרן, אותיות נראה, ובכחות

הנפש הוא השכלה, לאמר, בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרוכת שהוא לפני הצמצום, דארף מען וויסען אז על הארן, אותיות נראה, השכלה, איז פאראן א כפורת, א כוונה פון א פארשטעל, וואָס דאָס איז דער פני הכפורת, אשר על כן ולא ימות, זאָל מען ניט בלייבען באם רצוא אליין, כי בענן אראה על הכפורת, דער צמצום הראשון איז כוונתו הגילוי, און דער מבוא צו דעם איז דער ואל, ביטול עצמי, טאָן וואָס חסידות הייסט, ניט דאָס וואָס דער שכל זאָגט, דאן איז יבוא אל הקדש.

מִשִּׂיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: חֵטְא בְּנֵי אַהֲרֹן הָיָה "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמוּתוּ". רָצוֹא בְּלִי שׁוּב. הָאֱמֶת הִיא, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִגָּשִׁים "לִפְנֵי ה'" צָרִיךְ לְהַקְדִּים "תִּטְהָרוּ" – נָקִי וְזָךְ. חַיָּבִים לְהַפְנִים בְּמַעֲשֶׂה בְּפֹעַל, שֶׁכָּל הַגָּבֹהַּ גָּבֹהַּ בְּיוֹתֵר יוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, וְרָצוֹא בְּלִי שׁוּב הִיא מִיתָה. וְעַל זֶה בָּא צִוּוּי ה' אֶל מֹשֶׁה (וַיִּקְרָא טז ב), שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן – אוֹתִיּוֹת נִרְאֶה – וּבְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא הַשְׂכָּלָה, לֵאמֹר: בִּשְׁבִיל לָבוֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ גַּם מִבֵּית לַפָּרֹכֶת, שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, יֵשׁ לָדַעַת שֶׁעַל הָאָרֹן – אוֹתִיּוֹת "נִרְאֶה", הַשְׂכָּלָה, יֶשְׁנָה "כַּפֹּרֶת", כַּוָּנָה שֶׁל הַסְתָּרָה, שֶׁזֶּהוּ "פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת", אֲשֶׁר עַל כֵּן [הָאַזְהָרָה] "וְלֹא יָמוּת", שֶׁלֹּא לְהִשָּׁאֵר בְּרָצוֹא בִּלְבַד, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן כַּוָּנָתוֹ הַגִּלּוּי, וְהַמָּבוֹא לְכָךְ הוּא הַ"וְאַל", בִּטּוּל עַצְמִי, לְבַצֵּעַ אֶת מַה שֶּׁהַחֲסִידוּת מוֹרָה, לֹא אֶת מַה שֶּׁהַשֵּׂכֶל אוֹמֵר. אוֹ אָז – "יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ".

יום חמישי — יום ששי — **כח אדר א** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, ששי.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וגם המקורבים . . . דשבת.

בִּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵינִי מוֹחֵל", וְכֵן "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" – אֵין אוֹמְרִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אֲבָל צָרִיךְ לוֹמַר בְּשָׁאָר יָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן. בְּסִיּוּם הַג' פָּרְשִׁיּוֹת אוֹמְרִים תֵּבַת "אֱמֶת". יַעְלְזוּ חֲסִידִים – פַּעַם אַחַת, הִנֵּה מִטָּתוֹ – ג' פְּעָמִים, יְבָרֶכְךָ – ג' פְּעָמִים. בְּתִקּוּן חֲצוֹת אֵין אוֹמְרִים "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" בַּיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן.

יום ראשון — **כח אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ועולם . . . 104 אלקות ממש.

"הָרַחֲמָן" דִּבְרִית מִילָה – אוֹמְרִים.

(משיחה בסעודת ברית מילה): בברית מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונוהגים אצלנו, אז מען גיט דמי קדימה אז דער אינגעל זאָל לערנען – (ונתן כ"ק אדמו"ר שליט"א סכום מסוים באמרו): – דאָס איז פאר דער ישיבה.

(מִשִּׂיחָה בִּסְעוּדַת בְּרִית מִילָה) : בִּבְרִית מִילָה אוֹמְרִים, "כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים". וְנוֹהֲגִים אֶצְלֵנוּ, שֶׁנּוֹתְנִים דְּמֵי קְדִימָה שֶׁהַיֶּלֶד יִלְמַד (וְנָתַן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיִי"צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן] סְכוּם מְסֻיָּם בְּאָמְרוֹ): זֶה עֲבוּר הַיְשִׁיבָה.

יום שישי

שבת **כט אדר א, פרשת שקלים** ה׳תש״ג

הַפְּטוֹרָה: וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע גו׳, וּמוֹסִיפִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁל הַפְּטוֹרַת מָחָר חֹדֶשׁ.
מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: ויקהל, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: פרק לג. עוד . . . באמונה זו.

באמירת לחיים יש שתי נוסחאות:

א) לחיים טובים ולשלום, וטעם הברכה – להיות כי בשתיית היין הנזכרת בפעם הראשונה בתורה היו תוצאות לא טובים – ויחל נח גו׳, ועץ הדעת – גפן הי׳, ולכן מברכים שיין זה יהי׳ לחיים טובים.

ב) הרב המגיד ממעזריטש הי׳ עונה לחיים ולברכה. פעם בהתועדות שהי׳ נוכח רבינו הזקן, ענה רבינו הזקן: לחיים ולברכה. אחרי ההתועדות שוחחו החסידים בטעם נוסח זה, ששמעוהו אז פעם הראשונה. אחד החסידים אמר, אשר להיות כי נכנס יין יצא סוד, ובעבודה הוא התגלות המדות, לכן זקוקים לברכה. והנוסח הוא ״לחיים ולברכה״ – אותיות לב–רכה. הצ״צ אמר ע״ז: דאָס קען זאָגען א חסיד, וואָס האָט געדאווענט און געטאָן אין עבודה דרייסיג יאָהר.

בַּאֲמִירַת ״לְחַיִּים״ יֵשׁ שְׁתֵּי נֻסְחָאוֹת: א) ״לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם״, וְטַעַם הַבְּרָכָה – לִהְיוֹת כִּי בִּשְׁתִיַּת הַיַּיִן הַנִּזְכֶּרֶת בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בַּתּוֹרָה הָיוּ תּוֹצָאוֹת לֹא טוֹבִים – ״וַיָּחֶל נֹחַ גו׳״, וְעֵץ הַדַּעַת גֶּפֶן הָיָה, וְלָכֵן מְבָרְכִים שֶׁיַּיִן זֶה יִהְיֶה לְחַיִּים טוֹבִים.

ב) הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעֶזְרִיטְשׁ הָיָה עוֹנֶה ״לְחַיִּים וְלִבְרָכָה״. פַּעַם בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁהָיָה נוֹכֵחַ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, עָנָה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: ״לְחַיִּים וְלִבְרָכָה״. אַחֲרֵי הַהִתְוַעֲדוּת שׂוֹחֲחוּ הַחֲסִידִים בְּטַעַם נֻסַח זֶה, שֶׁשָּׁמְעוּהוּ אָז פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה. אֶחָד הַחֲסִידִים אָמַר, אֲשֶׁר לִהְיוֹת כִּי נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד, וּבָעֲבוֹדָה הוּא הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת, לָכֵן זְקוּקִים לִבְרָכָה. וְהַנֻּסָּח הוּא ״לְחַיִּים וְלִבְרָכָה״ – אוֹתִיּוֹת ״לֵב־רַכָּה״. הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ אָמַר עַל זֶה: זֹאת יָכוֹל לוֹמַר חָסִיד, שֶׁהִתְפַּלֵּל וְעָסַק בַּעֲבוֹדַת ה׳ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה.

יום שני **כט אדר שני** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תזריע, שני עם פירש״י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: והנה צמצום . . . נג עבודתם.

באחת ההתועדות אמר אאמו״ר: הקב״ה ברא את העולם וכל הדברים הגשמיים מאין ליש, און אידען דארפען מאַכען מיש לאין, פון די גשמיות מאַכען רוחניות. די עבודה מאַכען פון גשמיות רוחניות און דעם גשמי מאַכען א כלי פאר רוחניות, דאָס איז א חובת גברא, אין דעם איז מחויב כל אחד ואחד בפרט.

בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ]: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָעוֹלָם וְכָל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וִיהוּדִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מִ״יֵשׁ״ לְ״אַיִן״, מֵהַגַּשְׁמִיּוּת לַעֲשׂוֹת רוּחָנִיּוּת. הָעֲבוֹדָה לַעֲשׂוֹת מִגַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת וְאֶת הַגַּשְׁמִי לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְרוּחָנִיּוּת – זוֹהִי מַטָּלָה אִישִׁית. בָּזֶה מְחֻיָּב כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְרָט.

יום ראשון — **ל אדר א, ר"ח** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק לד. והנה . . . מג כמ"ש לקמן.

אאמו"ר אמר: א חסיד מאַכט א סביבה. אויב ניט, דארף ער גוט א טאַפּ טאָן בא זיך אין פּעקל, וואס טוט זיך מיט איהם אליין. און דאָס אליין וואָס ער מאכט ניט קיין סביבה – דארף איהם צוברעכען ווי א קינעלע (קיסם). און ער דארף פרעגען בא זיך אליין: וואָס טו איך אויף דער וועלט?

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] אָמַר: חָסִיד יוֹצֵר סְבִיבָה. אִם לֹא – עָלָיו לְפַשְׁפֵּשׁ בְּכֵלָיו, מַה מַּצָּבוֹ הָאִישִׁי. וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵר סְבִיבָה – צָרִיךְ לְשָׁבְרוֹ [=אֶת רוּחוֹ] כְּקֵיסָם. וְעָלָיו לִשְׁאֹל אֶת עַצְמוֹ: מָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה?

שבת קודש

יום שלישי — **א ניסן, ר"ח** — ה'תש"ג

כָּל הַחֹדֶשׁ אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.
אַחַר אֲמִירַת הַנָּשִׂיא אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" הַנִּדְפָּס בְּסִדּוּר תּוֹרָה אוֹר, וְגַם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם אוֹמְרִים אוֹתוֹ.

שיעורים. חומש: תזריע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: אך מי . . . נג לי"ח.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] צִוָּה לְגִיסוֹ הָרַב מֹשֶׁה הוֹרְנִשְׁטֵיין הַכֹּהֵן לֵאמֹר הַ"יְהִי רָצוֹן" שֶׁאַחַר הַנָּשִׂיא, וְאָמַר לוֹ כִּי אֲפִלּוּ כֹּהֵן וְלֵוִי צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, כִּי זֶה שַׁיָּךְ לְעַבּוּר.

המשך ביאור למס' תמורה ליום שלישי עמ' א

אין הכוונה **שיָּצְאוּ מִידֵי מְעִילָה וּמוּתָּרִין** הם אף לכתחילה אם יחפור ויטלם לאחר שנבלעו במקומם, ומוכח שהנקברים מותרים בהנאה לאחר שביערם. מתרצת הגמרא: **לא,** – אין כוונת הברייתא שלאחר שנבלעו במקומם אין בהם איסור הנאה, אלא הכוונה **שיָּצְאוּ מִידֵי מְעִילָה,** וַעדיין **אֲסוּרִין** הם בהנאה.

לעיל התבאר שהטעם שאין שורפים את הנקברים, הוא משום שאפרן אסור, ויש חשש שיטעו להתירו כשם שאפר הנשרפים מותר. הגמרא מקשה על כך: **וְכִי נִשְׂרָפִין דְּהֶקְדֵּשׁ, אֶפְרָן מוּתָּר, וְהָא תַּנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **כָּל הַנִּשְׂרָפִין אֶפְרָם מוּתָּר** בהנאה, **חוּץ מֵאֵפֶר** של **אֲשֵׁירָה** [–אילן של עבודה זרה] שאסור בהנאה **וְכֵן אֵפֶר** של **הֶקְדֵּשׁ לְעוֹלָם אָסוּר.** וקודם שמסיימת הגמרא את הקושיא היא מבארת מדוע התנא בברייתא לא עירב וכתב את שני האיסורים יחד, 'חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש': **וּמִיעֲרַב הוּא דְּלֹא קָעָרִיב לְהוּ וְתָנֵי לְהוּ** – והטעם שלא עירבם ושנאם ביחד, **מִשּׁוּם** שאין דינם שוה, **דַּאֲשֵׁירָה יֵשׁ לָהּ בְּטֵילָה בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים** – שאם ביטל עובד כוכבים את האשירה, מותרת היא בהנאה, ואילו **הֶקְדֵּשׁ אֵין לוֹ בְּטֵילָה עוֹלָמִית** בשום אופן שהוא.

חוזרת הגמרא לקושיא: **קָתָנֵי מִיהָא** – מכל מקום שנינו בברייתא, **שאֵפֶר הֶקְדֵּשׁ לְעוֹלָם אָסוּר,** הרי שלא כל הנשרפים אפרם מותר, ואם כן אף אם נתיר לשרוף את הנקברים, לא יטעו להנות מהם, משום שיודעים שיש אפר אסור ויש אפר מותר, ויאמרו שאפר זה הוא מאותם שאפרם אסור. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא,** באמת אפר של כל הנשרפים מותר בהנאה, ומה שאמרו בברייתא שאפר של הקדש אסור, לא מדובר על קדשים שיש דין לשרפן, אלא מדובר בעצים של הקדש שנשרפו, ואמנם אדם המועל ושורף עצי הקדש מוציא במעילתו את העצים לחולין, אך כאן מדובר **כְּגוֹן דְּנָפְלָה דְּלֵיקָה בַּעֲצֵי הֶקְדֵּשׁ מֵאֵלֶיהָ,** שכֵּיוָן **דְּלֹא יָדִיעַ מַאן** – שאין ידוע מי הדליק את השריפה, **דְּלֹא הָוֵי אִינִישׁ דְּלִמְעוֹל** – שאין כאן אדם שמעל בהקדש, **דְּלִיפּוּק** – שיצא **אֶפְרָן לְחוּלִּין** על ידי מעילתו, ולכן אפרם אסור בהנאה.

תירוץ נוסף: **רַב שְׁמַעְיָה אָמַר,** באמת אפר של כל הנשרפים מותר בהנאה, **וכִי תַּנְיָא הָא מַתְנִיתָא** – ומה ששנינו בברייתא זו שאפר של הקדש אסור, **בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן תַּנְיָא** – הברייתא מדברת באפר של תרומת הדשן, **דְּלְעוֹלָם אָסוּר** בהנאה. **דְּתַנְיָא,** נאמר בתרומת הדשן (ויקרא ו ג) 'וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ', ומהמילה 'ושמו' לומדים כמה דינים, 'וְשָׂמוֹ' שיניח אותו **בְּנַחַת,** וְשָׂמוֹ שיניח את **כּוּלּוֹ,** וְשָׂמוֹ שֶׁלֹּא **יְפַזֵּר** את האפר. וממה שדרשו שלא יפזר את האפר, מבואר שהאפר צריך גניזה, שמשום כך הקפידה התורה שלא יפזרנו. ואם הוא טעון גניזה, ודאי יש בו איסור הנאה.

הדרן עלך יש בקדשי מזבח וסליקא לה מסכת תמורה

מותר לשבח את הרופא הגוי? יום ראשון כ"ד אדר ה'תשע"ב

הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה ד: אָסוּר לְסַפֵּר... בְּשֶׁבַח מַעֲשָׂיו, אוֹ שֶׁיְּחַבֵּב דָּבָר מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם" - לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְהִדָּבֵק עִמּוֹ וְלִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים.

מכאן עולה לכאורה שאסור לשבח רופא או מדען גוי על מומחיותו בתחומו. ואם כן, מהו טעמו של הרמב"ם עצמו שב'מורה נבוכים' משבח את אריסטו על חכמתו וכן נהגו כמה מגדולי ישראל?

ויש לבאר:

בשולחן ערוך (יו"ד סי' קנא, יד) הובאה הלכה זו, ומוסיף: "אבל אם מכוין בשבחו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו מותר". ונראה שהיתר זה אמור לא רק לגבי מראהו של הגוי אלא גם כשמספר בשבח מעשיו או דבריו, שאם כוונתו להודות לקב"ה על שברא חכמים הממציאים המצאות ליהנות בהן בני אדם, מותר על דרך שהרואה חכמי עובדי כוכבים מברך 'שנתן מחכמתו לבשר ודם' (ציץ אליעזר ט"ו סי' מז).

והגר"ח פלאג'י (נשמת כל חי ח"א סי' נה) מדייק בלשון הרמב"ם "שיחבב דבר מדבריהם" שהאיסור חל בדברים המיוחדים להם בדתם או בהנהגתם אך כשמחבבם על הנהגה הראויה גם לפי דרך התורה אין בכך חסרון. וכמו שמצינו בגמרא (ברכות ח, ב) שרבי עקיבא אמר "בשלושה דברים אוהב אני את המדיים, כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא על גבי השולחן...", שאין בכך איסור של חיבוב הגויים, כי מדובר בהנהגות של דרך ארץ הראויות לפי דרך התורה.

ויש לומר גם טעם אחר להנהגת רבי עקיבא: האיסור הוא לשבח גוי יחידי ולא ביחס לאומה שלמה, כי טעם האיסור הוא שמא ילמד ממעשיו, ובאומה שלמה לא שייך לכרות ברית אהבה עם כל האומה (שם).

וכן מובא בגמרא (שבת לג, ב), שפעם הזדמנו רבי יהודה ורבי שמעון, "פתח רבי יהודה ואמר: 'כמה נאים מעשיהן של אומה זו! תקנו גשרים, תקנו מרחצאות'... נענה רשב"י ואמר: 'כל מה שתקנו – לא תקנו אלא לצורך עצמן...'", ומדברי רבי יהודה נראה שבאומה שלמה מותר לשבח גויים (וראה ציץ אליעזר שם).

כוח הדיבור יום שני כ"ה אדר ה'תשע"ב

הלכות תשובה פרק ב, הלכה ג: כָּל הַמִּתְוַדֶּה בִּדְבָרִים, וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב - הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ, שֶׁאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת עַד שֶׁיַּשְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ.

וצריך להבין:

הטובל ושרץ בידו אמנם אינו נטהר (שהרי 'שרץ בידו'), אבל יש כאן לפחות פעולה של טבילה ('טובל'), שהיא פעולה שבכוחה לפעול טהרה אבל "המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב", אפילו לא עשה פעולה של וידוי שהרי כל ענינו של הוידוי הוא "להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו" (לעיל הל' א), ואם "לא גמר בלבו לעזוב" אין כאן מעשה של וידוי כלל והרי זה דומה למי שמלכתחילה לא נכנס לטבול ומה פשר הדמיון ביניהם!

והביאור:

אחת התכונות של כוח הדיבור היא שכאשר האדם מדבר בפיו דבר שהוא ההיפך לגמרי מתחושתו בליבו פנימה, הרי זה מעיק לו ומעורר בו בושה. שכן, עם היות הדיבור ענין חיצוני הרי הוא קשור למהותו הפנימית של האדם (ולכן האדם נקרא 'מין המדבר'). וכך גם לענין הוידוי, הבא בדיבור: גם אם האדם עדיין "לא גמר בלבו לעזוב", הרי באומרו את נוסח הוידוי "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך כו'" (לעיל פ"א ה"א), הדיבור מעורר בו רגשי בושה וחרטה על העבר (ובכלל זה בושה על שדיבורו אינו בהתאם לתחושתו בלב).

ולכן, גם אמירת הוידוי כשלעצמה נחשבת דבר טוב בדוגמת הטבילה, שהיא פעולה שיש בכוחה לטהר, והחיסרון הוא רק בכך שבלבו הוא עדיין קשור לחטא בדוגמת הטובל ושרץ בידו שאינו טהור "עד שישליך השרץ", ובעניין הוידוי - עד שיגמור בלבו לעזוב את החטא.

(לקוטי שיחות כ"ז עמ' 211)

שעבוד מצרים - גזירה או בחירה? יום שלישי כ"ו אדר ה'תשע"ב

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ה: וְהַלֹּא כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם", הֲרֵי גָּזַר עַל הַמִּצְרִים לַעֲשׂוֹת רַע; וְכָתוּב: "וְקָם הָעָם הַזֶּה, וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר הָאָרֶץ", הֲרֵי גָּזַר עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְלָמָּה נִפְרַע מֵהֶן? לְפִי שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ פְּלוֹנִי הַיָּדוּעַ, שֶׁיִּהְיֶה הוּא הַזּוֹנֶה; אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזּוֹנִין.. אִלּוּ לֹא רָצָה לַעֲבֹד, לֹא הָיָה עוֹבֵד... וְכֵן הַמִּצְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד... אִלּוּ לֹא רָצָה לְהָרַע לָהֶן, הָרִשׁוּת בְּיָדוֹ - שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ יָדוּעַ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁסּוֹף זַרְעוֹ לְהִשְׁתַּעְבֵּד בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם.

והקשה הראב"ד: גם לאחר תירוצו של הרמב"ם שה' לא גזר "על איש פלוני הידוע שיהי' הוא הזונה" לא מובן: הרי עדיין יכולים הזונים והמצריים לטעון אל ה': "על מי חלה גזירתך? על אותן שלא זנו? הנה לא נתקיימה גזירתך". ונמצא שמעשה המצריים לא היה באשמתם, אלא מוכרח היה כדי שתתקיים הבטחת הקב"ה!

ויש ליישב את הרמב"ם על פי דברי אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' שבתניא (סי' כה) שבכל מזיק וניזק המזיק הינו שליח של הקב"ה להזיק, שהרי "על הניזק כבר נגזר מן השמים", ומכל מקום המזיק חייב בדיני אדם ובדיני שמים על הנזק שעשה כי יש לו בחירה על מעשיו והיה יכול שלא להזיק, ואילו גזירת הקב"ה על הניזק היתה מתבצעת ע"י אחרים, כי "הרבה שלוחים למקום".

מכאן שיש להפריד בין תוצאת המעשה לפעולתו ע"י האדם:

התוצאה, הנזק, אכן נעשתה ע"י המזיק כשליח לביצוע גזירת הקב"ה אבל אין זה פוטר אותו מאחריות על פעולתו כי לא הוכרח להיות השליח לנזק, אלא עשה זאת רק מצד בחירתו.

וכך גם בענייננו:

השעבוד והעינוי של ישראל אכן היה מוכרח מצד גזירת הקב"ה "ועבדום וענו אותם" אבל המצרים נענשו על רשעתם כי כל אחד מהם לא הוכרח להצר לישראל אלא עשה זאת בבחירתו.

(לקוטי שיחות כז, עמ' 153)

מעלת תשובה מאהבה

יום רביעי כ"ז אדר ה'תשע"ב

הלכות תשובה פרק ז, הלכה א: הוֹאִיל וּרְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה... כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

המעיין בסדר ההלכות בהלכות תשובה יבחין כי בארבעת הפרקים הראשונים, הרמב"ם מפרט את כללי התשובה. בפרק א מבאר שה'מכפרים' (קרבנות, מלקות, מיתות בי"ד) אינם מכפרים בלא תשובה. בפרק ב מפרט את סדר התשובה - חרטה, וידוי ועזיבת החטא, והתשובה בכל השנה וביום הכיפורים. בפרק ג מבאר מהו צדיק ורשע ויום הדין, ואלו חטאים מרחיקים מעוה"ב, ובפרק ד מבאר את עשרים וארבעת הדברים המעכבים את התשובה. בהמשך, בפרקים ה-ו, מאריך הרמב"ם בעניין ידיעה ובחירה וייסורים. ונראה, שבכך הרמב"ם סיים את הלכות תשובה עצמם ומעתה מבאר דברים הנגררים עימה, אך בפרק ז, חוזר הרמב"ם וכותב: הואיל ורשות כל אדם נתונה לו.. ישתדל כל אדם לעשות תשובה". ונשאלת השאלה: מדוע לא פתח את הלכות תשובה בדברים אלו?

השאלה מתחזקת נוכח האמור בהמשך פרק ז שיש לעשות תשובה גם בענייני דעות ומדות, וכמה גדולה מעלת התשובה שה'בעל תשובה' נעשה אהוב ונחמד. ולכאורה מקומם של עיקרים אלו בתחילת הלכות תשובה, ולא אחרי עניין ידיעה ובחירה!

ויש ליישב:

הרמב"ם לא הביא את דברי הגמרא ביומא (פו, א) שהעושה תשובה מיראה זדונות נעשו לו כשגגות והעושה תשובה מאהבה זדונות נעשו לו כזכיות. ונראה, שהחלוקה של סדרי התשובה לשתי חטיבות, האחת מפרק א עד פרק ד והשניה בפרק ז הם החלוקות של תשובה מאהבה ומיראה. כלומר: בארבעת הפרקים הראשונים עוסק הרמב"ם בתשובה עצמה, בין מיראה ובין מאהבה, אבל התשובה המבוארת בפרק ז' היא תשובה של בחירה חופשית ('מאהבה'), כמו שמקדים הרמב"ם לומר "הואיל ורשות כל אדם נתונה לו", היינו שהאדם שב בכוחותיו הפנימיים בלי עזר וסיוע מן החוץ.

ולכן אופן בתשובה בא לאחר הביאור אודות בחירה חופשית, ותשובה זו כוללת גם את המידות והדעות כי לתשובה מיראה אין די כוח לשנות את פנימיותו של האדם. אבל תשובה מאהבה, בכוחה לשנות דעות ומידותיו ופנימיות נפשו.

ועל תשובה זו כתב הרמב"ם "כמה מעולה מעלת התשובה שהוא אהוב ונחמד וקרוב לשכינה, ובמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד".

(הררי קדם ח"א עמ' עח)

כשהעובד לשמה לא מקבל שכר...

יום חמישי כ"ח אדר ה'תשע"ב

הלכות תשובה פרק י, הלכה ב: הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת וְהוֹלֵךְ בִּנְתִיבוֹת הַחָכְמָה - לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָעָה, וְלֹא כְּדֵי לִירַשׁ הַטּוֹבָה; אֶלָּא עוֹשֶׂה הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֱמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לָבוֹא בִּגְלָלָהּ.

יש לעיין בכוונת הרמב"ם במה שכתב בסיום העניין "וסוף הטובה לבוא בגללה".

בפשטות, כוונתו להבהיר שגם מי ש'עובד מאהבה' ואין מגמתו לעבוד בשביל השכר – מכל מקום גם הוא יקבל שכר בסופו של דבר.

אבל אם כן, לא מובן: (א) מה החידוש בדבר, וכי היה עולה בדעתנו שדווקא העובד את ה' בדרגה נעלית כל כך לא יקבל שכר? (ב) כדי להבהיר שגם העובד מאהבה מקבל שכר מספיקה ההודעה "סוף הטובה לבוא", ואילו הוספת המילה "(סוף הטובה לבוא) בגללה" מיותרת!

ולכן יש לפרש את כוונת הרמב"ם בדרך אחרת:

כאשר עבודת 'העובד מאהבה' היא אכן כפי שצריך להיות – אזי בדרך ממילא יקבל שכר על עבודתו. ואם לא יקבל שכר, הרי זה סימן והוכחה שעבודתו איננה כדבעי שהרי אם כן היתה כדבעי, בוודאי היה מקבל שכר.

זוהי, אפוא, כוונת הרמב"ם באמרו "וסוף הטובה לבא בגללה" – לתת את הסימן ואבן-הבוחן למי שבאמת 'עובד מאהבה' שכאשר "עושה האמת מפני שהוא אמת" ועובד כדבעי אכן יקבל שכר על עבודתו - "וסוף הטובה לבוא בגללה".

(לקוטי שיחות כ, עמ' 45)

קריאת התורה במשקפים

יום שישי כ"ט אדר ה'תשע"ב

הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה טז: אֲפִלּוּ מְחִצָּה שֶׁל זְכוּכִית מַפְסֶקֶת, הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, אָסוּר לִקְרוֹת, עַד שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו.

האם אדם המרכיב משקפיים יכול לקרוא בתורה או שראייה דרך 'מחיצה של זכוכית' אינה נחשבת כקריאה מהכתב? ולכאורה מהלכה זו יש להוכיח שראיה דרך זכוכית נחשבת כראיה גמורה, ולכן אין לקרוא קריאת שמע כשרואה את הערווה דרך זכוכית (הלכות קטנות סי' צט).

ואם כן, למה אמרו בגמרא (ר"ה כד, ב) לגבי עדים המעידים על ראיית הלבנה שאם ראוה 'בעששית' אין ראייתם נחשבת?

ויש לחלק:

שם לא מדובר שראו 'בעששית' את הלבנה עצמה אלא רק את השתקפותה במראה, וזו אינה חשובה ראיה. אך כאן רואה דרך הזכוכית את הערווה עצמה ולכן לא יקרא קריאת שמע כנגדה.

וראיה לדבר מכך שבגמרא נאמר בשני המקומות – הן לגבי ראיית הלבנה והן לגבי ראיית ערווה - הלשון 'עששית', אך הרמב"ם בהל' קידוש החודש (פ"ב ה"ה) ציטט את לשון הגמרא "ראינוה... בעששית", ולא כתב "מחיצה של זכוכית" כפירושו כאן, ומוכח ששם מדובר שראו את השתקפות הלבנה במראה ולא שראוה דרך זכוכית (דברי יוסף סי' כג).

ולפי זה, אם דמות אשה בלבוש בלתי צנוע נראית על גבי מרקע מותר לקרוא כנגדה קריאת שמע, כיון שאינו רואה אלא את דמות האשה (ראה דברי יוסף שם. וביחווה דעת ח"ד ס"ז).

אך יש הסוברים שבערווה אין להקל בכך, כי מאחר והאיסור הוא משום הרהור, אין הבדל בין ראיית האשה עצמה או דמותה (ראה יחווה דעת שם). ולפי זה לכאורה אין להביא מכאן הוכחה לענין קריאת התורה במשקפיים, כי יתכן שגם ראיה בהפסקת מחיצת זכוכית אינה ראיה, ולמרות זאת אסורה בקריאת שמע כיון שגורמת להרהור.

ויש סוברים שאסור לקרוא קריאת שמע כנגד ערווה בעששית אף כאשר עוצם את עיניו ואינו רואה אותה, ואף שאין בזה הרהור. ואם כן יש להוכיח מכך שהמחיצה אינה נחשבת כיסוי כלל (מנחת יצחק ח"ב סי' פד).

כוונת התפילה

שבת קודש א' ניסן ה'תשע"ב

הלכות תפלה פרק ד, הלכה טו: כָּל תְּפִלָּה שֶׁאֵינָהּ בְּכַוָּנָה, אֵינָהּ תְּפִלָּה; וְאִם הִתְפַּלֵּל בְּלֹא כַוָּנָה, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה.

מסתימת לשון הרמב"ם מבואר, שדין כוונה בתפילה אמור על כל התפילה והכוונה מעכבת בתפילת העמידה כולה.

ולכאורה הדברים סותרים לפסק הרמב"ם להלן (פ"י ה"א): "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כיון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך" ומשמע שהכוונה מעכבת רק בברכה ראשונה!

ונראה לומר, שיש שני סוגים של 'כוונה' בתפילה: האחת - כוונה של פירוש הדברים הנאמרים, פירוש המילות. והשנית – שיכוון שעומד בתפילה לפני הקב"ה, כדברי הרמב"ם כאן בפרק ד': "ומה היא הכוונה? שיפנה לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה".

והנה, כוונת העמידה מול הבורא בשעת התפילה אינה דומה לחובה "לכוון" בעת עשיית מצוות אלא כוונה זו היא היא עצם מעשה התפילה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ה' ומתפלל אין זה מעשה תפילה כלל, והרי הוא בגדר "מתעסק" שאין בו דין מעשה. וכמובן הדבר הכרחי בכל התפילה כולה.

פרט לכך יש ענין אחר, לכוון בעת התפילה את הכוונה הפרטית ולהבין את המילים. ובזה אומרת הגמרא במסכת ברכות (לד, ב): המתפלל צריך שיכוון לבו בכל הברכות, ואם אינו יכול בכולן יכוון את לבו באחת מהן. אמר ר' חייא א"ר ספרר משום חד דבי רבי: באבות". ועל כך פסק הרמב"ם בפרק יו"ד שמי שלא כיוון ביתר הברכות אבל כיוון בברכה הראשונה – יצא ידי חובתו.

(חידושי רבינו חיים הלוי)

קיב.

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושברו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְּשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֵחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

ביאורים מתוך פירוש רש"י נדפס בעמ' יט

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ד אדר־א' ניסן ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ד אדר ה'תשע"ב

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם

פֶּרֶק י

א. אֵין כּוֹרְתִין בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, כְּדֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה עִמָּהֶן שָׁלוֹם וְנַנִּיחַ אוֹתָם לְעָבְדָם - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"; אֶלָּא יַחְזְרוּ מֵעֲבוֹדָתָהּ, אוֹ יֵהָרְגוּ. וְאָסוּר לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם". לְפִיכָךְ, אִם רָאָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אוֹבֵד אוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, לֹא יַעֲלֻנוּ; רָאָהוּ לְקוּחַ לָמוּת, לֹא יַצִּילֶנּוּ. אֲבָל לְאַבְּדוֹ בְּיָדוֹ, אוֹ לְדָחְפוֹ לְבוֹר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה עִמָּנוּ מִלְחָמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגוֹי. אֲבָל מוֹסְרֵי יִשְׂרָאֵל [מלשינים], וְהַמִּינִים, וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִים - מִצְוָה לְאַבְּדָן בְּיַד, וּלְהוֹרִידָן לְבֹאֵר שַׁחַת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצָרִין לְיִשְׂרָאֵל, וּמְסִירִין אֶת הָעָם מֵאַחֲרֵי ה', כְּיֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי וְתַלְמִידָיו, וְצָדוֹק וּבֵיתוֹס וְתַלְמִידֵיהֶן [תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה] - "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב".

ב. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁאָסוּר לְרַפֹּאת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִלּוּ בְּשָׂכָר. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם אֵיבָה - מְרַפֵּא בְּשָׂכָר; אֲבָל בְּחִנָּם אָסוּר. וְגֵר תּוֹשָׁב [שקיבל ז' מצוות] - הוֹאִיל וְאַתָּה מְצֻוֶּה לְהַחְיוֹתוֹ, מְרַפְּאִין אוֹתוֹ בְּחִנָּם.

ג. אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בָּתִּים וְשָׂדוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבְסוּרְיָא [ארצות שכבש דוד] - מוֹכְרִין לָהֶם בָּתִּים, אֲבָל לֹא שָׂדוֹת. וּמַשְׁכִּירִין לָהֶם בָּתִּים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם שְׁכוּנָה - וְאֵין שְׁכוּנָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה. וְאֵין מַשְׁכִּירִין לָהֶם שָׂדוֹת; וּבְסוּרְיָא, מַשְׁכִּירִין לָהֶם שָׂדוֹת. וּמִפְּנֵי מָה הֶחְמִירוּ בְּשָׂדֶה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁתַּיִם - מַפְקִיעָה מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, וְנוֹתֵן לָהֶם חֲנָיָה בַּקַּרְקַע. וּמֵתֶר לִמְכֹּר לָהֶם בָּתִּים וְשָׂדוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ אַרְצָנוּ.

ד. אַף בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְהַשְׁכִּיר, לֹא לְבֵית דִּירָה הִתִּירוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַכְנִיס לְתוֹכָהּ עֲבוֹדָה זָרָה, וְנֶאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ"; אֲבָל מַשְׁכִּיר לָהֶם בָּתִּים, לַעֲשׂוֹתָם אוֹצָר [מחסן]. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶם פֵּרוֹת וּתְבוּאָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם בִּמְחֻבָּר לְקַרְקַע; אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשֶּׁיָּקֵץ, אוֹ מוֹכֵר לוֹ עַל מְנָת לָקֹץ וְקוֹצֵץ. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בִּמְחֻבָּר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם", לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנָיָה בַּקַּרְקַע; שֶׁאִם לֹא יִהְיֶה לָהֶם קַרְקַע, יִשְׁיבָתָן יְשִׁיבַת עֲרַאי הִיא. וְכֵן אָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן, וַאֲפִלּוּ לוֹמַר: 'כַּמָּה נָאֶה גּוֹי זֶה בְּצוּרָתוֹ'; קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּסַפֵּר בְּשֶׁבַח מַעֲשָׂיו, אוֹ שֶׁיְּחַבֵּב דָּבָר מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם" - לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְהִדָּבֵק עִמּוֹ וְלִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. וְאָסוּר לִתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת חִנָּם; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשָׁב - שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי", בְּמִכִּירָה, לֹא בְּנְתִינָה.

ה. מְפַרְנְסִים עֲנִיֵּי גּוֹיִם עִם עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; וְאֵין מְמַחִין בִּידֵי עֲנִיֵּי גּוֹיִם בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם אֵידָם, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; וְאֵין כּוֹפְלִין לָהֶן שָׁלוֹם ["שלום שלום"] לְעוֹלָם. וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ שֶׁל נָכְרִי בְּיוֹם אֵידוֹ לָתֵת לוֹ שָׁלוֹם; מְצָאוֹ בַּשּׁוּק, נוֹתֵן לוֹ שָׁלוֹם בְּשָׂפָה רָפָה וְכֹבֶד רֹאשׁ.

ו. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין הָאֻמּוֹת, אוֹ בִּזְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹיִם תַּקִּיפָה. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל תַּקִּיפָה עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, אָסוּר לָנוּ לְהַנִּיחַ גּוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בֵּינֵינוּ; אֲפִלּוּ יוֹשֵׁב יְשִׁיבַת עֲרַאי, אוֹ עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִסְחוֹרָה, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצֵנוּ, אֶלָּא עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ", אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה. וְאִם קִבֵּל עָלָיו שֶׁבַע מִצְוֹת, הֲרֵי זֶה גֵּר תּוֹשָׁב. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּזְמַן הַיּוֹבֵל, אֵין מְקַבְּלִין אֶלָּא גֵּר צֶדֶק בִּלְבַד.

פֶּרֶק יא

א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, וְלֹא מִדַּמִּין לָהֶם - לֹא בַּמַּלְבּוּשׁ, וְלֹא בַּשֵּׂעָר, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי", וְנֶאֱמַר: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ", וְנֶאֱמַר: "הַשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם". הַכֹּל בְּעִנְיָן אֶחָד הוּא מַזְהִיר: שֶׁלֹּא יִדַּמֶּה לָהֶם - אֶלָּא יִהְיֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי מֻבְדָּל מֵהֶם וְיָדוּעַ [ניכר] בְּמַלְבּוּשׁוֹ וּבִשְׂאָר מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מֻבְדָּל מֵהֶם בְּמַדָּעוֹ וּבְדַעוֹתָיו [תורתו ומידותיו]. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא יִלְבַּשׁ בְּמַלְבּוּשׁ הַמְיֻחָד לָהֶן, וְלֹא יְגַדֵּל צִיצִית [קצוות שער שמעל המצח] כְּמוֹ צִיצִית רֹאשָׁם, וְלֹא יְגַלַּח מִן הַצִּדָּדִין וְיַנִּיחַ הַשֵּׂעָר בָּאֶמְצַע כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'בְּלוֹרִית'; וְלֹא יְגַלַּח הַשֵּׂעָר מִכְּנֶגֶד פָּנָיו מֵאֹזֶן לְאֹזֶן וְיַנִּיחַ הַפֵּרַע [קבוצת שערות ארוכות] מִלְּאַחֲרָיו כְּדַרְכָּן שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְלֹא יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבִנְיַן הֵיכָלוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן רַבִּים כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכָל הָעוֹשֶׂה אַחַת מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - לוֹקֶה.

ב. גּוֹי שֶׁהָיָה מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ קָרוֹב לִבְלוֹרִיתוֹ שֶׁל אֶצְבָּעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוֹמֵט [מסלק] אֶת יָדוֹ.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה קָרוֹב לַמַּלְכוּת, וְצָרַךְ לִישֵׁב לִפְנֵי מַלְכֵיהֶם, וְהָיָה לוֹ גְּנַאי לְמִי שֶׁלֹּא יִדְּמֶה לָהֶם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ כְּמַלְבּוּשִׁים שֶׁלָּהֶם, וּלְגַלַּח כְּנֶגֶד פָּנָיו כְּדַרְכָּן שֶׁהֵן עוֹשִׂין.

ד. אֵין מְנַחֲשִׁין כְּגוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַחֵשׁוּ". כֵּיצַד הוּא הַנִּחוּשׁ? כְּגוֹן אֵלּוּ שֶׁאוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְנָפְלָה פִּתִּי מִפִּי', אוֹ 'נָפַל מַקְלִי מִיָּדִי, אֵינִי הוֹלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הַיּוֹם, שֶׁאִם אֵלֵךְ אֵין חֲפָצַי נַעֲשִׂים'; 'הוֹאִיל וְעָבַר שׁוּעָל מִימִינִי, אֵינִי יוֹצֵא

מִפֶּתַח בֵּיתִי הַיּוֹם, שֶׁאִם יָצָאתִי, יִפְגְּעֵנִי אָדָם רַמַּאי. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹמְעִים צִפְצוּף הָעוֹפוֹת וְאוֹמְרִים: 'יִהְיֶה כָּךְ', וְ'לֹא יִהְיֶה כָּךְ', 'טוֹב לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי', וְ'רַע לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי'. וְכֵן אֵלּוּ שֶׁאוֹמְרִים: 'שְׁחוֹט תַּרְנְגֹלֶת זוֹ שֶׁקָּרַאת כְּמוֹ תַּרְנְגוֹל', 'תַּרְנְגוֹל זֶה שֶׁקָּרָא עַרְבִית [קרא כעורב], שְׁחַט'. וְכֵן הַמֵּשִׂים לְעַצְמוֹ סִימָנִים: 'אִם יֵאָרַע לִי דָּבָר כָּךְ וְכָךְ אֶעֱשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי, וְאִם לֹא יֵאָרַע לִי לֹא אֶעֱשֶׂה', כֶּאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ, הַכֹּל אָסוּר; וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי דָּבָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ, לוֹקֶה.

ה. מִי שֶׁאָמַר: 'דִּירָה זוֹ שֶׁבָּנִיתִי, סִימָן טוֹב הָיְתָה עָלַי' [מאז הצלחתי בעסקי], 'אִשָּׁה זוֹ שֶׁנָּשָׂאתִי וּבְהֵמָה זוֹ שֶׁקָּנִיתִי מְבֹרֶכֶת הָיְתָה, וּמֵעֵת שֶׁקְּנִיתִיהָ הֶעֱשַׁרְתִּי', וְכֵן הַשּׁוֹאֵל לְתִינוֹק: 'אֵיזֶה פָּסוּק אַתָּה לָמֵד'? אִם אָמַר לוֹ פָּסוּק מִן הַבְּרָכוֹת, יִשְׂמַח וְיֹאמַר: 'זֶה סִימָן טוֹב' - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מֻתָּר; הוֹאִיל וְלֹא כֵּוֵן מַעֲשָׂיו וְלֹא נִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹת, אֶלָּא עֲשָׂה זֶה סִימָן לְעַצְמוֹ לְדָבָר שֶׁכְּבָר הָיָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ו. אֵיזֶה הוּא קוֹסֵם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִשְּׁאָר הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּשֹּׁם [יתנהג כמשתומם] וְתִפָּנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל הַדְּבָרִים [יתנתק מסביבתו], עַד שֶׁיֹּאמַר דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת, וְיֹאמַר: 'דָּבָר פְּלוֹנִי עָתִיד לִהְיוֹת', אוֹ 'אֵינוֹ הוֹוֶה', אוֹ שֶׁיֹּאמַר שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת כָּךְ, וְהִזְּהֲרוּ מִכָּךְ. יֵשׁ מִן הַקּוֹסְמִים שֶׁהוּא מְמַשְׁמֵשׁ בְּחוֹל אוֹ בַּאֲבָנִים, וְיֵשׁ מֵהֶן מִי שֶׁגּוֹהֵר [מתכופף] לָאָרֶץ וְצוֹעֵץ, וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּמַרְאָה שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ עֲשָׂשִׁית וּמְדַמִּין וְאוֹמְרִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹחֵז מַקֵּל בְּיָדוֹ וְנִשְׁעָן עָלָיו, וּמַכֶּה בּוֹ עַד שֶׁתִּפָּנֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְדַבֵּר - הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל, וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ".

ז. אָסוּר לִקְסֹם, וְלִשְׁאֹל לַקּוֹסֵם; אֶלָּא שֶׁהַשּׁוֹאֵל לַקּוֹסֵם, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]; אֲבָל הַקּוֹסֵם עַצְמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה מִכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . קֹסֵם קְסָמִים".

ח. אֵיזֶה הוּא מְעוֹנֵן? אֵלּוּ נוֹתְנֵי הָעִתִּים, שֶׁאוֹמְרִים בְּאַצְטַגְנִינוּת [חכמת האסטרולוגיה] שֶׁלָּהֶן: 'יוֹם פְּלוֹנִי רַע, וְיוֹם פְּלוֹנִי טוֹב', 'יוֹם פְּלוֹנִי רָאוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית', 'שָׁנָה פְּלוֹנִית' אוֹ 'חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רַע לְדָבָר פְּלוֹנִי'.

ט. אָסוּר לְעוֹנֵן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶלָּא הוֹדִיעַ אוֹתָן הַכְּזָבִים שֶׁהַסְּכָלִים מְדַמִּין שֶׁהֵן דִּבְרֵי אֱמֶת וְדִבְרֵי חָכְמָה. וְכָל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מִפְּנֵי הָאַצְטַגְנִינוּת, וְכֵוֵן מְלַאכְתּוֹ אוֹ הֲלִיכָתוֹ בְּאוֹתוֹ הָעֵת שֶׁקִּבְּעוּ הוֹבְרֵי שָׁמַיִם [אסטרולוגים] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְעוֹנְנוּ". וְכֵן הָאוֹחֵז אֶת הָעִתִּים, וּמְדַמֶּה בִּפְנֵי הָרוֹאִים שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה תִּמָּהוֹן וְהוּא לֹא עָשָׂה - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל מְעוֹנֵן, וְלוֹקֶה.

י. אֵיזֶה הוּא חוֹבֵר ["וחובר חבר"]? זֶה שֶׁמְּדַבֵּר בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן לְשׁוֹן עַם [הברות בעלמא] וְאֵין לָהֶן עִנְיָן [משמעות], וּמַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ בְּסִכְלוּתוֹ שֶׁאוֹתָן הַדְּבָרִים מוֹעִילִין, עַד שֶׁהֵן אוֹמְרִים שֶׁהָאוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ עַל הַנָּחָשׁ אוֹ עַל הָעַקְרָב, אֵינוֹ נִזּוֹק מֵהֶן; וְהָאוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ עַל הָאִישׁ, אֵינוֹ נִזּוֹק מֵהֶן; וְאוֹחֵז בְּיָדוֹ בְּעֵת שֶׁמְּדַבֵּר מַפְתֵּחַ אוֹ סֶלַע, וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ - הַכֹּל אָסוּר. וְהַחוֹבֵר עַצְמוֹ שֶׁיֵּאָחֵז בְּיָדוֹ כְּלוּם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה עִם דִּבּוּרוֹ, אֲפִלּוּ הֶרְאָה בְּאֶצְבָּעוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . וְחֹבֵר חָבֶר". אֲבָל אִם אָמַר דְּבָרִים בִּלְבַד, וְלֹא הֵנִיד לֹא אֶצְבַּע וְלֹא רֹאשׁ, וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ כְּלוּם, וְכֵן אָדָם שֶׁאָמַר עָלָיו הַחוֹבֵר אוֹתָן הַקּוֹלוֹת, וְהוּא יוֹשֵׁב לְפָנָיו וּמְדַמֶּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּזֶה הֲנָאָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּף בִּסְכָלוּת הַחוֹבֵר. וְכָל אוֹתָן הַקּוֹלוֹת וְהַשֵּׁמוֹת הַמְשֻׁנִּים הַמְכֻעָרִים, "לֹא יֵרָעוּ, וְגַם הֵיטִיב אֵין אוֹתָם".

יא. מִי שֶׁנִּשְׁכּוֹ עַקְרָב אוֹ נָחָשׁ, מֻתָּר לִלְחֹשׁ עַל מְקוֹם הַנְּשִׁיכָה, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי לְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ וּלְחַזֵּק לִבּוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר מוֹעִיל כְּלוּם - הוֹאִיל וּמְסֻכָּן הוּא, הִתִּירוּ לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו.

יב. הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה וְקוֹרֵא פָּסוּק מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן הַקּוֹרֵא עַל הַתִּינוֹק שֶׁלֹּא יִבָּעֵת, וְהַמַּנִּיחַ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין עַל הַקָּטָן בִּשְׁבִיל שֶׁיִּישַׁן - לֹא דַּי לָהֶם שֶׁהֵם בִּכְלַל מְנַחֲשִׁים וְחוֹבְרִים, אֶלָּא שֶׁהֵם בִּכְלַל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן עוֹשִׂין דִּבְרֵי תּוֹרָה רִפְאוּת גּוּף, וְאֵינָן אֶלָּא רִפְאוּת נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיהִיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ". אֲבָל הַבְּרִיא שֶׁקָּרָא פְּסוּקִין אוֹ מִזְמוֹר מִתְּהִלִּים, כְּדֵי שֶׁתָּגֵן עָלָיו זְכוּת קְרִיאָתָן, וְיִנָּצֵל מִצָּרוֹת וּנְזָקִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יג. אֵיזֶה הוּא דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים? זֶה הַמַּרְעִיב אֶת עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא הַמֵּת בַּחֲלוֹם, וְיוֹדִיעוֹ מַה יִּשְׁאַל עָלָיו. וְיֵשׁ אֲחֵרִים, שֶׁהֵם לוֹבְשִׁים מַלְבּוּשִׁים יְדוּעִים, וְאוֹמְרִים דְּבָרִים, וּמַקְטִירִין קְטֹרֶת יְדוּעָה, וְיִשָּׁנִים לְבַדָּן - כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא מֵת פְּלוֹנִי, וְיִסַּפֵּר עִמּוֹ בַּחֲלוֹם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא הַמֵּת וְיוֹדִיעוֹ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים".

יד. אָסוּר לִשְׁאֹל בַּעַל אוֹב אוֹ בַּעַל יִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ. . . וְשֹׁאֵל אוֹב וִידִּעֹנִי". נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁבַּעַל אוֹב וִידִּעוֹנִי עַצְמָן - בִּסְקִילָה. וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶן - בְּאַזְהָרָה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת; וְאִם כֵּוֵן מַעֲשָׂיו וְעָשָׂה כְּפִי מַאֲמָרָן, לוֹקֶה.

טו. הַמְכַשֵּׁף, חַיָּב סְקִילָה; וְהוּא, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים. אֲבָל הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, וְהוּא שֶׁיַּרְאֶה שֶׁעָשָׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה - לוֹקֶה מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּמְכַשֵּׁף בִּכְלַל "לֹא יִמָּצֵא", לָאו שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין הוּא, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה".

טז. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן, דִּבְרֵי שֶׁקֶר וְכָזָב הֵן; וְהֵן שֶׁהִטְעוּ בָּהֶן עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הַקַּדְמוֹנִים לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּנְהוּ [ינהרו] אַחֲרֵיהֶן. וְאֵין רָאוּי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם חֲכָמִים מְחֻכָּמִים, לְהִמָּשֵׁךְ בַּהֲבָלִים הָאֵלּוּ, וְלֹא לְהַעֲלוֹת עַל הַלֵּב שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן תְּעֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב, וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל", וְנֶאֱמַר: "כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם - אֶל מְעֹנְנִים וְאֶל קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ; וְאַתָּה - לֹא כֵן נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". כָּל הַמַּאֲמִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּמְחַשֵּׁב

בְּלִבּוֹ שֶׁהֵן אֱמֶת וְדִבְרֵי חָכְמָה, אֲבָל הַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתָן - אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַסִּכָּלִים וּמְחַסְּרֵי הַדַּעַת, וּבְכְלַל הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים שֶׁאֵין דַּעְתָּן שְׁלֵמָה. אֲבָל בַּעֲלֵי הַחָכְמָה וּתְמִימֵי הַדַּעַת, יֵדְעוּ בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת - שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֵינָם דִּבְרֵי חָכְמָה, אֶלָּא תֹּהוּ וְהֶבֶל שֶׁנִּמְשְׁכוּ בָּהֶן חַסְרֵי הַדַּעַת, וְנָטְשׁוּ כָּל דַּרְכֵי הָאֱמֶת בִּגְלָלָן. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרָה תּוֹרָה, כְּשֶׁהִזְהִירָה עַל כָּל אֵלּוּ הַהֲבָלִים: "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ".

פֶּרֶק יב

א. אֵין מְגַלְּחִין פַּאֲתֵי [פאות] הָרֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְכָמְרֵיהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם". וְחַיָּב עַל כָּל פֵּאָה וּפֵאָה; לְפִיכָךְ, הַמְגַלֵּחַ שְׁנֵי צִדָּעָיו [רקותיו], אֲפִלּוּ בְּבַת אַחַת וְהַתְרָאָה אַחַת - לוֹקֶה שְׁתַּיִם. אֶחָד הַמְגַלֵּחַ הַפֵּאוֹת בִּלְבַד וּמַנִּיחַ שְׂעַר כָּל הָרֹאשׁ, וְאֶחָד הַמְגַלֵּחַ כָּל הָרֹאשׁ כְּאֶחָד - הוֹאִיל וְגִלַּח הַפֵּאוֹת, לוֹקֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּאִישׁ הַמְגַלֵּחַ; אֲבָל הָאִישׁ הַמִּתְגַּלֵּחַ, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אִם כֵּן סִיַּע לַמְגַלֵּחַ. וְהַמְגַלֵּחַ אֶת הַקָּטָן, לוֹקֶה.

ב. הָאִשָּׁה שֶׁגִּלְּחָה פְּאַת רֹאשׁ הָאִישׁ, אוֹ שֶׁנִּתְגַּלְּחָה - פְּטוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם, וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ"; כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תַּשְׁחִית, יֶשְׁנוֹ בְּבַל תַּקִּיף; וְאִשָּׁה אֵינָהּ בְּבַל תַּשְׁחִית, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ זָקָן. לְפִיכָךְ, הָעֲבָדִים - הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם זָקָן, אֲסוּרִין בְּהַקָּפָה.

ג. כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה - אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים, חַיָּבִים; חוּץ מִבַּל תַּשְׁחִית וּבַל תַּקִּיף, וּבַל יִטַּמֵּא כֹּהֵן לַמֵּתִים. וְכָל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהִיא מִזְּמַן לִזְמַן, וְאֵינָהּ תְּדִירָה - נָשִׁים פְּטוּרוֹת; חוּץ מִקִּדּוּשׁ הַיּוֹם [יום השבת], וַאֲכִילַת מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח, וַאֲכִילַת הַפֶּסַח וּשְׁחִיטָתוֹ, וְהַקְהֵל [בסוכות מקץ שנת השמיטה], וְשִׂמְחָה [ברגל] - שֶׁהַנָּשִׁים חַיָּבוֹת.

ד. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, הֲרֵי הֵן סָפֵק [ספקי זכר ספקי נקיבה] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֻמְרֵי הָאִישׁ וְחֻמְרֵי הָאִשָּׁה בְּכָל מָקוֹם, וְחַיָּבִין בַּכֹּל; וְאִם עָבְרוּ, אֵינָם לוֹקִין.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לְגַלֵּחַ פְּאַת רֹאשָׁהּ, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה לְגַלֵּחַ פְּאַת רֹאשׁ הַזָּכָר; וַאֲפִלּוּ פְּאַת קָטָן, אָסוּר לָהּ לְגַלֵּחַ לוֹ.

ו. וּפֵאָה זוֹ שֶׁמַּנִּיחִים בַּצַּדַּע, לֹא נָתְנוּ בָהּ חֲכָמִים שִׁעוּר; וְשָׁמַעְנוּ מִזְּקֵנֵינוּ, שֶׁאֵין מַנִּיחַ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים שְׂעָרוֹת. וּמֵתֶר לִלְקֹט [לגזוז] הַפֵּאוֹת בְּמִסְפָּרַיִם; לֹא נֶאֱסַר, אֶלָּא הַשְׁחָתָה בְּתַעַר.

ז. דֶּרֶךְ כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה לְהַשְׁחִית זְקָנָם, לְפִיכָךְ אָסְרָה תּוֹרָה לְהַשְׁחִית הַזָּקָן. וְחָמֵשׁ פֵּאוֹת יֵשׁ בּוֹ - לְחִי הָעֶלְיוֹן וּלְחִי הַתַּחְתּוֹן מִיָּמִין, וּלְחִי הָעֶלְיוֹן וּלְחִי הַתַּחְתּוֹן מִשְּׂמֹאל, וְשִׁבּוֹלֶת הַזָּקָן [שער הסנטר]. וְלוֹקֶה עַל כָּל פֵּאָה וּפֵאָה; וְאִם נִטְּלָן כֻּלָּן כְּאַחַת, לוֹקֶה חָמֵשׁ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלְּחֶנּוּ בְּתַעַר - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ", גִּלּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה; לְפִיכָךְ, אִם גִּלַּח זְקָנוֹ בְּמִסְפָּרַיִם, פָּטוּר. וְאֵין הַמִּתְגַּלֵּחַ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּסְיַיעַ. וְאִשָּׁה - מֻתֶּרֶת לְהַשְׁחִית זְקָנָהּ, אִם יֵשׁ לָהּ שְׂעַר זָקָן; וְאִם הִשְׁחִיתָה זְקַן הָאִישׁ, פְּטוּרָה.

ח. הַשָּׁפָם - מֻתָּר לְגַלְּחוֹ בְּתַעַר, וְהוּא הַשַּׂעַר שֶׁעַל גַּבֵּי הַשָּׂפָה הָעֶלְיוֹנָה; וְכֵן הַשַּׂעַר הַמְדֻלְדָּל מִן הַשָּׂפָה הַתַּחְתּוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר [לגלח השפם], לֹא נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁחִיתוֹ, אֶלָּא לְגַלֵּחַ קְצָתוֹ, עַד שֶׁלֹּא יְעַכֵּב אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה.

ט. הַעֲבָרַת הַשַּׂעַר מִשְּׂאָר הַגּוּף, כְּגוֹן בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה - אֵינוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְהַמַּעֲבִירוֹ, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אוֹתוֹ אֶלָּא נָשִׁים - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַן עַצְמוֹ תִּקּוּן נָשִׁים; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁמַּעֲבִירִין הַשַּׂעַר הָאֲנָשִׁים - אִם הֶעֱבִיר, אֵין מַכִּין אוֹתוֹ. וּמֻתָּר לְהַעֲבִיר שְׂעַר שְׂאָר אֵבָרִים בְּמִסְפָּרַיִם, בְּכָל מָקוֹם.

י. לֹא תַעְדֶּה [תתקשט] אִשָּׁה עֲדִי [קישוטי] הָאִישׁ, כְּגוֹן שֶׁתָּשִׂים בְּרֹאשָׁהּ מִצְנֶפֶת אוֹ כּוֹבַע, אוֹ תִּלְבַּשׁ שִׁרְיוֹן [מגן מלחמה] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁתְּגַלַּח רֹאשָׁהּ כְּאִישׁ; וְלֹא יַעְדֶּה אִישׁ עֲדִי אִשָּׁה, כְּגוֹן שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין וַחֲלִי [תכשיט] זָהָב, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹבְשִׁין אוֹתָן הַכֵּלִים וְאֵין מְשִׁימִין אוֹתוֹ הַחֲלִי, אֶלָּא הַנָּשִׁים; הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. אִישׁ שֶׁעָדָה עֲדִי אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁעָדָת עֲדִי אִישׁ - לוֹקִין. הַמְלַקֵּט שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת מִתּוֹךְ הַשְּׁחֹרוֹת, מֵרֹאשׁוֹ אוֹ מִזְּקָנוֹ - מִשֶּׁיְּלַקֵּט שַׂעֲרָה אַחַת, לוֹקֶה; מִפְּנֵי שֶׁעָדָה עֲדִי אִשָּׁה. וְכֵן אִם צָבַע שְׂעָרוֹ שָׁחֹר - מִשֶּׁיְּצַבַּע שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת, לוֹקֶה. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינוֹ עוֹטֵף [מתלבש] כְּאִשָּׁה, וְלֹא מְגַלֶּה רֹאשׁוֹ כְּאִישׁ; וְאִם עָשָׂה כֵּן, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יא. "כְּתֹבֶת קַעֲקַע" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה - הוּא שֶׁיִּשְׂרֹט עַל בְּשָׂרוֹ, וִימַלֵּא מְקוֹם הַשְּׂרִיטָה כֹּחַל [צבע שנותנות הנשים בעיניהן] אוֹ דְּיוֹ אוֹ שְׂאָר צִבְעוֹנִין [צבעים] הָרוֹשְׁמִין [שרישומם ניכר]; וְזֶה הוּא מִנְהַג הַגּוֹיִם הָרוֹשְׁמִין עַצְמָן לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא עֶבֶד מָכוּר לָהּ וּמֵרֶשֶׁם לַעֲבוֹדָתָהּ. וּמֵעֵת שֶׁיִּרְשֹׁם בְּאֶחָד מִדְּבָרִים הָרוֹשְׁמִין אַחַר שֶׁיִּשְׂרֹט, בְּאֵי זֶה מָקוֹם מִן הַגּוּף, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - לוֹקֶה. כָּתַב [שרט] וְלֹא רָשַׁם בְּצֶבַע, אוֹ שֶׁרָשַׁם בְּצֶבַע וְלֹא כָּתַב בִּשְׂרִיטָה - פָּטוּר, עַד שֶׁיִּכְתֹּב וִיקַעְקֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכוֹתֵב. אֲבָל זֶה שֶׁכָּתְבוּ בִּבְשָׂרוֹ וְקִעְקְעוּ בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן סִיַּע, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֵינוֹ לוֹקֶה.

יב. הַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ, לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם"; אֶחָד יִשְׂרָאֵל, וְאֶחָד כֹּהֵן. שָׂרַט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים, אוֹ חָמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד - לוֹקֶה חָמֵשׁ; וְהוּא, שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

יג. גְּדִידָה וּשְׂרִיטָה, אַחַת הִיא. וּכְשֵׁם שֶׁהָיוּ הַגּוֹיִם שׁוֹרְטִים בִּבְשָׂרָם עַל מְתֵיהֶם מִפְּנֵי הַצַּעַר - כָּךְ הָיוּ חוֹבְלִין בְּעַצְמָם לַעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת

וּבְרָמָחִים". גַּם זֶה אָסְרָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ":
אֶלָּא שֶׁעַל הַמֵּת - בֵּין שָׁרַט בְּיָדוֹ בֵּין שָׁרַט בִּכְלִי, לוֹקֶה.
וְלַעֲבוֹדָה זָרָה - בִּכְלִי, חַיָּב מַלְקוּת; בְּיָדוֹ, פָּטוּר.

יד. וּבִכְלַל אַזְהָרָה זוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין בְּעִיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג בְּמִנְהָג, וְזֶה נוֹהֵג בְּמִנְהָג אַחֵר - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְמַחֲלֹקֶת גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְגֹּדְדוּ", לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת.

טו. הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה עַל הַמֵּת - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת". אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן שֶׁקָּרַח עַל הַמֵּת, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. הַקּוֹרֵחַ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ קָרְחוֹת עַל מֵת אֶחָד, לוֹקֶה כְּמִנְיַן הַקָּרְחוֹת - וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל קָרְחָה וְקָרְחָה. אֶחָד הַקּוֹרֵחַ בְּיָדוֹ, אוֹ בְּסַם. הִטְבִּיל חָמֵשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו בְּסַם, וְהִנִּיחָן בַּחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת בְּרֹאשׁוֹ בְּבַת אַחַת - הוֹאִיל וְקָרַח חָמֵשׁ קָרְחוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא הַתְרָאָה אַחַת, לוֹקֶה חָמֵשׁ; שֶׁהֲרֵי כֵּלָּן בָּאִין כְּאַחַת. וְחַיָּב עַל כָּל הָרֹאשׁ כְּבֵין הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם". וְכַמָּה שִׁעוּר הַקָּרְחָה? כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מֵרֹאשׁוֹ כִּגְרִיס פָּנוּי [חצי פול] בְּלֹא שֵׂעָר [שטח של 36 שערות].

טז. הַקּוֹרֵחַ רֹאשׁוֹ, אוֹ הַשּׁוֹרֵט בִּבְשָׂרוֹ, עַל בֵּיתוֹ שֶׁנָּפַל, וְעַל סְפִינָתוֹ שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם - פָּטוּר; וְאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא עַל הַמֵּת בִּלְבַד, אוֹ הַשּׁוֹרֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה. הַקּוֹרֵחַ קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה בִּבְשַׂר חֲבֵרוֹ, וְהַכּוֹתֵב כְּתֹבֶת קַעֲקַע בִּבְשָׂרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה חֲבֵרוֹ מְסַיֵּעַ - בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶן מְזִידִין, שְׁנֵיהֶן לוֹקִין; אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד - הַמֵּזִיד מִשְּׁנֵיהֶן לוֹקֶה, וְהַשּׁוֹגֵג פָּטוּר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שני כ"ה אדר ה'תשע"ב

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ וְעִקָּרִים הַנִּגְרָרִים עִמָּהּ בִּגְלָלָהּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַעֲשֶׂה - אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵחֶטְאוֹ, חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ . . וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ", זֶה וִדּוּי דְּבָרִים. וּוִדּוּי זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה? אוֹמֵר: 'אָנָּא ה', חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ, וְעָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ, וַהֲרֵי נִחַמְתִּי וּבֹשְׁתִּי בְּמַעֲשַׂי, וּלְעוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר לְדָבָר זֶה'. זֶה הוּא עִקָּרוֹ שֶׁל וִדּוּי; וְכָל הַמַּרְבֶּה לְהִתְוַדּוֹת וּלְהַאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְכָל בַּעֲלֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - בְּעֵת שֶׁמְּבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל זְדוֹנָן, אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּקָרְבָּנָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְיִתְוַדּוּ וְדּוּי דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, וּמְחֻיְּבֵי מַלְקוּת - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בִּלְקִיָּתָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוַדּוּ. וְכֵן הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הַמַּזִּיק מָמוֹנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ, עַד שֶׁיִּתְוַדֶּה וְיָשׁוּב מִלַּעֲשׂוֹת כָּזֶה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם".

ב. שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל ביום הכיפורים] - לְפִי שֶׁהוּא כַּפָּרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְוַדֶּה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, בֵּין שֶׁעָבַר בְּזָדוֹן בֵּין שֶׁעָבַר בִּשְׁגָגָה, בֵּין שֶׁהוֹדַע לוֹ בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ - הַכֹּל מִתְכַּפֵּר בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; וְהוּא, שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשָּׂעִיר מְכַפֵּר לוֹ אֶלָּא עַל הַקַּלּוֹת. וּמַה הֵן הַקַּלּוֹת, וּמַה הֵן הַחֲמוּרוֹת? הַחֲמוּרוֹת, הֵן הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת; וּשְׁבוּעַת שָׁוְא וְשֶׁקֶר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת, חֲרֵי הִיא מִן הַחֲמוּרוֹת. וּשְׁאָר מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִצְוֹות עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת - הֵן הַקַּלּוֹת.

ג. בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְאֵין לָנוּ מִזְבַּח כַּפָּרָה - אֵין שָׁם אֶלָּא תְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הָעֲבֵרוֹת; אֲפִלּוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בָּאַחֲרוֹנָה - אֵין מַזְכִּירִין לוֹ שֵׁם רִשְׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֵׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ". וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים [עצם הוויתו של היום הקדוש] מְכַפֵּר לַשָּׁבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם".

ד. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל, וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר - יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁהֵן מִתְכַּפְּרִין בִּשְׁעָתָן [- מיד], וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֶלָּא לְאַחַר זְמַן. כֵּיצַד? עָבַר אָדָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵינוֹ זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחְלִין לוֹ מִיָּד, וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, אֶרְפָּא מְשׁוּבֹתֵיכֶם". עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה [את הכפרה, והיא לא גמורה] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם". עָבַר עַל כְּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין, וְיִסּוּרִין הַבָּאִין עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכַּפָּרָה, וּלְעוֹלָם אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ כַּפָּרָה גְּמוּרָה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין; וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר: "וּפָקַדְתִּי בַשֵּׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בְּעֵת שֶׁעָבַר. אֲבָל הַמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְהִגִּיעַ יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בִּתְשׁוּבָתוֹ וּבָאוּ עָלָיו יִסּוּרִין, אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ כַּפָּרָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּמוּת, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיִסּוּרִין שְׁלָשְׁתָּן תּוֹלִין, וּמִיתָה מְכַפֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִגְלָה בְּאָזְנָי, ה' צְבָאוֹת, אִם יְכֻפַּר הָעָוֹן הַזֶּה לָכֶם, עַד תְּמֻתוּן".

פֶּרֶק ב

א. אֵיזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה? זֶה שֶׁבָּא לְיָדוֹ דָּבָר שֶׁעָבַר בּוֹ,

מתוך מהדורת חזק

וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפָרַשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה, לֹא מִירְאָה וְלֹא מִכִּשְׁלוֹן כֹּחַ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּא עַל אִשָּׁה בַּעֲבֵרָה, וּלְאַחַר זְמַן נִתְיַחֵד עִמָּהּ, וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכֹחַ גּוּפוֹ, וּבַמְּדִינָה שֶׁעָבַר בָּהּ, וּפָרַשׁ וְלֹא עָבַר - זֶה הוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. הוּא שֶׁשִּׁלְּמוֹ אוֹמֵר: "וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְּחוּרוֹתֶיךָ". וְאִם לֹא שָׁב אֶלָּא בִּימֵי זִקְנוּתוֹ, וּבְעֵת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה, מוֹעֶלֶת הִיא לוֹ, וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֲפִלּוּ עָבַר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בִּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ", שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה - מִכְּלָל, שֶׁאִם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, נִסְלַח לוֹ.

ב. וּמַה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא שֶׁיַּעֲזֹב הַחוֹטֵא חֶטְאוֹ, וִיסִירֶנּוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ, וְיִגְמֹר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂהוּ עוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבוֹתָיו", וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי, וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל יָרֵךְ"; וְיָעִיד עָלָיו [יעשה עד על עצמו] יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת [את הקב"ה] שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֵטְא לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד 'אֱלֹהֵינוּ' לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם". וְצָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׂפָתָיו, וְלוֹמַר עִנְיָנוֹת אֵלּוּ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ.

ג. כָּל הַמִּתְוַדֶּה בִּדְבָרִים, וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב - הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ, שֶׁאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת עַד שֶׁיַּשְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב, יְרֻחָם". וְצָרִיךְ לִפְרֹט אֶת הַחֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנָּא, חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

ד. מִדַּרְכֵּי הַתְּשׁוּבָה, לִהְיוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי ה', בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כֹּחוֹ, וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדָּבָר שֶׁחָטָא בּוֹ, וּמְשַׁנֶּה שְׁמוֹ - כְּלוֹמַר: 'שֶׁאֲנִי אַחֵר, וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים' - וּמְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כֻּלָּן לְטוֹבָה וּלְדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְגוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ - שֶׁגָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן, מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֶמֶת לוֹ לְהִכָּנַע וְלִהְיוֹת עָנָו וּשְׁפַל רוּחַ.

ה. וְשֶׁבַח גָּדוֹל לַשָּׁב, שֶׁיִּתְוַדֶּה בָּרַבִּים וְיוֹדִיעַ פְּשָׁעָיו לָהֶם, וּמְגַלֶּה עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ לַאֲחֵרִים, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'אָמְנָם חָטָאתִי לִפְלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ וְכָךְ, וַהֲרֵינִי הַיּוֹם שָׁב וְנִחַם'. וְכָל הַמִּתְגָּאֶה וְאֵינוֹ מוֹדִיעַ, אֶלָּא מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַמָּקוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְסֵם חֶטְאוֹ, וַעֲזוּת פָּנִים הִיא לוֹ אִם גִּלָּם; אֶלָּא שָׁב לִפְנֵי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, וּפוֹרֵט חֲטָאָיו לְפָנָיו, וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי רַבִּים סְתָם [ללא פירוט]. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

ו. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְּעָקָה יָפָה לְעוֹלָם, בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר, וּמִיָּד הִיא מִתְקַבֶּלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ, קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד; אֲבָל בְּצִבּוּר - כָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם הֵן נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה' אֱלֹהֵינוּ, בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו".

ז. יוֹם הַכִּפּוּרִים - הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לַכֹּל, לְיָחִיד וּלְרַבִּים, וְהוּא קֵץ [גמר] מְחִילָה וּסְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ, חַיָּבִין הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוַדּוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמִצְוַת וִדּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים - שֶׁיַּתְחִיל מֵעֶרֶב הַיּוֹם קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, שֶׁמָּא יֶחֱנַק בַּסְּעוּדָה קֹדֶם שֶׁיִּתְוַדֶּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְוַדָּה קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים עַרְבִית; וְחוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּשַׁחֲרִית, וּבְמוּסָף, וּבְמִנְחָה, וּבִנְעִילָה. וְהֵיכָן מִתְוַדֶּה? יָחִיד, אַחַר תְּפִלָּתוֹ; וּשְׁלִיחַ צִבּוּר, בְּאֶמְצַע תְּפִלָּתוֹ בִּבְרָכָה רְבִיעִית.

ח. הַוִּדּוּי שֶׁנֶּהֱגוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל - 'אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ. . . '; וְהוּא עִקַּר הַוִּדּוּי. עֲבֵרוֹת שֶׁהִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים זֶה - חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּתְשׁוּבָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע, וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד".

ט. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין, אֶלָּא עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, כְּגוֹן מִי שֶׁאָכַל דָּבָר אָסוּר אוֹ בָּעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כְּגוֹן חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּתֵּן לַחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ, וִירַצֶּהוּ. אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיר לוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּמְחֹל לוֹ; וַאֲפִלּוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים, צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ וְלִפְגֹּעַ בּוֹ עַד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ. לֹא רָצָה חֲבֵרוֹ לִמְחֹל לוֹ - מֵבִיא לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם מֵרֵעָיו, וּפוֹגְעִין בּוֹ וּמְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן, מֵבִיא לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה, מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁלֹּא מָחַל, הוּא הַחוֹטֵא. וְאִם הָיָה רַבּוֹ - הוֹלֵךְ וּבָא אֲפִלּוּ אֶלֶף פְּעָמִים, עַד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ.

י. לְפִי שֶׁאָסוּר לָאָדָם לִהְיוֹת אַכְזָרִי וְלֹא יִתְפַּיֵּס, אֶלָּא יִהְיֶה נוֹחַ לִרְצוֹת וְקָשֶׁה לִכְעֹס, וּבְשָׁעָה שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹטֵא לִמְחֹל, מוֹחֵל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה; וַאֲפִלּוּ הֵצַר לוֹ וְחָטָא לוֹ הַרְבֵּה, לֹא יִקֹּם וְלֹא יִטֹּר. וְזֶה הוּא דַּרְכָּם שֶׁל זֶרַע יִשְׂרָאֵל, וְלִבָּם הַנָּכוֹן. אֲבָל הַגּוֹיִם עַרְלֵי לֵב אֵינָן כֵּן, אֶלָּא "וְעֶבְרָתוֹ [כעסו] שָׁמְרָה נֶצַח"; וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים, לְפִי שֶׁלֹּא מָחֲלוּ וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ: "וְהַגִּבְעֹנִים - לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה".

יא. הַחוֹטֵא לַחֲבֵרוֹ, וּמֵת חֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה - מֵבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידָן עַל קִבְרוֹ, וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם: 'חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ וְכָךְ'. וְאִם הָיָה חַיָּב לוֹ מָמוֹן, יַחְזִירוּ לְיוֹרְשָׁיו; לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרֵשׁ - יַנִּיחֻנוּ בְּבֵית דִּין, וְיִתְוַדֶּה.

פֶּרֶק ג

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָאָדָם, יֵשׁ לוֹ זְכֻיּוֹת וַעֲוֹנוֹת: מִי

מתוך מהדורת חזק

שֶׁזְّכֻיּוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל עֲוֹנוֹתָיו, צַדִּיק; וּמִי שֶׁעֲוֹנוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל זְכֻיּוֹתָיו, רָשָׁע; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, בֵּינוֹנִי. וְכֵן הַמְּדִינָה - אִם הָיוּ זְכֻיּוֹת כָּל יוֹשְׁבֶיהָ מְרֻבּוֹת עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם, הֲרֵי זוֹ צַדֶּקֶת; וְאִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין, הֲרֵי זוֹ רְשָׁעָה. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

ב. אָדָם שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכֻיּוֹתָיו - מִיָּד הוּא מֵת בְּרִשְׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל רֹב עֲוֹנֶךָ". וְכֵן מְדִינָה שֶׁעֲוֹנוֹתֶיהָ מְרֻבִּין - מִיָּד הִיא אוֹבֶדֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה". וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרֻבִּין - מִיָּד הֵן נִשְׁחָתִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם". וְשִׁקּוּל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְיַן הַזְּכֻיּוֹת וְהָעֲוֹנוֹת, אֶלָּא לְפִי גָּדְלָן: יֵשׁ זְכוּת שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כַּמָּה עֲוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב"; וְיֵשׁ עָוֹן שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כַּמָּה זְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחוֹטֵא אֶחָד, יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה". וְאֵין שׁוֹקְלִין אֶלָּא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל דֵּעוֹת, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ עוֹרְכִין [שוקלים] הַזְּכֻיּוֹת כְּנֶגֶד הָעֲוֹנוֹת.

ג. כָּל מִי שֶׁנִּחַם עַל הַמִּצְוֹות שֶׁעָשָׂה, וְתָהָה [התחרט] עַל הַזְּכֻיּוֹת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: 'וּמָה הוֹעַלְתִּי בַּעֲשִׂיתָן? אוּלַי לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן'! - הֲרֵי זֶה אִבֵּד אֶת כֻּלָּן, וְאֵין מַזְכִּירִין לוֹ שׁוּם זְכוּת בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם רִשְׁעוֹ"; אֵין זֶה, אֶלָּא בְּתוֹהֶה עַל הָרִאשׁוֹנוֹת. כְּשֵׁם שֶׁשּׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם וּזְכֻיּוֹתָיו בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ - כָּךְ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבָּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכֻיּוֹתָיו בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה: מִי שֶׁנִּמְצָא צַדִּיק, נֶחְתָּם לְחַיִּים; וּמִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע, נֶחְתָּם לְמִיתָה. וְהַבֵּינוֹנִי, תּוֹלִין לוֹ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים: אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נֶחְתָּם לְחַיִּים; וְאִם לָאו, נֶחְתָּם לְמִיתָה.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּזֵרַת הַכָּתוּב - רֶמֶז יֵשׁ בּוֹ, כְּלוֹמַר: עוּרוּ עוּרוּ יְשֵׁנִים מִשְּׁנַתְכֶם, וְהָקִיצוּ נִרְדָּמִים מִתַּרְדֵּמַתְכֶם; וְחַפְּשׂוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְזִכְרוּ בּוֹרַאֲכֶם. אֵלּוּ הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, וְשׁוֹגִים [מתמסרים] כָּל שְׁנָתָם בְּהֶבֶל וָרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל - הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהֵיטִיבוּ דַּרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם; וְיַעֲזֹב כָּל אֶחָד מִכֶּם דַּרְכּוֹ הָרָעָה, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ כָּל אָדָם שֶׁיִּרְאֶה עַצְמוֹ כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, כְּאִלּוּ חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב, וְכֵן כָּל הָעוֹלָם (כֻּלּוֹ), חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב; חָטָא חֵטְא אֶחָד - הֲרֵי הִכְרִיעַ עַצְמוֹ וְהִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף חוֹבָה, וְגָרַם לָהֶן הַשְׁחָתָה; עָשָׂה מִצְוָה אַחַת - הֲרֵי הִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְהִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף זְכוּת, וְגָרַם לָהֶן תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה. זֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וְצַדִּיק, יְסוֹד עוֹלָם" - זֶה שֶׁצִּדֵּק עַצְמוֹ, הִכְרִיעַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ וְהִצִּילוֹ. וּמִפְּנֵי עִנְיָן זֶה, נָהֲגוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהַרְבּוֹת בִּצְדָקָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמִצְוֹות מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, יָתֵר מִכָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְנָהֲגוּ כֻּלָּם לָקוּם בַּלַּיְלָה בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֵלּוּ, וּלְהִתְפַּלֵּל בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁין [מוסר] עַד שֶׁיֵּאוֹר הַיּוֹם.

ה. בְּשָׁעָה שֶׁשּׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכֻיּוֹתָיו, אֵין מְחַשְּׁבִין עָלָיו תְּחִלַּת עָוֹן שֶׁחָטָא בּוֹ וְלֹא שֵׁנִי, אֶלָּא מִשְּׁלִישִׁי וָאֵילָךְ. אִם נִמְצְאוּ עֲוֹנוֹתָיו מִשְּׁלִישִׁי וָאֵילָךְ מְרֻבִּין עַל זְכֻיּוֹתָיו - אוֹתָן שְׁנֵי הָעֲוֹנוֹת מִצְטָרְפִין, וְדָנִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל. וְאִם נִמְצְאוּ זְכֻיּוֹתָיו כְּנֶגֶד עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵעָוֹן שְׁלִישִׁי וָאֵילָךְ - מַעֲבִירִים [מוחלין] כָּל עֲוֹנוֹתָיו רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן ["מוותרים" על הפעמיים הראשונות]; לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישִׁי נֶחְשָׁב רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִמְחֲלוּ הַשְּׁנַיִם; וְכֵן הָרְבִיעִי הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי; וְכֵן עַד סוֹפָן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ עִם גָּבֶר". אֲבָל הַצִּבּוּר - תּוֹלִין לָהֶן עָוֹן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ". וּכְשֶׁמְּחַשְּׁבִין לָהֶם עַל דֶּרֶךְ זוֹ, מְחַשְּׁבִין לָהֶן מֵרְבִיעִי וָאֵילָךְ. הַבֵּינוֹנִים - אִם הָיָה בִּכְלַל מֶחֱצָה עֲוֹנוֹת שֶׁלָּהֶן שֶׁלֹּא הִנִּיחַ תְּפִלִּין מֵעוֹלָם - דָּנִין אוֹתוֹ כְּפִי חֲטָאָיו, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; וְכֵן כָּל הָרְשָׁעִים שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרֻבִּין - דָּנִין אוֹתָן כְּפִי חַטֹּאתֵיהֶן, וְיֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אַף עַל פִּי שֶׁחָטְאוּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים, לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ"; אֶרֶץ זוֹ - מָשָׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים; וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, יֵשׁ לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

ו. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא נִכְרָתִין וְאוֹבְדִין, וְנִדּוֹנִין עַל גֹּדֶל רִשְׁעָם וְחַטֹּאתָם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הַמִּינִים, וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִים, וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְהַכּוֹפְרִים בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל, וְהַמְּשַׁמְּדִים, וּמַחְטִיאֵי הָרַבִּים, וְהַפּוֹרְשִׁים מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה בְּפַרְהֶסְיָא כִּיהוֹיָקִים [מלך יהודה], וְהַמּוֹסְרִין, וּמַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְשׁוֹפְכֵי דָּמִים, וּבַעֲלֵי לָשׁוֹן הָרַע, וְהַמּוֹשֵׁךְ עָרְלָתוֹ [שלא יכירו שמהול הוא].

ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים 'מִינִים': הָאוֹמֵר שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ, וְאֵין לָעוֹלָם מַנְהִיג; וְהָאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם מַנְהִיג, אֲבָל הֵם שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר; וְהָאוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שָׁם רִבּוֹן אֶחָד, אֶלָּא שֶׁהוּא גּוּף וּבַעַל תְּמוּנָה; וְכֵן הָאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ לְבַדּוֹ רִאשׁוֹן וְצוּר לַכֹּל; וְכֵן הָעוֹבֵד אֱלוֹהַּ זוּלָתוֹ, כְּדֵי לִהְיוֹת מֵלִיץ [יושר] בֵּינוֹ וּבֵין רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. כָּל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה אֵלּוּ, הוּא מִין.

ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין 'אֶפִּיקוֹרוֹסִים': הָאוֹמֵר שֶׁאֵין שָׁם נְבוּאָה כְּלָל, וְאֵין שָׁם מַדָּע [חכמה] שֶׁמַּגִּיעַ מֵהַבּוֹרֵא לְלֵב בְּנֵי הָאָדָם; וְהַמַּכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ; וְהָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם. כָּל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ - הֵן אֶפִּיקוֹרוֹס. שְׁלֹשָׁה הֵן הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שֶׁאֵין הַתּוֹרָה מֵעַם ה' - אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד, אֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת, אִם אָמַר: 'מֹשֶׁה אֲמָרוֹ מִפִּי עַצְמוֹ', הֲרֵי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה; וְכֵן הַכּוֹפֵר בְּפֵרוּשָׁהּ, וְהִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהִכְחִישׁ מַגִּידֶיהָ [חכמיה], כְּגוֹן צָדוֹק וּבַיְתוֹס; וְהָאוֹמֵר שֶׁהַבּוֹרֵא הֶחְלִיף מִצְוָה זוֹ בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וּכְבָר בָּטְלָה תּוֹרָה זוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא הָיְתָה מֵעַם ה', כְּגוֹן הַנּוֹצְרִים וְהַהַגְרִים. כָּל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֵלּוּ - כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

ט. שְׁנַיִם הֵם הַמְשַׁמְּדִים: הַמְשַׁמֵּד לַעֲבֵרָה אַחַת, וְהַמְשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. הַמְשַׁמֵּד לַעֲבֵרָה אַחַת - זֶה שֶׁהֶחְזִיק עַצְמוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּזָדוֹן, וְנִתְפַּרְסֵם בָּהּ וְהֵרְגֵּל, אֲפִלּוּ הָיְתָה מִן הַקַּלּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהֶחְזַק תָּמִיד לִלְבֹּשׁ שַׁעַטְנֵז אוֹ לְהַקִּיף פֵּאָה, וְנִמְצָא כְּאִלּוּ בָּטְלָה מִצְוָה זוֹ מִן הָעוֹלָם אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּד לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס [הקב"ה, ולא למלאות תאוותו בלבד]. וְהַמְשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה, כְּגוֹן הַחוֹזֵר לְדָתֵי הַגּוֹיִם בְּשָׁעָה שֶׁגּוֹזְרִין שְׁמָד וְיִדְבַּק בָּהֶן, וְיֹאמַר: 'מַה בֶּצַע לוֹ לְהִדַּבֵּק בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן שְׁפָלִים וְנִרְדָּפִים, טוֹב לוֹ שֶׁיִּדְבַּק בְּאֵלּוּ שֶׁיָּדָן תַּקִּיפָה' - הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

י. מַחְטִיאֵי הָרַבִּים כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֶחְטִיא בְּדָבָר גָּדוֹל, כְּיֶרֶבְעָם וְצָדוֹק וּבֵיתוֹס; וְאֶחָד שֶׁהֶחְטִיא בְּדָבָר קַל, אֲפִלּוּ לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְאֶחָד הָאוֹנֵס אֲחֵרִים עַד שֶׁיֶּחֱטְאוּ - כִּמְנַשֶּׁה, שֶׁהָיָה הוֹרֵג יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה; אוֹ שֶׁהִטְעָה אֲחֵרִים וְהִדִּיחָם - כְּיֹאשִׁיָּהוּ.

יא. הַפּוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי צִבּוּר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵרוֹת, אֶלָּא נִבְדָּל מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוּוֹת בִּכְלָלָן, וְלֹא נִכְנָס בְּצָרָתָן וְלֹא מִתְעַנֶּה בְּתַעֲנִיתָן, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ כְּאֶחָד מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מֵהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת בְּיָד רָמָה כִּיהוֹיָקִים - בֵּין שֶׁעָשָׂה קַלּוֹת, בֵּין שֶׁעָשָׂה חֲמוּרוֹת - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה', מִפְּנֵי שֶׁהֵעֵז מִצְחוֹ וְגִלָּה פָּנָיו וְלֹא בֹּשׁ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה.

יב. שְׁנַיִם הֵם הַמּוֹסְרִין: הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּיַד גּוֹיִם לְהָרְגוֹ אוֹ לְהַכּוֹתוֹ, וְהַמּוֹסֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיַד גּוֹיִם אוֹ בְּיַד אֲנָס [בעל זרוע] שֶׁהוּא כְּגוֹי - שְׁנֵיהֶן, אֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

יג. מַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם - זֶה הָרוֹדֶה צִבּוּר בְּחָזְקָה וְהֵן יֵרָאִין וּפוֹחֲדִין מִמְּנוּ הַרְבֵּה, וְכָנָעוּתוֹ לִכְבוֹד עַצְמוֹ וְכָל חֲפָצָיו, לֹא לִכְבוֹד שָׁמַיִם, כְּגוֹן מַלְכֵי הַגּוֹיִם.

יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֲנָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יִשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת קַלּוֹת מֵאֵלּוּ, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהָרָגִיל בָּהֶן אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, כְּדֵי לְהִתְרַחֵק מֵהֶן וּלְהִזָּהֵר מִהֶן. וְאֵלּוּ הֵן: הַמְכַנֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, וְהַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ בִּכְנוּי, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וְהַמִּתְכַּבֵּד בִּקְלָלוֹן חֲבֵרוֹ, וְהַמְבַזֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְהַמְבַזֶּה רַבּוֹתָיו, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקָּדָשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא? בְּשֶׁמֵּת בְּלֹא תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם שָׁב מֵרִשְׁעוֹ, וּמֵת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מִבְּנֵי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה. אֲפִלּוּ כָּפַר בָּעִקָּר כָּל יָמָיו, וּבָאַחֲרוֹנָה שָׁב - יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב, אָמַר ה' - וּרְפָאתִיו". כָּל הָרְשָׁעִים וְהַפּוֹשְׁעִים וְהַמְשַׁמְּדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, בֵּין בְּגָלוּי בֵּין שֶׁחָזְרוּ בְּמַטְמוֹנִיּוֹת [בסתר] - מְקַבְּלִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים"; אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן שׁוֹבָב הוּא, שֶׁהֲרֵי בַּסֵּתֶר בִּלְבַד חוֹזֵר וְלֹא בְּגָלוּי - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבָה.

יום שלישי כ"ו אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ד

א. עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּשׁוּבָה. אַרְבָּעָה מֵהֶן - עָוֹן גָּדוֹל, וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְפִּיק [מסיים] בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, לְפִי גֹּדֶל חֶטְאוֹ. וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמַּחְטִיא אֶת הָרַבִּים; וּבִכְלַל עָוֹן זֶה, הַמְעַכֵּב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה. (ב) וְהַמַּטֶּה חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה לְדֶרֶךְ רָעָה, כְּגוֹן מֵסִית [יחיד לעבודה זרה] וּמַדִּיחַ [רבים]. (ג) הָרוֹאֶה בְּנוֹ בְּתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵינוֹ מְמַחֶה בְּיָדוֹ - הוֹאִיל וּבְנוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אִלּוּ מִחָה בּוֹ הָיָה פּוֹרֵשׁ, וְנִמְצָא כְּמַחְטִיא אוֹתוֹ; וּבִכְלַל עָוֹן זֶה - כָּל שֶׁאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לְמַחוֹת בַּאֲחֵרִים בֵּין רַבִּים בֵּין יְחִידִים וְלֹא מִחָה בָּהֶן, אֶלָּא יַנִּיחַ אוֹתָן בִּכְשְׁלוֹנָן. (ד) וְהָאוֹמֵר: 'אֶחְטָא וְאָשׁוּב'; וּבִכְלַל זֶה, הָאוֹמֵר: 'אֶחְטָא, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר'.

ב. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנּוֹעֲלִין דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה בִּפְנֵי עוֹשֵׂיהֶן; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר - לְפִי שֶׁבִּזְמַן שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא יִהְיֶה עִמָּהֶן, וְאֵינוֹ זוֹכֶה עִמָּהֶן בַּזְּכֻיּוֹת שֶׁעוֹשִׂין. (ב) וְהַחוֹלֵק עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים - לְפִי שֶׁמַּחֲלֹקְתּוֹ גּוֹרֶמֶת לוֹ לִפְרֹשׁ מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דַּרְכֵי הַתְּשׁוּבָה. (ג) וְהַמַּלְעִיג עַל הַמִּצְוּוֹת - שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּתְבַּזּוּ בְּעֵינָיו, אֵינוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶן וְלֹא עוֹשֶׂן; וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה, בַּמֶּה יִזְכֶּה? (ד) וְהַמְבַזֶּה רַבּוֹתָיו - שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לָהֶן לְדָחְפוֹ וּלְטָרְדוֹ כְּיֹשׁוּעַ וּכְגֵחֲזִי, וּבִזְמַן שֶׁנִּטְרָד לֹא יִמְצָא מְלַמֵּד וּמוֹרֶה לוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. (ה) וְהַשּׂוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת - שֶׁהֲרֵי לֹא הִנִּיחַ לוֹ דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהַתּוֹכֵחָה גּוֹרֶמֶת לִתְשׁוּבָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁמּוֹדִיעִין לוֹ לָאָדָם חֲטָאָיו וּמַכְלִימִין אוֹתוֹ, חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "זְכֹר, אַל תִּשְׁכַּח", "מַמְרִים הֱיִיתֶם", "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב", "עַם נָבָל, וְלֹא חָכָם". וְכֵן יְשַׁעְיָהוּ הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָמַר: "הוֹי גּוֹי חוֹטֵא", "יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ", "מִדַּעְתִּי, כִּי קָשֶׁה אָתָּה, וְגִיד בַּרְזֶל עָרְפֶּךָ, וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה"; וְכֵן צִוָּהוּ הָאֵל לְהוֹכִיחַ לַחַטָּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְרָא בְגָרוֹן, אַל תַּחְשֹׂךְ". וְכֵן כָּל הַנְּבִיאִים הוֹכִיחוּ לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהַעֲמִיד בְּכָל קָהָל וְקָהָל מִיִּשְׂרָאֵל חָכָם גָּדוֹל וְזָקֵן וִירֵא שָׁמַיִם מִנְּעוּרָיו וְאוֹהֵב לָהֶן, שֶׁיְּהֵא מוֹכִיחַ לָרַבִּים וּמַחְזִירָן בִּתְשׁוּבָה. וְזֶה שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת הַתּוֹכָחוֹת, אֵינוֹ בָּא לַמּוֹכִיחַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ דְּבָרָיו; לְפִיכָךְ יַעֲמֹד בְּחַטֹּאתָיו, שֶׁהֵם בְּעֵינָיו טוֹבִים.

ג. וּמֵהֶם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיָּשׁוּב תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה, לְפִי שֶׁהֵן עֲוֹנוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיר לוֹ אוֹ יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ לִמְחֹל לוֹ; וְאֵלּוּ הֵן: (א) הַמְקַלֵּל אֶת הָרַבִּים - וְלֹא קִלֵּל אָדָם יָדוּעַ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל מִמֶּנּוּ כַּפָּרָה. (ב) וְהַחוֹלֵק עִם גַּנָּב - לְפִי שֶׁאֵינוֹ

יוֹדֵעַ גְּנֵבָה זוֹ שֶׁל מִי הִיא, אֶלָּא הַגַּנָּב גּוֹנֵב רַבִּים וּמֵבִיא לוֹ
וְהוּא לוֹקֵחַ; וְעוֹד, שֶׁהוּא מְחַזֵּק יַד הַגַּנָּב, וּמַחְטִיא אוֹתוֹ. (ג)
וְהַמּוֹצֵא אֲבֵדָה וְאֵינוֹ מַכְרִיז עָלֶיהָ עַד שֶׁיַּחְזִירֶהָ לְבַעֲלֶיהָ -
לְאַחַר זְמַן, כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי יַחֲזִיר. (ד)
וְהָאוֹכֵל {שֹׁד} (שור) עֲנִיִּים וְיתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת - אֵלּוּ בְּנֵי
אָדָם אֻמְלָלִין הֵן וְאֵינָן יְדוּעִין וּמְפֻרְסָמִין, וְגוֹלִין מֵעִיר לְעִיר,
אֵין לָהֶם מַכִּיר, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֹׁד זֶה שֶׁל מִי הוּא וַיַּחְזִירֵנוּ לוֹ.
(ה) וְהַמְקַבֵּל שֹׁחַד לְהַטּוֹת דִּין - אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַד הֵיכָן הִגִּיעָה
הַטָּיָה זוֹ וְכַמָּה הוּא כֹּחָהּ כְּדֵי שֶׁיַּחְזִיר, שֶׁהַדָּבָר יֵשׁ לוֹ רַגְלַיִם
[יש לו בסיס קל]; וְעוֹד שֶׁהוּא מְחַזֵּק יַד זֶה, וּמַחְטִיא אוֹתוֹ.
ד. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵין חֶזְקָתוֹ לָשׁוּב
מֵהֶן, לְפִי שֶׁהֵן דְּבָרִים קַלִּים בְּעֵינֵי רֹב הָאָדָם, וְנִמְצָא חוֹטֵא
וְהוּא יָדֵמָה שֶׁאֵין זֶה חֵטְא; (א) הָאוֹכֵל מִסְעוּדָה
שֶׁאֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִבְעָלֶיהָ [עני המזמין אורח מחמת נימוס אך
לו עצמו אין די] - שֶׁזֶּה אֲבַק גָּזֵל, וְהוּא מְדַמֶּה שֶׁלֹּא חָטָא,
וְיֹאמַר: 'כְּלוּם אֲכַלְתִּי אֶלָּא בִּרְשׁוּתָן'. (ב) וְהַמִּשְׁתַּמֵּשׁ
בַּעֲבוֹטוֹ [משכונו] שֶׁל עָנִי - שֶׁהָעֲבוֹט שֶׁל עָנִי אֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹן
קַרְדֹּם וּמַחֲרֵשָׁה, וְיֹאמַר בְּלִבּוֹ: 'אֵינָן חֲסֵרִים, וַהֲרֵי לֹא גָּזַלְתִּי
אוֹתוֹ'. (ג) וְהַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲרָיוֹת - מַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין בְּכָךְ
כְּלוּם, שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְכִי בָּעַלְתִּי?! אוֹ קָרַבְתִּי'?! וְהוּא אֵינוֹ
יוֹדֵעַ, שֶׁרְאִיַּת הָעֵינַיִם עָוֹן גָּדוֹל, שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת לְגוּפָן שֶׁל
עֲרָיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם".
(ד) וְהַמִּתְכַּבֵּד בִּקְלוֹן חֲבֵרוֹ - אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חוֹטֵא, לְפִי
שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ עוֹמֵד, וְלֹא הִגִּיעָה לוֹ בֹּשֶׁת, וְלֹא בִּיְּשׁוֹ, אֶלָּא
עָרֵךְ מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחָכְמָתוֹ לְמוּל מַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ אוֹ חָכְמָתוֹ,
כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה מִכְּלָלָן שֶׁהוּא מְכֻבָּד וַחֲבֵרוֹ בָּזוּי. (ה) וְהַחוֹשֵׁד
כְּשֻׁרִים - אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ חֵטְא, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'מָה
עָשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שָׁם אֶלָּא חֲשַׁד שֶׁמָּא עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה',
וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה עָוֹן שֶׁמֵּשִׂים אָדָם כָּשֵׁר בְּדַעְתּוֹ כְּבַעַל
עֲבֵרוֹת.
ה. וּמֵהֶן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן יִמָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶן תָּמִיד,
וְהֵן קָשִׁין לִפְרֹשׁ מִהֶן; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר מֵהֶן שֶׁמָּא
יִדְבַּק בָּהֶן, וְהֵן כֻּלָּן דֵּעוֹת רָעוֹת עַד מְאֹד; וְאֵלּוּ הֵן: (א)
רְכִילוּת. (ב) וְלָשׁוֹן הָרַע. (ג) וּבַעַל חֵמָה. (ד) וּבַעַל מַחֲשָׁבָה
רָעָה. (ה) וְהַמִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע - מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָמֵד מִמַּעֲשָׂיו,
וְהֵם נִרְשָׁמִין בְּלִבּוֹ; הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "וְרֹעֶה כְסִילִים,
יֵרוֹעַ". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ כָּל אָדָם
לִנְהֹג בָּהֶן תָּמִיד, קַל וָחֹמֶר לְבַעַל תְּשׁוּבָה.
ו. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁמְּעַכְּבִין אֶת
הַתְּשׁוּבָה, אֵין מוֹנְעִין אֶת הַתְּשׁוּבָה; אֶלָּא אִם עָשָׂה אָדָם
תְּשׁוּבָה מֵהֶן - הֲרֵי זֶה בַּעַל תְּשׁוּבָה, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם
הַבָּא.

פֶּרֶק ה

א. רְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ: אִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ לְדֶרֶךְ
טוֹבָה וְלִהְיוֹת צַדִּיק, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה לְהַטּוֹת עַצְמוֹ
לְדֶרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה:
"הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, לָדַעַת טוֹב וָרָע" - כְּלוֹמַר: הֵן
מִין זֶה שֶׁל אָדָם הָיָה אֶחָד בָּעוֹלָם, וְאֵין מִין שֵׁנִי דּוֹמֶה לוֹ
בְּזֶה הָעִנְיָן, שֶׁיְּהֵא הוּא מֵעַצְמוֹ בְּדַעְתּוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ יוֹדֵעַ
הַטּוֹב וְהָרַע וְעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ, וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּעַכֵּב
עַל יָדוֹ מִלַּעֲשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרַע. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, "פֶּן יִשְׁלַח
יָדוֹ".
ב. אַל יַעֲבֹר בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ דָּבָר זֶה שֶׁאוֹמְרִים טִפְּשֵׁי הָאֻמּוֹת
וְרֹב גָּלְמֵי [בערי] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל
הָאָדָם מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע. אֵין הַדָּבָר כֵּן;
אֶלָּא כָּל אָדָם וְאָדָם רָאוּי לִהְיוֹת צַדִּיק כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹ רָשָׁע
כְּיָרָבְעָם, אוֹ חָכָם אוֹ סָכָל, אוֹ רַחְמָן אוֹ אַכְזָרִי, אוֹ כֵּילֵי
[קמצן] אוֹ שׁוֹעֵ [פזרן]; וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדֵּעוֹת [מידות]. וְאֵין
לוֹ מִי שֶׁיְּכַפֵּהוּ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו, וְלֹא מִי שֶׁמּוֹשְׁכוֹ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי
הַדְּרָכִים, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ וּמִדַּעְתּוֹ נוֹטֶה לְאֵיזֶה דֶּרֶךְ
שֶׁיִּרְצֶה. הוּא שֶׁיִּרְמְיָה אוֹמֵר: "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת
וְהַטּוֹב" - כְּלוֹמַר: אֵין הַבּוֹרֵא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לֹא לִהְיוֹת
טוֹב, וְלֹא לִהְיוֹת רַע. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, נִמְצָא זֶה הַחוֹטֵא הוּא
הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ; וּלְפִיכָךְ רָאוּי לוֹ לִבְכּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל מַה
שֶּׁעָשָׂה לְנַפְשׁוֹ, וּגְמָלָהּ רָעָה. הוּא שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו: "מַה
יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי, גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו". וְחָזַר וְאָמַר: הוֹאִיל
וּרְשׁוּתֵנוּ בְּיָדֵינוּ, וּמִדַּעְתֵּנוּ עָשִׂינוּ כָּל הָרָעוֹת, רָאוּי לָנוּ לַחֲזֹר
בִּתְשׁוּבָה וְלַעֲזֹב רִשְׁעֵנוּ, שֶׁהָרְשׁוּת עַתָּה בְּיָדֵינוּ. הוּא שֶׁכָּתוּב
אַחֲרָיו: "נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה, וְנָשׁוּבָה עַד ה'".
ג. וְעִקָּר זֶה - עִקָּר גָּדוֹל הוּא, וְהוּא עַמּוּד הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה
- שֶׁנֶּאֱמַר: "רְאֵה, נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב,
וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע", וְכָתוּב: "רְאֵה, אָנֹכִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה" - כְּלוֹמַר, שֶׁהָרְשׁוּת בְּיָדְכֶם; וְכָל
שֶׁיַּחְפֹּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם - עוֹשֶׂה, בֵּין
טוֹבִים בֵּין רָעִים. וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן נֶאֱמַר: "מִי יִתֵּן, וְהָיָה
לְבָבָם זֶה לָהֶם" - כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם
וְלֹא גּוֹזֵר עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֶלָּא לִבָּם מָסוּר
לָהֶם.
ד. אִלּוּ הָיָה הָאֵל גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ
אִלּוּ הָיָה שָׂם דָּבָר שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֶת הָאָדָם בְּעִקַּר תּוֹלַדְתּוֹ לְדֶרֶךְ
מִן הַדְּרָכִים, אוֹ לְמַדַּע מִן הַמַּדָּעוֹת [חכמה מן החכמות], אוֹ
לְדֵעָה [מידה] מִן הַדֵּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשֶׂה מִן הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ
שֶׁבּוֹדִים מִלִּבָּם הַטִּפְּשִׁים הוֹבְרֵי שָׁמַיִם [החוזים בכוכבים] -
הֵיאַךְ הָיָה מְצַוֶּה לָנוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים, 'עֲשֵׂה כָּךְ, וְאַל
תַּעֲשֶׂה כָּךְ', 'הֵטִיבוּ דַרְכֵיכֶם, וְאַל תֵּלְכוּ אַחֲרֵי רִשְׁעֲכֶם',
וְהוּא מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ כְּבָר נִגְזַר עָלָיו, אוֹ תּוֹלַדְתּוֹ תִּמְשֹׁךְ
אוֹתוֹ לְדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָזוּז מִמֶּנּוּ? וּמַה מָּקוֹם הָיָה לְכָל
הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּבְאֵיזֶה דִּין וְאֵיזֶה מִשְׁפָּט נִפְרָע מִן הָרָשָׁע אוֹ
מְשַׁלֵּם שָׂכָר לַצַּדִּיק? הֲשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט?!
וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: הֵיאַךְ יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מַה
שֶּׁיַּחְפֹּץ, וְיִהְיוּ מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ, וְכִי יֵעָשֶׂה בָּעוֹלָם דָּבָר
שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת קוֹנוֹ וּבְלֹא חֶפְצוֹ?! וְהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כֹּל אֲשֶׁר
חָפֵץ ה' עָשָׂה, בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ"! דַּע, שֶׁהַכֹּל בְּחֶפְצוֹ יֵעָשֶׂה,

וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂינוּ מְסוּרִין לָנוּ. כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁחָפֵץ הַיּוֹצֵר לִהְיוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִין לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגַּלְגַּל סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׁאָר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לִהְיוֹת כְּמִנְהָגָן שֶׁחָפֵץ בּוֹ - כָּכָה חָפֵץ לִהְיוֹת הָאָדָם רְשׁוּתוֹ בְּיָדוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ וּבְדַעְתּוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת. לְפִיכָךְ דָּנִין אֶת הָאָדָם לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה, מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עָשָׂה רָעָה, מְרֵעִין לוֹ. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹאת לָכֶם"; "גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם". וּבְעִנְיָן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ. . . וְדַע, כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט" - כְּלוֹמַר, דַּע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת, וְעָתִיד אַתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין.

ה. שֶׁמָּא תֹּאמַר: וַהֲלֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ כָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה! יָדַע שֶׁזֶּה צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ לֹא יָדַע? אִם יָדַע שֶׁהוּא יִהְיֶה צַדִּיק, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה צַדִּיק! וְאִם תֹּאמַר שֶׁיָּדַע שֶׁיִּהְיֶה צַדִּיק וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה רָשָׁע, הֲרֵי לֹא יָדַע הַדָּבָר עַל בֶּרְיוֹ. דַּע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׁאֵלָה זוֹ "אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּה, וּרְחָבָה מִנִּי יָם", וְכַמָּה עִקָּרִים גְּדוֹלִים וַהֲרָרִים רָמִים תְּלוּיִים בָּהּ; אֲבָל צָרִיךְ אַתָּה לֵידַע וּלְהָבִין בְּדָבָר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שֵׁנִי מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן יוֹדְעִתָּן שְׁנַיִם, אֶלָּא הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְדַעְתּוֹ - אֶחָד; וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג דָּבָר זֶה עַל בֶּרְיוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג וְלִמְצֹא אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא [מהות], שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם, וָחָי" - כָּךְ אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיג וְלִמְצֹא דַּעְתּוֹ [אופן ידיעתו] שֶׁל בּוֹרֵא. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, וְלֹא דַּרְכֵיכֶם דְּרָכָי". וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, אֵין בָּנוּ כֹּחַ לֵידַע הֵיאַךְ יֵדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל הַבְּרוּאִים וְהַמַּעֲשִׂים. אֲבָל נֵדַע בְּלֹא סָפֵק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיַד הָאָדָם; וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשְׁכוֹ, וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לֹא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְלֹא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ. וְלֹא מִפְּנֵי קַבָּלַת הַדַּת בִּלְבַד נֵדַע דָּבָר זֶה, אֶלָּא בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת מִדִּבְרֵי הַחָכְמָה. וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁדָּנִין אֶת הָאָדָם עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּפִי מַעֲשָׂיו, אִם טוֹב וְאִם רַע. וְזֶה הָעִקָּר שֶׁכָּל דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

פֶּרֶק ו

א. פְּסוּקִים הַרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוֹתְרִין עִקָּר זֶה, וְנִכְשָׁלִין בָּהֶן רֹב הָאָדָם, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן מִהֶן, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, וְשֶׁאֵין לִבּוֹ שֶׁל אָדָם מָסוּר לוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וַהֲרֵינִי מְבָאֵר עִקָּר גָּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תֵּדַע פֵּרוּשׁ כָּל אוֹתָן הַפְּסוּקִים. בִּזְמַן שֶׁאָדָם אֶחָד חוֹטֵא, אוֹ אַנְשֵׁי מְדִינָה חוֹטְאִין, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטֵא חֵטְא שֶׁעָשָׂה מִדַּעְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רָאוּי לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ; וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ הֵיאַךְ יִפָּרַע. יֵשׁ חֵטְא שֶׁהַדִּין נוֹתֵן שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ עַל חֶטְאוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטַנִּים; שֶׁבָּנָיו שֶׁל אָדָם הַקְּטַנִּים שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לִכְלַל מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן - כָּתוּב: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָת", עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה "אִישׁ". וְיֵשׁ חֵטְא שֶׁהַדִּין נוֹתֵן שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין עוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֵטְא שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלָעוֹלָם הַבָּא.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה; אֲבָל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, הַתְּשׁוּבָה כִּתְרִיס [מגן] לִפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת. וּכְשֵׁם שֶׁאָדָם חוֹטֵא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, כָּךְ הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ.

ג. וְאֶפְשָׁר שֶׁיֶּחְטָא הָאָדָם חֵטְא גָּדוֹל אוֹ חֲטָאִים הַרְבֵּה, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לִפְנֵי דַּיַּן הָאֱמֶת, שֶׁיִּהְיֶה הַפֻּרְעָנוּת מִזֶּה הַחוֹטֵא עַל חֲטָאָיו אֵלּוּ שֶׁעָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שֶׁמּוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין מַנִּיחִין לוֹ רְשׁוּת לָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְיֹאבַד בַּחֲטָאִים שֶׁעָשָׂה. הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ: "הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה. . . וְשָׁב - וְרָפָא לוֹ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים, וּבוֹזִים דְּבָרָיו, וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו, עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין מַרְפֵּא" - כְּלוֹמַר, חָטְאוּ בִּרְצוֹנָם וְהִרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, עַד שֶׁנִּתְחַיְּבוּ לִמְנֹעַ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא הַמַּרְפֵּא. לְפִיכָךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לֵב פַּרְעֹה" - לְפִי שֶׁחָטָא מֵעַצְמוֹ תְּחִלָּה וְהֵרַע לְיִשְׂרָאֵל הַגֵּרִים בְּאַרְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", נָתַן הַדִּין לִמְנֹעַ מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ. לְפִיכָךְ חִזֵּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת לִבּוֹ. וְלָמָּה הָיָה שׁוֹלֵחַ לוֹ בְּיַד מֹשֶׁה וְאוֹמֵר לוֹ: 'שַׁלַּח, וַעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה', וּכְבָר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין אַתָּה מְשַׁלֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ, יָדַעְתִּי וְגוֹ'", "וְאוּלָם, בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ"? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לְבָאֵי הָעוֹלָם, שֶׁבִּזְמַן שֶׁמּוֹנֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַתְּשׁוּבָה לַחוֹטֵא, אֵינוֹ יָכוֹל לָשׁוּב, אֶלָּא יָמוּת בְּרִשְׁעוֹ שֶׁעָשָׂה בַּתְּחִלָּה בִּרְצוֹנוֹ. וְכֵן סִיחוֹן, לְפִי עֲוֹנוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ נִתְחַיֵּב לְמָנְעוֹ הַתְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי הִקְשָׁה ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת רוּחוֹ, וְאִמֵּץ אֶת לְבָבוֹ". וְכֵן הַכְּנַעֲנִים, לְפִי תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן מָנַע מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה עַד שֶׁעָשׂוּ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן הַחֲרִימָם". וְכֵן יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לִפְשֹׁעַ, מָנַע מֵאוֹתָן הַמַּרְבִּים לִפְשֹׁעַ תְּשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית", כְּלוֹמַר, מָנַעְתָּ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁאֵין הָאֵל גּוֹזֵר עַל פַּרְעֹה לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחוֹן לַחֲטֹא בְּאַרְצוֹ, וְלֹא עַל הַכְּנַעֲנִים לְהַתְעִיב, וְלֹא עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה; אֶלָּא כֻּלָּן חָטְאוּ מֵעַצְמָן, וְכֻלָּן נִתְחַיְּבוּ לִמְנֹעַ מֵהֶן הַתְּשׁוּבָה.

ד. וּבְעִנְיָן זֶה שׁוֹאֲלִין הַנְּבִיאִים וְהַצַּדִּיקִים בִּתְפִלּוֹתֵיהֶן מֵאֵת ה' לְעָזְרָם עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "הוֹרֵנִי, ה', דַּרְכֶּךָ" - כְּלוֹמַר: אַל יִמְנָעוּנִי חֲטָאַי דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁמִּמֶּנָּה אֵדַע דַּרְכְּךָ וְיִחוּד שְׁמֶךָ. וְכֵן זֶה שֶׁאָמַר: "וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי", כְּלוֹמַר: תֵּנִיחַ רוּחִי לַעֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ, וְאַל יִגְרְמוּ לִי

מתוך מהדורת חזק

חֲטָאַי לְמָנְעַנִי הַתְּשׁוּבָה, אֶלָּא תִּהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדִי, עַד שֶׁאֶחְזֹר וְאָבִין וְאֵדַע דֶּרֶךְ הָאֱמֶת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, כָּל הַדּוֹמֶה לִפְסוּקִים אֵלּוּ.

ה. וּמַה הוּא זֶה שֶׁאָמַר דָּוִד, "טוֹב וְיָשָׁר ה', עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ, יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט, וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ"? זֶה שֶׁשָּׁלַח לָהֶן נְבִיאִים מוֹדִיעִים לָהֶם דַּרְכֵי ה', וּמַחְזִירִין אוֹתָן בִּתְשׁוּבָה. וְעוֹד, שֶׁנָּתַן בָּהֶם כֹּחַ לִלְמֹד וּלְהָבִין; שֶׁמִּדָּה זוֹ בְּכָל אָדָם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּדַרְכֵי הַחָכְמָה וְהַצֶּדֶק, מִתְאַוֶּה לָהֶן וְרוֹדֵף אוֹתָן. וְהוּא שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: 'בָּא לְטַהֵר, מְסַיְּעִין אוֹתוֹ' - כְּלוֹמַר: יִמְצָא עַצְמוֹ נֶעֱזָר עַל הַדָּבָר. וַהֲלֹא כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וַעֲבַדּוּם וְעִנּוּ אֹתָם", הֲרֵי גָּזַר עַל הַמִּצְרִים לַעֲשׂוֹת רַע; וְכָתוּב: "וְקָם הָעָם הַזֶּה, וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר הָאָרֶץ", הֲרֵי גָּזַר עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה. וְלָמָּה נִפְרַע מֵהֶן? לְפִי שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ פְּלוֹנִי הַיָּדוּעַ, שֶׁיִּהְיֶה הוּא הַזּוֹנֶה; אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַזּוֹנִין שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה - אִלּוּ לֹא רָצָה לַעֲבֹד, לֹא הָיָה עוֹבֵד. וְלֹא הוֹדִיעוֹ הַבּוֹרֵא, אֶלָּא מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לָאוֹמֵר: 'הָעָם הַזֶּה, יִהְיֶה בָּהֶן צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים' - לֹא מִפְּנֵי זֶה יֹאמַר הָרְשָׁע: 'כְּבָר נִגְזַר עָלַיו שֶׁיִּהְיֶה רָשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל'; כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ" [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וְכֵן הַמִּצְרִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹתָן הַמִּצְרִים וְהַמְּרֵעִים לְיִשְׂרָאֵל, אִלּוּ לֹא רָצָה לְהָרַע לָהֶן, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ - שֶׁלֹּא גָּזַר עַל אִישׁ יָדוּעַ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁסּוֹף זַרְעוֹ לְהִשְׁתַּעְבֵּד בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם. וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לֵידַע הֵיאַךְ יֵדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת.

יום רביעי כ"ז אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ז

א. הוֹאִיל וּרְשׁוּת כָּל אָדָם נְתוּנָה לוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִשְׁתַּדֵּל אָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלִנְעֹר כַּפָּיו מֵחֲטָאָיו, כְּדֵי שֶׁיָּמוּת וְהוּא בַּעַל תְּשׁוּבָה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב. לְעוֹלָם יִרְאֶה אָדָם אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא נוֹטֶה לָמוּת, וְשֶׁמָּא יָמוּת בִּשְׁעָתוֹ [כשעומד בחטאו] וְנִמְצָא עוֹמֵד בַּחֲטָאָיו; לְפִיכָךְ, יָשׁוּב מֵחֲטָאָיו מִיָּד, וְלֹא יֹאמַר: 'כְּשֶׁאַזְקִין אָשׁוּב' - שֶׁמָּא יָמוּת קֹדֶם שֶׁיַּזְקִין. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אוֹמֵר בְּחָכְמָתוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים".

ג. וְאַל תֹּאמַר, שֶׁאֵין הַתְּשׁוּבָה אֶלָּא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן זְנוּת וְגָזֵל וּגְנֵבָה. כְּשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לָשׁוּב מֵאִלּוּ - כָּךְ הוּא צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ בְּדֵעוֹת [מידות] רָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְלָשׁוּב מֵהֶן: מִן הַכַּעַס, וּמִן הָאֵיבָה, וּמִן הַקִּנְאָה, וּמִן הַתַּחֲרוּת, וּמִן הָהֶתֵּל [ליצנות], וּמִרְדִּיפַת הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד, וּמִרְדִּיפַת הַמַּאֲכָלוֹת, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִן הַכֹּל צָרִיךְ לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֵלּוּ הָעֲוֹנוֹת, קָשִׁים מֵאוֹתָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה; שֶׁבִּזְמַן שֶׁאָדָם נִשְׁקָע בְּאֵלּוּ, קָשֶׁה הוּא לִפְרֹשׁ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ, וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבוֹתָיו".

ד. אַל יְדַמֶּה בַּעַל תְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא מְרֻחָק מִמַּעֲלַת הַצַּדִּיקִים, מִפְּנֵי הָעֲוֹנוֹת וְהַחֲטָאוֹת שֶׁעָשָׂה. אֵין הַדָּבָר כֵּן! אֶלָּא אָהוּב וְנֶחְמָד הוּא לִפְנֵי הַבּוֹרֵא, וּכְאִלּוּ לֹא חָטָא מֵעוֹלָם; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁשְּׂכָרוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי טָעַם טַעַם הַחֵטְא וּפָרַשׁ מִמֶּנּוּ וְכָבַשׁ יִצְרוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין בּוֹ, אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִין יְכוֹלִין לַעֲמֹד בּוֹ'; כְּלוֹמַר, מַעֲלָתָן גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מֵעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כּוֹבְשִׁין יִצְרָן יֹתֵר מֵהֶן.

ה. כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן צִוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה; וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין, אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. וּכְבָר הִבְטִיחָה תּוֹרָה, שֶׁסּוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גָּלוּתָן, וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים וְגוֹ' וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגוֹ'".

ו. גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הָאָדָם לַשְּׁכִינָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוּבָה, יִשְׂרָאֵל, עַד ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא שַׁבְתֶּם עָדַי, נְאֻם ה'", וְנֶאֱמַר: "אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל, נְאֻם ה', אֵלַי תָּשׁוּב" - כְּלוֹמַר, אִם תַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, בִּי תִּדְבַּק. הַתְּשׁוּבָה מְקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים: אֶמֶשׁ הָיָה זֶה שָׁנוּי לִפְנֵי הַמָּקוֹם, מְשֻׁקָּץ וּמְרֻחָק וְתוֹעֵבָה, וְהַיּוֹם הוּא אָהוּב וְנֶחְמָד, קָרוֹב וְיָדִיד. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא, שֶׁבַּלָּשׁוֹן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵק אֶת הַחַטָּאִים [החוטאים] - בָּהּ מְקָרֵב הוּא אֶת הַשָּׁבִים, בֵּין יָחִיד בֵּין רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם, לֹא עַמִּי אַתֶּם, יֵאָמֵר לָהֶם, בְּנֵי אֵל חָי", וְנֶאֱמַר בִּיכָנְיָה בִּרְשָׁעָתוֹ: "כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה, עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו", "אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶּן יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה, חוֹתָם עַל יַד יְמִינִי". וְכִינָּן שֶׁשָּׁב בְּגָלוּתוֹ, נֶאֱמַר בִּזְרֻבָּבֶל בְּנוֹ: "בַּיּוֹם הַהוּא, נְאֻם ה' צְבָאוֹת, אֶקָּחֲךָ זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל עַבְדִּי, נְאֻם ה', וְשַׂמְתִּיךָ כַּחוֹתָם".

ז. כַּמָּה מְעֻלָּה מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה! אֶמֶשׁ הָיָה זֶה מֻבְדָּל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם"; צוֹעֵק וְאֵינוֹ נַעֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּם כִּי תַרְבּוּ תְּפִלָּה, אֵינֶנִּי שׁוֹמֵעַ"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְטוֹרְפִין [זורקים] אוֹתָן בְּפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרַי", "מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם", "עֹלֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם, וְאֹכְלוּ בָשָׂר". וְהַיּוֹם הוּא מֻדְבָּק בַּשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם"; צוֹעֵק וְנַעֲנֶה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ, וַאֲנִי אֶעֱנֶה"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנַחַת וְשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמִּתְאַוִּים לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַיִם, כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת".

ח. בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה, דַּרְכָּן לִהְיוֹת שְׁפָלִים וַעֲנָוִים בְּיוֹתֵר; אִם חֵרְפוּ אוֹתָן הַכְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרִאשׁוֹנִים, וְאָמְרוּ לָהֶם: 'אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ, וְאֶמֶשׁ הָיִיתָ אוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ' - אַל יַרְגִּישׁוּ [אל ישימו לב] לָהֶן; אֶלָּא שׂוֹמְעִין וּשְׂמֵחִים, וְיוֹדְעִים שֶׁזּוֹ זְכוּת לָהֶם, וְשֶׁכָּל זְמַן שֶׁהֵם בּוֹשִׁים מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִין מֵהֶן, זְכוּתָם מְרֻבָּה וּמַעֲלָתָם מִתְגַּדֶּלֶת. וְחֵטְא גָּדוֹל הוּא לוֹמַר לְבַעַל תְּשׁוּבָה: 'זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים', אוֹ

מתוך מהדורת חזק

לְהַזְכִּירָן בְּפָנָיו כְּדֵי לְבַיְּשׁוֹ, אוֹ לְהַזְכִּיר דְּבָרִים וְעִנְיָנִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ מֶה עָשָׂה. הַכֹּל אָסוּר, וּמֻזְהָר עָלָיו בִּכְלַל הוֹנָיַת דְּבָרִים שֶׁהִזְהִירָה עָלֶיהָ תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ [כי] אֲנִי ה'".

פֶּרֶק ח

א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לַצַּדִּיקִים, הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וְהֵן הַחַיִּים שֶׁאֵין עִמָּהֶן מָוֶת, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין עִמָּהּ רָעָה. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב; "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים", לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ; וְזֶה הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. שְׂכַר הַצַּדִּיקִים - הוּא שֶׁיִּזְכּוּ לְנֹעַם זֶה, וְיִהְיוּ בְּטוֹבָה זוֹ; וּפֻרְעוֹן הָרְשָׁעִים - הוּא שֶׁלֹּא יִזְכּוּ לְחַיִּים אֵלּוּ, אֶלָּא יִכָּרְתוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה לְחַיִּים אֵלּוּ, הוּא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ חוֹיֶה לְעוֹלָם, אֶלָּא נִכְרַת בְּרִשְׁעוֹ, וְאוֹבֵד כִּבְהֵמָה. וְזֶה הוּא הַכָּרַת הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "הִכָּרֵת", בָּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכָּרֵת", לָעוֹלָם הַבָּא; כְּלוֹמַר, שֶׁאוֹתָהּ הַנֶּפֶשׁ שֶׁפָּרְשָׁה מִן הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה - אֵינָהּ זוֹכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא גַּם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרַתָה.

ב. הָעוֹלָם הַבָּא - אֵין בּוֹ גּוּף וּגְוִיָּה [שלד], אֶלָּא נְפָשׁוֹת הַצַּדִּיקִים בִּלְבַד, בְּלֹא גּוּף כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ גְּוִיּוֹת, אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה וְלֹא דָּבָר מִכָּל הַדְּבָרִים שֶׁגּוּפוֹת בְּנֵי הָאָדָם צְרִיכִין לָהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא יֵאָרַע בּוֹ דָּבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁמְּאֹרָעִין לַגּוּפוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן יְשִׁיבָה וַעֲמִידָה וְשִׁנָּה וּמִיתָה וְעֶצֶב וּשְׂחוֹק וַכְיוֹצֵא בָּהֶן. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: הָעוֹלָם הַבָּא - אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה וְלֹא תַּשְׁמִישׁ, אֶלָּא צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעַטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן, וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. הֲרֵי נִתְבָּרֵר לְךָ שֶׁאֵין שָׁם גּוּף, לְפִי שֶׁאֵין שָׁם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ 'צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין', עַל דֶּרֶךְ הַחִידָה אָמְרוּ - כְּלוֹמַר, נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים מְצוּיִין שָׁם, בְּלֹא עָמָל וְלֹא יֶגַע. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ 'עַטְרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן' - כְּלוֹמַר, דֵּעָה שֶׁיָּדְעוּ, שֶׁבִּגְלָלָהּ זָכוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, מְצוּיָה עִמָּהֶן, וְהִיא הָעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה: "בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ". וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם", וְאֵין הַשִּׂמְחָה גּוּף כְּדֵי שֶׁתָּנוּחַ עַל הָרֹאשׁ; כָּךְ עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאן, הִיא הַדֵּעָה. וּמַה הוּא זֶה שֶׁאָמְרוּ, 'וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה'? שֶׁיּוֹדְעִין וּמַשִּׂיגִין מֵאֲמִתַּת [מהות] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁאֵינָן יוֹדְעִין וְהֵן בַּגּוּף הָאָפֵל הַשָּׁפֵל.

ג. כָּל 'נֶפֶשׁ' הָאֲמוּרָה בְּעִנְיָן זֶה, אֵינָהּ הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא צְרִיכָה לַגּוּף, אֶלָּא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיא הַדֵּעָה שֶׁהִשִּׂיגָה מֵהַבּוֹרֵא כְּפִי כֹּחָהּ, וְהִשִּׂיגָה הַדֵּעוֹת הַנִּפְרָדוֹת [המלאכים] וּשְׁאָר הַמַּעֲשִׂים [מעשה בראשית ומרכבה]. וְהִיא הַצּוּרָה שֶׁבֵּאַרְנוּ עִנְיָנָהּ בְּפֶרֶק רְבִיעִי מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה; הִיא הַנִּקְרֶאת 'נֶפֶשׁ', בְּעִנְיָן זֶה. חַיִּים אֵלּוּ - לְפִי שֶׁאֵין עִמָּהֶן מָוֶת, שֶׁאֵין הַמָּוֶת אֶלָּא מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּף וְאֵין שָׁם גּוּף, נִקְרְאוּ 'צְרוֹר הַחַיִּים', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים". וְזֶהוּ הַשָּׂכָר הַגָּדוֹל שֶׁאֵין שָׂכָר לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַטּוֹבָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה; וְהִיא שֶׁהִתְאַוּוּ לָהּ כָּל הַנְּבִיאִים.

ד. וְכַמָּה שֵׁמוֹת קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל: הַר ה', וּמְקוֹם קָדְשׁוֹ, וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ, וְחַצְרוֹת ה', וְאֹהֶל ה', וְנֹעַם ה', וְהֵיכַל ה', וּבֵית ה', וְשַׁעַר ה'. וְהַחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מָשָׁל לְטוֹבָה זוֹ הַמְּזֻמֶּנֶת לַצַּדִּיקִים, 'סְעוּדָה'; וְקוֹרִין לָהּ בְּכָל מָקוֹם 'הָעוֹלָם הַבָּא'.

ה. הַנְּקָמָה [הענישה] שֶׁאֵין נְקָמָה גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִּזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ". וְזֶה הָאָבְדָן, הוּא שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתוֹ הַנְּבִיאִים דֶּרֶךְ מָשָׁל, 'בְּאֵר שַׁחַת', וַ'אֲבַדּוֹן', וְ'תָפְתֶּה' [מדורה], וַ'עֲלוּקָה'; וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה לְעוֹלָם, וְהַהֶפְסֵד שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם.

ו. שֶׁמָּא תִּקַּל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זוֹ, וּתְדַמֶּה שֶׁאֵין שְׂכַר הַמִּצְוֹת וַהֲוַיַּת הָאָדָם שָׁלֵם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֶלָּא לִהְיוֹת אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מַאֲכָלוֹת טוֹבוֹת וּבוֹעֵל צוּרוֹת נָאוֹת וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה וְשׁוֹכֵן בְּאָהֳלֵי שֵׁן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי כֶסֶף וְזָהָב וּדְבָרִים הַדּוֹמִים לְאֵלּוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּדַמִּין אֵלּוּ הָעֲרָבִים הַטִּפְּשִׁים הָאֱוִילִים הַשְּׁטוּפִים בְּזִמָּה. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבַעֲלֵי דֵּעָה יֵדְעוּ, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ דִּבְרֵי הֲבַאי וְהֶבֶל הֵן, וְאֵין בָּהֶם תּוֹחֶלֶת [תקווה]. וְאֵינָהּ טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲצָלֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ בַּעֲלֵי גּוּף וּגְוִיָּה; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, צָרְכֵי הַגּוּף הֵן, וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְאַוָּה לָהֶן וּמְחַמַּדְתָּן אֶלָּא מִפְּנֵי צֹרֶךְ הַגּוּף, כְּדֵי שֶׁיִּמְצָא חֶפְצוֹ וְיַעֲמֹד עַל בְּרִיּוֹ. וּבִזְמַן שֶׁאֵין שָׁם גּוּף, נִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּטֵלִין. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוּם דֶּרֶךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהַשִּׂיגָהּ בָּהּ וּלֵידַע אוֹתָהּ, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא טוֹבַת הַגּוּף, וְלָהּ אָנוּ מִתְאַוִּין; אֲבָל אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֵרֶךְ [דמיון] בְּטוֹבוֹת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשָׁל. אֲבָל בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁנַּעֲרֹךְ [נדמה] טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ טוֹבַת הַגּוּף בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, אֵינוֹ כֵּן; אֶלָּא אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד אֵין חֵקֶר, וְאֵין עֵרֶךְ וְאֵין דִּמְיוֹן. הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד: "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ, פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ".

ז. וְכַמָּה הָמָה דָּוִד וְהִתְאַוָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים". כְּבָר הוֹדִיעוּנוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁטּוֹבוֹת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיגָהּ עַל בָּרְיָהּ, וְאֵין יוֹדֵעַ גָּדְלָהּ וְיָפְיָהּ וְעָצְמָהּ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבַדּוֹ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמִּתְנַבְּאִין בָּהֶן הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל, אֵינָן אֶלָּא לִדְבָרִים שֶׁל גּוּף, שֶׁנֶּהֱנִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל בִּימוֹת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, בִּזְמַן שֶׁתַּחְזֹר הַמַּמְשָׁלָה לְיִשְׂרָאֵל. אֲבָל טוֹבוֹת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין לָהּ עֵרֶךְ וְדִמְיוֹן, וְלֹא דִּמּוּהָ הַנְּבִיאִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ אוֹתָהּ [- ערכה] בַּדִּמְיוֹן. הוּא שֶׁיִּשַּׁעְיָהוּ אוֹמֵר: "עַיִן לֹא רָאָתָה, אֱלֹהִים זוּלָתְךָ - יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ"; כְּלוֹמַר, הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאָתָה

אוֹתָהּ עַיִן נָבִיא, אֶלָּא עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים לָאָדָם שֶׁמִּחַכֶּה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: "כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא - עַיִן לֹא רָאָתָה, אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ".

ח. זֶה שֶׁקָּרְאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים 'הָעוֹלָם הַבָּא' - לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מָצוּי עַתָּה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם. אֵין הַדָּבָר כֵּן! אֶלָּא הֲרֵי הוּא מָצוּי וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "מָה רַב טוּבְךָ, אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ". וְלֹא קְרָאוּהוּ 'הָעוֹלָם הַבָּא', אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאִין לוֹ לָאָדָם אַחַר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאָנוּ קַיָּמִין בּוֹ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ, וְזֶה הוּא הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בָּרִאשׁוֹנָה.

פֶּרֶק ט

א. מֵאַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ אִם שָׁמַרְנוּ דֶּרֶךְ ה' הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה - הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים"; וְהַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מִן הָרְשָׁעִים שֶׁעָזְבוּ אָרְחוֹת הַצֶּדֶק הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה - הִיא הַכָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָּהּ"; מַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אִם תִּשְׁמְעוּ יַגִּיעַ לָכֶם, וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ יִקָּרֶה אֶתְכֶם, וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה - כְּגוֹן שֹׂבַע וְרָעָב, וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וִישִׁיבַת הָאָרֶץ וְגָלוּת, וְהַצָּלַחַת מַעֲשֶׂה וְהֶפְסֵדוֹ, וּשְׁאָר כָּל דִּבְרֵי הַבְּרִית? כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֱמֶת הָיוּ, וְיִהְיוּ, וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יַגִּיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּן; וּבִזְמַן שֶׁאָנוּ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן, תִּקָּרֶא אוֹתָנוּ הָרָעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹתָן הַטּוֹבוֹת, הֵן סוֹף מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת; וְלֹא אוֹתָן הָרָעוֹת, הֵן סוֹף הַנְּקָמָה שֶׁנּוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. אֶלָּא כָּךְ הוּא הֶצֵּעַ [הצעת] הַדְּבָרִים: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לָנוּ תּוֹרָה זוֹ, עֵץ חַיִּים, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכָּתוּב בָּהּ, וְיוֹדְעוֹ [את ה' - ע"י התורה] דֵּעָה גְּמוּרָה נְכוֹנָה - זוֹכֶה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וּלְפִי גֹּדֶל מַעֲשָׂיו וְגֹדֶל חָכְמָתוֹ, הוּא זוֹכֶה. וְהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּבַת נֶפֶשׁ, וְנֶהְגֶּה בְּחָכְמָתָהּ תָּמִיד - שֶׁיָּסִיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִין אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן חֹלִי וּמִלְחָמָה וְרָעָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְיַשְׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְחַזְּקִים אֶת יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹרָה, כְּגוֹן שֹׂבַע וְשָׁלוֹם וְרִבּוֹת כֶּסֶף וְזָהָב - כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲסֹק כָּל יָמֵינוּ בִּדְבָרִים שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לָהֶן, אֶלָּא נֵשֶׁב פְּנוּיִין לִלְמֹד בְּחָכְמָה, וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה, כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה, אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ בְּטוּבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה: "וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָּנוּ וגו'". וְכֵן הוֹדִיעָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲזֹב הַתּוֹרָה מִדַּעְתֵּנוּ וְנַעֲסֹק בְּהַבְלֵי הַזְּמַן, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט" - שֶׁדַּיַּן הָאֱמֶת יָסִיר מִן הָעוֹזְבִים כָּל טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן חִזְּקוּ יְדֵיהֶם לִבְעֹט, וּמֵבִיא עֲלֵיהֶן כָּל הָרָעוֹת שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתָן מִלְּקִנּוֹת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּדֵי שֶׁיֹּאבְדוּ בְּרִשְׁעָם. הוּא שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' וגו' וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ, אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ ה' בָּךְ". נִמְצָא פֵּרוּשׁ כָּל אוֹתָן הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת, עַל דֶּרֶךְ זוֹ: כְּלוֹמַר, אִם עֲבַדְתֶּם אֶת ה' בְּשִׂמְחָה, וּשְׁמַרְתֶּם דַּרְכּוֹ - מַשְׁפִּיעַ לָכֶם הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ וּמַרְחִיק הַקְּלָלוֹת, עַד שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים לְהִתְחַכֵּם בַּתּוֹרָה וְלַעֲסֹק בָּהּ, כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיִיטַב לְךָ לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, וְתַאֲרִיךְ יָמִים לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ, וְנִמְצֵאתֶם זוֹכִין לִשְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת, לְחַיִּים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, הַמַּבִּיאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאִם לֹא יִקְנֶה הַיּוֹם חָכְמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים - אֵין לוֹ בַּמֶּה יִזְכֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל". וְאִם עֲזַבְתֶּם אֶת ה' וּשְׁגִיתֶם בְּמַאֲכָל וּמַשְׁקֶה וּזְנוּת וְדוֹמֶה לָהֶן - מֵבִיא עֲלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלּוּ וּמֵסִיר כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁיִּכְלוּ יְמֵיכֶם בְּבֶהָלָה וּפַחַד, וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לֵב פָּנוּי וְלֹא גּוּף שָׁלֵם לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדֵי שֶׁתֹּאבְדוּ מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְנִמְצֵאתֶם שֶׁאֲבַדְתֶּם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת: שֶׁבִּזְמַן שֶׁאָדָם טָרוּד בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּחֹלִי וּבְמִלְחָמָה וּרְעָבוֹן, אֵינוֹ מִתְעַסֵּק לֹא בְּחָכְמָה וְלֹא בְּמִצְוָה שֶׁבָּהֶן זוֹכִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְאַוּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, נְבִיאֵיהֶם וְחַכְמֵיהֶם, יְמוֹת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּדֵי שֶׁיָּנוּחוּ מִמַּלְכוּת הָרְשָׁעָה שֶׁאֵינָהּ מַנַּחַת לָהֶן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת כַּהֲגֶן, וְיִמְצְאוּ לָהֶם מַרְגּוֹעַ וְיַרְבּוּ בְּחָכְמָה, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִי שֶׁבְּאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדַּעַת וְהַחָכְמָה וְהָאֱמֶת - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אָחִיו", וְנֶאֱמַר: "וַהֲסִירֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרְכֶם". מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּעֲמֹד מִזֶּרַע דָּוִד, בַּעַל חָכְמָה יִהְיֶה יָתֵר מִשְּׁלֹמֹה, וְנָבִיא גָּדוֹל הוּא קָרוֹב מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ; וּלְפִיכָךְ, יְלַמֵּד כָּל הָעָם וְיוֹרֶה אוֹתָן דֶּרֶךְ ה', וְיָבוֹאוּ כָּל הַגּוֹיִם לִשְׁמְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הֶהָרִים". וְסוֹף הַשָּׁכָר כֻּלּוֹ וְהַטּוֹבָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק וְלֹא גֵּרְעוֹן, הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; אֲבָל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ - הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ הוֹלֵךְ, אֶלָּא שֶׁהַמַּלְכוּת תַּחְזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: 'אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד'.

יום חמישי כ"ח אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק י

א. אַל יֹאמַר אָדָם: 'הֲרֵינִי עוֹשֶׂה מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּחָכְמָתָהּ, כְּדֵי שֶׁאַקַּבֵּל הַבְּרָכוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁאִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וְאֶפְרֹשׁ מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁאֶנָּצֵל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא אִכָּרֵת מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'. אֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶת ה' עַל דֶּרֶךְ זוֹ! שֶׁהָעוֹבֵד עַל דֶּרֶךְ זוֹ, הוּא עוֹבֵד מִיִּרְאָה; וְאֵינָהּ מַעֲלַת הַנְּבִיאִים, וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים. וְאֵין עוֹבֵד אֶת ה' עַל דֶּרֶךְ זוֹ, אֶלָּא עַמֵּי הָאָרֶץ וְהַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים, שֶׁמְּחַנְּכִין אוֹתָן לַעֲבֹד מִיִּרְאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיַעַבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ב. הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת וְהוֹלֵךְ בִּנְתִיבוֹת

מתוך מהדורת חזק

הַחָכְמָה - לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָעָה, וְלֹא כְּדֵי לִירַשׁ הַטּוֹבָה; אֶלָּא עוֹשֶׂה הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֱמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לָבוֹא {בִּכְלָלָהּ} (בגללה) . וּמַעֲלָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין כָּל חָכָם זוֹכֶה לָהּ. וְהִיא מַעֲלַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁקְּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אוֹהֲבוֹ', לְפִי שֶׁלֹּא עָבַד אֶלָּא מֵאַהֲבָה. וְהִיא הַמַּעֲלָה שֶׁצִּוָּנוּ בָּהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". וּבְזְמַן שֶׁיֶּאֱהַב אֶת ה' אַהֲבָה הָרְאוּיָה, מִיָּד יַעֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹות מֵאַהֲבָה.

ג. וְכֵיצַד הִיא הָאַהֲבָה הָרְאוּיָה? הוּא שֶׁיֶּאֱהַב אֶת ה' אַהֲבָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה, עַזָּה עַד מְאֹד, עַד שֶׁתְּהֵא נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּאַהֲבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגֶה [הוגה] בָּהּ תָּמִיד - כְּאִלּוּ חוֹלִי הָאַהֲבָה, שֶׁאֵין דַּעְתָּן פְּנוּיָה מֵאַהֲבַת אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁהוּא שׁוֹגֶה בָּהּ תָּמִיד, בֵּין בְּשֶׁכְּבוֹ בֵּין בְּקוּמוֹ, בֵּין בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה. יָתֵר מִזֶּה תִּהְיֶה אַהֲבַת ה' בְּלֵב אוֹהֲבָיו, וְשׁוֹגִין בָּהּ תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". וְהוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי"; וְכָל שִׁיר הַשִּׁירִים - מָשָׁל הוּא לְעִנְיָן זֶה.

ד. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: שֶׁמָּא תֹּאמַר, הֲרֵינִי לָמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַבִּי, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקַּבֵּל שָׂכָר לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאַהֲבָה אֶת ה'"; כָּל שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים, לֹא תַּעֲשׂוּ אֶלָּא מֵאַהֲבָה. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים: "בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד" - "בְּמִצְוֹתָיו", וְלֹא בִּשְׂכַר מִצְוֹתָיו. וְכֵן הָיוּ גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים מְצַוִּין לִנְבוֹנֵי תַּלְמִידֵיהֶן וּמַשְׂכִּילֵיהֶן בְּיִחוּד: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל טוֹבָה; אֶלָּא הֱיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְקַבֵּל כְּלוּם - אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָרַב, רָאוּי לְשַׁמְּשׁוֹ; כְּלוֹמַר, עִבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ה. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּגִּיעַ עָדָיו פֻּרְעָנוּת - הֲרֵי זֶה עוֹסֵק בָּהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. וְכָל הָעוֹסֵק בָּהּ לֹא לְיִרְאָה, וְלֹא לְקַבֵּל שָׂכָר, אֶלָּא מִפְּנֵי אַהֲבַת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שֶׁצִּוָּה בָּהּ - הֲרֵי זֶה עוֹסֵק בָּהּ לִשְׁמָהּ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בָּא לִשְׁמָהּ'. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אֶת הַקְּטַנִּים וְאֶת הַנָּשִׁים וּכְלַל עַמֵּי הָאָרֶץ, אֵין מְלַמְּדִין אוֹתָן אֶלָּא לַעֲבֹד מִיִּרְאָה וּכְדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר, עַד שֶׁתִּתְרַבֶּה דַּעְתָּן וְיִתְחַכְּמוּ חָכְמָה יְתֵרָה, מְגַלִּין לָהֶן רָז זֶה מְעַט מְעַט; וּמַרְגִּילִין אוֹתָן לְעִנְיָן זֶה בְּנַחַת, עַד שֶׁיַּשִּׂיגוּהוּ וְיֵדָעוּהוּ וְיַעַבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ו. דָּבָר יָדוּעַ וּבָרוּר, שֶׁאֵין אַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְשֶׁרֶת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיִּשְׁגֶּה [יעסוק] בָּהּ תָּמִיד כָּרָאוּי וְיַעֲזֹב כָּל שֶׁבָּעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"; אֶלָּא בְּדַעַת שֶׁיֵּדָעֵהוּ [כגודל ידיעתו כך אהבתו]. וְעַל פִּי הַדֵּעָה - תִּהְיֶה הָאַהֲבָה: אִם מְעַט מְעַט, וְאִם הַרְבֵּה הַרְבֵּה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְיַחֵד עַצְמוֹ [להתמסר] לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּחָכְמוֹת וּתְבוּנוֹת הַמּוֹדִיעִין לוֹ אֶת קוֹנוֹ כְּפִי כֹּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן. נִגְמַר סֵפֶר רִאשׁוֹן, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת דֵּעוֹת, שִׁבְעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, שִׁבְעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים.

בְּשֵׁם ה', אֵל עוֹלָם.

מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ, כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי.

סֵפֶר שֵׁנִי וְהוּא סֵפֶר אַהֲבָה

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת מִילָה).

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת שְׁמַע - בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ" - בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִין, וְזֶה הוּא לַיְלָה, וּבְשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם.

ב. וּמַה הוּא קוֹרֵא? שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, וְהֵן: "שְׁמַע", וְ"וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", וְ"וַיֹּאמֶר". וּמִקְּדִימִין לִקְרוֹת פָּרָשַׁת "שְׁמַע", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל יִחוּד הַשֵּׁם וְאַהֲבָתוֹ וְתַלְמוּדוֹ [מצוות תלמוד תורה], שֶׁהוּא [מצוות ייחוד] הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ. וְאַחֲרֶיהָ "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל שְׂאָר הַמִּצְוֹות כֻּלָּן. וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת "צִיצִית", שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹות.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִצְוַת צִיצִית נוֹהֶגֶת בַּלַּיְלָה, קוֹרְאִין אוֹתָהּ בַּלַּיְלָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ זִכְרוֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם; וּמִצְוָה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". וּקְרִיאַת שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ עַל סֵדֶר זֶה, הוּא הַנִּקְרָא 'קְרִיאַת שְׁמַע'.

ד. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע - כְּשֶׁהוּא גּוֹמֵר פָּסוּק רִאשׁוֹן, אוֹמֵר בְּלַחַשׁ: 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'; וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא כְּדַרְכּוֹ "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", עַד סוֹפָהּ. וְלָמָּה קוֹרִין כֵּן? מָסֹרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁקִּבֵּץ יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת בָּנָיו בְּמִצְרַיִם בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, צִוָּם וְזֵרְזָם עַל יִחוּד הַשֵּׁם, וְעַל דֶּרֶךְ ה' שֶׁהָלַךְ בָּהּ אַבְרָהָם וְיִצְחָק אָבִיו. וְשָׁאַל אוֹתָם וְאָמַר לָהֶם: 'בָּנַי, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם פְּסֹלֶת [פגם באמונתכם], מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד עִמִּי בְּיִחוּד אֲדוֹן כָּל הָעוֹלָם'? - כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר לָנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְגוֹ'". עָנוּ כֻּלָּם וְאָמְרוּ לוֹ:

מתוך מהדורת חזק

"שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד" - כְּלוֹמַר: שְׁמַע מִמֶּנּוּ, אָבִינוּ יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד. פָּתַח הַזָּקֵן וְאָמַר: 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'. לְפִיכָךְ נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שֶׁבַח זֶה שֶׁשַּׁבַּח בּוֹ יִשְׂרָאֵל הַזָּקֵן, אַחַר פָּסוּק זֶה.

ה. כְּשֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. בַּיּוֹם, מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ; וּבַלַּיְלָה, מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ.

ו. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ בַּיּוֹם, 'יוֹצֵר אוֹר'; שְׁנִיָּה לָהּ, 'אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ'; וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ, 'אֱמֶת וְיַצִּיב'. וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ בַּלַּיְלָה, 'מַעֲרִיב עֲרָבִים'; שְׁנִיָּה לָהּ, 'אַהֲבַת עוֹלָם עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אָהָבְתָּ'; וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ, 'אֱמֶת אֱמוּנָה'; שְׁנִיָּה לָהּ, 'הַשְׁכִּיבֵנוּ'.

ז. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - פּוֹתֵחַ בָּהּ בְּ'בָרוּךְ', וְחוֹתֵם בָּהּ בְּ'בָרוּךְ'; וּשְׁאָר בִּרְכוֹתֶיהָ - חוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּ'בָרוּךְ', וְאֵין לָהֶם פְּתִיחָה. בְּרָכוֹת אֵלּוּ, עִם שְׁאָר כָּל הַבְּרָכוֹת הָעֲרוּכוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל - עֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ תִּקְּנוּם; וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִפְחֹת מֵהֶן, וְלֹא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן: מָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ לַחְתֹּם בְּ'בָרוּךְ', אֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁלֹּא לַחְתֹּם, וּמָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא לַחְתֹּם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַחְתֹּם; מָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא לִפְתֹּחַ בְּ'בָרוּךְ', אֵינוֹ רַשַּׁאי לִפְתֹּחַ, וּמָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ לִפְתֹּחַ בְּ'בָרוּךְ', אֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁלֹּא לִפְתֹּחַ. כֻּלָּן שֶׁל דָּבָר: כָּל הַמְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ [צורה ונוסח] שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים בִּבְרָכוֹת - הֲרֵי זֶה טוֹעֶה, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ כַּמַּטְבֵּעַ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר 'אֱמֶת וְיַצִּיב' בְּשַׁחֲרִית, וְ'אֱמֶת אֱמוּנָה' בְּעַרְבִית - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ח. הִקְדִּים בְּרָכָה שְׁנִיָּה לִבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, בֵּין לְפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ - יָצָא; לְפִי שֶׁאֵין סֵדֶר לַבְּרָכוֹת. בְּשַׁחֲרִית - פָּתַח 'יוֹצֵר אוֹר', וְסִיֵּם 'מַעֲרִיב עֲרָבִים' - לֹא יָצָא; פָּתַח בְּ'מַעֲרִיב עֲרָבִים', וְסִיֵּם בְּ'יוֹצֵר אוֹר' - יָצָא. וְכֵן בְּעַרְבִית - אִם פָּתַח בְּ'מַעֲרִיב עֲרָבִים', וְסִיֵּם בְּ'יוֹצֵר אוֹר' - לֹא יָצָא; פָּתַח בְּ'יוֹצֵר אוֹר', וְסִיֵּם בְּ'מַעֲרִיב עֲרָבִים' - יָצָא; שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת, הוֹלְכוֹת אַחַר חֲתִימָתָן.

ט. אֵיזֶה הוּא זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה? מִצְוָתָהּ מִשְּׁעַת יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים, עַד חֲצִי הַלַּיְלָה. וְאִם עָבַר וְאֵחַר, וְקָרָא עַד שֶׁלֹּא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר [ניצנוץ האור שלפני עלות השמש] - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'עַד חֲצוֹת', אֶלָּא כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה.

י. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָנוּס, כְּגוֹן שִׁכּוֹר אוֹ חוֹלֶה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאָנוּס שֶׁקָּרָא בְּעֵת זֶה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'הַשְׁכִּיבֵנוּ'.

יא. וְאֵיזֶה הוּא זְמַנָּהּ בַּיּוֹם? מִצְוָתָהּ שֶׁיַּתְחִיל לִקְרוֹת קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, כְּדֵי שֶׁיִּגְמֹר לִקְרוֹת וּלְבָרֵךְ בִּרְכָה אַחֲרוֹנָה עִם הָנֵץ הַחַמָּה; וְשִׁעוּר זֶה, כְּמוֹ עֲשׂוֹר שָׁעָה [כשש דקות] קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם אֵחַר, וְקָרָא אַחַר שֶׁעָלְתָה הַשֶּׁמֶשׁ - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁעוֹנָתָהּ עַד סוֹף שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם לְמִי שֶׁעָבַר וְאֵחַר.

יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁלִים קֹדֶם שֶׁתְּנֵץ הַחַמָּה, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וּבִשְׁעַת הַדֹּחַק, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַשְׁכִּים לָצֵאת לַדֶּרֶךְ - קוֹרֵא לְכַתְּחִלָּה מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַّחַר.

יג. הַקּוֹרֵא אַחַר שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ הָיָה אָנוּס - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה; וּמְבָרֵךְ הוּא לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ אַחַר וְקָרָא אַחַר שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת.

פֶּרֶק ב

א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, וְלֹא כִּוֵּן לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁהוּא: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד" - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְהַשְּׁאָר - אִם לֹא כִּוֵּן לִבּוֹ, יָצָא. אֲפִלּוּ הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה כְּדַרְכּוֹ, אוֹ מַגִּיהַּ אֶת הַפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ בְּעוֹנַת קְרִיאָה - יָצָא; וְהוּא, שֶׁכִּוֵּן אֶת לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן.

ב. כָּל אָדָם קוֹרִין כְּדַרְכָּן - בֵּין עוֹמְדִין, בֵּין מְהַלְּכִין, בֵּין שׁוֹכְבִין, בֵּין רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה. וְאָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְהוּא מֻטָּל וּפָנָיו טוּחוֹת [דבוקות] בַּקַּרְקַע, אוֹ מֻשְׁלָךְ עַל גַּבּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה. אֲבָל קוֹרֵא הוּא, וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר הַרְבֵּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְהַפֵּךְ עַל צִדּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה - נוֹטֶה מְעַט לְצִדּוֹ, וְקוֹרֵא.

ג. מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו - עוֹמֵד בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, וְהַשְּׁאָר קוֹרֵא וְהוּא מְהַלֵּךְ. הָיָה יָשֵׁן - מְצַעֲרִין אוֹתוֹ וּמְעִירִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקְרָא פָּסוּק רִאשׁוֹן; וּמִכָּאן וָאֵילָךְ, אִם אֲנַסָּתוּ שֵׁנָה, אֵין מְצַעֲרִין אוֹתוֹ.

ד. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בִּמְלָאכָה - מַפְסִיק עַד שֶׁיִּקְרָא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה כֻּלָּהּ; וְכֵן הָאֻמָּנִין בְּטֵלִין מִמְּלַאכְתָּן בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְרִיאַת עֲרַאי. וְהַשְּׁאָר, קוֹרֵא וְהוּא עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל - קוֹרֵא בִּמְקוֹמוֹ, וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ.

ה. הָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרֵא; וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. הָיָה עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים - לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יִגְמֹר עִסְקֵיהֶן; וְיִקְרָא, אִם נִשְׁאַר עֵת לִקְרוֹת.

ו. הָיָה עוֹסֵק בַּאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּמֶרְחָץ, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹסֵק בִּתְסִפֹּרֶת, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַפֵּךְ בְּעוֹרוֹת [לבודקן אם עובדו], אוֹ שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּדִין - גּוֹמֵר, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יַעֲבֹר זְמַן הַקְּרִיאָה, וּפָסַק וְקָרָא - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ז. מִי שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל - אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וְלִקְרוֹת קֹדֶם שֶׁתְּנֵץ הַחַמָּה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא תְּנֵץ הַחַמָּה קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא, יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמַיִם שֶׁרֵיחָן רַע, וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה [ששרו בהם פשתן]; וְלֹא בְּמַיִם צְלוּלִין [שקופים], מִפְּנֵי שֶׁעֶרְוָתוֹ נִרְאֵית בָּהֶן. אֲבָל מִתְכַּסֶּה הוּא בְּמַיִם עֲכוּרִין [שאינם צלולים] שֶׁאֵין רֵיחָן רַע, וְקוֹרֵא בִּמְקוֹמוֹ.

ח. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע - לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֹץ

בִּשְׂפָתָיו, וְלֹא יַרְאֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְרִיאַת עֲרַאי. וְאִם עָשָׂה כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְצָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא; וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא. וְצָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ; וְאִם לֹא דִּקְדֵּק, יָצָא.

ט. כֵּיצַד מְדַקְדֵּק? יִזְהַר שֶׁלֹּא יְרַפֶּה הֶחָזָק [הדגוש], וְלֹא יְחַזֵּק [ידגיש] הָרָפֶה [שאינו מודגש]; וְלֹא יָנִיד [יעשה שווא נע] הַנָּח [את שווא הנח], וְלֹא יָנִיחַ הַנָּד. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לִתֵּן רֶוַח בֵּין כָּל שְׁתֵּי אוֹתוֹת הַדּוֹמוֹת שֶׁאַחַת מֵהֶן סוֹף תֵּבָה וְהָאַחֶרֶת תְּחִלַּת תֵּבָה הַסְּמוּכָה לָהּ, כְּגוֹן: "בְּכָל לְבָבְךָ" - קוֹרֵא "בְּכָל", וְשׁוֹהֶה, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא "לְבָבְךָ"; וְכֵן "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה", "הַכָּנָף פְּתִיל". וְצָרִיךְ לְבָאֵר [להתיז] זַיִן שֶׁל "תִּזְכְּרוּ". וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּדָלֶת שֶׁל "אֶחָד", כְּדֵי שֶׁיְּמַלִּיכֵהוּ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ וְעַל אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם; וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא לַחְטֹף בְּחֵית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּאוֹמֵר 'אֵי חָד'.

י. קוֹרֵא אָדָם אֶת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָהּ; וְהַקּוֹרֵא בְּכָל לָשׁוֹן - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מִדִּבְרֵי שִׁבּוּשׁ שֶׁבְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן, וּמְדַקְדֵּק בְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִם קָרָא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

יא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרֵעַ [בסדר הפוך], לֹא יָצָא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסֶדֶר הַפְּסוּקִים. אֲבָל אִם הִקְדִּים פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - אֲנִי אוֹמֵר שֶׁיָּצָא, לְפִי שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ בַּתּוֹרָה [ג' הפרשיות אינן מופיעות בתורה בסמיכות]. קָרָא פָּסוּק וְחָזַר וּקְרָאוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה; קָרָא מִלָּה אַחַת וּכְפָלָהּ, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא 'שְׁמַע שְׁמַע', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.

יב. קָרָאהּ סְרוּגִין [בהפסקות], יָצָא; אֲפִלּוּ שָׁהָה בֵּין סְרוּג לְסְרוּג כְּדֵי לוֹמַר אֶת כֻּלָּהּ - יָצָא; וְהוּא, שֶׁיִּקְרָא עַל הַסֵּדֶר. קְרָאָהּ מִתְנַמְנֵם, וְהוּא מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא עֵר וְלֹא נִרְדָּם בְּשֵׁנָה - יָצָא; וּבִלְבַד, שֶׁיְּהֵא עֵר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן.

יג. סָפֵק קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, סָפֵק לֹא קָרָא - חוֹזֵר וְקוֹרֵא, וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁקָּרָא, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בֵּרַךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ אוֹ לֹא בֵּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. קָרָא וְטָעָה [דילג מילה], יַחֲזוֹר לַמָּקוֹם שֶׁטָּעָה; נֶעְלַם מִמֶּנּוּ בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ פָּרָשָׁה הִשְׁלִים וְאֵיזוֹ צָרִיךְ לְהַתְחִיל - חוֹזֵר לְפֶרֶק רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

יד. טָעָה בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, וְלֹא יָדַע הֵיכָן פָּסַק - חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַפֶּרֶק. הָיָה קוֹרֵא "וּכְתַבְתָּם", וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הוּא בְּ"וּכְתַבְתָּם" שֶׁבְּ"שְׁמַע" אוֹ בְּ"וּכְתַבְתָּם" שֶׁבְּ"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - חוֹזֵר לְ"וּכְתַבְתָּם" שֶׁבְּ"שְׁמַע"; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אַחַר שֶׁקָּרָא "לְמַעַן יִרְבּוּ" - אֵינוֹ חוֹזֵר, שֶׁעַל הֶרְגֵּל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ.

טו. הָיָה קוֹרֵא וּפָגַע בַּאֲחֵרִים, אוֹ פָּגְעוּ בּוֹ - אִם הָיָה בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק - פּוֹסֵק וּמַתְחִיל וְשׁוֹאֵל [רק] בִּשְׁלוֹם מִי שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ, כְּגוֹן שֶׁפָּגַע בְּאָבִיו אוֹ רַבּוֹ, אוֹ מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם.

טז. הָיָה קוֹרֵא בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק - אֵינוֹ פּוֹסֵק וּמַתְחִיל לִשְׁאֹל אֶלָּא בִּשְׁלוֹם מִי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן מֶלֶךְ אוֹ אַנָּס [חמסן] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ, כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - אִם נָתַן לוֹ שָׁלוֹם תְּחִלָּה, פּוֹסֵק וּמֵשִׁיב לוֹ שָׁלוֹם.

יז. וְאֵלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, בֵּין שְׁנִיָּה לִ"שְׁמַע", בֵּין "שְׁמַע" לִ"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ", בֵּין "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" לְ"וַיֹּאמֶר". אֲבָל בֵּין "וַיֹּאמֶר" לֶ"אֱמֶת וְיַצִּיב", הֲרֵי הוּא כְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, וְלֹא יַפְסִיק אֶלָּא לִשְׁאֹל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, וּלְהָשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

יום שישי כ"ט אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ג

א. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, רוֹחֵץ יָדָיו בְּמַיִם קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא. הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאָה, וְלֹא מָצָא מַיִם - לֹא יְאַחֵר קְרִיאָתָהּ וְיֵלֵךְ לְבַקֵּשׁ הַמַּיִם, אֶלָּא מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּצְרוֹר [אבן] אוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּקוֹרָה [קרש] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְקוֹרֵא.

ב. אֵין קוֹרִין, לֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ; וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוֹאָה; וְלֹא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא בְּצַד הַמֵּת עַצְמוֹ - וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקֶּבֶר אוֹ מִן הַמֵּת, מֻתָּר לִקְרוֹת. וְכָל מִי שֶׁקָּרָא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ, חוֹזֵר וְקוֹרֵא.

ג. בֵּית הַכִּסֵּא הֶחָדָשׁ, שֶׁהוּכַן וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - מֻתָּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכוֹ. מֶרְחָץ חָדָשׁ, מֻתָּר לִקְרוֹת בְּתוֹכוֹ. הָיוּ שְׁנֵי בָּתִּים - זִמֵּן [יעד] אֶחָד מֵהֶן לְבֵית הַכִּסֵּא, וְאָמַר עַל הַשֵּׁנִי: 'וְזֶה' - הֲרֵי הַשֵּׁנִי סָפֵק אִם הִזְמִינוֹ [לשם בית הכסא], אוֹ לֹא הִזְמִינוֹ; לְפִיכָךְ, אֵין קוֹרְאִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה, וְאִם קָרָא - יָצָא. אָמַר: 'וְגַם זֶה' - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְזֻמָּנִין, וְאֵין קוֹרְאִין בָּהֶן. חָצַר הַמֶּרְחָץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין בּוֹ לְבוּשִׁין - מֻתָּר לִקְרוֹת בּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע.

ד. וְלֹא קְרִיאַת שְׁמַע בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל עִנְיָן שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי קֹדֶשׁ - אָסוּר לְאָמְרוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וּבְבֵית הַכִּסֵּא, וַאֲפִלּוּ אֲמָרוֹ בִּלְשׁוֹן חֹל. וְלֹא לְאָמְרוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּבֵית הַכִּסֵּא, וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבִמְקוֹם הַטִּנּוּף, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה אוֹ מֵי רַגְלַיִם - אָסוּר.

ה. דְּבָרִים שֶׁל חֹל, מֻתָּר לְאָמְרָן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית הַכִּסֵּא. וְכֵן הַכִּנּוּיִים, כְּגוֹן רַחוּם וְחַנּוּן וְנֶאֱמָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְאָמְרָן בְּבֵית הַכִּסֵּא; אֲבָל הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין, וְהֵן הַשֵּׁמוֹת [ז' שמות הקב"ה] שֶׁאֵין נִמְחָקִין - אָסוּר לְהַזְכִּירָן בְּבֵית הַכִּסֵּא וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ הַיָּשָׁן. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִדָּבָר הָאָסוּר בְּבֵית הַמֶּרְחָץ אוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא - מַפְרִישׁ, וַאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבְעִנְיְנֵי קֹדֶשׁ.

ו. צוֹאַת הָאָדָם, וְצוֹאַת כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ [מעורב] בְּתוֹכָן עוֹרוֹת, וְכָל צוֹאָה שֶׁרֵיחָהּ רַע כְּגוֹן אֵלּוּ - אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן. וְכֵן כְּנֶגֶד מֵי רַגְלֵי אָדָם. אֲבָל מֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה, קוֹרְאִין כְּנֶגְדָּן. קָטָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת דָּגָן, בִּכְדֵי [בשיעור זמן] שֶׁיֹּאכַל הַגָּדוֹל כְּשֶׁלֹּשׁ בֵּיצִים דָּגָן - אֵין מַרְחִיקִין לֹא מִצּוֹאָתוֹ, וְלֹא מִמֵּימֵי רַגְלָיו.

ז. הָיְתָה צוֹאָה יְבֵשָׁה כְּחֶרֶשׁ, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ; וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה יוֹתֵר מִכְּחֶרֶשׁ, עַד שֶׁאִם זָרָקָהּ תִּתְפָּרֵר - הֲרֵי הִיא כְּעָפָר, וּמֻתָּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ. מֵי רַגְלַיִם שֶׁנִּבְלְעוּ בַּקַּרְקַע - אִם הָיָה רִשּׁוּמָן נִכָּר, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּן; וְאִם אֵין רִשּׁוּמָן נִכָּר, מֻתָּר.

ח. כַּמָּה יַרְחִיק מִצּוֹאָה וּמִמֵּי רַגְלַיִם וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא? אַרְבַּע אַמּוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהֵן לַאֲחוֹרָיו אוֹ מִצִּדָּדָיו; אֲבָל אִם הָיוּ כְּנֶגֶד פָּנָיו - מַרְחִיק מֵהֶן עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּבַּיִת, בְּמָקוֹם שָׁוֶה. אֲבָל אִם הָיָה שָׁם מָקוֹם גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ נָמוּךְ מֵהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים - יֵשֵׁב בְּצַד הַמָּקוֹם וְקוֹרֵא, שֶׁהֲרֵי נִפְסָק בֵּינֵיהֶן; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לוֹ רֵיחַ רַע. וְכֵן אִם כָּפָה כְּלִי עַל הַצּוֹאָה, אוֹ עַל מֵימֵי רַגְלַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עִמּוֹ בַּבַּיִת - הֲרֵי אֵלּוּ כִּקְבוּרִין, וּמֻתָּר לִקְרוֹת עִמָּהֶן.

י. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַצּוֹאָה מְחִצָּה שֶׁל זְכוּכִית - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ מֵאַחוֹרֵי הַזְּכוּכִית, מֻתָּר לִקְרוֹת בְּצִדָּהּ. נָתַן רְבִיעִית מַיִם לְתוֹךְ מֵי רַגְלַיִם שֶׁל פַּעַם אַחַת, מֻתָּר לִקְרוֹת עִמָּהֶן בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת.

יא. הָיְתָה צוֹאָה בְּגֻמָּה - עוֹמֵד בְּסַנְדָּלוֹ עַל הַגֻּמָּה, וְקוֹרֵא: וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה סַנְדָּלוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ. הָיְתָה כְּנֶגְדּוֹ צוֹאָה מְעוּטָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ טְפָּה - רוֹקֵק עָלֶיהָ רֹק עָבֶה עַד שֶׁתִּתְכַּסֶּה, וְקוֹרֵא. הָיְתָה נְטִישַׁת [לכלוך] צוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ, אוֹ יָדָיו מְטֻנָּפוֹת מִבֵּית הַכִּסֵּא, וְלֹא הָיָה לָהֶן רֵיחַ רַע כְּלָל, מִפְּנֵי קָטְנָן אוֹ יְבִישָׁתָן - מֻתָּר לִקְרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רֵיחַ רַע. אֲבָל אִם הָיְתָה בִּמְקוֹמָהּ [בפי הטבעת] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נִרְאֵית כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, הוֹאִיל וְנִרְאֵית כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, אָסוּר לִקְרוֹת עַד שֶׁיְּקַנַּח יָפֶה יָפֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַצּוֹאָה לַחָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ רֵיחַ רַע. וְכַמָּה גְּאוֹנִים הוֹרוּ, שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרוֹת אִם הָיוּ יָדָיו מְטֻנָּפוֹת; וְכָךְ רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

יב. רֵיחַ רַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִקָּר [שנודף ממקור מוחשי-ממשי] - מַרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרֵא, אִם פָּסַק הָרֵיחַ; וְאִם לֹא פָּסַק, מַרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁפּוֹסֵק. וְשֶׁאֵין לוֹ עִקָּר, כְּגוֹן מִי שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה - מַרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְקוֹרֵא. גְּרָף [כלי] שֶׁל רְעִי [צואה], וְעָבִיט [כלי] שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם - אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם וְאֵין לָהֶם רֵיחַ רַע; מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵית הַכִּסֵּא.

יג. צוֹאָה עוֹבֶרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ; וּפִי חֲזִיר, כְּצוֹאָה עוֹבֶרֶת. וְאָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּן, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

יד. הָיָה קוֹרֵא, וְהִגִּיעַ לִמְקוֹם הַטִּנֹּפֶת - לֹא יַנִּיחַ יָדָיו עַל פִּיו וְיִקְרָא [בלחש], אֶלָּא יַפְסִיק עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן הַקּוֹרֵא שֶׁיָּצָאת מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה - יַפְסִיק עַד שֶׁתִּכְלֶה בָּאִשָּׁה [הריח הרע], וְחוֹזֵר לִקְרִיאָתוֹ; וְכֵן בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. יָצָאת רוּחַ מֵחֲבֵרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּפְסִיק לָהּ קְרִיאַת שְׁמַע, אֵינוֹ מַפְסִיק לָהּ דִּבְרֵי תּוֹרָה.

טו. הָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בַּבַּיִת, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ מֵי רַגְלַיִם אוֹ אֵין שָׁם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְרוֹת. הָיָה קוֹרֵא בָּאַשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שֶׁיִּבְדֹּק; שֶׁחֶזְקַת הָאַשְׁפָּה שֶׁהִיא מְקוֹם הַטִּנֹּפֶת. אֲבָל סְפֵק מֵי רַגְלַיִם - אֲפִלּוּ בָּאַשְׁפָּה, מֻתָּר לִקְרוֹת.

טז. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד צוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם עַד שֶׁיַּרְחִיק - כָּךְ אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד הָעֶרְוָה, עַד שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו; אֲפִלּוּ גּוֹי אוֹ קָטָן, לֹא יִקְרָא כְּנֶגֶד עֶרְוָתָן. וַאֲפִלּוּ מְחִצָּה שֶׁל זְכוּכִית מַפְסֶקֶת, הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, אָסוּר לִקְרוֹת, עַד שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו. וְכָל גּוּף הָאִשָּׁה, עֶרְוָה. לְפִיכָךְ, לֹא יִסְתַּכֵּל בְּגוּף הָאִשָּׁה כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא; אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ - אִם הָיָה מְגֻלֶּה טָפַח מִגּוּפָהּ [ממקומות המכוסים], לֹא יִקְרָא כְּנֶגְדָּהּ.

יז. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד עֶרְוּוֹת אֲחֵרִים - כָּךְ הוּא אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד עֶרְוָתוֹ. לֹא יִקְרָא כְּשֶׁהוּא עָרֹם, עַד שֶׁיְּכַסֶּה עֶרְוָתוֹ. הָיְתָה חֲגוֹרָה שֶׁל בֶּגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שַׂק עַל מָתְנָיו - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר גּוּפוֹ עָרֹם, מֻתָּר לוֹ לִקְרוֹת; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֲקֵבוֹ נוֹגֵעַ בְּעֶרְוָתוֹ [כשיושב ורגליו מקופלות תחתיו]. הָיָה יָשֵׁן בְּטַלִּיתוֹ, וְהָיָה עָרֹם - חוֹצֵץ בְּטַלִּיתוֹ מִתַּחַת לִבּוֹ, וְקוֹרֵא; אֲבָל לֹא יָחֹץ מִצַּוָּארוֹ וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁקָּרָא בְּלֹא חֲגוֹר.

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יְשֵׁנִים בְּטַלִּית אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָסוּר לִקְרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכִּסָּה מִתַּחַת לִבּוֹ, עַד שֶׁתְּהֵא טַלִּית מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּשַׂר זֶה בִּבְשַׂר זֶה מִמָּתְנָיו וּלְמַטָּה. וְאִם הָיָה יָשֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ, אוֹ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַקְּטַנִּים - הֲרֵי גּוּפָן כְּגוּפוֹ, וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ מֵהֶן; לְפִיכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן, מַחְזִיר פָּנָיו וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לִבּוֹ, וְקוֹרֵא.

יט. עַד אֵימָתַי הֵם קְטַנִּים לְעִנְיָן זֶה? עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה תַּבְנִיתָם כְּתַבְנִית גְּדוֹלִים, "שָׂדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ". וְאַחַר כָּךְ לֹא יִקְרָא, עַד שֶׁתַּפְסִיק טַלִּית בֵּינֵיהֶן. אֲבָל אִם עֲדַיִן לֹא הָיוּ "שָׂדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ", קוֹרֵא עִמָּהֶן בְּקֵרוּב בָּשָׂר וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶפְסֵק - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

פֶּרֶק ד

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע; וּמְלַמְּדִין אֶת הַקְּטַנִּים לִקְרוֹת אוֹתָהּ בְּעוֹנָתָהּ, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, כְּדֵי לְחַנְּכָן בְּמִצְוֹת. מִי שֶׁהָיָה לִבּוֹ טָרוּד וְנֶחְפָּז בִּדְבַר מִצְוָה מִכָּל הַמִּצְוֹת, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע. לְפִיכָךְ, חָתָן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה - פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ; לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה, שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא בְּתוּלִים. וְאִם שָׁהָה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת וְלֹא בָעַל, חַיָּב לִקְרוֹת מִמּוֹצָאֵי שַׁבָּת וָאֵילָךְ, שֶׁהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, וְלִבּוֹ גַּס [מורגל] בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָעַל.

ב. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוָה, חַיָּב לִקְרוֹת, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁמְּשַׁבֵּשׁ אֶת דַּעְתּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו - פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע עַד שֶׁיִּקְבְּרֻנוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לִקְרוֹת. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵתוֹ, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע; וְאִם הָיוּ הַשּׁוֹמְרִים שְׁנַיִם - הָאֶחָד מְשַׁמֵּר, וְהַשֵּׁנִי נִשְׁמָט [מסתלק] לְמָקוֹם אַחֵר וְקוֹרֵא, וְחוֹזֵר וּמְשַׁמֵּר, וְנִשְׁמָט הָאַחֵר וְקוֹרֵא. וְכֵן הַחוֹפֵר קֶבֶר לְמֵת, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע.

ד. אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם גָּדוֹל. וְאִם הִתְחִילוּ וְהוֹצִיאוּהוּ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַקְּרִיאָה וְהֵן מְלַוִּין אֶת הַמֵּת - כָּל שֶׁיֵּשׁ לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן, כְּגוֹן נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה וְחִלּוּפֵיהֶן וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן [המחליפים את נושאי המיטה], בֵּין הָיוּ לִפְנֵי הַמִּטָּה, בֵּין הָיוּ לְאַחַר הַמִּטָּה - פְּטוּרִין; וּשְׁאָר הַמְּלַוִּים שֶׁאֵין לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן, חַיָּבִין.

ה. הָיוּ עוֹסְקִין בְּהֶסְפֵּד, וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע - בִּזְמַן שֶׁהַמֵּת מֻנָּח לִפְנֵיהֶן, נִשְׁמָטִים אֶחָד וְקוֹרְאִין וְחוֹזְרִין לַהֶסְפֵּד. אֵין הַמֵּת מֻטָּל לִפְנֵיהֶם, כָּל הָעָם קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע; וְהָאָבֵל יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לִקְרוֹת עַד שֶׁיִּקְבֹּר מֵתוֹ.

ו. קָבְרוּ אֶת הַמֵּת, וְחָזְרוּ הָאֲבֵלִים לְקַבֵּל תַּנְחוּמִין, וְכָל הָעָם הוֹלְכִין אַחֲרֵיהֶן מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר לַמָּקוֹם שֶׁעוֹמְדִין בּוֹ הָאֲבֵלִים, לַעֲשׂוֹת שׁוּרָה לְקַבֵּל תַּנְחוּמִים - אִם יְכוֹלִין הָעָם לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לַשּׁוּרָה, יַתְחִילוּ; וְאִם לָאו, לֹא יַתְחִילוּ, אֶלָּא יְנַחֲמוּ אֶת הָאֲבֵלִים, וְאַחַר שֶׁיִּפְטְרוּ מֵהֶן יַתְחִילוּ לִקְרוֹת. בְּנֵי אָדָם הָעוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה - הַפְּנִימִיִּים, שֶׁהֵן רוֹאִין אֶת פְּנֵי הָאֲבֵלִים - פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע; וְהַחִיצוֹנִים - הוֹאִיל וְאֵינָן רוֹאִין אֶת הָאֲבֵלִים, חַיָּבִין בִּקְרִיאַת שְׁמַע בִּמְקוֹמָן.

ז. כָּל מִי שֶׁהוּא פָּטוּר מִלִּקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִקְרוֹת, קוֹרֵא; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה זֶה הַפָּטוּר מִלִّקְרוֹת מְבֹהָל וְתָמֵהַּ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְרוֹת, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ.

ח. כָּל הַטְּמֵאִין חַיָּבִין בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ וְהֵן בְּטֻמְאָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן לַעֲלוֹת מִטֻּמְאָתָן בּוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן הַנּוֹגְעִין בְּשֶׁרֶץ אוֹ בְּנִדָּה וְזָבָה וּמִשְׁכָּבָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְעֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ תִּקְּנוּ, שֶׁלֹּא יִקְרָא בַּעַל קֶרִי לְבַדּוֹ מִשְּׁאָר הַטְּמֵאִין, עַד שֶׁיִּטְבֹּל; וְלֹא פָּשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹּחַ בְּרֹב הַצִּבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ - לְפִיכָךְ בָּטְלָה. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן בַּעֲלֵי קְרָאִין, לְפִי שֶׁאֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִקַּבְּלִין טֻמְאָה, אֶלָּא עוֹמְדִין בְּטָהֳרָתָן לְעוֹלָם.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה: אַחַת, לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם; שְׁנִיָּה, לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם. וּבֵאוּר שְׁתֵּי מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבַדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ - הִיא תְּפִלָּה, וְנֶאֱמַר: "וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם"; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב? זוֹ תְּפִלָּה'. וְאֵין מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה. וְאֵין לַתְּפִלָּה זְמַן קָבוּעַ מִן הַתּוֹרָה.

ב. וּלְפִיכָךְ, נָשִׁים וַעֲבָדִים חַיָּבִין בַּתְּפִלָּה, לְפִי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ. אֶלָּא חִיּוּב מִצְוָה זוֹ, כָּךְ הוּא - שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְפַּלֵּל וּמִתְחַנֵּן בְּכָל יוֹם, וּמַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹאֵל צְרָכָיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם בְּבַקָּשָׁה וּבִתְחִנָּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לַה' עַל הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ; כָּל אֶחָד כְּפִי כֹּחוֹ.

ג. אִם הָיָה רָגִיל, מַרְבֶּה בִּתְחִנָּה וּבַקָּשָׁה; וְאִם הָיָה עֲרַל שְׂפָתַיִם [שאינו רגיל להתפלל], מְדַבֵּר כְּפִי יָכְלוֹ וּבְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת, כָּל אֶחָד כְּפִי יְכָלְתּוֹ - יֵשׁ שֶׁמִּתְפַּלֵּל פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וְיֵשׁ שֶׁמִּתְפַּלֵּל פְּעָמִים הַרְבֵּה. וְהַכֹּל הָיוּ מִתְפַּלְּלִין נֹכַח הַמִּקְדָּשׁ, בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ עַד עֶזְרָא.

ד. כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע, נִתְעָרְבוּ בְּפָרַס וְיָוָן וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְנוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים בְּאַרְצוֹת הַגּוֹיִם; וְאוֹתָן הַבָּנִים נִתְבַּלְבְּלָה שְׂפָתָם, וְהָיְתָה שִׂפַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְעֹרֶבֶת מִלְּשׁוֹנוֹת הַרְבֵּה. וְכֵיוָן שֶׁהָיָה מְדַבֵּר, אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל צָרָכָיו בְּלָשׁוֹן אַחַת אֶלָּא בְּשִׁבּוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵיהֶם, חֲצִי מְדַבֵּר אַשְׁדּוֹדִית, וְאֵינָם מַכִּירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית - וְכִלְשׁוֹן עַם וָעָם". וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מִתְפַּלֵּל, תִּקְצַר לְשׁוֹנוֹ לִשְׁאֹל חֲפָצָיו אוֹ לְהַגִּיד שֶׁבַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, עַד שֶׁיְּעָרֵב עִמָּהּ לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה עֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ כָּךְ, עָמְדוּ וְתִקְּנוּ לָהֶם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת עַל הַסֵּדֶר: שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, שֶׁבַח לַה'; וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, הוֹדָיָה; וְאֶמְצָעִיּוֹת, יֵשׁ בָּהֶן שְׁאֵלַת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ אֲבוֹת [דברים עיקריים] לְכָל חֶפְצֵי אִישׁ וָאִישׁ, וּלְצָרְכֵי הַצִּבּוּר כֻּלָּן - כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל, וְיִלְמְדוּ אוֹתָן בִּמְהֵרָה, וְתִהְיֶה תְּפִלַּת אֵלּוּ הָעִלְּגִים [שאינם יודעים לערוך תפילתם] תְּפִלָּה שְׁלֵמָה, כִּתְפִלַּת בַּעֲלֵי הַלָּשׁוֹן הַצָּחָה. וּמִפְּנֵי עִנְיָן זֶה, תִּקְּנוּ כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַתְּפִלּוֹת הַסְּדוּרוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל - כְּדֵי שֶׁיְּהֵא כָּל עִנְיָן, בְּרָכָה עֲרוּכָה בְּפִי הָעֹלֵג.

ה. וְכֵן תִּקְּנוּ, שֶׁיְּהֵא מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת כְּמִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת - שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת בְּכָל יוֹם, כְּנֶגֶד שְׁנֵי תְּמִידִין. וְכָל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף, תִּקְּנוּ בּוֹ תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית כְּנֶגֶד קָרְבַּן מוּסָף. וּתְפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֹּקֶר, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תְּפִלַּת שַׁחֲרִית'; וּתְפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תְּפִלַּת מִנְחָה'; וּתְפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד הַמּוּסָפִין, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין'.

ו. וְכֵן הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה אַחַת בַּלַּיְלָה, שֶׁהֲרֵי אֵבְרֵי תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מִתְאַכְּלִין [נשרפים]

וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, עַד הַבֹּקֶר", כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם, אֶשִּׁיחָה וְאֶהֱמֶה". וְאֵין תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה כִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וּמִנְחָה; וְאַף עַל פִּי כֵן נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, וְקִבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם כִּתְפִלַּת חוֹבָה.

ז. וְכֵן תִּקְּנוּ תְּפִלָּה אַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, בְּיוֹם הַתַּעֲנִית בִּלְבַד, כְּדֵי לְהוֹסִיף תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה, מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית. וְזוֹ הַתְּפִלָּה נִקְרֵאת 'תְּפִלַּת נְעִילָה', כְּלוֹמַר נִנְעֲלוּ שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם בְּעַד הַשֶּׁמֶשׁ וְנִסְתְּרָה; לְפִי שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין אוֹתָהּ, אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה.

ח. נִמְצְאוּ הַתְּפִלּוֹת בְּכָל יוֹם - שָׁלֹשׁ, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה; וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים - אַרְבַּע, שָׁלֹשׁ שֶׁל כָּל יוֹם וּתְפִלַּת הַמּוּסָפִין; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - חָמֵשׁ, אַרְבַּע אֵלּוּ וּתְפִלַּת נְעִילָה.

ט. תְּפִלּוֹת אֵלּוּ - אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן: אִם רָצָה אָדָם שֶׁיִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכָל אוֹתָן הַתְּפִלּוֹת שֶׁיּוֹסִיף, כְּמוֹ מַקְרִיב נְדָבוֹת. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ שֶׁיְּחַדֵּשׁ [יוסיף] דָּבָר בַּתְּפִלָּה בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת, מֵעֵין הַבְּרָכָה, וְאִם חִדֵּשׁ אֲפִלּוּ בִּבְרָכָה אַחַת - דַּיּוֹ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא נְדָבָה, וְלֹא חוֹבָה. וְשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת - לְעוֹלָם אֵין מוֹסִיפִין בָּהֶן, וְאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, וְאֵין מְשַׁנִּין בָּהֶן דָּבָר.

י. אֵין הַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִין קָרְבַּן נְדָבָה; וְלֹא יִתְפַּלֵּל אֲפִלּוּ יָחִיד מוּסָף שְׁתַּיִם, אַחַת חוֹבַת הַיּוֹם וְאַחַת נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵין מִתְנַדְּבִין קָרְבַּן מוּסָף. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאָסוּר לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת נְדָבָה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, לְפִי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בָּהֶן נְדָבָה, אֶלָּא חוֹבַת הַיּוֹם בִּלְבַד.

יום שבת קודש א' ניסן ה'תשע"ב

פֶּרֶק ב

א. בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רַבּוּ הַמִּינִים בְּיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מְצַרְּפִין לְיִשְׂרָאֵל, וּמְסִיתִין אוֹתָן לָשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה'. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה שֶׁזּוֹ גְּדוֹלָה מִכָּל צָרְכֵי בְּנֵי אָדָם, עָמַד הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְהִתְקִין בְּרָכָה אַחַת שֶׁתְּהֵיֶה בָּהּ שְׁאֵלָה מִלִּפְנֵי ה' לְאַבֵּד הַמִּינִים; וְקָבַע אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה עֲרוּכָה בְּפִי הַכֹּל. נִמְצְאוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה, תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת.

ב. בְּכָל תְּפִלָּה מִשָּׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת אֵלּוּ שֶׁבְּכָל יוֹם, מִתְפַּלֵּל אָדָם תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּצָא דַּעְתּוֹ מְכַוֶּנֶת וּלְשׁוֹנוֹ תְּמַהֵר לִקְרוֹת; אֲבָל אִם הָיָה טָרוּד וְדָחוּק, אוֹ שֶׁקָּצְרָה לְשׁוֹנוֹ - מִתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין כָּל הָאֶמְצָעִיּוֹת, וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ג. וְזוֹ הִיא הַבְּרָכָה שֶׁתִּקְּנוּ מֵעֵין כָּל הָאֶמְצָעִיּוֹת: 'הַבִּינֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לָדַעַת אֶת דְּרָכֶיךָ, וּמוֹל אֶת לְבָבֵנוּ לְיִרְאָתֶךָ, לְסוֹלֵחַ הֱיֵה לָנוּ, לִהְיוֹת גְּאוּלִים, רַחֲקֵנוּ מִמַּכְאוֹב, וְדַשְּׁנֵנוּ וְשַׁכְּנֵנוּ בִּנְאוֹת אַרְצֶךָ, וּנְפוּצִים מֵאַרְבַּע תְּקַבֵּץ, וְהַתּוֹעִים בְּדַעְתְּךָ יִשְׁפֹּטוּ, וְעַל הָרְשָׁעִים תָּנִיף יָדֶךָ, וְיִשְׂמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכָלֶךָ, וּבְהַצְמָחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ; טֶרֶם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה, טֶרֶם נְדַבֵּר וְאַתָּה תִּשְׁמַע, כִּי אַתָּה הוּא עוֹנֶה בְכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל מִכָּל צָרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר שְׁאֵלָה בִּבְרִכַּת הַשָּׁנִים [״ותן טל ומטר״]. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הַבִּינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת.

ה. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע בְּרָכוֹת בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵאַרְבַּע תְּפִלּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אֶמְצָעִית מֵעֵין אוֹתוֹ הַיּוֹם. בְּשַׁבָּתוֹת, חוֹתְמִין בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'; וּבְרִגְלִים, חוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, חוֹתְמִין בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, חוֹתְמִין בָּהּ: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'; וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חוֹתֵם בָּהּ: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְפִלַּת עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה; אֲבָל תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְפַּלֵּל תֵּשַׁע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשָׁלֹשׁ אֶמְצָעִיּוֹת. רִאשׁוֹנָה מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת עִנְיָנָהּ מַלְכֻיּוֹת, שְׁנִיָּה זִכְרוֹנוֹת, שְׁלִישִׁית שׁוֹפְרוֹת; חוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן מֵעִנְיָנָהּ.

ז. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִתְפַּלֵּל בְּכָל תְּפִלָּה מֵחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת, שֶׁבַע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאֶמְצָעִיּוֹת מֵעֵין הַיּוֹם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'; וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, חוֹתֵם בְּכָל תְּפִלָּה מֵהֶן: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיוֹם צוֹם שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין תֵּשַׁע בְּרָכוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּמוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהֵן אוֹתָן הַבְּרָכוֹת עַצְמָן, בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר. וְאֵין מִתְפַּלְּלִין אוֹתָן, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג.

ט. בְּכָל תְּפִלָּה מִן הַתְּפִלּוֹת, פּוֹתֵחַ קֹדֶם לִבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, וְאוֹמֵר: "אֲדֹנָי, שְׂפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ". וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף הַתְּפִלָּה, אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי, וְהֶגְיוֹן לִבִּי - לְפָנֶיךָ; ה', צוּרִי וְגוֹאֲלִי"; וְאַחַר כָּךְ צוֹעֵד לַאֲחוֹרָיו.

י. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה תֵּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, כִּשְׁאָר הַיָּמִים; וְאוֹמֵר בָּעֲבוֹדָה: 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא'. בְּמוּסַף חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמּוּסָף כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּיוֹם טוֹב; וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע בְּרָכוֹת, שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, אֶמְצָעִית מֵעֵין קָרְבַּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'.

יא. שַׁבָּת שֶׁחָלָה לִהְיוֹת בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְכֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה שֶׁבַע בְּרָכוֹת כִּשְׁאָר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאוֹמֵר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' בַּעֲבוֹדָה. בְּמוּסָף מַתְחִיל בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית בְּעִנְיַן שַׁבָּת, וּמַשְׁלִים [לקראת סיום הברכה] בְּעִנְיַן שַׁבָּת, וְאוֹמֵר קְדֻשַּׁת הַיּוֹם בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'; וּבְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, חוֹתֵם בָּהּ כְּמוֹ שֶׁחוֹתֵם בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת.

יב. וְיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, מִתְפַּלֵּל בְּרָכָה רְבִיעִית בַּלַּיְלָה כָּכָה: 'וַתּוֹדִיעֵנוּ מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ, וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ, וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד יוֹם טוֹב וַחֲגִיגַת הֶרֶגֶל, וּבֵין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לְקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ מִשֵּׁשֶׁת יָמִים קִדַּשְׁתָּ; וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה'. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה - מַבְדִּיל בְּ'אַתָּה חוֹנֵן', אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס.

יג. בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, מוֹסִיפִין בְּהוֹדָיָה 'עַל הַנִּסִּים'; שַׁבָּת שֶׁחָלָה לִהְיוֹת בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, מַזְכִּיר עַל הַנִּסִּים בְּמוּסָף, כְּמוֹ שֶׁמַּזְכִּיר בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת.

יד. בִּימֵי הַתַּעֲנִיּוֹת, אֲפִלּוּ יָחִיד שֶׁהִתְעַנָּה - מוֹסִיף בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה': 'עֲנֵנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ'. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרָהּ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ בֵּין 'גּוֹאֵל' לְ'רוֹפֵא', וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה'. וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל עֶשְׂרִים בְּרָכוֹת. בְּתִשְׁעָה בְּאָב - מוֹסִיפִין בְּ'בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם': 'רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה'.

טו. כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, אוֹמֵר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם'; וּבִימוֹת הַחַמָּה, 'מוֹרִיד הַטָּל'. מֵאֵימָתַי אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם'? מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג [סוכות], עַד תְּפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; וּמִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַטָּל'.

טז. מִשִּׁבְעָה יָמִים בְּמַרְחֶשְׁוָן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְכִּיר הַגֶּשֶׁם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשִׁנְעָר [בבל] וּבְסוּרְיָא וּבְמִצְרַיִם וּמִקּוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לְאֵלּוּ וְהַדּוֹמִין לָהֶן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּיוֹם שִׁשִּׁים אַחַר תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי.

יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צְרִיכִין לְגְשָׁמִים בִּימוֹת הַחַמָּה, כְּגוֹן אֵיזֵי הַיָּם הָרְחוֹקִים - שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בָּעֵת שֶׁהֵן צְרִיכִין לָהֶן, בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין יוֹם טוֹב שְׁנֵי יָמִים - אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' בִּתְפִלַּת מוּסָף שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים.

יח. כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - חוֹתֵם בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'; וּבִבְרָכַת אַחַת עֶשְׂרֵה, 'מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט'. וּבַעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים - חוֹתֵם בִּשְׁלִישִׁית 'הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ'; וּבְאַחַת עֶשְׂרֵה, 'הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט'.

יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוּ לְהוֹסִיף בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים'; וּבַשְּׁנִיָּה, 'מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמָן'; וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ'; וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה, 'וּכְתֹב לְחַיִּים'. וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהוֹסִיף בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֵלּוּ בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית, 'וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ'; אֲבָל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִנְהָג פָּשׁוּט הוּא לְהוֹסִיף בַּשְּׁלִישִׁית 'וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ'.

פֶּרֶק ג

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר - מִצְוָתָהּ, שֶׁיַּתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עִם הָנֵץ הַחַמָּה; וּזְמַנָּהּ, עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאִם עָבַר אוֹ טָעָה וְהִתְפַּלֵּל אַחַר אַרְבַּע שָׁעוֹת עַד חֲצִי הַיּוֹם - יָצָא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה, אֲבָל לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה בִּזְמַנָּהּ: שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת תְּפִלָּה מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶן לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ שֶׁתִּקְּנוּ לָנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים.

ב. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, כְּנֶגֶד זְמַן תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם תִּקְּנוּ זְמַנָּהּ. וּלְפִי שֶׁהָיָה הַתָּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּתֵשַׁע וּמֶחֱצָה - תִּקְּנוּ זְמַנָּהּ מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'מִנְחָה קְטַנָּה'. וּלְפִי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד בְּשֵׁשׁ וּמֶחֱצָה - אָמְרוּ שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל מֵאַחַר שֵׁשׁ וּמֶחֱצָה, יָצָא; וּמִשֶּׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה - הִגִּיעַ חִיּוּבָהּ, וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'מִנְחָה גְּדוֹלָה'.

ג. נָהֲגוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהִתְפַּלֵּל גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, וְהָאַחַת רְשׁוּת. וְהוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל רְשׁוּת אֶלָּא הַגְּדוֹלָה; וְכֵן הַדִּין נוֹתֵן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּנֶגֶד דָּבָר שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר בְּכָל יוֹם. וְאִם הִתְפַּלֵּל הַגְּדוֹלָה חוֹבָה, לֹא יִתְפַּלֵּל הַקְּטַנָּה אֶלָּא רְשׁוּת.

ד. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁזְּמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה, מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה עַד תֵּשַׁע וּמֶחֱצָה. וּזְמַן מִנְחָה קְטַנָּה, מִתֵּשַׁע וּמֶחֱצָה עַד שֶׁיִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם שָׁעָה וּרְבִיעַ; וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה.

ה. תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין - זְמַנָּהּ אַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת בַּיּוֹם; וְהַמִּתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁבַע שָׁעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁפָּשַׁע - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם.

ו. תְּפִלַּת הָעֶרֶב - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה - הַמִּתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, יֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. תְּפִלַּת נְעִילָה - כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִים אוֹתָהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה.

ז. הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קֹדֶם זְמַנָּהּ - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ. וְאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בְּשִׁעַת הַדְּחָק, אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - יָצָא. וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת, בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה; וְכֵן מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, בְּשַׁבָּת. לְפִי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, אֵין מְדַקְדְּקִין בִּזְמַנָּהּ; וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.

ח. כָּל מִי שֶׁעָבַר עָלָיו זְמַן תְּפִלָּה, וְלֹא הִתְפַּלֵּל - בְּמֵזִיד - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם; בְּשׁוֹגֵג, אוֹ שֶׁהָיָה אָנוּס אוֹ טָרוּד

- מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ תְּפִלָּה, בִּזְמַן תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, וּמַקְדִּים תְּפִלָּה אַחֲרוֹנָה, וְאַחֲרֶיהָ מִתְפַּלֵּל אֶת הַתַּשְׁלוּמִין.

ט. כֵּיצַד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית עַד שֶׁעָבַר חֲצִי הַיּוֹם - יִתְפַּלֵּל מִנְחָה שְׁתַּיִם; הָרִאשׁוֹנָה תְּפִלַּת מִנְחָה, וְהַשְּׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי שַׁחֲרִית. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם; הָרִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וּשְׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי מִנְחָה. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם; רִאשׁוֹנָה שַׁחֲרִית, וּשְׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי עַרְבִית.

י. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל לֹא תְּפִלָּה זוֹ, וְלֹא תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא אַחֲרוֹנָה בִּלְבַד. כֵּיצַד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל לֹא שַׁחֲרִית וְלֹא מִנְחָה - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם; רִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וְהָאַחֲרוֹנָה תַּשְׁלוּמֵי מִנְחָה; אֲבָל שַׁחֲרִית - אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין, שֶׁכְּבָר עָבַר זְמַנָּהּ. וְכֵן בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת.

יא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, שֶׁל מִנְחָה וְשֶׁל מוּסָפִין - מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ שֶׁל מוּסָפִין. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּצִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ [יחשבו שכך הסדר].

פֶּרֶק ד

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ - טָהֳרַת הַיָּדַיִם, וְכִסּוּי הָעֶרְוָה, וְטָהֳרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה, וּדְבָרִים הַחוֹפְזִין [ממהרים] אוֹתוֹ, וְכַוָּנַת הַלֵּב.

ב. טָהֳרַת הַיָּדַיִם כֵּיצַד? רוֹחֵץ יָדָיו בְּמַיִם עַד הַפֶּרֶק [חיבור כף היד לזרוע], וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ מַיִם - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם אַרְבָּעָה מִילִין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנַת אַלְפַּיִם אַמָּה - הוֹלֵךְ עַד מְקוֹם הַמַּיִם וְרוֹחֵץ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל; הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יוֹתֵר מִכֵּן - מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּצְרוֹר [אבן] אוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּקוֹרָה [קרש], וּמִתְפַּלֵּל.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְפָנָיו; אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר לְאַחֲרָיו אֶלָּא עַד מִיל. אֲבָל אִם עָבַר מִן הַמַּיִם יוֹתֵר מִמִּיל, אֵינוֹ חַיָּב לַחֲזוֹר, אֶלָּא מְקַנֵּחַ יָדָיו, וּמִתְפַּלֵּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵינוֹ מְטַהֵר לִתְפִלָּה אֶלָּא יָדָיו בִּלְבַד? בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת, חוּץ מִתְּפִלַּת שַׁחֲרִית; אֲבָל שַׁחֲרִית - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה רָחוֹק מִן הַמַּיִם - מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּלְבַד, וּמִתְפַּלֵּל.

ד. כָּל הַטְּמֵאִין - רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן בִּלְבַד כִּטְהוֹרִין, וּמִתְפַּלְּלִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן לִטְבֹּל וְלַעֲלוֹת מִטֻּמְאָתָן, אֵין הַטְּבִילָה מְעַכֶּבֶת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁעֲזָרָא תִּקֵּן שֶׁלֹּא יִקְרָא בַּעַל קֶרִי בִּלְבַד דִּבְרֵי תּוֹרָה, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי כֵּן, הִתְקִינוּ אַף לִתְפִלָּה, שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל בַּעַל קֶרִי בִּלְבַד, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וְלֹא מִפְּנֵי טֻמְאָה וְטָהֳרָה נִגְעוּ בָּהּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין; וּמִפְּנֵי זֶה תִּקְּנוּ טְבִילָה לְבַעַל קֶרִי לְבַדּוֹ, וְהוֹצִיאוּהוּ מִכְּלַל הַטְּמֵאִין.

ה. לְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִין בִּזְמַן תַּקָּנָה זוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ זָב שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע וְהַמְּשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאַת נִדָּה, צְרִיכִין טְבִילָה לִקְרַאת שְׁמַע וְכֵן לִתְפִלָּה מִפְּנֵי הַקֶּרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין. וְכֵן הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁאֵין טְבִילָה זוֹ מִפְּנֵי הַטָּהֳרָה, אֶלָּא מִפְּנֵי הַגְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן תָּמִיד. וּכְבָר בָּטְלָה גַּם תַּקָּנָה זוֹ שֶׁל תְּפִלָּה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹּחַ בַּצִּבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ.

ו. מִנְהָג פָּשׁוּט בִּסְפָרַד וּבְשִׁנְעָר [בבל], שֶׁאֵין בַּעַל קֶרִי מִתְפַּלֵּל עַד שֶׁהוּא רוֹחֵץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם [בתשעה קבין], מִשּׁוּם "הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ, יִשְׂרָאֵל". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָרִיא אוֹ חוֹלֶה שֶׁבָּעַל; אֲבָל חוֹלֶה שֶׁרָאָה קֶרִי לְאָנְסוֹ - פָּטוּר מִן הָרְחִיצָה, וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג [לרחוץ]. וְכֵן זָב שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, אֵין בָּהֶן מִנְהָג, אֶלָּא מְקַנְּחִין עַצְמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן, וּמִתְפַּלְּלִין.

ז. כִּסּוּי הָעֶרְוָה כֵּיצַד? אַף עַל פִּי שֶׁכִּסָּה עֶרְוָתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּכַסֶּה לִקְרַאת שְׁמַע, לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיְּכַסֶּה אֶת לִבּוֹ; וְאִם לֹא כִּסָּה לִבּוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין לוֹ בַּמֶּה יְכַסֶּה, הוֹאִיל וְכִסָּה עֶרְוָתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, יָצָא; וּלְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה.

ח. טָהֳרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה כֵּיצַד? לֹא יִתְפַּלֵּל בִּמְקוֹם הַטְּנוּפוֹת, וְלֹא בְּמֶרְחָץ, וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא, וְלֹא בָּאַשְׁפָּה, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה עַד שֶׁיִּבְדְּקֶנּוּ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, אֵין מִתְפַּלְּלִין בּוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁמַּרְחִיקִין מִצּוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם וְרֵיחַ רַע וּמִן הַמֵּת וּמֵרְאִית הָעֶרְוָה, לִקְרִיאַת שְׁמַע - כָּךְ מַרְחִיקִין לִתְפִלָּה.

ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמָצָא צוֹאָה בִּמְקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחָטָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּדַק עַד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם טָהוֹר. הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְרָאָה צוֹאָה כְּנֶגְדּוֹ - אִם יָכוֹל לְהַלֵּךְ לְפָנָיו כְּדֵי שֶׁיִּזְרְקֶנָּה [כלומר: ישאירנה] לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, יְהַלֵּךְ; וְאִם לָאו, יְסַלְּקֶנָּה [- ילך] לִצְדָדִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, יַפְסִיק. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין בְּבֵית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁכָר, וְלֹא בְּבֵית שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּרְיָס בְּעֵת עִפּוּשׁוֹ [ציר דגים שהתעפש], מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם טָהוֹר.

י. דְּבָרִים הַחוֹפְזִין אוֹתוֹ כֵּיצַד? שֶׁאִם הָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו, לֹא יִתְפַּלֵּל. וְכָל הַצָּרִיךְ לִנְקָבָיו וְהִתְפַּלֵּל - תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁיַּעֲשֶׂה צָרְכָּיו. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ כְּדֵי פַּרְסָה, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיִּבְדֹּק עַצְמוֹ יָפֶה יָפֶה, וְיִפְקֹד נְקָבָיו, וְיָסִיר כִּיחוֹ [רוק הגרון] וְנִיעוֹ [רוק הפה] וְכָל דָּבָר הַטּוֹרְדוֹ - וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

יא. מִי שֶׁגֵּהֵק וּפִהֵק וְנִתְעַטֵּשׁ בִּתְפִלָּתוֹ - אִם לְרְצוֹנוֹ, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה; וְאִם בָּדַק גּוּפוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל וּבָאוּ לְאָנְסוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. נִזְדַּמֵּן לוֹ רֹק בִּתְפִלָּתוֹ, מַבְלִיעוֹ בְּטַלִּיתוֹ אוֹ בִּבְגָדוֹ; וְאִם הָיָה מִצְטַעֵר בְּכָךְ, זוֹרְקוֹ בְּיָדוֹ לַאֲחוֹרָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר בַּתְּפִלָּה, וְנִמְצָא טָרוּד. יָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - שׁוֹתֵק עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ.

יב. בִּקֵּשׁ לְהוֹצִיא רוּחַ מִלְּמַטָּה, וְנִצְטַעֵר הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ - מְהַלֵּךְ לַאֲחוֹרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמַמְתִּין עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְאוֹמֵר: 'רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, יְצָרְתָּנוּ נְקָבִים וְחֲלוּלִים חֲלוּלִים - גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֶרְפָּתֵנוּ

מתוך מהדורת חזק

וּכְלִמָּתֵנוּ, חֶרְפָּה וּכְלִמָּה בְּחַיֵּינוּ, תּוֹלֵעָה וְרִמָּה בְּמוֹתֵנוּ; וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ, וּמִתְפַּלֵּל.

יג. הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנָטְפוּ מֵי רַגְלָיו עַל בִּרְכָּיו - מַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם, וְחוֹזֵר לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק; וְאִם שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כָּל הַתְּפִלָּה, חוֹזֵר לְרֹאשׁ.

יד. וְכֵן הַמַּשְׁתִּין מַיִם - שׁוֹהֶה כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל; וּמִי שֶׁהִתְפַּלֵּל, שׁוֹהֶה כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַשְׁתִּין, כְּדֵי שֶׁיִּפְסֹק דִּבְרֵי תְּפִלָּה מִפִּיו.

טו. כַּוָּנַת הַלֵּב כֵּיצַד? כָּל תְּפִלָּה שֶׁאֵינָהּ בְּכַוָּנָה, אֵינָהּ תְּפִלָּה; וְאִם הִתְפַּלֵּל בְּלֹא כַּוָּנָה, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה. מָצָא דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת וְלִבּוֹ טָרוּד - אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. לְפִיכָךְ, הַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְהוּא עָיֵף אוֹ מֵצַר [מצטער] - אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁלֹשָׁה יָמִים, עַד שֶׁיָּנוּחַ וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

טז. כֵּיצַד הִיא הַכַּוָּנָה? שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ מִכָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַשְּׁכִינָה; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לֵישֵׁב מְעַט קֹדֶם הַתְּפִלָּה, כְּדֵי לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל בְּנַחַת וּבְתַחֲנוּנִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא מַשֹּׂאוֹת, מַשְׁלִיכוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לֵישֵׁב מְעַט אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יִפְּטֵר. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וְשָׁעָה אַחַר הַתְּפִלָּה, וּמַאֲרִיכִין בַּתְּפִלָּה שָׁעָה.

יז. שִׁכּוּר - אַל יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כַּוָּנָה; וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה - לְפִיכָךְ, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל כְּשֶׁיִּתְרוֹנֵן מִשִּׁכְרוּתוֹ. שָׁתוּי [שאינו שיכור] - אַל יִתְפַּלֵּל; וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. אֵי זֶה הוּא שִׁכּוּר, וְאֵי זֶה הוּא שָׁתוּי? שִׁכּוּר, זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ; וְשָׁתוּי, זֶה שֶׁיָּכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֵינוֹ מִשְׁתַּבֵּשׁ. אַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן - לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיָּסִיר יֵינוֹ מֵעָלָיו.

יח. וְכֵן אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס - אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא מִתּוֹךְ דִּין הֲלָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ טָרוּד בַּהֲלָכָה - אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהּ עִיּוּן, כְּגוֹן הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת.

יט. תְּפִלּוֹת שֶׁל פְּרָקִים [שהם לעיתים ואינם תדירים], כְּגוֹן תְּפִלַּת מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּתְפִלַּת הַמּוֹעֲדוֹת - צָרִיךְ לְהַסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהּ. | הָיָה מְהַלֵּךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, כְּגוֹן בִּמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - מִתְפַּלֵּל בְּרָכָה אַחַת, וְזוֹ הִיא: 'צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּין, וְדַעְתָּם קְצָרָה; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דַּי מַחְסוֹרָהּ, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ הַתְּפִלָּה'. וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ; וְאִם יָכוֹל לַעֲמֹד, עוֹמֵד. וּכְשֶׁהוּא מַגִּיעַ לְיִשּׁוּב, וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כַּתַּקָּנָה, תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ד אדר־א' ניסן ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ד אדר ה'תשע"ב

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה

פֶּרֶק ד

א. אַרְבָּעָה גּוּפִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וָאָרֶץ, הֵן יְסוֹדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ; וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְעוֹף וְרֶמֶשׂ וְדָג וְצֶמַח וּמַתֶּכֶת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּשְׁאָר אַבְנֵי בִּנְיָן וְהָרִים וְגוּשֵׁי עָפָר - הַכֹּל, גָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ. נִמְצְאוּ כָּל הַגּוּפִים שֶׁלְּמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, חוּץ מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ, מְחֻבָּרִין מִגֹּלֶם וְצוּרָה, וְגֹלֶם שֶׁלָּהֶן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ; אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת, אֵינוֹ מְחֻבָּר אֶלָּא מִגֹּלֶם וְצוּרָה בִּלְבַד.

ב. דֶּרֶךְ הָאֵשׁ וְהָרוּחַ, לִהְיוֹת מַהֲלָכָן מִמַּטָּה מִטַּבּוּר [כדור] הָאָרֶץ לְמַעְלָה כְּלַפֵּי הָרָקִיעַ; וְדֶרֶךְ הַמַּיִם וְהָאָרֶץ, לִהְיוֹת מַהֲלָכָן מִתַּחַת הָרָקִיעַ לְמַטָּה לָאֶמְצַע - שֶׁאֶמְצַע הָרָקִיעַ [-כדור הארץ], הוּא הַמַּטָּה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. וְאֵין הִלּוּכָן בִּדַעְתָּן וְלֹא בְּחֶפְצָן, אֶלָּא מִנְהָג שֶׁנִּקְבַּע בָּהֶן וְטֶבַע שֶׁנִּטְבַּע בָּהֶן. טֶבַע הָאֵשׁ חַם יָבֵשׁ, וְהוּא קַל מִכֻּלָּן; וְהָרוּחַ חַם לַח; וְהַמַּיִם קָרִים לַחִים; וְהָאָרֶץ יְבֵשָׁה קָרָה, וְהִיא כְּבֵדָה מִכֻּלָּן. וְהַמַּיִם קַל מִמֶּנָּה, לְפִיכָךְ נִמְצָא לְמַעְלָה עַל הָאָרֶץ; וְהָרוּחַ קַל מִן הַמַּיִם, לְפִיכָךְ הוּא מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם; וְהָאֵשׁ קַל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵן יְסוֹדוֹת לְכָל גּוּפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמָּצֵא כָּל גּוּף וְגוּף מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצֶמַח וּמִתֶּכֶת וְאֶבֶן, גָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעָפָר; וְאַרְבַּעְתָּן יִתְעָרְבוּ בְּיַחַד, וְיִשְׁתַּנֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּעֵת הֶעָרוּב, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ. וְאֵין בַּמְּעֹרָב מֵהֶן, אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ רוּחַ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ מַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ אֶרֶץ בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אֶלָּא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ, וְנַעֲשׂוּ גּוּף אֶחָד. וְכָל גּוּף וְגוּף [נברא ונברא] הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן, יִמָּצֵא בּוֹ קֹר וָחֹם לֵחַ וְיֹבֶשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוּפִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חָזְקָה [תוקף] מִיסוֹד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַחֹם יָתֵר; וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִים שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חָזְקָה מִיסוֹד הָאָרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶן הַיֹּבֶשׁ הַרְבֵּה. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה,

יִמָּצֵא גּוּף חַם יָתֵר מִגּוּף אַחֵר חַם, וְגוּף יָבֵשׁ יָתֵר מִגּוּף אַחֵר יָבֵשׁ. וְכֵן יִמָּצֵא גּוּפִים שֶׁיֵּרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר בִּלְבַד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶם הַלֵּחַ בִּלְבַד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בְּשֶׁוֶה, אוֹ הַקֹּר וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשֶׁוֶה, אוֹ הַחֹם וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בְּשֶׁוֶה, אוֹ הַחֹם וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשֶׁוֶה. לְפִי רֹב הַיְסוֹד שֶׁהָיָה בְּעִקַּר הַתַּעֲרֹבֶת [שממנו מורכב אותו גוף], יֵרָאֶה [יובלט] מַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַיְסוֹד וְטִבְעוֹ בַּגּוּף הַמְעֹרָב.

ג. וְכָל הַמְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ, הוּא נִפְרָד בַּסּוֹף [כל גוף חוזר למקורו]; יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֲחָדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכָל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם - אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּרֵד לָהֶן [יחזור למקורו]; אֲפִלּוּ הַזָּהָב וְהָאָדָם [אחת מאבני החושן], אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּסֵד וְיַחֲזֹר לִיסוֹדוֹתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לְמַיִם וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לָאָרֶץ.

ד. הוֹאִיל וְכָל הַנִּפְסָד - לְאֵלּוּ יִפָּרֵד [יחזור], לָמָּה נֶאֱמַר לָאָדָם: "וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב"? לְפִי שֶׁרֹב בִּנְיָנוֹ מִן הֶעָפָר. וְלֹא כָּל הַנִּפְסָד, כְּשֶׁיִּפָּסֵד, מִיָּד יַחֲזֹר לְאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת; אֶלָּא יִפָּסֵד וְיַחֲזֹר לְדָבָר אַחֵר, וְדָבָר אַחֵר לְדָבָר אַחֵר, וְסוֹף הַדְּבָרִים יַחֲזֹר לַיְסוֹדוֹת. וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוֹזְרִין חָלִילָה [בחזרה].

ה. אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ, מִשְׁתַּנִּים זֶה לָזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה - מִקְצָתָן, לֹא כָּל גּוּפָן. כֵּיצַד? מִקְצַת הָאָרֶץ הַקָּרוֹבָה מִן הַמַּיִם, מִשְׁתַּנֶּית וּמִתְפּוֹרֶרֶת וְנַעֲשֵׂית מַיִם; וְכֵן מִקְצַת הַמַּיִם הַסָּמוּכִין לָרוּחַ, מִשְׁתַּנִּין וּמִתְמַסְמְסִין [מתאדים] וְהוֹוִין רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאֵשׁ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחוֹלֵל וְנַעֲשֶׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מִקְצָתָהּ הַסָּמוּךְ לָרוּחַ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לַמַּיִם מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה מַיִם; וְכֵן הַמַּיִם, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאָרֶץ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה אָרֶץ. וְשִׁנּוּי זֶה - מְעַט מְעַט, וּלְפִי אֹרֶךְ הַיָּמִים; וְאֵין כָּל הַיְסוֹד מִשְׁתַּנֶּה עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כָּל הַמַּיִם רוּחַ אוֹ כָּל הָרוּחַ אֵשׁ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבָּטֵל אֶחָד מִן הַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה. אֶלָּא מִקְצַת יִשְׁתַּנֶּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ וּמִקְצַת מֵרוּחַ לְאֵשׁ; וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וַחֲבֵרוֹ, יִמָּצֵא הַשִּׁנּוּי בֵּין אַרְבַּעְתָּן וְחוֹזְרוֹת חָלִילָה.

ו. וְשִׁנּוּי זֶה יִהְיֶה בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל [הגורם לשינוי הוא סיבוב הגלגלים], וּמִסְּבִיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעְתָּן, וְיִהְיֶה מֵהֶן שְׁאָר גָּלְמֵי בְּנֵי אָדָם וְנֶפֶשׁ חַיָּה וְצֶמַח וְאֶבֶן וּמַלֶּכֶת. וְהָאֵל נוֹתֵן לְכָל גֹּלֶם וְגֹלֶם צוּרָה רְאוּיָה לוֹ, עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ הָעֲשִׂירִי שֶׁהִיא הַצּוּרָה הַנִּקְרֵאת 'אִישִׁים'.

ז. לְעוֹלָם אֵין אַתָּה רוֹאֶה גֹּלֶם בְּלֹא צוּרָה, אוֹ צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם. אֶלָּא לֵב [תבונת] הָאָדָם - הוּא הַמְחַלֵּק הַגּוּף הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגֹּלֶם וְצוּרָה, וְיוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוּפִים שֶׁגָּלְמָן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת, וְגוּפִים שֶׁגָּלְמָן פָּשׁוּט - אֵינוֹ מְחֻבָּר מִגֹּלֶם אַחֵר. וְהַצּוּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶן גֹּלֶם, אֵינָן נִרְאִין לָעַיִן, אֶלָּא בְּעֵין הַלֵּב [השכל] הֵן יְדוּעִין, כְּמוֹ שֶׁיֵּדָעְנוּ אֲדוֹן הַכֹּל בְּלֹא רְאִיַּת עַיִן.

ח. נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר, הִיא צוּרָתוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל. וְהַדַּעַת הַיְתֵרָה הַמְּצוּיָה בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא צוּרַת הָאָדָם הַשָּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ; וְעַל צוּרָה זוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ", כְּלוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֹּלֶם, עַד שֶׁיִּדְּמֶה לָהֶן. וְאֵינוֹ אוֹמֵר ["בצלמנו"] עַל צוּרָה זוֹ הַנִּכֶּרֶת לָעֵינַיִם, שֶׁהוּא הַפֶּה וְהַחֹטֶם וְהַלְּסָתוֹת וּשְׁאָר רֹשֶׁם [צורת] הַגּוּף; שֶׁזּוּ 'תֹּאַר' שְׁמָהּ. וְאֵינָהּ הַנֶּפֶשׁ הַמְּצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹלִיד וּמַרְגִּישׁ וּמְהַרְהֵר. אֶלָּא הַדֵּעָה - שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ, וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקְרָא זוֹ הַצּוּרָה 'נֶפֶשׁ' וָ'רוּחַ'; וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בַּשֵּׁמוֹת, שֶׁלֹּא תִּטְעֶה, וְכָל שֵׁם וָשֵׁם - יִלְמֵד מֵעִנְיָנוֹ [מתוך הנושא הנידון].

ט. אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מְחֻבֶּרֶת מִן הַיְסוֹדוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּפָּרֵד [ותחזור] לָהֶן, וְאֵינָהּ מִכֹּחַ הַנִّשְׁמָה [נפש החיונית], עַד שֶׁתְּהֵא צְרִיכָה לִנְשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהַנִּשְׁמָה צְרִיכָה לַגּוּף; אֶלָּא מֵאֵת ה', מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּפָּרֵד הַגֹּלֶם שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִן הַיְסוֹדוֹת, וְתֹאבַד הַנִּשְׁמָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה אֶלָּא עִם הַגּוּף וּצְרִיכָה לַגּוּף בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ, לֹא תִּכָּרֵת הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לַנִּשְׁמָה בְּמַעֲשֶׂיהָ - אֶלָּא יוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגְּלָמִים [- המלאכים], וְיוֹדַעַת בּוֹרֵא הַכֹּל, וְעוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ".

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמַר [כטיפה] מִדְּלִי הֵם [=מעט מזעיר]; וּדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם, אֲבָל אֵינָם כְּעֹמֶק עִנְיַן פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וּבֵאוּר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁבְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית'. וְכָךְ צִוּוּ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאֵין דּוֹרְשִׁין גַּם בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ בָּרַבִּים, אֶלָּא לְאָדָם אֶחָד בִּלְבַד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ.

יא. וּמַה בֵּין עִנְיַן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה לְעִנְיַן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית? שֶׁעִנְיַן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, אֲפִלּוּ לְאֶחָד אֵין דּוֹרְשִׁין בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים; וְעִנְיַן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לַיָּחִיד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אוֹתוֹ מִדַּעְתּוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל שֶׁיָּכוֹל לְיַדֵּעַ מִדְּבָרִים אֵלּוּ. וְלָמָּה אֵין מְלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים? לְפִי שֶׁאֵין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רְחָבָה לְהַשִּׂיג פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְרָן.

יב. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וּמַכִּיר כָּל הַבְּרוּאִים מִמַּלְאָךְ וְגַלְגַּל וְאָדָם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְיִרְאֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל הַבְּרוּאִים - מוֹסִיף אַהֲבָה לַמָּקוֹם, וְתִצְמָא נַפְשׁוֹ וְיִכְמַהּ בְּשָׂרוֹ לֶאֱהֹב הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא; וְיִרָּא וְיִפְחַד מִשִּׁפְלוּתוֹ וְדַלּוּתוֹ וְקַלּוּתוֹ, כְּשֶׁיַּעֲרֹךְ [ישווה] עַצְמוֹ לְאֶחָד מֵהַגּוּפוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַגְּדוֹלִים [הגלגלים], כָּל שֶׁכֵּן לְאֶחָד מֵהַצּוּרוֹת הַטְּהוֹרוֹת הַנִּפְרָדוֹת מִן הַגְּלָמִים [- המלאכים], שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגֹלֶם כְּלָל. וְיִמְצָא עַצְמוֹ, שֶׁהוּא כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה, רֵיק וְחָסֵר.

יג. וְעִנְיָנֵי אַרְבָּעָה פְּרָקִים אֵלּוּ שֶׁבְּחָמֵשׁ מִצְוֹת הָאֵלּוּ [הראשונות בהלכות אלו] - הֵם שֶׁחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים קוֹרְאִין

אותו ׳פַּרְדֵּס׳, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: ׳אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס׳; וְאַף עַל פִּי שֶׁגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ, וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים הָיוּ, לֹא כֻּלָּם הָיָה בָּהֶן כֹּחַ לְיַדֵּעַ וּלְהַשִּׂיג כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְרָן. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין רָאוּי לְהִטַּיֵּל בַּפַּרְדֵּס, אֶלָּא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְּרִסוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר; וְלֶחֶם וּבָשָׂר זֶה, הוּא לֵידַע בֵּאוּר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִשְּׁאָר הַמִּצְוֹת. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ, ׳דָּבָר קָטָן׳ קָרְאוּ אוֹתָן חֲכָמִים, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: ׳דָּבָר גָּדוֹל - מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה; וְדָבָר קָטָן - הֲוָיָה דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא׳ [התלמוד], אַף עַל פִּי כֵן, רְאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן; שֶׁהֵן מְיַשְּׁבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם תְּחִלָּה, וְעוֹד - שֶׁהֵן הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשּׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לִנְחֹל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּדֵעֵם הַכֹּל - קָטָן וְגָדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רָחָב וּבַעַל לֵב קָצָר.

יום שני כ"ה אדר ה׳תשע"ב

פֶּרֶק ה

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; וּמֻזְהָרִין שֶׁלֹּא לְחַלְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי". כֵּיצַד? בְּשָׁעָה שֶׁיַּעֲמֹד גּוֹי, וְיֻאֲנַס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ יַהַרְגֻנּוּ - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּצְוֹות: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" - וָחַי בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר מִצְוֹות - חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֲבָל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמַר לוֹ: ׳עֲבֹר עַל אַחַת מֵהֶן אוֹ תֵּהָרֵג׳, יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהַגּוֹי מִתְכַּוֵּן לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוֹ לִבְנוֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת, אוֹ לְבַשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁילוֹ, אוֹ אָנַס אִשָּׁה לְבָעֳלָהּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹות בִּלְבַד - אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאֵין שָׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג; וְאִם אֲנָסוֹ לְהַעֲבִירוֹ בַּעֲשָׂרָה מִיִّשְׂרָאֵל - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ אֶלָּא עַל מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹות בִּלְבַד.

ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד [בזמן גזירות על היהדות]. אֲבָל בִּשְׁעַת הַשְּׁמָד, וְהוּא כְּשֶׁיַּעֲמֹד מֶלֶךְ רָשָׁע כִּנְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו וְיִגְזֹר שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹות - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, אֲפִלּוּ עַל אַחַת מִשְּׁאָר מִצְוֹות, בֵּין נֶאֱנַס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, בֵּין נֶאֱנַס בֵּינוֹ לְבֵין גּוֹיִם.

ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ׳יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג׳, וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ׳יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר׳, וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם. וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים, כְּדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וּכְרַבִּי עֲקִיבָה וַחֲבֵרָיו; וְאֵלּוּ הֵן הֲרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁאֵין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן, וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם, נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה", וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "אִסְפוּ לִי חֲסִידָי, כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח". וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ׳יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר׳, וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים; וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהִיא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהִיא חִלּוּל הַשֵּׁם. וְאַף עַל פִּי כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר בְּאֹנֶס, אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֲפִלּוּ הָרַג בְּאֹנֶס; שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין, אֶלָּא לָעוֹבֵר בִּרְצוֹנוֹ בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ: "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא", מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ [ממרע"ה]: "הַהוּא" - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג, וְלֹא מֻטְעֶה. וּמַה אִם עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכֹּל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּית דִּין - קַל וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבְעֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלַנַּעֲרָ(ה) לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר" [- כי אנוסה היא].

ה. נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶן גּוֹיִם: ׳תְּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֶּן וּנְטַמֵּא אוֹתָהּ, וְאִם לָאו, נְטַמֵּא אֶת כֻּלְּכֶן׳ - יִטַּמְּאוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם: ׳תְּנוּ לָנוּ אֶחָד מִכֶּם וְנַהַרְגֶנּוּ, וְאִם לָאו, נַהֲרֹג כֻּלְּכֶם׳ - יֵהָרְגוּ כֻּלָּם, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יְחִדּוּהוּ [נקבו בשם אחד מהם] לָהֶם וְאָמְרוּ: ׳תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, אוֹ נַהֲרֹג אֶת כֻּלְּכֶם׳ - אִם הָיָה מְחֻיָּב מִיתָה [למלכות] כְּשֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי [שמרד במלכות], יִתְּנוּ אוֹתוֹ לָהֶן; וְאֵין מוֹרִין לָהֶן כֵּן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם אֵינוֹ חַיָּב - יֵהָרְגוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל.

ו. כָּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ בָּאֲנָסִין [יהרג ואל יעבור], כָּךְ אָמְרוּ בַּחֲלָאִים. כֵּיצַד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוֹנִי מֵאִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה, עוֹשִׂין לוֹ. וּמִתְרַפְּאִין בְּכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בִּמְקוֹם סַכָּנָה, חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים - שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶם; וְאִם עָבַר וְנִתְרַפֵּא - עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין עֹנֶשׁ הָרָאוּי לוֹ.

ז. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ", אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וַהֲרִיגַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְרַפֹּאת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אֹנֵס - דָּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ הוּא [שאסור], שֶׁאֵין מְאַבְּדִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ; וַעֲרָיוֹת הֵקֵשׁוּ לִנְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ - כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה".

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵין מִתְרַפְּאִין בִּשְׁאָר אִסּוּרִין אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה? בִּזְמַן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, כְּמוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַחוֹלֶה שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אוֹ חָמֵץ בְּפֶסַח, אוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. אֲבָל שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רִטְיָה אוֹ מְלוּגְמָה [מיני תחבושות] מֵחָמֵץ אוֹ מֵעָרְלָה, אוֹ שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַר מְעֹרָב עִם אִסּוּרֵי מַאֲכָל, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶם הֲנָאָה לַחֵךְ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא

בְּמָקוֹם סַכָּנָה; חוּץ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבָשָׂר בְּחָלָב - שֶׁהֵם אֲסוּרִין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן; לְפִיכָךְ אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים: 'אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבָּעֵל לוֹ' - אֲפִלּוּ הָיְתָה פְּנוּיָה, וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר - אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָךְ, וְיָמוּת וְלֹא יוֹרוּ לוֹ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר; שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר, וְיָבוֹאוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ לִפְרֹץ בָּעֲרָיוֹת.

י. כָּל הָעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ בְּלֹא אֹנֶס עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, בִּשְׁאָט בַּנֶּפֶשׁ [בזלזול] לְהַכְעִיס - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם; וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". וְאִם עָבַר בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵעֲבֵרָה אוֹ עֲשָׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא פַּחַד וְלֹא יִרְאָה, וְלֹא לְבַקֵּשׁ כָּבוֹד, אֶלָּא מִפְּנֵי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, כְּמִנְיַעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עַצְמוֹ מֵאִשֶּׁת רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

יא. וְיֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם בִּכְלַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא - שֶׁיַּעֲשֶׂה אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמְפֻרְסָם בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַגְּנִים [מדברים] אַחֲרָיו בִּשְׁבִילָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֲבֵרוֹת - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם. כְּגוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמֶּקַח לְאַלְתַּר [מיד], וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְנִמְצְאוּ הַמּוֹכְרִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ, וְהוּא מַקִּיפָן [דוחה לפעם אחרת]; אוֹ שֶׁיַּרְבֶּה בִּשְׂחוֹק, אוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ וּבֵינֵיהֶן; אוֹ שֶׁאֵין דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוֹ מְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, אֶלָּא בַּעַל קְטָטָה וְכַעַס; וְכַיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ. הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ שֶׁל חָכָם - צָרִיךְ שֶׁיְּדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ, וְיַעֲשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְכֵן אִם דִּקְדֵּק הֶחָכָם עַל עַצְמוֹ, וְהָיָה דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, וְדַעְתּוֹ מְעֹרֶבֶת עִמָּהֶן, וּמְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְנֶעֱלָב מֵהֶן וְאֵינוֹ עוֹלְבָן, מְכַבֵּד לָהֶן וַאֲפִלּוּ לַמְּקַלִּין לוֹ [למזלזלים אותו], וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְלֹא יַרְבֶּה בַּאֲרִיחוֹת [סעודות] עַמֵּי הָאָרֶץ וּישִׁיבָתָן, וְלֹא יֵרָאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עָטוּף בְּצִיצִית מֻכְתָּר בִּתְפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין - וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק הַרְבֵּה [מבני האדם] וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם [ישתגע] - עַד שֶׁיִּמָּצְאוּ הַכֹּל מְקַלְּסִין [משבחים] אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִין אוֹתוֹ, וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי: עַבְדִּי אָתָּה; יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

יום שלישי כ"ו אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ו

א. כָּל הַמְאַבֵּד [המוחק] שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַטְּהוֹרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

ב. וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוֹד הֵא וָאו הֵא - וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ הַנִּכְתָּב אָלֶף דָּלֶת נוּן יוֹד, וְאֵל, וֶאֱלוֹהַּ, וֵאלֹהִים, וְאֶהְיֶה, וְשַׁדַּי, וּצְבָאוֹת. כָּל הַמּוֹחֵק אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת מִשִּׁבְעָה שֵׁמוֹת אֵלּוּ, לוֹקֶה.

ג. כָּל הַנִּטְפָּל [נוסף] לַשֵּׁם מִלְּפָנָיו, מֵתֵּר לְמָחֲקוֹ: כְּגוֹן לָמֶד מ'לַה'', וּבֵית מ'בֵּאלֹהִים', וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן בִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מֵאֲחוֹרָיו, כְּגוֹן כָּף שֶׁל 'אֱלֹהֶיךָ', וְכָף מֵם שֶׁל 'אֱלֹהֵיכֶם', וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן נִמְחָקִין, וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקֻדָּשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ וְאָסוּר לְמָחֲקָן, הַמּוֹחֵק אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת הַנִּטְפָּלוֹת אֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ד. כָּתַב אָלֶף לָמֶד מֵ'אֱלֹהִים', יוֹד הֵא מֵה' - אֵינוֹ נִמְחָק; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'יָהּ', שֶׁהוּא שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַשֵּׁם, מִקְצָת שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הוּא. אֲבָל הַכּוֹתֵב שִׁין דָּלֶת מ'שַׁדַּי', צָדִי [צדי"ק] בֵּית מ'צְבָאוֹת' - הֲרֵי זֶה נִמְחָק.

ה. שְׁאָר הַכִּנּוּיִין שֶׁמְּשַׁבְּחִין בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּגוֹן: חַנּוּן וְרַחוּם, הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, הַנֶּאֱמָן, קַנָּא וְחָזָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר דִּבְרֵי הַקֹּדֶשׁ, וּמֻתָּר לְמָחֲקָן.

ו. כְּלֵי שֶׁהָיָה שֵׁם כָּתוּב עָלָיו - קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם הַשֵּׁם, וְגוֹנְזוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה הַשֵּׁם חָקוּק בִּכְלֵי מַתָּכוֹת אוֹ בִּכְלֵי זְכוּכִית, וְהִתִּיךְ הַכְּלֵי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; אֶלָּא חוֹתֵךְ אֶת מְקוֹמוֹ, וְגוֹנְזוֹ. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם כָּתוּב עַל בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחַץ וְלֹא יָסוּךְ וְלֹא יַעֲמֹד בִּמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת. נִזְדַּמְּנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה - כּוֹרֵךְ עָלָיו גְּמִי, וְטוֹבֵל; וְאִם לֹא מָצָא גְּמִי, מְסַבֵּב אַחֲרָיו. וְלֹא יְהַדֵּק, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֹץ - שֶׁלֹּא אָמְרוּ לִכְרֹךְ עָלָיו, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד בִּפְנֵי הַשֵּׁם כְּשֶׁהוּא עָרֹם.

ז. הַסּוֹתֵר אֲפִלּוּ אֶבֶן אַחַת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה מִן הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ מִן הַהֵיכָל, אוֹ מִשְּׁאָר הָעֲזָרָה - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן", וְכָתוּב: "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן הַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ . . לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

ח. כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ כֻּלָּן, וּפֵרוּשֵׁיהֶן וּבֵאוּרֵיהֶן - אָסוּר לִשְׂרֹף אוֹתָן אוֹ לְאַבְּדָן בַּיָּד; וְהַמְאַבֵּד בַּיָּד, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכָּתְבוּ אוֹתָן יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁה. אֲבָל מִין יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב סֵפֶר תּוֹרָה - שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ עִם הָאִזְכָּרוֹת [שמות הקודש] שֶׁבּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם, וְלֹא כְּתָבוֹ אֶלָּא וְהוּא מַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁזֶּה כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, וְהוֹאִיל וְדַעְתּוֹ כֵּן, לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם; וּמִצְוָה לְשָׂרְפוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ שֵׁם [זכר] לַמִּינִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶן. אֲבָל גּוֹי שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ; וְכֵן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכָּתְבוּ גּוֹי, יִגָּנְזוּ.

ט. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּאַבְרָהָם - קֹדֶשׁ; אַף זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲדֹנָי, אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ", הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּלוֹט - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אַל נָא, אֲדֹנָי. הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן". כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין - קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִיכָה - חֹל. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּנָבוֹת - קֹדֶשׁ. כָּל שְׁלֹמֹה הָאָמוּר בְּשִׁיר

הַשִּׁירִים - קֹדֶשׁ [כי הכוונה להקב"ה], וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין [של הקב"ה]; חוּץ מִזֶּה: "הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה". כָּל מַלְכֵיָא הָאֲמוּר בְּדָנִיֵּאל - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אַנְתְּ מַלְכָּא, מֶלֶךְ מַלְכֵיָא", וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין.

יום רביעי כ"ז אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ז

א. מִיסוֹדֵי הַדָּת, לִיַּדַּע שֶׁהָאֵל מְנַבֵּא אֶת בְּנֵי הָאָדָם; וְאֵין הַנְּבוּאָה חָלָה אֶלָּא עַל חָכָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה, גִּבּוֹר בְּמִדּוֹתָיו, וְלֹא יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּדָבָר בָּעוֹלָם, אֶלָּא הוּא מִתְגַּבֵּר בְּדַעְתּוֹ עַל יִצְרוֹ תָּמִיד, בַּעַל דֵּעָה רְחָבָה נְכוֹנָה [ישרה] עַד מְאֹד. אָדָם שֶׁהוּא מְמֻלָּא בְּכָל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַפַּרְדֵּס [מעשה מרכבה ומעשה בראשית] וְיִמָּשֵׁךְ בְּאוֹתָן הָעִנְיָנוֹת הַגְּדוֹלִים הָרְחוֹקִים, וְתִהְיֶה לוֹ דַּעַת נְכוֹנָה לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג, וְהוּא מִתְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ. פּוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי כְּלַל הָעָם הַהוֹלְכִים בְּמַחְשַׁכֵּי הַזְּמַן, וְהוֹלֵךְ וּמְזָרֵז [מעורר] עַצְמוֹ וּמְלַמֵּד נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ מַחֲשָׁבָה כְּלָל בְּאֶחָד מִדְּבָרִים בְּטֵלִים, וְלֹא מֵהַבְלֵי הַזְּמַן וְתַחְבּוּלוֹתָיו, אֶלָּא דַּעְתּוֹ תָּמִיד פְּנוּיָה לְמַעְלָה, קְשׁוּרָה תַּחַת הַכִּסֵּא, לְהָבִין בְּאוֹתָן הַצּוּרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַטְּהוֹרוֹת, וּמִסְתַּכֵּל בְּחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֻּלָּהּ מִצּוּרָה רִאשׁוֹנָה [מלאכים הנקראים חיות הקודש] עַד טַבּוּר הָאָרֶץ, וְיוֹדֵעַ מֵהֶן גָּדְלוֹ - מִיָּד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו. וּבָעֵת שֶׁתָּנוּחַ עָלָיו הָרוּחַ - תִּתְעָרֵב נַפְשׁוֹ בְּמַעֲלַת הַמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים 'אִישִׁים', וְיֵהָפֵךְ לְאִישׁ אַחֵר, וְיָבִין בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה [עד ששרתה עליו רוח הקודש], אֶלָּא שֶׁנִּתְעַלָּה עַל מַעֲלַת שְׁאָר בְּנֵי אָדָם הַחֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׁאוּל: "וְהִתְנַבֵּיתָ עִמָּם, וְנֶהְפַּכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר".

ב. הַנְּבִיאִים, מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת [בדרגות שונות] הֵן: כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּחָכְמָה חָכָם גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, כָּךְ בַּנְּבוּאָה נָבִיא גָּדוֹל מִנָּבִיא. וְכֵלָּן אֵין רוֹאִין מַרְאֵה הַנְּבוּאָה אֶלָּא בַּחֲלוֹם בְּחֶזְיוֹן הַלַּיְלָה, אוֹ בְּיוֹם אַחַר שֶׁתִּפֹּל עֲלֵיהֶן תַּרְדֵּמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע, בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר בּוֹ". וְכֵלָּן, כְּשֶׁמִּתְנַבְּאִין, אֶבְרֵיהֶן מִזְדַּעְזְעִין, וְכֹחַ הַגּוּף כּוֹשֵׁל, וְעֶשְׁתּוֹנוֹתֵיהֶם מִטַּרְפּוֹת, וְתִשָּׁאֵר הַדַּעַת פְּנוּיָה לְהָבִין מַה שֶּׁתִּרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם: "וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו"; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדָנִיֵּאל: "וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ עָלַי לְמַשְׁחִית, וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ".

ג. הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹדִיעִים לַנָּבִיא בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה - דֶּרֶךְ מָשָׁל מוֹדִיעִין לוֹ, וּמִיָּד יֵחָקֵק בְּלִבּוֹ פִּתְרוֹן הַמָּשָׁל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְיֵדַע מַה הוּא; כְּמוֹ הַסֻּלָּם שֶׁרָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ, וּמַלְאָכִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, וְהוּא הָיָה מָשָׁל לַמַּלְכֻיּוֹת וְשִׁעְבּוּדָן; וּכְמוֹ הַחַיּוֹת שֶׁרָאָה יְחֶזְקֵאל, וְהַסִּיר הַנָּפוּחַ [רותח] וּמַקֵּל שָׁקֵד שֶׁרָאָה יִרְמְיָה, וְהַמְּגִלָּה שֶׁרָאָה יְחֶזְקֵאל, וְהָאֵיפָה שֶׁרָאָה זְכַרְיָה. וְכֵן שְׁאָר הַנְּבִיאִים, יֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִין הַמָּשָׁל וּפִתְרוֹנוֹ כְּמוֹ אֵלּוּ, וְיֵשׁ מֵהֶן אוֹמְרִין הַפִּתְרוֹן בִּלְבַד. וּפְעָמִים אוֹמְרִין הַמָּשָׁל בִּלְבַד בְּלֹא פִּתְרוֹן, כְּמִקְצָת דִּבְרֵי יְחֶזְקֵאל וּזְכַרְיָה. וְכֵלָּן, בְּמָשָׁל וְדֶרֶךְ חִידָה הֵם מִתְנַבְּאִין.

ד. כָּל הַנְּבִיאִים - אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ, אֶלָּא מְכַוְּנִין דַּעְתָּן וְיוֹשְׁבִין שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב וּמִתְבּוֹדְדִין; שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. לְפִיכָךְ, בְּנֵי הַנְּבִיאִים, לִפְנֵיהֶם נֵבֶל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר, וְהֵן מְבַקְּשִׁין הַנְּבוּאָה; וְזֶה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵמָּה מִתְנַבְּאִים" - כְּלוֹמַר, מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאָה עַד שֶׁיִּנָּבְאוּ, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: 'פְּלוֹנִי מִתְגַּדֵּל'.

ה. אֵלּוּ שֶׁהֵן מְבַקְּשִׁין לְהִתְנַבֵּא, הֵם הַנִּקְרָאִין 'בְּנֵי הַנְּבִיאִים'. וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּכַוְּנִין דַּעְתָּן, אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶן, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה.

ו. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאָמַרְנוּ, הֵן דֶּרֶךְ הַנְּבוּאָה לְכָל הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים - חוּץ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְרַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוּאַת מֹשֶׁה לִשְׁאָר כָּל הַנְּבִיאִים? שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, בַּחֲלוֹם אוֹ בְּמַרְאֶה; וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הוּא עֵר וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ, וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו". כָּל הַנְּבִיאִים, עַל יְדֵי מַלְאָךְ; לְפִיכָךְ רוֹאִין מַה שֶּׁהֵן רוֹאִין בְּמָשָׁל וְחִידָה. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ", וְנֶאֱמַר: "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים", וְנֶאֱמַר: "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט"; כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין שָׁם מָשָׁל, אֶלָּא רוֹאֶה הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ בְּלֹא חִידָה וּבְלֹא מָשָׁל; הוּא שֶׁהַתּוֹרָה מְעִידָה עָלָיו: "וּמַרְאֶה, וְלֹא בְחִידֹת", שֶׁאֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּחִידָה אֶלָּא בְּמַרְאֶה, שֶׁרוֹאֶה הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ. כָּל הַנְּבִיאִים, יְרֵאִין וְנִבְהָלִין וּמִתְמוֹגְגִין. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵינוֹ כֵּן; הוּא שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ"; כְּמוֹ שֶׁאֵין אָדָם נִבְהָל לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, כָּךְ הָיָה כֹּחַ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהָבִין דִּבְרֵי הַנְּבוּאָה, וְהוּא עוֹמֵד עַל עָמְדוֹ שָׁלֵם. כָּל הַנְּבִיאִים, אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵינוֹ כֵּן; אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיַּחְפֹּץ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לוֹבַשְׁתּוֹ וּנְבוּאָה שׁוֹרָה עָלָיו; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ וּלְהִזְדַּמֵּן לָהּ [לחכות שתשרה עליו], שֶׁהֲרֵי הוּא מְכֻוָּן וּמְזֻמָּן וְעוֹמֵד כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. לְפִיכָךְ מִתְנַבֵּא בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם". וּבָזֶה הִבְטִיחוֹ הָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם: שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם. וְאַתָּה, פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי". הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, כְּשֶׁהַנְּבוּאָה מִסְתַּלֶּקֶת, חוֹזְרִין לְאָהֳלָם, שֶׁהוּא צָרְכֵי הַגּוּף כֻּלָּן כִּשְׁאָר הָעָם; לְפִיכָךְ אֵינָן פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא חָזַר לְאָהֳלוֹ הָרִאשׁוֹן; לְפִיכָךְ פָּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה לְעוֹלָם וּמִן הַדּוֹמֶה לָהּ, וְנִקְשְׁרָה דַּעְתּוֹ בְּצוּר הָעוֹלָמִים, וְלֹא נִסְתַּלֵּק הַהוֹד מֵעָלָיו לְעוֹלָם, וְקָרַן עוֹר פָּנָיו, וְנִתְקַדֵּשׁ כַּמַּלְאָכִים.

ז. הַנָּבִיא, אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה נְבוּאָתוֹ לְעַצְמוֹ בִּלְבַד, לְהַרְחִיב לִבּוֹ וּלְהוֹסִיף דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאוֹתָן הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים, וְאֶפְשָׁר שֶׁיְּשַׁלַּח לְעַם מֵעַמֵּי הָאָרֶץ, אוֹ לְאַנְשֵׁי עִיר אוֹ מַמְלָכָה, לְבוֹנֵן אוֹתָם [ללמדם בינה] וּלְהוֹדִיעָם מַה יַּעֲשׂוּ, אוֹ לִמְנֹעַ אוֹתָן מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁבִּידֵיהֶן; וּכְשֶׁמְּשַׁלְּחִין אוֹתוֹ, נוֹתְנִין לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הָעָם שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ בֶּאֱמֶת. וְלֹא כָּל הָעוֹשֶׂה אוֹת

ומוֹפֵת, מַאֲמִינִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא נָבִיא; אֶלָּא אָדָם שֶׁהָיֵנוּ יוֹדְעִין בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לִנְבוּאָה בְּחָכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו, שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהֶן עַל כָּל בְּנֵי גִילוֹ, וְהָיָה מְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה וּבְקָדֻשָּׁתָהּ וּפְרִישׁוּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא וְעָשָׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאָמַר שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאֵינוֹ נָבִיא, וְזֶה הָאוֹת יֵשׁ לוֹ דְּבָרִים בְּגוֹ [יתכן שנעשה באחיזת עיניים]; וְאַף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ, הוֹאִיל וְאָדָם גָּדוֹל הוּא וְחָכָם וְרָאוּי לִנְבוּאָה, מַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל חֶזְקָתוֹ - שֶׁבְּכָךְ נִצְטַוִּינוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְתּוֹךְ הַדִּין עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהֵעִידוּ בְּשֶׁקֶר, הוֹאִיל וּכְשֵׁרִין הֵן אֶצְלֵנוּ, מַעֲמִידִין אוֹתָן עַל כַּשְׁרוּתָן. וּבַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן נֶאֱמַר: "הַנִּסְתָּרֹת - לַה' אֱלֹהֵינוּ; וְהַנִּגְלֹת - לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", וְנֶאֱמַר: "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב".

יום חמישי כ"ח אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ח

א. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה; שֶׁהַמַּאֲמִין עַל פִּי הָאוֹתוֹת - יֵשׁ בְּלִבּוֹ דֹּפִי [פקפוק], שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיֵּעָשֶׂה הָאוֹת בְּלָט [מלשון בלהטיהם] וְכִשּׁוּף. אֶלָּא כָּל הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה בַּמִּדְבָּר, לְפִי הַצֹּרֶךְ עֲשָׂאָן - לֹא לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַנְּבוּאָה: צָרַךְ לְהַשְׁקִיעַ אֶת הַמִּצְרִים - קָרַע אֶת הַיָּם וְהִצְלִילָן בּוֹ. צָרְכָנוּ לְמָזוֹן - הוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן. צָמְאוּ - בָּקַע לָהֶן אֶת הָאֶבֶן. כָּפְרוּ בּוֹ עֲדַת קֹרַח - בָּלְעָה אוֹתָן הָאָרֶץ. וְכֵן שְׁאָר כָּל הָאוֹתוֹת. וּבְמַה הֶאֱמִינוּ בּוֹ? בְּמַעֲמַד הַר סִינַי: שֶׁעֵינֵינוּ רָאוּ, וְלֹא זָר, וְאָזְנֵינוּ שָׁמְעוּ, וְלֹא אַחֵר - הָאֵשׁ וְהַקּוֹלוֹת וְהַלַּפִּידִים. וְהוּא נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, וְהַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו, וְאָנוּ שׁוֹמְעִין: 'מֹשֶׁה, מֹשֶׁה! לֵךְ אֱמֹר לָהֶם כָּךְ וְכָךְ'. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת". וּמִנַּיִן שֶׁבְּמַעֲמַד הַר סִינַי לְבַדּוֹ, הִיא הָרְאָיָה לִנְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא אֱמֶת שֶׁאֵין בּוֹ דֹּפִי? שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ, וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם" - מִכְּלָל, שֶׁקֹּדֶם דָּבָר זֶה לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ נֶאֱמָנוּת שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם, אֶלָּא נֶאֱמָנוּת שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֶיהָ הִרְהוּר וּמַחֲשָׁבָה.

ב. נִמְצְאוּ אֵלּוּ שֶׁשָּׁלַח לָהֶם, הֵם הָעֵדִים עַל נְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא אֱמֶת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶן אוֹת; שֶׁהֵן וְהוּא אֶחָד [שווים] בַּדָּבָר, כְּשְׁנֵי עֵדִים שֶׁרָאוּ דָּבָר אֶחָד בְּיַחַד - שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עֵד לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר אֱמֶת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה לַחֲבֵרוֹ. כָּךְ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - כָּל יִשְׂרָאֵל עֵדִים לוֹ אַחַר מַעֲמַד הַר סִינַי, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶם אוֹת. וְזֶה הוּא שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְחִלַּת נְבוּאָתוֹ, בְּעֵת שֶׁנָּתַן לוֹ הָאוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּמִצְרַיִם, וְאָמַר לוֹ: "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ"; יָדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהַמַּאֲמִין עַל פִּי הָאוֹתוֹת, יֵשׁ בְּלִבּוֹ דֹּפִי, וּמְהַרְהֵר וּמְחַשֵּׁב, וְהָיָה נִשְׁמָט מִלֵּילֵךְ, וְאָמַר: "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי" - עַד שֶׁהוֹדִיעוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵלּוּ הָאוֹתוֹת אֵינָן אֶלָּא עַד שֶׁיֵּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ וְיַעַמְדוּ עַל הָהָר הַזֶּה, יִסְתַּלֵּק הַהִרְהוּר שֶׁמְּהַרְהֵרִין אַחֲרֶיךָ, שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ כָּאן אוֹת שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בֶּאֱמֶת מִבַּתְּחִלָּה, וְלֹא יִשָּׁאֵר בְּלִבָּם הִרְהוּר. וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ - בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם, תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה". נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין אָנוּ מַאֲמִינִין בּוֹ מִפְּנֵי הָאוֹת לְבַדּוֹ, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: 'אִם יַעֲשֶׂה אוֹת, נִשְׁמַע לוֹ לְכָל מַה שֶּׁיֹּאמַר'; אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה, וְאָמַר: אִם נָתַן אוֹת - "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן"; כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ לַחְתּוֹךְ הַדָּבָר עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם אֱמֶת הֵעִידוּ אִם שֶׁקֶר - כָּךְ מִצְוָה לִשְׁמֹעַ מִזֶּה הַנָּבִיא, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הָאוֹת אֱמֶת אוֹ בְּכִשּׁוּף וְלָאט.

ג. לְפִיכָךְ, אִם עָמַד נָבִיא וְעָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וּבִקֵּשׁ לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּיִחוּד [בבירור], שֶׁאוֹתָן הָאוֹתוֹת בְּלָאט [בלחש] וְכִשּׁוּף הֵן, לְפִי שֶׁנְּבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֵינָהּ עַל פִּי הָאוֹתוֹת כְּדֵי שֶׁנַּעֲרֹךְ אוֹתוֹת זֶה לְאוֹתוֹת זֶה, אֶלָּא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ וּבְאָזְנֵינוּ שְׁמַעְנוּהָ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע הוּא [משה רבנו]. הָא לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ לְאָדָם עַל דָּבָר שֶׁרָאָה בְּעֵינָיו, שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁרָאָה - שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לָהֶן, אֶלָּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהֵן עֵדֵי שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת, "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא"; שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא אֵלֶיךָ בְּאוֹת וּמוֹפֵת, לְהַכְחִישׁ מַה שֶּׁרָאִיתָ בְּעֵינֶיךָ; וְהוֹאִיל וְאֵין אָנוּ מַאֲמִינִים בְּמוֹפֵת, אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ מֹשֶׁה, הֵיאַךְ נְקַבֵּל מֵאוֹת זֶה שֶׁבָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁרָאִינוּ וְשֶׁשָּׁמַעְנוּ.

יום שישי כ"ט אדר ה'תשע"ב

פֶּרֶק ט

א. דָּבָר בָּרוּר וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא מִצְוָה עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, אֵין לָהּ לֹא שִׁנּוּי, וְלֹא גֵּרָעוֹן וְלֹא תּוֹסֶפֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו, וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"; וְנֶאֱמַר: "וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דִּבְרֵי תּוֹרָה, מְצֻוִּין אָנוּ לַעֲשׂוֹתָן עַד עוֹלָם; וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַתָּה. לְפִיכָךְ, אִם יַעֲמֹד אִישׁ, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין מִן הָאֻמּוֹת, וְיַעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת, וְיֹאמַר שֶׁה' שְׁלָחוֹ לְהוֹסִיף מִצְוָה, אוֹ לִגְרֹעַ מִצְוָה, אוֹ לְפָרֵשׁ בְּמִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ מִמֹּשֶׁה, אוֹ שֶׁאָמַר שֶׁאוֹתָן הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהֶן יִשְׂרָאֵל אֵינָן לְעוֹלָם וּלְדוֹרֵי דּוֹרוֹת אֶלָּא מִצְוֹת לְפִי זְמַן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה; וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, עַל שֶׁהֵזִיד לְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא צִוָּהוּ,

שֶׁהוּא בָּרוּךְ שְׁמוֹ צִוָּה לְמֹשֶׁה שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם", וְ"לֹא אִישׁ, אֵל, וִיכַזֵּב".

ב. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אַחֵיהֶם"? לֹא לַעֲשׂוֹת דָּת הוּא בָּא, אֶלָּא לְצַוּוֹת עַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה, וּלְהַזְהִיר הָעָם שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם: "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי". וְכֵן אִם צִוָּנוּ בְּדִבְרֵי הָרִשּׁוּת, כְּגוֹן: 'לְכוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'אַל תֵּלְכוּ', 'עֲשׂוּ מִלְחָמָה הַיּוֹם', אוֹ 'אַל תַּעֲשׂוּ', 'בְּנוּ חוֹמָה זוֹ', אוֹ 'אַל תִּבְנוּהָ' - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ; וְהָעוֹבֵר עַל דְּבָרָיו - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה, הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי - אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ".

ג. וְכֵן נָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ [דברי נבואתו], וְהַכּוֹבֵשׁ [מעלים] נְבוּאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם; וּבִשְׁלָשְׁתָּן נֶאֱמַר: "אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ". וְכֵן אִם יֹאמַר לָנוּ הַנָּבִיא שֶׁנּוֹדַע לָנוּ שֶׁהוּא נָבִיא, לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ עַל מִצְוֹת הַרְבֵּה, בֵּין קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת, לְפִי שָׁעָה - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ. וְכֵן לָמַדְנוּ מֵחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [איש מפי איש]: בַּכֹּל, אִם יֹאמַר לְךָ נָבִיא: 'עֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה', כְּאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל - שְׁמַע לוֹ; חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר לְפִי שָׁעָה - כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, שֶׁהִקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ, וִירוּשָׁלַיִם נִבְחָרָה [להקריב רק בה], וְהַמַּקְרִיב בַּחוּץ חַיָּב כָּרֵת. וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא נָבִיא, מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ; וְגַם בָּזֶה נֶאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְאִלּוּ שָׁאֲלוּ אֶת אֵלִיָּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: 'הֵיאַךְ נַעֲקֹר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, "פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם"'? - הָיָה אוֹמֵר: 'לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הַמַּקְרִיב בַּחוּץ לְעוֹלָם חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה; אֲבָל אֲנִי אַקְרִיב הַיּוֹם בַּחוּץ בִּדְבַר ה', כְּדֵי לְהַכְחִישׁ נְבִיאֵי הַבַּעַל'. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אִם צִוּוּ כָּל הַנְּבִיאִים לַעֲבֹר לְפִי שָׁעָה, מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לָהֶן; וְאִם אָמְרוּ שֶׁהַדָּבָר נֶעֱקָר לְעוֹלָם - מִיתָתָן בְּחֶנֶק, שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם".

ד. וְכֵן אִם עָקַר דָּבָר מִדְּבָרִים שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממרע"ה], אוֹ שֶׁאָמַר בְּדִין מִדִּינֵי תּוֹרָה שֶׁה' צִוָּה לוֹ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי פְּלוֹנִי - חֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, וְיֵחָנֵק אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹת; שֶׁחֲרֵי בָא לְהַכְחִישׁ תּוֹרָה שֶׁאָמְרָה: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא". אֲבָל לְפִי שָׁעָה, שׁוֹמְעִין לוֹ בַּכֹּל.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר מִצְוֹת; אֲבָל בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וַאֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וְאָמַר שֶׁה' צִוָּהוּ שֶׁתֵּעָבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הַיּוֹם בִּלְבַד, אוֹ בְּשָׁעָה זוֹ בִּלְבַד - חֲרֵי זֶה דִּבֵּר סָרָה עַל ה'; וְעַל זֶה צִוָּה הַכָּתוּב וְאָמַר: "וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת . . לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא . . כִּי דִּבֵּר סָרָה עַל ה' אֱלֹהֵיכֶם", שֶׁחֲרֵי בָא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וּלְפִיכָךְ נֵדַע בְּוַדַּאי שֶׁהוּא נָבִיא שֶׁקֶר, וְכָל שֶׁעָשָׂה - בְּלָאט וְכִשּׁוּף עָשָׂה; וְיֵחָנֵק.

יום שבת קודש א' ניסן ה'תשע"ב

פֶּרֶק י

א. כָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד לָנוּ וְיֹאמַר שֶׁה' שְׁלָחוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹת כְּאֶחָד מֵאוֹתוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹ מֵאוֹתוֹת אֵלִיָּהוּ וֶאֱלִישָׁע, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שִׁנּוּי מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם; אֶלָּא הָאוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁיֹּאמַר דְּבָרִים הָעֲתִידִין לִהְיוֹת בָּעוֹלָם, וְיֵאָמְנוּ דְּבָרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ: אֵיכָה נֵדַע אֶת הַדָּבָר וְגוֹ'". לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיָּבוֹא אָדָם הָרָאוּי לִנְבוּאָה בְּמַלְאֲכוּת [בשליחות] ה', וְלֹא יָבוֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, אֶלָּא לַעֲבֹד אֶת ה' בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה - אֵין אוֹמְרִין לוֹ: 'קְרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, אוֹ הַחֲיֵה מֵת וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ נַאֲמִין בְּךָ', אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ: 'אִם נָבִיא אַתָּה, אֱמֹר לָנוּ דְּבָרִים הָעֲתִידִין לִהְיוֹת'; וְהוּא אוֹמֵר, וְאָנוּ מְחַכִּים לִרְאוֹת הֲיָבוֹאוּ דְּבָרָיו: אִם לֹא יָבוֹאוּ, וַאֲפִלּוּ נָפַל דָּבָר אֶחָד קָטָן - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקֶר. וְאִם בָּאוּ דְּבָרָיו כֻּלָּן - יִהְיֶה בְּעֵינֵינוּ נֶאֱמָן.

ב. וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה. אִם נִמְצְאוּ דְּבָרָיו כֻּלָּן נֶאֱמָנִין, חֲרֵי זֶה נְבִיא אֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁמוּאֵל: "וַיֵּדַע כָּל יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע, כִּי נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַה'".

ג. וַהֲלֹא הַמְעוֹנְנִין וְהַקּוֹסְמִין אוֹמְרִין מֶה עָתִיד לִהְיוֹת, וּמַה הֶפְרֵשׁ בֵּין הַנָּבִיא וּבֵינָם? אֶלָּא שֶׁהַמְעוֹנְנִין וְהַקּוֹסְמִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מִקְצָת דְּבָרֵיהֶם מִתְקַיְּמִין וּמִקְצָתָן אֵין מִתְקַיְּמִין, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַמְדוּ נָא וְיוֹשִׁיעֲךָ הֹבְרֵי שָׁמַיִם, הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים, מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים, מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עָלֶיךָ" - "מֵאֲשֶׁר", וְלֹא כָּל אֲשֶׁר. וְאִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְקַיְּמוּ מִדְּבָרֵיהֶם כְּלוּם, אֶלָּא יִטְעוּ בַּכֹּל, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵפֵר אֹתוֹת בַּדִּים, וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל". אֲבָל הַנָּבִיא - כָּל דְּבָרָיו קַיָּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא יִפֹּל מִדְּבַר ה' אַרְצָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם, יְסַפֵּר חֲלוֹם, וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ, יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת; מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבָּר, נְאֻם ה'" - כְּלוֹמַר, שֶׁדִּבְרֵי הַקּוֹסְמִים וְהַחֲלוֹמוֹת כְּתֶבֶן [קש] שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ מְעַט בָּר [תבואה נקיה], וּדְבַר ה' כַּבָּר שֶׁאֵין בּוֹ תֶּבֶן כְּלָל. וּבַדָּבָר הַזֶּה הַכָּתוּב הִבְטִיחַ וְאָמַר, שֶׁאוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹדִיעִין הַמְעוֹנְנִים וְהַקּוֹסְמִים לָאֻמּוֹת וּמְכַזְּבִין - הַנָּבִיא יוֹדִיעַ לָכֶם דִּבְרֵי הָאֱמֶת, וְאֵין אַתֶּם צְרִיכִין לִמְעוֹנֵן וְקוֹסֵם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קוֹסֵם קְסָמִים . . וְגוֹ' כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה . . וְגוֹ' נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ". הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַנָּבִיא עוֹמֵד לָנוּ, אֶלָּא לְהוֹדִיעֵנוּ דְּבָרִים הָעֲתִידִים לִהְיוֹת בָּעוֹלָם, מִשֹּׁבַע וְרָעָב מִלְחָמָה וְשָׁלוֹם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ צָרְכֵי יָחִיד מוֹדִיעַ לוֹ, כְּשֶׁאוּל שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵדָה וְהָלַךְ לַנָּבִיא לְהוֹדִיעוֹ מְקוֹמָהּ. וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים, הוּא שֶׁיֹּאמַר הַנָּבִיא - לֹא שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּת אַחֶרֶת, אוֹ יוֹסִיף מִצְוָה אוֹ יִגְרַע.

ד. דִּבְרֵי הַפֶּרְעָנוּת שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: 'פְּלוֹנִי יָמוּת', אוֹ 'שָׁנָה פְּלוֹנִית שְׁנַת רָעָב' אוֹ 'מִלְחָמָה' וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אִם לֹא עָמְדוּ דְּבָרָיו, אֵין בָּזֶה הַכְחָשָׁה

לִנְבוּאָתוֹ, וְאֵין אוֹמְרִים: 'הִנֵּה דִּבֵּר וְלֹא בָּא'; שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד, וְנִחָם עַל הָרָעָה", וְאֶפְשָׁר שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְנִסְלַח לָהֶם כְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה, אוֹ שֶׁתְּלָה לָהֶם [נתן להם ארכה] כְּחִזְקִיָּה. אֲבָל אִם הִבְטִיחַ עַל טוֹבָה וְאָמַר שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא בָּאָה הַטּוֹבָה שֶׁאָמַר - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקֶר; שֶׁכָּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁיִּגְזוֹר הָאֵל, אֶפְלוּ עַל תְּנַאי - אֵינוֹ חוֹזֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבְּדִבְרֵי הַטּוֹבָה בִּלְבַד יִבָּחֵן הַנָּבִיא. הוּא שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר בִּתְשׁוּבָתוֹ לַחֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָה מִתְנַבֵּא לְרָעָה וַחֲנַנְיָה לְטוֹבָה. אָמַר לוֹ יִרְמְיָה: 'חֲנַנְיָה, אִם לֹא יַעַמְדוּ דְּבָרַי, אֵין בָּזֶה רְאָיָה שֶׁאֲנִי נְבִיא שֶׁקֶר; אֲבָל אִם לֹא יַעַמְדוּ דְּבָרֶיךָ, יְוֹדַע שֶׁאַתָּה נְבִיא שֶׁקֶר', שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ שְׁמַע נָא אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגוֹ' הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִנָּבֵא לִשְׁלֹחַ, בְּבֹא דְּבַר הַנָּבִיא יִוָּדַע הַנָּבִיא אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה' בֶּאֱמֶת".

ה. נָבִיא שֶׁהֵעִיד לוֹ נָבִיא אַחֵר שֶׁהוּא נָבִיא - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת נָבִיא, וְאֵין זֶה הַשֵּׁנִי צָרִיךְ חֲקִירָה; שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵעִיד לִיהוֹשֻׁעַ, וְהֶאֱמִינוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹת. וְכֵן לַדּוֹרוֹת. נָבִיא שֶׁנּוֹדְעָה נְבוּאָתוֹ וְהֶאֱמַנּוּ דְּבָרָיו פַּעַם אַחַר פַּעַם, אוֹ שֶׁהֵעִיד לוֹ נָבִיא, וְהָיָה הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה - אָסוּר לַחְשֹׁב אַחֲרָיו וּלְהַרְהֵר בִּנְבוּאָתוֹ, שֶׁמָּא אֵינָהּ אֱמֶת. וְאָסוּר לְנַסּוֹתוֹ יוֹתֵר מִדַּי, וְלֹא נִהְיֶה הוֹלְכִים וּמְנַסִּים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה", שֶׁאָמְרוּ: "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ, אִם אָיִן". אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁזֶּה נָבִיא - יַאֲמִינוּ וְיֵדְעוּ כִּי ה' בְּקִרְבָּם, וְלֹא יַהַרְהֵרוּ וְלֹא יַחְשְׁבוּ אַחֲרָיו, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָדְעוּ, כִּי נָבִיא הָיָה בְּתוֹכָם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד אדר־א' ניסן ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ד אדר ה'תשע"ב

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.

הַמִּצְוָה הַל"ה - הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלַּחְבּוֹר (לאסוף קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות), וְהוּא שֶׁיֹּאמַר דְּבָרִים (הברות וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים") שֶׁמְּדַמֶּה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְכָךְ וָכָךְ, וּמַזִּיקִים לְכָךְ וָכָךְ, וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְחוֹבֵר חָבֶר - אֶחָד חוֹבֵר (אוסף) אֶת־הַנָּחָשׁ וְאֶחָד חוֹבֵר אֶת־הָעַקְרָב", כְּלוֹמַר: הָאוֹמֵר עֲלֵיהֶם דְּבָרִים (לחשים) כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכּוּהוּ לְפִי דִּמְיוֹנוֹ. אוֹ שֶׁאוֹמְרָם עַל מְקוֹם נְשִׁיכָתָם כְּדֵי לְהַשְׁקִיט הַכְּאֵב; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה - לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִשַּׁבָּת (סז.).

הַמִּצְוָה הַל"ח - הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלִּדְרוֹשׁ יְדִיעָה מִן־הַמֵּתִים - כְּפִי מַה שֶּׁמְּדַמִּים (בדמיונם הכפרני) אוֹתָם (הרשעים) שֶׁהֵם מֵתִים בֶּאֱמֶת (שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אוֹכְלִים וּמַרְגִּישִׁים (שהרי "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) - שֶׁמִּי שֶׁעוֹשֶׂה כָּךְ וְלוֹבֵשׁ כָּךְ יְבוֹאֲהוּ הַמֵּת בִּשְׁנָתוֹ וְיַגִּיד לוֹ מַה־שֶּׁיִּשְׁאַל עָלָיו. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (שם). וּבְגְמָרָא סַנְהֶדְרִין (סה:): "דֹּרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים - זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה"; וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה - חַיָּב מַלְקוּת.

הַמִּצְוָה הַל"ו - הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלִּשְׁאוֹל (להתייעץ) בַּעַל אוֹב וּמִלְּבַקֵּשׁ יְדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וְשֹׁאֵל אוֹב" (שם). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הַשּׁוֹאֵל בַּעַל אוֹב - אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, אֲבָל דָּבָר זֶה אָסוּר (וראה לעיל מצות לא תעשה ח – שיעור יד).

הַמִּצְוָה הַל"ז - הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלִּשְׁאוֹל (להתייעץ) בַּעַל יְדִעוֹנִי וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה (ראה לעיל לא תעשה ט – שיעור יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "'אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים' (ויקרא יט, לא), אוֹב - זֶה פִּיתוֹם (שם מכשף שתרגומו: מגלה נעלמות) הַמְּדַבֵּר מִשֶّחִיוֹ (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל הכתף); וְיִדְּעוֹנִי - הַמְדַבֵּר בְּפִיו - הֲרֵי אֵלּוּ (הם עצמם) בִּסְקִילָה; וְהַנִּשְׁאָל (המתייעץ) בָּהֶם בְּאַזְהָרָה".

הַמִּצְוָה הַל"ד - הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִכָּל־מַעֲשֶׂה הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וּמְכַשֵּׁף" (דברים יח, י) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה - חַיָּב סְקִילָה אִם הוּא מֵזִיד, וְחַטָּאת קְבוּעָה (שאינה תלויה בהשגת־ידו של המקריב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה" (שמות כב, יז). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (סז.).

הַמִּצְוָה הַמ"ג - הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּגַלֵּחַ הַצְּדָעִים, (חלק המצח שליד האוזן) וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הַלָּאו הַזֶּה הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְדַּמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁכָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמְּגַלְּחִים צִדְעֵיהֶם בִּלְבַד. וּלְפִיכָךְ הֵצְרְכוּ לְבָאֵר בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (ה.) וְאָמְרוּ: "הַקָּפַת כָּל־הָרֹאשׁ - שְׁמָהּ הַקָּפָה", שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁתַּכְלִית הָאִסּוּר הוּא גִּלּוּחַ הַצְּדָעִים וְהַנָּחַת שְׂאָר הַשֵּׂעָר כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל אִם מְגַלֵּחַ הַכֹּל הֲרֵי אֵין בְּכָךְ הִתְדַּמּוּת לָהֶם - לְפִיכָךְ הוֹדִיעוּנוּ, שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ הַצְּדָעִים כְּלָל בֵּין לְבַדָּם בֵּין עִם כָּל־הָרֹאשׁ; וְחַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל־צָדַע מֵהֶם, וּלְפִיכָךְ לוֹקֶה שְׁתַּיִם אִם גִּלַּח כָּל־רֹאשׁוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא נִמְנָה אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלּוֹקֶה שְׁתַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת תַּחַת לָאו אֶחָד. שֶׁאִלּוּ אָמַר: לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת

ראש מיָמין ופאת ראש משמאל והיינו מוצאים שחיבו עליהם שתים כי אז היה אפשר למנותם כשתי מצות; אבל הואיל והם בלשון אחד ועניין אחד - הרי הם מצוה אחת. אף־על־פי שבא (שקיבלנו) הפרוש (בכתוב), שלאו זה כולל חלקים שונים מהגוף ושהוא חיב על כל־חלק מהם לבדו, אין זה מחייב שיהיו מצות הרבה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות (כ.); ולאו זה אין הנשים חיבות בו.

המצוה המ"ד - האזהרה שהזהרנו מלגלח את־הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין, והלחי העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין, והלחי התחתון מצד שמאל, ושבולת הזקן. וכבר בא הלאו בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי שהכל נקרא: זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" - רצונו לומר: לא תשחית אף פאה אחת מכלל הזקן. ובא הפרוש שהן חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחיב חמש מלקיות אם גלח הכל, ואפלו גלחן בבת אחת. ולשון המשנה (מכות כ.): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקויות): שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן כלן כאחת - אינו חיב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם כא.): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שהנא קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכך היא ההלכה. וגם זה היה דרך כמרי עבודה זרה, כמו שמפרסם היום בקשוט נזירי האירופים שהם מגלחים את־זקנם. והטעם שאין למנותן כחמש מצות - לפי שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חיבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים - האזהרה שהזהרו גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו יתעלה: "ולא־ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה). וכל־גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום שצורה זו מיחדת לנשים - לוקה. ודע שמעשה זה, כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או הגברים בתכשיטי הנשים - יש שהוא נעשה לעורר את־הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים המיחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשית מקצת הקמעות (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם המתעסק בזה הוא איש - ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה - תלבש שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין הזה.

המצוה הל"ט - האזהרה שהזהרנו גם־כן מלכת בדרכי הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא־יהיה כלי־גבר על־אשה" (שם). וכל־אשה המתקשטת בתכשיט מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה מיחד לגברים - לוקה.

המצוה המ"א - האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו בצבעי הכחול והסקרא (צבע בגוון ירוק אדום) וזולתם, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה כמפרסם אצל בני מצרים עד היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "וכתובת קעקע לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה - חיב מלקות, וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

המצוה המ"ה - האזהרה שהזהרנו מלשרוט את־עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א). וכבר נכפל לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות (יג:): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבעי ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא: (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות אבל). ובגמרא מכות (כא.) אמרו: "שריטה וגדידה אחת היא". ושם נתבאר שעל המת בין בידיד בין בכלי - חיב; ועל עבודה זרה, בכלי חיב, בידיד פטור, כמו שבא בספרי הנביאים: "ויתגדדו כמשפטם בחרבות וברמחים" (מלכים־א יח, כח) - (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות יג:) שבכלל לאו זה, גם האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא תתגדדו - לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת", וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי.): "כל־המחזיק במחלקת עובר בלאו, שנאמר: ולא־יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא שלילה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה' מודיע שהחולק על הכהנים וטוען לעצמו את הכהנה בדורות הבאים לא יארע בו מה שארע לקרח ולא יהיה ענשו, הבליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת, באמרו יתעלה למשה: "הבא־נא ידך בחיקך וגו'" (שמות ד, ו), וכמו שנתבאר בעזיה (דברי הימים־ב כו) - (שנענש בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחזור לענין המצוה ואמר, שכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות (כ.). והעובר על לאו זה - לוקה.

המצוה הקע"א - האזהרה שהזהרנו מלתלש שער הראש על המתים כדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו: "ולא־תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א). וכפל לאו זה בכהנים ואמר: "לא־יקרחה קרחה בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה־שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים בלבד אסור - לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" לחיב על כל־הראש

כְּבִין הָעֵינָיִם. וְגַם אִלּוּ אָמַר: "לֹא יִקְרְחֶה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם" בִּלְבָד, הָיֵינוּ אוֹמְרִים: בֵּין עַל הַמֵּת בֵּין שֶׁלֹּא עַל הַמֵּת - לְפִיכָךְ בֵּאֵר שָׁם "לָמֵת". וְכָל־הַמְּגַלֶּה (הקורח) כַּגְּרִיס מִשְּׁעַר רֹאשׁוֹ בִּתְלִישָׁה עַל הַמֵּת דַּוְקָא - לוֹקֶה, בֵּין שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ יִשְׂרָאֵל לוֹקֶה עַל כָּל־קָרְחָה וְקָרְחָה מַלְקוּת אֶחָת. וְכֵן מַה־שֶּׁכָּפַל בַּכֹּהֲנִים: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת" (שם) לֹא בָּא אֶלָּא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (כא.).

יום שני כ"ה אדר ה'תשע"ב

יום שלישי כ"ו אדר ה'תשע"ב

יום רביעי כ"ז אדר ה'תשע"ב

מצות עשה עג.

הַמִּצְוָה הָע"ג - הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת בַּחֲטָאִים שֶׁחָטָאנוּ לְפָנָיו יִתְעַלֶּה (להתודות עליהם) בְּדִבּוּר, כְּשֶׁנָּשׁוּב מֵהֶם - וְזֶהוּ הַוִּדּוּי וְעִנְיָנוֹ, שֶׁיֹּאמַר: "אָנָּא הַשֵּׁם! חָטָאתִי, עָוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ". וְיַרְחִיב אֶת־הַדִּבּוּר וִיבַקֵּשׁ כַּפָּרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צַחוּת לְשׁוֹנוֹ. דַּע, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲטָאִים שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה שֶׁנִּזְכְּרוּ מִקֹּדֶם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יִתְעַלֶּה, שֶׁמִּי שֶׁמַּקְרִיבָם נִתְכַּפֵּר לוֹ - צָרִיךְ עַל־כָּל־פָּנִים גַּם לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׁעַת הַקְרָבָתָם. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם וְגוֹ' וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, ו־ז), וּלְשׁוֹן הַמִּכְלְתָּא בְּפִרּוּשׁ פָּסוּק זֶה: "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה] וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא' (ויקרא ה, ה) - יִתְוַדֶּה עַל חֵטְא אֲשֶׁר חָטָא; 'עָלֶיהָ' - עַל הַחַטָּאת כְּשֶׁהִיא קַיֶּמֶת, לֹא מִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה. אֵין בְּמִשְׁמַע שֶׁיִּתְוַדֶּה הַיָּחִיד אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לְפִי שֶׁפָּסוּק זֶה, כְּלוֹמַר אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" (שם) נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא בִּמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וְהַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כְּמוֹ שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ (מצוה עב – שיעור קצ), לְפִיכָךְ אָמַר כָּאן בַּמִּכְלְתָּא, שֶׁלֹּא הָיֵינוּ לְמֵדִים מִפָּסוּק זֶה אֶלָּא חִיּוּב הַוִּדּוּי לִמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מִנַּיִן אַתָּה מַרְבֶּה שְׁאָר כָּל־הַמִּצְוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ. וּמִנַּיִן אַף מִיתוֹת וּכְרֵתוֹת? אָמַר: חַטָּאתָם, כָּל־חַטָּאתָם - לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; כִּי יַעֲשׂוּ - לְרַבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד: "'מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם' - מִמַּה שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ: עַל הַגְּנֵבוֹת וְעַל הַגְּזֵלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרָע; 'לִמְעֹל' - לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע בְּשֵׁם לַשֶּׁקֶר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ' - לְרַבּוֹת כָּל־חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁיִּתְוַדּוּ. יָכוֹל אַף הַנֶּהֱרָגִין עַל־פִּי זוֹמְמִין? לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא 'וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת אִם יָדַע שֶׁלֹּא חָטָא, אֶלָּא הֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי שָׁקֶר". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁעַל כָּל־סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים וְהַקַּלִּים וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה חַיָּבִים עֲלֵיהֶם וִדּוּי, וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר הַצִּוּוּי הַזֶּה, כְּלוֹמַר "וְהִתְוַדּוּ", יַחַד עִם חִיּוּב הַקָּרְבָּן, הָיָה יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁאֵין הַוִּדּוּי לְבַדּוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֶלָּא הוּא מֵהַנִּגְרָרִים אַחַר הַקָּרְבָּן, לְפִיכָךְ הֵצְרְכוּ לְבָאֵר אֶת־זֶה בַּמִּכְלְתָּא בְּלָשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל בִּזְמַן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קרבן) מִתְוַדִּין; וּמִנַּיִן אַף בִּזְמַן שֶׁאֵין מְבִיאִין? אָמַר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ (בכל מצב). אֵין בְּמַשְׁמַע וִדּוּי אֶלָּא בָּאָרֶץ; מִנַּיִן אַף בַּגָּלוּת? אָמַר: וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם" (שם כו, מ). וְכֵן דָּנִיאֵל אָמַר: "לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים" (דניאל ט, ז). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַוִּדּוּי בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְחוֹבָה עַל הַחוֹטֵא עַל אֵיזֶה חֵטְא שֶׁחָטָא, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבָּן, חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גַּם־כֵּן: "וְהִתְוַדָּה - זֶה וִדּוּי דְּבָרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִכִּפּוּרִים (פז:).

יום חמישי כ"ח אדר ה'תשע"ב

מצות עשה עג. י.

הַמִּצְוָה הָע"ג נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל־יוֹם - עַרְבִית וְשַׁחֲרִית - וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" (דברים ו, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְשָׁם (כא.) נִתְבָּאֵר שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא (מן התורה). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא (ריש פרק ג דברכות): "כֵּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה קֶבַע (זמן) לִקְרִיאַת שְׁמַע, כָּךְ נִתְּנוּ חֲכָמִים זְמַן לַתְּפִלָּה", כְּלוֹמַר: זְמַנֵּי הַתְּפִלָּה אֵינָם מִן־הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ הִיא מִן־הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצות עשה ה), וַחֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהּ זְמַנִּים - וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם (ברכות כו.): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּם", כְּלוֹמַר: תִּקְּנוּ זְמַנֵּיהֶן בִּזְמַנֵּי הַהַקְרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ".

יום שישי כ"ט אדר ה'תשע"ב

מצות עשה י. ה.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית - הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל־יוֹם - עַרְבִית וְשַׁחֲרִית - וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" (דברים ו, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְשָׁם (כא.) נִתְבָּאֵר שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא (מן התורה). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא (ריש פרק ג דברכות): "כֵּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה קֶבַע (זמן) לִקְרִיאַת שְׁמַע, כָּךְ נִתְּנוּ חֲכָמִים זְמַן לַתְּפִלָּה", כְּלוֹמַר: זְמַנֵּי הַתְּפִלָּה אֵינָם מִן־הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ הִיא מִן־הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצות עשה ה), וַחֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהּ זְמַנִּים - וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם (ברכות כו.): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּם",

כְּלוֹמַר: תִּקְּנוּ זְמַנֵּיהֶן בִּזְמַנֵּי הַהַקְרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ".

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית - הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְעָבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצִּוּוּי הַזֶּה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וּלְעָבְדוֹ" (שם יא, יג). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם הַצִּוּוּי הַזֶּה הוּא מִן־הַצִּוּוּיִם הַכְּלָלִיִּים - כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל (בשורש) הָרְבִיעִי - הֲרֵי יֵשׁ בּוֹ יִחוּד, כִּי הוּא צִוּוּי עַל הַתְּפִלָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, יג): "וּלְעָבְדוֹ - זוֹ תְּפִלָּה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וּלְעָבְדוֹ - זֶה תַּלְמוּד". וּבְמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְעַקֵּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מֵהָכָא (מכאן): אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עָבְדֵהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עָבְדֵהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" - כְּלוֹמַר יָשִׂים מַטָּרָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוֹ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבֵּאַר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים־א ח, כט, לה, ובדברי הימים־ב ו, יט)).

יום שבת קודש א' ניסן ה'תשע"ב

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית - הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְעָבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצִּוּוּי הַזֶּה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וּלְעָבְדוֹ" (שם יא, יג). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם הַצִּוּוּי הַזֶּה הוּא מִן־הַצִּוּוּיִם הַכְּלָלִיִּים - כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל (בשורש) הָרְבִיעִי - הֲרֵי יֵשׁ בּוֹ יִחוּד, כִּי הוּא צִוּוּי עַל הַתְּפִלָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, יג): "וּלְעָבְדוֹ - זוֹ תְּפִלָּה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וּלְעָבְדוֹ - זֶה תַּלְמוּד". וּבְמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְעַקֵּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מֵהָכָא (מכאן): אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עָבְדֵהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עָבְדֵהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" - כְּלוֹמַר יָשִׂים מַטָּרָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוֹ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבֵּאַר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים־א ח, כט, לה, ובדברי הימים־ב ו, יט)).

המשך ביאור למס' תמורה ליום שני עמ' א

אמורים' הפוך, ודברי רבי שמעון נשנו בסתם ולא נכתב מה סובר בקדשי מזבח, **וְהָכִי מוֹתִיב מַמְכִּילְתָּא אַחֲרִיתִי** – וכך הקשו על רבי יוחנן מאותה ברייתא אחרת, שנינו, קדשים **שֶׁמֵּתוּ, בֵּין** אם היו קודם שמתו **תְּמִימִין, וּבֵין** אם היו **בַּעֲלֵי מוּמִין, יִקָּבְרוּ,** ואי אפשר לפדותם כיון שצריכים העמדה והערכה בפדיונם. [**כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאף אם קודם שמתו היו בעלי מומים יקברו, **בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אֲבָל בַּקֳּדָשִׁים** – בקדשי מזבח, **יִפָּדוּ,** משום שקדשי מזבח אינם צריכים העמדה והערכה]. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** בקדשי בדק הבית, **תְּמִימִים יִקָּבְרוּ וּבַעֲלֵי מוּמִין יִפָּדוּ,** שאין בהמה של בדק הבית צריכה העמדה והערכה. **תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – ולכאורה קשה על דברי רבי יוחנן **מֵהַסִּיפָּא** של הברייתא, שכן מבואר בברייתא שחכמים סוברים שקדשי מזבח אינם צריכים העמדה והערכה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹחָנָן** – יש לרבי יוחנן לומר לך, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא במה מדובר, **בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** – בבהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, שבבהמה זו גם חכמים מודים שאינה צריכה העמדה והערכה. אומרת הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר לומר, שהברייתא מדברת בבהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, **דְּאִי תֵּימָא** – שהרי אם תאמר שהברייתא מדברת **בְּשֶׁקָּדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן** – שנעשתה הבהמה בעלת מום רק לאחר שהקדישוה, ומה שאמרו חכמים שבהמה של קדשי מזבח שהיא בעלת מום תפדה, הוא משום שבהמה של קדשי מזבח אינה צריכה העמדה והערכה, **נִיפְלוּג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָּהּ** – היה צריך רבי שמעון שסובר שבהמה של קדשי מזבח צריכה העמדה והערכה, לחלוק אף על דין זה, ולומר שבקדשי מזבח אף בעלת מום תקבר. אלא ודאי מוכח מזה, שמה שאמרו בברייתא שבעל מום יפדה, היינו בבהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, ובזה אף רבי שמעון מודה שאינה צריכה העמדה והערכה. מקשה הגמרא: **אֶלָּא,** לאחר שהוכחנו שודאי בעל מום שנאמר בברייתא, היינו בהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, **לֵימָא תִּיהְוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ** – האם נאמר שתהיה מכאן קושיא על ריש לקיש שאמר שלדעת חכמים קדשי מזבח אינם צריכים העמדה והערכה, שהרי יש לדייק בברייתא שדווקא משום שהיתה בעלת מום קודם להקדישה לכך אמרו חכמים שתפדה, אבל אם נעשתה בעלת מום לאחר שהקדישה אף לחכמים תקבר, והיינו משום שקדשי מזבח צריכים העמדה והערכה, ודלא כריש לקיש. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ** – יש לריש לקיש לתרץ ולומר לך, **דְּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – שכאן בברייתא, במה מדובר, **בְּשֶׁקָּדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן** – שהקדישה כשהיתה תמימה, וכפי שביארנו בתחילה, שתמימים יקברו משום גזירה, ובעלי מומין יפדו משום שלרבנן אין צריך העמדה והערכה.

שואלת הגמרא: אם כן קשה [מה שהוכיחה הגמרא לעיל ב'הכי נמי מסתברא'], **וְנִיפְלוּג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָּהּ** – שרבי שמעון יחלוק גם בקדשי מזבח, שהרי לדברי הכל רבי שמעון סובר שבהמה של קדשי מזבח צריכה העמדה והערכה, והיה צריך לומר שבקדשי מזבח אף בעלת מום תקבר, וממה שאמר שבעלת מום תפדה, מוכח שהברייתא מדברת, כשהיתה הבהמה בעלת מום קודם שהקדישוה. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ** – יש לריש לקיש לענות ולומר לך, **הָכִי נַמִּי דְּפָלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן** – שבאמת חולק רבי שמעון אף על דין זה. דהיינו שרבי שמעון חולק על כל מה שאמר תנא קמא, אלא שהזכירה הברייתא את מה שנחלק עליו בקדשי בדק הבית, וכמו שנחלק עליו בקדשי בדק הבית, נחלק עליו אף בקדשי מזבח. ורק לפי האופן ששנה ריש לקיש ברייתא זו יש לתרץ כן, אבל באופן שהביאה הגמרא ברייתא זו לעיל, לא היה אפשר לתרץ כן, כיון שאמר שם רבי שמעון בפירוש שקדשי מזבח בעלי מומים יפדו.

שנינו בברייתא שאם הקדשים מתו שייך בהם פדיון, הגמרא דנה באיזה אופן מתו: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, לְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר** שלְרַבָּנָן **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָתָנֵי** – ושנינו בברייתא שקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שמתו,

שמואל־ב כא ח־טו

כא ח וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת־שְׁנֵי בְּנֵי רִצְפָּה בַת־אַיָּהּ אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל אֶת־אַרְמֹנִי וְאֶת־מְפִיבֹשֶׁת
וְאֶת־חֲמִשֶּׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת־שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן־בַּרְזִלַּי הַמְּחֹלָתִי: ט וַיִּתְּנֵם בְּיַד הַגִּבְעֹנִים
וַיֹּקִיעֵם בָּהָר לִפְנֵי יְהוָה וַיִּפְּלוּ שִׁבְעָתָיִם (שִׁבְעָתָם קרי) יָחַד וְהֵם (וְהֵמָּה קרי) הֻמְתוּ בִּימֵי קָצִיר בָּרִאשֹׁנִים
תְּחִלַּת (בִּתְחִלַּת קרי) קְצִיר שְׂעֹרִים: י וַתִּקַּח רִצְפָּה בַת־אַיָּה אֶת־הַשַּׂק וַתַּטֶּהוּ לָהּ אֶל־הַצּוּר מִתְּחִלַּת קָצִיר
עַד נִתַּךְ־מַיִם עֲלֵיהֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־נָתְנָה עוֹף הַשָּׁמַיִם לָנוּחַ עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְאֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה לַיְלָה:
יא וַיֻּגַּד לְדָוִד אֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה רִצְפָּה בַת־אַיָּה פִּלֶגֶשׁ שָׁאוּל: יב וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיִּקַּח אֶת־עַצְמוֹת שָׁאוּל
וְאֶת־עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מֵאֵת בַּעֲלֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אֲשֶׁר גְּנָבוּ אֹתָם מֵרְחֹב בֵּית־שָׁן אֲשֶׁר תְּלָוִם (תְּלָאוּם קרי)
שָׁם (שָׁמָּה קרי) הַפְּלִשְׁתִּים (פְּלִשְׁתִּים קרי) בְּיוֹם הַכּוֹת פְּלִשְׁתִּים אֶת־שָׁאוּל בַּגִּלְבֹּעַ: יג וַיַּעַל מִשָּׁם אֶת־עַצְמוֹת
שָׁאוּל וְאֶת־עַצְמוֹת יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וַיַּאַסְפוּ אֶת־עַצְמוֹת הַמּוּקָעִים: יד וַיִּקְבְּרוּ אֶת־עַצְמוֹת־שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן־בְּנוֹ
בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן בְּצֵלָע בְּקֶבֶר קִישׁ אָבִיו וַיַּעֲשׂוּ כֹּל אֲשֶׁר־צִוָּה הַמֶּלֶךְ וַיֵּעָתֶר אֱלֹהִים לָאָרֶץ אַחֲרֵי־כֵן:פ
טו וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה לַפְּלִשְׁתִּים אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֵּרֶד דָּוִד וַעֲבָדָיו עִמּוֹ וַיִּלָּחֲמוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיָּעַף דָּוִד:

רש"י

(ח) בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל. וכי מיכל ילדה, והלא מירב ילדה לו, אלא מירב ילדה, ומיכל גדלה, לפיכך נקרא על שמה, והמגדל יתום ויתומה בתוך ביתו, כאלו ילדו ונקרא על שמו (סנהדרין יט ב): **(ט) בתחלת קציר.** בימי ניסן: **(י) עד נתך מים.** בימות הגשמים בתשרי, שלא נתנו לקבורה. והלא כתיב (דברים כא כג): לא תלין נבלתו, אלא אמרו מוטב תיעקר אות אחת מן התורה, ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברין ושבין אומרים: מה טיבן של אלו, אומרים להם: מבני מלכים הם, ומה עשו, פשטו ידם בגרים גרורים, אומרים: אין לך אומה ראויה לידבק בה כאומה זו (יבמות עט א): **(יב) ויקח את עצמות שאול.** שנאמר לו עליהם 'אל שאול', שלא נספד כהלכה: **(יג) ויאספו את עצמות.** שבעה המוקעין: **(יד) כל אשר צוה המלך.** להספיד עליהם בכל ערי ישראל:

מצודת דוד

(ח) בני מיכל. הנה מיכל לא ילדה, אף לא היתה נשאת לעדריאל כי אם מירב אחותה, והיא ילדתם, ומיכל אחותה גדלתם, ובעבור זה נקראו על שמה (סנהדרין יט ב): **(ט) בהר.** אשר בגבעת שאול: **לפני ה'.** ברשותו, כי העבירום לפני הארון ונלכדו, כן אמרו רבותינו ז"ל (יבמות עט א): **ויפלו.** הומתו כאחד: **בראשונים.** בימים הראשונים מימי הקציר,

מצודת ציון

(ט) ויוקיעום. ותלאום: **שבעתים.** מלשון שבע: **(י) השק.** יריעה עבה: **הצור.** הסלע: **נתך.** נשפך, כמו (שמות ט לג): ומטר לא נתך ארצה: **לנוח.** רוצה לומר להתעכב: **(יב) בעלי.** אדוני: **(יג) המוקעים.** התלואים: **(יד) בצלע.** שם מקום: **ויעתר.** ענין רצוי, כמו (בראשית כה כא): ויעתר לו ה':

וחוזר ומפרש, בתחלת קציר השעורים, שהם נקצרים ראשון לכל קציר: **(י) ותטהו לה.** נטתה ופרשה לעצמה את השק לשבת תחתיו, לשמור התלוים מן החיות והעופות: **הצור.** הוא ההר שנתלו בו: **עד נתך מים.** שמרה אותם מעת נתלו, עד נתך המים עליהם, כי אז הורידום, ובהשגחת המקום ירד גשם מעט, למען יורידום, ולמען דעת אשר בעון אביהם היתה עצירת הגשמים, בראותם אשר לאחר שנעשה משפט, התחילו הגשמים לרדת: **ולא נתנה.** בעוד שהיו תלוים: **(יב) וילך דוד.** כשמוע החסד שעשתה רצפה עם המתים, ואשר עדיין קיימים הם, ולא נאכלו מן החיות והעופות, לזה התעורר אף הוא לעשות חסד עמהם, לקברם עם עצמות שאול ויהונתן: **ויקח את עצמות שאול.** על כי נאמר לו 'אל שאול', שלא נספד כראוי כי נקבר בהחבא, לזאת לקח עצמותיו לקברו שנית בקבר אביו, ולהספידו כראוי: **מרחוב.** ובסוף שמואל א נאמר: מחומת, כי החומה פנתה להרחוב: **(יג) ויעל משם.** דוד העלה מיבש גלעד את עצמות וגו': **המוקעים.** אשר נתלו בגבעת שאול: **(יד) ויקברו את עצמות שאול.** עצמות המוקעים, קבר עם עצמות שאול וגו': **כל אשר צוה.** להספידו כראוי לפי כבודו, ודוד עצמו הספידו מאז, כמו שכתוב (לעיל א יז): ויקונן דוד וגו' על שאול: **אחרי כן.** אחר שעשה משפט הגבעונים, ואחר אשר הספידו לשאול כראוי, נתרצה להם המקום, וירד הגשם די ספוקם: **(טו) ותהי עוד וגו'.** רוצה לומר: לבד המלחמה שנזכר למעלה, שנלחמו ישראל אלו באלו בדבר אבשלום, היה עוד מלחמה, לפלשתים עם ישראל: **ויעף דוד.** נתייגע ונחלש:

תהלים מה ד־ט

מה. ד חֲגוֹר־חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדְךָ וְהַדָּרֶךָ: ה וַהֲדָרְךָ | צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־צֶדֶק וְתוֹרְךָ
נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ: ו חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ: ז כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט
מִישֹׁר שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ: ח אָהַבְתָּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן | מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶיךָ:
ט מֹר־וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ מִן־הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ:

רש"י

(ד) חגור חרבך על ירך. להלחם מלחמתה של תורה והוא הודך והוא הדרך: **(ה) על דבר אמת.** להורות כדת ולהתנהג בענות צדק: **ותורך.** התורה ודבר האמת שתעסוק בו היא תורה אותך טכסיסי המלחמה לעשות ימינך נוראות לפי שהזכיר תלמוד תורה בלשון מלחמה נופל בו ל׳ ימין המיומנת להלחם, (כלומר הסדר להלחם ביד ימין): **(ו) חציך שנונים.** בלב אויבי המלך שנונים אגיישוץ בלע״ז, והרי זה מקרא מסורס מצינו שהתלמידים קרוים חצים שנאמר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים (לקמן קכ״ז) ותלמידי חכמים (המזויינים) בהלכה קרוים אויבים זה לזה לפי שעה שנאמר לא יבושו כי ידברו את אויבי׳ בשער (שם): **עמים תחתיך יפלו.** בשכר התורה יפלו העובדי גלולים תחתיהם של ישראל: **(ז) כסאך אלהים.** כסאך שר ושופט לעולם ועד כענין שנאמר נתתיך אלהים לפרעה (שמות ו׳) ולמה בשביל ששבט מישור שבט מלכותך שמשפטיך אמת וראוי אתה למלוך: **(ח) משחך וגו׳ שמן ששון.** כל לשון גדולה נופל עליה ל׳ משיחת שמן כדת המלכים: **(ט) מר ואהלות קציעות.** קידה מתרגמינן קציעתא: **כל בגדותיך.** כל בגדיך מריחים כריח בשמים, ומדרשו כל בגדותיך וסרחוניך מתכפרים ומריחים ריח ערב: **מן היכלי שן מני שמחוך.** יותר מהיכלי שן משובחים ההיכלות המתוקני׳ לך בגן עדן לשמחך בהם, שן איבוייר״א בלע״ז, מני שמחוך היכלות אשר מני הם שמחוך הנותנים שכרך:

מצודת דוד

(ד) חגור. וזאת (היא) הברכה אתה הגבור חגור חרבך על ירכך והיא הודך והדרך כי בה תנצח במלחמה: **(ה) והדרך.** ר״ל ההדר אשר יהיה בך במה שתצלח ותרכב בגבהי הממשלה זה יהיה לך בעבור האמת שעשית ובעבור שהיית עניו בצדק לא להתיהר: **ותורך.** לזה ימינך שלמד אותך לעשות מעשים נוראים ומבלי למוד ועזר מזולת: **(ו) חציך.** החצים אשר תשליך יהיו מחודדים ועי״ז יפלו אויביך תחתיך כי החצים ההם יפלו בלב אויבי המלך (ומלת יפלו מוסב למעלה ולמטה): **(ז) כסאך אלהים.** כסא המלוכה הנתון לך מאלהים יתקיים עולם ועד: **שבט.** בעבור כי ממשלת מלכותך היא ממשלת מישור כי תנהג את המלוכה בצדק ובמישור: **(ח) על כן.** בעבור כשרון מעשיך משחך אלהים למלך: **שמן ששון.** כאשר תהיה נמשח בשמן למלוך על העם יהיה עליך ששון מחבירך כי הכל יחפצו בך: **(ט) כל בגדותיך.** כולם יהיו מקוטרים במיני בושם כי כן דרך הגדולים לגמר בבושם להביא להם הריח: **מן היכלי שן.** מן השמחה והרחבת הדעת שיש למי שיושב בהיכלי שן מן השמחה ההיא יהיה לך מן הדברים אשר ישמחו אותך בהם ר״ל כל מיני שמחה שיהיה לך יהיה מעין השמחה שיש למי שיושב בהיכלי שן שהיא שמחה גדולה ומרובה:

מצודת ציון

(ה) על דבר. בעבור: **ותורך.** ותלמדך: **(ו) שנונים.** חדודים כמו אם שנותי ברק חרבי (דברים ל״ב): **(ז) שבט.** המושל יקרא שבט כי בידו שבט המוסר וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט): **(ט) מור ואהלות קציעות.** שמות מיני בושם: **בגדותיך.** מלשון בגד: **שן.** שן הפיל: **מני.** כמו מן והיו״ד נוספת:

יהל אור

ד חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך. פירש״י דקאי על מלחמתה של תורה. ובשבת פ״ו דס״ג א׳ חגור חרבך על ירך גבור האי בדברי תורה כתיב ופירש״י הוי זהיר לחזור על משנתך שתהא מזומנת לך בשעת הדין להביא ראיה כחרב על ירך גבור. ועמ״ש ע״פ רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם ושם סעי׳ א׳ בשם המד״ר פ׳ בראשית ס״פ כ״א דחרב פיפיות היינו תורה כו׳. ופי׳ על ירך י״ל ע״ד מארז״ל ספ״ד דסוכה מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר ע״ד והצנע לכת עם ה׳ אלקיך ובפרק שנו חכמים שנינו והוה צנוע וארך רוח כו׳ וע״ש במדרש שמואל פירוש אחד לפי שארז״ל שם ומגלין לו רזי תורה ובזה צריך הצניעות שלא לדורשם ברבים וע׳ בזח״ג נשא קכ״ח א׳ גבי ונאמן רוח מכסה דבר. ולית עלמא מתקיימא אלא ברזא. רזא הוא יסוד שהוא סוד ה׳ ליראיו סוד דוקא. וכמו היחוד צ״ל בצניעות כך המשכת היסוד. גם כמו לוחות ראשונות שניתנו בקולי קולות שלטה בהם עין הרע ע׳ בלק״ת בד״ה האזינו השמים דרוש הראשון פ״ד. וע׳ בלק״ת בשה״ש בד״ה ששים המה מלכות דרוש השני איך ע״י עסק התורה נמשך יחוד העליון קול דודי הנה זה בא ולכן המשילו אותו לירך מה ירך בסתר שה״ס היחוד ופרשת כנפיך כו׳. כמ״ש בזח״ב פקודי דרנ״ח ע״א דברייתות נקראו ירכין שהם לבר מגופא. וע׳ בלק״ת בשה״ש בד״ה ששים המה מלכות דרוש השני פ״ג בענין ושמונים פלגשים אלו ברייתות ובד״ה מה יפו פעמיך בנעלים פ״ד בענין חמוקי ירכיך כמו חלאים. דשם פי׳ ג״כ על הצדקה ואתיא שפיר מ״ש בזבולון וירכבו על צידון כי זבולון הי׳ עושה צדקה עם יששכר. וע׳ זח״א ויחי דף ר״מ ע״ב ודף רמ״א ע״ב. ירושלמי פ״ו דשבת ה״ד:

ח עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עַל הַצִּבּוּר, מַתְרִיעִין עָלֶיהָ; חוּץ מֵרֹב גְּשָׁמִים. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לוֹ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים. אָמַר לָהֶם: צְאוּ וְהַכְנִיסוּ תַּנּוּרֵי פְסָחִים, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִמּוֹקוּ. הִתְפַּלֵּל, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. מֶה עָשָׂה? עָג עוּגָה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְּנֵיהֶם עָלַי, שֶׁאֲנִי כְּבֶן בַּיִת לְפָנֶיךָ. נִשְׁבַּע אֲנִי בִּשְׁמְךָ הַגָּדוֹל, שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן, עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. הִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין. אָמַר: לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גִּשְׁמֵי בוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת. הִתְחִילוּ לֵירֵד בְּזַעַף. אָמַר: לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גִּשְׁמֵי רָצוֹן, בְּרָכָה וּנְדָבָה. יָרְדוּ כִּתְקָנָן, עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ: כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּלְכוּ לָהֶן. אָמַר לָהֶן: צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵית אֶבֶן הַטּוֹעִים. שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח: אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזֵרְנִי עָלֶיךָ נִדּוּי. אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ, כְּבֵן שֶׁהוּא מִתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ. וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כג, כה): "יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ".

ט הָיוּ מִתְעַנִּין וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה — לֹא יַשְׁלִימוּ, לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה — יַשְׁלִימוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קֹדֶם חֲצוֹת — לֹא יַשְׁלִימוּ, לְאַחַר חֲצוֹת — יַשְׁלִימוּ. מַעֲשֶׂה שֶׁגָּזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוּד וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם חֲצוֹת. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן: צְאוּ וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ וַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב. וְיָצְאוּ וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְעָשׂוּ יוֹם טוֹב, וּבָאוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם וְקָרְאוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל.

פירוש ברטנורא

ח חוץ מרוב גשמים. לא שירדו הרבה כל כך שמקלקלין את התבואה, אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להן עוד והן לטורח על בני אדם: **תנורי פסחים.** של חרס הם ומטלטלין ממקום למקום: **שלא ימוקו.** בגשמים: **עג עוגה.** רשם בקרקע רושם עגול כעין עוגה: **גשמי בורות.** גשמים בשופע למלאות בורות: **אם נמחית.** אם כולה מכוסה במים: **אבן טועים.** אבן היתה בירושלים שכל מי שמוצא מציאה היה עומד עליה ומכריז מציאה מצאתי, ובאין בעליה ונותנין סימניה ונוטלין אותה. ואותה אבן נקראת אבן טועים. ומצאתי כתוב שהיתה גבוהה מאד ולא היה אפשר שתתכסה בגשמים אא"כ בא מבול לעולם: **לנדות.** שמנדין על כבוד הרב: **מתחטא.** מתגעגע:

ט רבי אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו. והלכה כרבי אליעזר: **צאו אכלו ושתו.** ולא אמר להן קראו הלל הגדול תחלה, שאין קורין הלל הגדול אלא בכרם מלאה ונפש שבעה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָּבֹא עַל הַצִּבּוּר – כלומר שתבוא על הציבור, ונקטה המשנה "שלא תבוא" לשון נקיה, **מַתְרִיעִין עָלֶיהָ** – מתענים ותוקעים בשופר, **חוּץ מֵרֹב גְּשָׁמִים** – שיורדים גשמים יותר מן הצורך, אף על פי שבני אדם סובלים מהם, מכל מקום אין מתריעים עליהם, לפי שהגשמים בכללם הם ברכה וטובה לאדם, ואין מתפללים על רוב טובה. **מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לוֹ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים. אָמַר לָהֶם: צְאוּ וְהַכְנִיסוּ תַּנּוּרֵי פְסָחִים** – שהיו עומדים בחצרות, וצולים בהם את קרבנות הפסח; וכיון שהיו של חרס, אמר שיכניסום לבית, **בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִמּוֹקוּ** – שלא יתמסמסו בגשמים, שבטוח היה שירדו גשמים סמוך לתפילתו (המאירי). **הִתְפַּלֵּל, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. מֶה עָשָׂה? עָג עוּגָה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ** – עשה עיגול בקרקע ועמד בתוכו, **וְאָמַר לְפָנָיו** – לפני הקב"ה: **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְּנֵיהֶם עָלַי, שֶׁאֲנִי כְּבֶן בַּיִת לְפָנֶיךָ. נִשְׁבַּע אֲנִי בִּשְׁמְךָ הַגָּדוֹל, שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן, עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. הִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין** – לרדת טפות טפות. **אָמַר** – חוני המעגל: **לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גִּשְׁמֵי בוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת** – גשמים מרובים שיהא בהם כדי למלא את הבורות. **הִתְחִילוּ לֵירֵד בְּזַעַף** – בסער, **אָמַר** – חוני המעגל: **לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גִּשְׁמֵי רָצוֹן, בְּרָכָה וּנְדָבָה. יָרְדוּ כִּתְקָנָן, עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלַיִם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים** – שהמקומות הנמוכים נשטפו מרוב הגשמים, ועלו להר הבית שהוא גבוה. **בָּאוּ וְאָמְרוּ לוֹ: כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּלְכוּ לָהֶן** – שיפסיקו הגשמים. **אָמַר לָהֶן: צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵית אֶבֶן הַטּוֹעִים** – אבן גבוהה מאד היתה בירושלים, שכל מי שהיה מוצא מציאה היה עומד עליה ומכריז: "מציאה מצאתי", ובאים בעליה ונותנים סימניה ונוטלים אותה, ואותה אבן היתה נקראת "אבן הטועים" (שהטועים ומחפשים אבידתם היו באים לאבן זו). ויש גורסים: "אבן הטוען" (שטוענים שם בענין האבידות). ואמר חוני המעגל דרך גוזמא, שכל זמן שלא נמחתה אבן הטועים לא יתפללו שיפסיקו הגשמים; ויש מפרשים על פי הירושלמי, שאמר להם חוני המעגל: כשם שאי אפשר לאבן שתימחה כך אי אפשר להתפלל על רוב הטובה (הר"ן); וכן מובא בגמרא: אמר להם: "כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה. אף על פי כן הביאו לי פר הודאה!" הביאו לו פר הודאה, סמך שתי ידיו עליו, ואמר לפניו: "רבונו של עולם, עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינם יכולים לעמוד לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות... יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריווח בעולם". מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה... **שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח** – לחוני המעגל: **אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזֵרְנִי עָלֶיךָ נִדּוּי** – שמנדים על כבוד הרב, והוא הטיח דברים ואמר "לא כך שאלתי" (רש"י). ויש מפרשים, לפי שאין ראוי לצדיק להחזיק עצמו כל כך בטוח בתפילתו שיהא מדבר דרך גזירות (המאירי), **אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם** – מתפנק לפני הקב"ה, **וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ, כְּבֵן שֶׁהוּא מִתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ. וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: "יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ"**.

באור משנה ט

הָיוּ מִתְעַנִּין – על הגשמים, **וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים** – ביום התענית – **קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, לֹא יַשְׁלִימוּ** – את התענית, שעדיין לא חלה עליהם התענית כשירדו הגשמים (רש"י), **לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה** – ואם ירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה, **יַשְׁלִימוּ** – את התענית. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קֹדֶם חֲצוֹת** – אם ירדו להם גשמים לפני חצות היום, **לֹא יַשְׁלִימוּ** – ששעת חצות זמן אכילה הוא לרוב בני אדם, וכיון שירדו לפני חצות עדיין לא חלה עליהם התענית (רש"י; המאירי), **לְאַחַר חֲצוֹת** – ואם ירדו להם גשמים לאחר חצות היום, **יַשְׁלִימוּ** – את התענית. ובירושלמי מבואר הטעם "הואיל ועבר רובו של יום בקדושה". והלכה כרבי אליעזר (רמב"ם הל' תעניות א, טז). **מַעֲשֶׂה שֶׁגָּזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוּד** – על הגשמים, **וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קֹדֶם חֲצוֹת** –

פרק רביעי

א בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם, בַּשַּׁחֲרִית בַּמּוּסָף וּבַמִּנְחָה וּבִנְעִילַת שְׁעָרִים — בַּתַּעֲנִיּוֹת וּבַמַּעֲמָדוֹת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

ב אֵלּוּ הֵן הַמַּעֲמָדוֹת? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח, ב): "צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי"; וְכִי הֵיאָךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב, וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת; עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרְאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם; וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, מִתְכַּנְּסִין לְעָרֵיהֶן וְקוֹרְאִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית.

פירוש ברטנורא

ד א בשלשה פרקים בשנה וכו'. הכי קאמר, בשלשה פרקים שהם תעניות ומעמדות ויוה"כ דמסיק בתר הכי, כהנים נושאין את כפיהם בכל תפלה, דהיינו שחרית מנחה ונעילה. ויש יום אחד באלו הפרקים שנושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום, והוא יוה"כ, שיש בו תפלת מוסף. ומתניתין ר' מאיר היא, דאמר יש נשיאות כפים במנחה בתעניות ובמעמדות, דכל יומא טעמא מאי אין נשיאות כפים במנחה משום שכרות, והאידנא ליכא שכרות. ור' יוסי פליג עליה ואמר דגזרינן מנחה של תענית אטו מנחה דכל יומא. והלכה כרבי יוסי בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים דאית בהו תפלת נעילה, אבל בתעניות שאין מתפללין בהן נעילה פרשי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא, כיון דסמוך לשקיעת החמה מצלי לה, כתפלת נעילה דמיא, ומנחתא כהאי ליתא בכל יומא, הלכך לא גזרו בה: **בתעניות ובמעמדות.** הכי קאמר ואלו הן שלשה פרקים, תעניות ומעמדות ויוה"כ: **ומעמדות.** אנשי מעמד היו מתענים ארבעה ימים בשבוע:

ב אלו הן מעמדות. מה טעם קאמר, מה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וגו': **על כל משמר ומשמר היה מעמד.** מקצת שבטי ישראל חלוקים לכ"ד חלקים, שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר: **וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהם.** אותם שהיו

משניות מבוארות – קהתי

ביום התענית, **אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן** — שהיה יושב בלוד: **צְאוּ וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ וַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב. וְיָצְאוּ וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְעָשׂוּ יוֹם טוֹב, וּבָאוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם** — לבית הכנסת, **וְקָרְאוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל** — מזמור "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו; הודו לא־להי האל־להים כי לעולם חסדו" (תהלים קלו), משום שכתוב בו: "נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו". בגמרא מבואר הטעם, שלא קראו קודם האכילה, לפי שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה ובכרס מלאה.

יש סוברים, שהוא הדין בתענית על צרות אחרות, שאם עברו קודם חצות לא ישלימו. ברם, אין דין זה נוהג אלא בתעניות של ציבור, שאין מטריחים את הציבור אלא כפי הצורך בלבד, אבל היחיד שהיה מתענה על צרה, אף על פי שעברה קודם חצות, הרי זה משלים תעניתו (רמב"ם הל' תעניות א, טו–טז; הר"ן).

ויש חולקים וסוברים, שאין הבדל בין יחיד לציבור, ומכל מקום אין דין זה נוהג לדעתם אלא בתענית על הגשמים, אבל על צרות אחרות, אף על פי שעברו קודם חצות, משלימים את התענית, שאין לך צרה שאדם יכול להיות בטוח שעברה לגמרי אלא צרת גשמים, שהיא לשעתה (הראב"ד).

באור משנה א

משנתנו באה ללמד דין נשיאת כפים בתענית, שכן בכל יום אין הכהנים נושאים את כפיהם אלא בתפילת שמונה עשרה של שחרית, בסיום ברכת "מודים"; ואמנם בימים שיש בהם תפילת מוסף, נושאים הכהנים את כפיהם גם בתפילת שחרית וגם בתפילת מוסף. אבל במנחה אין נשיאת כפים, גזירה שמא שתו הכהנים יין ושיכור אסור בנשיאת כפים, כמו שאמרו בגמרא (תענית כו, ב): "למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר? לומר, מה נזיר אסור ביין, אף כהן מברך אסור ביין". — משנתנו באה ללמד, שביום תענית נושאים הכהנים את כפיהם אף במנחה, הואיל ואין חשש לשיכרות. כן באה המשנה ללמד, שבימים שמתפללים תפילת נעילה נושאים הכהנים את כפיהם גם בתפילה זו. ואימתי היא תפילת נעילה? בירושלמי מבואר: בזמן נעילת שערי ההיכל במקדש; ויש אומרים: בנעילת שערי שמים, שנועלין אותם לעת ערב בגמר התפילה (רש"י). והרמב"ם כותב (הל' תפילה א, ז): "כן תיקנו תפילה אחר תפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחינה ובקשה מפני התענית, וזו היא התפילה הנקראת תפילת נעילה, כלומר: נגנלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה".

בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן — מברכים את העם בנשיאת כפים, **אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם,** והיינו **בַּשַּׁחֲרִית בַּמּוּסָף וּבַמִּנְחָה וּבִנְעִילַת שְׁעָרִים** — בתפילה שמתפללים בזמן נעילת שערים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ומכאן נקראת היא תפילת "נעילה". ואלו הם שלשת הפרקים: **בַּתַּעֲנִיּוֹת** — של ציבור, **וּבַמַּעֲמָדוֹת** — בתפילות של אנשי המעמד, כמבואר במשנה הבאה, **וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים** — מלשון המשנה משמע שבשלשת הפרקים הללו היו ארבע התפילות — שחרית ומוסף ומנחה ונעילה, והכהנים היו נושאים את כפיהם בכל תפילה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (הל' כלי המקדש ו, ד), וכן משמע בירושלמי (ועיין "תוספות יום טוב" להלן ד, ד).

אבל בגמרא שואלים על משנתנו: תעניות ומעמדות — היש בהן מוסף? ומכאן מבארים משנתנו בדרך של "חסורי מחסרא": בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין (**היינו שחרית ומנחה ונעילה** — רש"י), **ויש מהן** ארבע פעמים ביום – בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילת שערים (**היינו ביום הכיפורים**). **ואלו הן שלשת הפרקים:** בתעניות ובמעמדות וביום הכיפורים.

משנתנו היא לדעת רבי מאיר, הסובר שבתענית נושאים הכהנים את כפיהם אף במנחה, מאחר שאין חוששים לשיכרות, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. אבל אין הלכה כן אלא כרבי יוסי הסובר שאפילו ביום תענית אין נשיאת כפים במנחה, שגוזרים במנחת תענית מפני המנחה של כל יום. "במה דברים אמורים? בתעניות שמתפללים בהן מנחה ונעילה, כגון צום כיפור ותענית ציבור, אבל תענית שאין בה נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל ותפילת מנחה שלהן סמוך לשקיעת החמה, הרי נראית כנעילה, ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, לפיכך יש בה נשיאת כפיים" (רמב"ם הל' תפילה יד, א–ב).

באור משנה ב

אגב המשנה הקודמת באה משנתנו לבאר ענין המעמדות.

אֵלּוּ הֵן הַמַּעֲמָדוֹת — מה הן המעמדות? ומה טעם הותקנו? **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** — בפרשת קרבנות התמיד: **"צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי...** תשמרו להקריב לי במועדו" — ומכאן שכל ישראל מצווים על הקרבת קרבן התמיד כל יום; **וְכִי הֵיאָךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב, וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו** — כלומר שמצווה על כל מי שמביא קרבן לעמוד בעזרה בשעת הקרבת קרבנו, אבל בקרבן ציבור, כקרבן תמיד או קרבן מוסף, הרי אי אפשר שיהיו כל ישראל עומדים בעזרה בשעת הקרבתו? לשם כך **הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים** — שמואל ודוד (רש"י), **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת** — כלומר שחילקו את הכהנים ואת הלויים לעשרים וארבעה משמרות כהונה ולעשרים וארבעה משמרות לווייה, וכן חילקו את הישראלים לעשרים וארבעה מעמדות; **עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרְאֵלִים** — היינו כהנים בעבודתם, ולויים בשירם ובזמרם, וישראלים במעמדם, שכל שבוע היה עובד במקדש משמר אחר של כהנים ולויים, וכן מעמד אחר של ישראלים היה עומד בעזרה כשליחי כל ישראל בשעת הקרבת קרבנות הציבור. **הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת** — לירושלים, **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם** — ויש גורסים: כהניו ולוייו, היינו כל הכהנים וכל הלויים של אותו

ג וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בַּשָּׁבוּעַ, מִיּוֹם שֵׁנִי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי. וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין עֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת; וְלֹא בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמְּנוּחָה וָעֹנֶג לִיגִיעָה וְתַעֲנִית וָיָמוּתוּ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן — "בְּרֵאשִׁית" וְ"יְהִי רָקִיעַ". בַּשֵּׁנִי — "יְהִי רָקִיעַ" וְ"יִקָּווּ הַמַּיִם". בַּשְּׁלִישִׁי — "יִקָּווּ הַמַּיִם" וְ"יְהִי מְאֹרֹת". בָּרְבִיעִי — "יְהִי מְאֹרֹת" וְ"יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם". בַּחֲמִישִׁי — "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם" וְ"תּוֹצֵא הָאָרֶץ". בַּשִּׁשִּׁי — "תּוֹצֵא הָאָרֶץ", "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם". פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה — קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְהַקְּטַנָּה — בְּיָחִיד; בַּשַּׁחֲרִית וּבַמּוּסָף. וּבַמִּנְחָה נִכְנָסִין וְקוֹרִין עַל פִּיהֶן, כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע. עֶרֶב שַׁבָּת בַּמִּנְחָה לֹא הָיוּ נִכְנָסִין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

ד כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל — אֵין בּוֹ מַעֲמָד בַּשַּׁחֲרִית; קָרְבַּן מוּסָף — אֵין בּוֹ בַּנְּעִילָה; קָרְבַּן עֵצִים — אֵין בּוֹ בַּמִּנְחָה;

פירוש ברטנורא

רחוקים מירושלים ולא היו יכולים לעלות לעמוד על הקרבן במשמר שלהן, מתכנסים בבתי כנסיות בעריהן ומתענים ומתפללים וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית להודיע שהעולם עומד על העבודה שעושים במקדש:

ג ולא היו מתענין בע"ש מפני כבוד השבת. ואין צ"ל בשבת עצמה, ולא ביום א' מפני שהוא שלישי ליצירה, שבע"ש נברא אדם, ויום שלישי ליצירתו חלוש טפי דכתיב (בראשית ל"ד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. אי נמי מפני שבשבת נתנה בו נשמה יתירה ולמוצאי שבת ניטלת ממנו, ואם היו מתענים ביום ראשון היו מסתכנים. ובכל יום היו אנשי מעמד מתפללין תפלת נעילה: **פרשה גדולה קורין אותה בשנים.** בפרשת בראשית לאחר שקרא הראשון ג' פסוקים חוזר השני וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים פרשת בראשית, והשלישי קורא יהי רקיע. בשני ראשון קורא יהי רקיע, ושנים קוראים יקוו המים, וכן כולם: **בשחרית ובמוסף כו'.** הכא מיירי בכל שאר מעמדות שהיו חוץ לירושלים שהן היו קוראין במעשה בראשית כמשפטן אפילו ביום שיש בו קרבן מוסף דהא אינהו לא טרידי. אבל המעמדות שבירושלים, ביום שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין במוסף במעשה בראשית כדתנן לקמן קרבן מוסף אין בו במנחה, והשתא קרבן מוסף מעמד דמנחה דלאו דידיה דחי, מעמד דידיה לא כל שכן. בשחרית ובמוסף ובמנחה כו'. הכי קאמר בשחרית ובמוסף הוא דמביאין ספר תורה וקורין פרשה גדולה בשנים וקטנה ביחיד, אבל במנחה אין מביאין ספר תורה מפני טורח התענית אלא קורין על פה: **ע"ש במנחה לא היו נכנסים.** לבית הכנסת ולא היו קורין כלל, לפי שהיו טרודים לתקן צרכי שבת:

ד יום שיש בו הלל. כגון ימי חנוכה שיש בהם הלל ואין בהם מוסף. אותן שבירושלים לא היו קורין שום פרשה בשחרית, לפי שאין להם פנאי לעשות מעמדם

משניות מבוארות – קהתי

משמר, **עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם** – כמו שבארנו לעיל; כהנים לעבודתם ולויים לשירם ולזמרם, **וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר** – של אותו שבוע, היינו כל אלה שלא עלו לירושלים למעמד, שכן המשמר של ישראל לא היו עולים כולם לירושלים, אלא מקצתם, אנשי המעמד, ואילו הנשארים היו **מִתְכַּנְּסִין לְעָרֵיהֶן** – ויש גורסים: בעריהן, כלומר שהיו מתאספים בבתי כנסיות בעריהם ומרבים בתפילה שיתקבלו קרבנות ישראל ברצון, **וְקוֹרְאִין** – יום יום בתורה, **בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית** – להודיע על הקשר שבין העבודה במקדש וקיום העולם, כמו שאמרו (תענית כז, ב): "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ". שכל זמן שעבודת בית המקדש קיימת העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדים בזמנם. הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "כל מי שהיה מאנשי אותו מעמד קרוב לירושלים, היה נמצא במקדש בשעת הקרבת הקרבן עם הכהנים והלויים שבאותו משמר, ומי שהיה רחוק מירושלים, היו מתכנסים בבתי כנסיות שלהם ומתפללים וקוראים במעשה בראשית" (וכן מפרש גם הרב מברטנורא). ברם, (לדעת רוב המפרשים), גם אנשי המעמד שבירושלים היו מרבים יום יום בתפילה וקוראים במעשה בראשית.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד, כיצד היו נוהגים אנשי המעמד.

וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בַּשָּׁבוּעַ, מִיּוֹם שֵׁנִי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי – כל יום עד הערב, **וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין עֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת** – שלא ייכנסו לשבת כשהם רעבים, **וְלֹא בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמְּנוּחָה וָעֹנֶג, לִיגִיעָה וְתַעֲנִית וָיָמוּתוּ** – במשנה שבירושלמי אין גורסים כל אותה פיסקה, מן "ואנשי מעמד" עד "וימותו". ומכאן ואילך מבארת משנתנו כיצד היו קוראים כל יום במעשה בראשית. **בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן** – היו קוראים: **"בְּרֵאשִׁית" וְ"יְהִי רָקִיעַ"** – היינו שתי הפרשיות הראשונות, מפסוק א' עד ח', **בַּשֵּׁנִי** – ביום השני: **"יְהִי רָקִיעַ" וְ"יִקָּווּ הַמַּיִם"** שחוזר על הפרשה השנייה ומוסיף לקרוא את הפרשה השלישית, מפסוק ו' עד י"ג; **בַּשְּׁלִישִׁי: "יִקָּווּ הַמַּיִם" וְ"יְהִי מְאֹרֹת"** – מפסוק ט' עד י"ט; **בָּרְבִיעִי: "יְהִי מְאֹרֹת" וְ"יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם"** – מפסוק י"ד עד כ"ג; **בַּחֲמִישִׁי: "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם" וְ"תּוֹצֵא הָאָרֶץ"** – מפסוק כ' עד ל"א; **בַּשִּׁשִּׁי: "תּוֹצֵא הָאָרֶץ"** – מפסוק כ"ד עד ל"א, **"וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם"** – פרק ב' פסוקים א'-ג'. **פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה** – שיש בה יותר משלשה פסוקים, **קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם** – בשני אנשים, **וְהַקְּטַנָּה** – פרשה קטנה, **בְּיָחִיד** – כלומר ששלושה אנשים עולים לקרוא בתורה כל יום (כהן, לוי וישראל), והלכה היא שאין אדם קורא פחות משלשה פסוקים, ולכן בפרשה הראשונה שיש בה חמשה פסוקים, ראשון קורא שלשה פסוקים הראשונים, השני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים את הפרשה, והשלישי קורא פרשת "יהי רקיע" שהיא שלשה פסוקים. ביום השני ראשון קורא פרשת "יהי רקיע", ושני ושלישי קוראים פרשת "יקוו המים", וכן כולם; **בַּשַּׁחֲרִית וּבַמּוּסָף** – כלומר קריאה זו מתוך ספר תורה היתה בתפילת שחרית, וכן במוסף אם אירע בהם יום שיש בו קרבן מוסף. **וּבַמִּנְחָה** – אבל במנחה אין מביאין ספר תורה, מפני טורח התענית, אלא **נִכְנָסִין** – לבית הכנסת, **וְקוֹרִין עַל פִּיהֶן** – וקוראים את קריאת היום בעל פה, **כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע** – כדרך שקוראים את פרשת "שמע" על פה. **עֶרֶב שַׁבָּת בַּמִּנְחָה לֹא הָיוּ נִכְנָסִין** – לבית הכנסת, לא לתפילה ולא לקריאה, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת** – כדי שיוכלו לעסוק בהכנת צרכי השבת.

באור משנה ד

כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל – שקוראים בו הלל (תהלים קיג-קיח), ואין בו קרבן מוסף, כגון בחנוכה, **אֵין בּוֹ מַעֲמָד בַּשַּׁחֲרִית** – כלומר אין אנשי המעמד אומרים בו תחינות ואין קוראים בו במעשה בראשית בתפילת שחרית, שקריאת ההלל דוחה את המעמד של שחרית. "מעמד" היינו עמידתם לתפילה ולתחינה ולקריאה בתורה (עיין רמב"ם הל' כלי המקדש ו, ה). **קָרְבַּן מוּסָף** – יום שיש בו קרבן מוסף, כגון ראש חודש, **אֵין בּוֹ בַּנְּעִילָה** – אין בו מעמד אפילו בתפילת נעילה, כמו שבארנו לעיל, וכל שכן שאין בו מעמד במוסף עצמו ובמנחה, שקרבן המוסף דוחה את המעמד של התפילות הללו. רוב המפרשים מבארים, שמשנתנו עוסקת באנשי המעמד שבירושלים, שלא היה להם פנאי לעשות מעמדם (לומר תחינות ולקרוא במעשה בראשית) מפני ההלל ומפני קרבן המוסף,

דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי: כָּךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה: קָרְבַּן מוּסָף — אֵין בּוֹ בַּמִּנְחָה; קָרְבַּן עֲצִים — אֵין בּוֹ בַּנְּעִילָה. חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּבֶן עַזַּאי.

ה זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם — תִּשְׁעָה: בְּאֶחָד בְּנִיסָן — בְּנֵי אָרַח בֶּן יְהוּדָה; בְּעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז — בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה; בַּחֲמִשָּׁה בְּאָב — בְּנֵי פַּרְעֹשׁ בֶּן יְהוּדָה; בְּשִׁבְעָה בּוֹ — בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב; בַּעֲשָׂרָה בּוֹ — בְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִין; בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ —בְּנֵי זַתּוּא בֶּן יְהוּדָה, וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁטָּעָה בְּשִׁבְטוֹ, וּבְנֵי גוֹנְבֵי עֵלִי, בְּנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת. בְּעֶשְׂרִים בּוֹ —

פירוש ברטנורא

שהחלל דוחה אותה: **קרבן מוסף.** ר"ח שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין שום פרשה בנעילה. וכ"ש שלא היו קורין פרשה במוסף עצמו ולא במנחה שהיא קודם נעילה, שקרבן מוסף היה דוחה אותם: **קרבן עצים אין בו מנחה.** כלומר יום שיש בו קרבן עצים כדלקמן ואין בו קרבן מוסף, דוחה מעמד של מנחה, אבל לא של נעילה: **כך היה ר' יהושע שונה.** קרבן עצים דוחה מעמד דנעילה, וכ"ש שדוחה מעמד דמנחה דקרבן עצי כהנים היה קרב קודם תמיד של בין הערבים, ואם דוחה מעמד של נעילה כ"ש שדוחה מעמד של מנחה הסמוך לו: **חזר ר"ע להיות שונה כדברי בן עזאי.** דקסבר קרבן מוסף מדברי תורה ודין הוא שלא ידחה אלא מעמד דמנחה, דליכא למיחש דלמא מדחי קרבן, דדברי תורה לא בעי חיזוק. אבל קרבן עצים כדברי סופרים דמי, ודין הוא דלדחי מעמד דמנחה ונעילה דבעי חיזוק כי היכי דלא לדחייה לקרבן עצים. ולא ידעתי לסוף דברי רמב"ם בפירוש משנה זו, כי מדבריו נראה שהיו אנשי מעמד מתפללין תפלה יתירה בכל יום בין שחרית למנחה והיא נקראת תפלת מוסף. ודבר זה לא מצאתיהו לא בבבלי ולא בירושלמי:

ה זמן עצי הכהנים והעם. כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם, והתנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם. וביום שמביאים העצים מביאים עמהם קרבן נדבה ועושים אותו היום יום טוב, וכן כתוב בספר עזרא (נחמיה ו') והגורלות הפלנו על קרבן העצים וגו' להביא לבית אלהינו בעתים מזומנים לשנה: **וכל מי שטעה שבטו.** ולא היה יודע עם מי ילך, ילך עם בני זתוא: **ובני גונבי עלי.** מפרש בגמרא שפעם אחת גזרו האויבים שמד על ישראל שלא יביאו בכורים למקדש והושיבו שומרים בדרכים על כך, ועמדו אנשים כשרים שבאותו הדור והביאו סלי בכורים וחפו אותם

משניות מבוארות – קהתי

אבל במשנה הקודמת מדובר בכל שאר אנשי המעמד שהיו בערי ארץ ישראל, חוץ לירושלים, ולכן שנינו שם שהיו קוראים במעשה בראשית אפילו בתפילת מוסף, ביום שיש בו קרבן מוסף. והוא הדין בשחרית אפילו ביום שיש בו הלל (רש"י; ברטנורא; "מלאכת שלמה" בשם ר' יהונתן). ויש סוברים, שלעניין יום שיש בו הלל אין הבדל בין אנשי המעמד שבירושלים לאלו שמחוצה לה, היינו שכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית לא בירושלים ולא בשאר הערים. ברם, יום שיש בו קרבן מוסף במקדש (או קרבן עצים כדלהלן), אין בו מעמד לאותם שבירושלים בלבד (הריטב"א; הרש"ש). ויש מפרשים, שדחיית המעמד מפני ההלל ומפני קרבן המוסף אין כוונתה אלא לגבי התפילות והתחינות שהיו מרבים בהן במעמדות, שביום שיש בו הלל אין אומרים תפילות אלו במוסף, במנחה ובנעילה, לא אנשי המעמד שבירושלים ולא אותם שבשאר ערי ארץ ישראל. אבל הקריאה במעשה בראשית לא נדחתה לעולם אף בירושלים (הראב"ד). אמנם שיטת הרמב"ם אחרת היא לגמרי, שלדעת הרמב"ם היו במעמדות שבכל יום ארבע תפילות: שחרית ומוסף ומנחה ונעילה (כפשוטה של משנה א' בפרקנו), כלומר שבין שחרית ומנחה היתה תפילה נוספת, ועל כך שנינו במשנה הקודמת, שהיו קוראים בתורה גם בשחרית וגם במוסף, היינו באותה תפילה נוספת שבכל יום. ואילו משנתנו באה להשמיע, שביום שמקריבים קרבן מוסף, אין בו מעמד במוסף ולא במנחה ולא בנעילה. **קָרְבַּן עֲצִים** – יום שיש בו קרבן עצים ואין בו קרבן מוסף, שכן היו משפחות בישראל שהיו מנדבות עצים למערכה בימים מסוימים בשנה, כמפורט במשנה הבאה, וביום הבאת העצים היו מביאות קרבן עולת נדבה הנקרא "קרבן העצים", ועושות להן אותו יום כיום טוב; ויש סוברים, שהעצים עצמם שהביאו הוא הנקרא "קרבן העצים" (הריטב"א; ועיין גמרא מנחות כ, ב; והרש"ש על משנתנו); ובאה המשנה ללמד, שביום שיש בו קרבן עצים, **אֵין בּוֹ בַּמִּנְחָה** – אין בו מעמד בתפילת המנחה, אבל יש בו מעמד בנעילה. **אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי** – לרבי עקיבא: **כָּךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה: קָרְבַּן מוּסָף** – ביום שיש בו קרבן מוסף, **אֵין בּוֹ בַּמִּנְחָה** – אין בו מעמד בתפילת המנחה, וכל שכן במוסף עצמו, אבל יש בו מעמד בתפילת נעילה; **קָרְבַּן עֲצִים** – ביום שיש בו קרבן עצים, **אֵין בּוֹ בַּנְּעִילָה** – אין בו מעמד אפילו בתפילת נעילה, וכל שכן שאין בו מעמד במנחה, שכן קרבן העצים היה סמוך למנחה קודם תמיד של בין הערבים. טעם ההפרש בין קרבן מוסף לקרבן עצים מבואר בגמרא, שקרבן מוסף הואיל והוא מן התורה ואינו צריך חיזוק, לפיכך אינו דוחה אלא מעמד של מנחה שסמוך לו, אבל קרבן עצים הואיל והוא מדברי סופרים, לפיכך עשו בו חיזוק, שדוחה אפילו מעמד של נעילה (רבנו גרשום; ברטנורא). ויש מפרשים, שקרבן עצים אינו דוחה מעמד של מנחה אלא של נעילה בלבד, ומבארים הטעם שבגמרא, שהואיל וקרבן מוסף הוא מן התורה הריהו דוחה מעמד של מנחה שהוא מן התורה, אבל קרבן עצים, שהוא מדברי סופרים, אינו דוחה אלא נעילה שהיא מדברי סופרים, אבל לא מנחה שהיא מן התורה (רש"י; תוספות). **חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּבֶן עַזַּאי** – חזר רבי עקיבא מדעתו וקיבל את דברי בן־עזאי.

באור משנה ה

בגמרא (תענית כח, א) מובאת ברייתא: "כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו (המשפחות המפורטות במשנתנו) והתנדבו משלהם. והתנו נביאים שביניהם, שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם, שנאמר (נחמיה י, לה): "והגורלות הפלנו על קרבן העצים והכהנים הלויים והעם להביא לבית א־להינו ככתוב בתורה". – משנתנו באה לפרט, שתשעה זמנים קבועים היו בשנה לשמונה משפחות להביא בהם עצים למערכת האש שעל המזבח. עצים אלו נקראים במשנתנו "עצי כהנים והעם".

זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם – הזמנים שבהם היו המשפחות דלהלן מביאים עצים למערכה, **תִּשְׁעָה** – זמנים קבועים הם: **בְּאֶחָד בְּנִיסָן** – היו מביאים, **בְּנֵי אָרַח בֶּן יְהוּדָה** – היינו משפחה מסויימת משבט יהודה (עזרא ב, ה; נחמיה ז, י); **בְּעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז, בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה** – ממשפחת דוד המלך (גמרא). **בַּחֲמִשָּׁה בְּאָב, בְּנֵי פַּרְעֹשׁ בֶּן יְהוּדָה** – משבט יהודה (עיין עזרא ב, ג; נחמיה ז, ח); **בְּשִׁבְעָה בּוֹ** – באב, **בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב** – ממשפחת יתרו (עיין ירמיה לה, ו); **בַּעֲשָׂרָה בּוֹ, בְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִין** – משפחה משבט בנימין (עיין עזרא ב, לה; נחמיה ז, לח); **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ, בְּנֵי זַתּוּא בֶּן יְהוּדָה** – משבט יהודה (עיין עזרא ב, ח; נחמיה ז, יג), **וְעִמָּהֶם** – הביאו, **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁטָּעָה בְּשִׁבְטוֹ** – שלא ידע מאיזה שבט הוא, **וּבְנֵי גוֹנְבֵי עֵלִי, בְּנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת** – בברייתא בגמרא מבואר: "מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות? אמרו: פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל... שלא יביאו ביכורים לירושלים, והושיבו פרוזדאות (שומרים) על הדרכים, כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל. מה עשו כשרים שבאותו הדור? הביאו סלי ביכורים וחיפום בקציעות (תאנים יבשות) ונטלום, ועלי (עץ שכותשים בו במכתשת) על כתפיהן. וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות אמרו להם: להיכן אתם הולכין?

בְּנֵי פַחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה; בְּעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל — בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה; בְּאֶחָד בְּטֵבֵת — שָׁבוּ בְּנֵי פַרְעֹשׁ שְׁנִיָּה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, שֶׁהָיָה בּוֹ הַלֵּל וְקָרְבַּן מוּסָף וְקָרְבַּן עֲצִים.

וְחֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁעָה בְּאָב. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבָטַל הַתָּמִיד, וְהָבְקְעָה הָעִיר, וְשָׂרַף אַפְּסְטֻמּוֹס אֶת הַתּוֹרָה, וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל. בְּתִשְׁעָה בְּאָב גְּזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה, וְנִלְכְּדָה בֶּתֵּר, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר. מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה.

פירוש ברטנורא

בקציעות דהיינו תאנים יבשים ונושאים על כתפם עלי, הוא עץ גדול עשוי כעין בוכנא שכותשים בו הדייסא והיו רגילין לכתוש בו הקציעות לעשות מהם עגולי דבילה, וכשהיו פוגעים בשומרים אומרים להם אנו הולכים לעשות שני עגולי דבילה במכתשת שלפנינו בעלי זה שעל כתפינו, וכך היו מביאין בכורים לירושלים. ועל שם כך נקראו בני גונבי עלי כלומר גונבי לב השומרים, בעלי שעל כתפם. ובני קוצעי קציעות על שם שחותכין עגולי הדבלה במקצועות. ואלו האנשים הכשרים עצמן עמדו פעם אחרת שגזרו שמד שלא להביא עצים למערכה, ותקנו סולמות והיו אומרים לשומרים ליטול שני גוזלות משובך זה שלפנינו בסולם זה שעל כתפינו אנו הולכים, ועל שם כך נקראו בני סלמאי הנתוצתי, שהיו נותצים הסולמות אחר שעברו מן השומרים, ומביאין מהן עצים למערכה. וכל אלו מביאין עצים עם בני זתוא: **שבו בני פרעוש שניה.** שלאחר שסיימו מטילין פייסות איזה באחרונה, כדכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים: **שהיה בו הלל.** לפי שאחד בטבת חל בחנוכה לעולם, ובחנוכה גומרים את ההלל. אבל הלל דר"ח שאין קריאת ההלל בו אלא מנהג בעלמא, לא דחי מעמד. ומהאי טעמא לא חשיב ר"ח ניסן דאית ביה נמי הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים:

ו בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות. שהרי בו' בסיון נתנו עשרת הדברות וב' בהשכמה עלה לקבל את שאר התורה ושהה שם מ' יום, נמצאו כלים בי"ז בתמוז, וכשירד שבר את הלוחות: **ובטל התמיד.** שלא היה שם כבשים להקריב, שבאה העיר במצור: **והעמיד צלם בהיכל.** פליגי בה אמוראי בירושלמי, חד אמר צלם של מנשה, ובבית ראשון מיירי. וחד אמר צלם של אפוסטמוס שהיה משרי היונים ובבית שני היה:

משניות מבוארות – קהתי

אומרים להם: לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו (הנמצאת במקום הסמוך) ובעלי שעל כתפינו. כיון שעברו מהם, עיטרום בסלים והביאום לירושלים". ועל שם כך נקראו "בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות" (שהיו גונבים לב השומרים בעלי שעל כתפם ובקציעות שחיפו בהן את הביכורים). כן מסופר עליהם, שפעם אחת גזרה המלכות גזירה שלא יביאו עצים למערכה, והושיבו פרוזדאות על הדרכים. מה עשו יראי החטא שבאותו דור? הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם והלכו להם. כיון שהגיעו אצלם אמרו להם (הפרוזדאות): להיכן אתם הולכים? אמרו להם: להביא גוזלות משובך שלפנינו ובסולמות שעל כתפינו. כיון שעברו מהם פירקום והעלום לירושלים. על שם כך קראו להם בני סלמאי הנתופתי. וכל אלה היו מביאים עצים עם בני זתוא בחמשה עשר באב. **בְּעֶשְׂרִים בּוֹ** – באב, **בְּנֵי פַחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה** – יש סוברים (בגמרא), שהם ממשפחת יואב בן צרויה (עיין עזרא ב, ו; נחמיה ז, לח); **בְּעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה** (עיין עזרא ב, טו; נחמיה ז, כ); **בְּאֶחָד בְּטֵבֵת, שָׁבוּ בְּנֵי פַרְעֹשׁ שְׁנִיָּה** – הביאו עצים פעם שנייה, לאחר שכבר הביאו בחמשה באב. **בְּאֶחָד בְּטֵבֵת** – שחנוכה חלה בו לעולם, **לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד** – בכלל, **שֶׁהָיָה בּוֹ הַלֵּל** – שהרי בחנוכה קוראים הלל שלם, והוא דוחה את המעמד של שחרית, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְקָרְבַּן מוּסָף** – של ראש חודש, **וְקָרְבַּן עֲצִים** – שהביאו בו בני פרעש, ושני הקרבנות הללו הרי דוחים את שאר המעמדות של מוסף, מנחה ונעילה. בגמרא מבואר, שדווקא הלל של חנוכה, שהוא תקנה גמורה, דוחה מעמד של שחרית, אבל הלל של ראש חודש, שאינו אלא מנהג, אינו דוחה מעמד. מכאן לא נקטה משנתנו אחד בניסן, שאף על פי שיש בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים, מכל מקום יש בו מעמד בשחרית.

באור משנה ו

לאחר ששנינו בפרקים הקודמים בענין התעניות על הגשמים וכן בענין התעניות שגוזרים בית דין מחמת צרות אחרות, כמו ששנינו בתחילת פרק ג', באה משנתנו ללמד על התעניות של שבעה עשר בתמוז ותשעה באב, ועל הפורענויות שארעו בהן.

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵרְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁעָה בְּאָב. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת – על ידי משה, מחמת חטא העגל, שכן בשבעה בסיון – לאחר מעמד הר סיני – עלה משה למרום לקבל את הלוחות, שנאמר (שמות כד, טז): "ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן", ונאמר (שם שם, יח): "ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר, ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה", היינו עשרים וארבעה יום של סיון וששה עשר יום של תמוז, נמצא שירד מן ההר בשבעה עשר בתמוז, וכתוב (שמות לב, יט): "ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל... וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר"; **וּבָטַל הַתָּמִיד** – בימי המצור על ירושלים בטל קרבן התמיד, לפי שלא היו להם כבשים להקריב. בגמרא מבואר, שקבלה היתה בידם שזה אירע בשבעה עשר בתמוז. ולפי הרמב"ם הכוונה היא בשעת המצור על הבית הראשון; **וְהָבְקְעָה הָעִיר** – ירושלים, בחורבן שני; אבל בחורבן ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז, כמו שכתוב (ירמיה נב, ו-ז): "בחודש הרביעי בתשעה לחודש... ותבקע העיר"; **וְשָׂרַף אַפְּסְטֻמּוֹס אֶת הַתּוֹרָה** – בגמרא מבואר, שקבלה היתה בידם בענין זה; **וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל** – היינו אותו אפוסטמוס, בימי הבית השני. ויש גורסים: והוועמד צלם בהיכל, ומפרשים שהכוונה היא לצלם של מנשה (ירושלמי). **בְּתִשְׁעָה בְּאָב: גְּזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ** – בגמרא מבואר, שכתוב (במדבר י, יא): "ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל משכן העדות" (היינו בכ' באייר); וכתוב (שם שם, לג): "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים" (היינו כ'–כ"ב באייר); וכתוב (שם שם, יח-כ): "ונתן ה' לכם בשר ואכלתם... עד חודש ימים", היינו עד כ"ב בסיון; וכתוב (שם יב, טו): "ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים", היינו עד עשרים ותשעה בסיון; ואחר כך נאמר (שם יג, ב): "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען", ושנו בברייתא: "בעשרים ותשעה בסיון שלח משה את המרגלים; וכתוב (שם שם, כה): "וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום", וקבלה היא שתמוז של אותה שנה היתה מעוברת, היינו בן שלושים יום, נמצא שארבעים היום כלו בח' באב (שני ימים של סיון, שלושים יום של תמוז, ושמונה ימים של אב הרי ארבעים); וכתוב (שם יד, א): "ותשא כל העדה ויתנו את קולם, ויבכו העם בלילה ההוא", היינו בליל תשעה באב, וזהו שאמרו (בגמרא): אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה: אתם בכיתם בכיה של חינם ואני קובע לכם בכיה לדורות". **וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה** – שכתוב (מלכים ב' כה, ח): "ובחודש החמישי בשבעה לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן... וישרוף את בית ה' ואת בית המלך", וכתוב (ירמיה נב, יב): "ובחודש החמישי בעשור לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר... בא נבוזראדן... וישרוף את בית ה' ואת בית המלך", ושנו בברייתא: "אי אפשר לומר בשבעה

ז שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אָסוּר מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס, וּבַחֲמִישִׁי מֻתָּרִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב – לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין, לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יְשַׁנֶּה. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בִּכְפִיַּת הַמִּטָּה; וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

ח אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם

פירוש ברטנורא

ז שבת שחל ט"ב. שבוע שחל ט' באב להיות בתוכה: **אסור לספר ולכבס.** כל אותו שבוע עד שיעבור התענית: **ובחמישי מותרים.** כשהיו מקדשים על פי הראיה וחל תשעה באב להיות בערב שבת, מותרים לכבס בחמישי שלפני התענית מפני כבוד השבת: **שני תבשילין.** אין אסור משום שני תבשילין אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי כגון חלב וגבינה וקטניות בזמן שהיא לחה, אע"פ שבשלן אין בהן משום שני תבשילין: **ולא יאכל בשר ולא ישתה יין.** ה"מ לאחר חצי היום ובסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול אחריה סעודת קבע. אבל קודם חצי היום אפילו בסעודה המפסקת, או בסעודה שאינה מפסקת אפילו לאחר חצי היום, שרי לאכול ב' תבשילין, ובבשר ויין: **רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה.** אם היה רגיל בשני תבשילין אוכל תבשיל אחד, היה רגיל בשני כוסות של יין שותה כוס אחד. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: **בכפיית המטה.** שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה אלא בקרקע. ואין הלכה כר' יהודה:

ח כט"ו באב. שבו כלו מתי מדבר בשנת המ'. ובו נתבטלו אותן השומרים שהושיב ירבעם בן נבט שהיו מונעים את ישראל שלא יעלו לרגל. ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה. ובו היו פוסקים מלכרות עצים למערכה לפי שמאז תש כחה של חמה, שאין בה כח ליבש העצים מלחותן: **ויום הכפורים.** שבו נתנו לוחות האחרונות,

משניות מבוארות – קהתי

שהרי כבר נאמר בעשור, ואי אפשר לומר בעשור, שהרי כבר נאמר בשבעה, הא כיצד? בשבעה באב נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו". **וּכַשְׁנִיָּה** – וחרב הבית בשניה; וזהו ששנו בברייתא: מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. **וְנִלְכְּדָה בֶּתֵּר** – בימי מלחמות בר כוכבא נגד הרומאים; הרמב"ם כותב: "ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה, והיו בה אלפים ורבבות מישראל, והיה להם מלך גדול, ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח, ונפל ביד הרומיים, ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן בית המקדש" (הל' תעניות ה, ג). **וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר** – ירושלים, שעשו הגויים את כולה כשדה חרושה, כמו שנאמר (ירמיהו כו, יח): "ציון שדה תחרש", וקבלה היתה בידם, ששלשת הדברים האחרונים היו אף הם בתשעה באב. **מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה** – מפני הפורענויות הקשות שארעו בחודש זה. בגמרא (יבמות מג, א) פירשו, שממעטים העם בעסקיהם מלישא ומליתן, מלבנות ומלנטוע, ומארסין אבל לא כונסין. וביורושלמי אמרו, שלא אסרו חכמים לבנות ולנטוע אלא בבניין ובנטיעה של שמחה.

באור משנה ז

משנתנו היא המשך למשנה הקודמת, והיא באה ללמד כיצד נוהגים בשבוע שחל בו תשעה באב ובערב תשעה באב.

שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ – השבוע שחל בו תשעה באב, **אָסוּר מִלְּסַפֵּר** – את שערות הראש והזקן, **וּמִלְּכַבֵּס** – את הבגדים, כל אותו שבוע עד לאחר תשעה באב. **וּבַחֲמִישִׁי** – היינו כשחל תשעה באב להיות בערב שבת (וזה היה אפשרי בזמן שקידשו את החודש על פי הראייה), **מֻתָּרִין** – לספר ולכבס בחמישי שלפני תשעה באב, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת** – שלאחר תשעה באב. ויש משמיטים ענין תספורת, ומפרשים: מותרים לכבס (רש"י; ברטנורא). ברם, בימינו נוהגים להחמיר בכיבוס מהתחלת חודש אב, ובתספורת משבעה עשר בתמוז (אורח חיים תקנ"א). **עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב** – לאחר חצי היום, בסעודה המפסקת, **לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין** – כגון ביצים ודגים. ובברטנורא מבואר: אין אסור משום שני תבשילין אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי, כגון חלב וגבינה וקטנית בזמן שהיא לחה, אף על פי שבישלן, אין בהן משום שני תבשילין. **לֹא יֹאכַל בָּשָׂר** – אפילו תבשיל אחד, **וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן** – ברם, אנחנו נוהגים איסור בבשר וביין מאחד באב עד עשרה באב אחר חצות היום. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יְשַׁנֶּה** – ממנהגו, שאם היה רגיל לאכול שני תבשילים יאכל בערב תשעה באב תבשיל אחד. היה רגיל לשתות שתי כוסות יין, ישתה כוס אחת. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. **רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בִּכְפִיַּת הַמִּטָּה** – לכפות את המיטה ולהפכה על פיה, כדי שישכב על הקרקע, כמו באבילות, **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים** – לא הסכימו לדעתו. ואמנם אין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

משנתנו באה לסיים את מסכתנו בטובה ובנחמה.

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים – בגמרא אמרו טעמים אחדים ליום טוב של חמשה עשר באב: א. שהוא יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה, שכן בתורה כתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו. ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל", ועמדו חכמים והתירו דבר זה בחמשה עשר באב, שדרשו: "זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד" וגו' – דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה (של בנות צלפחד). ב. יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל (עיין שופטים פרק כא). ג. יום שכלו בו מתי מדבר, שכן מובא בברייתא: כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה משה רבנו מעביר כרוז בכל המחנה: צאו לחפור! והיו יוצאים וחופרים להם קברות ולנים בהם. למחר היה כרוז יוצא ומכריז: יבדלו חיים מן המתים! היו עומדים ומוצאים עצמם חסרים חמשה עשר אלף. ובשנת הארבעים האחרונה עשו כן ועמדו ומצאו עצמם כולם חיים. אמרו: שמא טעינו בחשבון החודש, חזרו ושכבו בקבריהם עד ליל חמשה עשר באב, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה ולא מת אחד מהם, ידעו שחשבון החודש מכוון וכבר בטלה הגזרה (עיין "תוספות יום טוב"), ועמדו ועשאוהו יום טוב (ירושלמי; מדרש איכה; רש"י). – ד. יום שביטל הושע בן אלה פרוזדאות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. – ה. יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה. – ו. יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, מפני שכבר תשש כוחה של חמה ואין העצים מתייבשים יפה, ומתוך כך חוששים שמא יש בהם תולעים, וכל עץ שיש בו תולעת פסול למערכה. וכיון שנגמרה ביום זה מלאכת ה' עשאוהו יום טוב, כדרך שעושים סעודה לסיומה של תורה ("תוספות יום טוב"). הטעם של יום הכפורים לפי שהוא יום סליחה ומחילה; וכן מפני שהוא יום שניתנו בו הלוחות האחרונות. שכן בשבעה עשר בתמוז שיבר את הלוחות

יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִין, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ; כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. וּמֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת? בָּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה. "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת־ה' הִיא תִתְהַלָּל" (משלי לא, ל); וְאוֹמֵר (שם שם, לא): "תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ, וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ג, יא): "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ"; "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" — זֶה מַתַּן תּוֹרָה, "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" — זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.

מסכת מגילה

פרק ראשון

א מְגִלָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר, בִּשְׁנֵים עָשָׂר, בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כְּרַכִּין הַמֻּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, קוֹרִין בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר. כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה.

פירוש ברטנורא

והוא יום מחילה וסליחה: **שאולים.** שכולן שואלין, אפילו עשירות, שלא לבייש את מי שאין לו: **טעונים טבילה.** קודם שילבשום. לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה שמא נדה היתה: **יוצאות וחולות.** כמו, אז תשמח בתולה במחול (ירמיה ל"א): **במלך שלמה.** הקב"ה שהשלום שלו: **אמו.** כנסת ישראל: **זה מתן תורה.** יוה"כ שבו נתנו לוחות אחרונות: **זה בנין בית המקדש.** שנתחנך ביוה"כ:

מסכת מגילה

א א מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר. פעמים בזה ופעמים בזה, כדמפרש ואזיל: **מימות יהושע בן נון קורין בט"ו.** דכתיב (אסתר ט, יט) על כן היהודים הפרזים עושים את יום י"ד, ומדפרזים בי"ד ש"מ דמוקפין בט"ו. ומימות יהושע, נפקא לן ג"ש מפרזי פרזי, כתיב הכא היהודים הפרזים וכתיב התם (דברים ג, ה) לבד מערי הפרזי, מה להלן מימות יהושע אף כאן מימות יהושע. ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע, אע"פ שאין להם חומה עכשיו יקראו בט"ו כמו

משניות מבוארות – קהתי

מסכת מגילה

באור משנה א

כתוב במגילת אסתר (ט, לא): "לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם" — מכאן למדים, שזמנים הרבה תיקנו להם חכמים. ואילו הם הזמנים? על כך דנה משנתנו.

מְגִלָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר — באדר, **בִּשְׁנֵים עָשָׂר** – או בשנים עשר באדר, או **בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר**, או **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר**, או **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר** – באדר, כלומר באחד מחמשה זמנים אלו, **לֹא פָּחוֹת** – לא לפני אחד עשר, **וְלֹא יוֹתֵר** – ולא לאחר חמשה עשר. **כְּרַכִּין הַמֻּקָּפִין חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן** – שהיו מוקפים חומה בזמן שכבש יהושע את הארץ, אף על פי שאין להם עכשיו חומה, **קוֹרִין** – את המגילה, **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר** – באדר. **כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר** – שנאמר (אסתר ט, יט): "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר שמחה ומשתה ויום טוב", ומאחר שהפרזים קוראים בארבעה עשר, נמצאנו למדים שהמוקפים קוראים בחמשה עשר, שכן (כפי שמסופר במגילה) היהודים אשר בשושן ואשר בערי הפרזות לא נחו מאויביהם ביום אחד, אלא הפרזים נחו בארבעה עשר, ואשר בשושן נחו בחמשה עשר, ועשו כל אחד את היום שנחו בו יום משתה ושמחה (אסתר ט, טז-יח); לפיכך כשקבעו יום טוב לדורות, קבעוהו לכל אחד ביום שנח בו, לפרזים בארבעה עשר, ולשושן בחמשה עשר, וכיון שהיתה שושן מוקפת חומה קבעו שכרכים המוקפים חומה דינם כשושן, שקוראים בחמשה עשר. ולמה תלו את היקף החומה בזמן יהושע ולא בזמן אחשורוש כמו שושן? בירושלמי מבואר הטעם, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה בימי אחשורוש ולעריה לא היו חומות, ואילו היו תולים את היקף החומה בזמן אחשורוש, היה דינן של כל ערי ארץ ישראל כדין הערים הפרזות, הלכך תיקנו, שכל הערים שהיו מוקפות חומה בזמן כיבוש הארץ יקראו בחמשה עשר כשושן, אף על פי שאין להם עכשיו חומה, "ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה" (רמב"ם), ובגמרא למדים זה בגזירה שווה, שנאמר במגילה: "על כן היהודים הפרזים", ונאמר (דברים ג, ה): "כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה... לבד מערי הפרזי", מה שם מימות יהושע בן נון, אף כאן מימות יהושע בן נון.

כמו שהזכרנו לעיל, ובשמונה עשר בו טחן את העגל, וחזר ועלה להר ונשתהה שם שמונים יום, ארבעים לתפילה וארבעים ללוחות אחרונות. אם נחשוב, איפוא, שנים עשר ימים של תמוז, שלושים יום של אב, עשרים ותשעה יום של אלול ותשעה ימים של תשרי, הרי שאותם שמונים יום כלו בסוף תשעה בתשרי, ולמחרתו ירד ונתן את הלוחות (עיין רש"י שמביא חישוב מפורט של הזמן; ועיין "תוספות יום טוב"); לפיכך היו ימים טובים אלו ימים של שמחה יתרה, **שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם** – ויש גורסים: בנות ישראל (וכן בסמוך), **יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִין** – אפילו אלו שהיו להן בגדי לבן משלהן היו שואלות מחברותיהן ולובשות, **שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ** – את אלו שאין להן בגדי לבן משלהן. **כָּל הַכֵּלִים** – הבגדים ששואלות אחת מחברתה, **טְעוּנִין טְבִילָה** – קודם ללבישה, שמא טמאים הם; ויש מפרשים שאף כאן הטעם הוא שלא לבייש אותן שבגדיהן צריכים טבילה (המאירי). **וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים** – ורוקדות בכרמים; ושנו בברייתא: מי שאין לו אשה היה בא לשם (גמרא). **וּמֶה הָיוּ אוֹמְרוֹת? בָּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ** – לאשה, **אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי** – ביופי של האשה, **תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה** ביחוס שלה, כמו שכתוב: **"שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת־ה' הִיא תִתְהַלָּל"; וְאוֹמֵר: "תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ, וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ"** – בגמרא מובאת ברייתא: יפיפיות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים. מכוערות שבהן מה היו אומרות? קחו מקחכם לשום שמים". **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – התנא מסיים כאן בפסוק הנדרש על יום הכיפורים כיום של שמחה: **"צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ** (כנסת ישראל) **בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ"** ודרשו: **"בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" זֶה מַתַּן תּוֹרָה** – היינו יום הכיפורים שבו ניתנו לוחות אחרונות, והוא יום חתונתו של הקב"ה עם כנסת ישראל, **"וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** – שנתחנך ביום הכיפורים בימי שלמה (רש"י; ברטנורא); וכיון שנזכר בית המקדש מסיימת המשנה בתפילה: **שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.**

ב **כֵּיצַד? חָל לִהְיוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בַּשֵּׁנִי — כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בָרְבִיעִי — כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי — כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת — כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם. חָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת — כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת מַקְדִּימִין וְקוֹרִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר. חָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת — כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם, וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר.**

ג **אֵיזוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה? כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִים. פָּחוֹת מִכָּאן — הֲרֵי זֶה כְּפָר. בְּאֵלּוּ אָמְרוּ: מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין.**

פירוש ברטנורא

שושן, כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר, כדי שיהיו קורין כבני שושן ויֵחשבו כאילו הם כרכים המוקפים אע"פ שהם עתה חרבין, ויהיה זכרון לא"י בנס זה. ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק תחלה, וכתיב (שמות יז, יד) כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, לפיכך הזכירו מימות יהושע: **אלא שהכפרים מקדימין.** כלומר מאחר שמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין בי"ד הכל בכלל, והיכי משכחת תו י"א י"ב וי"ג, אלא שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן ליום הכניסה, יום ב' בשבת שלפני י"ד, או ה' בשבת, שהן יום הכניסה, שהכפרים מתכנסים בעיירות למשפט, לפי שב"ד יושבים בב' וה' בתקנת עזרא. אי נמי, מתכנסין הכפרים לעיירות בב' וה' לשמוע קריאת התורה. והכפרים אינם בקיאים כל כך לקרות וצריכים שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולא הטריחום חכמים לחזור ולבא ביום י"ד, כדי שיהיו פנויים ביום פורים להספיק צרכי סעודת פורים לבני העיירות. ומצאו לדבר זה רמז מן המקרא, דכתיב (אסתר ט, לא) לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, ואי לא תקון מרדכי ואסתר אלא י"ד וט"ו הכתובים במקרא, לימא קרא בזמנם, מאי זמניהם, ש"מ עוד ב' זמנים אחרים חוץ מאותן הכתובים במגילה, וי"ג לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקריאה, שעיקר הנס בו היה, שבו נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מדינות, על כרחך לא רבי קרא אלא י"א וי"ב. ואין לומר דרבי ט"ז וי"ז שלאחר י"ד וט"ו הכתובים במגילה, דאמר קרא (שם) ולא יעבור:

ב **חל להיות.** י"ד: **בע"ש, עיירות ומוקפין קורין בו ביום.** שאין קריאת מגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד' אמות ברשות הרבים, ואם יאחרנה עד אחד בשבת הוה ליה י"ו, ואמר קרא ולא יעבור. ואע"פ שבני הכרכים קורין המגילה בי"ד כשחל ט"ו להיות בשבת, מ"מ אין קורין ויבא עמלק אלא בשבת שהוא יום ט"ו, ומפטירים פקדתי, ושואלין ודורשין בהלכות פורים כל אותה שבת. וסעודת פורים, אית דאמרי דעבדי לה ביום י"ד שבו קורין את המגילה, ואית דאמרי דמאחרין אותה לאחר השבת. והכי משמע בירושלמי, דסעודת פורים שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין. ולכו"ע אין עושים אותה בשבת: **חל להיות.** י"ד. **באחד בשבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה.** דה"ל י"א. וה"מ שהקילו חכמים לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה, בזמן שישראל שרויין על אדמתן ושלוחי בית דין יוצאים להודיע מתי קידשו ב"ד החדש ומתי הפסח נקבע. אבל בזמן הזה שהעם מסתכלין בקריאת המגילה ומונים ממנה שלשים יום לפסח, אם יקדימו הכפרים קריאתן הרי יעשו הפסח לסוף ל' יום של קריאה, ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח, לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה:

ג **עשרה בטלנין.** של בית הכנסת, שבטלים ממלאכתן ונזונים משל צבור, כדי להיות מצויין תמיד בשעת התפילה בבהכ"נ: **באלו אמרו.** בזמנים של מגילה אמרו

משניות מבוארות – קהתי

ואף על פי שפסוק זה נאמר במשה, מכל מקום תולים ביהושע, לפי שהוא הכניס את ישראל לארץ. ועוד מוסיפים המפרשים בטעם הדבר, שהואיל ויהושע בן נון היה הראשון שנלחם בעמלק, שמזרעו יצא המן, וכתוב (שמות יז, יד): "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע", הלכך קבעו זמן המוקפים על שמו. מכל מקום נמצאנו למדים, ששני זמנים נקבעו לקריאת המגילה, חמשה עשר באדר לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, וארבעה עשר לעיירות וכפרים, **אֶלָּא שֶׁהַכְּפָרִים מַקְדִּימִין** – קריאתם לפעמים, **לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום שני או חמישי בשבוע, שבהם בני הכפרים מתכנסים בעיירות גדולות להביא דיניהם לפני בתי הדין, היושבים בכל שני וחמישי מתקנת עזרא, ומתוך שאינם בקיאים בעצמם לקרוא, הקלו בהם שיקרא להם אחד מבני העיר ביום הכניסה, ולא הטריחום לחזור ולבוא ביום ארבעה עשר (רש"י). ויש מפרשים, שיום שני וחמישי נקראים ימי הכניסה, לפי שמתכנסים בהם בני הכפרים בעיירות לתפילה בציבור ולקריאת התורה (רבנו חננאל), ובגמרא אמרו, שהקילו לבני הכפרים, מפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים. וכיון שמקדימים ליום הכניסה יוצא שפעמים קוראים בשלשה עשר באדר, פעמים בשנים עשר ופעמים באחד עשר, אבל לא לפני אחד עשר, כמפורש במשנה הבאה.

באור משנה ב

כֵּיצַד – מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר וכו'? **חָל לִהְיוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בַּשֵּׁנִי** – ביום שני בשבוע, **כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם** – הואיל ויום כניסה הוא, אף הכפרים קוראים בו, **וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – קוראים למחר בחמשה עשר באדר. **חָל לִהְיוֹת** – ארבעה עשר באדר, **בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בָרְבִיעִי** – בשבוע, **כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום שני בשבוע, שהוא שלשה עשר באדר, אם חל ארבעה עשר להיות בשלישי; או הוא שנים עשר באדר, אם חל ארבעה עשר להיות ברביעי, **וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם** – בארבעה עשר באדר, **וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – בחמשה עשר. **חָל לִהְיוֹת** – ארבעה עשר, **בַּחֲמִישִׁי** – בשבוע, שהוא יום כניסה, **כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם** – בארבעה עשר; ואין הכפרים מקדימים ליום שני, שהוא אחד עשר באדר, שמיום כניסה ליום כניסה אין מקדימים. **וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – בחמשה עשר. **חָל לִהְיוֹת** – ארבעה עשר, **עֶרֶב שַׁבָּת** – ביום ששי, **כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום החמישי, שהוא שלשה עשר באדר, **וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם** – אף מוקפות חומה שדינם לקרוא בחמשה עשר קוראים בארבעה עשר, שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. ואין דוחים קריאתן של המוקפות חומה ליום ראשון, לפי שהוא כבר ששה עשר באדר, וכתוב (אסתר ט, כז): "ולא יעבור". ומכל מקום אין קוראים פרשת "ויבוא עמלק" אלא בשבת, וסעודת פורים יש סוברים, שעושים בארבעה עשר, ביום שבו קוראים את המגילה. ויש סוברים, שדוחים אותה ליום ראשון (ברטנורא). **חָל לִהְיוֹת** – ארבעה עשר, **בַּשַּׁבָּת** – היינו בזמן שקידשו את הלבנה על פי הראיה (שכן לפי הלוח לעולם לא יחול פורים בשבת ואף לא בשני וברביעי), **כְּפָרִים וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת מַקְדִּימִין וְקוֹרִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום חמישי, שהוא שנים עשר באדר, שכיון שהעיירות מקדימות, קוראות הן עם הכפרים כאחד, **וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – בחמשה עשר. **חָל לִהְיוֹת** – ארבעה עשר, **אַחַר הַשַּׁבָּת** – ביום ראשון בשבוע, **כְּפָרִים מַקְדִּימִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה** – ליום חמישי שלפני השבת, שהוא אחד עשר באדר, **וַעֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת קוֹרִין בּוֹ בַּיּוֹם** – בארבעה עשר, **וּמֻקָּפוֹת חוֹמָה לְמָחָר** – בחמשה עשר באדר. בגמרא מובאת ברייתא (מגילה ב, א): אימתי (מקדימים וקוראים ביום הכניסה)? בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה (כפרים ועיירות בארבעה עשר, ומוקפות חומה בחמשה עשר; עיין בגמרא וברש"י).

באור משנה ג

אֵיזוֹ הִיא עִיר גְּדוֹלָה – שקוראים בה את המגילה בארבעה עשר

אֲבָל זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים, וְתִשְׁעָה בְּאָב, וַחֲגִיגָה, וְהַקְהֵל — מְאַחֲרִין וְלֹא מַקְדִּימִין. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין, מֻתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִיּוֹת וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? מִקּוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי; אֲבָל מִקּוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִין לֹא בַשֵּׁנִי וְלֹא בַחֲמִישִׁי, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ.

ד קָרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה — קוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי. אֵין בֵּין אֲדָר הָרִאשׁוֹן לַאֲדָר הַשֵּׁנִי, אֶלָּא קְרִיאַת הַמְּגִלָּה וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים.

פירוש ברטנורא

מקדימין אם חל זמן קריאתה בשבת: **אבל זמן עצי הכהנים והעם.** שהיו משפחות לישראל שקבועים להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהם עולות נדבה, אם חל להיות בשבת מאחרים ליום מחר: **ותשעה באב.** והוא הדין שאר תעניות, אם חל א' מהן להיות בשבת: **וחגיגה.** אם חל י"ט בשבת דוחין שלמי חגיגה למחר, שהרי יש לה תשלומין כל ז'. וכן **הקהל** את העם, שהיה המלך קורא בספר משנה תורה, וכל העם חייבין לבא ולהביא את טפם, כדכתיב (דברים לא, יב) האנשים והנשים והטף, ובשבת אי אפשר ודוחין אותו למחר: **ולא מקדימין.** דאכתי לא מטי זמן חיובייהו. ותשעה באב, דאקדומי פורענותא לא מקדמינן:

ד אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו'. ה"ק אין בין י"ד וט"ו של אדר ראשון לי"ד וט"ו של אדר שני, אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין:

משניות מבוארות – קהתי

באדר? **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה בַּטְּלָנִים** — הבטלים ממלאכתם ומצויים תמיד בבית הכנסת בשעת התפילה (הר"ן; המאירי). **פָּחוֹת מִכָּאן** — אם יש בה פחות מעשרה בטלנים, **הֲרֵי זֶה כְּפָר** — ומקדים ליום הכניסה. **בְּאֵלּוּ** — בזמני קריאת המגילה, **אָמְרוּ** — חכמים: **מַקְדִּימִין** — בקריאת המגילה, אם חל זמן קריאתה בשבת, **וְלֹא מְאַחֲרִין** — קריאתה לאחר השבת, שנאמר (אסתר ט, כז): "ולא יעבור", כמו שכבר בארנו במשנה הקודמת. **אֲבָל זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים** — הזמנים הקבועים למשפחות מסויימות להביא עצים למערכת האש שעל המזבח, הנקראים "עצי כהנים והעם", כמו ששנינו במסכת תענית (ד, ה); וכל אותן המשפחות קבעו יום טוב לעצמן כל אחת ביום שמביאה את העצים, והיו מקריבות בו קרבן עולת נדבה הנקרא "קרבן העצים"; **וְתִשְׁעָה בְּאָב** — והוא הדין שאר התעניות, **וַחֲגִיגָה** — שלמי חגיגה, שהיו מביאים בשלושת הרגלים, **וְהַקְהֵל** — שנאמר (דברים לא, י-יג): "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות... תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף"... וזמנו היה קבוע במוצאי יום טוב הראשון של סוכות, **מְאַחֲרִין וְלֹא מַקְדִּימִין** — אם חל אחד מזמנים אלו בשבת, דוחים אותו ליום מחר, ואין מקדימין אותו לפני השבת. הטעם מבואר בגמרא לפי שעדיין לא הגיע זמן חיובם. ובתשעה באב הטעם הוא, שפורענות אין מקדימים. שלמי חגיגה אינם דוחים שבת, לפי שיש להם תשלומין כל שבעה. ומצוות הקהל נדחית מפני השבת, לפי שחייבים כל העם לבוא ולהביא את טפם, ובשבת אי אפשר להביאו, שאסור לשאתו ברשות הרבים (רש"י). ובירושלמי מבואר הטעם, לפי שהיו עושים למלך בימה של עץ בעזרה ואי אפשר לעשותה בשבת; ומערב יום טוב אין יכולים לעשותה, שלא יהא דוחק בעזרה שלא לצורך היום. והרמב"ם כותב טעם אחר (על פי הירושלמי): מפני תקיעת החצוצרות והתחינות שאינן דוחין את השבת (הל' חגיגה ג, ז). **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ מַקְדִּימִין וְלֹא מְאַחֲרִין** — בקריאת המגילה, **מֻתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וּבְתַעֲנִיּוֹת** — בימים שהקדימו לקרוא בהם, **וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים** — כלומר שאם נתנו בימים אלו מתנות לאביונים יצאו ידי חובתם (רמב"ם). ברם, משלוח מנות אינו נוהג אלא בזמן סעודה, וסעודת פורים צריכים לעשותה בזמנה (הרי"ף נפ"י ירושלמי). ויש מפרשים: ומתנות לאביונים — שפטורים מליתן מתנות בימים שהקדימו לקרוא בהם (המאירי). **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי** — התירו חכמים לכפרים להקדים ליום הכניסה? **מְקוֹם שֶׁנִּכְנָסִין בַּשֵּׁנִי וּבַחֲמִישִׁי** — שמתכנסים בימים אלו בעיירות כמו שבארנו במשנה א; ולפי הרמב"ם, שמתקבצים בימים אלו בבתי כנסיות; **אֲבָל מְקוֹם שֶׁאֵין נִכְנָסִין לֹא בַשֵּׁנִי וְלֹא בַחֲמִישִׁי, אֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ** — בארבעה עשר באדר.

באור משנה ד

משנתנו דנה בענין הזמן של קריאת המגילה בשנה מעוברת.

קָרְאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בַּאֲדָר הָרִאשׁוֹן וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה — לאחר ימי הפורים עיברו בית דין את השנה והוסיפו לה אדר שני, **קוֹרִין אוֹתָהּ בַּאֲדָר הַשֵּׁנִי** — פעם שנייה, שאין יוצאים ידי חובה בקריאה שבאדר ראשון. **אֵין בֵּין אֲדָר הָרִאשׁוֹן לַאֲדָר הַשֵּׁנִי** — בגמרא מבואר: אין בין ארבעה עשר וחמישה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר וחמישה עשר של אדר השני **אֶלָּא קְרִיאַת הַמְּגִלָּה וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים** — שהן נוהגות באדר השני ולא בראשון; ואמרו הטעם בגמרא, משום סמיכת גאולת פורים לגאולת פסח. אבל לענין הספד ותענית שווים הם, שאף בארבעה עשר ובחמישה עשר שבאדר הראשון אסורים בהספד ובתענית.

המשך מעמוד קנב

אחת **מִשּׁוּם נוֹתָר**, וְחטאת אחת **מִשּׁוּם חֵלֶב.**

המשיך רמי בר חמא והקשה: **אָמַר** לֵיהּ לרב חסדא, **אִם כֵּן, נִיחַייֵב נַמִּי מִשּׁוּם קוֹדֶשׁ** – יש לחייבו גם באשם מעילות, שהרי בשר נותר הוא בשר קדש, שהאוכלו חייב אשם.

הגמרא מביאה ביאור אחר לברייתא: **אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** באמת 'שני שמות' המוזכרים בברייתא, שניהם מחמת איסור חלב, **וּבְגוֹן דְּאָכַל חֵלֶב דְּחֻקְּדֵשׁ,** והברייתא כ**רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, אָכַל חֵלֶב נְבֵלָה,** או **שֶׁאָכַל חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין** [–של קרבנות], **חַייָב שְׁתַּיִם,** אחד משום אכילת חלב ואחד משום אכילת נבילה או משום אכילת בשר קדש, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אם אכל **חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין לוֹקֶה שָׁלֹשׁ,** אחת משום קדש ושתים משום אכילת חלב, כיון שרבי יהודה סובר שבאכילת חלב של קדש יש איסור בפני עצמו של אכילת חלב, ונמצא ששני השמות הם משום חלב, ובאמת לא החשיבה הברייתא את החיוב שהוא משום אכילת קדש.

הגמרא דוחה ביאור זה: **מְחַייְבוּ עָלָה בְּמַעֲרָבָא** – לעגו בארץ ישראל על ביאור זה, **וְנוֹקְמָהּ** – והרי לכאורה היה אפשר להעמיד את הברייתא **כְּגוֹן** שאכל **חֵלֶב דְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז,** כלומר של שנים מתוך שלשה מינים אלו, ולומר שברייתא זו כ**רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר** לעיל שהאוכל שלשה מיני חלב, **לוֹקֶה שָׁלֹשׁ,** וממילא כשאכל שני מינים לוקה שתים,

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

פרק שני - בראשונה

בפרק זה יבואר סדר עבודת השחר שהיה במקדש, וכן יבואר שהיו מטילים גורל בין הכהנים מי יזכה בכל עבודה.

דף כב ע' ב: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ לִדְבַר מִצְוָה, דִּכְתִיב** לגבי שאול המלך שמנה את אנשי הצבא (שמואל א' יא ח) **'וַיִּפְקְדֵם בְּבֶזֶק'**, ו'בזק' הוא לשון שבר, שמנאם על ידי שכל אחד השליך לפניו שבר חרס ומנו את השברים, ומכך שלא מנאם בגופם, יש ללמוד שאסור למנות את ישראל אף לדבר מצוה, שהרי היתה זו מלחמת מצוה. דוחה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי, מִמַּאי דְּהַאי 'בֶּזֶק' לִישְׁנָא דְּמִיבְזַק** - לשון של שברים **הוּא, וְדִילְמָא שְׁמָא דְּמָתָא** - אולי שם מקום **הוּא, כִּדְכְתִיב** (שופטים א ה) **'וַיִּמְצְאוּ [אֶת] אֲדֹנִי בֶזֶק [בְּבֶזֶק]** וַיִּלָּחֲמוּ בּוֹ'. הגמרא מביאה מקור אחר לדין זה: **אֶלָּא** האיסור למנות את ישראל נלמד **מֵהָכָא,** שנאמר במלחמת שאול בעמלק (שמואל א' טו ד) **'וַיְשַׁמַּע שָׁאוּל אֶת הָעָם, וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים'**, שמנה שאול את אנשי הצבא על ידי שנטל כל אחד טלה מצאן שאול, והביאו את כל הטלאים למקום רחב ומנו אותם.

מאמר נוסף בענין זה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַמּוֹנֶה אֶת יִשְׂרָאֵל** לגולגלותם **עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע ב א) **'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד'**, כלומר שאסור למודדו. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר'.**

הגמרא מביאה קושיא על פסוק זה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי יוֹנָתָן רָמֵי** - הקשה סתירה, **כְּתִיב** בתחילת הפסוק **'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם'**, ומשמע שיהיה להם מספר, **וּ**בהמשך **כְּתִיב 'אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר'** ומשמע שאין להם מספר כלל. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** - בסיום הפסוק מדובר **בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם** שאז אין להם מספר כלל. ואילו **כָּאן** - בתחילת הפסוק, מדובר **בִּזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם** שאז רבים הם אך יש להם מספר.

תירוץ נוסף: **רַבִּי אָמַר מִשּׁוּם אַבָּא יוֹסֵי בֶן דּוֹסְתַּאי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** בסיום הפסוק מדובר כשהספירה היא **בִּידֵי אָדָם,** שלא יוכלו לסופרם כלל, ואילו **כָּאן** - בתחילת הפסוק מדובר כשהספירה היא **בִּידֵי שָׁמַיִם,** וכוונת הפסוק שמספר בני ישראל יהיה גדול עד שלא יוכלו לסופרם בידי אדם אלא רק בידי שמים.

אגב הזכרת שני המנינים שמנה שאול את אנשי צבאו מביאה הגמרא מאמר הקשור לכך: **אָמַר רַב נְהִילַאי בַּר אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם** להיות **פַּרְנָס** - ממונה **עַל הַצִּיבּוּר** הרי הוא **מִתְעַשֵּׁר,** שהרי **מֵעִיקָּרָא** במנין הראשון [במלחמת יבש גלעד] שהיה קודם שמלך שאול על ישראל **כְּתִיב 'וַיִּפְקְדֵם בְּבֶזֶק'** - בשברי חרסים, והיינו דבר מועט, **וּלְבַסּוֹף** - במנין השני [במלחמת עמלק] שהיה לאחר שכבר המליכוהו כל ישראל עליהם **כְּתִיב 'וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים'** - שמנה אותם על ידי טלאים שנלקחו מצאנו, הרי שנתעשר בינתיים.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא מִדִּידְהוּ** - שמא הטלאים היו משלהם, ואין ראיה שהתעשר. משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, מַאי רְבוּתָא דְּמִילְּתָא** - מה החשיבות בכך שמנאם בטלאים, ולמה לא מנה אותם עכשיו גם כן בשברי חרסים, אלא ודאי שבסוף נתעשר ומנאם בטלאים שלו.

אגב שהוזכרה מלחמת עמלק מביאה הגמרא דרשה בענין: כתוב (שמואל א' טו ה) 'וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד עִיר עֲמָלֵק **וַיָּרֶב בַּנָּחַל', אָמַר רַבִּי מַנִּי** פירוש הפסוק הוא, שכביכול עשה שאול מריבה עם ה' **עַל עִסְקֵי נַחַל** - עגלה ערופה שנערפת בנחל, **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׁאוּל** (שם טו ג) 'עַתָּה **לֵךְ וְהִכִּיתָ אֶת עֲמָלֵק** וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו, וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה, מֵעֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, מִגָּמָל וְעַד חֲמוֹר' **אָמַר** שאול, קל וחומר, **וּמַה נֶּפֶשׁ אַחַת** שנמצאה מתה בשדה ולא נודע מי הרגה **אָמְרָה תּוֹרָה** (דברים כא א-ט) **הָבֵא עֶגְלָה עֲרוּפָה** לכפרה, **כָּל הַנְּפָשׁוֹת הַלָּלוּ** שהורגים אנו במלחמה **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שצריכים אנו כפרה עליהם, ולכן יש להניח הבהמות ולא להרגם כדי שנוכל להקריבם לכפרה. **וְ**עוד טענה, אף **אִם אָדָם** [-אנשי עמלק] **חָטָא, בְּהֵמָה מָה חָטְאָה, וְאִם** אנשי עמלק **הִגְדִּילוּ חָטְאוּ, קְטַנִּים מָה חָטְאוּ,** ולכן לא הרג את הבהמות. **יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ,** (קהלת ז טז) **'אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה'** כלומר אל תרחם על הרשעים.

וְכן בפרשת נוב עיר הכהנים, **בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל לְדוֹאֵג** (שם כב יח) **'סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים'** והלך דואג והרג שמונים וחמש כהנים בנוב עיר הכהנים, **יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ** לשאול **'אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה',** כלומר, אל תתאכזר יותר מדאי.

הגמרא מביאה מאמר בענין חטאי שאול ודוד: **אָמַר רַב הוּנָא, כַּמָּה לֹא חָלֵי וְלֹא מַרְגִּישׁ** - כמה ניצול מחולי ודאגה **גַּבְרָא דְּמָרֵיהּ סַיְּיעֵיהּ** - אדם שאדונו בשמים עוזרו, שהרי **שָׁאוּל** חטא **בְּ**עבירה **אַחַת, וְעָלְתָה לוֹ** לרעה, שנענש במיתה ונסתלקה ממנו המלכות, ואילו **דָּוִד** חטא **בִּשְׁתַּיִם וְלֹא עָלְתָה לוֹ** לרעה, שלא נפסקה מלכותו.

רש"י

בבזק. לשון שברי חרסים נטל כל אחד ואחד חרס והשליך לפניו ומנו החרסים: **ויפקדם בטלאים.** צום לקחת כל אחד טלה מצאן המלך ובאו למרחב ונמנו הטלאים: **כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים.** אלמא אית להו מנין: **כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעיה.** כמה סמוך ומובטח ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה מי שהקב"ה בעזרו שהרי מצינו שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה לבטל מלכותו ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה:

משנה

במשנה הקודמת שנינו כמה חילוקי דינים בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, עתה המשנה מביאה דין השוה בשניהם: **אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת** שוים הם לענין זה **שאֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְּדוּשָּׁה** שלהם **לִקְדוּשָּׁה** אחרת, כגון שאם הקדיש קדשי בדק הבית לקדושת מזבח, או שהקדיש קדשי מזבח לבדק הבית, לא עשה כלום. וכן בקדשי מזבח יש איסור לאו לשנות, כגון מעולה לשלמים או משלמים לעולה.

המשנה מביאה דין נוסף שאינו נוהג אלא בקדשי מזבח: **וְקדשי מזבח מַקְדִּישִׁין אוֹתָן הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי,** כלומר בהמת קרבן שאומר עליה שתהיה לבדק הבית, צריך לשלם לבדק הבית כפי ערך הדמים שיש לו בבהמה זו, דהיינו, שאם הוקדשה לקרבן ב'נדר' [שאמר הרי עלי קרבן והפריש בהמה זו לנדרו], שאם תאבד הבהמה חייב להביא בהמה אחרת, נמצא שהיא שוה לו כפי ערך בהמה, ולכן צריך ליתן את כל דמיה לבדק הבית. ואם הוקדשה לקרבן בנדבה [שאמר הרי זו לקרבן], שאם תאבד פטור הוא מלהביא בהמה אחרת, נמצא שיש לו בה רק את ערך טובת ההנאה שיכול ליטול מישראל אחר, תמורת שיתן לבן בתו שהוא כהן להקריב בהמה זו, כדי שיטול את עורה, ובאופן זה צריך לתת לבדק הבית רק כדי טובת הנאה זו. **וּמַחֲרִימִין אוֹתָן** – וכן אם אמר על קדשי מזבח שיהיו חרם, נותן לכהן מעות כפי החלק שיש לו בהם.

וְקדשי מזבח וקדשי בדק הבית, שניהם **אם מֵתוּ יִקָּבְרוּ,** שאי אפשר לפדותם, כיון שלצורך הפדיון צריך להעריך את הבהמה, ואין מעריכים בהמת הקדשים אלא בהעמדה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת,** אף **אם מֵתוּ יִפָּדוּ,** לפי שרק בקדשי מזבח נאמר הדין שצריך העמדה בשעה שמעריך אותה.

גמרא

הגמרא מביאה את דברי רב הונא, כדי להקשות עליהם מהמשנה: **אָמַר רַב הוּנָא, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְחֵרְמֵי כֹּהֲנִים** – שאמר שיהיו לחרם, **לֹא עָשָׂה כְּלוּם,** ואפילו כפי ההנאה שיש לו בקדשים אינו צריך לתת לכהנים. **מַאי טַעְמָא,** משום **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (ויקרא כז כח) 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', שהפסוק נדרש באופן זה, שכָּל חֵרֶם דְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים הָוֵי, כלומר כל חרם שעושים על דבר שהוא כבר קדוש בקדושת מזבח, **הַהוּא לַה' לִיהְוֵי** – אותו קדש קדשים יהיה רק לה' ואין לכהנים חלק בו, דהיינו שהחרם לא חל.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא מברייתא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁהִתְפִּיסָן** [–הקדישם], **בֵּין לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין לְחֵרְמֵי כֹּהֲנִים, לֹא עָשָׂה כְּלוּם. חֵרְמֵי כֹּהֲנִים, שֶׁהִתְפִּיסָן בֵּין לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וּבֵין לְקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, לֹא עָשָׂה כְּלוּם,** שאחר שהחרימם לכהנים, שוב אין לו חלק בהם, ואינו יכול להקדישם. מדייקת הגמרא: מכך שהברייתא הזכירה רק קדשי בדק הבית וחרמי כהנים שאי אפשר להתפיס בהם קדושה אחרת, משמע, **הָא** [–אבל] **קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיס לְחֵרְמֵי כֹּהֲנִים, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי,** וקשה על רב הונא שאמר שלא עשה כלום. מסיימת הגמרא: **תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא** – לכאורה יש מברייתא זו פירכא לדברי רב הונא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב הוּנָא,** שבאמת אף קדשי מזבח אם החרימם לא עשה כלום, **וכִי שַׁיְּירָהּ אַהֲדָא שַׁיְּירָהּ** – והתנא ששייר ולא הזכיר זאת משום כך שייר, משום **דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְבֶדֶק הַבַּיִת מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֲבָל** אם הקדישם **לְחֵרְמֵי כֹּהֲנִים** אכן **לֹא עָשָׂה כְּלוּם,** וכדרשת רב הונא שמיעטה התורה שאין חרם חל על קדשי מזבח.

מקשה הגמרא: **וְלִיתְנֵיהּ גַּבֵּי הָנָךְ** – שיזכיר התנא דין זה יחד עם הדינים המבוארים בברייתא, ולא יזכיר קדשי מזבח שהתפיסם לבדק הבית. מתרצת הגמרא: **הַתָּנָא** של הברייתא, **דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי קָתָנֵי** – דבר שאינו יכול להקדישו לאף אחת משתי הקדושות האחרות שנה בברייתא, **דְּלֵית בֵּיהּ תַּרְתֵּי לֹא קָתָנֵי.** כלומר, כיון שקדשי מזבח, לקדושה אחת יכול להקדישם ולקדושה אחת אין יכול להקדישם, לא שנאם התנא כלל.

הגמרא מקשה על דברי רב הונא ממשנתנו: **תְּנַן, מַקְדִּישִׁין אוֹתָן הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי** ומחרימין אותן. **מַאי לָאו** – וכי אין כוונת המשנה, שמקדישין את קדשי המזבח **הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּמַחֲרִימִין** את קדשי המזבח **לְחֵרְמֵי כֹּהֲן,** וקשה על רב הונא שאמר שקדשי מזבח אי אפשר להתפיסם בחרם כהנים. מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין זו כוונת המשנה, אלא **אִידִי וְאִידִי** [–זה וזה] **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת,** כלומר, גם כאשר המשנה אמרה 'מחרימין' כוונתה חרם לבדק הבית, ונקטה בלשון זו כדי לחדש **שלֹא שְׁנָא** – לא משתנה הדין אם **מַפִּיק לְהוּ** – הוציא את דבריו **בִּלְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְלֹא שְׁנָא מַפִּיק לְהוּ בִּלְשׁוֹן** (חרמי) [**חֵרֶם**] **לְבֶדֶק הַבַּיִת,** בשני האופנים צריך לתת לבדק הבית כפי מה שיש לו בקרבן. אבל אם החרים קדשי מזבח לכהנים, יש לומר שלא עשה כלום.

הגמרא דוחה שאי אפשר לפרש כך את המשנה. מקשה הגמרא: **וְהָא לֹא תָּנֵי הָכִי** – והרי לא שנינו כן בברייתא המפרשת את משנתנו, **דְּתַנְיָא בִּבְרַיְיתָא,** מה שאמרו במשנה שקדשי מזבח מקדישים אותן **הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי,** היינו **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת,** ומה שאמרו **וּמַחֲרִימִין אוֹתָם,** היינו **חֲרְמֵי כֹּהֲנִים.** ואם כן נמצא שמפורש במשנתנו שקדשי מזבח אפשר להתפיסם בחרם לכהנים. **וְעוֹד** יש להקשות, **הָא תַּנְיָא** בפירוש, **שקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִקְדִּישָׁן לְחֵרְמֵי כֹּהֲנִים, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי.** אומרת הגמרא: **תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא** – לכאורה נמצא שיש פירכא לדברי רב הונא. מסיקה הגמרא: **תִּיוּבְתָּא** – אכן פירכא היא, ונדחו דבריו.

שואלת הגמרא: **וְהָא רַב הוּנָא קְרָא קָאָמַר** – הרי רב הונא למד את דבריו מהפסוק, 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'', שכל חרם שעושים על דבר שהוא כבר קדוש בקדושת מזבח, יהיה קדוש רק לה' ולא לכהנים. משיבה הגמרא: **אָמַר עוּלָּא,** מה שדרש רב הונא מהפסוק אינו נכון, משום שכאשר **אָמַר קְרָא** 'חֵרֶם', הוסיף ואמר 'כָּל חֵרֶם', ותיבת 'כל' היא ריבוי, ובהכרח יש לדרוש פסוק זה באופן אחר, שהתורה באה לרבות שעל כל דבר חל החרם, גם על דבר שהוא קדש קדשים.

הגמרא מקשה סתירה בדברי עולא: ממה שפירש עולא את הפסוק שלא כרב הונא, מוכח שסבר עולא, שחרם חל על קדשי מזבח. מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר עוּלָּא הָכִי** – וכי עולא סובר שחרם חל על קדשי מזבח, **וְהָא** – והרי **אָמַר עוּלָּא, הַמַּתְפִּיס עוֹלָה** שהיא קדשי מזבח **לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֵין בָּהּ אֶלָּא עֵיכּוּב**

המשך ביאור למס' תמורה ליום ראשון עמ' ב

יוֹחָנָן שאמר שלרבנן בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה. נאמר בפסוק (ויקרא כז יא–יב) 'וְ**אם** [**כָּל**] **בְּהֵמָה** [**טְמֵאָה**] **אֲשֶׁר** [**לֹא**] **יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'** וְהֶעֱמִיד **אֶת הַבְּהֵמָה** לִפְנֵי הַכֹּהֵן, וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן' וגו', אומרת הברייתא, שאין הכוונה לבהמה טמאה ממש, אלא **בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁיָּפְדוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – הפסוק עוסק בבהמה שאין להקריבה משום שהיא בעלת מום, ומה שנאמר בפסוק 'טמאה', היינו שהיא טמאה להקרבה, ובאה התורה לומר שיש לפדותה כפי שיעריך הכהן. מבררת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר** שהפסוק מדבר **בְּבַעֲלֵי מוּמִין, אוֹ** אולי יש לומר שהפסוק **אֵינוֹ** מדבר **אֶלָּא בְּבְהֵמָה טְמֵאָה** ממש. משיבה הברייתא: **כְּשֶׁהוּא** – כשהפסוק **אוֹמֵר** (שם פסוק כז) 'וְ**אם בְּבְהֵמָה הַטְּמֵאָה** וּפָדָה **בְּעֶרְכְּךָ**', **הֲרֵי** [–נמצא] דין פדיון **בְּהֵמָה טְמֵאָה אָמוּר,**

רש"י

משנה מקדושה לקדושה — דקדשי בדק הבית שהקדישם למזבח — לא עשה כלום, ובקדשי מזבח אין משנין מקדושת עולה לשלמים ומשלמים לעולה. **ומקדישין אותן** — אקדשי מזבח קאי. **הקדש עילוי** — כגון אם אמר על עולה "הרי זו לבדק הבית" — מעלין אותה בדמים לפי מה שיש לו כח בה, ונותן לגזבר. דתנן בערכין בפרק "המקדיש" (כח,ב): מחרים אדם את קדשיו, אם נדר — נותן דמיהם, ואם נדבה — נותן את טובתם. כלומר, אם בהמה זו היתה נדר, כגון דאמר "הרי עלי עולה" והפריש זו לנדרו, כיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה — נמצא שכולה שלו, ונותן כל דמיה לחרם הכהן. והוא הדין נמי לבדק הבית, אם התפיס קדשי מזבח לבדק הבית. ואם נדבה, דאם מתה אינו חייב באחריותה — נמצא שאין לו חלק בה אלא טובת הנאה, דרשאי ליטול דבר מועט מישראל חבירו כדי שיתן עולתו זאת לבן בתו כהן להקריבה, כדי שיטול את העור, וכפי אותה טובת הנאה יתן לבדק הבית. **ומחרימין אותם** — אם החרים קדשי מזבח נותן לכהן העילוי, כמו שפירשתי. **אם מתו** — קדשי מזבח, אפילו לאחר שהוממו אבל עדיין לא נפדו — יקברו, ואינו יכול לפדותם ולהאכילן לכלבים. ואפילו למאן דאמר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים — הני מילי בשנעשו טרפה, דאיכא העמדה והערכה. אבל מתו — לא, דבעינן העמדה והערכה. אי נמי: האי "מתו" — כגון שעבר ושחטם קודם פדיונן, וקאמר דשוב אינו יכול לפדותן ולאוכלן, דבעינן העמדה והערכה, ויקברו. **יפדו** — דלא היו בכלל העמדה והערכה, כדמוכח טעמא בגמרא. **גמרא חרמי כהנים** — היינו סתם חרמין. ולהכי נקט לשון "חרמי כהנים", דזימנין דחרמים לבדק הבית, כגון אי פריש ואמר: הרי זה חרם לבדק הבית. **לא עשה כלום** — ואפילו הקדש עילוי לא יהיב לכהנים. **כל חרם דקדש קדשים הוי** — שהיה מתחילה קדש לה' הוא, ואין כח כהן חל עליו.

לא עשה כלום — דגופייהו לא מיפקע מבדק הבית, וטובת הנאה לא שייכא בהו. **וכן חרמי כהנים** — אין לו שום חלק בהם ואפילו טובת הנאה, משום דאינו רשאי ליתנן אלא לכהן שבאותו משמר, ואליבא דמאן דמקיש מטלטלין לחרמי קרקעות בערכין בפרק "המקדיש" (כח,א). **הא קדשי מזבח** — דשייך בהו טובת הנאה, מה שעשה עשוי, ויהיב הטובת הנאה לכהן. **הא דשייריה** — לקדשי מזבח דלא תנייה בהדי הני. **אהדא שייריה** — כלומר, על דבר זה שייריה, ואם הקדישן לבדק הבית — מה שעשה עשוי, ויהיב הקדש עילוי. אבל לחרמי כהנים — לא, דבהדיא מיעטיה קרא. **וניתנייה בהדי הנך** — ונימא: קדשי מזבח שהתפיסן לחרמי כהנים — לא עשה כלום. **תרתי** — דאינו יכול להתפיסן אפילו לאחד משתי קדושות. **מאי לאו הקדש עילוי** — מקדישין אותו לבדק הבית. ומחרימים דקתני — היינו לחרמי כהנים, ויהיב לכהנים העילוי. **לא שנא כי מפיק קדשי מזבח לבדק הבית בלשון הקדש לא שנא בלשון חרם** — יהיב העילוי לגזברין. **אמר עולא** — קרא לא כרב הונא משמע, מדהוה ליה למכתב "חרם קדשי קדשים הוא", וכתיב "וכל חרם", הכי משמע: על הכל חייל חרם, ואפילו אמידי דקדש קדשים הוא.

גזברין

משנה אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִקְּדוּשָׁה לִקְדוּשָׁה. וּמַקְדִּישִׁין אוֹתָן הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי, וּמַחֲרִימִין אוֹתָן. וְאִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אִם מֵתוּ - יִפָּדוּ. **גמרא** אָמַר רַב הוּנָא: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְחֶרְמֵי כֹהֲנִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא "כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'" - כָּל חֵרֶם דְּקֹדֶשׁ קָדָשִׁים הָוֵי, הַהוּא לַה' לֵיהֲוֵי. מֵיתִיבִי: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁהִתְפִּיסָן, בֵּין לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין לְחֶרְמֵי כֹהֲנִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. חֶרְמֵי כֹהֲנִים, שֶׁהִתְפִּיסָן, בֵּין לְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין לְקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. הָא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְחֶרְמֵי כֹהֲנִים - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא! אָמַר לְךָ רַב הוּנָא: כִּי שַׁיְּרָהּ - אַהֲדָא שַׁיְּרָהּ, דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִתְפִּיסָן לְבֶדֶק הַבַּיִת - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֲבָל לְחֶרְמֵי כֹהֲנִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. - וְלִיתְנֵייהּ גַּבֵּי הָנָךְ! - תַּנָּא, דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי - קָתָנֵי, דְּלֵית בֵּיהּ תַּרְתֵּי - לָא קָתָנֵי. תְּנַן "מַקְדִּישִׁין אוֹתָן הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי". מַאי לָאו, הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי - לְבֶדֶק הַבַּיִת, וּמַחֲרִימִין - לְחֶרְמֵי כֹהֲן! - לָא, אִידֵי וְאִידֵי - קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וְלָא שְׁנָא מַפִּיק לְהוּ בְּלִשּׁוֹן "הֶקְדֵּשׁ" - לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְלָא שְׁנָא מַפִּיק לְהוּ בְּלִשּׁוֹן "חֶרְמֵי" - לְבֶדֶק הַבַּיִת. - וְהָא לָא תָּנֵי הָכִי, דְּתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא: הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי - קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, מַחֲרִימִין אוֹתָם - חֶרְמֵי כֹהֲנִים! וְעוֹד, הָא תַּנְיָא: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁהִקְדִּישׁוּ לְחֶרְמֵי כֹהֲנִים - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי! תִּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא, תִּיוּבְתָּא. וְהָא רַב הוּנָא קְרָא קָאָמַר! אֲמַר עוּלָּא: אֲמַר קְרָא "חֵרֶם" "כָּל חֵרֶם". - וּמִי אֲמַר עוּלָּא הָכִי! וְהָא אֲמַר עוּלָּא: הַמַּתְפִּיס עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵין בָּהּ אֶלָּא עִיכּוּב

גזברין

תוספות

מקדישין אותן הקדש עילוי — לשון שומא, כמו מעלין בדמים. כלומר, שמין כמה כח יש לו בה. כדמפרש בערכין (כח,ב): המתפיס עולה לבדק הבית, אם נדר — נותן את דמיה, שהרי אם היה נאבד היה חייב לשלם. ואם נדבה — נותן לפי טובת הנאה שבה. פירוש: ומצי שקיל דבר מועט מישראל חברו כדי להקריב במשמר בן בתו כהן, לשון רש"י. ולא נהירא, דלא מצינו זה הלשון דליתב לבן בתו כהן כי אם גבי בכור (בכורות כז,א)! לכן נראה לפרש כדתנן בהדיא בערכין (שם): ואם נדבה — אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה לעולה, ואף על פי שאינו רשאי. פירוש: אף על פי שאינו חייב. כמו (חולין נד,ב): אין בעלי אומנין רשאין לעמוד — פירוש: חייבין. ובערכין (שם) מפיק הקדש עילוי מדכתיב "כל חרם קדש קדשים" — מלמד שהחרם חל אקדשי קדשים ועל קדשים קלים. והקדש עילוי — אקדשי מזבח קאי. דאי אקדשי בדק הבית — אמר בגמרא דקדשי בדק הבית שהקדיש לקדשי מזבח לחרמי כהנים — לא עשה ולא כלום. ופירש רש"י בגמרא: דלא שייך טובת הנאה בקדשי בדק הבית. ולא נהירא למורי האי טעמא, דאטו מי לא שייך ביה לומר כמה אדם רוצה ליתן לבדק הבית אף על פי שאינו רשאי, כמו בקדשי מזבח? ונראה למורי: דטעמא משום דבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותן בשהוממו, אבל בקדשי בדק הבית שהקדישן — אין לבעלים עליהן יותר משאר אדם, לפיכך אין בידו להתפיס. **כל** חרם קדש קדשים לה' — לפום ריהטא דרב הונא סבר לה כרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה בן בתירא, במסכת ערכין פרק "המקדיש" (כח,ב). דאמר רבי יהודה בן בתירא: סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר "כל חרם קדש קדשים לה'", וחכמים אומרים: סתם חרמים לכהנים, מה תלמוד לומר "כל חרם קדש קדשים"? — מלמד שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים. ולאותו תנא ניחא שפיר דרשא דרב הונא. דהא דאמר מלמד שחל על קדשים — היינו דווקא חרמים דלה', אבל לרבי יהודה בן בתירא לא שייך למדרש הכי, דהא לא מיירי כלל בהתפסה דהקדש עילוי. הרמ"ר. **קדשי** בדק הבית שהתפיסן בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים לא עשה ולא כלום — פירש רש"י: דבשלמא קדשי מזבח יש בהן טובת הנאה כדמפרש במתניתין, אבל בקדשי בדק הבית מה טובת הנאה יש בהן.

חרמי כהנים שהתפיסן כו' — פירש רש"י: דאין לו בהן טובת הנאה, שצריך הוא ליתנו לכהן (בעל כרחו) שבאותו משמר. ואפילו למאן דלא מקיש מטלטלין לקרקעות — הני מילי מקדיש, עד כאן לשונו. ואומר מורי: דהך מילתא דמקיש מטלטלין לקרקעות בערכין בפרק "המקדיש" (כח,א), אמר רב חסדא: המחרים מטלטלין — נותנן לכל כהן שירצה, שנאמר: "כל חרם בישראל לך יהיה". החרים שדותיו — נותנן לכהן שבאותו משמר. ופריך: וליקוש מטלטלין לקרקעות! ומשני: ולאו תנאי היא? דאיכא דמקיש, ואיכא דלא מקיש. ומה שפירש אפילו למאן דלא מקיש, הני מילי במקדיש, לא הבין רבי לשונו. אלא נראה לפרש למורי (שיחיה) בדהיה כהן, והכא אתיא כמאן דלא מקיש. **והאמר** עולא המתפיס עולה לבדק הבית אין בה אלא עיכוב גזברין — פירש רש"י: שאינה קריבה עד שיבואו גזברין לעמוד על גבה, כדאמר התם: היאך קרבנו של אדם קרב ואינו עומד על גביו. אבל שום דמים לא יהיה לבדק הבית, וכל שכן לחרמי כהנים. דהא אפילו רב הונא דפליג אחרמי כהנים, מודה בבדק הבית. ומשני: מדרבנן. כלומר, הך ברייתא דלעיל דשייריה לקדשי מזבח, לומר דחיילי עליה בקדשי עילוי — מדרבנן הוא דחייל, דמדאורייתא ליכא אלא עיכוב גזברין. ועולא נמי, כי תירצה — מדרבנן תירצה, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ועיקר קרא לרבות חרמים למעילה, כדכתיב בהו "לה'", עד כאן לשונו. וקשיא טובא: דאם כן תיקשי מתניתין דלעיל, דאמר: מקדישין אותן הקדש עילוי! ועוד קשה: השתא אסיקנא דהוו דרבנן, ובערכין (שם) דריש "כל חרם לה'" — מלמד שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים, משמע דהוי עיקר דרשא. לכן נראה לפרש דלעולא ודאי חייב ליתן הוא הדמים לבדק הבית, כדתנן במתניתין "ומקדישין אותן הקדש עילוי", וכן בערכין. ועולא הכי קאמר: אין בה אלא עיכוב גזברין, כלומר, אין להקדש בגוף הבהמה אלא

שהגזברין

שהגזברין יעבבו אותה לשוחטה עד שישומו אותה, ומתחייב דמי שומא לבדק הבית. ואשמעינן שאין הקדש חל על גופה של עולה [אלא] לענין שתאסר לשוחטה עד שיפדנה. הלכך ממתניתין ניחא ליה, דלא קאמר במתניתין שיחול על גוף הבהמה אלא בחוב בעלמא. אבל קשיא ליה: כיון דמכל מקום עולה דיכול להתפיס לחרמי כהנים — אם כן על כרחך סבירא ליה דהקדש חל על גוף הבהמה, דאם לא כן — על מה יחול חרם הכהן? דלא דמי לחרמי בדק הבית, שאם אמר "הרי עלי מנה לבדק הבית" — חייב, דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט. אבל חרמי כהנים, ודאי אם אמר "הרי עלי מנה לחרמי כהנים" — אם ירצה יחזור בו, דאמירה להדיוט לאו כלום היא. וחרמי כהנים לא הוו אלא כאומר "חפץ זה לחרמי כהנים", שאז ודאי החרמים חל על גוף החפץ. אם כן על כרחך סבר עולא שהחרם חל על גוף הבהמה. אם כן למה אין בה אלא עיכוב גזברין? ואמאי, הרי איכא איסורא לשחוט עד שיפדנה! ומשני: מדרבנן. כלומר, מדאורייתא אינו חל כלל על גוף הבהמה, ומדרבנן הוא דחל על גוף הבהמה ואסור לשוחטה. ועיקר קרא ודאי אתא לומר שחל על הקדש לכל הפחות להתחייב מטעם חוב. ועוד מצא רבי בשם רבינו יצחק: דפריך מעולא דאמר המתפיס עולה לבדק הבית ולא אמר לחרמי כהנים, שמע מינה דסבר דחרמי כהנים לא אמר כלום, כרב הנא. וקשיא למילתא דדריש דיכול להתפיס לחרמי כהנים, ומשני: מדרבנן היא דדריש מ"כל חרם", דחרמי כהנים היינו מדרבנן. **למעילה** (קדשי קדשים כתיב) — קצת קשה: מדלא דרשינן "כל חרם" לומר דמיירי בחרמי כהנים, אם כן קדשי קדשים בחרמי כהנים היכא כתיב? ואומר מורי הרמ"ר: דסמיך אקרא אחרינא, דכתיב גבי חרמי כהנים (ויקרא כז): "והיה השדה בצאתו ביובל קודש (קדשים) לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", ו"קדש קדשים" לאו דוקא, אלא כלומר, קדש לה'. ומורי ורבי אומר: דאפילו נמי לא דריש (כלל דרשי) "כל" לרבות חרמי כהנים, מכל מקום הוא ידע דפשטיה דקרא דקדש קדשים קאי לחרמי כהנים, דכתיב בתריה "לא יגאל ולא ימכר", והיינו חרמי כהנים דאין להן פדיון. דאילו חרמי בדק הבית אדרבה, כל עיקרן לפדיון קיימי. ומיהו, מכל מקום היה צריך ייתור לרבות להקדש עילוי מ"שדה קדש לה'", דמשמע דממעט לה', אבל לענין מעילה — מפשטיה שמעינן.

גופא [המקדיש עולה לבדק הבית] אין בה אלא עיכוב גזברין — כלומר, שומת הגזברין שיעכבו אותה מלשוחטה עד שישומו אותה ולא יוכלו לעכב לשחוט עד שיפדה, דהקדש עילוי אינו אלא חוב מגזירת הכתוב. **מיתיבי** [המקדיש עולה לבדק הבית] אסור לשוחטה עד שתפדה — שהחרם נתפס על גוף העולה. ומשני: מדרבנן הוא דאסור לשוחטה, אבל ודאי מן התורה מתחייב הוא לשלם הדמים לבדק הבית. ובפרק "טבול יום" (זבחים קג,א) אמר: לא מיבעיא למאן דאמר קדשי בדק הבית מדאורייתא, אלא אפילו למאן דאמר אין תפסי — הני מילי בשר. והשתא קשה טובא: דהא מי איכא למאן דאמר קדשי בדק הבית לא תפסי בהקדש עילוי? ומתוך הלכה זו מיישבו רש"י לשם, ופירש דלמאן דאמר תפסי — היינו מקושיא דהכא, דבעי לאוכוחי דאסור לשחוטו מן התורה. אלא אפילו למאן דאמר לא תפסי, היינו מהכא דמסיק היינו מדרבנן, מכל מקום הני מילי בשר, אבל עור תפיס, ובעי פדייה. **ואי** מדרבנן אמאי שתי מעילות — ואם תאמר: הא משכחת בכמה מקומות ומועלין מדרבנן, גבי דם וביצי תורין (מעילה יב)! ויש לומר: דהני מילי במידי דלא בדילי כבר מחמת הקדש קמא. **אמר** רבי יוחנן [ולרבנן] אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה — ומתניתין ד"אם מתו יקברו" קאי גם אקדשי קדשים דסיפא, ורבי שמעון פליג ואמר: קדשי בדק הבית לא הוו [בכלל העמדה והערכה]. **ורבי** שמעון בן לקיש אמר [ולרבנן] קדשי מזבח לא הוו קדשי בדק הבית הוו — ומתניתין ד"אם מתו יקברו" לא קאי אלא אקדשי בדק הבית, ואף על גב דתני בתחילת הבבא "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותם", משמע דקאי כולה מתניתא אתרוייהו — לא קשיא הא. דהא על כרחך לא אכולה קאי, דהא הקדש עילוי דלא קאי אלא אקדשי מזבח. ורבי שמעון פליג אדרבנן, ואמר: דאדרבה, איפכא מסתברא, דקדשי בדק הבית לא היו, וקדשי מזבח היו. וסברות הפוכות זו מזו. **ודברי** הכל בעל מום מעיקרו לא היה — ודוקא בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית, אפילו למאן דאית ליה — הרי אין חילוק בין תם לבעל מום מעיקרו, והכי מוכח כל הסוגיא. **אלא** לרבי שמעון בן לקיש — דאמר דרבנן לא איירי כלל בקדשי מזבח דלא היו בכלל העמדה [והערכה], "ואם מתו יפדו" [מיבעי ליה]. קצת קשה: מנא ליה? דילמא מיירי בקדשי מזבח, וטעמא דאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים.

הא

גִּזְבְּרִין בִּכְלָבַד! - לְעוֹלָם רַבָּנַן, וּקְרָא - לְמַעֲלָה דַּאֲתָא. - לְמַעֲלָה לָמָּה לֵיהּ קְרָא? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּתִיב בֵּיהּ! - וְלִיטַעֲמֵיךְ, הָא דַּאֲמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵין מְעִילָה מְפוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּעוֹלָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'" - הַמְיוּחָדִין לַה', אֲבָל חַטָּאת וְאָשָׁם - לָא נָפְקָא אֶלָּא מִדְּרַבִּי. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: "כָּל חֵלֶב לַה'" - לְרַבּוֹת אֵימוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְמַעֲלָה. לָמָּה לִי קְרָא? "קָדְשֵׁי קָדָשִׁים" כְּתִיב בָּהוּ! אֶלָּא, אַף עַל גַּב דְּ"קָדְשֵׁי קָדָשִׁים" כְּתִיב בָּהוּ, בָּעֵי קְרָא לְרַבּוֹיֵינְהוּ לְמַעֲלָה. חֲרָמִים נַמִי - אַף עַל גַּב דְּ"קָדְשֵׁי קָדָשִׁים" כְּתִיב בָּהוּ, בָּעֵי קְרָא לְרַבּוֹיֵינְהוּ לְמַעֲלָה. גּוּפָא: הַמַּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵין בָּהּ אֶלָּא עִיכּוּב גִּזְבְּרִין בִּלְבַד. מֵיתִיבֵי: הַמַּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אָסוּר לִשְׁוֹחֲטָהּ עַד שֶׁתִּפָּדֶה! - מִדְּרַבָּנַן. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אִם עָבַר וּשְׁחָטָהּ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. - אֶלָּא מַאי מִדְּרַבָּנַן, אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: וּמוֹעָלִין שְׁתֵּי מְעִילוֹת. וְאִי מִדְּרַבָּנַן - אַמַּאי שְׁתֵּי מְעִילוֹת? - הָכִי קָאָמַר: וּרְאוּיָה לִמְעוֹל בָּהּ שְׁתֵּי מְעִילוֹת. "וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ" כו'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְרַבָּנַן, אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לְרַבָּנַן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. וְזֶה וְזֶה מוֹדֶה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. וְדִבְרֵי הַכֹּל, בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ - לֹא הָיָה בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. תְּנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁמֵּתוּ - יִפָּדוּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר: לְרַבָּנַן אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה - הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן לְפָרוּשֵׁי: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁמֵּתוּ - יִפָּדוּ. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ - לָמָּה לֵיהּ לְפָרוּשֵׁי, לֵימָא: אִם מֵתוּ - יִפָּדוּ! אָמַר לְךָ רֵישׁ לָקִישׁ: רַבִּי שִׁמְעוֹן לָא הָוֶה יָדַע מַאי דַּאֲמַר תַּנָּא קַמָּא, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ: אִי בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - מוֹדֵינָא לָךְ, בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - אִם מֵתוּ יִפָּדוּ. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: "אִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" - בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁיִּפָּדוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר - בְּבַעֲלֵי מוּמִין, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּבְהֵמָה טְמֵאָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אִם בַּבְּהֵמָה טְמֵאָה וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ" - הֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲמוּר, אמר סתמא "יפדו", כיון דתנא קמא בתרוייהו איירי — הוי משמע דאתרוייהו פליג, להכי פריש. **אלא** לריש לקיש — דאמר: רבנן לא קיימי אלא אקדשי בדק הבית. למה ליה — לרבי שמעון לפרושי. **לימא** — סתמא, ואנא ידענא דלא קאי אלא אבדק הבית, דהא בקדשי מזבח לא איירי כלל לעיל, לא בפרייה ולא בקבורה. **רבי שמעון** — דמתניתין לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, וסבר דרבנן אתרוייהו קיימי.

ואמר

גזברין — שאינה קריבה עד שיבואו הגזברין לעמוד על גבה, כדאמרינן בעלמא (תענית כו,א): היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו?! אבל שום דמים לא יהיב לבדק הבית, וכל שכן לחרמי כהנים, דהא אפילו רב הונא דהוה פליג אחרמי כהנים הוה מודה אבדק הבית. **ומשני מדרבנן** — האיך ברייתא דלעיל דשיירא לקדשי מזבח, למימרא דחייל עלייהו הקדש עילוי — מדרבנן הוא דחייל, דמדאורייתא ליכא אלא עיכוב גזברין. ועולא נמי, כי תירצה — מדרבנן תירצה, וקרא לאסמכתא. ועיקר קרא למעילה אתא, לרבות חרמי כהנים למעילה. והכי משמע: כל החרם הוי לה', דאי איתהני מינה פורתא — מעל. **לרבות אימורי קדשים קלים למעילה** — דכתיב "לה'". מההיא דרבי מפיק רבי ינאי נמי קדשי קדשים, ד"כל חלב" כתיב. ורבי היינו טעמא דאמר קדשים קלים, דלדידיה משמע ליה דחטאת ואשם בכלל "קדשי ה'", הואיל ואין לבעלים בהן כלום, ולא איצטריך לרבויי אימורים. ולרבי ינאי מידהא איצטריך לרבויינהו, ואף על גב דכתיב בין בחטאת בין באשם "קדשי קדשים" ב"צו את אהרן". לישנא אחרינא ירושלמי: מנלן? כלומר, מאי משמע האי "כל חרם" דחייל אקדשי מזבח? **מי קרבי** — כלומר, אם התפיסם לבדק הבית אמאי מקרבינהו להו בלא פדיון, דקאמר "אין בה אלא עיכוב גזברין"?! והאי קרא כתיב לעיל "כל חרם קדש", דמשמע דחרם חייל אכל הקדש, וקדש אסור לשחיטה ולהקרבה עד שתפדה הקדש בעילוי. **שתי מעילות** — אחת משום קדשי מזבח, ואחת משום קדשי בדק הבית. ואי מדרבנן — הא לא חיילא קדושת בדק הבית אלא מדרבנן. **ראויה** — אילו הויא קדושה בתרייתא מדאורייתא וראוי, אי לאו (דמדרבנן בהוא) דהקדיש ולאו דאורייתא. **אחד קדשי מזבח כו'** — והאי "אם מתו יקברו" — אכולהו קאי. רבי שמעון ורבנן תרוייהו ילפי טעמייהו מקרא לקמן, בין אליבא דרבי יוחנן בין אליבא דריש לקיש. **זה וזה** — רבי יוחנן וריש לקיש מודין דלרבי שמעון קדשי בדק הבית לא היו, אבל קדשי מזבח היו. מדקתני קדשי "בדק הבית יפדו", ולא אמר סתמא "יפדו" — מכלל דדווקא קאמר. **ודברי הכל** — ועוד שניהם מודין, דלדברי הכל, בין לרבי שמעון בין לרבנן בעל מום מעיקרו לא הוה בהעמדה והערכה בקדשי מזבח, כדמפרש טעמא לקמן. ובקדשי בדק הבית לא מיירי מידי. דבעל מום מעיקרו דמודו, דלרבנן קדשי בדק הבית בעו העמדה והערכה — לא שנא בעל מום אחר הקדש ולא שנא קדם מומו להקדשו, בעי העמדה והערכה. דבקדשי בדק הבית לא שאני לן בין בעל מום מעיקרא לתם ונעשה בעל מום, שהרי על עצים ואבנים הן חלין. **היינו דאיצטריך רבי שמעון לפרושי** — דאי הוה

גּוְזְבָּרִין בְּלֵבַד, כלומר, שלא חלה עליה קדושת בדק הבית, אלא לענין זה שצריך שיהיו הגזברים עומדים בעזרה בשעת הקרבתה, כמו כל קרבן שצריך שיהיו בעליו עומדים בעזרה בשעת הקרבתו, אבל אינו צריך לתת שום מעות לבדק הבית. וקשה על עולא, שהרי אפילו רב הונא שאמר שהמחרים לכהנים קדשי מזבח לא עשה כלום, מודה שחרם לבדק הבית חל על קדשי מזבח, ואם כן עולא שאמר שאם הקדיש קדשי מזבח לבדק הבית, אין צריך לתת כלום לבדק הבית, ודאי שהוא סובר שהמחרים לכהנים קדשי מזבח לא עשה כלום, וכיצד דרש מהפסוק 'כל חרם' לרבות שחרם כהנים חל על קדשי מזבח.

מתרצת הגמרא: באמת סובר עולא שאי אפשר להתפיס שום קדושה על קדשי מזבח, ומה שתירץ עולא את הברייתא שאמרה שהמחרים קדשי מזבח חל החרם, כוונתו שחייב (**לעולם רבנן**) [**מִדְּרַבָּנָן**] ליתן לכהנים, אבל מדאורייתא באמת לא חלה שום קדושה על קדשי מזבח. **וּקְרָא** – והפסוק 'כָּל חֵרֶם', שאמר עולא שיש לדרוש ממנו שחרם חל על קדשי מזבח, אין זו דרשה גמורה, אלא אסמכתא בלבד, ועיקר הפסוק **לְמַעֵילָה דַּאֲתָא** – הוא בא, ללמדנו שכל החרמים הם לה', דהיינו שיש בחרמים איסור מעילה.

שואלת הגמרא: **לְמַעֵילָה לָמָּה לֵיהּ קְרָא** – מדוע צריך דרשה מיוחדת ללמדנו שיש איסור מעילה בחרמים, והלא 'קָדְשֵׁי קָדָשִׁים' **כְּתִיב בֵּיהּ,** וכיון שנאמר בחרמים [בפסוק זה] שהם קדשי קדשים, ממילא אנו יודעים שיש בהם איסור מעילה.

הגמרא משיבה שאין ללמוד איסור מעילה מהתיבות 'קדש קדשים', ומוכיחה זאת מדברי רבי יוחנן: אומרת הגמרא: **וְלִיטַעֲמִיךְ – ולדבריך** שכל שנאמר בו קדש קדשים יש בו מעילה, יש להקשות, **הָא דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי** (מעילה טו.), **אֵין מְעִילָה מִפּוֹרֶשֶׁת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּעוֹלָה** וקדשי בדק הבית **בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ה טז), **'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'",** וממה שנאמר 'קדשי ה'' משמע, שיש מעילה רק בקדשים **הַמְיוּחָדִין לַה',** דהיינו שאין בהם חלק לאדם אחר מלבד לה', ורק עולה ובדק הבית מיוחדים לה' בלבד, ומבארת הגמרא שם, שרבי ינאי לא בא לומר שאין מעילה בשאר קדשים, אלא רק אמר מה למדים מהפסוק של 'נפש' וגו', **אֲבָל חַטָּאת וְאָשָׁם,** שאינם לה' לבד, שיש בהם חלק שנאכל לכהנים, **לֹא נַפְקָא אֶלָּא מִדְּרַבִּי** – אין למדים בהם איסור מעילה אלא מהדרשה של רבי, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אוֹמֵר,** נאמר לגבי קרבן שלמים (ויקרא ג טז) **'כָּל חֵלֶב לַה'",** ומכך שקרא הפסוק לחלבי הקדשים 'לה'', יש **לְרַבּוֹת** אף **אֵימוּרֵי קָדָשִׁים** כַּלִּים **לְאִיסּוּר מְעִילָה,** שכן 'כל חלב לה'', נאמר על החלבים והאימורים, ואמר עליהם הפסוק 'לה'', דהיינו שאף הם בכלל קדשי ה' שנאמרו בפרשת מעילה (ויקרא ה טז). וכמו שדרש רבי מפסוק זה אימורי קדשים קלים, כך יש לדרוש מפסוק זה אף לאימורי חטאת ועולה. מסיימת הגמרא את ההוכחה: ואם נאמר שכל דבר שנאמר בו 'קדש קדשים', יש בו מעילה, **לָמָּה לִי קְרָא** – למה צריך פסוק לרבות שיש מעילה בחטאת ואשם, והרי 'קָדְשֵׁי קָדָשִׁים' **כְּתִיב בָּהוּ** – נאמר בהם. **אֶלָּא** ודאי צריך לומר, **שאַף עַל גַּב** דְּ'קָדְשֵׁי קָדָשִׁים' **כְּתִיב בָּהוּ, בָּעֵי קְרָא לְרַבּוּיֵינְהוּ לְמַעֵילָה** – צריך פסוק לרבות שיש בהם מעילה. מסיימת הגמרא את התשובה: אם כן **בְּחֲרָמִים נַמִי** [–גם], **אַף עַל גַּב דְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּתִיב בָּהוּ בָּעֵי קְרָא לְרַבּוּיֵינְהוּ לְמַעֵילָה** – צריך פסוק לרבות שיש בהם איסור מעילה, ויש לומר שהפסוק שנאמר 'כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה'", בא לרבות שחרמי כהנים יש בהם איסור מעילה, ומה שאמר עולא שלומדים מפסוק זה שחרם חל על קדשי מזבח, אין זה אלא אסמכתא.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי עולא: **גּוּפָא** – נשוב לעצם דברי עולא ונבאר אותם. **הַמַּקְדִּישׁ עוֹלָה** שהיא קדשי מזבח **לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֵין בָּהּ** – לא חל בה הקדש **אֶלָּא** לענין **עִיכּוּב גִּיזְבָּרִין בִּלְבַד.** מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, **הַמַּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, אָסוּר לְשׁוֹחֲטָהּ עַד שֶׁתִּפָּדֶה** מקדושת בדק הבית שעליה. ומוכח שחלה עליה קדושת בדק הבית אף לענין זה שצריך לתת מעות לבדק הבית.

מתרצת הגמרא: עולא יבאר שמה שאמרה הברייתא שצריך לתת מעות לבדק הבית, אין זה אלא **מִדְּרַבָּנָן.** מוסיפה הגמרא: **הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא** – ומסתבר לומר כתירוץ זה, **מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** – ממה שנשנה בסוף הברייתא, **שאִם עָבַר וּשְׁחָטָהּ** קודם שפדאה מקדושת בדק הבית, **מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי,** ויצא ידי חובתו בקרבן זה, שאין הפדיון מעכב. ואם נאמר שצריך לפדותה מדאורייתא, איך יצא בה ידי חובתו, אלא ודאי שהברייתא הצריכה פדיון רק מדרבנן.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא מַאי מִדְּרַבָּנָן** – אלא מה תאמר, שצריך לפדותה רק מדרבנן, **אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא** – אם כך אמור ובאר את הסיפא של הברייתא, **וּמוֹעֲלִין** בבהמה זו **שְׁתֵּי מְעִילוֹת,** אחת משום קדשי מזבח, ואחת משום קדשי בדק הבית. **וְאִי** (**מְעִילָה**) אין צריך לפדותה אלא **מִדְּרַבָּנָן,** אבל מדאורייתא אין בה קדושת בדק הבית, **אַמַּאי** – מדוע מועלים בה **שְׁתֵּי מְעִילוֹת,** והרי מדאורייתא אין בה אלא קדושה אחת. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך מתפרשת הסיפא, **וּרְאוּיָה** היתה בהמה זו **לִמְעוֹל בָּהּ שְׁתֵּי מְעִילוֹת,** אילו קדושת בדק הבית שבה היתה מדאורייתא.

שנינו במשנה: **וְאִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ כּוּ',** רבי שמעון אומר, קדשי בדק הבית אם מתו יפדו. הגמרא מביאה מחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש, במה נחלקו התנאים במשנה: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְרַבָּנָן** שאמרו שאם מתו יקברו, **אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל** הדין שצריך בפדיון בהמת קדשים **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה** – שתעמוד הבהמה ויעריך הכהן את שויה, וכיון שמתה הבהמה ואינה יכולה לעמוד, אי אפשר לפדותה ולכן תיקבר, ומה שאמרו במשנה שאם מתו יקברו, אמרו כן בין על קדשי מזבח ובין על קדשי בדק הבית. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, לְרַבָּנָן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** ומה שאמרו רבנן שאם מתו יקברו, לא אמרו כן אלא על קדשי בדק הבית. **וְזֶה וָזֶה מוֹדֶה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – ובין רבי יוחנן ובין ריש לקיש שנחלקו בדעת רבנן, מודים בדעת רבי שמעון, שהוא סובר **דְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** וכמו שאומר במשנה שאם מתו יפדו, **וְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** שכן ממה שהזכיר בדבריו 'קדשי בדק הבית' ולא אמר דבריו בסתם, מדויק שבקדשי מזבח אם מתו אי אפשר לפדותם.

וְעוּד הם מודים, שלִדְבָרֵי הַכֹּל, בין לרבנן ובין לרבי שמעון, **בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** – שהיה בעל מום קודם שהוקדש, **לֹא הָיָה בִּכְלַל** הדין שצריך **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.**

הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש: **תְּנַן** – שנינו במשנתנו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁמֵּתוּ,** אין צריך לקברם, אלא **יִפָּדוּ,** לפי שקדשי בדק הבית אין צריכים העמדה והערכה. אומרת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** – המשנה מובנת לדברי **רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר לְרַבָּנָן אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין קדשי מזבח ובין קדשי בדק הבית **הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ** – שמשום כך הוצרך **רַבִּי שִׁמְעוֹן לְפָרוּשֵׁי** – לפרש בדבריו **שקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁמֵּתוּ יִפָּדוּ,** שהיה צריך לומר באיזה דבר חולק הוא על רבנן, **אֶלָּא לֵרִישׁ לָקִישׁ** שאמר שרבנן לא דיברו אלא על קדשי בדק הבית, **לָמָּה לֵיהּ** לרבי שמעון **לְפָרוּשֵׁי** – לפרש בדבריו קדשי בדק הבית, **לֵימָא** – הרי היה יכול לומר סתם **שאִם מֵתוּ יִפָּדוּ,** ודבריו היו מתפרשים שעל קדשי בדק הבית שאמרו רבנן שיקברו, אמר הוא שיפדו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ,** שמה שרבי שמעון הזכיר בדבריו קדשי בדק הבית, הוא משום **שרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא הָוָה יָדַע מַאי דְּאָמַר תַּנָּא קַמָּא,** ובאמת הוא חשב שתנא קמא אמר כן בין בקדשי מזבח, ובין בקדשי בדק הבית, **וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ** – וכך אמר רבי שמעון לתנא קמא, **אִי** [–אם] **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ** אנו עוסקים, **בְּזֶה מוֹדֵינָא לָךְ** – מודה אני לך, אבל **בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת** איני מודה לך, ובהם אני סובר, **שאִם מֵתוּ יִפָּדוּ.** ולכן אף שלפי האמת רבנן עוסקים רק בקדשי בדק הבית, מכל מקום מובן מדוע הוצרך רבי שמעון לפרט ולהזכיר בדבריו 'קדשי בדק הבית'.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי יוחנן מברייתא: **תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי**

המשך בעמ' קכב

הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים – אם כן במה נעמיד את הפסוק (ויקרא כז יא) 'וְאִם [כָּל] בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'', בהכרח שיש להעמידו **בְּבַעֲלֵי מוּמִין, שֶׁיָּפְדוּ.** מבררת הברייתא: **יָכוֹל** – שמא תאמר שבהמות בעלי מומין **יָפְדוּ** גם **עַל מוּם עוֹבֵר** – אם יש בהם מום שסופו לעבור. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדינו הכתוב **'אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה',** שאמר 'לא יקריבו' בלשון עתיד, שבהמה זו שמדבר בה הפסוק, היא בהמה **שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה כָּל עִיקָּר, יָצְתָה** בהמה **זוֹ** שיש בה מום עובר, **שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר** – שאף שאינה ראויה עכשיו להקרבה, ראויה היא להקרבה לאחר שיעבור המום, שאי אפשר לפדותה.

מסיימת הגמרא: **וְאָמַר רַחֲמָנָא** – ואמרה התורה על בהמה זו שהיא קדשי מזבח, **עָבִיד לָהּ** – שיעשו לה בפדיונה **הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה.** ומקובל בידינו שברייתא זו היא דעת רבנן החולקים על רבי שמעון, אם כן מוכח כדברי רבי יוחנן שלפי רבנן צריך העמדה והערכה בקדשי מזבח.

הגמרא מבארת את שיטת ריש לקיש: **אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, מַאי טַעֲמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר לְרַבָּנַן קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק שדרשו ממנו שבפדיון בהמה צריך העמדה והערכה (ויקרא כז יב) 'וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע', טוב היינו תמימה ורע היינו בעלת מום, ומשמע שהפסוק מדבר בהקדש כזה שהדין שוה בו בטוב וברע, **וְאֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָלוּק בֵּין טוֹב לְרַע** – ואיזה הקדש אין בו חילוק בין בהמה תמימה לבהמה בעלת מום, **הֵוֵי אוֹמֵר** – יש לך לומר שזֶה **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, וְאָמַר קְרָא** – ונאמר על כך בפסוק, **'אוֹתָהּ',** ומתיבה זו יש לדרוש שרק בבהמה זו שדיבר בה הפסוק, נאמר הדין שצריך העמדה והערכה, **לְמַעוּטֵי קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ,** שבהם אין צריך העמדה והערכה.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן** שאמר שמה שנאמר 'והעריך הכהן אותה' לפי רבנן זה נאמר גם על קדשי מזבח, **'אוֹתָהּ' לְמַעוּטֵי מַאי** – איזו בהמה מקדשי מזבח בא הפסוק למעט בלשון זו, שלא תהא צריכה העמדה והערכה. משיבה הגמרא: **לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** – בהמה שהיה בה מום קודם שהקדישוה למזבח, לומר שאינה צריכה העמדה והערכה בפדיונה.

מאחר שהתבאר שלפי כולם התיבה 'אותה' נדרשת למעט בהמה מהעמדה והערכה, הגמרא מקשה שמצאנו תנא שלשיטתו אין מה למעט מתיבה זו. שואלת הגמרא: **וּלְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי** – ולתנא של הברייתא שנשתנה בבית מדרשו של לוי, **דְּאָמַר דַּאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** הרי הוא **בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, דְּתָנֵי לֵוִי** – ששנה לוי ברייתא בבית מדרשו, **הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. וְכֵן תָּנֵי (רַבִּי) לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ** – בסדר הברייתות שלו, שכל דבר שהוקדש צריך העמדה והערכה, **וַאֲפִילּוּ חַיָּה וַאֲפִילּוּ עוֹפוֹת** כגון אווזים ותרנגולים שאינם ראויים להקרבה, וודאי שבעל מום מעיקרו צריך העמדה והערכה. ולדבריו קשה, **וְהָכְתִיב** – והרי נאמר **'אוֹתָהּ',** ומה בא פסוק זה למעט. אומרת הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

עד כאן ביארה הגמרא את דעת רבנן לשיטת רבי יוחנן ולשיטת ריש לקיש, עתה הגמרא מבארת את שיטת רבי שמעון: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ** בכלל העמדה והערכה, **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק שדרשו ממנו שבפדיון בהמה צריך העמדה והערכה (ויקרא כז יב) 'וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אוֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע', **וְאֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁחָלוּק** בו הדין **בֵּין טוֹב וּבֵין רַע** – בין בהמה תמימה לבעלת מום, **הֵוֵי אוֹמֵר זֶה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ,** שהרי בקדשי בדק הבית אין חילוק בין בהמה תמימה לבין בעלת מום, **וְאָמַר קְרָא** – ונאמר על כך בפסוק, **'אוֹתָהּ',** ומתיבה זו יש לדרוש שרק בבהמה זו שדיבר בה הפסוק, נאמר הדין שצריך העמדה והערכה, **וּלְמַעוּטֵי** קדשי **בֶדֶק הַבַּיִת** שבהם אין צריך העמדה והערכה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, שטעמו של רבי שמעון הוא משום ש'בין טוב ובין רע' פירושו דבר שיש בו חילוק בין טוב לרע, **'בֵּין טוֹב לְרָע' מִיבְּעֵי לֵיהּ** [–היה צריך להיכתב], ואז היה משמע דבר שיש בו חילוק בין טוב לרע, אבל 'בין טוב ובין רע', משמע 'אחד טוב ואחד רע' דהיינו שהם שוים ואין חילוק ביניהם. אומרת הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה הדבר.

הגמרא מביאה ברייתא להקשות על דברי רבי יוחנן: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, קדשים **שֶׁמֵּתוּ,** אם היו קודם שמתו **תְּמִימִין, יִקָּבְרוּ,** שכיון שהיו ראויים להקרבה, גזרו בהם חכמים שלא יפדו, משום מעלתם. **וְאִם** קודם שמתו היו **בַּעֲלֵי מוּמִין יִפְּדוּ,** יכולים לפדותם אף לאחר מיתה, שאינם צריכים העמדה והערכה. אומרת הברייתא, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאם מתו בעלי מומים יכולים לפדותם, **בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת,** בֵּין אם קודם שמתו היו **תְּמִימִין,** ובֵין אם קודם שמתו היו **בַּעֲלֵי מוּמִים, יִקָּבְרוּ,** ואי אפשר לפדותם, כיון שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת,** שניהם אם קודם שמתו היו **תְּמִימִים יִקָּבְרוּ,** ואם קודם שמתו היו **בַּעֲלֵי מוּמִין, יִפְּדוּ.**

אומרת הגמרא: **תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מֵרֵישָׁא** – קשה על דברי רבי יוחנן מהרישא של הברייתא, שמבואר בדברי חכמים שבהמה של קדשי מזבח, אם היא בעלת מום, יכולים לפדותה, ואינה צריכה העמדה והערכה, ומוכח שמה שאמרו חכמים במשנה שצריך העמדה והערכה, אין זה אלא בבהמה של בדק הבית [כדברי ריש לקיש]. מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַבִּי יוֹחָנָן** – יש לרבי יוחנן לומר לך, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא במה מדובר, **בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** – בבהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, שבבהמה זו גם חכמים מודים שאינה צריכה העמדה והערכה.

אומרת הגמרא: **הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר לומר, שהברייתא מדברת בבהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, **דְּאִי תֵּימָא** – שהרי אם תאמר שהברייתא מדברת כ**שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן** – שנעשתה הבהמה בעלת מום רק לאחר שהקדישוה, ומה שאמרו חכמים שבהמה של קדשי מזבח שהיא בעלת מום תפדה, הוא משום שבהמה של קדשי מזבח אינה צריכה העמדה והערכה, **לִיפְלוֹג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָהּ** – היה צריך רבי שמעון שסובר שבהמה של קדשי מזבח צריכה העמדה והערכה, לחלוק על דין זה, ולומר שאף בעלת מום תקבר, ואילו בברייתא אמר רבי שמעון שבעלי מומין יפדו. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִנָּהּ** – אלא ודאי מוכח מזה, שמה שאמרו בברייתא שבעל מום יפדה, היינו **בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** – בבהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, ובזה אף רבי שמעון מודה שאינה צריכה העמדה והערכה.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא,** לאחר שהוכחנו מדברי רבי שמעון שודאי בעל מום שנאמר בברייתא, היינו בהמה שהיתה בעלת מום קודם שהקדישוה, **לֵיטָא** תִּיהְוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ – האם נאמר שתהיה מכאן קושיא על ריש לקיש שאמר שלדעת חכמים קדשי מזבח אינם צריכים העמדה והערכה, שהרי יש לדייק בברייתא שדווקא משום שהיתה בעל מום קודם להקדישה לכך אמרו חכמים שתפדה, אבל אם נעשתה בעלת מום לאחר שהקדישה אף לחכמים תקבר, והיינו משום שקדשי מזבח צריכים העמדה והערכה, ודלא כריש לקיש. מתרצת הגמרא: **רֵישׁ לָקִישׁ מוֹקִים לָהּ** – מעמיד את הברייתא, **בְּשֶׁקָּדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן** – שהקדישה כשהיתה תמימה, וכפי שביארנו בתחילה, שתמימים יקברו משום גזירה, ובעלי מומין יפדו משום שלרבנן אין צריך העמדה והערכה.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן קשה [מה שהוכיחה הגמרא לעיל ב'הכי נמי מסתברא'], **דִּיפְלוֹג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָהּ** – שהיה צריך רבי שמעון לחלוק גם בקדשי מזבח, שהרי לדברי הכל רבי שמעון סובר שבהמה של קדשי מזבח צריכה העמדה והערכה, והיה צריך לומר שבקדשי מזבח אף בעלת מום תקבר, וממה שאמר שבעלת מום תפדה, מוכח שהברייתא מדברת, כשהיתה הבהמה בעלת מום קודם שהקדישוה. מתרצת הגמרא: **רֵישׁ לָקִישׁ מֵיפַךְ אַפִּיךְ** – מצא ברייתא אחרת שבה נשנו דברי תנא קמא הפוך, וממילא גם ה'במה דברים

רש"י

ואמר רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דכתיב בתריה "והעמיד והעריך" וגו'. והא ודאי קדשי מזבח היא, מדבעינן מום קבוע, דאי בדק הבית — תמימים נמי מפרקי, דמאי איכפת להו אי תם אי בעל מום? אלמא קדשי מזבח נמי היו בכלל העמדה והערכה לרבנן. דהא ברייתא רבנן היא, דהא סתם סיפרא היא, וסתם סיפרא — רבי יהודה (בכורות סא,א), בר פלוגתא דרבי שמעון. והיינו כרבי יוחנן, ומהכא שמעינן קדשי מזבח לרבנן, וממתניתין שמעינן קדשי בדק הבית, מדקאמר רבי שמעון: קדשי בדק הבית יפדו — מכלל דשמעינהו לרבנן, דאמרי: יקברו. **בין טוב ובין רע** — משמע: אחד טוב ואחד רע, דשניהן שוין, תם ובעל מום. **אותה למעוטי קדשי מזבח** — ולא קאי האי "והעמיד והעריך" ארישא דקרא דמשתעי בקדשי מזבח. **ורבי יוחנן** — אית ליה ודאי דהאי "בין טוב ובין רע" בקדשי בדק הבית קאי, ומיהו "והעמיד והעריך" — ארישא דקרא, דאוקימנא בקדשי מזבח ואסיפא דמשתעי בבדק הבית קאי. ו"אותה" — למעוטי בעל מום מעיקרו בקדשי מזבח. ולריש לקיש לא צריך בעל מום מעיקרו למעוטי, דהוא אמר לרבנן קדשי מזבח לא היו, ואפילו קדם הקדישן למומן, וכל שכן האי. **ואפילו חיה ועופות** — כגון אווזין ותרנגולין, דלא שייכי כלל למזבח. **בין טוב לרע מבעי ליה** — משמע דהוי חילוק בין טוב לרע ו"בין טוב ובין רע" משמע: אחד טוב ואחד רע, ושניהן שוין. **מתו תמימים יקברו** — אפילו הנך דליתנהו בכלל העמדה והערכה, היכא דמתו תמימים — עבוד רבנן מעלה דיקברו, הואיל והוו חזי להקרבה. **בקדשי מזבח** — קסלקא דעתך השתא: משום דלא היו בכלל העמדה והערכה. **אבל בקדשי בדק הבית כו'** — דהיו בהעמדה והערכה. **רבי שמעון אומר כו' תמימין יקברו** — משום מעלה. **ובעלי מומין יפדו** — לקמיה פריך: היכי קאמר רבי שמעון קדשי מזבח [יפדו]? הא בין רבי יוחנן בין ריש לקיש אמרי דלרבי שמעון קדשי מזבח הוו בכלל העמדה והערכה. **מרישא תיובתא לרבי יוחנן** — דקתני לרבנן בקדשי מזבח יפדו. **בבעל מום מעיקרו** — משום הכי יפדו, ובקדשי בדק הבית — יקברו, דהתם לא שני בין בעל מום מעיקרו לקדם הקדישו למומו. **והכי מסתברא** — דאי בשקדם הקדישו את מומו, וטעמייהו דרבנן בדריש לקיש, דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה — ליפלוג רבי שמעון עלה, ולימא בקדשי מזבח יקברו, דהא לרבי שמעון קדשי מזבח היו בהעמדה והערכה. אלא מדלא פליג — שמע מינה בבעל מום מעיקרו קאי, ומשום הכי קדשי מזבח יפדו. וקדשי בדק הבית נמי יפדו, דלרבי שמעון (נמי) קדשי בדק הבית לא היו. **לימא תיהוי תיובתא דריש לקיש** — דהא מגופה שמעינן דאבעל מום מעיקרו קאי, והשתא יש לומר טעמא דבעל מום מעיקרו. הא קדם הקדישו למומו — לרבנן נמי יקברו. **בשקדם הקדישו את מומו** — וטעמייהו דרבנן: משום דקדשי מזבח לא היו. **נפלוג רבי שמעון עלה** — דקדשי מזבח, ונימא: יקברו. ואמאי קתני לרבי שמעון: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית יפדו? ומשני: **ריש לקיש מיפך אפיך והכי מותיב ממכילתא אחריתי** — דאשכח ברייתא אחריתי דמהפך לה ומותיב לה הכי לרבי יוחנן. דרבי שמעון בן לקיש לא מייתי לה להא תיובתא לרבי יוחנן כדגרסינן לה הכא, דקתני ברבי שמעון בהדיא "קדשי מזבח יפדו". **אלא מיפך אפיך והכי מותיב לה כדאשכחנא במכילתא אחריתי בין תמימים כו'** — ואף על גב דבין האי לישנא ללישנא דלעיל כי דייקת בה ליכא מידי, אלא (לאו) דקתני בהדיא לרבי שמעון "קדשי מזבח יפדו". **במה דברים אמורים** — דקאמר תנא קמא "בעלי מומין יקברו" — בקדשי בדק הבית, אבל קדשי מזבח — יפדו, דלא היו בהעמדה והערכה. ואתא רבי שמעון לחלוק בקדשי בדק הבית, דאמרת יקברו — לדידי יפדו. **תיובתא דרבי יוחנן מהך סיפא** — דקתני לתנא קמא "אבל בקדשי מזבח — יפדו". **בבעל מום מעיקרו** — ובבדק הבית — יקבר, דהתם לא שני לן בין תם מעיקרו לבעל מום מעיקרו. **ניפלוג רבי שמעון עלה** — ונימא תרתי: קדשי בדק הבית — יפדו, וקדשי מזבח — יקברו. אלא מדלא פליג אלא בקדשי בדק הבית, דקאמרי אינהו יקברו ואינהו יפדו, ובקדשי מזבח שתיק ממאי דאמרי רבנן יפדו — שמע מינה: בבעל מום מעיקרו איירי. **הכי נמי דפליג** — ותנא לך פלוגתייהו בבדק הבית, והוא הדין דפליג עלייהו נמי בקדשי מזבח דיקברו. **לריש לקיש דאמר לרבנן כו'** — הא דקתני בהך ברייתא "קדשי מזבח יפדו" — מוקים לה אפילו בקדם הקדישן את מומן, שמע מינה כו'. בשלמא לרבי יוחנן דמוקים לה בבעל מום מעיקרו — לא איכפת לן אם נפדה לכלבים, דהא לא נחתא מעולם קדושה לגופיה. אלא לריש לקיש איכא למיבעי.

תוספות

הא מה אני מקיים (כל הבהמה) אשר לא יקריב ממנה בבעלי מומין שיפדו — ואין לומר דאימא איפכא דקרא ד"אשר [לא] יקריבו" משמע דאינה פסולה אלא להקרבה, אבל להדיוט — שריא. **ואמר** רחמנא עביד לה העמדה והערכה — דבהאי קרא ד"אשר לא יקריבו" כתיב "והעמיד והעריך", וסתם סיפרא רבנן דעלמא אית להו העמדה בקדשי מזבח. ובקדשי בדק הבית קשיא ליה ממתניתין, מדקאמר רבי שמעון יפדו, מכלל דלרבנן — לא יפדו. אי נמי: קדשי בדק הבית קשיא ליה מדכתיב "והעמידו הכהן בין טוב ובין רע", — איזהו דבר שאין חילוק בין טוב לרע? הוי אומר: זה קדשי בדק הבית. רבינו שלמה. **אפילו** חיה ואפילו עוף — כגון שמתפיס תרנגולין לבדק הבית. והא דאמרינן מנחות (ק,ב) אין לעופות פדיון — הני מילי בשקדשה קדושת הגוף למזבח. **תמימים** יקברו בעלי מומין יפדו — השתא סלקא דעתך משום דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. ותמימים יקברו — דאין בהן מום, ואין רשאין לפדות בלא מום. **רבי** שמעון אומר תמימים יקברו — דכי נמי קדשי בדק הבית לא היו, כדמפרש לקמן טעמא: משום דחזו להקרבה. **הכא** במאי עסקינן בבעל מום מעיקרו — ואפילו הכי בקדשי בדק הבית יקברו, דבכל ענין היו, דלא שייך לפלוגי בין תם מעיקרו לבעל מום מעיקרו, הואיל ואינן עומדות אלא לדמיהן. **רבי** שמעון בן לקיש מפיק ותני במכילתין אחריתי — והך דלעיל משבשתא, אלא בין תמימין בין בעלי מומין יקברו. ומיירי בקדשי בדק הבית, וכדרבנן, דאמרי שהיו [בכלל כו']. רבי שמעון אומר: [תמימים] יקברו, כדאמר לקמן: משום דחזו להקרבה, ומחמירין ביה קדושת מזבח. "במה דברים אמורים? בקדשי בדק הבית" — אתאן לתנא קמא, ולכך אמר: יקברו. אבל קדשי מזבח כו'. רבי שמעון אומר: תמימין יקברו, אבל בעלי

הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְאִם כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'"? - בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁיִּפְדּוּ. יָכוֹל יִפְדּוּ עַל מוּם עוֹבֵר? - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" - שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה כָּל עִיקָּר, יָצְתָה זוֹ - שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר. וַאֲמַר רַחֲמָנָא: עָבֵיד לָהּ הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה! אָמַר רַב גִּידֵל, אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרִישׁ לָקִישׁ, דַּאֲמַר: לְרַבָּנַן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה? דַּאֲמַר קְרָא "וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָלוּק בֵּין טוֹב לָרָע? - הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת. וְאָמַר קְרָא "אֹתָהּ" - לְמַעוּטֵי קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְרַבִּי יוֹחָנָן, "אֹתָהּ" לְמַעוּטֵי מַאי? - לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. - וּלְתַנָּא דְּבֵי לֵוִי, דַּאֲמַר: דַּאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ - בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה. דְּתָנֵי לֵוִי: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וַאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. וְכֵן תָּנֵי לֵוִי בְּמַתְנִיתֵיהּ: וַאֲפִילּוּ חַיָּה, וַאֲפִילּוּ עוֹפוֹת. וְהָכְתִיב "אֹתָהּ"! - קַשְׁיָא. אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לֹא הָיוּ? דַּאֲמַר קְרָא "וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע", אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁחָלוּק בֵּין טוֹב וּבֵין רָע - הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְאָמַר קְרָא "אֹתָהּ" - לְמַעוּטֵי בֶדֶק הַבַּיִת. - אִי הָכִי, "בֵּין טוֹב לָרָע" מִיבְּעֵי לֵיהּ! - קַשְׁיָא. מֵיתִיבֵי: מֵתוּ תְּמִימִין - יִקְבְּרוּ, וּבַעֲלֵי מוּמִין יִפְדּוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? - בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - בֵּין תְּמִימִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִים, יִקְבְּרוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאֶחָד קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, תְּמִימִים - יִקְבְּרוּ, בַּעֲלֵי מוּמִין - יִפְדּוּ. תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מֵרִישָׁא! אֲמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי תֵּימָא שֶׁקְּדָם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן - לִיפְלוֹג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ - בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. אֶלָּא לֵימָא תִּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרִישׁ לָקִישׁ! - רִישׁ לָקִישׁ מוֹקִים לָהּ בְּשֶׁקְּדָם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן. - אִי הָכִי, נִיפְלוֹג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָהּ! - רִישׁ לָקִישׁ מֵיפַךְ אַפֵּיהּ, וְהָכִי מוֹתִיב מִמְּכִילְתָּא אַחֲרִיתִי: מֵתוּ, בֵּין תְּמִימִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין - יִקְבְּרוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: תְּמִימִים - יִקְבְּרוּ, וּבַעֲלֵי מוּמִין - יִפְדּוּ. תִּיוּבְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִסִּיפָא! אֲמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי תֵּימָא בְּשֶׁקְּדָם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן - נִיפְלוֹג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָה. אֶלָּא לֵימָא תִּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרִישׁ לָקִישׁ! אֲמַר לָךְ רִישׁ לָקִישׁ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּשֶׁקְּדָם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן. - וְנִיפְלוֹג רַבִּי שִׁמְעוֹן עָלָה! אֲמַר לָךְ רִישׁ לָקִישׁ: הָכִי נַמִּי דְּפָלֵיג רַבִּי שִׁמְעוֹן. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: לְרִישׁ לָקִישׁ, דַּאֲמַר: לְרַבָּנַן, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לָא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָתָנֵי: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בעלי

הכא

בעלי מומין יפדו, דלא היו בכלל העמדה, תיובתא דרבי יוחנן. אמר לך רבי יוחנן כו'. תיובתא דרבי שמעון בן לקיש. הכי נמי דפליג רבי שמעון. ודקדק רש"י: דברייתא קמייתא נמי נימא הכי, ומאי אולמיה דהאי בתרייתא? ויש לומר: דלא דמי, דהא אקמייתא ליכא למימר הכי, דאם בעלי מומין דתנא קמא מיירי שהוממו אחר הקדשן, ובקדשי מזבח סברא הוא לומר דרבי שמעון דקאמר במילתיה "אחד קדשי מזבח יפדו" — בבעלי מומין דתנא קמא מיירי, שהוממו אחר שהוקדשו. אבל בהך בתרייתא, דרבי שמעון לא איירי במילתיה כלל בקדשי מזבח, ובחד מילתיה הוא דרבנן דאמר "אבל בקדשי מזבח בעלי מומין יפדו" — מיירי שפיר בשקדם הקדשן, ורבי שמעון פליג עלייהו. אבל לכך שנה התנא למילתיה, משום דבמילתיה לא הזכיר כלל קדשי מזבח, ולא גילה בדעתו כלל מה אומר בקדשי מזבח.

כדתניא כל הקדשים שנולדו בהן מום ושחטן רבי מאיר אומר יקברו — איירי בקדשי מזבח, דסבר: היו בכלל העמדה, כרבי שמעון. ולרבי יוחנן, אפילו כרבנן. וחכמים אומרים יפדו, דסבירא להו: לא היו בכלל העמדה. לרבי שמעון בן לקיש ניחא שפיר, דהוא רבנן דמתניתין דאמר דקדשי בדק הבית היו, קדשי מזבח לא היו. אלא לרבי יוחנן דאמר בין לרבנן בין לרבי שמעון קדשי מזבח היו — מאן נינהו רבנן דהכא? וליכא למימר: שקדם מומן להקדשן, ופליגי בפלוגתא דתנא דבי לוי דלעיל, דבסוף פרק "הנהנה מן ההקדש" (מעילה יט,ב) גריס בהדיא: קדשי מזבח תמימים ונעשו בעלי מומין, ועבר ושחטן, רבי מאיר אומר: יקברו, וחכמים אומרים: יפדו. ובספרים כתוב: רבי מאיר כרבי שמעון, רבנן דהכא כרבנן דהתם. נימא תיהוי תיובתא דרבי יוחנן! אמר לך רבי יוחנן: רבנן דהכא לחוד, רבנן דהתם לחוד. מיהו מהך דהכא איכא לדחויי, דמיירי בקדשי בדק הבית, וחכמים היינו רבי שמעון. אבל בפרק "הנהנה" במעילה (שם) תניא: קדשי מזבח תמימים — רבי אומר: יקברו, וחכמים אומרים: יפדו. ומההיא ודאי איכא לשנויי דרבנן דהכא לחוד ורבנן דהתם לחוד. ואין לתמוה לרבי יוחנן למה לו לומר כן דשלש מחלוקות [ישן], לימא דרבנן דהכא כרבנן דהתם, קדשי מזבח לא היו! יש לומר: דמתניתין קשיא, דמדקאמר רבי שמעון דקדשי בדק הבית אם מתו יפדו, מדאיצטריך לפרושי בדק הבית — מכלל דתנא קמא מיירי בהן, כדפירש כל הסוגיא בספרים.

משום דחזו להקרבה — וקשיא: דאם כן, מאי קאמר בפרק קמא דשבועות (יא,ב) גבי פרה שנשחטה תפדה, [ופריך] הא בעיא העמדה כו', ומוקי לה כרבי שמעון, דאמר: קדשי בדק הבית לא היו. ומה בכך? הא תמימים היא, ותקבר מיבעי ליה! ויש לומר: דיש חילוק בדבר, דודאי כשהקדיש קדשי בדק הבית תמימים — עבר בבל תקדישו, ושינה בהן להקדיש שלא כמצותו, דמצות תמימים למזבח — דין הוא לקוברן כשמתו. אבל פרה, שלא שינה במצותה — תפדה. (למה נקט אותה. עוד יש לומר: דודאי תמימים לבדק הבית שעומדין למזבח יש לנו להחמיר, דאמרת מזבח). **אלו** הן הנשרפין ערלה וכלאי הכרם — צריך עיון: בשלמא בכלאי הכרם, דהא כתיבי "פן תקדש המלאה" — פן תוקד אש, אלא ערלה צריך עיון טעמא מאי בשרפה? ופירש רש"י: משום דאיתקש לכלאי הכרם.

הנשרפין אפרן מותר ונקברים אפרן אסור — צריך עיון: טעמא מאי? ואומר מורי הרמ"ר: דנשרפין, כיון שצוה הכתוב לשורפן, אחר שעשה — כאילו נעשית מצותו, ואין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. הכי נמי, כיון שנעשית מצותו — הלך אסוריה. והא דאמר: אשירה אסורה לעולם, אף על פי שהזקיק הכתוב לשורפה (דברים יב) — היינו משום דכתיב (שם יג) "לא ידבק בידך מאומה מן החרם". אבל הנקברין, דלא הטעין הכתוב לשורפן — משוך איסורייהו לעולם.

אם

בַּעֲלֵי מוּמִין - יִפְּדוּ, וּמוֹקְמִינַן לָהּ בְּשֶׁקְּדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן, שְׁמַע מִינַּהּ: פּוֹדִין אֶת הַקָּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לְכֹלְבִים! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּשֶׁעָבַר וּשְׁחָטָן. כִּדְתַנְיָא: כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם וּשְׁחָטָן, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יִקָּבְרוּ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִפְּדוּ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דַּאֲמַר קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לָא הֲווּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, אַמַּאי תְּמִימִים יִקָּבְרוּ? מִשּׁוּם דְּחָזוּ לְהַקְרָבָה, כִּדְתַנְיָא: הַמַּתְפִּים תְּמִימִים לְבֶדֶק הַבַּיִת, בְּשֶׁהֵן נִפְדִּין - אֵינָן נִפְדִּין אֶלָּא לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכָּל הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי מִזְבֵּחַ לְעוֹלָם. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ רָבָא, לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּמוֹקִים לָהּ בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, וְכוּלֵּי עָלְמָא סְבִירָא לְהוּ דְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ דְּלָא הֲוֵי בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְלָא?! וְהָתְנַן: כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁקְּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בִּבְכוֹרָה וּבְמַתָּנוֹת, וְיוֹצְאִין לְחוּלִין לִזְגֵּז וְלֵיעָבֵד. וְלָדָן וַחֲלָבָן - מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן, וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ - פָּטוּר, וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, וְאִם מֵתוּ - יִפְּדוּ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - לֹא הָיוּ. כִּדְתַנַּן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אִם מֵתוּ - יִפְּדוּ, וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ שֶׁנִּפְדֶּה, מַאי טַעְמָא - דַּאֲמַר קְרָא "אֹתָהּ", "אֹתָהּ" - לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ הָיָה בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה! אָמַר לֵיהּ: מַאן חֲכָמִים - תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי. אִי הָכִי, "זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן" וְתוּ לָא? "זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: הַאי דְּלָא קָתָנֵי הָכִי - מִשּׁוּם דְּרַב סָבַר לָהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דַּאֲמַר: לְרַבָּנַן, קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לֹא הָיוּ. וְרֵישָׁא קָתָנֵי: וְאִם מֵתוּ - יִפְּדוּ, וְסֵיפָא קָתָנֵי: אִם מֵתוּ - יִקָּבְרוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ "זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ" מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֵימָא: הָכִי נַמִּי. **מִשְׁנָה** וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְבָּרִין: קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה - יִקָּבְרוּ, הִפִּילָה שִׁלְיָא - תִּקָּבֵר. וְשׁוֹר הַנִּסְקָל, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְצִפֳּרֵי מְצוֹרָע, וְשֵׂעִיר נָזִיר, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבָשָׂר בְּחָלָב, וְחוּלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעַזָּרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: חוּלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעַזָּרָה - יִשָּׂרְפוּ, וְכֵן הָיָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בָּעַזָּרָה. וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין: חָמֵץ בְּפֶסַח - יִשָּׂרֵף, וּתְרוּמָה טְמֵאָה, וְהָעֲרֵלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם. אֶת שֶׁדְּרְכָּן לִשְׂרוֹף - יִשְׂרוֹף, וְאֶת שֶׁדְּרְכָּן לְהִקָּבֵר - יִקָּבֵר. וּמַדְלִיקִין בְּפַת וּבְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה. כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ חוּץ לִזְמַנָּן וְחוּץ לִמְקוֹמָן - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ.

אשם

הכא במאי עסקינן — הא דקתני "אם מתו" — לא מתו ממש, אלא שעבר ושחטן קודם פדיון, דקאמר: יפדו ויאכלו. **רבי מאיר אומר יקברו** — כרבי שמעון, דאמר: קדשי מזבח היו בהעמדה והערכה. **יפדו** — שלא היו בהעמדה והערכה. **משום דחזו להקרבה** — עבוד להו מעלה בתמימים דמזבח. **לרבי יוחנן דמוקים לה בבעל מום מעיקרו** — ואמר משום הכי לא פליג רבי שמעון עלה, אלמא דכולי עלמא בעל מום מעיקרו לא בעי העמדה והערכה, והתנן כו'. דבשלמא לריש לקיש ליכא לאקשויי, דהוא מוקים לה בתם ונעשה בעל מום לאחר הקדש. ואיכא למימר דבעל מום מעיקרו הוי בהקדש בדק הבית, דאף על גב דלמזבח אקדשיה — אפילו הכי כבדק הבית דמי, דלא קדיש אלא לדמי, והוי בהעמדה והערכה לרבנן. אלא לרבי יוחנן קשיא. **ובמתנות** — זרוע לחיים וקיבה. **ליגזז ולעבד** — לאחר פדיונן. **ולדן וחלבן מותר** — אפילו איעבר קודם פדיונן ואיתילד לאחר פדיונן. **ואמר רב עלה** — בפרק שני דבכורות, הא דתנן "יפדו" — זו דברי רבי שמעון, דאמר: קדשי בדק הבית אם מתו — יפדו. והאי בעל מום מעיקרו, בקדשי בדק הבית חשיב ליה. אבל חכמים כו'. **ומחלוקתו** — דהא רבנן דפליגי עליה נמי אוקמת דבעל מום מעיקרו לא הוה בכלל העמדה והערכה. **להכי לא אמר רב זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו** — דאיהו סבר לה כרבי שמעון בן לקיש, דאמר: לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה, והלכך לא מיתוקמא ההיא דבכורות כולה כרבנן — משום דרישא דההיא דמיירי בבעל מום מעיקרו, דתני "יפדו", מתוקמא אפילו לרבנן. אבל סיפא קתני "אבל קדשים שקדם הקדישן את מומן, אם מתו — יקברו", לא אתיא כרבנן. הלכך לא מיתוקמא כרבנן דהכא. **ואיבעית אימא רב כרבי יוחנן סבירא ליה** — דאחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית בעי העמדה והערכה, חוץ מבעל מום מעיקרו. ובין רישא וסיפא דההיא מצי לאוקומה נמי כרבנן וכרבי שמעון, ותני: "זו דברי רבי שמעון ומחלוקתו". **משנה יקברו** — הנפלים. **שליא תקבר** — שאין שליא בלא ולד. וכל הנך נקברים, משום דאיסורי הנאה נינהו. **חולין שנשחטו בעזרה ישרפו** — משום דמיחלפי בהו קדשים שאירע בהו פסול. דאי אמר "יקברו", כיון דלא מוכחא מילתא אי חולין הוו אי קדשים — אתו למימר נמי קדשים שאירע בהן פסול טומאה או פסול נותר יקברו. וקיימא לן בפסחים בפרק שני (כד,א): "בקדש באש תשרף" — לימד על כל הפסולין שבקדש שהן בשרפה. **וכן חיה שנשחטה בעזרה** — אפילו אם חולין היא. דליכא למיגזר משום דלא ליקבור קדשים פסולין, דהא כולי עלמא ידעי דחיה במוקדשים ליכא, ולא אתי לחלופי — אפילו הכי תשרף. **חמץ בפסח** — בפסחים מפרש טעמא בפרק "כל שעה" (כז,ב) דגמר ליה מנותר. **תרומה טמאה** — נמי תשרף ב"במה מדליקין" (שבת כה,א). מפרש טעמא דמותרת בהנאה, דאמרינן נמי התם בפרק "כל שעה" (פסחים כג,א): לך ניתנה, להסיקה תחת תבשילך. **כלאי הכרם** — "פן תקדש המלאה" וגו' — פן תוקד אש. וערלה מכלאים גמרה. **את שדרכן כו'** — אערלה וכלאי הכרם קאי, אוכלין — ישרפו, ומשקין — יקברו. **ומדליקין** — ליהנות בפת ובשמן של תרומה. **חוץ לזמנן** — כלומר, על מנת לאכלן חוץ לזמנן, או לאכלן חוץ למקומן. **ישרפו** — כדפירשתי לעיל, לימד על כל פסולין שבקדש כו'.

אשם

אם היו קודם שמתו **בַּעֲלֵי מוּמִין, יִפְּדוּ** – צריכים לפדותם, **וּמוֹקְמִינַן לָהּ** – ולדברי ריש לקיש מעמידים את הברייתא, **בְּאוֹפֶן שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּישָׁן אֶת מוּמָן,** שחלה עליהם קדושת הגוף, ומאחר שמתו ואסורים באכילה, בהכרח שפודים אותם כדי להאכילם לכלבים, ואם כן לכאורה **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח מכאן **שפודין** [–מותר לפדות] **אֶת הַקֳּדָשִׁים לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים.**

דוחה רבי זירא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא במה מדובר, **בְּשֶׁעָבַר** על איסור מעילה **וּשְׁחָטָן,** דהיינו, מה שאמרו בברייתא שמתו, אין הכוונה שמתו מעצמם שנעשו נבילה, ואסורים הם באכילה, אלא הכוונה שמתו על ידי ששחטם. **כִּדְתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא, **כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם וּשְׁחָטָן, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר יִקָּבְרוּ,** שסבר כרבי שמעון שקדשי מזבח צריכים העמדה והערכה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יִפָּדוּ,** שאינם צריכים העמדה והערכה. הגמרא מבארת מדוע אין פדיון בתמימים שמתו: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר** במשנה (לעיל לב.) שקדשי בדק **הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** ולכן יפדו, **אַמַּאי** [–מדוע] אמר בברייתא לעיל (ע"א) שקדשי בדק הבית שמתו כשהם **תְּמִימִים יִקָּבְרוּ,** והלא מאחר שאינם צריכים העמדה והערכה לכאורה צריך לפדותם לאחר מיתה. משיב רבי זירא, מה שאמר רבי שמעון שיקברו, הוא **מִשּׁוּם דַּחֲזוּ לְהַקְרָבָה** – שהיו ראויים להקרבה. **כִּדְתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא, **שֶׁהַמַּתְּפִים תְּמִימִים** שהם ראויים להקרבה, לְקדושת בֶּדֶק הַבַּיִת, **כְּשֶׁהֵן נִפְדִּין, אֵינָן נִפְדִּין אֶלָּא לַמִּזְבֵּחַ** – להקריבם לקרבן, לפי **שֶׁכָּל הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי מִזְבֵּחַ לְעוֹלָם** – בהמה הראויה להקרבה שהוקדשה, אי אפשר שלא להקריבה, ואף אם הקדישה רק לבדק הבית. וכיון שהיו מיועדים למזבח בעודם חיים, עשו בהם חכמים מעלה, שאם מתו יקברו.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן ממשנה: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש שאמרו שאמר כן רב פפא [לְ**רָבָא,** לְרַבִּי יוֹחָנָן] **דְּמוֹקִים לָהּ** – שמעמיד את מה שאמרו בברייתא שבעלי מומים יפדו, **בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ** – שהיה בעל מום קודם שהקדישו, ומשום כך לא נחלק רבי שמעון על דין זה, **וְלִדְבָרָיו כּוּלֵּי עָלְמָא סָבְרָא לְהוּ** – בין רבנן ובין רבי שמעון סוברים **דְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ דְּלֹא הָוֵי בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** יש להקשות, **וְלֹא** – וכי חכמים לא סוברים שבעל מום זה צריך העמדה והערכה, **וְהָתְנַן** בבכורות (יד.), **כָּל הַקֳּדָשִׁים, שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן,** שלא יכולה לחול עליהם קדושת הגוף, אלא קדושים לדמיהם, שימכרו ויביא בדמיהם קרבן, **וְנִפְדּוּ, חַיָּבִין בַּבְּכוֹרָה** – שאם ילדו לאחר שנפדו, הולד קדוש בקדושת בכור, **וּבַמַּתָּנוֹת** – שאם שחטם חייב ליתן לכהן את הזרוע לחיים וקיבה, כמו בכל חולין, **וְיוֹצְאִין לְחוּלִּין** לגמרי אף **לִינָּזֵז וְלֵיעָבֵד** – שיהיה מותר לגזוז את צמרם, ולעבוד בהם, **וּוְלָדָן וַחֲלָבָן מוּתָּר לְאַחַר פִּדְיוֹנָן. וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ** אף קודם פדיונם **פָּטוּר** מהתועבש של שוחט קדשים בחוץ, **וְאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה** – שאם אמר על בהמה של חולין שתהיה תמורת בהמה זו, לא חלה קדושה על הבהמה של חולין. **וְאִם מֵתוּ** קודם שנפדו, **יִפָּדוּ** לאחר שמתו, שאינם צריכים העמדה והערכה. **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב** בבכורות (יד.), **זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – מה ששנינו שאם מתו יפדו זה רק לפי רבי שמעון **דְּאָמַר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה, וְקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ** בכלל העמדה והערכה, **כִּדְתַנְיָא** (לעיל לב.), **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת אִם מֵתוּ** קודם שנפדו, **יִפָּדוּ,** וביאר רב שמוֹדֶה **רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבַעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, שֶׁנִּפְדֶּה** לפי שאינו צריך העמדה והערכה, אף שהוא קדשי מזבח. וביאר רב **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם של רבי שמעון, משום **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק לגבי פדיון קדשים (ויקרא כז יב), 'הַעֲרִיךְ הַכֹּהֵן **אוֹתָהּ** בֵּין טוֹב וּבֵין רָע', ומהמילה 'אוֹתָהּ', יש **לְמַעוּטֵי בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל מוּם מֵעִיקָּרוֹ הָיָה בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** ולדבריהם אם מתו יקברו. ומדברי רב אלו, יש להקשות על רבי יוחנן, איך אמר בדעת חכמים שאם היתה הבהמה בעלת מום קודם שהקדישה, אינה צריכה העמדה והערכה.

אָמַר לֵיהּ – השיב אביי או רבא, לרב פפא, **מַאן חֲכָמִים** – מי הם החכמים שאמר רב, שהם סוברים שאף מי שהיה בעל מום קודם שהקדישו צריך העמדה והערכה, **תַּנָּא דְּבֵי לֵוִי** – התנא של הברייתא שנשנתה בבית מדרשו של לוי, שהביאה הגמרא לעיל (ע"א), שאמר שאף מי שהיה בעל מום קודם הקדשו, צריך העמדה והערכה, אבל חכמים שחולקים על רבי שמעון במשנה, סוברים שאינו צריך העמדה והערכה.

חזר רב פפא והקשה: **אִי הָכִי** – אם כן יש להקשות על מה שאמר רב 'זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן', **וְתוּ לֹא** – וכי אין עוד תנאים שסוברים כן, אלא 'זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן **וּמַחֲלוֹקְתּוֹ**' [–וחכמים החולקים עליו] **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך רב לומר, שהרי גם חכמים החולקים על רבי שמעון במשנתינו סוברים כן, ומכך שלא הזכירם משמע שלפי רב גם חכמים של משנתינו סוברים שבעל מום מעיקרו היה בכלל העמדה והערכה.

אָמַר לֵיהּ – השיב לו אביי או רבא, **הַאי דְּלֹא קָתָנֵי הָכִי** – מה שלא אמר רב שמשנה זו היא אף כדברי חכמים שחולקים על רבי שמעון, הוא **מִשּׁוּם דְּרַב סָבַר לָהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר לְרַבָּנַן קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה,** אבל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ **לֹא הָיוּ** בכלל העמדה והערכה, **וְרֵישָׁא קָתָנֵי וְאִם מֵתוּ יִפָּדוּ, וְסֵיפָא קָתָנֵי אִם מֵתוּ יִקָּבְרוּ.** כלומר אמנם הרישא יכולה להתיישב עם דברי חכמים, שמדובר שם שהיו בעלי מומין קודם הקדשן, וגם הם סוברים שבעל מום מעיקרו לא צריך העמדה והערכה, אבל הסיפא עוסקת בבעלי מומין אחר הקדשן, ואומרת יקברו, דהיינו שאי אפשר לפדותם כיון שהם צריכים העמדה והערכה, אם כן מהסיפא מוכח שמשנה זו סוברת שקדשי מזבח צריכים העמדה והערכה, ואילו חכמים סוברים שקדשי מזבח אינם צריכים העמדה והערכה, ומשום כך לא היה יכול רב לומר שמשנה זו כדברי חכמים.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, שלעולם **רַב כְּרַבִּי יוֹחָנָן סְבִירָא לֵיהּ** – סובר כרבי יוחנן, שלחכמים קדשי מזבח צריכים העמדה והערכה, אלא אם כן היה בעל מום מעיקרו, **וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ** – ומה שהיה קשה לך, **זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַחֲלוֹקְתּוֹ מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֵימָא** – יש לך לומר, **הָכִי נַמִּי** – שכך באמת יש לשנות את דברי רב, שמשנה זו היא כדברי רבי שמעון ומחלוקתו, ולא כדברי תנא דבי לוי.

משנה

המשנה מבארת אלו איסורי הנאה צריך לקברם, ואלו איסורי הנאה צריך לשורפם: **וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְבָּרִין** – הדברים שאסורים בהנאה וצריך לקברם. בהמת **קָדָשִׁים שֶׁהִפִּילָה,** הנפלים **יִקָּבְרוּ,** וכן אם בהמה של הקדש **הִפִּילָה שִׁלְיָא, תִּקָּבֵר,** כיון שאין שליא שאין בה ולד. **וְשׁוֹר הַנִּסְקָל** – שור שהרג אדם ודינו להיסקל. **וְעֶגְלָה עֲרוּפָה** שמביאים כשנמצא אדם מת ולא נודע מי הכהו, ועורפים את העגלה. **וְצִפֳּרֵי מְצוֹרָע** שצריך להביא לטהרתו. **וְשֵׂעִיר נָזִיר** שנטמא שמגלח כשמתחיל למנות שוב את נזירותו. **וּפָטֶר חֲמוֹר** שלא פדו אותו בשה ונערף. **וּבְשָׂר בְּחָלָב.** וְחוּלִּין **שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** חוּלִּין **שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה** לא יקברו אלא **יִשָּׂרְפוּ,** שכיון שנשחטו בעזרה ואין מכירים בהם אם הם חולין או שהם קדשים שנפסלו בטומאה או בנותר שדינם בשריפה, גזרו לשרפם, כדי שלא יבואו לומר שאף קדשים שנפסלו יקברו. **וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה** גזרו עליה שתישרף.

וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין – הדברים שאסורים בהנאה וצריך לשרפם. **חָמֵץ בְּפֶסַח יִשָּׂרֵף. וּתְרוּמָה טְמֵאָה. וְהָעֲרֵלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם** – שזרע חיטים או שעורים בכרם.

מוסיפה המשנה: בערלה וכלאי הכרם, **אֶת שֶׁדַּרְכָּן לִשָּׂרוֹף יִשָּׂרוֹף,** כגון אוכל או שמן שיש אפשרות לשורפו, אכן יקיים בו מצות שריפה, **וְאֶת שֶׁדַּרְכָּן לְהִקָּבֵר** – אבל משקין שאין דרך לאבדן בשריפה אלא בקבורה, **יִקָּבֵר.**

מוסיף התנא לבאר, שאמנם תרומה טמאה נמנית ביחד עם אותם החייבים שריפה, מכל מקום חלוקה מהם בכך שמותר להנות ממנה בשעת שריפה: **וּמַדְלִיקִין** – מותר להדליק כדי להנות **בְּפַת וּבְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה** טמאה.

כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ על מנת לאכלם **חוּץ לִזְמַנָּן** – לאחר הזמן שמותר לאוכלם, **וְשנשחטו** על מנת לאכלם **חוּץ לִמְקוֹמָן** – למקום שמותר לאוכלם, **הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ.**

אָשָׁם תָּלוּי שהוא בא על ספק חטא, אם לאחר ששחטוהו וקודם שנזרק דמו, נודע שלא היה חטא, **יִשָּׂרֵף.** משום שהוא כמו זבח פסול. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** הקרבן **יִקָּבֵר.**

חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק, כגון אשה שהפילה, ואין ידוע אם הפילה ולד וחייבת בקרבן חטאת העוף של יולדת, או שאינו ולד ופטורה, שמביאה קרבנה מספק, אבל אי אפשר לאוכלו, כיון שאם אינה חייבת, הרי עוף זה חולין הוא, וחולין שנמלקו אסורים באכילה משום נבילה, ולכן **תִּשָּׂרֵף** החטאת כמו שאר קדשים שאי אפשר לאכלם מחמת שנפסלו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אין צריך לשורפה, אלא **יַטִּילֶנָּה** [–ישליכנה] **לָאַמָּה** – לאמת המים שהיתה עוברת בעזרה, ויוצאת לנחל קדרון, וכיון שעוף רך הוא, הרי הוא מתמוסס ויוצא בקילוח המים.

כָּל הַנִּקְבָּרִין השנויים במשנה, צריך לקברם דווקא **וּלֹא יִשָּׂרְפוּ,** משום שהנשרפים אפרם מותר, והנקברים אפרם אסור, ואם ישרוף את הנקברים, יש חשש שיבואו להשתמש באפרם. **וְכָל הַנִּשְׂרָפִין** השנויים במשנה, מצותם היא דווקא בשריפה **וּלֹא יִקָּבְרוּ,** שיש לחשוש שימצאם שם אדם ויאכל אותם. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וּלְשָׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִין, רַשַּׁאי. אָמְרוּ לוֹ** חכמים **אֵינוֹ מוּתָּר לְשַׁנּוֹת** ולשרוף את הנקברים, שאף שהוא מחמיר לשרפם, הרי יבוא להקל ולהשתמש באפרם.

גמרא

(**שְׁעַר הַנָּזִיר יִקָּבֵר**) **רָמֵי לֵיהּ** – הקשה **טָבִי לְרַב נַחְמָן, תְּנַן שְׁעַר הַנָּזִיר יִקָּבֵר, וּרְמִינְהוּ** – ויש להקשות על כך ממה ששנינו בערלה (פ"ג מ"ג) **הָאוֹרֵג,** חוט באורך של **מְלֹא הַסִּיט** – המרחק שיש בין אצבע לאגודל, **מְצֻמָּר** של **בְּכוֹר** שהוא אסור בהנאה [**בַּבֶּגֶד**], **יִדָּלֵק** כל **הַבֶּגֶד,** וכן אם ארג **מִשְׁעַר הַנָּזִיר** ומשער של **פֶּטֶר חֲמוֹר בַּשַּׂק, יִדָּלֵק** כל **הַשַּׂק.** אם כן מפורש ששער נזיר דינו בשריפה ולא בקבורה.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן לטבי, **כָּאן** במשנה שלנו מדובר **בְּשִׂעֵר** של **נָזִיר טָמֵא,** שכשנטמא הנזיר בתוך ימי נזירותו, אחר שנטהר צריך לגלח את שערו, ולהתחיל למנות שוב את נזירותו, **וְכָאן** במשנה של ערלה, שאמרו שישרף, מדובר **בְּשִׂעֵר** של **נָזִיר טָהוֹר,** ובשיער של נזיר טהור נאמר מפורש בתורה שצריך לשרפו, אבל בשיער של נזיר טמא, לא נאמר לשורפו, ולכן יש לקברו כשאר הדברים שאפרן אסור בהנאה.

חזר **וְאָמַר לֵיהּ** טבי לרב נחמן, **שַׁנִּית נָזִיר אַנָּזִיר** – תירצת את הקושיא משיער נזיר על שיער נזיר, אבל עדיין **פֶּטֶר חֲמוֹר אַפֶּטֶר חֲמוֹר קַשְׁיָא,** שבמשנתינו אמרו שפטר חמור יקבר, ואילו במשנה בערלה אמרו שהאורג שיער של פטר חמור בשק, השק ישרף. **אִישְׁתִּיק וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידִּי** – שתק רב נחמן ולא ענה לו דבר.

אָמַר לֵיהּ רב נחמן, **מִידִּי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא** – האם שמעת איזה דבר בדין זה, **אָמַר לֵיהּ** טבי, **הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, כָּאן בְּשַׂק כָּאן בְּשִׂעֵר.** כלומר, תירוץ זה מיישב גם את הקושיא מנזיר וגם את הקושיא מפטר חמור, שהמשנה בערלה שאמרה ששיער נזיר ופטר חמור ישרף, הוא דווקא כשאין השיער עומד בפני עצמו, אלא הוא ארוג, שהוא יכול לעמוד זמן מרובה, ויש לחשוש שאם יקברנו, ימצאנו אדם ויבוא להשתמש בו, ובמשנה שאמרו ששיער נזיר יקבר, מדובר שלא נארג בשק, ששיער עצמו אינו עומד לזמן מרובה, ואין לחשוש שמא ימצאנו אדם. ומביאה הגמרא סיוע לשני התירוצים שנאמרו לעיל: **אִיתְּמַר נַמִּי** – וכן נאמר בבית המדרש, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּאן בְּשַׂק כָּאן בְּשִׂעֵר. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, כָּאן בְּנָזִיר טָהוֹר, כָּאן בְּנָזִיר טָמֵא.**

שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** – טבי לרב נחמן, מדוע אם ארג שערה אחת בשק, כל השק ישרף, **לִיבְטַל** (שַׂק) **בְּרוּבָּא** – שיתבטל החוט האסור ברוב חוטים מותרים הארוגים בבגד. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** מדובר באופן שארג את החוט האסור **בְּצוּרַת** של **צִיפּוֹרְתָּא** – ציפור, שכיון שחוט זה מיפה את כל השק, הרי הוא דבר חשוב ואינו בטל.

הקשה טבי: **צִיפּוֹרְתָּא** – אם מדובר שארג את האיסור בצורת ציפור, הרי ניכר בבגד איזה חלק הוא מהאיסור, אם כן מדוע כל השק ישרף, **לִישַׁלּוּפֵינְהוּ** – שיוציא מהשק את כל החלק של האיסור. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, הָא מַנִּי** – המשנה בערלה בשיטת מי היא הולכת, בשיטת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר** במשנה כאן, **אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וּלְשָׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִים, רַשַּׁאי,** הרי שסובר רבי יהודה, שיש מקום להחמיר בכל הדברים הנקברים, ומשום כך הוא מחמיר אף לשרוף את כל השק.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** טבי, **קָא קַשְׁיָא לָן לִשְׁלוּפֵינְהוּ** – היה קשה לנו מדוע צריך לשרוף את כל השק, והרי יש לו תקנה שיכול להוציא את האיסור, **וְאַתְּ מוֹקְמַת לָהּ** – ואתה מתרץ שיש להעמיד את המשנה **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שהוא מחמיר, והרי ודאי במקום שיש לו תקנה על ידי שישלוף את האיסור, לא אמר רבי יהודה שצריך לשרוף את כל השק. מתרץ רבי ירמיה: **הָכִי קָאָמִינָא** – כך הייתה כוונתי לומר, **אִם אֶפְשָׁר לִשְׁלוּפֵינְהוּ מוּטָב,** ואין צריך לשרוף את כולו, **וְאִם לָאו** – ואם אי אפשר להוציא את האיסור, על זה אמרה המשנה שישרף, ומה שהיה קשה שבמשנתינו אמרו ששער נזיר ופטר חמור יקברו, **אוֹקְמָהּ** – יש לך להעמיד את המשנה בערלה **כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִשְׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִין, רַשַּׁאי.** ומעתה אין צריך לתרץ, את התירוצים האמורים לעיל, לחלק בין נזיר טהור לטמא, או בין שק לשיער.

שנינו במשנה: **וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין** חמץ בפסח.

אָמַר מַר – הובא לעיל במשנה שחָמֵץ **בַּפֶּסַח יִשָּׂרֵף.** אומרת הגמרא: כאן **סָתַם לָן** [–לנו] **הַתְּנָא** של המשנה, **כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר** במסכת פסחים (כא.) **שֶׁאֵין בִּיעוּר חָמֵץ אֶלָּא בִּשְׂרֵפָה.**

שנינו במשנה: **תְּרוּמָה טְמֵאָה וְהָעֲרֵלָה כו'** את שדרכן לשרוף ישרוף ואת שדרכן להקבר יקבר.

מבררת הגמרא: **הָא כֵּיצַד** – כיצד מתקיים דין זה. כלומר, מה הם הדברים שדרכן בשריפה ומה הם הדברים שדרכם בקבורה. משיבה הגמרא: **אוֹכָלִין** שאפשר לשרפם הדרך לאבדם הוא **בִּשְׂרֵפָה, וּמַשְׁקִין** שאי אפשר לשורפם, הדרך לאבדם הוא **בִּקְבוּרָה.**

שנינו במשנה: **חַטַּאת הָעוֹף כו'** רבי יהודה אומר יטילנה לאמה.

הגמרא מביאה ברייתא המשלימה את דברי רבי יהודה: **תַּנְיָא** – שנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק** – שאין ידוע אם חייבים להביאה, **יַטִּילֶנָּה לָאַמָּה** – לאמת המים שהייתה עוברת בעזרה. **וְקודם** זריקתה היה **מְנַתְּחָהּ אֵבֶר אֵבֶר, וְזוֹרְקָן לָאַמָּה, וּמִתְגַּלְגֶּלֶת** החטאת **וְהוֹלֶכֶת לְנַחַל קִדְרוֹן,** וכיון שהיה מנתחה אבר אבר, ועוף רך הוא, הרי הוא מתמוסס ויוצא בקילוח המים.

שנינו במשנה: **כָּל הַנִּקְבָּרִין לֹא יִשָּׂרְפוּ כו'.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שכל הנקברים לא ישרפו. משיבה הגמרא: **מִשּׁוּם דְּנִקְבָּרִין** אם ישרפם יהיה **אֶפְרָן אָסוּר** בהנאה, **וְאילו נִשְׂרָפִין אֶפְרָן מוּתָּר** בהנאה, ואם ישרוף את הנקברים יש לחשוש שיהנה מאפרם כדין הנשרפים. שואלת הגמרא: **וְכִי הַנִּקְבָּרִין אֶפְרָן אָסוּר, וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, **דַּם הַנִּדָּה וּבְשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרְכוּ** ונעשו עפר, **טְהוֹרִין** הם. **מַאי לָאו** – האם אין הכוונה במה שאמרו שטהורים הם, **שֶׁטְּהוֹרִין וּמוּתָּרִין** בהנאה, שלאחר שנעשו עפר, שוב אין זה דם הנדה ובשר המת. ואף על פי שבשר המת הוא מהנקברים, אמרו שלאחר שנפרך, הרי הוא מותר בהנאה. מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין כוונת הברייתא שכאשר נפרכו מותרים בהנאה, אלא **טְהוֹרִין** וַעדיין **אֲסוּרִין** הם בהנאה.

מוסיפה הגמרא להקשות: **מָתִיב** – מקשה **רַב פִּנְחָס,** שנינו בברייתא, **עוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּתְמַצָּה דָּמָהּ** – הוקו דמה על המזבח כמצותה, **מוּרְאָתָהּ** – הזפק שלה **וְנוֹצָה שֶׁלָּהּ יָצְאוּ מִידֵי מְעִילָה** לאחר שמשליך אותם כדינם במזרחו של כבש המזבח, שכיון שנעשתה מצותן אין מועלים בהם עוד, ורק גוף העולה שצריך עוד להקריבו על המזבח, יש בו מעילה. והרי מוראתה ונוצתה של עולת העוף, הם מהנקברים, ואמרו בברייתא שיצאו מידי מעילה. **מַאי לָאו** – האם

המשך בעמ' עה

אשם תלוי ישרף — אם שחטו, וקודם זריקת דמו נודע לו שלא חטא, והשתא הוו חולין שנשחטו בעזרה. אבל אם לא נודע לו — יאכל כשאר אשמות. ד"אשם" קרייה רחמנא בפרשת ויקרא, לכפר על הספק ולהגין מן הייסורים עד שיודע לו אם ודאי חטא ויביא חטאת, כדאמרינן בבריתות בפרק בתרא (כו,ב). **חטאת העוף כו'** — כגון אשה שהפילה, ספק ולד ספק אינו ולד. כיון דחטאת ו"ולדת מן העוף היא, כדכתיב "ובן יונה או תור לחטאת" — מביאתה על הספק. דהואיל ואינה נקטרת — לא איכפת לן אי זריק דם על הספק. ואינה נאכלת — דשמא לא ולד היה, וחולין היא זו, ונבלה היא ואין חולין נאכלין במליקה ותשרף, דהוי לה כשאר קדשים פסולין. ובמסכת נזיר (כט,א) ילפינן שפיר דחטאת העוף באה על הספק. **ימילנה לאמה** — אמת המים עוברת בעזרה ויוצאה לנחל קדרון. ואיידי דעור רך הוא — מתמקמק ואינו עומד בקילוח המים. **כל הנשרפין לא יקברו** — דלמא אתי איניש ואשכח להו ואכיל להו. **ונקברין לא ישרפו** — בגמרא מפרש טעמא. **גמרא מלא הסיט** — מלא הרחקת גודל מאצבע מה שהוא יכול להרחיק. **צמר בכור** — אסור בהנאה, דקדשים הוא. ידלק — גבי צמר נקט בגד, וגבי שער נקט שק, כי אורחא דמילתא. **שער נזיר טהור ישרף** — דשרפה כתיבא ביה, דכתיב "ונתן על האש" וגו'. שער נזיר טמא לא כתיב ביה שרפה. **כאן בשק** — הא דקתני "ידלק" — היינו שארג שער נזיר ופטר חמור בשק. דאי אמרת יקבר — אתי איניש ומתהני בה, הואיל ואינו כלה עד לאחר זמן. ומתניתין — בשער עצמו שלא נארג. ואידי ואידי, בטהור או טמא. **ורבי אלעזר אומר כו'** — ואידי ואידי בשק. ופטר חמור, לקמן משני לה ומוקים לה כרבי יהודה. **ליבטל ברובא** — דהא קתני "שער נזיר ופטר חמור בשק" — במשמע, מעט ממנו בבגד גדול של היתר. ואי קשיא הא דאמרינן במסכת נדה (סא,ב): בגד שאבד בו כלאים — הרי זה לא ימכרנו לגוי. ואמאי אסור למוכרו? וליבטל ההוא חוט ברובא, כי היכי דאמרינן הכא! הא לאו פירכא היא. דבכלאים לא אמר ליבטל ברובא, דעיקר איסור כלאים לא אסרה תורה אלא על ידי תערובת, ו"כלאים" מתרגמינן: עירובין, ולא שייך בהו ביטול. **כציפורתא** — שעשה מן האיסור צורת צפור בשק, דחשיב דמיפה ליה לכולי שק, ולא מיבטל. **הא מני** — דהשתא סלקא דעתך דהכי מתרץ: הא מני דאזיל לחומרא — רבי יהודה היא. **אמר ליה קשיא לן לשלופינהו** — דאפשר בתקנה, ואת מוקמת כרבי יהודה, היכא דאיכא תקנתא מי אמר רבי יהודה? אמר ליה: הכי קאמינא לה, אי אפשר לשלופינהו — מוטב. ודקא קשיא לך פטר חמור אפטר חמור, הא דקתני "ישרף", ובמתניתין "יקבר" — לא תישני בנזיר: (כאן בטמא כאן בטהור), אלא אוקמה כרבי יהודה כולה, ומיתוקמא שפיר. **מאי טעמא** — נקברין לא ישרפו? — משום דנקברים אפרן אסור, ואתו למישרייא. **דם הנדה ובשר המת** — אף על גב דקיימא לן במסכת נדה (נד,ב): מטמאין לחין ויבשין, היכא דנעשו אפר בעלמא — טהורין, אם אין שם מלא תרווד רקב, ומותר בהנאה. ובשר המת מן הנקברין הוא, ושרי אפרו. **שנתמצה דמה** — שנעשית מצותה. **מוראה ונוצה שלה** — נקברין נינהו, דאמרינן בפרק קמא דיומא (כא,א): מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה — נבלעין במקומן. **ומותרין** — אפילו לכתחלה, אם חפר ונטלן. **כל הנשרפין** — כגון חמץ, ותרומה, וערלה, וכלאי הכרם — אפרן מותר לכיבוס בגדים. **לעולם אסור ומיערב לא עריב כו'** — האי מקשה מפרש ואזיל לברייתא דלא תיקשי ליה היא גופה, כיון דאפר עצי אשרה ואפר הקדש שניהן אסורין — אמאי פליג להו מהדדי ולא תני "חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש"? ולא ליתני "לעולם אסור"! ומפרש: משום דאינן שוין, דאשירה יש לה ביטול ביד גוי, כדקיימא לן במסכת עבודה זרה: מנין לגוי שפוסל אלוהו — דכתיב "פסילי אלהיהם", וכתיב "ולקחת לך", בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נב,א) בגמרא: עבודה זרה של גוי אסור כו'. הכי גרסינן: **לא הוה איניש דלמעול** — דאי הדליקה אדם — מעל המסיק, ונפק אפר לחולין. והנך דטעונין שרפה בלא שום מעילה יצא אפרן לחולין, דקלישא קדושתייהו הואיל ונפסלו. והא דקתני "אפר הקדש אסור" — היכא דליכא מעילה, ולא הוה איניש דלמעול, ובעצי הקדש קאמר. **כי תניא הא** — דאפר הקדש אסור — במלא קומץ של הדשן קאמר, שהכהן תורם בכל יום שחרית ונותנו אצל המזבח, כדאמר בפרק שני דיומא (כד,א): נאמר כאן "והרים", ונאמר להלן "והרים" — מה להלן בקומצו, אף כאן בקומצו. **ושמו אצל המזבח ושמו כולו** — וכיון דטעון גניזה, אסור בהנאה.

אָשָׁם תָּלוּי - יִשָּׂרֵף, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִקָּבֵר. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק - תִּשָּׂרֵף, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יַטִּילֶנָּה לָאַמָּה. כָּל הַנִּקְבָּרִין לֹא יִשָּׂרְפוּ, וְכָל הַנִּשְׂרָפִין לֹא יִקָּבְרוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִשְׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִין - רַשַּׁאי. אָמְרוּ לוֹ: אֵינוֹ מוּתָּר לְשַׁנּוֹת. גְּמָרָא שֵׁעַר הַנָּזִיר יִקָּבֵר. רָמִי לֵיהּ טָבִי לְרַב נַחְמָן: תְּנַן, שֵׁעַר הַנָּזִיר יִקָּבֵר, וּרְמִינְהוּ: הָאוֹרֵג מְלֹא הִסִּיט מִצֶּמֶר בְּכוֹר בְּבֶגֶד - יְדָלֵק הַבֶּגֶד, מִשֵּׁעַר הַנָּזִיר וּפֶטֶר חֲמוֹר בְּשַׂק - יִדָּלֵק הַשַּׂק! אָמַר לֵיהּ: כָּאן - בְּנָזִיר טָמֵא, כָּאן - בְּנָזִיר טָהוֹר. אָמַר לֵיהּ: שָׁנִיתָ נָזִיר אַנָּזִיר, פֶּטֶר חֲמוֹר אַפֶּטֶר חֲמוֹר קַשְׁיָא! אִישְׁתִּיק, וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִי. אָמַר לֵיהּ: מִידִי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא? אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כָּאן - בְּשַׂק, כָּאן - בְּשֵׁעָר. אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: כָּאן - בְּשַׂק, כָּאן - בְּשֵׁעָר. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: כָּאן - בְּנָזִיר טָהוֹר, כָּאן - בְּנָזִיר טָמֵא. אָמַר לֵיהּ: לִיבְטַל שַׂק בְּרוּבָא! אָמַר רַב פַּפָּא: בְּצִיפּוֹרְתָא. צִיפּוֹרְתָא - לִישְׁלוּפִינְהוּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הָא מַנִּי - רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דַּאֲמַר: אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִשְׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִים - רַשַּׁאי. אָמַר לֵיהּ: קָא קַשְׁיָא לָן לִשְׁלוּפִינְהוּ, וְאַתְּ מוֹקְמַתְּ לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה! הָכִי קָאָמִינָא: אִם אֶפְשָׁר לִשְׁלוּפִינְהוּ - מוּטָב, וְאִם לָאו - אוֹקְמָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, דַּאֲמַר: אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ לִשְׂרוֹף אֶת הַנִּקְבָּרִין - רַשַּׁאי. "וְאֵלּוּ הֵן הַנִּשְׂרָפִין". אָמַר מָר: חָמֵץ בְּפֶסַח - יִשָּׂרֵף. סָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דַּאֲמַר: אֵין בִּיעוּר חָמֵץ אֶלָּא שְׂרֵפָה. "תְּרוּמָה טְמֵאָה וְהָעֲרְלָה" כו'. הָא כֵּיצַד: אוֹכְלִין - בְּשָׂרֵפָה, מַשְׁקִין - בִּקְבוּרָה. "חַטַּאת הָעוֹף" כו'. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק - יַטִּילֶנָּה לָאַמָּה, וּמִתְגַּלְּגֶלֶת וְהוֹלֶכֶת לְנַחַל קִדְרוֹן. "כָּל הַנִּקְבָּרִין לֹא יִשָּׂרְפוּ" כו'. מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דְּנִקְבָּרִין - אֶפְרָן אָסוּר, וְנִשְׂרָפִין - אֶפְרָן מוּתָּר. וְנִקְבָּרִין אֶפְרָן אָסוּר? וְהָתְנְיָא: דַּם הַנִּדָּה וּבְשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרְכוּ - טְהוֹרִין, מַאי לָאו - טְהוֹרִין וּמוּתָּרִין! - לָא - טְהוֹרִין וַאֲסוּרִין. מְתִיב רַב פַּנְחָם: עוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּתְמַצָּה דָּמָהּ - מוּרְאָתָהּ וְנוֹצָה שֶׁלָּהּ יָצְאוּ מִדֵּי מְעִילָה. מַאי לָאו - יָצְאוּ מִדֵּי מְעִילָה, וּמוּתָּרִין! - לָא, יָצְאוּ מִדֵּי מְעִילָה, וַאֲסוּרִין. - וְנִשְׂרָפִין דְּהֶקְדֵּשׁ אֶפְרָן מוּתָּר? וְהָא תַּנְיָא: כָּל הַנִּשְׂרָפִין אֶפְרָם מוּתָּר, חוּץ מֵאֵפֶר אֲשֵׁירָה וְאֵפֶר דְּהֶקְדֵּשׁ. לְעוֹלָם אָסוּר, וּמֵיעֲרַב הוּא דְּלָא קָעָרִיב לְהוּ. וְתָנֵי לְהוּ, מִשּׁוּם דַּאֲשֵׁירָה יֵשׁ לָהּ בִּטֵּילָה בְּגוֹי, הֶקְדֵּשׁ - אֵין לוֹ בִּטֵּילָה עוֹלָמִית. קָתָנֵי מִיהָא: אֵפֶר הֶקְדֵּשׁ לְעוֹלָם אָסוּר! אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: כְּגוֹן דְּנָפְלָה דְּלִיקָה בַּעֲצֵי הֶקְדֵּשׁ מֵאַלְיָה, כֵּיוָן דְּלָא יָדִיעַ מַאן דְּלָא הָוֵי אִינִישׁ דְּלִמְעוֹל - דְּלִיפּוּק אֶפְרָן לְחוּלִין. רַב שְׁמַעְיָה אָמַר: כִּי תַּנְיָא הָא מַתְנִיתָא - בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן תַּנְיָא, דְּלְעוֹלָם אָסוּר. דְּתַנְיָא: "וְשָׂמוֹ" - בְּנַחַת, "וְשָׂמוֹ" - כּוּלּוֹ, "וְשָׂמוֹ" - שֶׁלֹּא יְפַזֵּר.

אם אפשר למישלפינהו מוטב — (כלל) לא קאי כלל אקושיא דליבטלינהו ברובא, אלא אקושיא קמייתא, דהתם קתני "ידלק" ובמתניתין — "יקבר", והלשון לאו דוקא. **ונשרפין** מותרין (הקדש קשיא) וניחא אי גרסינן "נשרפין אפרן מותר", וכן גרסינן במקצת ספרים. מיהו, יש ליישב דלאלימותא נקטוה אפר הקדש הכא, דמתניתין דנשחטין חוץ לזמנן דאפרן מותר, ומשום דבסמוך מותיב מינייהו, דקאמר: ונשרפין דהקדש דאפרן מותר, והתנא נסיב ליה הכא.

הדרן עלך יש בקדשי מזבח
וסליקא לה מסכת תמורה

הדרן עלך יש בקדשי מזבח וסליקא לה מסכת תמורה

פרק ראשון - שלשים ושש

משנה

משנתינו מונה את העבירות שהעושה אותם במזיד חייב כרת: **שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ** עונשי **כְּרִיתוֹת** אמורים **בַּתּוֹרָה**, והן עבירות שהעובר עליהם במזיד ללא עדים והתראה חייב כרת.

המשנה מביאה תחילה את כל אותם חייבי כריתות המנויים בפרשת עריות: **הַבָּא עַל הָאֵם** – על אמו. **וְעַל אֵשֶׁת אָב. וְעַל הַכַּלָּה** – על כלתו. **הַבָּא עַל הַזָּכוּר, וְעַל הַבְּהֵמָה, וְאִשָּׁה הַמַּכִּיאָה** את **הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ,** והבא על **אֵשֶׁת אִישׁ. הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, וְעַל אֲחוֹת אָבִיו, וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, וְעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו** לאחר מיתת אחיו, **וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו** לאחר מיתת אחי אביו, (**וְעַל אֵשֶׁת אֲחִי אִמּוֹ**), **וְעַל הַנִּדָּה.**

המשנה מביאה עתה את אותם חייבי כריתות שאם היו עליהם עדים והתראה היו חייבים סקילה: **וְהַמְגַדֵּף, וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ** – מין עבודה זרה, שמוסר בנו לכמרים, ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות אש, **וּבַעַל אוֹב** – מין כישוף שעושה בעצם של המת, ומעלה את המת בבית השחי שלו, **וּמְחַלֵּל שַׁבָּת.**

עתה מביאה המשנה את אותם חייבי כריתות שהעובר עליהם בעדים והתראה חייב מלקות: **וְטָמֵא שֶׁאֹכֵל קֹדֶשׁ** – בשר קרבנות, **וְהַבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ** כשהוא **טָמֵא, וְהָאוֹכֵל חֵלֶב** של בהמה טהורה, **וְהָאוֹכֵל דָּם. וְהָאוֹכֵל נוֹתָר** – בשר קדשים שעבר זמן אכילתו, **וְהָאוֹכֵל פִּיגּוּל** – בשר קרבן שהתפגל על ידי מחשבת פסול בעת אחת מהעבודות. **וְהַשּׁוֹחֵט** וכן **הַמַּעֲלֶה** [–מקריב] קדשים **בַּחוּץ** – מחוץ למקדש. **וְהָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח. וְהָאוֹכֵל, וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן** – המכין את שמן המשחה עבור סיכת עצמו. **וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת** – המכין את הקטרת בסממניה **וְהַסָּךְ** על גופו או על גוף חבירו **אֶת הַשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה.**

המשנה מביאה שתי מצוות עשה שהמבטל אותן חייב כרת: **וְהַפֶּסַח** – מי שאינו מקריב קרבן פסח. **וְהַמִּילָה** – מי שאינו מל את עצמו, אלו **מִצְוֹת עֲשֵׂה** שיש בהן כרת.

אומרת המשנה: **עַל** כל אחד מ**אֵלּוּ, חַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתוֹ** – שטעה וסבר שאין כאן עבירה, חייב קרבן **חַטָּאת.**

המשנה מבררת מתי יש חיוב 'אשם תלוי': ובכל העבירות הללו, **עַל 'לֹא הוֹדַע' שֶׁלָּהֶם** – שלא התכוון לעבור איסור, ואינו יודע אם באמת עבר איסור או לא, חייב **אָשָׁם תָּלוּי, חוּץ מִן הַמְטַמֵּא מִקְּדָשׁ וְקָדָשָׁיו** – הנכנס בטומאה לבית המקדש, או אכל קדשים בטומאה, שאינו חייב אשם תלוי, **מִפְּנֵי שֶׁאִם** עבר עבירות אלו בשוגג **הוּא** חייב **בְּקָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד,** ולא בחטאת, ואין אשם תלוי בא אלא על דבר שבשגגתו חייבים חטאת שהיא קרבן קבוע, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף הַמְגַדֵּף,** אין מביא על שגגתו חטאת, ולא על 'לא הודע' שלו אשם תלוי, **שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר טו כט) **'תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה', יָצָא** מִכלל זה, **שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה,** שדיבורו אינו נחשב מעשה.

המשך מעמוד קנג

יוֹדֵעַ הֶכְרֵעוֹת, ליתן שכרו של המרבה בהכרעות, **אַלְמָא** – ומוכח ממימרא זו, **דְּאִית בְּהוּ הֶכְרֵעַ** – שהיה בהם הכרע, בסממנים של שמן המשחה.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב יְהוּדָה,** יש להוכיח שהיה בסממני שמן המשחה 'הכרע', **דְּ'קִנְמָן בֶּשֶׂם' אַמַּאי מַיְיתֵי** – מדוע יש להביאו באופן של **מַחֲצִית דַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת,** והיינו שמביא **חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם בְּחַד זִימְנָא** – בפעם אחת, **וַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם** נוספים **בְּחַד זִימְנָא** – בפעם אחת נוספת, והרי **כֵּיוָן דְּכוּלְּהוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת הָווּן** – כיון שכל המדה ביחד היא חמש מאות, **נַיְיתֵי** – יביא **חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּכַת אַחַת. שְׁמַע מִינָּהּ מִדְּקָמַיְיתֵי לָהּ לְקִנְמָן בֶּשֶׂם בִּתְרֵי זִימְנֵי** – ומוכח מכך שאמרה התורה שיביא קנמן בשם בשתי פעמים של מאתים וחמשים, **דְּהֶכְרֵעַ אִית בֵּיהּ** – שעם כל שקילה ושקילה מוסיפים הכרע, ועל ידי ששוקלים פעמים מאתים וחמשים מוסיפים שתי הכרעות, **וְהָקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ בְּהֶכְרֵעוֹת.**

מקשה הגמרא: **וְאִם כֵּן,** שמוסיפים הכרע לכל שקילה, **מַאי** – מה הוא פירוש הפסוק **'כַּד כָּבֵד',** שממשמעותו למד אביי ששוקל את הסממנים בדיוק, ללא הכרע. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִינָא,** בא הפסוק ללמד, **שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל, וְיִשְׁקוֹל,** כלומר, לאחר ששקל מין אחד של סממנים, לא יניח את אותו מין בכף המאזנים בתורת משקל כנגד המין נוסף, אלא ישקול כל מין ומין כנגד משקל של ברזל.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שמן המשחה: **תָּנוּ רַבָּנַן, שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר,** שהיו בו סממנים ושמן זית, **מְשַׁלְּקוֹ הָעִיקָּרִין** – בישל את הסממנים באותו שמן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי, וְהָלָא** אפילו **לָסוּךְ** בו את **הָעִיקָּרִין אֵינוֹ סֵיפֵק** – אינו מספיק, שהרי הסממנים היו מרובים ביותר, בשיעור אלף שבע מאות וחמשים שקלים, ואילו השמן זית היה מועט, בשיעור הין בלבד, שהוא שנים עשר לוג. אלא אמר רבי יוסי, **כֵּיצַד** היה **עוֹשֶׂה, הֵבִיאוּ הָעִיקָּרִין וּשְׁלָקוּם בְּמַיִם,** והיה נותן מים מרובים יותר מהסממנים, כדי שיבלעו הסממנים את המים, ואחר שיהיו מלאים במים לא יבלעו מהשמן, ואחר כך שפך את המים, **וְהֵצִיף עֲלֵיהֶן** את **שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** כלומר, מילא את הכלי בשמן עד שהוא צף על גבי הסממנים, **וְקָלַט** השמן **אֶת הָרֵיחַ** של כל אותם סממנים, **וְקִיפְּחוּ** – נטל משה את השמן מעל גבי הסממנים, וזה היה שמן המשחה.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה לרבי יוסי, אין לך לתמוה על דברי, ששלק משה את הסממנים בשמן המשחה, אף שהיה השמן מועט מהם,

---

המשך מעמוד קמח

אחד, בא הפסוק ללמד שחייב שלשה.

תמהה הגמרא על תירוץ זה: **הָנֵי לָמָה לְהוּ לְחַלֵּק** – שלשה איסורים אלו, לשם מה יש צורך בלימוד מיוחד לחלק ביניהם ולחייבו שלשה, **וְהָרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִין וַהֲרֵי גּוּפִים מוּחְלָקִים** – אלו שלשה איסורים שונים, בשלש נשים שונות, ומדוע היה עולה על דעתנו לומר שאין חייבים עליהם אלא קרבן אחד.

מתרצת הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אֵימָא** שהלימוד מ'אחותו' בא **לְחַלֵּק** – לומר שיש חיובים חלוקים בבא **עַל אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא** עצמה גם **אֲחוֹת אָבִיו, וְשֶׁהִיא** גם **אֲחוֹת אִמּוֹ,** ולזה צריך לימוד שאף שהיא גוף אחד, מכל מקום כיון שהיא אסורה עליו משלשה טעמים, חייב עליה שלש חטאות.

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי יִצְחָק,** שלומד מ'אחותו' שאין חיוב מלקות בחייבי כריתות, **הָא מִילְּתָא מְנָא לֵיהּ** – מנין הוא לומד דין זה, שהבא על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, חייב שלש. מבארת הגמרא: **נָפְקָא לֵיהּ מִן סֵיפָא דִּקְרָא** – הוא לומד זאת מ'אחותו' שהוזכרה בסוף הפסוק, **דִּכְתִיב 'עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה',** ואף על זה נאמר בתחילת הפסוק **'וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם',** וייתור זה מלמד שיש חיוב חלוק, באותה אשה שהיא אחותו ואחות אביו ואחות אמו.

מבררת הגמרא: **וְרַבָּנַן,** שלומדים חילוק חטאות באופן זה מ'אחותו' שהוזכרה בתחילת הפסוק, אם כן **'אֲחוֹתוֹ' דְּסֵיפָא דִּקְרָא** – האמורה בסוף הפסוק, **מַאי עָבְדִי לֵיהּ** – מה הם דורשים מכך. מבארת הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – פסוק זה נצרך

רש"י

משנה **כל** הנך כריתות — במזיד בלא התראה, אבל אי איכא התראה — יש מדין בחנק, ויש מדין בסקילה, ויש מדין במלקות. ובשוגג בחטאת. והאי דנקט ואיירי למיתני ברישא עריות דאם ודאשת אב כו', והדר פסיק ותני ביני וביני הבא על הזכור ועל הבהמה והמביאה את הבהמה עליה, והדר מתחיל למיתני אשה ובתה. ולא קתני כולהו בהדי הדדי בקמייתא, משום דקים לן בסנהדרין (נג,א) דכל הני דנקט ברישא: אם ראשת אב וכלה והבא על הזכור ועל הבהמה — דינייהו בסקילה, ולהכי תננהו ברישא, משום דחמורות משאר מיתות בית דין (ולהכי תננהו ברישא). **אשה ובתה** — ובת בתה ובת בנה בכלל, (ובן) [וכן] בתו ובת בתו ובת בנו, חמותו ואם חמותו ואם חמיו בכלל זה. **מגדף** — איכא למאן דאמר (סנהדרין נו) [כריתות ז,ב]: מברך את השם, ואיכא למאן דאמר: מזמר ומשורר לעבודה זרה. **כרת דנותר** — מפרש לקמן (כריתות ה,א) בהאי פירקא: "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה" ומוקמינן ליה לקמן בנותר. וכרת דפיגול נמי מפרש לקמן בפירקא (שם) דילף "ענן" "ענן" מנותר, דבפיגול כתיב: "ואם תאכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", וכתיב בנותר: "ואוכליו עונו ישא", מה התם כרת בנותר דכתיב ביה "ענן", אף בפגול דכתיב ביה "עונה תשא" — כרת. שוחט קדשים בחוץ בכרת אפילו לא העלן, דכתיב (ויקרא יז): "ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרתה". ומעלה נמי בכרת, דכתיב (ויקרא יז): "אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו" וגו'. ואם שגג ושחט והעלה בשוגג — חייב שתי חטאות. **ופסח ומילה מצות עשה** — ובכרת; פסח בכרת — דכתיב (במדבר ט): "והאיש אשר הוא טהור" וגו', מילה בכרת — דכתיב (בראשית יז): "וערל זכר אשר לא ימול וגו' ונכרתה". והני פסח ומילה מצות עשה [ואין קרבן על שגגתן], אבל אינך כולהו מצות לא תעשה נינהו וחייבים בקרבן, דאין קרבן אלא על לאו כדמפרש לקמן, וכגון לאוי דעריות דמפורשין הן. ובמגדף מצינו לאו — (שמות כב) "אלהים לא תקלל", וכרת נמי — דכתיב (במדבר טו): "והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף ונכרתה". ובכל הני עריות דלעיל כתיב כרת, דכולל להו בסיפא "ונכרתו הנפשות העושות", ולאו נמי כתיב בהו בעריות כולהו — (ויקרא יח): "ערות אמך לא תגלה", ובכולהו נמי "לא תגלה" כתיב. ובנדה נמי לאו — (ויקרא יח) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", וכרת דנדה כולל עם אחריני, דלבתר עריות כולהו כתיב: "ונכרתו הנפשות העושות". והאי דלא כתיב כרת לא באשת אחי אמו ולא באם אם חמותו — דשניות הן מדברי סופרים, דלא כתיבי באורייתא. והעובד עבודה זרה נמי לאו וכרת; לאו — דכתיב (שמות לד): "לא תשתחוה לאל אחר", וכרת — דכתיב (במדבר טו): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת". ובעבודה זרה מיירי, דבזה דבר ה', כדאמר מר בסנהדרין (צט,א): "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענום, "ולא יהיה לך" בעבודה זרה מדבר. לאו דמולך — (ויקרא יח): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך", אי נמי (דברים יח): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". כרת נמי אית בהו, דכתיב (ויקרא כ): "ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל וגו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת" וכתיב בתריה: "ושמתי אני את פני באיש ההוא והכרתי אותו" וגו'. ובעל אוב נמי אית ביה אזהרה — דכתיב (ויקרא יט): "אל תפנו אל האובות" וגו', וכרת נמי — דכתיב (ויקרא כ): "והנפש אשר תפנה אל האובות ונכרתה". ובגמרא מפרש מאי טעמא לא תני הכא ידעוני. והמחלל את השבת אזהרה אית ביה — דכתיב (שמות כ): "לא תעשה כל מלאכה", וכרת נמי — דכתיב (שמות לא): "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה" וגו'. וטמא שאכל את הקדש בלאו — "ולא יאכל עד אשר יטהר", ובכרת דכתיב (ויקרא כב): "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' וטומאתו עליו ונכרתה". הבא אל המקדש טמא לאו — דכתיב (ויקרא יב): "ואל המקדש לא תבא ולא יטמאו את מחניהם", כרת — "כי את משכן ה' טמא ונכרתה". אוכל חלב ודם בלאו — דכתיב (ויקרא ג): "כל חלב וכל דם לא תאכלו". כרת בחלב — (ויקרא ז): "כי כל אוכל חלב ונכרתה", כרת בדם — (ויקרא יז): "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' כל אוכליו יכרת". אזהרה דנותר — (שמות כט) "ושרפת את הנותר באש לא יאכל", כרת — כדאמרן: "ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה". אזהרה בפגול נפקא לן מהאי קרא: "ואם יותר מבשר זבח שלמיו לא יאכל כי קדש הם" כדגמרינן בפסחים בפרק שני (כד,א): "לא יאכל כי קדש הם" — כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו. וכרת — כדאמרן, יליף "ענן" "ענן" מנותר. שוחט בחוץ מפרש בהאי פירקא (כריתות ג,ב) בלאו למאן דגמיר בגזירה שוה הבאה [הבאה, דכתיב] בהעלאה: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו", ונאמר כאן בשחיטה הבאה: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" וגו', מה להלן לא ענש אלא אם כן הזהיר — אף כאן נמי לא ענש אלא אם כן הזהיר. ולמאן דמייתי לה בהיקשא, אמר קרא: "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" מה העלאה לא ענש אלא אם כן הזהיר — אף שחיטה נמי. מעלה בחוץ בלאו — "השמר לך פן תעלה" וגו' (דברים יב), וכל מקום שנאמר "פן" ו"אל" אינו אלא לא תעשה. וכרת — כדאמרן לעיל: "אשר יעלה עולה או זבח וגו' ונכרתה". אוכל חמץ בלאו — "כל מחמצת לא תאכלו" (שמות יב), כרת — "כל אוכל חמץ ונכרתה" (שמות יב). והאוכל ביום הכפורים בלאו —מפרש ביומא (פא,א): "כל הנפש אשר לא תענה", וגמר עיני עיני מהתם "על דבר אשר עינה את אשת רעהו" (דברים כב), מה התם לא ענש אלא אם כן הזהיר — הכא נמי לא ענש אלא אם כן הזהיר. וכרת נמי אית ביה באוכל, דכתיב ביה: "ונכרתה" באוכל ביום הכפורים (ויקרא כג): "כל הנפש אשר לא תענה ונכרתה". והאי "לא תענה" בעיני אבילה קמיירי, דגמר (יומא עד,ב) "עיני" "עיני" מהתם, דכתיב (דברים ח): "ויענך וירעיבך" מה להלן עיני רעבון — אף כאן עיני רעבון. העושה מלאכה ביום הכפורים אית ביה אזהרה — "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה" (ויקרא כג), כרת — דכתיב (ויקרא כג): "והאבדתי", וזהו כרת. והמפטם את השמן, לאו — "ובמתכנתו לא תעשו כמוהו", כרת — "אשר ירקח כמוהו ונכרתה" וגו' (שמות ל). והמפטם את הקטרת לצרכו להריח. מפטם את השמן — [כעין שעשה משה במדבר, דכתיב]: "ואתה קח לך בשמים ראש" (שמות ל). מפטם את הקטרת — [מערב אחד עשר סממני הקטרת כמו דכתיב] "קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה". הסך שמן המשחה נמי לאו — "על בשר אדם לא ייסך" (שמות ל), כרת — "אשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" (שם) מאותו שעשה משה לשמן המשחה. מפטם את הקטרת, אזהרה — "במתכנתה לא תעשו לכם" (שם), כרת — "אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת" (שם). אבל המריח בקטרת של בית המקדש — לא אזהרה ולא כרת, דריח אין בו משום מעילה. ולא דמי לסך שמן המשחה, דהתם אית ביה מעשה, משום הכי אית ביה לאו וכרת. **פסח ומילה מצות עשה** — פסח, דכתיב (דברים טז): "וזבח פסח", ומילה (ויקרא יב) — "וביום השמיני ימול" וגו', וכרת בהו, כדאמרן. ובהני חייבי כריתות הן במזיד בלא התראה. ואי אתרו בהן — יש מדין בחנק, ויש מדין בסקילה, כדאמרן ברישא. ואי לא אתרו בהו — מידי מיתת בית דין יצאו, מידי כרת לא יצאו. וכרת הוא שמת בלא בנים. **על שגגתו חטאת** — דמפיק ליה מעבודה זרה, דכתיב בה (במדבר טו): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה" וגו', ואמר מר (הוריות ח,א): שקולה עבודה זרה כנגד כל התורה, דהא כתיב בה "מצות", וכתיב בה קרבן (במדבר טז) "והקריבה עז בת שנתה", וגמרינן: מה עבודה זרה שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת, אף כל שחייבין על זדונו כרת — חייבין על שגגתו חטאת, כגון הני כריתות. שוגג דעריות — כסבור שהיא אשתו. והבא על הזכר ועל הבהמה בשוגג — כסבור לבא על אשתו שלא כדרכה ובא על הזכר או על הבהמה, ואחר כך נודע לו דזכר הוא או בהמה היא — מביא חטאת. **ועל לא הודע שלהן אשם תלוי** — דלא אתיידע אי בא על אשתו שלא כדרכה, או זכר או בהמה. והוא הדין לאחריתי. והאשה המביאה בהמה עליה נמי, דסבורה להביא אדם והביאה בהמה, ונדה — דסבור טהורה היא. מגדף — כסבור מברך הוא שם בן שתי אותיות, וברך שם בן ארבע אותיות. דאינו חייב אלא על שם של ארבע אותיות, כדאמרינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נו,א). עבודה זרה — כסבור זבוח וקיטור אסרה תורה ולא השתחואה וניסוך, דארבע אלה עבודות הן. מולך — כסבור להעביר אדם אחר והעביר את בנו. בעל אוב — נתכוין לכשוף אחר. שבת — כסבור חול הוא. קדש — כסבור בשר חולין הוא, מקדש — כסבור בית אחר הוא. חלב — כסבור שומן, ודם — כסבור טחול. לישנא אחרינא: דם — כסבור שדם חגבים או דם דגים הוא. לשון מורי. נותר ופגול — כסבור בשר הוא. שוחט בחוץ — כסבור בהמת חולין היא. מעלה — לאחר איסור הבמות הקריב בבמה, וכסבור במות אלו של צבור מותרות, ומוקים לקרא בבמת יחיד. פסח ויום כפור — כסבור יומות החול הן. שמן וקטרת — נתכוין לסממנין אחרים ונמצאו שהן הסממנין הכתובין. אבל אומר מותר לגמרי, דעוקר כל הגוף — לאו שוגג הוא, אלא אנוס הוא, ופטור. **לא הודע** — אשתו ואחותו במטה, וכסבור לבוא על אשתו, ולא ידע על איזה מהן בא. **שהוא בעולה ויורד** — ואין שם אשם תלוי אלא בספק קבוע, כדאמרינן בפרק בתרא (כריתות כה,א): אין אשם בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה. **אף המגדף** — מפרש בגמרא מאי קאמר.

שְׁלֹשִׁים

וְשֵׁשׁ כְּרִיתוֹת בַּתּוֹרָה: הַבָּא עַל הָאֵם, וְעַל אֵשֶׁת אָב, וְעַל הַכַּלָּה. הַבָּא עַל הַזָּכוּר, וְעַל הַבְּהֵמָה, וְאִשָּׁה הַמְּבִיאָה הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ. הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְאֵשֶׁת אִישׁ. הַבָּא עַל אָחוֹתוֹ, וְעַל אָחוֹת אָבִיו, וְעַל אָחוֹת אִמּוֹ, וְעַל אָחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אֵשֶׁת אָחִיו, וְעַל אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו, וְעַל אֵשֶׁת אָחִי אִמּוֹ, וְעַל הַנִּדָּה. וְהַמְּגַדֵּף, וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ, וּבַעַל אוֹב, וּמְחַלֵּל שַׁבָּת. וְטָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְהַבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא. וְהָאוֹכֵל חֵלֶב, וְדָם, וְנוֹתָר, וּפִיגּוּל. וְהַשּׁוֹחֵט וּמַעֲלֶה בַּחוּץ. וְהָאוֹכֵל חָמֵץ בַּפֶּסַח, וְהָאוֹכֵל וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן, וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת, וְהַסָּךְ אֶת הַשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה מִצְוֹת עֲשֵׂה. עַל אֵלּוּ חַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וְעַל לֹא הוֹדַע שֶׁלָּהֶם אָשָׁם תָּלוּי. חוּץ מִן הַמְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעוֹלֶה וְיוֹרֵד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַמְגַדֵּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לְעֹשֵׂה בִּשְׁגָגָה", יָצָא מְגַדֵּף שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה.

גמרא

גמרא

גמרא מגיינא — שלשים ושש. **מחוסרי כפרה** — דאינן אוכלים בקדשים עד שיביאו כפרה, ובפרק שני (כריתות ח,ב) מפרש להו. **עד שיזרוק הדם** — כדמפרש בפרק שני (שם ט,א) "כבש כגר יהיה" — מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו'. **אהכי תנא ארבעה** — וכל היכא דתני חושבנא — דוקא קתני, ולא תימא: תנא ושייר. **ארבעה מביאין על הזדון** — מפרש בפרק שני (שם ט). **רבי יוסי ברבי יהודה** — דאמר לקמן (שם). **נזירות דטהרה** — נזיר שנטמא, וספר שבעה לחזור ולהתחיל ולמנות נזירות טהרה, משביעי חיילא. ומשכחת לה דמביא קרבן אחד על טומאות הרבה, כגון שנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי. דכיון דבשביעי טהור הוה — הוו להו שלש טומאות, וקרבן אחת הוא. ולא על כל טומאה וטומאה, משום דבשתי טומאות הראשונות לא יצתה שעה ראויה להביא קרבן, דאין הבאת קרבן אלא בשמיני, הלכך אינו מביא אלא על האחרונה. להכי נקט תרי זימני "נטמא בשביעי", דמהדר אשלש טומאות — משום דתנא במתניתין "טומאות הרבה". **הדא טומאה אריכתא** — דלא בא לכלל טהרה. **אלא שמע מינה כו'** — ולהכי תנא מגיינא — לאשמועינן דדוקא הוא, ולא תימא: רבי היא, וסמי מכאן נזיר. **וקדש את ראשו** — לנזירות טהרה שניה. **חמשה מביאין** קרבן עולה ויורד — כלומר, על חמש עבירות מביאין קרבן עולה ויורד, בפרק שני (שם ט,א). **מגיינא למה לי** — ליתני: "אלו"! **משום דקתני סיפא** — בהוריות בפרק שני (ח,ב) ואיירי בהנך חמשה, וקתני הכי: אין בית דין חייבין על שמיעת הקול ועל בטוי שפתים כו', ונשיא כיוצא בהן נמי דפטור אכל הנך, משום [דלא] שייך בהו קרבן עולה ויורד, ועניות בנשיא לא שכיחא. רבי אליעזר אומר: נשיא מביא שעיר כדינו בכל המצות שבתורה. ואמרינן בגמרא: לא אמר רבי אליעזר אלא בטומאת מקדש וקדשיו, הואיל ונאמר בהן כרת בבקבועה. להכי תנא הכא חמשה — לאשמועינן דדוקא נקט, דכל המביא על חמש עבירות הללו אינו מביא קבועה אלא עולה ויורד. ולא תימא: סמי מכאן טומאת מקדש וקדשיו, לאוקומה כרבי אליעזר דאמר מביא נשיא עליה קרבן קבועה. אלא אינו מביא קבועה, אלא אי רבי יוסי הגלילי דפטר ליה לגמרי, אי רבי עקיבא ורבי שמעון דמחייבו ליה בעולה ויורד, דהיינו כשבה או שעירה או תורים ובני יונה. **שלש עשרה** — ועשרים וארבעה, מפרש התם בפרק "ארבעה אבות נזיקין" (בבא קמא ד,ב), ולשלם ממיטב כדמפרש התם. **מסור** = מלשין. **ומפגל** — כהן שפגל בקרבנו של ישראל לאוכלו חוץ לזמנו, דחייב, אינו משלם ממיטב. דהאי היזקא דיבורא בעלמא היא, והיזק שאינו ניכר נינהו. **אחותו** — בכלל עריות היתה, דכתיב בהו (ויקרא יח): "ונכרתו הנפשות העשות", והדר כתיב ב"קדושים תהיו": "איש אשר יקח את אחותו וגו' ונכרתו לעיני בני עמם". **אחותו דפרט בה קרא** — כי עביד לה בהדי אינך — ליחייב עלה דידה חדא, ואאידך כולהו חדא. ואי תיבעי לך: אשכחן אחותו דיצאת לחלק, אבל שאר עריות למה יצאו? תריץ: לאשמועינן דאיתנהו במיתת בית דין. עריות שיצאו דכתיב בהו (ויקרא יח): "מות יומת". [יש מהן בסקילה, ויש מהן בחנקן], ויש מהן דכתיב בהו שריפה. והני דאיתנהו בכרת מפרש להו ביבמות (נד,א) דפרט בה קרא, "ואחותו" דבעי הכא לא מפרש. **בכלל כל הקדשים** — "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים" (ויקרא כב), והאי "קרב" ליכא למימר דנגיעה היא ממש, דבנגיעה ליכא נטילת נשמה, כדגרסינן במסכת מכות (יד,ב) מ"בכל קדש לא תגע", והיינו אכילה ולא נגיעה. והאי "קרב" נמי מפרש במסכת מעילה (י,ב) דאינו נגיעה, אלא דבר המוכשר ליקרב. אמר רבי אלעזר: וכי יש נוגע שהוא חייב? אם כן למה נאמר "אשר יקרב" — לומר שאין חייבין עליו עד שיוכשר ליקרב, כלומר אינו חייב על אכילתו משום טומאה עד שיוכשר ליקרב. **יצאו** קדשי בדק הבית — שאינו ענוש כרת האוכלן בטומאת הגוף. והכא נמי ליגמר כולהו מאחותו! **אשת איש שיש לה היתר בחיי אוסרה** — שמתגרשת בגט. הלכך לא גמרי לה מאחותו, ולא משכחת בה בחטאת בהעלם. **בפני עצמה** — אפילו עשאה עם האחרים. **לדונו בכרת ולא במלקות** — והיה מלמד על הכלל כולו. דלית ליה חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, ב"אלו הן הלוקין" (מכות כג,א). **ואל אשה** — הוה ליה למיכתב: "ולנדה לא תקרב". **ורבנן** — דאית להו נפטרו מידי כריתתן, ומפקי כרת דאחותו לחלק. **תיפוק להו מואל אשה** — לחלק. **על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו** — דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיסור חד דאחותה אכולהו — לא נחייב אלא חדא. **הרי שטות וגופים מוחלקין** — מ"ואל אשה" נפקא. מקראות מוחלקין — דמתלתא קראי נפקי אחותו ואחות אביו ואחות אמו. **אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו** — מפרש לקמן בפרק "אמרו לו" (כריתות טו,א) ברשיעא בר רשיעא, (כותי) הבא על אמו והוליד שתי בנות, ובא על אחת מהן והוליד בן, ובא הבן על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו. ועלה איצטריך קרא לחלק, משום דגוף אחד הוא. **מאחותו דסיפיה** — דקרא, דכרת דלעיל נמי עלה קאי.

גמרא מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁאִם עָשָׂאן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְתוּ, הָא דְּתַנְיָא: אֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת, מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - שֶׁאִם עָשָׂאן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. תּוּ, הָא דְּתַנָּן: אַרְבָּעָה מְחוּסְּרֵי כַפָּרָה, מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר: חֲמִשָּׁה הָוֵי; דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: גֵּר מְחוּסַּר כַּפָּרָה עַד שֶׁיִּזְרֹק דָּם עָלָיו - אַהֲכִי תְּנָא: אַרְבָּעָה. תּוּ, הָא דְּתַנָּן: אַרְבָּעָה מְבִיאִין עַל הַזָּדוֹן כַּשְּׁגָגָה, מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן לֹא נִיתַּן זְדוֹנָהּ לְכַפָּרָה - אַהֲכִי תְּנָא: אַרְבָּעָה. תּוּ, הָא דְּתַנָּן: חֲמִשָּׁה מְבִיאִין קָרְבָּן אֶחָד עַל עֲבֵירוֹת הַרְבֵּה, מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא: נָזִיר אִם נִטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה. וּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ - כְּגוֹן דְּאִיטַּמֵּי בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי, וּמַנִּי? רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: נְזִירוּת דְּטָהֳרָה מִן שְׁבִיעִי הוּא דְּחַיֶּיל עֲלֵיהּ. דְּאִי תֹּאמַר רַבִּי הִיא, כֵּיוָן דִּנְזִירוּת דְּטָהֳרָה עַד שִׁמִּינִי לָא חַיֶּילָא עֲלֵיהּ, הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? אִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי - כּוּלָּהּ חָדָא טוּמְאָה אֲרִיכְתָּא הִיא, וְאִי דְּנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁמִינִי, כֵּיוָן דְּיָצָא בְּשָׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן, חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא. מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה? דְּתַנְיָא: "וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" - בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ. תּוּ, הָא דְּתַנָּן: חֲמִשָּׁה מְבִיאִין קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא: נָשִׂיא כֵּיוֹצֵא בָהֶן - חֲמִשָּׁה, לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: נָשִׂיא מֵבִיא שָׂעִיר. תּוּ, הָא דְּתַנָּן: אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין הֵן. וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי חִיָּיא, דְּאָמַר: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין. וּלְרַבִּי חִיָּיא מְגַיְּינָא לָמָּה לִי? - לְאַפּוּקֵי מִסּוּר וּמְפַגֵּל. אָמַר מָר: שֶׁאִם עָשָׂאן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בִּשְׁלָמָא פָּטוּר לְגַמְרֵי לָא מְצִית אָמְרַתְּ - דִּכְתִיב: "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ", אֶלָּא אֵימָא: עָבַר חָדָא - נִתְחַיֵּיב חָדָא, עָבַר כּוּלְּהוּ בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת! אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְכָךְ יָצְאָה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ, לְחַלֵּק. מַתְקִיף לָהּ רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי, אֵימָא: אֲחוֹתוֹ דְּפָרַט קְרָא - נִיחַיֵּיב חָדָא עָלָהּ, וְכוּלָּן, כֵּיוָן דְּבְהֶעְלֵם אַחַת - לָא נִיחַיֵּיב אֶלָּא אַחַת! - וּלְרַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי, מִי לֵית לֵיהּ הָדָא דְּתַנְיָא: כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא, כֵּיצַד? "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר" וגו' - וְהַלֹּא שְׁלָמִים בִּכְלַל הַקָּדָשִׁים הָיוּ, לָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶן, מַה שְׁלָמִים שֶׁהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְחַיָּיבִין עֲלֵיהֶן - אַף כָּל שֶׁהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן, יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת! - אֲמַר לֵיהּ רַב בֵּיבִי: בַּר מִינָּהּ; לָאו מִי אָמְרַתְּ הָתָם: יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת? הָכָא נַמִּי, מָה אֲחוֹתוֹ מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה וְאֵין לָהּ הֵיתֵר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ - אַף כָּל שֶׁאֵין לָהּ הֵיתֵר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ - יָצְאָה אִשֵּׁת אִישׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֵיתֵר בְּחַיֵּי בַעְלָהּ. אֲמַר רַבִּי יוֹנָה, וְאִיתֵימָא רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא: "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת" וגו', הוֹאִיל וְכָךְ הֵקִישׁ הוּא, הוּקְּשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כּוּלָּן לַאֲחוֹתוֹ: מָה אֲחוֹתוֹ חַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אַף כֹּל חַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּלְרַבִּי יִצְחָק דְּאָמַר: חַיָּיבֵי כְרִיתוֹת בִּכְלָל הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאָה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ - לִדּוּנָהּ בְּכָרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת, לְחַלֵּק מִנָּא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מִ"וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טוּמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב", לְחַלֵּק עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה. וְרַבָּנַן נַמִּי, תִּיפּוֹק לְהוּ מִ"וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טוּמְאָתָהּ"! - אֵין הָכִי נַמִּי. - אֶלָּא כָּרֵת דַּאֲחוֹתוֹ לְמַאי אֲתָא? - מִיבְּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק עַל אֲחוֹתוֹ וְעַל אֲחוֹת אָבִיו וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ. - הָנֵי לָמָּה לְהוּ לְחַלֵּק? הֲרֵי שְׁמוֹת מוּחְלָקִין וַהֲרֵי גּוּפִים מוּחְלָקִים! אֶלָּא אֵימָא: לְחַלֵּק עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ. וְרַבִּי יִצְחָק, הָא מִילְּתָא מִנָּא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מִן סֵיפָא דִּקְרָא, דִּכְתִיב: "עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה". וְרַבָּנַן, "אֲחוֹתוֹ" דְּסֵיפָא דִּקְרָא מַאי עָבְדִי לֵיהּ? - מִיבְּעֵי לֵיהּ

לאחותו

גמרא

שנינו במשנה: 'שלשים ושש כריתות בתורה'. מבררת הגמרא: **מְנַיְנָא לָמָּה לִי** – מדוע הוצרך התנא לומר את מנין חייבי הכריתות, ומדוע לא כתב רק 'על אלו חייבים על זדונו כרת'. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, בא התנא ללמד **שֶׁאִם עָשָׂאָן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אֶחָד** – שאם עבר בשוגג על כל שלשים ושש העבירות המנויות במשנה בהעלמה אחת, כלומר, שלא נודע לו שחטא אלא לאחר שעבר על כל אותן עבירות, **חַיָּיב** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**, כיון שהם חלוקים זה מזה בחטאם, וממילא חייב להביא כפרה על כל חטא וחטא.

הגמרא מביאה משניות נוספות שבהן הקדים התנא את מנין הדברים המובאים במשנה, ומבררת מה הטעם בכך: **תּוּ** – ועוד יש לברר, **הָא דְּתַנֵּן** במשנה (שבת ב.) **'אֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אֶחָת', מְנַיְנָא לָמָּה לִי** – לשם מה נכתב מנין המלאכות האסורות בשבת. מבארת הגמרא: אף במשנה זו בא התנא להשמיע **שֶׁאִם עָשָׂאָן כּוּלָּן** – לכל המלאכות **בְּהֶעְלֵם אֶחָד**, ולא נודע לו חטאו בין מלאכה למלאכה, **חַיָּיב** חטאת **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**.

ממשיכה הגמרא: **תּוּ** – ועוד יש לברר, **הָא דְּתַנֵּן** להלן (חז.), **'אַרְבָּעָה מְחוּסְרֵי כִפָּרָה** כו', הזב והזבה והיולדת והמצורע', שחייבה אותם התורה להביא קרבן חטאת אף שלא חטאו, רק כדי להתירם לאכול בקדשים, **מְנַיְנָא לָמָּה לִי** – לשם מה נכתב מניינם. מבארת הגמרא: שנה התנא את המנין **לְאַפּוּקֵי** – להוציא ולמעט **מִדְּבָרָיו דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר, חֲמִשָּׁה הָווּ** – יש חמשה מחוסרי כפרה, **(דתניא)** [**דְּתַנֵּן**] בהמשך המשנה שם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, גֵּר** שנתגייר, **מְחוּסַר כִּפָּרָה** הוא ואסור לו לאכול בקדשים **עַד שֶׁיִּזָּרֵק דָּם עָלָיו**, והיינו דם קרבן העולה שהוא מביא, **אַהֲכִי תָּנָא אַרְבָּעָה** – לכן נקט התנא לשון 'ארבעה מחוסרי כפרה', להורות שאין כוונתו לכלול את הגר.

ממשיכה הגמרא: **תּוּ, הָא דְּתַנֵּן** להלן (שם), **'אַרְבָּעָה מְבִיאִין עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה'**, והם הבא על שפחה, ונזיר שנטמא, ושבועת העדות ושבועת הפקדון, **מְנַיְנָא לָמָּה לִי**. מבארת הגמרא: **לְאַפּוּקֵי מִדַּעְתּוֹ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** [–הנשבע לשקר שאין ממון של חבירו בידו] **לֹא נִיתַּן זְרוֹנָהּ לְכַפָּרָה** – המזיד בה פטור מקרבן, **אַהֲכִי תָּנָא אַרְבָּעָה** – לכן נקט התנא במשנה שהם ארבעה, לומר ששבועת הפקדון בכללם.

תּוּ, הָא דְּתַנֵּן להלן (ט.), **'חֲמִשָּׁה מְבִיאִין קָרְבָּן אֶחָד עַל עֲבֵירוֹת הַרְבֵּה', מְנַיְנָא לָמָּה לִי**. מבארת הגמרא: הטעם שנשנה המנין הוא **מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִיתְּנָא סֵיפָא** – משום שרצה התנא לשנות בסיפא של המשנה שאחד מאותם חמשה הוא **נָזִיר, אִם נִטְמָא טוּמְאוֹת הַרְבֵּה**, שמביא קרבן אחד על כולם, **וּמַשְׁכַּחַת לָהּ** – והאופן שבו מצינו שנזיר שנטמא בכמה טומאות יפטר בקרבן אחד, הוא **כְּגוֹן** נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו, שעליו לספור שבעה ימים, ולהתחיל שוב למנות נזירות טהרה, **דְּאִיטַּמֵּי בְּשְׁבִיעִי** – וביום השביעי שספר נטמא שוב, וספר שבעה ימים נוספים, **וְחָזַר וְנִטְמָא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי**, ונמצא שנטמא שלש פעמים, **וּמַנִּי** – וכדעת מי שנויה משנה זו שאינו חייב אלא קרבן אחד, **כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר, נְזִירוּת דְּטָהֳרָה מִן שְׁבִיעִי הוּא דְּחַיְּילָא עֲלֵיהּ** – מנין הנזירות החדשה, שחוזר ומונה לאחר שנטהר, מתחילה מיום השביעי, אף שאינו מביא את קרבנו עד היום השמיני. ונמצא אם כן שאף שהיו שלשת הטומאות הללו ביום השביעי שהוא זמן הראוי לתחילת נזירות טהרה, ונחשבת כל טומאה כמחייבת קרבן, מכל מקום אינו מביא קרבן אלא על הטומאה האחרונה, כיון שהיו שאר הטומאות בזמן שאינו ראוי להקרבת קרבן. ועל כך אמרה המשנה שנזיר זה 'מביא קרבן אחד על עבירות הרבה', והיינו על כמה טומאות שכל אחת מהן ראויה לחייבו קרבן בפני עצמו.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **דְּאִי** [–שאם] **תֹּאמַר** שמשנה זו **כְּרַבִּי הִיא**, הרי **כֵּיוָן דְּלִדְבָרָיו נְזִירוּת דְּטָהֳרָה עַד שְׁמִינִי לֹא חָיְילָא עֲלֵיהּ** – אין מנין הנזירות החדשה מתחיל אלא מהיום השמיני, אם כן **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – באיזה אופן תמצא שמביא קרבן אחד על כמה טומאות, והרי ממה נפשך, **אִי** מדובר **דְּנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי**, וספר שבעה ימים **וְחָזַר וְנִטְמָא בַּשְּׁבִיעִי**, הרי כיון שעדיין לא יכל להתחיל את מנין נזירות הטהרה, נמצא **דְּכוּלָּהּ חֲדָא טוּמְאָה אֲרִיכְתָּא הִיא** – שכל הטומאות שנטמא הם בטומאה אחת ארוכה, ואין זה נחשב כ'עבירות הרבה' שנקט התנא. **וְאִי** מדובר באופן **דְּנִטְמָא בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי**, לאחר שכבר התחיל את נזירות הטהרה, וספר שבעה ימים, **וְחָזַר וְנִטְמָא בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי**, כשהתחיל למנות שוב נזירות טהרה נוספת, שהוא גם הזמן הראוי להקרבת הקרבן, הרי **כֵּיוָן דְּיָצָא בְּשָׁעָה הָרְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן** – כיון שקודם הטומאה החדשה כבר הגיע הזמן הראוי להקרבת הקרבן, **חַיָּיב** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**, ואילו המשנה אומרת שאינו מביא אלא קרבן אחד. ולכן לא יתכן לומר שהמשנה היא כשיטת רבי, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכאן שמשנה זו כדברי **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא**. ולכך הוצרך התנא של המשנה לומר את המנין בתחילה 'חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה', שאם לא כן היינו סבורים שאין נזיר בכלל, ומשנה זו כרבי היא.

מבררת הגמרא: **מַאי רַבִּי וּמַאי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, כלומר, היכן מצינו שנחלקו במחלוקת זו. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק (במדבר ו יא) 'וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ **אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא'**, ומשמעות הלשון 'וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ' היינו שיתחיל למנות נזירות טהרה, ואותו יום שמתחיל למנות בו נזירות טהרה אחרת שנקרא בפסוק 'בַּיּוֹם הַהוּא', הוא **בְּיוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו**, והיינו ביום השמיני, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, 'בַּיּוֹם הַהוּא' שאמרה תורה הוא **בְּיוֹם תִּגְלַחְתּוֹ**, והיינו ביום השביעי.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **תּוּ** – ועוד יש לברר, **הָא דְּתַנֵּן** להלן (ט.) **'חֲמִשָּׁה מְבִיאִין קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד'**, ומבואר בגמרא (שם יז) שהם הנשבע לחבירו שאינו יודע לו עדות, והנשבע שבועת ביטוי לשקר, טמא שאכל קדש או נכנס למקדש בשוגג, יולדת ומצורע, **מְנַיְנָא לָמָּה לִי**. מבארת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** – משום שמבואר במשנה בהוריות (חז.), העוסקת באותם חמשה אופנים שחייבים עליהם קרבן עולה ויורד, שבית דין שטעו והורו שמותר לעבור עבירה מסוימת חייבים קרבן פר העלם דבר של ציבור רק אם היתה הוראתם בעבירה שיחיד מביא עליה חטאת קבועה, ולא אם הורו בעבירה שיחיד מביא עליה קרבן עולה ויורד, ואף **נָשִׂיא** שעבר עבירה שכפרתה אצל יחיד בקרבן עולה ויורד, דינו **כַּיּוֹצֵא בָהֶן** – כבית דין, ואינו מביא קרבן, [**תָּנֵי**] **חֲמִשָּׁה** – לכן שנה התנא את מנין המחויבים בקרבן עולה ויורד שהם חמשה, **לְאַפּוּקֵי** – להוציא ולמעט **מִדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר** שבחטא של טומאת מקדש וקדשיו אין יחיד מביא קרבן עולה ויורד, אלא חטאת קבועה, וממילא **נָשִׂיא מֵבִיא שָׂעִיר**, כמו שאר עבירות שבתורה, שיחיד מביא עליהם חטאת והנשיא מביא שעיר. שאם לא היה התנא מונה את מנין החייבים בקרבן עולה ויורד, היינו סבורים שאין חטא של טומאת מקדש וקדשיו בכלל אלו שיש בהם קרבן עולה ויורד, אלא יש למוחקו מהמשנה, ומביאים עליו חטאת קבועה. לכן נקט התנא את מניינם, להשמיענו שאף על טומאת מקדש וקדשיו מביא הדיוט קרבן עולה ויורד, ויש להעמיד את משנתינו או כדעת רבי יוסי הגלילי, שנשיא פטור לגמרי, או כדעת רבי עקיבא ורבי שמעון (שם ט.) שנשיא מביא קרבן עולה ויורד כהדיוט.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **תּוּ, הָא דְּתַנֵּן** במסכת בבא קמא (ב.), **אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין**, השור, הבור, המבעה וההבער [–אש], **מְנַיְנָא לָמָּה לִי** – לשם מה נאמר מנין אבות הנזיקין. מבארת הגמרא: בא התנא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא ולמעט **מִדְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר, שֶׁלֹּשָׁה עָשָׂר אָבוֹת נְזִיקִין הֵן**, והם ארבעה מיני שומרים וחמשה מיני תשלומים של אדם המזיק, מלבד אותם ארבעה שנשנו במשנה.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא** עצמו, שמנה שלשה עשר אבות נזקין, **מְנַיְנָא לָמָּה לִי** – לשם מה הוצרך לומר את מנינם. משיבה הגמרא: **לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי חִיָּיא, דְּאָמַר, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין הֵן**, והם שלש עשרה אבות נזיקין ששנה רבי אושעיא, והוסיף עליהם רבי חייא תשלומי כפל של גנב, תשלומי ארבעה וחמשה של טובח

המשך בעמוד קמח

לִלְמוד על **אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא** גם **בַּת אָבִיו** וְגם **בַּת אִמּוֹ,** שהרי בפסוק נאמר איסור באחותו מאביו לבד ובאחותו מאמו לבד, ולא התפרש איסור על אחותו שהיא גם מאביו וגם מאמו, ויש צורך ללמוד זאת מדרשה, ובזה באה התורה **לוֹמַר** – ללמדנו, **שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין** – מקל וחומר, ואין לומר שאחר שחייבה התורה על אחותו מאביו ועל אחותו מאמו, כל שכן שיתחייב על אחותו שהיא גם מאביו וגם מאמו, אלא יש צורך בריבוי מיוחד של 'עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה' ללמד שחייב אף על אחותו מאביו ומאמו.

מבארת הגמרא את דעת רבי יצחק: **וְרַבִּי יִצְחָק,** שלומד מפסוק זה חילוק חטאות לאחותו שהיא גם אחות אביו וגם אחות אמו, אינו צריך פסוק זה כדי ללמוד ממנו ענוש באחותו שהיא גם מאביו וגם מאמו, כיון **דִּסְבַר, עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין,** ויש ללמוד אחות זו בקל וחומר, שאם חייבה התורה על אחותו מאביו או מאמו, כל שכן שיתחייב על אחותו מאביו ומאמו. ביאור נוסף בדעת רבי יצחק: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** שרבי יצחק אינו צריך פסוק זה ללמוד ממנו ענוש לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו, כיון **דְּלִיף** – שהוא לומד **עוֹנֶשׁ מֵאַזְהָרָה,** כלומר, כשם שהזהירה עליה התורה, כך ענשה עליה בכרת.

הגמרא מביאה דין נוסף בחילוק חטאות: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי לָאוִין** – שני דברים שכתבה עליהם התורה שני לאוין נפרדים, **וְכָרֵת אֶחָד** – אף שכללה את שניהם בחיוב כרת אחד, יש **(חלק חטאת)** [**חִילּוּק חַטָּאוֹת**] **בֵּינֵיהֶן,** שאם עבר על שניהם בהעלם אחד, חייב שתים. ואף שחיוב קרבן הוא במקום שיש כרת, ונאמר על שניהם כרת אחד, מכל מקום כיון שחילקה אותם התורה לשני לאוין, הרי זה כאילו נכתב כרת בכל אחד ואחד, לחייבו בקרבן בפני עצמו. **וּמַאי הִיא** – ומהי הדוגמא לכלל זה, **מִפַּטֵּם וְכָסֶף** – המכין את שמן המשחה, והסך אותו על גופו, שנאמרו בהם שני לאוין חלוקים, **דִּכְתִיב** (שמות ל לב) **'עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ וגו'** לא **תַּעֲשׂוּ כָּמֹהוּ',** אך נאמר על שניהם **כָּרֵת אֶחָד, דִּכְתִיב** בפסוק שאחריו, 'אִישׁ **אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמוֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו'.**

מקשה הגמרא: **וְכִי מֵאַחַר דְּלָאוִין מוּחְלָקִים** – כיון שכל הלאוין של איסורי עריות חלוקים, וכתבה התורה אזהרה על כל איסור ואיסור, ורק בחיוב כרת כללה התורה את כולם יחד, **כָּרֵת דַּאֲחוֹתוֹ דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי** – מדוע הוצרכה התורה לכתוב כרת באחותו כדי ללמד על אחותו שהיא גם אחות אביו ואחות אמו, שחייב עליה שלש חטאות, כמבואר לעיל (ב:), והרי כיון שיש בה לאוין חלוקים, אף אם לא היתה התורה כותבת בה בפירוש כרת, היינו יודעים שהבא עליה חייב שלש חטאות, וכמו במפטם וסך משמן המשחה.

מתרצת הגמרא: **לְרַבִּי יִצְחָק, כִּדְאִית לֵיהּ** – כפי שביארנו לדבריו (לעיל ב:), שבא הפסוק ללמד שבכל חייבי כריתות יש רק עונש כרת, ולא עונש מלקות. **וּלְרַבָּנַן,** הסוברים שיש עונש מלקות אף בחייבי כריתות, **מִיבַּעְיָא לְהוּ** – נצרך הפסוק **לוֹמַר שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין,** ומשום כך אף שכתבה תורה עונש כרת באחותו מאביו ובאחותו מאמו, הוצרכה ללמד גם שיש עונש כרת ב'אחותו', כלומר אחותו מאביו ומאמו, ומכאן יש ללמוד גם למקומות אחרים, שאין עונשים מכח קל וחומר. (**לְרַבִּי יִצְחָק מַפִּיק לֵיהּ לְחַיֵּב עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ, וְרַבָּנַן דְּנָפְקָא לְהוּ מִן אֲחוֹתוֹ דְּרֵישָׁא וְרַבִּי יִצְחָק סְבַר אֲחוֹתוֹ דְּרֵישָׁא אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הִיא וּמַפִּיק לְחַלֵּק מֵאֲחוֹתוֹ דְּסִיפֵּיהּ דִּקְרָא לְחַלֵּק עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ**).

הגמרא מסייעת ממשנתנו לכלל זה של רבי הושעיא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא** – אף אנו שנינו במשנה דין זה, שאם נכתבו שני לאוין אף שלא נאמר אלא כרת אחד, חייב על כל אחד ואחד, שהרי שנינו, **הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן** – המכין כדוגמת שמן המשחה, **וְהַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת** – המכין קטורת לפי הסממנים שאמרה תורה, שלא לשם הקטרתה במקדש, **וְהַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** חייבים במזיד כרת ובשוגג קרבן. ולכאורה קשה, **לָמָּה לִי דְּתַנְיָא** – מדוע שנתה המשנה את **הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת בְּמִיצְעָא** – באמצע, בין המפטם את שמן המשחה לבין הסך ממנו, והרי היה לה לנקוט תחילה המפטם את השמן, והסך בו, ורק אחר כך את המפטם את הקטורת, שהוא ענין אחר. **לָאו הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – האם לא באה המשנה להשמיענו דבר זה, **דְּמַה קְּטֹרֶת** יש בה **לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** החלוק מהלאו של שמן המשחה, **וְחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אַף הַמְפַטֵּם** את **שֶׁמֶן** המשחה **וְסָךְ** בו, **נַמִּי** – גם כן דינו כן, **דְּבֵינָן דְּבִכְל אֶחָד** ממעשיו יש **לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חַיָּבִים עָלָיו** חטאת **בִּפְנֵי עַצְמָהּ,** ואף שנאמר כרת אחד על שני המעשים, כמבואר לעיל.

מנסה הגמרא לדחות ראיה זו: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שאין זה הטעם שכתב התנא למפטם את הקטורת ביניהם, אלא הטעם הוא כיון **דְּקָא בָעֵי לְמִיתְּנָא פִּיטּוּמִין בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – שרצה התנא לשנות בסמיכות את שני האיסורים של 'פיטום', בשמן המשחה ובקטורת, ואחר כך לנקוט את איסור הסיכה, אם כן **נִיתְּנֵהוּ אֵיפּוּךְ** – היה לתנא לשנותם בהיפך, ובסדר זה, **הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת, וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן, וְהַסָּךְ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** ואז היו שני הפיטומים סמוכים, וגם איסור הסיכה משמן המשחה היה סמוך לאיסור הכנתו, **אַמַּאי פַּלְגֵיהּ לְשֶׁמֶן** – ומדוע חילק התנא את שני האיסורים שבשמן המשחה, וכתב ביניהם את איסור הכנת הקטורת, **לָאו הָא קָמַשְׁמַע לָן** – בודאי דבר זה בא התנא להשמיענו, **דְּיֵשׁ חִילּוּק חַטָּאוֹת בֵּינֵיהֶן,** שיש לחייב עליהם שתי חטאות כיון שנאמרו בהם שני לאוים, **שְׁמַע מִינָּהּ.**

שנינו במשנה: שלשים ושש כריתות וכו', **הַבָּא עַל הַזָּכוּר,** ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה.

מקשה הגמרא: הרי התבאר לעיל (ב:) שהמנין של חייבי הכריתות במשנתינו בא ללמד שאם עשה את כולם בהעלם אחד, חייב שלשים וארבע קרבנות חטאת, ואם כן יש לברר, **תַּנָּא** זה של משנתינו, **בְּמַאי קָא חַשִּׁיב** – במי הוא מונה ומחשב שיש שלשים וארבע עבירות המחייבות קרבן, באנשים או בנשים, והרי ממה נפשך קשה, **אִי בְּגַבְרֵי** – אם הוא מונה את החיובים השייכים באנשים, **דַּל** – יש להוריד מהמנין את **הָאִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת,** והיינו האשה המביאה את הבהמה עליה, **וּבְצִרְעָא לָהּ חָדָא** – ואם כן יפחת קרבן אחד ממנינו. **וְאִי בְּנָשֵׁי קָחַשִּׁיב** – אם הוא מונה את מנין הכריתות בנשים, **דַּל מִינְּהוֹן** – יש להוריד מהמנין את **הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה,** שהן עבירות השייכות רק באיש, **וּבְצִרְעֵי לְהוּ תַּרְתֵּי** – ויפחתו שני חיובי קרבן מהמנין של משנתינו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם תַּנָּא גַּבְרֵי קָחַשִּׁיב** – התנא במשנתינו מונה חיובי כרת השייכים באנשים, **וּתְנֵי הָכִי** – וכך יש לשנות במשנה, **הַבָּא עַל הַזָּכוּר, וְהֵבִיא זָכוּר עָלָיו,** ואין לגרוס 'ואשה המביאה הבהמה עליה', ומשנתינו **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר,** הבא על הזכר ומביא את הזכר עליו בהעלם אחד, **חַיָּב שְׁתַּיִם,** כיון שלומדים כל איסור מפסוק אחר, ואין זו נחשבת עבירה אחת.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שמשנתינו סוברת כרבי ישמעאל, **וְהָא מִדְּקָתָנֵי 'מְגַדְּף' בְּסֵיפֵיהּ** – בסוף המשנה, **וּמוֹקְמִינַן לָהּ** – ואנו מעמידים דין זה כְּשיטת **רַבִּי עֲקִיבָא,** וכמו שיבואר להלן (ז:), שרבי עקיבא הוא הסובר ש'מגדף' זה המברך את השם, והמשנה נשנתה בשיטתו, אם כן **הֵרִישָׁא נַמִּי כְּרַבִּי עֲקִיבָא** היא, ולא כרבי ישמעאל.

מנסה הגמרא לתרץ: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שבאמת משנתינו **כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא,** וכמו שמוכח ממגדף, **וּבְרֵישָׁא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** שהבא על הזכר ומביא זכר עליו חייב שנים. דוחה הגמרא: **וַהֲרִי** אין לומר כן, **דְּהָאמַר רַבִּי אַבָּהוּ, הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זָכוּר עָלָיו, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמַפִּיק לֵיהּ מִתַּרְתֵּי קְרָאֵי** – שלומד שני איסורים אלו משני פסוקים שונים, את חיובו של הבא על הזכר הוא לומד **מֵהפסוק** 'וְ**אֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב** מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה' (ויקרא יח כב), **וְאת** החיוב של המביא זכר עליו הוא לומד **מִ'וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל'** (דברים כג יח), אם כן העושה את שניהם בהעלם אחד **חַיָּב שְׁתַּיִם.** ואילו **לְרַבִּי עֲקִיבָא,** העושה את שניהם **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, דְּמֵחַד קְרָא נָפִיק לֵיהּ** – שהרי הוא לומד את שני האיסורים מאותו פסוק, שנאמר **'אֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב** מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה', וזו אזהרה לבא על הזכר, **קָרֵי בֵּיהּ** – ויש לקרוא את הפסוק גם כאילו נאמר בו **'לֹא תִשְׁכַּב/,** והיינו שלא יביא את הזכר עליו, וכיון ששני האיסורים נלמדים מפסוק אחד, אם כן העושה את שניהם בהעלם אחד חייב

המשך בעמוד קנ

רש"י

שאין עונשין מן הדין — דלא אמרינן: מה אחותו מן האב גרידא או מן האם גרידתא ענש עליה, מן האב ומן האם לא כל שכן. **אי בעית אימא** — לרבי יצחק אין עונשין מן הדין ועונש באחותו מן האב ומן האם לרבי יצחק נפקא ליה דיליף עונש מאזהרה, כשם שהזהיר עליה כשאר עריות — כך ענש עליה. ואזהרה דידה מפרש במסכת מכות (יד,א) [צריך להיות ה,ב], דאמר קרא: "ערות בת אביך או בת אמך" — אין לי אלא בת אביך שלא בת אמך, ובת אמך שלא בת אביך, בת אביך ואמך מנין? תלמוד לומר: "אחותך היא לא תגלה ערותה", וכשם שהזהיר עליה כך ענש עליה. **אמר רבי אלעזר חלוק חטאות** — שאם עשאן שניהם בהעלם אחת — חייב שתים. **כרת באחותו** — דפרט בה קרא, למאי אתא? הגה"ה: כיון דלאוין מחלקין, לא מיבעי ליה לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, שהרי יש בה שלשה לאוין! הכי גרסינן: **לרבי יצחק כדאית ליה לרבנן מיבעי להו לאחותו בת אביו ואמו לומר שאין עונשין מן הדין** — וכוליה קרא משום אחותו דסיפא אתא, ובשביל חדוש אחד דרך לשנות פרשה שנאמרה. לרבי יצחק מיבעי ליה כו' עד סיפא לא גרסינן לה, ופירוש משובש הוא מתלמידים טועין. עד כאן הגה"ה. **וחייבין עליהן בפני עצמה** — על כל אחד, כי עביד להו בהעלם אחת. **תנא מאי קחשיב** — מכדי אמרן לעיל: מניינא להכי אתא — שאם עשאן כולן כו', היכי משכחת לה לשלשים וארבע חטאות בחד? **גברא** — הוא דרבע לבהמה. **איתתא** — כגון שנבעלה לבנה, ולבן בעלה, ולחמיה, ולחתנה, ולבהמה, וכן כולם. **הבא על הזכור** — ועל הבהמה, דאין כאן צד אשה. פסח ומילה לא מצי למיפרך, דלאו משום חטאות נקט להו, דהא לאו בני קרבן נינהו דאין קרבן אלא על לאו, כדמפרש לקמן. **ורבי ישמעאל היא** — בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין כד,ב). **והא מדקתני** — בכלל כריתות מגדף, לאשמועינן דמביא קרבן, ומוקמי לה לקמן כרבי עקיבא דאמר בסוף פירקין (ז,א) מגדף מביא קרבן — רישא נמי רבי עקיבא. **דאמר רבי אבהו** — בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נד,ב): "לא יהיה קדש" — אזהרה לנשכב. ועונש מגזירה שוה, דכתיב: "וגם קדש היה בארץ". ואי קשיא: גבי עריות היכן מצינו אזהרה לאשה כמו לזכר, דאשכחן בבולהו לאו? פריק הכי: שאני התם, כיון דאיהי נמי מיתהנייא משכיבה — קרינא בה "הנפשות העושות". אבל משכב זכר דלא מתהני — בעי אזהרה. ובגברי כתיב, דאין זכור לבהמה ולא מיקרי קדישות. **רבי אלעזר אמר** — בגברי חשיב, ודקא קשיא לך דאשה נרבעת, תנא שלשים ושלש חטאות חשיב בחד גברא בהעלם אחד, ותנא אשה נרבעת ופסח ומילה לסיומינהו לכריתות. **והנפש אשר תעשה ביד רמה** — בעבודה זרה הכתוב מדבר. **מה עבודה זרה שב ואל תעשה** — וחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, כדכתיב לעיל מיניה: "עז בת שנתה לחטאת". **אף כל שב ואל תעשה** — שזדונו כרת ושגגתו חטאת. **ארבעים חסר אחת הן** — ליתני שבעים וחמש כריתות. **תנא שגגת שבת** — דסבור שהיום חול. **וזדון מלאכות** — שיודע שמלאכות הללו אסורות בשבת. דאי נמי עביד לכולהו אבות מלאכות — אינו חייב אלא אחת, דליכא אלא חדא שגגה. ומתניתין בתר חיוב חטאת נקטינהו לכריתות. **הנה שהיא אחת** — דכתיב: "ועשה מאחת מהנה", והוה ליה למיכתב "אחת מהנה", מאי "מאחת"? משמע פעמים שחייב מעבירה אחת "הנה" כלומר כמה חטאות, ומ"הנה" מעבירות הרבה, חטאת אחת. **שגגת שבת וזדון מלאכות** — ועשה מלאכות הרבה, אינו חייב אלא אחת. **זדון שבת** — דידע שהיום שבת. **ושגגת מלאכות** — דאינו יודע שמלאכות הללו אסורות, אבל יודע מצות שבת בדבר אחד, כגון דידע שאסור לצאת חוץ לתחום. **אחת שהיא הנה** — על מצוה אחת, כגון שבת, חייב כמה חטאות. **שגגת שבת וזדון מלאכות עדיפא ליה** — למיתני, לאשמעינן חדוש, דאף על גב דהזיד במלאכות — לא מפטר מחד חטאת. לישנא אחרינא: שגגת שבת וזדון מלאכות עדיפא ליה — דמילתא פסיקא ליה, דמכי שגג אשבת לא מיפטר מידא מחד חיובא חטאת, דאי נמי שגג אף במלאכות מחייב חדא. אבל שגגת מלאכות דליחייב בכל חדא וחדא — לא פסיקא ליה, דזימנין דמיפטר מהך חיובא, כגון שגג אף בשבת, דהעלם זה וזה בידו, ואמרינן במסכת שבת (ע,ב) דלא מחייב אלא חדא. והכי מסתברא דבשגגת שבת קמיירי, מדחשיב גבי עבודה זרה במתניתין חדא ותו לא, מכלל דבשגגת עבודה זרה וזדון עבודות קמיירי. דאי בשגגת עבודה איכא ארבע חטאות בארבע עבודות: זיבח וקיטר וניסך והשתחוה. **הרי לבו לשמים** — דאי נמי בבית עבודה זרה השתחוה לשמים — לאו איסורא עבד, וליכא חטאת. הכי גרסינן: **אי דלא קבליה עליה באלוה לאו כלום הוא** — דכיון דלא נעשה לשם עבודה זרה, השתחואה דידיה לאו כלום היא. **אלא** — השתחוה לעבודה זרה מאהבת אדם ומיראת אדם, דסבר מותר לעבוד עבודה זרה מאהבה ומיראה. וזדון מלאכות קרי משמתבוון לעבוד.

1 לַאֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ, לוֹמַר שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן
2 הַדִּין. וְרַבִּי יִצְחָק סָבַר: עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא:
3 יָלִיף עוֹנֶשׁ מֵאַזְהָרָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא:
4 כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁנֵי לָאוִין וְכָרֵת אֶחָד - חֲלֹק חַטָּאת
5 בֵּינֵיהֶן, וּמַאי הִיא? מְפַטֵּם וְסָךְ, דִּכְתִיב: "עַל בְּשַׂר אָדָם לֹא
6 יִסָּךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ" וגו', כָּרֵת אֶחָד - דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר יִרְקַח
7 כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו". וְכִי מֵאַחַר
8 דְּלָאוִין מוּחְלָקִים, כָּרֵת דַּאֲחוֹתוֹ דִּכְתַב רַחֲמָנָא לְמָה לִי? -
9 לְרַבִּי יִצְחָק כִּדְאִית לֵיהּ. לְרַבָּנַן מִיבָּעֵיא לְהוּ - לוֹמַר שֶׁאֵין
10 עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. לְרַבִּי יִצְחָק - מַפִּיק לֵיהּ לְחַיֵּב עַל אֲחוֹתוֹ
11 שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ. - וְרַבָּנַן? דְּנָפְקָא
12 לְהוֹן מִן "אֲחֹתוֹ" דְּרֵישָׁא. וְרַבִּי יִצְחָק סָבַר: "אֲחֹתוֹ"
13 דְּרֵישָׁא אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הִיא, וּמַפִּיק לְחַלֵּק מֵ"אֲחֹתוֹ"
14 דְּסֵיפֵיהּ דִּקְרָא, לְחַלֵּק עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְשֶׁהִיא
15 אֲחוֹת אִמּוֹ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנַן נַמִי תָּנֵינָא:
16 הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן, הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת, וְהַסָּךְ בְּשֶׁמֶן
17 הַמִּשְׁחָה; לָמָּה לִי דְּתַנְיָא הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת בְּמִיצְעָא?
18 לָאוּ הָא קָא מַשְׁמַע לָן: מַה קְּטֹרֶת לָאוּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְחַיָּבִים
19 עָלֶיהָ כָּרֵת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אַף מְפַטֵּם שֶׁמֶן וְסָךְ נַמִי, כֵּיוָן דְּלָאוּ
20 בִּפְנֵי עַצְמוֹ - חַיָּבִים עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמָה. וְכִי תֵּימָא, דְּקָא בָּעֵי
21 לְמִיתְנָא פִּיטוּמִין בַּהֲדֵי הֲדָדֵי - נִיתְנְהוּ אִיפּוּךְ: הַמְפַטֵּם אֶת
22 הַקְּטֹרֶת, וְהַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן, וְהַסָּךְ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה! אַמַּאי
23 פַּלְגֵיהּ לַשֶּׁמֶן? לָאוּ הָא קָמַשְׁמַע לָן, דְּיֵשׁ חִילּוּק חַטָּאוֹת
24 בֵּינֵיהֶן, שְׁמַע מִינָּהּ. "הַבָּא עַל הַזְּכוּר". תָּנָא בְּמַאי קָא
25 חָשִׁיב? אִי בְּגִבְרֵי - דַּל הָאִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת, וּבְצָרָא לָהּ חָדָא!
26 אִי בְּנָשֵׁי קָחָשִׁיב - דַּל מִינְהוֹן הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה,
27 וּבְצָרֵי לְהוּ תְּרֵתֵי! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם תַּנָּא גִּבְרֵי
28 קָחָשִׁיב, וּתְנֵי הָכִי: הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו; וְרַבִּי
29 יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר: חַיָּב שְׁתַּיִם. - וְהָא מִדְּקָתָנֵי מְגַדֵּף
30 בְּסֵיפֵיהּ, וּמוֹקְמִינַן לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, רֵישָׁא נַמִי רַבִּי עֲקִיבָא!
31 וְכִי תֵּימָא: רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, וּבְרֵישָׁא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי
32 יִשְׁמָעֵאל - וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר
33 עָלָיו, לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּמַפִּיק לֵיהּ מִתַּרְתֵּי קְרָאֵי, מ"וְאֶת זָכָר
34 לֹא תִשְׁכַּב" וּמ"וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - חַיָּב
35 שְׁתַּיִם, לְרַבִּי עֲקִיבָא - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, דְּמִחַד קְרָא
36 נָפֵיק לֵיהּ: "אֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב", קְרֵי בֵּיהּ: "לֹא תִשָּׁכֵב"! - אֶלָּא רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וּבְמִגַּדֵּף סָבַר
37 לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא. - אִי הָכִי, נִיתְנֵי נַמִי: הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו, אַף
38 לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, דְּכִי כְּתִיב כְּתִיב קְרָא - בְּגִבְרֵי כְּתִיב. רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר: תַּנָּא תָּנֵי שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, וְתָנֵי
39 שָׁלֹשׁ כְּרֵיתוֹת לְסֵיוּמִינְהוּ בְּכְרֵיתוֹת. דְּקָתָנֵי סֵיפָא: פֶּסַח וּמִילָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה; פֶּסַח וּמִילָה אַמַּאי קָתָנֵי לְהוּ? וְאִיתֵימָא לְאִיתְוֵי קָרְבָּן עֲלֵיהוֹן,
40 מִי מַיְיתֵי? וְהָתַנְיָא: הוֹקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב: "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשׂוֹת בִּשְׁגָגָה. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה",
41 מָה עֲבוֹדָה זָרָה שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה, אַף כֹּל - שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: תְּנָא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת מַאן דְּעָבְדִי בְּשׁוֹגֵג, וְהָדַר
42 תְּנָא שָׁלֹשׁ כְּרֵיתוֹת לְסֵיוּמִינְהוּ לְכְרֵיתוֹת, שְׁמַע מִינָּהּ. "הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת". אָמְרִי: שַׁבָּת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת הְוֵיין! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּנָא
43 שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, דְּלָא מִחַיַּב אֶלָּא חָדָא, דְּתַנְיָא: "הֵנָּה" שֶׁהִיא "אַחַת" - שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת. - וְנִיתְנֵי זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת
44 מְלָאכוֹת, דְּמִחַיַּב אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת! דְּתַנְיָא: "וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה" - פְּעָמִים שֶׁחַיָּב אַחַת עַל כּוּלָּן, וּפְעָמִים שֶׁחַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,
45 דְּתַנְיָא: "אַחַת" שֶׁהִיא "הֵנָּה" - זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת! - תַּנָּא, שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת עֲדִיפָא לֵיהּ, דְּמֵחַטָּאת מִיהָא לָא מִיפַּטַר.
46 וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא גַּבֵּי עֲבוֹדָה זָרָה, דְּקָתָנֵי שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה וּזְדוֹן עֲבוֹדוֹת. שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּעָמַד בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה
47 וְסָבַר בֵּית הַכְּנֶסֶת הִיא וְהִשְׁתַּחֲוָה - הֲרֵי לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם! וְאֶלָּא דַּחֲזָא אַנְדְּרַטָא וְסָגִיד לָהּ; אִי דִּקְבָלֵיהּ עֲלֵיהּ בְּאֱלוֹהַּ - בַּר סְקִילָה הוּא, וְאִי
48 דְּלָא קְבָלֵיהּ בְּאֱלוֹהַּ - לָאו מִידֵּי הוּא! - אֶלָּא מֵאַהֲבָה וּמִיְּרָאָה. - הָנִיחָא לְאַבַּיֵי דְּאָמַר חַיָּב, אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר פָּטוּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?

אלא

אלא

רש"י

אלא באומר מותר — לעבוד עבודה זרה, דהיינו שגגת עבודה זרה ושגגת עבודות. **דעד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן** — העלם זה וזה בידו מהו? בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סב,א). **רב פפא אמר משכחת לה בתינוק שנשבה לבין הגוים** — שגגת עבוה זרה וזדון עבודות — כגון שחזר ושמע שאותה עבודה זרה שישנה שם אסורה בארבע עבודות הללו, והני עבודות הרוב ידעי דאסירן. **שגגת עבודה זרה** — דסבור אין עבודה זרה של עץ. **רב אחא בריה דרב איקא משמיה דרב ביבי אמר** — לעולם זדון שבת ושגגת מלאכות נמי קחשיב. ודקאמרת: ליחשיב טפי — תנא לא מהדר אלא על מצות שחייבין עליהן כרת. **שם שבת קתני שם עבודה זרה קתני** — ולעולם בכל חדא וחדא איכא טובא. **והאיכא כתו מאנוסתו** — דלא כתיבא. **אלא אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה** — במסכת חגיגה בשילהי פרק קמא (יא,א). **רב אחא רמי** — דרב ביבי אדרב ביבי. **והאיתמר** — במסכת זבחים בפרק "השוחט" (קז,א). **אברי פנים** — שנשחטה בעזרה. **אברי חוץ** — בהמת קדשים שנשחטה בחוץ. **וקשיא ליה לרב ביבי** — התם בזבחים: אם כן, דתרי גווני העלאה איכא, ניתני בכריתות המעלה חוץ לעזרה אברי פנים, והמעלה נמי אברי חוץ! **מי דמי** — שבת חשבון חיוביה תנא במסכת שבת (עג,א) ודעבודה זרה במסכת סנהדרין (ס,ב). **בנכיהון** = במקומותן. **וגבי כריתות דאייא** — הוא גרא בעלמא, דחשיב להו למצות שחייבין עליהן כרת — איכא לשנויי: שם שבת, שם עבודה זרה. **אבל גבי העלאה** — לא אשכחן ביה נכא, דליתני במשנה תרי גווני העלאה. **בעא מיניה רבי ירמיה [וכו']** **מהו** — אם עשאן בהעלם אחת חייב אחת או שתים. מי מיחלקן כריתות לחטאות כלאוין, אי לא? **שוחט ומעלה** — איכא שתי כריתות ב"אחרי מות" וחד לאו ב"ראה אנכי": "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום" [וכו'. וכל מקום] שנאמר "השמר" "פן" ו"אל" אינו אלא לא תעשה. אבל בשחיטה ליכא לאו בהדיא, דהאי דכתיב בפרשת (ויקרא יז): "ולא יזבחו עוד את זבחיהם" וגו' — מוקים ליה בזבחים בפרק "השוחט והמעלה" (קו,א) בזובח בהמה למרקוליס. **גזרה שוה** — התם בזבחים, בשחיטה נאמר הבאה (שם): "ואל פתח אהל מועד לא הביאו", ובהעלאה נאמר (שם) "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו", מה להלן בהעלאה ענש והזהיר. **ושם תעשה** — [ה"נ] שוחט. **אוב וידעוני** — איכא שתי מיתות, דכתיב (שם כ): "אוב או ידעוני מות יומת", ד"או" מחלק, אי זו שיעשה יומות. ולאו אחד — דכתיב: "לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני". ובני קרבן נינהו, דכתיב בהו כרת

רש"י

(ויקרא כ) "והנפש אשר תפנה אל האובות". וקמיבעי לך אי מיתות מחלקות לחטאות, והיעושן בהעלם אחד חייב שתים, אי לא. **הא פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש** — ב"אלו הן הנסקלין" ב"ארבע מיתות" (סנהדרין סה,א), דשמעינן דתרווייהו דאין חייבין עליהן אלא אחת, הואיל בלאו אחד נאמרו, הלכך אין חילוק חטאות ביניהן. להכי לא חשיב אלא חד מינייהו, דכולהו כריתות דתנן במתניתין למנייא דחטאות תננהו, כדאמרינן בריש פירקין: אם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת. **הואיל ואין בו מעשה** — הילכך לאו בר קרבן הוא. אבל אוב יש בו מעשה, שמנקש בזרועותיו ומדבר משחיו. **ידעוני** — מכניס עצם חיה ששמה ידוע, לתוך פיו, ומדבר. **דהא חלוקין הן במיתות** — ואי לאו הטעם דלית ביה מעשה — מיתות מחלקן לחטאות, דהא חלוקין הן במיתות, והוה ליה למיתנינהו אי הוה בר קרבן. **רבי עקיבא היא דאמר** — (כריתות ד,א) מגדף מביא קרבן, דלא בעינן מעשה. **נהי דלא בעי מעשה רבה** — מדקתני מגדף. **קא סלקא דעתך** — מדקאמר ריש לקיש הקשת זרועותיו הוי מעשה, וחזינן במתניתין דפליגי רבנן אמגדף, ולא פליגי אבעל אוב — שמע מינה דאפילו לרבנן חשיב מעשה. **כרת דיליה** — כרת דמגדף מישתעי קרא בקרבן עבודה זרה בסדר "שלח לך": "נפש כי תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה" וגו' [במדבר טו], ובההיא פרשתא כתיב: "והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' ונכרתה", דמישתעי במגדף. וקא סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתיב במקום קרבן ליחייב קרבן אף על גב דלית ביה מעשה, קא משמע לן יצא מגדף. **עולא אמר** — היינו טעמא דלא פליגי רבנן אבעל אוב, דלאו בהקשת זרועותיו מיירי, אלא מקטר לשר השדים. **על מנת לחברו** — שיתחבר אליו ויסייענו בכשפיו, ולא קיטר לו לשם אלוה. **היינו חובר חבר** — ולא בכרת הוא ולא במיתה הוא, אלא בלאו! **חובר חבר כגון זה** — שמקטר לשר השדים הוא. **אחד חבר גדול** — שמחבר חיות גדולות ומצמדן יחד. **חבר קטן** — לחיות קטנות לוחש ומחברן בכשפים יחד. **אפילו זיבורא ועקרבא** — דלא חשיבי, אסור ללוחשן. [ומכאן שייך לעמוד הבא] **וישנו בלב** — עיקר איסורו תלוי ברוע לבו, ידע למי גידף, הילכך לא חשיב מעשה. אבל השתחואה — אנו רואין שמשתחוה לעבודה זרה. גליון — הואיל וישנו בלב — עיקר איסורו במחשבת הלב ואין כאן מעשה, ומה שמדבר — אינו אלא משמיע איסורו. אבל בפיפת קומתו היינו עיקר איסורו, דאילו היה מדבר במקבל עבודה זרה בלא השתחואה — לא מחייב, דאין עיקר בלב, אלא בפיפה היא החיוב. נראה לי.

יצאו

אֶלָּא בְּאוֹמֵר מוּתָּר, דְּעַד כָּאן לָא קָבְעֵי מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן אֶלָּא אִי חֲדָא מְחַיֵּיב אִי תַּרְתֵּי מְחַיֵּיב, אֲבָל מִיפַּסַּר לְגַמְרֵי לָא בְּעָא מִינֵּיהּ. רַב פַּפָּא אָמַר: מִשְׁכַּחַתְּ לָהּ בְּתִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם, דְּיָדַע דְּאָסְרָא עֲבוֹדָה זָרָה, וְהֲוֵי עֲבוֹדָה זָרָה לָא יָדַע דְּאָסְרָן. וְאִי בְּעֵית אֵימָא: אֲפִילּוּ תִּימָא בְּגָדוֹל - כְּגוֹן דְּקָא טָעֵי בְּהָדֵין קְרָא: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב" וגו', סָבַר: כִּי אָסְרָא הִשְׁתַּחֲוָאָה לַעֲבוֹדָה זָרָה דְּכֶסֶף וְזָהָב, אֲבָל דְּמִינֵי אַחֲרִינֵי שַׁרְיָא, דְּהֵיְינוּ שְׁגֵגַת עֲבוֹדָה זָרָה וּזְדוֹן עֲבוֹדוֹת. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב בִּיבִי אָמַר: תִּנָּא, שֵׁם שַׁבָּת וְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה קָתָנֵי. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבְתָהּ וְעַל אֵשֶׁת אִישׁ; וְהָא יֵשׁ בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ דְּלָא קָתָנֵי לָהּ? - אָמְרִי: דִּכְתִיבָן קָתָנֵי, דְּלָא כְּתִיבָן לָא קָתָנֵי. - וְהָאִיכָּא בַּת אִשְׁתּוֹ וּבַת בִּתָּהּ וּבַת בְּנָהּ, דִּכְתִיבָא וְלָא קָתָנֵי! אֶלָּא שֵׁם אִשָּׁה וּבִתָּהּ קָתָנֵי, הָכִי נַמִי - שֵׁם שַׁבָּת וְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה קָתָנֵי. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא רָמֵי דִּילֵיהּ אַדִּילֵיהּ: מִי אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵּי הָכִי, שֵׁם שַׁבָּת קָתָנֵי וְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה קָתָנֵי? וְהָאִיתְּמַר: הַמַּעֲלֶה אֵבְרֵי פָנִים בַּחוּץ - חַיָּיב, אֵבְרֵי חוּץ בַּחוּץ - חַיָּיב; וְקַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵּי: אִי הָכִי, הָא דִּתְנַן: שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ כְּרֵיתוֹת בַּתּוֹרָה - תְּלָתִין וְשֵׁבַע נִינְהוּ, דְּאִיכָּא הַמַּעֲלֶה וְהַמַּעֲלֶה! מַאי קַשְׁיָא לֵיהּ? נִישַׁנֵּי: שֵׁם הַעֲלָאָה קָתָנֵי! - מִי דָּמֵי? שַׁבָּת וַעֲבוֹדָה זָרָה תְּנָא יַתְהוֹן אַבֵּינְכֵיהוֹן, גַּבֵּי כְּרֵיתוֹת דְּאִירְיָא - מִשַּׁנֵּי: שֵׁם שַׁבָּת קָתָנֵי שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה קָתָנֵי; גַּבֵּי הַעֲלָאָה מִי תְּנָא יַתְהוֹן בֵּינְכֵיהוֹן דְּשַׁנֵּי הָכִי? בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: שְׁתֵּי כְּרֵיתוֹת וְלָאו אֶחָד, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: שׁוֹחֵט וְהַעֲלָה קָאָמְרַתְּ? הָנֵי שְׁנֵי לָאוִין נִינְהוּ; אִי לְמָאן דְּגָמַר מִגְּזֵרָה שָׁוָה, נֵאֱמַר כָּאן הֲבָאָה וְנֵאֱמַר לְהַלָּן הֲבָאָה, מַה לְּהַלָּן לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אַף כָּאן לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר; לְמָאן דְּמִיְּיתֵי לָהּ בְּהֶיקֵּשׁ, אָמַר קְרָא: "שָׁם תַּעֲלֶה... וְשָׁם תַּעֲשֶׂה", מַקִּישׁ שְׁחִיטָה לְהַעֲלָאָה, מַה הַעֲלָאָה לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אַף שְׁחִיטָה לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר! דִּלְמָא שְׁתֵּי מִיתוֹת וְלָאו אֶחָד קָאָמְרַתְּ, מַה הִיא - אוֹב וְיִדְעוֹנִי. אָמַר לֵיהּ דְּהָא פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּתָנוּ גַּבֵּי סַנְהֶדְרִין בַּעַל אוֹב וְיִדְעוֹנִי, וְקַשְׁיָא לָן: וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי סְקִילוֹת תְּנֵי יִדְעוֹנִי, וְגַבֵּי כְּרֵיתוֹת לָא תְּנֵי יִדְעוֹנִי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בְּלָאו אֶחָד נֶאֱמְרוּ. - וְנִימָא יִדְעוֹנִי וְלָא נִימָא בַּעַל אוֹב! - קָסָבַר: הוֹאִיל וּפְתַח הַכָּתוּב בְּבַעַל אוֹב. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְרֵישׁ לָקִישׁ מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן? אָמַר רַב פַּפָּא: דְּהָא חֲלוּקִין הֵן בְּמִיתוֹת. - וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לְךָ: חֲלוּקָה דְּלָאו - הָוֵי חֲלוּקָה, חֲלוּקָה דְּמִיתָה - לָא הָוֵיָא חֲלוּקָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ? - קָסָבַר: מַאן תְּנָא כָּרֵיתוֹת - רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: לָא בָּעֵינַן מַעֲשֶׂה. - וְרֵישׁ לָקִישׁ? נְהִי דְּרַבִּי עֲקִיבָא לָא בָּעֵי מַעֲשֶׂה רַבָּה, מַעֲשֶׂה זוּטָא בָּעֵי. - בַּעַל אוֹב מַאי מַעֲשֶׂה אִית בֵּיהּ? - הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו הָוֵי מַעֲשֶׂה. - מְגַדֵּף מַאי מַעֲשֶׂה אִית בֵּיהּ? - עֲקִימַת שְׂפָתָיו הָוֵי מַעֲשֶׂה. קָא סָלְקָא דַּעְתִּין, הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו הָוֵי מַעֲשֶׂה זוּטָא אֲפִילּוּ לְרַבָּנַן. מִיתְיְבֵי: בַּעֲבוֹדָה זָרָה אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁיְּיַבֵּר, וְקִיטֵּר, וְנִיסֵּךְ; וְהִשְׁתַּחֲוָיָה לֵית בָּהּ מַעֲשֶׂה! וַאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הָא מַנִּי? רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: לָא בָּעֵינַן מַעֲשֶׂה; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ תִּימָא רַבָּנַן, כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ הָוֵי מַעֲשֶׂה. מִכְּלַל דִּסְבִירָא לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ לָא הָוֵי מַעֲשֶׂה, הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו הָוֵי מַעֲשֶׂה?! וְאֶלָּא כִּי קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו הָוֵי מַעֲשֶׂה זוּטָא - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל לְרַבָּנַן לָא הָוֵי מַעֲשֶׂה. - אִי הָכִי, אַמַּאי תָּנֵי: יָצָא מְגַדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה? נִיתְנֵי: יָצָא מְגַדֵּף וּבַעַל אוֹב! - חָדָא מִתְרַתֵּי קָתָנֵי. וְלִיתְנֵי בַּעַל אוֹב וְלָא לִיתְנֵי מְגַדֵּף! - מְגַדֵּף אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּכְתִיב כָּרֵת דִּילֵיהּ בִּמְקוֹם קָרְבָּן, אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. עוּלָּא אָמַר: בַּעַל אוֹב דְּקָתָנֵי - בִּמְקַטֵּר לְשֵׁד. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: אִם כֵּן, הֵיְינוּ עוֹבֵר עֲבוֹדָה זָרָה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: מְקַטֵּר לְשֵׁד עַל מְנָת לְחַבְּרוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: אִם כֵּן, הֵיְינוּ חוֹבֵר חָבֵר? אָמַר לֵיהּ, הַתּוֹרָה אָמְרָה: חוֹבֵר חָבֵר כְּגוֹן זֶה בִּסְקִילָה. - וְאֶלָּא חוֹבֵר חָבֵר דִּבְלָאו הֵדֵין הוּא? אָמַר לֵיהּ, כִּדְתַנְיָא: "וְחוֹבֵר חָבֵר" - אֶחָד חוֹבֵר גָּדוֹל וְאֶחָד חוֹבֵר לְנַחֲשִׁים וְעַקְרַבִּים - חַיָּיב. אָמַר אַבַּיֵּי: הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמִיצְמַד זִיבּוּרָא וְעַקְרַבָּא - אָסוּר, וְאִי קָאָתוּ בְּתַרְיֵיהוּ - שָׁרֵי. לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר: כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ הָוֵי מַעֲשֶׂה, עֲקִימַת

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא,** לדברי רבא יש לומר שמשנתנו עוסקת **בְּאוֹמֵר מוּתָּר** – באדם הסובר שמותר לעבוד עבודה זרה ואין בכך כל איסור, והרי הוא שוגג גם בעבודה זרה עצמה וגם בעבודותיה. ומוכיחה הגמרא שאף בזה סובר רבא שחייב חטאת, **דְּעַד כָּאן לֹא קָבְעֵי מִינַּיהּ** – שהרי כל מה ששאל **רָבָא** מֵרַב **נַחְמָן** בענין דומה לזה, אינו **אֶלָּא** באדם שאינו יודע שיש איסור שבת ולא איסור מלאכות, ועשה שתי מלאכות בהעלם אחד, **אִי חֲדָא מְחַיַּיב אִי תְּרֵתֵי מְחַיַּיב** – האם חייב חטאת אחת, או שתי חטאות כמנין המלאכות שעשה, **אֲבָל מִיפְּטַר לְגַמְרֵי לֵא בְּעָא מִינַּיהּ** – אך לא היה לרבא צד בשאלתו שמא הוא פטור לגמרי. ואף כאן, שגגת עבודה זרה המוזכרת במשנתנו היינו ב'אומר מותר', שאינו יודע כלל שיש איסור לעבוד עבודה זרה, שחייב קרבן אחד.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף, כיצד יתכן שיהיה חיוב חטאת אחד על שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות: **רַב פַּפָּא אָמַר, מַשְׁכַּחַת לָהּ** – ניתן למצוא אופן זה, **בְּתִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,** וגדל ביניהם, דְּאף לאחר שגדל **יָדַע** רק **דַּאֲסִירָא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שיש איסור בעבודת כוכבים, והאיסור הוא בארבעת העבודות של זיבוח הקטרה ניסוך והשתחואה, **וְהָנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לֵא יָדַע דַּאֲסִירָן** – ולא ידע שאותם עבודות כוכבים שהוא עובד הם בכלל האיסור, נמצא שהזיד בעבודות ושגג בעבודה זרה, וממילא חייב רק חטאת אחת.

תירוץ נוסף: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תתרץ, **דַּאֲפִילּוּ תֵּימָא בְּגָדוֹל** – יכול אתה לומר שמשנתנו עוסקת גם באדם גדול, **וּכְגוֹן דְּקָא טָעֵי בְּהָדֵין קְרָא** – ובאופן שטעה בהבנת הפסוק, שנאמר 'לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב וגו' לא תַעֲשׂוּ לָכֶם' (שמות כ כ), **וְסָבַר** אותו אדם, **דְּכִי אֲסִירָא הִשְׁתַּחֲוָאָה** – מה שאסרה התורה להשתחוות לעבודה זרה, היינו רק **לַעֲבוֹדָה זָרָה דְּכֶסֶף וְזָהָב, אֲבָל דְּמִינֵי אַחֲרִינֵי** – אבל עבודה זרה העשויה ממינים אחרים, כגון עץ, **שַׁרְיָא** – מותר להשתחוות לה, **דְּהַיְינוּ שְׁגֵגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּזְדוֹן עֲבוֹדוֹת,** שהרי ידע שעבודות אלו אסורות, אך לא ידע שהאיסור הוא גם בעבודה זרה ממין זה, וחייב רק חטאת אחת.

עד כאן הביאה הגמרא ביאורים לכך שמשנתנו עוסקת בשגגת שבת וזדון מלאכות, ולכן מנתה את כל המלאכות האסורות בשבת כחיוב קרבן אחד, וכן בעבודת כוכבים מדובר בשגגת עבודת כוכבים וזדון מלאכות. עתה מבארת הגמרא את המשנה באופן אחר: **רַב אֲחָא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב אִיקָא, מִשְּׁמֵיהּ** [–משמו] **דְּרַב בֵּיבַי אָמַר,** באמת משנתנו עוסקת אף בזדון שבת ושגגת מלאכות, שבאופן זה חייב על כל מלאכה ומלאכה קרבן בפני עצמו, **וְהַתָּנָא** של משנתנו, **שֵׁם** איסור של **שַׁבָּת וְשֵׁם** איסור של **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים קָתָנֵי,** כלומר, לא מנה התנא אלא את שמות העבירות שיש בהם חיוב כרת במזיד, שהם שלשים ושש, ואף שבשבת ועבודת כוכבים יתכן שיתחייב חטאות רבות, כגון אם הזיד בשבת ושגג במלאכות, שחייב על כל מלאכה ומלאכה. וכן אם הזיד בעבודת כוכבים ושגג בעבודות, שחייב על כל אחת ואחת.

ומוכיח רב אחא בריה דרב איקא את דבריו: **מַאי** – מה הראיה לדבר זה, שמנה התנא את שמות ועיקרי האיסורים אף אם שייך בהם יותר מחיוב חטאת אחד, **מִדְּקָתָנֵי** במשנה בכלל חייבי כרת 'הַבָּא עַל אִשָּׁה וּבִתָּהּ, וְעַל אֵשֶׁת אִישׁ' וכו', והיינו כל חייבי כריתות שבפרשת עריות, וְלכאורה קשה, **הָא** יֵשׁ את **בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ, דְּלֵא קָתָנֵי לָהּ** – שלא שנאה התנא במשנתנו, אף שיש בה חיוב כרת, והיינו משום שהיא כלולה ב'בתו' האמורה במשנה. ומוכח שלא מנה התנא את כל האפשרויות להתחייב בקרבן הכלולות בכל עבירה, אלא מנה רק את שמות העבירות המחייבות כרת.

מקשה הגמרא על ראיה זו: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה שאין זו ראיה, כיון שאפשר שרק את אותם עבירות **דְּכִתִּיבָן** – הכתובות בפירוש בתורה, **קָתָנֵי** – שנה התנא במשנתנו, אבל אותם **דְּלֵא כְּתִיבָן** בפירוש, **לֵא קָתָנֵי,** וכיון שבתו מאנוסתו אינה כתובה בפירוש, אלא נלמדת בגזירה שוה, לא שנאה התנא, ואין להוכיח מכאן שמנה התנא רק את שמות האיסורים, ולא את מנין החטאות שבאיסורים. הגמרא מתרצת את הקושיא, ומעמידה את הראיה מבתו מאנוסתו: כיצד ניתן לומר ששנה התנא את אותם איסורים הכתובים בתורה בפירוש, ולא שנה את אותם הנלמדים בדרשה, **וְהָאֵיבָא (בַּת אִשְׁתּוֹ וּ)בַת (בִּתָּהּ) [בִּתּוֹ], וּבַת בִּנָּהּ, דִּכְתִיבָא וְלֵא קָתָנֵי** – שהן כתובות בפירוש בתורה, שנאמר 'עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שְׁאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא' (ויקרא יח יז), ומכל מקום לא שנאן התנא, **אֶלָּא** ודאי הטעם הוא כיון **שֵׁם אִשָּׁה וּבִתָּהּ קָתָנֵי** – שנה התנא את שם האיסור של אשה ובתה, ובכלל זה בת אשתו, ובת בתו, ובת בנה, שכל אלו נאסרו בכלל 'אשה ובתה', **וְהָכָא נַמִי** – אף כאן, **שֵׁם שַׁבָּת וְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים קָתָנֵי,** ואף ששייך בהם חיוב כמה חטאות, אם היתה השגגה במלאכות שבת או במיני העבודות לעבודה זרה.

ממשיכה הגמרא להקשות על סברא זו, שנקט התנא את שמות האיסורים בכללות, אף שיש בהם כמה חטאות: **רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, רָמֵי דִּילֵיהּ אַדִּילֵיהּ** – הקשה סתירה בדברי רב ביבי בר אביי עצמו, **מִי אָמַר רַב בֵּיבַי בַּר אַבַּיֵי הָכִי** – וכי יתכן שכך אמר רב ביבי בר אביי, **ש'שֵׁם שַׁבָּת' קָתָנֵי וְ'שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים' קָתָנֵי,** אף אם יש בעבירה אחת כמה חטאות, **וְהָאֵיתְמַר** – והרי שנינו דין זה, **הַמַּעֲלֶה אֵבְרֵי פֵּגִים בַּחוּץ** – המקריב מחוץ לעזרה אברי קרבן שנשחט בעזרה, **חַיָּיב** כרת, **אֵבְרֵי חוּץ בַּחוּץ** – וכן המקריב בחוץ אברים של קרבן שנשחט מחוץ לעזרה שלא כדין, **חַיָּיב** כרת. **וְקַשְׁיָא** לֵיהּ – והוקשה לו **לְרַב בֵּיבַי בַּר אַבַּיֵי, אִי הָכִי** – אם כך, שיש בשני אופנים אלו חיוב כרת, **הָא** דִּתְנַן במשנתנו (ב.) 'שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ כְּרֵיתוֹת בַּתּוֹרָה', תְּלָתִין וְשֵׁבַע נִינְהוּ – הרי שלשים ושבע הם, **דְּאֵיבָא** – שהרי יש שני אופנים לחיוב בהעלאת קרבן בחוץ, 'הַמַּעֲלֶה אברי פנים בחוץ' וְ'הַמַּעֲלֶה אברי חוץ בחוץ'. ואם נאמר שרב ביבי עצמו אמר כאן שנקטה המשנה את שם עיקר העבירה אף שיש בה כמה חיובי חטאות, **מַאי קַשְׁיָא לֵיהּ** – מה הוקשה לו על העלאת קרבנות בחוץ, **נִישַׁנֵּי** – היה לו לתרץ ש'שֵׁם הַעֲלָאָה' קָתָנֵי, ואף שיש באיסור זה שתי אפשרויות של חיובי כרת, בהקרבת אברי פנים בחוץ והקרבת אברי חוץ בחוץ, אין בכך קושיא על המנין של משנתנו.

מתרצת הגמרא: **מִי דָּמֵי** – וכי אפשר לדמות את איסורי שבת ועבודת כוכבים לאיסור העלאת קרבנות בחוץ, והרי **שַׁבָּת וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, תָּנָא יָתְהוֹן אַבִּינְכֵיהוֹן** – שנה התנא את דיניהם במקום הראוי להם, במסכת שבת (עג.) ובמסכת סנהדרין (סז), **וּנְבִי כְּרֵיתוֹת דְּאִירְיָא** – ומה ששנאם במשנתנו בכלל מנין הכריתות שבתורה, אין זה אלא בדרך אגב, משום שמנה את שאר חיובי הכריתות שבתורה, ולכן **מְשַׁנֵּי** – תירץ רב ביבי ש'שֵׁם שַׁבָּת' קָתָנֵי ו'שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים' קָתָנֵי. אבל **גְּבִי הַעֲלָאָה** – הקרבת קדשים בחוץ, **מִי תָּנָא יָתְהוֹן בִּינְכֵיהוֹן** – וכי שנה אותם התנא במקומם, **דְּשַׁנֵּי הָכִי** – שנוכל לתרץ כן, והרי לא שנה התנא דינים אלו בשום משנה, ולכן תמה רב ביבי מדוע לא מנה התנא שלשים ושבע כריתות, להשמיענו שיש בזה שני אופני חיוב, ולא היה לו לכוללם באיסור אחד.

הגמרא מבררת האם יש חילוק חטאות על שני מעשים שיש בהם לאו אחד ושני חיובי כריתות: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא** – שאל רבי ירמיה את רבי זירא שאלה זו, **שְׁתֵּי כְּרֵיתוֹת וְלָאו אֶחָד מַהוּ,** אדם שעשה בהעלם אחד שתי עבירות שנאמר על כל אחד מהם עונש כרת בפני עצמו, אך לא נאמר בהם אלא 'לא תעשה' אחד, האם הוא חייב שתי חטאות, כמנין הכריתות, או חטאת אחת, כאיסור ה'לא תעשה'.

מבררת הגמרא באיזה אופן שייך ספק זה: **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לרבי ירמיה בדרך שאלה, **שׁוֹחֵט וְהַעֲלָה קָאָמַרְתְּ** – האם כוונתך לאדם השוחט ומעלה קדשים בחוץ, שנאמר בזה לאו אחד, 'הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה' (דברים יב יג), אך נאמרו בזה שני חיובי כריתות, שנאמר לגבי שחיטה (ויקרא יז ג–ד) 'אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וגו' וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' וגו' וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ', ונאמר

המשך בעמוד קמט

שְׁפָתָיו גם כן נֶהֱוֵי מַעֲשֶׂה גַּבֵּי מְגַדֵּף, ומדוע פוטרים חכמים במשנתנו את המגדף, וביאר רבי יוחנן לעיל שטעמם הוא כיון שאין חייבים על לאו שאין בו מעשה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, שָׁאנֵי – שונה הוא הַמְגַדֵּף, הוֹאִיל וְיֵשׁנוֹ בַּלֵּב – עיקר חטאו תלוי בכוונתו ורוע לבו, שיודע למי הוא מגדף, ולכן אין לאו זה נחשב כלאו שיש בו מעשה, אֲבָל בְּעָלְמָא – במקומות אחרים, עֲקִימַת שְׂפָתָיו הֲוֵי מַעֲשֶׂה, וכן כפיפת קומתו נחשבת מעשה, וחייב.

ממשיכה הגמרא ומקשה: מֵתִיב רַבִּי זֵירָא, שנינו בברייתא, יָצְאוּ עֵדִים זוֹמְמִין מכלל העבירות שחייבים עליהם קרבן, לפי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְקשה, אַמַּאי הם נחשבים כמי שלא עשו מעשה, וְהָא לשון 'עַל פִּי' כְּתִיב בָּהֶן, שנאמר (דברים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים וגו' יָקוּם דָּבָר', ואם עקימת שפתיו נחשבת מעשה, אף כאן הרי זה מעשה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, שָׁאנֵי עֵדִים זוֹמְמִין, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָן בְּרָאיָיה – שעדותם היא על מה שראו בעיניהם, וראייה אין בה מעשה.

שנינו במשנה בכלל חייבי כרת וקרבן, הָאוֹכֵל חֵלֶב. הגמרא מבררת כמה חיובי קרבן שייכים בחלב שאסרה התורה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק (ויקרא ז כג) 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ', ופירט הפסוק שלשה מינים אלו, כדי לְחַיֵּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שאם אכל חֵלֶב של שור, כבש ועז, חייב שלש מלקיות, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אף האוכל את שלשתם אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת.

מבררת הגמרא: נִימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי – שמא נאמר שבדבר זה תלויה מחלוקתם, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר, לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבַּכְּלָלוֹת, כלומר, כשכללה התורה כמה איסורים בלאו אחד, לוקים על כל אחד ואחד, וְרַבָּנָן סְבְרִי, אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבַּכְּלָלוֹת, וכיון ששלשה מיני חלב אלו נכללו בלאו אחד, אינו חייב אלא אחת.

דוחה זאת הגמרא, ומבארת באופן אחר את מחלוקתם: לְעוֹלָם סָבַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שאֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבַּכְּלָלוֹת, וְשָׁאנֵי הָכָא – שונה הדבר לגבי איסור חֵלֶב, דְּמַיְּיתְרֵי לֵיהּ קְרָאֵי – שיש יתור בלשון הפסוק, שאם כוונת התורה לחייב מלקות אחת אף באכילת חלב של מינים שונים, נִכְתּוֹב קְרָא רק 'כָּל חֵלֶב לֹא תֹאכֵלוּ', והיינו לומדים מכך איסור אכילת חלב בבהמות אלו, ואילו לשון 'שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז' לָמָּה לִי – לשם מה נכתבו, שְׁמַע מִינָּהּ לְחַלֵּק – יש ללמוד מכך שבא הפסוק ללמד שהם לאוין מחולקים, והעובר על שלשתם לוקה שלש.

ממשיכה הגמרא ומבארת: וְאילו רַבָּנָן סוברים שאין הפסוק מיותר, דְּאִי לֹא כְּתִיב 'שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז', הָוֶה אָמִינָא – היינו סוברים דַּאֲפִילּוּ חֵלֶב חַיָּה בְּמַשְׁמַע – בכלל משמעות האיסור, לְהָכִי – לכן כְּתַב 'שׁוֹר כֶּשֶׂב וָעֵז', לְמִימְרָא – ללמדנו דְּרַק חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל חלב דְּחַיָּה, שָׁרֵי – מותר.

תמהה הגמרא: שַׁפִּיר קָאָמְרִי לֵיהּ – טענה טובה השיבו לו חכמים, שהפסוק נצרך למעט חלב חיה, ומדוע סובר רבי ישמעאל שהפסוק מיותר ללמד שיש חילוק מלקיות ביניהם.

מבארת הגמרא את מחלוקתם באופן אחר: אֶלָּא, הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּקָסָבַר, אִם כֵּן שבאה התורה להתיר חלב חיה, לִכְתּוֹב 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר לֹא תֹאכֵלוּ', והיינו יודעים שרק בהמות בכלל איסור חלב ולא חיה, ואם כן 'כֶּשֶׂב וָעֵז' לָמָּה לִי. שְׁמַע מִינָּהּ שכוונת התורה לְחַלֵּק – ללמד שיש חילוק מלקיות ביניהם. ממשיכה הגמרא ומבארת: וְאילו רַבָּנָן סָבְרִי, שעדיין אין זו ראיה שהפסוק מיותר, כיון דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר' ללא 'כשב ועז', הָוֶה אָמִינָא – היינו סבורים לומר, נַיְלַף – נלמד בגזירה שוה 'שׁוֹר' 'שׁוֹר' מִמה שנאמר בהר סִינַי (שמות יט יג), 'לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה', וּמַה גַּבֵּי סִינַי, אין הכוונה רק לצאן ובקר, אלא חַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן – דינם שוה להם, שאסורים לגעת בהר סיני, אַף גַּבֵּי איסור אֲכִילָה של חלב, שנכתב לשון 'שור', אין זה בדווקא, אלא אף חַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. לְהָכִי כָּתַב רַחֲמָנָא – לכן כתבה התורה 'שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז', לְמִימְרָא דְּהָנֵי דְּאָסוּר – ללמד שרק חלב של מינים אלו אסור באכילה, אֲבָל חלב של חַיָּה וָעוֹף, שָׁרֵי – מותר.

תמהה הגמרא אף על ביאור זה: שַׁפִּיר קָאָמְרִי לֵיהּ – טענה טובה השיבו חכמים לרבי ישמעאל, ומדוע הוא סובר שהיה די לתורה לכתוב 'חלב שור', ולכך דורש מהפסוק שיש חילוק מלקיות ביניהם. הגמרא מבארת את המחלוקת באופן אחר: אֶלָּא, הַיְינוּ טַעְמָא דרבי ישמעאל, דְּקָסָבַר, נִכְתּוֹב – היה לתורה לכתוב 'כָּל חֵלֶב כֶּשֶׂב לֹא תֹאכֵלוּ', אִי נָמֵי – או שהיתה התורה כותבת 'כָּל חֵלֶב עֵז לֹא תֹאכֵלוּ', ובזה לא היה ניתן ללמוד בגזירה שוה מ'שור' של הר סיני, ואם כן 'שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז' שכתבה התורה לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ לְחַלֵּק. ומבארת הגמרא: וְאילו רַבָּנָן סָבְרִי, דאי כָּתַב הפסוק רק 'כָּל חֵלֶב כֶּשֶׂב', הָוָה אָמִינָא שדוקא חֵלֶב כֶּשֶׂב אָסוּר, וְאילו שׁוֹר וָעֵז שָׁרֵי – מותר, וְכִי תֵּימָא – ואם תשאל מַאי אוֹלְמֵיהּ דְּכֶשֶׂב – מה העדיפות של כשב, שהיינו סבורים שרק חלבו אסור, מִשּׁוּם דְּנִתְרַבָּה בְּאַלְיָה – שהתרבה משאר המינים בכך שאף האליה שלו קריבה על המזבח. שנאמר (ויקרא ג ז, ט) 'אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ וגו', וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה' חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת הָעָצֶה יְסִירֶנָּה', אבל בשאר המינים אין מקריבים את האליה, ולכך אין ללמוד מאיסור חלב של כשב שאף בשור ועז יש איסור אכילת חלב.

ומוכיחה הגמרא מברייתא סברא זו של 'נתרבה באליה': וְכִדְתָנָא רַבִּי חֲנַנְיָא בברייתא, לָמָּה מָנָה הַכָּתוּב לגבי קרבן בכור, אֵימוּרִין בְּשׁוֹר וְאֵימוּרִים בְּכֶשֶׂב וְאֵימוּרִים בְּעֵז, שבשלשתם יש דין הקטרת אימורים, דִּכְתִיב (במדבר יח יז) 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וגו' אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז וגו' וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה'', ולמה נאמר דין הקטרת האימורים בכל אחד מהמינים, והרי יכלה התורה לכתוב מין אחד ונלמד ממנו את כולם, צְרִיכִי – יש צורך בכך, דְּאִי כְּתַב הקטרת אימורים רק בשׁוֹר, הָוָה אָמִינָא – היינו סבורים לומר דבְּכֶשֶׂב וָעֵז לֹא יָלְפִינַן מִינֵּיהּ – אינם נלמדים משור, דְּאִיכָּא לְמִיפְּרַךְ – שיש להקשות על לימוד זה, מַה לְשׁוֹר, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּנִסָּכִים – שריבתה התורה את שיעור הנסכים שיש להביא עמו, שהוא חצי ההין, ואילו בכבש ועז מביאים רק רביעית ההין. ואם תקשה, נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא הקטרת אימורים רק בְּבכור כֶּשֶׂב, וְנַיְלַף – ונלמד שׁוֹר וָעֵז מִכֶּשֶׂב. אף על זה אִיכָּא לְמִיפְּרַךְ, מַה לְכֶשֶׂב, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּאַלְיָה – שהתרבה משאר המינים בכך שמקטירים את אליתו, וכמו שהתבאר. ואם נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא רק עֵז, וְנַיְלַף שׁוֹר וְכֶשֶׂב מִינֵּיהּ. אף בזה אִיכָּא לְמִיפְּרַךְ, מַה לְעֵז, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שיחיד שחטא בעבודת כוכבים מביא עז לקרבנו, שנאמר בפרשת עבודת כוכבים (במדבר טו כז) 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת', ולא ניתן ללמוד מעז את דין הקטרת אימורים בשור ובכשב.

הגמרא מבררת עתה מדוע לא די בכך שתכתוב התורה שני מינים, ונלמד מהם את השלישי. שואלת הגמרא: בין לגבי חלב ובין לגבי אימורים, אמנם מִן חַד לֹא יָלְפִינַן – אי אפשר ללמוד דינים אלו מאחד מהם [–משור, כשב או עז], וכמו שהתבאר, אך עדיין קשה, נִכְתּוֹב תַּרְתֵּי וְנַיְלַף חָדָא מִתַּרְתֵּי – תכתוב התורה רק שנים, ונלמד מהם את השלישי, ומדוע הוצרכה התורה לכתוב את שלשתם. מבררת הגמרא: הֵי דֵּין נַיְלַף – איזה מהם ניתן ללמוד מהשנים האחרים, אם נרצה ללמוד את דין הַשּׁוֹר מִכֶּשֶׂב וָעֵז, הרי אִית לְהוֹן פִּירְכָא – יש עליהם קושיא, מַה לְכֶשֶׂב וָעֵז, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל הַפֶּסַח, שניתן להביא מהם קרבן פסח, שנאמר (שמות יב ה) 'מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ', ואילו שור אינו קרב לפסח. ואם תאמר שלא נִכְתּוֹב כֶּשֶׂב, וְנַיְלַף – ונלמד את דינו מִשּׁוֹר וָעֵז, הרי גם בהם אִית לְהוֹן פִּירְכָא, מַה לְשׁוֹר וָעֵז, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שיחיד שחטא בעבודת כוכבים מביא עז, וציבור שחטאו מביאים שור, שנאמר (במדבר טו כד) 'וְעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה''', ואילו כבש אינו בא על חטא זה. ואם תאמר שלא נִכְתּוֹב עֵז, וְנַיְלַף את דינו מִשּׁוֹר וְכֶשֶׂב, אִית לְהוֹן פִּירְכָא, מַה לְשׁוֹר וְכֶשֶׂב, שֶׁכֵּן יֵשׁ בּוֹ צַד רִיבּוּי, כלומר, שיש בהקרבתם דבר שהוא מרובה משאר מינים, בשור הנסכים מרובים, ובכשב מרובה האליה, מה שאין כן בעז, שאין בו כל ריבוי. הִלְכָּךְ לֹא יָלְפִי מֵהַדְדֵי – לכן לא

המשך בעמוד קנב

שְׂפָתָיו נֶהֱוֵי מַעֲשֶׂה גַּבֵּי מְגַדֵּף! אֲמַר רָבָא: שָׁאנֵי מְגַדֵּף, הוֹאִיל וְיֶשְׁנוֹ בַּלֵּב, אֲבָל בְּעָלְמָא - עֲקִימַת שְׂפָתָיו הָוֵי מַעֲשֶׂה. מְתִיב רַבִּי זֵירָא: יָצְאוּ עֵדִים זוֹמְמִין שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה, וְאַמַּאי? הָא "עַל פִּי" כְּתִיב בְּהֶן! אֲמַר רָבָא: שָׁאנֵי עֵדִים זוֹמְמִין, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָן בִּרְאִיָּיה. "הָאוֹכֵל חֵלֶב". תָּנוּ רַבָּנַן: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ" - לְחַיֵּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. נֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת? - לְעוֹלָם סָבַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת, וְשָׁאנֵי הָכָא, דְּמִיַּיתְּרֵי לֵיהּ קְרָאֵי, נִכְתּוֹב קְרָא: "כָּל חֵלֶב לֹא תֹאכֵלוּ", "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק. וְרַבָּנַן: אִי לָא כְּתִיב "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז", הֲוָה אָמִינָא: אֲפִילּוּ חֵלֶב חַיָּה בְּמַשְׁמַע, לְהָכִי כְּתַב "שׁוֹר כֶּשֶׂב וָעֵז", לְמֵימְרָא דְּחֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל דְּחַיָּה שָׁרֵי. - שַׁפִּיר קָאָמְרִי לֵיהּ! אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּקָסָבַר: אִם כֵּן לִכְתּוֹב "כָּל חֵלֶב שׁוֹר לֹא תֹאכֵלוּ", "כֶּשֶׂב וָעֵז" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק. וְרַבָּנַן סָבְרִי: אִי כָּתַב רַחֲמָנָא "כָּל חֵלֶב שׁוֹר", הֲוָה אָמִינָא: נֵילַף "שׁוֹר" "שׁוֹר" מִסִּינַי, מַה גַּבֵּי סִינַי - חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף גַּבֵּי אֲכִילָה - חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן; לְהָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז", לְמֵימְרָא דְּהָנֵי דְּאָסוּר, אֲבָל חַיָּה וְעוֹף שָׁרֵי. - שַׁפִּיר קָא אָמְרִי לֵיהּ! אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא, דְּקָסָבַר: נִכְתּוֹב "כָּל חֵלֶב כֶּשֶׂב לֹא תֹאכֵלוּ", אִי נַמִּי "כָּל חֵלֶב עֵז לֹא תֹאכֵלוּ", "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק. וְרַבָּנַן סָבְרִי: אִי כְּתַב "כָּל חֵלֶב כֶּשֶׂב", הֲוָה אָמִינָא: חֵלֶב כֶּשֶׂב אָסוּר, וְשׁוֹר וְעֵז שָׁרֵי. וְכִי תֵּימָא, מַאי אוּלְמֵיהּ דְּכֶשֶׂב? מִשּׁוּם דְּנִתְרַבָּה בְּאַלְיָה, וְכִדְתָנָא רַבִּי חֲנַנְיָא: לָמָּה מָנָה הַכָּתוּב אֵימוּרִין בְּשׁוֹר וְאֵימוּרִים בְּכֶשֶׂב וְאֵימוּרִים בְּעֵז, דִּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" וגו'? צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב שׁוֹר, הֲוָה אָמִינָא: כֶּשֶׂב וְעֵז לָא יָלְפִינַן מִינֵּיהּ, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּשׁוֹר שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בִּנְסָכִים; נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּכֶשֶׂב, וְנֵילַף שׁוֹר וְעֵז מִכֶּשֶׂב - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּכֶשֶׂב שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה בְּאַלְיָה; נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא עֵז, וְנֵילַף שׁוֹר וְכֶשֶׂב מִינֵּיהּ - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּעֵז שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל עֲבוֹדָה זָרָה. - מִן חַד לָא יָלְפִינַן, נִכְתּוֹב תַּרְתֵּי וְנֵילַף חֲדָא מִתַּרְתֵּי. - הֵי דֵּין? נֵילַף שׁוֹר מִכֶּשֶׂב וָעֵז - אִית לְהוֹן פִּירְכָא: מַה לְּכֶשֶׂב וָעֵז שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל הַפֶּסַח! לָא נִכְתּוֹב כֶּשֶׂב, וְנֵילַף מִשּׁוֹר וָעֵז - אִית לְהוֹן פִּירְכָא: מַה לְּשׁוֹר וָעֵז, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל עֲבוֹדָה זָרָה! לָא נִכְתּוֹב עֵז, וְנֵילַף מִשּׁוֹר וְכֶשֶׂב - אִית לְהוֹן פִּירְכָא: מַה לְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב שֶׁכֵּן יֵשׁ בּוֹ צַד רִיבּוּי! הִלְכָּךְ לָא יָלְפִי מֵהֲדָדֵי. - שַׁפִּיר קָא אָמְרִי לֵיהּ! אֶלָּא לְעוֹלָם טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא, דְּאִם כֵּן נִכְתּוֹב: "כָּל חֵלֶב" וְלִישְׁתּוֹק; מַאי אָמְרַתְּ, הַאי דִּכְתַב "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" לְמִשְׁרֵי חֵלֶב חַיָּה? הָא כִּי כְּתַב קְרָא - בְּעִנְיָינָא דְּקָדָשִׁים, וְדָבָר לָמֵד מֵעִנְיָינוֹ. - מִכְּלָל דְּרַבָּנַן סָבְרִי: לָא יָלְפִינַן דָּבָר לָמֵד מֵעִנְיָינוֹ? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא יָלְפִינַן דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָינוֹ, וְהָכָא בְּהָא פְּלִיגִי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: לְמֵידִין לָאו מִלָּאו, בֵּין מִלָּאו וּבֵין מִלָּאו דְּכָרֵת; דְּ"כָל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" - מִלָּאו דְּ"חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" דִּכְתִיב בְּעִנְיָינָא דְּקָדָשִׁים, וּבְקָדָשִׁים לָא אִית בְּהוֹן חַיָּה - אַף "כָּל חֵלֶב שׁוֹר" כִּי כְּתִיב לֵיהּ סְתָמָא לֵיכָּא לְסַפּוּקֵי בְּחַיָּה, הִלְכָּךְ "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" לְחַלֵּק הוּא דְּאָתָא, לְחַיֵּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְיָלְפִינַן לָאו דְּ"כָל חֵלֶב" וְלָאו דְּ"חֻקַּת עוֹלָם" מִכָּרֵת דְּ"כִי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה", מַה הַהוּא לְחַלֵּק - אַף הָדֵין לְחַלֵּק. וְרַבָּנַן: לָאו מִלָּאו יָלְפִינַן, לָאו מִכָּרֵת לָא יָלְפִינַן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הַיְינוּ טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן, כִּדְאָמַר לֵיהּ רַב מָרִי לְרַב זְבִיד: אֶלָּא מֵעַתָּה, אַלְיָה דְּחוּלִּין תִּיתַּסַר! אֲמַר לֵיהּ, עָלֶיךָ אָמַר קְרָא: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" - דָּבָר הַשָּׁוֶה בִּשְׁלָשְׁתָּן בָּעֵינַן, וְלֵיכָּא. הִלְכָּךְ, כִּי אָתָא "שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז" - לְמִישְׁרֵי אַלְיָה דְּחוּלִּין הוּא דְּאָתָא. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לָךְ: אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב", עֵז לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ לְחַלֵּק. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מוֹדֶה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְעִנְיַן קָרְבָּן, שֶׁאֵין מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; מַאי טַעְמָא? דְּלָא דָּמֵי הָדֵין לָאו לְלָאו דַּעֲרָיוֹת. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְעָשָׂה אַחַת" "וְעָשָׂה הֵנָּה" - לְחַיֵּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וְחֵלֶב, שֵׁם אֶחָד בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת - חַיָּיב שְׁתַּיִם; שְׁתֵּי שֵׁמוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּיב שְׁתַּיִם. אֲמַר לֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: בִּשְׁלָמָא שֵׁם אֶחָד בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת חַיָּיב שְׁתַּיִם - מִשּׁוּם דְּהֶעְלֵמוֹת מְחַלְּקִין, אֶלָּא שְׁנֵי שֵׁמוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַמַּאי חַיָּיב שְׁתַּיִם? הָא בָּעֵינַן הֶעְלֵמוֹת מוּחְלָקִין וְלֵיכָּא! אֲמַר לֵיהּ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן דַּאֲכַל חֵלֶב דְּנוֹתָר, דְּמִחַיֵּיב מִשּׁוּם נוֹתָר וּמִשּׁוּם חֵלֶב. אֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, נִיחַיֵּיב נַמִּי מִשּׁוּם קוֹדֶשׁ! אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן דַּאֲכַל חֵלֶב דְּהֶקְדֵּשׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה הִיא; דְּתַנְיָא: אָכַל חֵלֶב נְבֵלָה, אָכַל חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין - חַיָּיב שְׁתַּיִם; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. מְחַיְּיכוּ עֲלַהּ בְּמַעְרְבָא: וְנוּקְמַהּ כְּגוֹן חֵלֶב דְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר: לוֹקֶה שָׁלֹשׁ!

אלמא

רש"י

יצאו עדים זוממין — בתורת כהנים, גבי פר כהן משיח. והכי אמרינן: אחר שריבינו דברים שהן בעבודה זרה ודברים שאינן בעבודה זרה, יכול שאני מרבה המסית והמדיח ועדים זוממין — תלמוד לומר: "ועשה", יצאו אלו שאין בהן מעשה, יצאו מכלל חטאת. **והא על פי כתיב בהו** — ונימא עקימת פיו הוי מעשה. גיליון — הא "על פי" כתיב, והיכי אמרת אבל בעלמא הוי ביה מעשה? **הואיל וישנן בראייה** — עיקר עדותן בראיית העין, שמעידין מה שראו, הילכך לא חשיב מעשה. **חייב על כל אחת ואחת** — מלקות, אם אכלן בהתראה אחת. **לוקין על לאו שבכללות** — על כל אחד ואחד. **ורבנן סברי אין לוקין** — ואי תיקשי: לא לילקי אפילו חדא! דחדא מיהא לקי. **ויליף שור שור משבת** — "למען ינוח שורך" (שמות כג), מה התם חיה ועוף כיוצא בו, דהכי מוקמינן בבבא קמא בפרק "שור שנגח את הפרה" (נד,ב). **כל חלב כשב** — דליכא השתא גזרה שוה. **שור נתרבה בנסכים** — "חצי ההין יהיה לפר". **עז נתרבה בעבודה זרה** — ביחיד. **חד מתרי** — הצד השוה שבהן שהן מין בהמה, וחלבו אסור, ואימורי בכוריהם קריבים. **נתרבו אצל עבודה זרה** — פר בצבור, ועז ביחיד. הכי גרסינן: **מה לשור וכשב שכן יש בהן ריבוי אצל מזבח** — שור בנסכים, וכשב באליה. אבל עז אין בקרבנו ריבוי אצל מזבח. **הא כי כתיב קרא בעניינא דקדשים כתיב** — דכתיב (ויקרא ז): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה" וגו'. והואיל ובעניינא דקדשים כתיב — ודאי אין חיה נוהגת בהו, הלכך לא איצטריך שור וכבש למישרי חיה. **מכלל דרבנן סברי** — לא ילפינן לאו ד"כל חלב" מעניינו? בתמיה. **דכולי עלמא ילפינן דבר למד מעניינו** — בעלמא, אבל הכא לאו עניינו, דהאי לאו והאי כרת. **והכא בהא קמיפלגי כו'** — גירסא זו הכתובה בספרים משובשת היא, ועל ידי פרשנים טועין, שלא היו בקיאין בשמועה ופירשוה בשיבוש בתוך הגירסא. וכך הצעה ולא יותר: והכא בהא קמיפלגי מר סבר למידין לאו מלאו ולאו מכרת, ומר סבר לאו מלאו ילפינן לאו מכרת לא ילפינן. והכי פירושא: רבי ישמעאל סבר למידין דבר מעניינו, בין לאו מלאו בין לאו מכרת. **ורבנן סברי** — לאו מלאו למידין זה מזה, כשהן בפרשה אחת, דבר למד מעניינו. כי ההיא דבשר בחלב השנויה בפרק "כל הבשר" (חולין קטו,ב): "לא תאכלנו" — בבשר בחלב הכתוב מדבר. אבל לאו מכרת, כעין הכא — לא ילפינן דבר למד מעניינו. הלכך, אי לא כתיב שור וכשב ועז הוה אמינא חיה במשמע. **ואי בעית אימא טעמייהו דרבנן** — משום דהאי "שור וכשב ועז" מיבעי להו לכדרב מרי. **אליה דחולין תיתסר** — דחֵלֶב איקרי בפרק "כל הבשר" (חולין קיז,א). **ששוה בשלשתן** — שנקרא חלב בשלשתן, ואליה לא איקרי חלב אלא בכשב. **אם כן נכתוב כל חלב שור וכשב** — ומהתם ממעיטנא אליה, דבעינן דבר השוה בשניהן. **לאו דעריות** — להכי נקט עריות, דאיכא מילי טובא ואיכא לאו בכל חדא. **מאחת מהנה** — משמע: מאחת חייב הנה, כמה חטאות. **חלב וחלב** — שני זיתי חלב. **שם אחד** — חלב הכליות או חלב הדקין. "שם אחד בהעלם אחד" לא גרסינן. **שני שמות** — כזית משעל הכוליא וכזית משעל הדקין. **דהעלמות מחלקין** — דכיון דנודע לו בינתים — הרי הן שתי שגגות. וחטאת בידיעה תלה רחמנא, דכתיב (ויקרא ד): "או הודע אליו". **חלב דנותר** — דאיכא שתי שגגות משתי כריתות, חלב ונותר, וחייב שתי חטאות. **ניחייב נמי משום קדש** — אשם מעילות. **אלא אמר רב ששת כגון שאכל חלב דקודש** — ולעולם משום חלב חייב שתים, ולהכי לא חשיב אשם מעילות אלא של שם אחד, ורבי יהודה היא דמחייב אחלב מוקדשין שתים משום חלב. ושני שמות דקתני — משום דבחלב מוקדשין כתיבי תרי קראי. **חלב נבלה לוקה שתים** — משום חלב ומשום נבלה, והמוקדשין משום חלב ומשום זרות. **שלש** — שתים משום חלב, כדמפרש לקמן, ואחת משום זרות. **ונוקמה** — להא דלעיל דקתני שני שמות, כלומר משתי בהמות משני מינין, ורבי ישמעאל היא. [מכאן שייך לעמוד הבא] **לענין קרבן** — ובריייתא דלעיל בקרבן קמיירי. דגבי חטאות כתיב: "ועשה מאחת מהנה". **הכא במאי עסקינן** — הא דקתני שני שמות — כגון שאכלן בשני תמחוין, שני מאכלין, דהיינו שני שמות, כגון תבשיל וצלי. (לישנא אחרינא: חייב שתים, אחת משום חלב ואחת משום קדש — אשם מעילה, ודלא כרבי יהודה דמחייב משום חלב שתים, משום שני לאוין דכתיבי בחלב בתרי פסוקי). **דרבי יהושע** — בפרק "אמרו לו" (כריתות טו,ב). **תרי קראי** — חד בקדשים — "חוקת עולם", וחד בין בחולין בין בקדשים. הילכך, בחלב המוקדשים איכא שני לאוין משום חלב. וחלב חולין נפקא ליה לרבי יהודה כדאמרינן בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה", אין לי אלא חלב תמימין הראוי ליקרב, חלב בעלי מומין מנין? תלמוד לומר: "כל חלב". חולין מנין? תלמוד לומר: "כי כל".

קסברי

קסברי — רבנן, לאו ד"חקת עולם" — בקדשים, דהא בעניינא דקדשים כתיב. ולאו ד"כל חלב" — בחולין ולא בקדשים. הכי גרסינן: **אבל דחולין דאסור חלבו אימא לא** — והכי פירושא: אבל חולין דקילי, אימא לא אסיר חלבו. דאסור חלבו אימא לא — כלומר, אימא לא אסור חלבו. ולשון הפוך היא, לשון גרסא ירושלמית. **חלב מוקדשין הותר מכללו** — דהא אליה איקרי חלב בכבש, ואישתראי בשור ועז. **ורבי יהודה סבר כי כתיב נמי כו'** — כדאמרן לעיל. **מכלל דרבנן לא ילפי** — בתמיה. **לאו מלאו ולאו מכרת למידין** — דבר מעניינו, בין לאו מלאו — כגון בעלמא גבי אבר מן חי בפרק (כל הבשר) (חולין קב,א). בין לאו מכרת — כגון הכא: מה כרת בקדשים אף לאו בקדשים. **ורבנן סברי לאו מלאו הוא דילפינן** — כי התם, אבל לאו מכרת לא ילפינן, הלכך בחולין כתיב. ואף בזו הספרים משובשים, וכולה גרסא ליתא. הכי גרסינן: תנו רבנן כל חלב וכל דם לא תאכלו, רבי יהודה אומר מה חלב לוקה שתים אף דם לוקה שתים, וחכמים אומרים אין בו אלא אזהרה אחת. **מאי שנא חלב** — כלומר, מאי טעמא כתביה לדם בהדי חלב? ליכתביה באנפי נפשיה, ואנא ידענא דלוקה שתים דמאי שנא חלב דלוקה שתים בלא הקישא. כלומר, דם נמי כתיבי שני קראי אי הוה כתיב באנפי נפשיה, כגון "כל דם לא תאכלו" לכתוב ב"חקת עולם", למה לי דכתיב בהדי חלב? **דם אימעיט ממעילה** — בסוף "כל הבשר" בשחיטת חולין (קיז,ב) ואימא כי היכי דאימעיט מזרות קרבן מעילה, אימעיט נמי ממלקות דזרות — קא משמע לן. הכי גרסינן: סלקא דעתך אמינא הואיל ואימעיט ממעילה אימעיט נמי מזרות, קא משמע לן. **אלא לרבנן** — כיון דתרצינן דלרבי יהודה לא בעי הקישא אלא משום זרות, ורבנן פליגי עליה ואמרי: אין בו אלא אזהרה אחת — מכלל דסבירא להו מזרות נמי אימעיט, ולדידהו הקישא למה לי? **מה חלב מיוחד שחלבו חלוק מבשרו** — שלא נאמר איסור חלב אלא בשור וכשב ועז, שחלבן אסור ובשרן מותר. **ואינו מצטרפין זה עם זה** — לאיסור שבה שהרי אין כאן אלא איסור החלב לבדו, ואין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר. **אף דם** — אף על פי שאיסורו נוהג בטמאין, וראוי להצטרף הדם והבשר להתחייב בכזית משניהן משום טמא — לא יצטרפו. שנלמד דם מחלב, מה החלב על כרחיה לחלקו מפרידו מלהצטרף, שהרי חלוקין זה לאיסור וזה להיתר, דאין איסור והיתר מצטרפים — אף דם הטמאים, הואיל ודמן חלוק מבשרן, שיש על הדם איסור כרת משום דם, מה שאין כן בבשר — אינו מצטרף אפילו לענין (איסור לטמא. **יצאו שרצים** — מדין ההיקש הזה הואיל ואין דמן חלוק מבשרן, שאינו מוזהר על דמן משום דם אלא משום שרץ, כדאמרינן בפרק "דם שחיטה" (כריתות כא,ב): יצאו שרצים שאין בהן טומאה קלה כו', הילכך מצטרפין זה עם זה, שהרי שם אחד לזהן. הילכך דם נחש ובשרו מצטרפין, דאין מוזהר על דמן משום דם, כדאמרינן בפרק "דם שחיטה" (שם) שאין אזהרת דם אלא בבהמה חיה ועוף כו'. **דם שרץ מוזה נפקא** — דאי ללמוד לשרץ גופיה — הא כתיב: "אלה הטמאים לכם". **לטומאה** — לבעדשה. **לאכילה** — בכזית. **הילכך** — דאמרת: כל שאין דמו חלוק מבשרו מצטרפין. **נחש נמי** — אף על גב דלאו בר טומאה הוא — מצטרף דמו לבשרו לכזית לאכילה, דאין מוזהרין על דמו אלא משום בשרו. **דאיתרבו לטומאה** — כדאמרן: "וזה לכם הטמא" — לימד על דם השרץ ובשרו שמצטרפין לטומאה. **שלש כריתות** — תרץ ב"אחרי מות", וחד ב"צו את אהרן". **ואפילו לרבי יהודה** — לא נפקא ליה דם התמצית מחד מהנך כריתות. **דם** — הוה ליה למיכתב. **מה תלמוד לומר כל דם** — ב"אחרי מות": "איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני" וגו'. אין לי שיהא בכרת אלא דם קדשים שהנפש יוצאה בו, שמתכפר בו, שראוי לכפרה על המזבח, דהא כפרה כתיבא הכא: "ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר", והני הוא דראויין לכפרה. **דם חולין ודם התמצית** — לקדשים, דאינם ראוין לכפרה, כדאמרינן בסוף "תמיד נשחט" בפסחים (סה,ב). **אלא** — לעולם רבנן, דלא נפקא לחולין מריבויא דקרא ד"כל". ואף על גב דלית להו כרת בדם התמצית — מיבעי להו דד כרת לדם כיסוי, לדם חיה ועוף שביסהו ונתגלה. סלקא דעתך אמינא: בטלה אגב ארעא, ואי הדר אכלה — עפרא בעלמא הוא, ולא ליחייב, קא משמע לן. **חמשה לאוין** — הנך דלא אתו לדרשה, חד (ויקרא ג) ד"חקת עולם", וחד ב"צו את אהרן" (שם ז) — "כל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם", וחד ב"אחרי מות" (שם יז) — "דם כל בשר לא תאכלו", וחד ב"ראה אנכי" (דברים יב) — "לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים", הרי חמשה. ודכתיב לעיל מיניה "לא תאכל הנפש עם הבשר" — באבר מן החי משתעי, ודכתיב בתריה "לא תאכלנו" מוקמינן בפרק "כל הבשר" בשחיטת חולין (קטו,ב) אזהרה לבשר בחלב. ועוד כתיב ב"ראה אנכי": "רק את דמו לא תאכלו", ומוקמינן ליה בפרק שני דבכורות (טו,א) לחלב פסולי המוקדשים. ודכתיב ב"אחרי מות": "כל נפש מכם לא תאכל דם" — מוקים ליה בתורת כהנים להזהיר גדולים על הקטנים. **אמר רב אילא אכל מעשר שני של דגן ותירוש ויצהר לוקה שלש** — משום "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו'. **בעשה** — לאו הבא מכלל עשה — עשה. [מכאן שייך לדף ה,א] **נכתוב לא תוכל לאכלם** — דהא איירי לעיל "עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם" וגו'. **לחם וקלי וכרמל** — לפני העומר. **קלי** — שנתייבש בתנור. **כרמל** — שנתמולל ביד, ולא הובהב באור. **קלי וכרמל איתנהו בעינייהו** — דלא טחנן. **קלי נתרבה במנחת העומר** — דכתיב (ויקרא כג) גביה "קלוי באש". ואף על גב דבההוא קרא כתיב כרמל — לא הוכשר אלא על ידי האור, כדאמרינן במנחות (סו,ב): אבוב של קליות היה שם מנוקב כבברה שיהא האור שולט בכולן.

ולשון כרמל = רך ומל, רך שנמלל.

לחם

אַלְמָא לָא אוֹקְמָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְעִנְיַן קָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; דְּתַנְיָא: רַבִּי יְהוּדָה לָא מִתְּוֹקְמָא, דְּהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לְעִנְיַן קָרְבָּן שֶׁאֵין מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת! אֶלָּא אֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם בַּר תַּאוּמְנִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁאָכְלָן בִּשְׁנֵי תַּמְחוּיִין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאָמַר: תַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין. גּוּפָא: אָכַל חֵלֶב נְבֵילָה - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁיזְבִּי לְרָבָא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הַיְינוּ דִּכְתִיבִי קְרָאֵי: "חֻקַּת עוֹלָם", "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכֵלוּ", "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ" - הָא תִּלְתָּא לְאוִין. אֶלָּא לְרַבָּנַן מַאי מַעֲמַיְיהוּ? - קָסְבְרִי: לָאו דְּ"חֻקַּת עוֹלָם" בְּקָדָשִׁים, וְלָאו דְּ"חֵלֶב שׁוֹר" בְּחוּלִּין; וּצְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא בְּקָדָשִׁים, הָוָה אָמִינָא: קָדָשִׁים הוּא דַּחֲמִירִי דְּאָסוּר חֶלְבּוֹ, אֲבָל חוּלִּין אֵימָא לָא - מִשּׁוּם הָכִי כְּתַב רַחֲמָנָא: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר"; וְאִי כְּתַב "כָּל חֵלֶב שׁוֹר", הָוָה אָמִינָא: חֵלֶב דְּחוּלִּין הוּא דְּאָסוּר, מִשּׁוּם דְּלֵא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ, אֲבָל חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין דְּהוּתַּר מִכְּלָלוֹ, הָוָה אָמִינָא: מִדְּהוּתַּר בְּשָׂרָן - אִישְׁתְּרִי נַמִי חֶלְבָּן, צְרִיכִי. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: כִּי כְּתִיב "חֵלֶב שׁוֹר", בְּעִנְיָנָא דְּקָדָשִׁים כְּתִיב. - אֶלָּא מִכְּלָל דְּרַבָּנַן סָבְרִי: לָא יָלְפִינַן דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: לְמִידִין לָאו מִלָּאו וְלָאו מִכְּרֵת, וְרַבָּנַן סָבְרִי: לָאו מִלָּאו יָלְפִינַן, לָאו מִכְּרֵת לָא יָלְפִינַן. אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" לְמַאי אָתָא? - מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ. דְּתַנְיָא: "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", מַה חֵלֶב לוֹקֶה שְׁתַּיִם - אַף דָּם לוֹקֶה שְׁתַּיִם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת. וּמַאי שְׁנָא חֵלֶב דְּלוֹקֶה שְׁתַּיִם בְּלָא הֶקֵּישָׁא - דִּכְתַב בֵּיהּ תְּרֵי קְרָאֵי: "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב"; דָּם נַמִי בְּלָאו הֶקֵּישָׁא נִילְקֵי שְׁתַּיִם, דִּכְתִיב בֵּיהּ תְּרֵי לָאוִין: "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", "וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ", מַה חֵלֶב לוֹקֶה שָׁלֹשׁ - אַף דָּם לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּמַאי שְׁנָא חֵלֶב דְּלוֹקֶה שָׁלֹשׁ, דִּכְתִיב בֵּיהּ הָלִין תְּרֵי לָאוִין וְלָאו דְּזָרוּת - הָא תְּלָתָא, דָּם נַמִי! - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאִיתְּמְעִיט דָּם מִטּוּמְאָה - לִיתְּמְעִיט מִזָּרוּת, קָא מַשְׁמַע לָן הֶקֵּישָׁא. וְאֶלָּא לְרַבָּנַן הֶקֵּישָׁא לְמַאי אָתָא? מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" - מַה חֵלֶב מְיוּחָד שֶׁחֶלְבּוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ, וְאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה - אַף דָּם שֶׁדָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ; אוֹצִיא דַּם שְׁרָצִים, הוֹאִיל דְּאֵין דָּמָן חָלוּק מִבְּשָׂרָן - מִצְטָרְפִין. - וְהָא מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהַתָּם נָפְקָא: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא" - לִימֵּד עַל דַּם הַשֶּׁרֶץ וְהַשֶּׁרֶץ שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה! - אִי לָאו הֶקֵּישָׁא, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי לְטוּמְאָה, אֲבָל לַאֲכִילָה אֵימָא לָא, אַשְׁמַעֵינַן הֶקֵּישָׁא לַאֲכִילָה. אֲמַר רָבִינָא: הֵילְכָּךְ, דַּם נָחָשׁ וּבְשָׂרוֹ מִצְטָרְפִין. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? הַיְינוּ הֶקֵּישָׁא! - סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: שֶׁרֶץ דְּאִיתְרַבֵּי לְטוּמְאָה - אִיתְרַבֵּי לַאֲכִילָה, נָחָשׁ דְּלָא אִיתְרַבֵּי לְטוּמְאָה - לָא אִיתְרַבֵּי לַאֲכִילָה, קָא מַשְׁמַע לָן הֶקֵּישָׁא: כָּל מִילֵּי דְּאֵין דָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ מַשְׁמַע. אָמַר רָבָא: שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּדָם, לְמַאי? אַחַת לְדַם חוּלִּין, וְאַחַת לְדַם קָדָשִׁים, וְאַחַת לְדַם הַתַּמְצִית. - הָנִיחָא לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: דַּם הַתַּמְצִית בְּאַזְהָרָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכָרֵת. אֶלָּא לְרַבָּנַן, הַהִיא לְמַאי אֲתָא? וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, כָּרֵת נָפְקָא לֵיהּ מִן "כָּל דָּם"! דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "דָּם", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל דָּם"? אֵין לִי אֶלָּא דַּם קָדָשִׁים שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ, דַּם חוּלִּין וְדַם הַתַּמְצִית מְנַיָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל דָּם"! - אֶלָּא אֵימָא: אֶחָד לְדַם חוּלִּין, וְאֶחָד לְדַם קָדָשִׁים, וְאֶחָד לְדַם כִּיסּוּי. וְאָמַר רָבָא: חֲמִשָּׁה לָאוִין הָאֲמוּרִין בְּדַם לָמָּה? אַחַת לְדַם חוּלִּין, וְאַחַת לְדַם קָדָשִׁים, וְאַחַת לְדַם כִּיסּוּי, וְאַחַת לְדַם הַתַּמְצִית. אָמַר רַבִּי אִילָא: אֲכָל מַעֲשַׂר דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. - וְהָא אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבְּכְלָלוֹת! - שָׁאנֵי הָכָא דְּמַיְיתֵרֵי קְרָאֵי, מִכְּדֵי כְּתַב רַחֲמָנָא: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", בִּפְנִים - אִין, בַּחוּץ - לָא, לָמָּה לִי דִּכְתַב רַחֲמָנָא: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ"? לְחַלֵּק. - אִי מֵהַהוּא, הָוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי בַּעֲשֵׂה, אֲבָל בְּלָאו - אֵימָא לָא, אַמְטוּ לְהָכִי

כתב

(אלמא) [אֶלָּא אַמַּאי] לֹא אוֹקְמָהּ – ומדוע באמת לא העמדנו בריית‍א זו **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, הרי זה כיון **דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מוֹרֶה הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְעָנְיַן קָרְבָּן**, שֶׁאף אם אכל שלשה שיעורי כזית של חלב משלשה מיני בהמות, **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת**, והרי הברייתא עוסקת בחיוב קרבן. **הַשְׁתָּא נַמִּי כְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא מִתּוֹקְמָא** – ועתה מטעם זה, כרבי יהודה גם כן אי אפשר להעמיד את הברייתא, **דְּהָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מוֹרֶה הָיָה רַבִּי יְהוּדָה לְעָנְיַן קָרְבָּן**, שֶׁאם אכל חלב מוקדשין **אֵין מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.**

הגמרא מבארת את הברייתא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם בַּר תְּאוֹמִנִי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן עוסקת הברייתא, שאם אכל כמה כזיתי חלב משתי שמות בהעלם אחד חייב שתים, **כְּגוֹן שֶׁאֲכָלָן בִּשְׁנֵי תַּמְחוּיִין** – בשני מיני מאכלים, כגון בישול וצלייה, וברייתא זו **אַלִּיבָּא** – בשיטתו **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** היא, **דְּאָמַר, תַּמְחוּיִין מְחַלְּקִים** – אף האוכל איסור אחד בהעלם אחד, אם אכלו בשני מיני בישול, חייב שנים.

הגמרא עוברת לדון בברייתא שהובאה לעיל (ע"א), לגבי האוכל חלב נבלה או מוקדשין: **גּוּפָא, אֲכַל חֵלֶב נְבֵילָה, לוֹקֶה שְׁתַּיִם**, משום איסור נבילה ומשום איסור חלב. אכל **חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין** – של בהמת קרבן, **לוֹקֶה שְׁתַּיִם**, משום אכילת קדש, ומשום אכילת חלב. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, האוכל **חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין לוֹקֶה שָׁלֹשׁ**, משום איסור אכילת קדשים, משום איסור אכילת חלב, ומשום איסור אכילת חלב של קדשים.

הגמרא מבארת את טעמם של רבי יהודה וחכמים. מבררת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב שִׁיזְבִי לְרָבָא, בִּשְׁלָמָא** – מובן הטעם **לְרַבִּי יְהוּדָה**, שלוקה שלש, כיון **דְּתַיְינוּ דִּכְתִיבִי קְרָאֵי** – נאמרו בזה שלשה פסוקים: א. לגבי קדשים, שנאמר (ויקרא ג יז) 'חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ'. ב. לגבי כל בהמה, בין של קדשים ובין של חולין, שנאמר (שם ז כג) 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ'. ג. לגבי אכילת קדשים, שנאמר (שם כב י) 'וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ', **הָא תְּלָתָא לְאוִין** – הרי אלו שלשה לאוין, ולכן לוקה שלש מלקיות. **אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי טַעְמָא** – מה טעמם שלוקה רק שנים.

מבארת הגמרא: **קָסָבְרֵי רבנן, שְׁלָאו דְּ'חוּקַּת עוֹלָם'** נאמר רק **בְּקָדָשִׁים, וְלָאו דְּ'חֵלֶב שׁוֹר'** נאמר רק **בְּחוּלִּין**, ולא בקדשים, ונמצא שהאוכל חלב של קדשים אינו עובר באיסור של 'חלב שור', ולכך אינו לוקה אלא משום 'חוקת עולם' ומשום 'וכל זר לא יאכל קדש'.

הגמרא מבארת מדוע לדעת חכמים הוצרכו שני פסוקים, אחד לקדשים ואחד לחולין. אומרת הגמרא: **וּצְרִיכִי** – והוצרכו שני הפסוקים, בחולין ובקדשים, **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** איסור אכילת חלב רק **בְּקָדָשִׁים, הַוָּה אָמְרִינָא** – היינו סבורים לומר, **דְּקָדָשִׁים הוּא דַּחֲמִירִי** – דווקא בקדשים, מחמת חומרתן, אמרה התורה **דְּאָסוּר חֶלְבּוֹ, אֲבָל חוּלִּין, אֵימָא לֹא** – שמא נאמר שאין החלב אסור, **מִשּׁוּם הָכִי** – לכן **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר', ללמד שאף חלב חולין אסור. **וְאִי כָּתַב** רק 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר', לאסור חלב בחולין, לא היינו לומדים משם איסור אכילת חלב של קדשים, **דַּהֲוָה אָמְרִינָא**, רק **חֵלֶב דְּחוּלִּין הוּא דְּאָסוּר, מִשּׁוּם דְּלֹא הוּתַּר מִכְּלָלוֹ** – לא התירה התורה שום חלב של בהמת חולין, **אֲבָל חֵלֶב מוּקְדָּשִׁין, דְּהוּתַּר מִכְּלָלוֹ**, שהרי אף האליה מכונה 'חֵלֶב' לגבי הקרבנות, שהרי בכבשים היא בכלל החלב המוקטר על המזבח, ומכל מקום התירה התורה את האליה אצל שור ועז, ולא הצריכה להקטירם, **הַוָּה אָמְרִינָא, מִדְּהוּתַּר בְּשֶׂרָן, אִישְׁתְּרִי נַמִּי חֶלְבָּן** – מכך שהותר בשר הקרבן, והיינו האליה, הותר גם החלב שבקרבן, **צְרִיכִי** – לכן הוצרכה התורה לאסור בפירוש אכילת חלב בקרבנות.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, כִּי כְּתִיב** – אף מה שנאמר בתורה הפסוק 'חֵלֶב שׁוֹר', **בְּעָנְיָנָא דְּקָדָשִׁים כְּתִיב** – נאמר בפרשה העוסקת בעניני קדשים, שהרי לאחר מכן כתוב (שם ז כה) 'כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', וממילא אין לומר שבא לאסור רק חלב של בהמת חולין, אלא בא אף לאסור חלב של בהמת קדשים, ולכן האוכל חלב של קדשים עובר גם משום 'כל חלב שור' וגם משום 'חוקת עולם'.

תמהה הגמרא: **אֶלָּא** לפי דבריך, שטעמו של רבי יהודה הוא כיון שהוא לומד מענינה של הפרשה העוסקת בקדשים שאף איסור זה של אכילת חלב נאמר גם לגבי קדשים, **מִכְּלָל** – משמע מכך, **דְּרַבָּנָן** החולקים על רבי יהודה **סָבְרֵי דְּלֹא יָלְפִינַן דָּבָר הַלָּמֵד מֵעָנְיָנוֹ**, כלומר, שאף אם כתבה התורה איסור לא תעשה בתוך פרשה מסוימת, אין ללמוד מענינה של אותה פרשה שהלאו עוסק באופן זה, והרי הכלל של 'דבר הלמד מעניינו' הוא אחד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן, ואין מי שחולק בזה.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין חכמים חולקים על כלל זה, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – לדברי הכל, בכל התורה [**יָלְפִינַן**] **דָּבָר הַלָּמֵד מֵעָנְיָנוֹ, וְכֵאן, בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – בדבר זה נחלקו, **רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, לְמִידִין לָאו מִלָּאו, וְלָאו מִכָּרֵת**, כלומר, אמנם הלאו הנאמר בפסוק זה על אכילת חלב לא נאמר לגבי קדשים, אך כיון שעונש כרת על האוכל חלב נאמר באותה פרשה לגבי קדשים, כמו שהובא לעיל, יש ללמוד מכך גם על הלאו, שאף הוא עוסק גם באוכל חלב של קדשים. **וְאִילּוּ רַבָּנָן סָבְרֵי, לָאו מִלָּאו יָלְפִינַן** – יש ללמוד את הדבר מעניינו, אם בלאו עצמו כתוב כן, אך **לָאו מִכָּרֵת לֹא יָלְפִינַן** – אין למדים את האופן שבו עוסק הלאו, מהאופן שבו נאמר עונש הכרת, וכיון שלגבי הלאו של 'כל חלב שור' אין ראיה שהוא עוסק בקדשים, יש לומר שהוא עוסק דווקא בחולין ולא בקדשים. (**אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה** 'כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ' **לְמַאי אָתָא, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ, דְּ**).

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין מחלוקת חכמים ורבי יהודה: **תַּנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא ג יז) 'כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ', הוקשו בכך חלב ודם זה לזה, כדי לדרוש, **מַה** על אכילת **חֵלֶב לוֹקֶה שְׁתַּיִם**, כטעם שיבואר להלן, **אַף** על אכילת **דָּם לוֹקֶה שְׁתַּיִם, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין בּוֹ** [–בדם] **אֶלָּא אַזְהָרָה אַחַת.**

מקשה הגמרא על דעת רבי יהודה: מדוע יש צורך בהיקש כדי ללמד שלוקה על דם שתים, **וַהֲרֵי** אף אם היתה התורה כותבת כל איסור בפני עצמו היינו יודעים שעל אכילת דם לוקה שנים, **דְּמַאי שְׁנָא** – במה שונה דינו של **חֵלֶב, דְּלוֹקֶה שְׁתַּיִם** אף **בְּלֹא הֶיקֵּישָׁא** – ללא לימוד מהיקש, הרי זהו כיון **דְּכָתַב בֵּיהּ תְּרֵי קְרָאֵי** – שנאמרו באיסור אכילת חלב שני פסוקים, 'כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ' (שם ג יז), ו'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ' (שם ז כג), ואם כן **דָּם נַמִּי בְּלָאו הֶיקֵּישָׁא גִּילְּקֵי שְׁתַּיִם** – אף בדם יש לחייבו שתים, ללא היקש, כיון **דְּכִתְיב בֵּיהּ תְּרֵי לָאוִין** – שנאמרו בו שני לאוין, 'כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם **לֹא תֹאכֵלוּ**', וכן נאמר (שם ז כו) 'וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה'.

הגמרא משנה את הגירסא בדברי רבי יהודה: **אֶלָּא אֵימָא** – אלא תאמר כך את דברי רבי יהודה, **מַה** – כשם שעל אכילת **חֵלֶב לוֹקֶה שָׁלֹשׁ, אַף** על אכילת **דָּם לוֹקֶה שָׁלֹשׁ**, והחיוב השלישי בדם הוא משום ההיקש לחלב.

תמהה הגמרא אף על לימוד זה: **וּמַאי שְׁנָא חֵלֶב דְּלוֹקֶה שָׁלֹשׁ**, משום **דְּכִתְיב בֵּיהּ הָלֵין תְּרֵי לָאוִין** – שנכתבו בו אלו שני הלאוין שהובאו לעיל, **וְאִם** הוא של קדש עובר בו גם משום **לָאו דְּזָרוּת**, שנאמר 'וְכָל זָר לא יֹאכַל קֹדֶשׁ' (שם כב י), **הָא תְּלָתָא** – הרי הם שלשה. ואם כן **דָּם נַמִּי** – גם בדם הדין כן, שילקה שלש, שהרי נאמרו בו שני הלאוין שהובאו לעיל, וכן יש בו לאו נוסף של זרות, אם הוא דם של קדש. ומדוע יש צורך בהיקש של דם לחלב כדי לדעת שעל אכילת דם קדש לוקה שלש.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – יש צורך בהיקש כדי ללמדנו זאת, **כִּי לוּלֵי** היקש זה, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְאִיתְמַעֵיט דָּם מִטּוּמְאָה**, שטמא האוכל דם של קרבן אינו ענוש כרת, ואינו דומה לטמא האוכל מבשר הקרבן שהוא ענוש כרת, **לִיתְמְעֵיט** גם **מִזָּרוּת**, שלא יהא בו חטא של זר האוכל קדש, **קָא מַשְׁמַע לָן הֶיקֵּישָׁא** – השמיענו הכתוב בכך שהוקש דם לחלב, שאף בדם יש איסור זרות, ולכן לוקה שלש.

הגמרא מבררת עתה את דעת חכמים, שאין באכילת דם אלא לאו אחד. שואלת הגמרא: **וְאֶלָּא** לדעת **רַבָּנָן, הֶקֵּישָׁא לְמַאי אָתָא,**

המשך בעמוד קנא

כְּתַב רַחֲמָנָא ’**לֹא תוּכַל**’, **לְאוֹקְמָהּ בְּלָאו** – להעמיד דבר זה באיסור לאו, **וְעַדַּיִין לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת הוּא**, שכללה בו התורה כמה מיני איסורים, ומדוע אמר רבי אילא שלוקה שלש.

הגמרא דוחה את הקושיא, ומעמידה את תירוצה הראשון. דוחה הגמרא: **אִם כֵּן**, שכוונת הפסוק לומר רק שיש באכילת מעשר שני מחוץ לירושלים איסור ’לא תעשה’, **נִימָא קְרָא** – היה לפסוק לומר רק ’**לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ**’, והיינו יודעים שהכוונה גם למינים אלו של מעשר שני, שהרי נאמר למעלה מפסוק זה (דברים יב יא) ’**וְהָיָה** הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה’ אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם, שָׁמָּה תָּבִיאוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת יֶדְכֶם’, ותיבות ’**מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ לָמָּה לִי** – לשם מה כתבתם התורה, ודאי שבאו תיבות אלו **לְיַחוּדֵי אֲכִילָה דְּכָל חַד וְחַד** – לייחד איסור אכילה על כל מין ומין בפני עצמו, וכדברי רבי אילא שלוקה שלש.

התורה ציותה להקריב ממחרת יום טוב הראשון של פסח את ’מנחת העומר’, ועד הקרבתה אסור לאכול מן התבואה החדשה של אותה שנה, שנאמר (ויקרא כג יד) ’**וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם**’.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין לאו שבכללות: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הָאוֹכֵל** לפני הקרבת מנחת העומר, **לֶחֶם** – פת אפויה בתנור, **קָלִי** – גרעיני תבואה שייבשום בתנור, **וְכַרְמֶל** – גרעיני תבואה שהפרידום מהשבלים ביד, ולא קלו אותם באש, **לוֹקֶה שָׁלֹשׁ**, כיון שפירטה התורה את האיסור בשלשה מינים אלו, שנאמר ’וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לא תֹאכְלוּ’ וגו’.

מקשה הגמרא: **וְהָא אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת**, וכיון שכללה התורה את שלשת המינים הללו ב’לא תעשה’ אחד, ראוי שילקה רק פעם אחת. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָכָא** – שונה הדבר כאן לגבי אכילת ’חדש’, **דְּמַיְיתַר קְרָאֵי** – שהפסוק מיותר כדי ללמדינו דבר זה. מבררת הגמרא מה הוא הפסוק המיותר: אם תאמר **דְּלֵימָא קְרָא** – שדי בכך שהיה הפסוק אומר ’**לֶחֶם**’, **וְנֵילַף קָלִי וְכַרְמֶל מִינֵיהּ** – ונלמד מזה שהוא הדין בקלי וכרמל, אי אפשר לומר כן, שהרי **אִיכָּא לְמִיפְּרַךְ** – יש להקשות על לימוד זה, **מַה לְּלֶחֶם, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל חַלָּה** – שחייבה אותו התורה בהפרשת חלה, מה שאין כן בקלי וכרמל, שאינם חייבים בחלה, ועל כן יתכן שאין בהם איסור ’חדש’. ואם תאמר **דִּנְכָתוּב** הפסוק רק ’**קָלִי**’, **וְלֹא לִכְתּוֹב** ’**לֶחֶם**’ ו’כרמל’, **וְנֵילַף** – ונלמד **מִקָּלִי** שגם לחם וכרמל אסורים, גם זה אי אפשר לומר, כי **לֶחֶם מִקָּלִי לֹא אָתֵי** [–אי אפשר ללמוד], **מִשּׁוּם דְּקָלִי אִיתֵיהּ בְּעִינֵיהּ** – נאכל כברייתו, ללא שינוי, ואילו **לֶחֶם לֹא אִיתֵיהּ בְּעִינֵיהּ** – אינו נאכל כברייתו, אלא טוחנים את החיטים לקמח, לשים ואופים אותו, ויתכן שבזה לא אסרה התורה ’חדש’. וכן **כַּרְמֶל מִקָּלִי לֹא אָתֵי** – אין ללמוד כרמל מקלי, **מִשּׁוּם דְּקָלִי נִתְרַבָּה אֵצֶל מִנְחוֹת** – שמצאנו שמובא קלי למנחת העומר, ויתכן שרק בו אסרה התורה ’חדש’, אבל **כַּרְמֶל לֹא נִתְרַבָּה אֵצֶל מִנְחוֹת**, ויתכן שלא אסרתו תורה.

ממשיכה הגמרא ומבררת: ואם תאמר **דִּנְכָתוּב** הפסוק רק ’**כַּרְמֶל**’, **וְנֵילַף לֶחֶם וְקָלִי מִינֵיהּ** – ונלמד ממנו את האיסור אף בלחם וקלי, גם זה אי אפשר לומר, משום **דְּאִיכָּא לְמִיפְּרַךְ** – יש להקשות, **מַה לְּכַרְמֶל, שֶׁכֵּן לֹא נִשְׁתַּנָּה מִבְּרִיָּיתוֹ**, שהרי אלו הם גרעיני התבואה כמו שצמחו מן האדמה, ואילו לחם נטחן ונאפה, וקלי הובהב באש.

הגמרא מנסה לומר שדי בכתיבת שני מינים, ומייתור המין השלישי נלמד שיש חיוב מלקות על כל מין ומין. אומרת הגמרא: **מִן חַד לֹא יָלְפִי** – אמנם הוכח שמכתיבת מין אחד בפסוק לא היינו יכולים ללמוד את שני המינים האחרים, וכמו שהתבאר, אבל **נֵילַף חֲדָא מִן תְּרֵין** – נלמד מין אחד, משני מינים שהיתה התורה כותבת. ומבררת הגמרא איזה מין מיותר: אם תאמר **דְּלֵימָא נִכְתּוֹב קְרָא** – לא היה לפסוק לכתוב ’**לֶחֶם**’, **וְנֵילַף מִקָּלִי וְכַרְמֶל** – ונלמד את דינו מקלי וכרמל הכתובים בפסוק, אי אפשר לומר כן, משום **דְּאִיכָּא לְמִיפְּרַךְ** – יש להקשות על לימוד זה, **מַה לְּקָלִי וְכַרְמֶל, דְּאִיתַנְהוּן בְּעִינֵיהוּן** – שהם שלמים כברייתם, ואינם טחונים, ואילו לחם עשוי מתבואה שנטחנה. ממשיכה הגמרא ומבררת: ואם נאמר **דְּלֵימָא נִכְתּוֹב קְרָא** ’**כַּרְמֶל**’, **וְנֵילַף** – ונלמד את דינו **מִלֶּחֶם וְקָלִי** הכתובים בפסוק. גם זה אין לומר, משום **דְּאִיכָּא לְמִיפְּרַךְ** – יש להקשות על לימוד זה, **מַה לְּלֶחֶם וְקָלִי שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל מִנְחוֹת**, שהרי ’לחם הפנים’ המובא כל שבת מכונה ’מנחה’, וכן ’שתי הלחם’ המובאים בחג השבועות מכונים ’מנחה’, שנאמר (במדבר כח כו) ’**וּבְיוֹם** הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה’ בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם’. וכן קלי מובא למנחת העומר, שנאמר (ויקרא ב יד) ’וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַה’ אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ’.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רַבִּי יִצְחָק, לֹא נִכְתּוֹב קְרָא** – לא היה הפסוק צריך לכתוב ’**קָלִי**’, **וְנֵילַף** – ונלמד אותו **מִלֶּחֶם וְכַרְמֶל** שכתובים בפסוק, **וּמַאי פָּרְכַת** – ומה יש לך להקשות על לימוד זה, **אִי פָּרְכַת, מַה לְּלֶחֶם שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל חַלָּה** – לגבי חיוב חלה, **כַּרְמֶל יוֹכִיחַ**, שהוא פטור מחלה ויש בו איסור ’חדש’. **וְאִי מִשּׁוּם דְּכַרְמֶל לֹא נִשְׁתַּנָּה מִבְּרִיָּיתוֹ** וקלי נשתנה מברייתו, **לֶחֶם יוֹכִיחַ**, שנשתנה מברייתו, ויש בו איסור ’חדש’. **הִלְכָּךְ** לוֹקֶה על כל מין ומין בפני עצמו, **דְּמַיְיתַר** – כיון שתיבת ’קלי’ מיותרת בפסוק, ובאה ללמד שיש חיוב מלקות על כל מין ומין.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא נאמר, שרק על אכילת **קָלִי** של חדש, **דְּמַיְיתַר** – שהוא מיותר בפסוק, **מַחַיֵּיב חֲדָא** – חייב עליו מלקות בפני עצמו, שאם אכלו עם לחם או עם כרמל, לוקה שתים, אבל **אַכּוּלְּהוּן** – על כל השאר, שהם לחם וכרמל, **מַחַיֵּיב חֲדָא** – חייב רק מלקות אחת.

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן**, שכוונת התורה להשמיענו שרק על קלי לוקה בפני עצמו, **נִכְתּוֹב קְרָא** ’**לֶחֶם כַּרְמֶל וְקָלִי**’, שיהיה הקלי מוזכר בסוף, **אִי נַמִּי** – אופן נוסף, **נִכְתּוֹב** – יכלה התורה לכתוב ’**קָלִי וְלֶחֶם וְכַרְמֶל**’, שיהיה הקלי מוזכר בתחילה, שכיון שדינו שונה מלחם וכרמל, ראוי לכותבו בתחילה או בסוף, **אַמַּאי** – ומדוע **כָּתַב לְקָלִי בְּאֶמְצַע**, בין לחם לכרמל, בודאי **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הפסוק לומר, ’**לֶחֶם** (בקלי) [**כִּי קָלִי**] **נִחַיֵּיב** – דין הלחם הוא בקלי, להתחייב עליו בפני עצמו, **וְכַרְמֶל נִחַיֵּיב** (בקלי) [**כִּי קָלִי**] – ודין הכרמל הוא בקלי, להתחייב עליו בפני עצמו.

להבנת שתי המימרות של רבי יצאי ורבי סימאי שמובאות להלן, יש להקדים את דיני פיגול ונותר ואת הפסוקים העוסקים בהם: **א.** אדם העוסק בהקרבת קרבן [באחת מארבע עבודות שהם: שחיטה, קבלת הדם, הולכת הדם וזריקתו על המזבח] וחושב לאכול את בשרו לאחר הזמן שהתירה התורה לאוכלו, הרי הוא מפגל את הקרבן, והאוכל את בשרו חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז יח) ’וְאִם הָאֹכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לא יֶחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא’, ולהלן יבואר מנין לומדים ש’עונה תשא’ היינו כרת. **ב.** העוסק בהקרבת קרבן וחושב לאכול את בשרו חוץ למקום שהתירה התורה, הרי הוא פוסל את הקרבן, אך האוכלו אינו חייב כרת, ודינו נלמד מהפסוק (שם יט ז) ’וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לא יֵרָצֶה’. **ג.** האוכל מבשר קרבן שנשאר לאחר זמן היתר אכילתו, חייב כרת, שנאמר (שם יט ח) ’וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה’ חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ’, ולהלן יבואר מנין שפסוק זה עוסק בנותר.

הגמרא מביאה כמה מימרות בענין חשיבותה של גזירה שוה: **אָמַר רַבִּי יַנַּאי, לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי פִּיגּוּל** – האוכל בשר מקרבן שנתפגל, והיינו בשר קרבן שבעת עשיית אחת העבודות חשב העובד לאכול את הבשר חוץ לזמן האכילה שהתירה התורה, זהו **אֶחָד מִגּוּפֵי תּוֹרָה** – מהדברים החמורים שבתורה, שנענש בכרת, **וְלֹא לִימְּדוֹ הַכָּתוּב** שהוא חייב כרת, **אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה**. ומבארת הגמרא: דַּהרי **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, תָּנֵי [–שנה] **זַבְדָּא בַּר לֵוִי** דרשה זו, **נֶאֱמַר לְחַלֵּן** לגבי נותר, (ויקרא יט ח) ’**וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא, וְנֶאֱמַר כָּאן**, לגבי איסור אכילת פיגול (שם ז יח) ’**וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת**

המשך בעמוד קנג

כְּתַב רַחֲמָנָא: "לֹא תוּכַל" לְאוֹקְמָהּ בְּלָאו. - וַעֲדַיִין לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת הוּא! - אִם כֵּן, נֵימָא קְרָא "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹלָם בִּשְׁעָרֶיךָ", "מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" לָמָּה לִי? לְיַחוּדֵי אֲכִילָה דְּכָל חַד וְחַד. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָאוֹכֵל לֶחֶם קָלִי וְכַרְמֶל - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. - וְהָא אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת! - שָׁאנֵי הָכָא דְּמִיַּיתַּר קְרָאֵי, לֵימָא קְרָא לֶחֶם, וְנֵילַף קָלִי וְכַרְמֶל מִינֵּיהּ. - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּלֶחֶם שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל חַלָּה! - נִכְתּוֹב קָלִי וְלָא לִכְתּוֹב לֶחֶם וְנֵילַף מִקָּלִי. - לֶחֶם מִקָּלִי לָא אָתֵי, מִשּׁוּם דְּקָלִי אִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ, לֶחֶם לָא אִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ; כַּרְמֶל מִקָּלִי לָא אָתֵי, מִשּׁוּם דְּקָלִי נִתְרַבָּה אֵצֶל מְנָחוֹת, כַּרְמֶל לֹא נִתְרַבָּה אֵצֶל מְנָחוֹת! - נִכְתּוֹב כַּרְמֶל וְנֵילַף לֶחֶם וְקָלִי מִינֵּיהּ. - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּכַרְמֶל שֶׁכֵּן לֹא נִשְׁתַּנָּה מִבְּרִיָּיתוֹ! - מִן חַד לָא יָלְפִי, נֵילַף חֲדָא מִן תְּרֵין. - לָא נִכְתּוֹב קְרָא לֶחֶם וְנֵילַף מִקָּלִי וְכַרְמֶל - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּקָלִי וְכַרְמֶל דְּאִיתְנְהוֹן בְּעֵינֵיהוֹן! לָא נִכְתּוֹב קְרָא כַּרְמֶל וְנֵילַף מִלֶּחֶם וְקָלִי - אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּלֶחֶם וְקָלִי שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ אֵצֶל מְנָחוֹת! - אָמַר לָךְ רַבִּי יִצְחָק: לָא נִכְתּוֹב קְרָא קָלִי וְנֵילַף מִלֶּחֶם וְכַרְמֶל; מַאי פָּרְכַתְּ? אִי פָּרְכַתְּ: מַה לְּלֶחֶם שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל חַלָּה - כַּרְמֶל יוֹכִיחַ, וְאִי מִשּׁוּם דְּכַרְמֶל לֹא נִשְׁתַּנָּה מִבְּרִיָּיתוֹ - לֶחֶם יוֹכִיחַ, הִלְכָּךְ לוֹקֶה, דְּמִיַּיתַּר. - וְאֵימָא: קָלִי דְּמִיַּיתַּר - מְחַיֵּיב חֲדָא, אַכּוּלְּהוֹן - מְחַיֵּיב חֲדָא! - אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא: "לֶחֶם כַּרְמֶל וְקָלִי", אִי נַמִּי נִכְתּוֹב: "קָלִי וְלֶחֶם וְכַרְמֶל", אַמַּאי כְּתַב לְקָלִי בָּאֶמְצַע? הָכִי קָאָמַר: לֶחֶם בְּקָלִי נִחַיֵּיב, וְכַרְמֶל נִחַיֵּיב בְּקָלִי. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי פִּיגּוּל אֶחָד מִגּוּפֵי תוֹרָה, וְלֹא לִימְּדוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תָּנֵי זַבְדָּא בַּר לֵוִי, נֶאֱמַר לְהַלָּן: "וְאוֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא", וְנֶאֱמַר כָּאן: "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", מַה לְּהַלָּן כָּרֵת - אַף כָּאן כָּרֵת. אָמַר רַבִּי סִימָאי: לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי נוֹתָר אֶחָד מִגּוּפֵי תוֹרָה, וְלֹא לִימְּדוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה. מַאי הִיא? יָלֵיף "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ": "וְאוֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל", וּכְתִיב: "וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ כִּי קֹדֶשׁ" וגו'. אָמַר אַבַּיֵי: לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ הֵן הֵן גּוּפֵי תוֹרָה, וְלֹא לִימְּדָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה; דְּאָמַר רָבָא, אֲמַר לִי רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: אָתְיָא "הֵנָּה" "הֵנָּה" לְאִיסּוּרָא, אָתְאָ "זִמָּה" "זִמָּה" לִשְׂרֵפָה. אָמַר רַב אַשִׁי: אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי נִסְקָלִים הֵן הֵן גּוּפֵי תוֹרָה, וְלֹא לִימְּדָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה, דְּתַנְיָא, נֶאֱמַר כָּאן: "דְּמֵיהֶם בָּם", וְנֶאֱמַר בְּאוֹב וְיִדְּעוֹנִי: "דְּמֵיהֶם בָּם", מַה לְּהַלָּן בִּסְקִילָה - אַף כָּאן בִּסְקִילָה. "הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן" כו'. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמְפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן לִלְמוֹד בּוֹ, לְמוֹסְרוֹ לַצִּיבּוּר - פָּטוּר, לָסוּךְ - חַיָּיב. וְהַסָּךְ מִמֶּנּוּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין חַיָּיבִין אֶלָּא עַל סִיכַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בִּלְבָד. אָמַר מָר: לִלְמוֹד בּוֹ עַל מְנָת לְמוֹסְרוֹ לַצִּיבּוּר - פָּטוּר. מְנָלַן? אָתְיָא "מַתְכֻּנְתּוֹ" מִן "בְּמַתְכֻּנְתָּהּ" דִּקְטֹרֶת, וּכְתִיב לְגַבֵּי קְטֹרֶת: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" - לָכֶם הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל לְמוֹסְרוֹ לַצִּיבּוּר - פָּטוּר; גַּבֵּי שֶׁמֶן נַמִּי, לְמוֹסְרוֹ לַצִּיבּוּר - פָּטוּר. - וְתִיהֲדַר קְטֹרֶת וְנֵילַף מִשֶּׁמֶן: מַה שֶּׁמֶן - כִּי מְפַטֵּם לַחֲצָיִין פָּטוּר; אַף קְטֹרֶת נַמִּי - כִּי מְפַטֵּם לַחֲצָיִין פָּטוּר! אַלְמָה אָמַר רָבָא: קְטֹרֶת שֶׁפִּטְּמָהּ לַחֲצָיִין - חַיָּיב, שֶׁמֶן שֶׁפִּטְּמוֹ לַחֲצָיִין - פָּטוּר? - אָמַר לָךְ רָבָא: גַּבֵּי שֶׁמֶן כְּתִיב "וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמוֹהוּ" - כָּמוֹהוּ הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל חֶצְיוֹ שַׁפִּיר דָּמֵי; גַּבֵּי קְטֹרֶת דִּכְתִיב: "וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" - כָּל עֲשִׂיָּיה דִּקְטֹרֶת, אֶפְשָׁר דְּמַקְטִיר פְּרָס שַׁחֲרִית וּפְרָס בֵּין הָעַרְבַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן, שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה: מָר דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת, קִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת, קִנְּמָן בֶּשֶׂם חֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם - נִמְצְאוּ כּוּלָּם אֶלֶף וְשִׁבְעָה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. - תַּנָּא מִנְיָינָא קָא מַשְׁמַע לָן? - תַּנָּא הָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, אֵימָא: קְנֵה בֹשֶׂם כְּקִנְּמָן בֶּשֶׂם, מַה קִּנְּמָן בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ בַּחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם - אַף קְנֵה בֹשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, דְּהָווּ לְהוּ תְּרֵין אַלְפַּיִם. - וְאֵימָא הָכִי נַמִּי! - אִם כֵּן, נִכְתּוֹב קְרָא: "קִנְּמָן בֶּשֶׂם וּקְנֵה בֹשֶׂם מֶחֱצָה וּמֶחֱצָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם". אֲמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: כְּשֶׁהוּא שׁוֹקֵל, בְּהֶכְרֵעַ הוּא שׁוֹקֵל אוֹ עַיִן בְּעַיִן הוּא שׁוֹקֵל? אֲמַר לֵיהּ, רַחֲמָנָא כְּתַב: "בַּד בְּבַד", וְאַתְּ אָמְרַתְּ בְּהֶכְרֵעַ?! - וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ הֶכְרֵעוֹת, אַלְמָא דְּאִית בְּהוּ הֶכְרֵעַ! אֶלָּא אָמַר רַב יְהוּדָה: דְּקִנְּמָן בֶּשֶׂם אַמַּאי מַיְיתֵי מַחֲצִיתוֹ דַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת, חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם בְּחַד זִימְנָא וַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם בְּחַד זִימְנָא? כֵּיוָן דְּכוּלְּהוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת הָוְיָין, נַיְיתֵי חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּבַת אַחַת! שְׁמַע מִינָּהּ, מִדְּקָמַיְיתֵי לָהּ לְקִנְּמָן בֶּשֶׂם בִּתְרֵי זִימְנֵי - הֶכְרֵעַ אִית בֵּיהּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ בְּהֶכְרֵעוֹת. - וּמַאי "בַּד בְּבַד"? אֲמַר רָבִינָא: שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל וְיִשְׁקוֹל. תָּנוּ רַבָּנַן: שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר מִשְׁלְקוּ הָעִיקָּרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא לָסוּךְ הָעִיקָּרִין אֵינוֹ סִיפֵּק! כֵּיצַד עוֹשֶׂה? הֵבִיאוּ הָעִיקָּרִין וּשְׁלָקוּם בְּמַיִם, וְהֵצִיף עֲלֵיהֶן שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְקָלַט אֶת הָרֵיחַ, וְקִיפְּחוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה:

וכי

רש"י

לחם ישנו במנחות — דלחם הפנים איקרי מנחה, ושתי הלחם של עצרת דכתיב בהו (במדבר כח): "בהקריבכם מנחה חדשה". **שכן איתנהו בעינייהו** — הלכך לא מצית ילפת לה, דהא כי אמרינן: מה לקלי דאיתיה בעיניה — ליכא למימר: כרמל יוכיח. **שכן נתרבו אצל מנחות** — וכי פרכת: מה לקלי שכן נתרבה על ידי מנחות — ליכא למימר: לחם יוכיח. **הפגול אחד מגופי תורה** — דחייבין עליו כרת, ולא למדוה הכתוב שיהא בכרת, אלא נאמר "בקדושים תהיו": "ואוכליו עונו ישא". ואף על גב דכתיב ביה פגול — לא בפיגול גמור קמיירי, אלא במחשב בשחיטה חוץ למקומו. דהכי דרשינן בתורת כהנים ובשחיטת קדשים (כח,ב): אם אינו ענין לחוץ לזמנו — תנהו ענין לחוץ למקומו. וליכא למימר דהאי כרת עליה קאי, דכתיב בפגול גמור ב"צו את אהרן": "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא" ודרשינן בתורת כהנים: ממנו עונה תשא, ולא מחברו, דהיינו חוץ למקומו דכתיב ביה מחשבה כותיה. **נאמר כאן** — ב"צו את אהרן" בפגול גמור: "והנפש האוכלת" וגו', והתם כתיב "לא יחשב" — דהיינו פגול גמור, חוץ לזמנו. **ונאמר להלן** — גבי נותר בפרשת "קדושים תהיו": "ואוכליו עונו ישא" וגו', מה (כאן) [להלן] ב"קדושים תהיו" כרת, דכתיב: "ונכרת". **ולא למדו הכתוב** — לנותר בכרת אלא בגזירה שוה. דלא ידעינן דהאי כרת ד"קדושים תהיו" בנותר קמיירי, דהא בתר דקרא דחוץ למקומו כתיב, ומשמע דעליה קאי, אלא משום דאתיא "קדש" "קדש". **בתו מאנוסתו אחד מגופי תורה** — דבשריפה. **אתיא הנה הנה** — כתיב באשתו (ויקרא יח): "ערות אשה ובתה לא תגלה", דמשמע — בתה ממנו ובתה מאחר, סיפיה דקרא "שארה הנה זמה היא". וכתיב (שם): "ערות בת בנך או בת בתך", ובאנוסה כתיב, דהא בת בתו מאשתו נפקא לו מקרא דלעיל "ערות אשה ובתה". ובתו לא כתיבא באנוסתו, אלא אתיא "הנה" "הנה" מאשתו: כתיב באשתו "שארה הנה זמה היא", וכתיב באנוסתו "כי ערותך הנה", מה התם כתיבא בתו, דכתיב "אשה ובתה" — אף כאן נמי באנוסה, עשה בתו כבת בתו. ואם תאמר: קל וחומר הוא! אין מזהירין מן הדין. **זמה זמה לשריפה** — "כי יקח איש את אשה ואת אמה זמה היא" (ויקרא כ). **נסקלין** — רוב חייבי סקילה, כגון הבא על האם ועל הכלה, לא כתיבא סקילה, אלא "דמיהם בם" (שם). **המפטם** — לסוך ממנו, חייב, דכתיב (שמות ל): "אשר ירקח כמוהו". **והסך ממנו** — אַחֵר, שלא פטמו. **ואשר יתן ממנו** — מאותו של משה. **לחצאין** — כגון ששה לוגין, דההוא דמשה הוה הין, שנים עשר לוגין. **חצאין דקטרת** — מאה שמונים וארבעה מנין, דבכל יום היה מקטיר מָנֶה כדאמרינן לקמן (כריתות ו,א) שלש מאות ששים וחמשה מנין (כמנין ימות החמה). **פרס שחרית** — חצי מנה. **חמש מאות** — שקלים. **קנמן בשם חמש מאות** — דהכי אמר קרא: "מחציתו חמשים ומאתים". דלהכי נקט מחציתו — שלא יהו שוקלים אותו הכל ביחד אלא לחצאין, כדי שיהו שם שתי הכרעות. **תנא הכי קשיא ליה** — כלומר, להכי אשמעינן ברייתא. דאי ממשמעותא דקרא הוה אמינא: קנה בושם כקנמן בשם, ד"מחציתו" דקרא אתרוייהו קאי, קא משמע לן. **מחצה למחצה** — שהיו שוקלין לחצאין. **עין בעין** — שאין הבשם מכריע. (ע"א). **המקום יודע בהכרעות** — שלא היה שוקל ההכרעות לבד, אלא מניחן כמות שהן, והמקום יודע מה משקלו. פירוש רומי. **אלא אמר רב יהודה הכי קשיא ליה כו'** — הכי גרסינן: אלא אמר רב יהודה מדקא מייתי ליה תרי זימני — ודאי לאפושי הוא דעבד. **שלא יניח משקל כו'** — שישקול כל בשם ובשם כנגד הברזל, ולא ישקול במניין דמר דרור, ויחזור וישקול קדה כנגד מר דרור. **העקרין** — בבשמים. **אינו סיפק** — דשמן לא הוה אלא שנים עשר לוגין, ועיקרין הוו טובא. **ושראן במים** — שיבלעו המים, ולכשיציף עליהן השמן לא יבלעוהו. **וקלט השמן את הריח וקפחו** — קנחו. וחברו: "קפחת את הרועה" ביומא (פג,ב). קנחו משה לשמן מעל העיקרין ונתנו בצלוחית. **וכי נס אחד נעשה בו** — שאתה מתמיה. שאינו ספק אפילו לסוך אהרן ובניו כל שבעה ימי המלואים כדמפרש בפרק קמא דיומא (ה,א): "שבעת ימים ימלא את ידכם" (ויקרא ח), ואיתקש משיחה לריבוי, דכתיב: "למשחה בהם ולמלא בם את ידם" (שמות כט). **זה לי לדורותיכם** — אלמא כולהו שנים עשר לוגין דקיימי לעתיד לבוא. **יהויקים** — היה גדול מיהואחז שתי שנים, דכתיב בו (מלכים ב כג): "יהואחז בן עשרים ושלש שנה היה במלכו ושלשה חדשים מלך", וביהויקים כתיב (שם): "בן עשרים וחמש שנה היה במלכו", נמצא יהויקים גדול מיהואחז שתי שנים. כך שנויה בסדר עולם. **בזמן ששלום בישראל** — הוי המלכות ירושה, ולא בעי משיחה. אבל כי איכא מחלוקת — לאו ירושה היא, ובעי משיחה בתחלה. **ולא מלכי ישראל** — משבא דוד. אבל שאול נמשח. **ומפני מחלוקתו של יורם נמשח כו'** — דבשלמא מלך בן מלך דבית דוד, כי איכא מחלוקת — נפקא לן מקראי דהדר למילתיה קמייתא למשיחה. אבל מלכי ישראל לא חזו למשיחה כלל. **באפרסמא דכיא** — נמשח, ולא בשמן המשחה. הכי גרסינן: [ואמר רבי] יוחנן הוא יהואחז, צדקיהו הוא שלום.

והא

כריתות. פרק ראשון – שלשים ושש דף ה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

והא בדרי חשיב ליה — דחשיב שלישי ורביעי. **דמלך יכניהו** — בן יהויקים תחת יהויקים אביו, קמי צדקיהו. **שנאמר ואת כלי התוכ וגו'** — מדכתיב ב"ארגז מצדו", אלמא כל היכא דהוי ארון הוי ארגז בהדיה, וכי איגניז — איגניז בהדיה. **תנו את הארון** — בבית אשר בנה שלמה כי אין לכם משא בכתף, וגרסינן במסכת שקלים (דף י), אמר להם: אם גלה עמכם לבבל — שוב אין אתם מחזירין אותו בכתפיכם, וגנזו. **צנצנת אתיא שמה שמה** — כתיב בארון (שמות ל): "אשר אועד לך שמה", ובצנצנת כתיב (שמות טז): "ותן שמה מלא העומר מן". **מקלו של אהרן אתיא משמרת משמרת** — מצנצנת, כתיב במקל (במדבר יז): "למשמרת לאות לבני מרי", בצנצנת — "למשמרת לדורותיכם". **ושמן המשחה אתיא דורות דורות** — מצנצנת. **כמו נזר** — סביב על ראשו. **כמין כי** — אות יוונית ועשוי כזה דמציק שמן על ראשו, ואחר כך בין ריסי עיניו, ומצרפן באצבעו דרך הפדחת. **מספר** — מדבר. לישנא אחרינא: מסתפר, דשקיל במזייה. **שמא מעלתי** — ששמתי שם יותר מדאי. **ואני מעלתי** — שבגדי נדנים מריח השמן שבזקני. **גיחון** — מעיין קטן סמוך לירושלים, ולא זהו גיחון הגדול היוצא מעדן. **נייתי תרנגולתא** — לשם כך. **בביתא דבהתא** — אפל במקצת.

בבואה

וְכִי נֵס אֶחָד נַעֲשָׂה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה? וַהֲלֹא נִסִּים הַרְבֵּה נַעֲשׂוּ בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, תְּחִלָּתוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר לוֹג, וּבוֹ נִמְשַׁח הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו וְאַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וּבוֹ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים, וְכוּלּוֹ קַיָּם לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם", "זֶה" בְּגִימַטְרִיָּא שְׁנַיִם עָשָׂר לוּגִּין הָוְיָין. תָּנוּ רַבָּנַן: "וַיַּקַּח מֹשֶׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיְמַשַּׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן" וגו', רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁמֶן הַמִّשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר הַרְבֵּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, תְּחִלָּתוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר לוּגִּין, כַּמָּה יוֹרֶה בּוֹלַעַת, כַּמָּה עִיקָּרִין בּוֹלַעִין, כַּמָּה הָאוּר שׁוֹרֵף, וּבוֹ נִמְשַׁח מִשְׁכָּן וְכֵלָיו, אַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וּבוֹ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים, וַאֲפִילּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מְשִׁיחָה. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ. וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה? מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת אֲדוֹנִיָּה, וְאֶת יְהוֹאָשׁ - מִפְּנֵי עֲתַלְיָה, וְאֶת יְהוֹאָחָז - מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אָחִיו, שֶׁהָיָה גָּדוֹל מֵאֲחִיו שְׁתֵּי שָׁנִים. אָמַר מָר: וַאֲפִילּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מְשִׁיחָה. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו", נִימָא קְרָא: "וְהַכֹּהֵן שֶׁתַּחְתָּיו מִבָּנָיו", מַאי "הַמָּשִׁיחַ"? הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ מִבָּנָיו, הַהוּא דִּמְשַׁח - הָוֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאִי לָא מְשַׁח - לָא הָוֵי כֹּהֵן גָּדוֹל. אָמַר מָר: אֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ. מְנָלַן? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דִּכְתִיב: "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", יְרוּשָׁה הִיא. "וּמִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה? מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת אֲדוֹנִיָּה". מְנָלַן דְּכִי אָתֵי מַחֲלוֹקֶת בָּעֵי מְשִׁיחָה, וְלָא כָּל דְּבָעֵי מַלְכָּא מוֹרֵית לֵיהּ מַלְכוּתָא? אֲמַר רַב פַּפָּא, אָמַר קְרָא: "בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל" - בִּזְמַן שֶׁשָּׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל. תָּנָא: אַף יֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי לֹא נִמְשַׁח אֶלָּא מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב. אַמַּאי? תֵּיפּוֹק לֵיהּ דְּמֶלֶךְ רִאשׁוֹן הוּא! - חַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: מַלְכֵי בֵּית דָּוִד מוֹשְׁחִין, מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מוֹשְׁחִין; וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ יֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי? מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב. אָמַר מָר: מַלְכֵי בֵּית דָּוִד מוֹשְׁחִין, וְאֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשְׁחִין. מְנָלַן? דִּכְתִיב: "קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא" - זֶה טָעוּן מְשִׁיחָה, וְאֵין אַחֵר טָעוּן מְשִׁיחָה. אָמַר מָר: מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם. וּמִשּׁוּם מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב נִמְעַל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה? - כְּדַאֲמַר רַב פַּפָּא: כְּבַאֲפַרְסְמָא דַּכְיָא, הָכָא נַמִי בַּאֲפַרְסְמָא דַּכְיָא. "וְאֶת יְהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים, שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שָׁנִים". וּמִי קַשִּׁישׁ? וְהָכְתִיב: "וּבְנֵי יֹאשִׁיָּה הַבְּכוֹר יוֹחָנָן וְהַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים וְהַשְּׁלִישִׁי צִדְקִיָּהוּ וְהָרְבִיעִי שַׁלּוּם", וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הוּא יְהוֹאָחָז הוּא צִדְקִיָּהוּ הוּא שַׁלּוּם! אֶלָּא, לְעוֹלָם יְהוֹיָקִים קַשִּׁישׁ, וְאַמַּאי קְרֵי לֵיהּ בְּכוֹר - שֶׁהוּא בְּכוֹר לַמַּלְכוּת. וּמִי מוֹקְמִינַן זוּטָא קַמֵּי קַשִּׁישָׁא? וְהָכְתִיב: "וְאֶת הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי הוּא הַבְּכוֹר"! - הַהוּא מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הֲוָה. אָמַר מָר: הוּא שַׁלּוּם הוּא צִדְקִיָּה. וְהָא בְּדְרֵי קָחָשִׁיב! - וּמַאי קְרֵי לֵיהּ שְׁלִישִׁי - שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לַבָּנִים; וּמַאי קְרֵי לֵיהּ רְבִיעִי - שֶׁהוּא רְבִיעִי לַמַּלְכוּת, מִשּׁוּם דְּמֹלֵךְ יְכָנְיָה קַמֵּיהּ; בַּתְּחִלָּה מָלַךְ יְהוֹאָחָז, וְסוֹף מָלַךְ יְהוֹיָקִים, וְסוֹף מָלַךְ יְכָנְיָה, וְסוֹף מָלַךְ צִדְקִיָּה. תָּנוּ רַבָּנַן: הוּא שַׁלּוּם הוּא צִדְקִיָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁלּוּם? שֶׁהָיָה שָׁלֵם בְּמַעֲשָׂיו. דָּבָר אַחֵר: שַׁלּוּם - שֶׁשָּׁלַם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד בְּיָמָיו. וּמַה שְּׁמוֹ? מַתַּנְיָה שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּמְלֵךְ אֶת מַתַּנְיָה דֹּדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב שְׁמוֹ צִדְקִיָּה", דְּאָמַר לוֹ: יָהּ יַצְדִּיק עָלֶיךָ אֶת הַדִּין אִם תִּמְרוֹד בִּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּבִּיאֵהוּ בָּבְלָה", וּכְתִיב: "וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים". וּמִי הֲוָה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה? וְהָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן, נִגְנַז צִנְצֶנֶת הַמָּן, וּצְלוֹחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁקְּדָדִים וּפְרָחִים, וְאַרְנֶז שֶׁשִּׁגְּרוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשֵׁבוּ לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בָאַרְגַּז מִצִּדּוֹ". וּמִי גְּנָזוֹ? יֹאשִׁיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה גְּנָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל הַכֹּהֲנִים תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָתְיָא "שֵׁם" "שֵׁם", אָתְיָא "דּוֹרוֹת" "דּוֹרוֹת", אָתְיָא "מִשְׁמֶרֶת" "מִשְׁמֶרֶת"! אָמַר רַב פַּפָּא: בַּאֲפַרְסְמָא דַּכְיָא. תָּנוּ רַבָּנַן: מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים כְּמִין גֵּזֶר, וְאֶת הַכֹּהֲנִים כְּמִין "כִּי". אָמַר רַב מְנַשְּׁיָה: כְּמִין "כִּי" יָוָנִי. תָּנֵי חֲדָא: בַּתְּחִלָּה מַצִּיק שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ שֶׁמֶן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו; וְתָנֵי אַחֲרִיתִי: בַּתְּחִלָּה נוֹתֵן לוֹ שֶׁמֶן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו, וְאַחַר כָּךְ מַצִּיק לוֹ שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ! - תַּנָּאֵי הִיא, אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: מְשִׁיחָה עֲדִיפָא, וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר: יְצִיקָה עֲדִיפָא. מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר יְצִיקָה עֲדִיפָא? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן", וּמַאן דְּאָמַר מְשִׁיחָה עֲדִיפָא, קָסְבַר: שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל כְּלֵי שָׁרֵת. - וְהָכְתִיב "וַיִּצֹק", וּלְבַסּוֹף "וַיִּמְשַׁח"! - הָכִי קָאָמַר: מַה טַּעַם "וַיִּצֹק" - מִשּׁוּם "וַיִּמְשַׁח אוֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ". תָּנוּ רַבָּנַן: "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב הַיּוֹרֵד עַל הָרֹאשׁ" וגו' - כְּמִין שְׁתֵּי טִיפִּין מַרְגְּלִיּוֹת הָיוּ תְּלוּיוֹת לְאַהֲרֹן בִּזְקָנוֹ. אָמַר רַב בְּהָנָא, תְּנָא: כְּשֶׁהוּא מְסַפֵּר - עוֹלוֹת וְיוֹשְׁבוֹת בְּעִיקְּרֵי זְקָנוֹ. וְעַל דָּבָר זֶה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ דּוֹאֵג, שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם מָעַלְתִּי בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה! יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: "כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן", מַה טַּל אֵין בּוֹ מְעִילָה - אַף שֶׁמֶן שֶׁיּוֹרֵד עַל זְקַן אַהֲרֹן אֵין בּוֹ מְעִילָה. וַעֲדַיִין אַהֲרֹן הָיָה דּוֹאֵג, שֶׁמָּא מֹשֶׁה לֹא מָעַל וַאֲנִי מָעַלְתִּי! יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: "הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד", מַה מֹשֶׁה לֹא מָעַל, אַף אַתָּה לֹא מָעַלְתָּ. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן, כְּדֵי שֶׁתִּימְשֵׁךְ מַלְכוּתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל בְּנָיָהוּ וגו' וְהוֹרַדְתָּם אֹתוֹ עַל גִּחוֹן וגו' וּמְשַׁח אוֹתוֹ שָׁם". אָמַר רַב אַמִּי: הַאי מַאן דְּבָעֵי לִידַע אִי מְשִׁכָא שַׁתָּא אִי לָא, מַיְיתֵי שְׁרָגָא בְּהָלֵין עֲשָׂרָה יוֹמִין דְּבֵין רֵישׁ שַׁתָּא לְיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי, וְנִיתְלֵי בְּבֵיתָא דְּלָא נָשֵׁיב זִיקָא, אִי מָשֵׁיךְ נְהוֹרֵיהּ גֵּידַע דְּמַסִּיק שָׁתֵיהּ. וּמַאן דְּבָעֵי נַעֲבִיד עִיסְקֵי, וּבָעֵי דְּגֵידַע אִי מַצְלַח עִיסְקֵי אִי לָא, נֵיתֵי תַּרְנְגוֹלָא, אִי שָׁמִין וְשָׁפַר גֵּידַע דְּמַצְלַח. הַאי מַאן דְּבָעֵי נִיפּוֹק בְּאוֹרְחָא, וּבָעֵי דְּגֵידַע אִי הָדַר לְבֵיתֵיהּ, נֵיעוּל נִיקוּם בְּבֵיתָא דְּבְהַתָּא, אִם חָזֵי

בבואה

וְכִי רק **גַּם אֶחָד נַעֲשָׂה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** שנשלקו סממנים מרובים בשמן מועט, **וַהֲלֹא נִסִּים הִרְבֵּה נַעֲשׂוּ בּוֹ, מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ.** שהרי מִתְּחִלָּתוֹ **לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר לוּג,** שנאמר (שמות ל כד) 'וְשֶׁמֶן זַיִת הִין', ו'הין' הוא שנים עשר לוג. **וּבוֹ נִמְשַׁח הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו,** שנאמר (שם ל כו–כח) 'וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אָרוֹן הָעֵדֻת, וְאֶת הַשֻּׁלְחָן וְאֵת כָּל כֵּלָיו וְאֵת הַמְּנֹרָה וְאֶת כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כַּנּוֹ'. וְכן נמשחו בו **אַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים,** שנאמר (שם פסוק ל) 'וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי', **וּבוֹ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים,** וְלא נגרע ממנו כלום, אלא עדיין **כּוּלּוֹ קַיָּם לֶעָתִיד לָבֹא.** שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק לא) **"שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם",** ו'זֶה', **בְּגִימַטְרִיָּא שְׁנַיִם עָשָׂר לוּגִין הָוֹן** – הגימטריא של 'זה' היא שנים עשר, והכוונה לאותם שנים עשר לוגין שעשה משה, שישארו 'לדורותיכם'. וכיון שהיו בו כל הניסים הללו, סובר רבי יהודה שנעשה בו גם נס שבישל סממנים רבים בשמן מועט.

הגמרא מביאה ברייתא בענין הניסים שהיו בשמן המשחה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק (ויקרא ח י) 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה **אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וגו'** וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם', **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר, הִרְבֵּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ.** שהרי **תְּחִלָּתוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר לוּגִין,** ומתוך זה, **כַּמָּה יוֹרָה בּוּלַּעַת** – כמה ראוי שיבלע הסיר שמבשלים בו את הסממנים עם השמן, **וְכַמָּה עִיקָּרִין** – הסממנים עצמם **בּוּלְּעִין** מהשמן, כשהם מתבשלים עמו, **כַּמָּה הָאוּר שׁוֹרֵף** – כמה מהשמן נשרף באש בעת הבישול, והיה לו להתמעט ביותר, ואף על פי כן, **בּוֹ נִמְשַׁח מִשְׁכָּן וְכֵלָיו,** ובו נמשחו **אַהֲרֹן וּבָנָיו כָּל יום שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וּבוֹ נִמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים. וַאֲפִילּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מִשִּׁיחָה, וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ. וְאִם תֹּאמַר** ותקשה, **מִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה,** והרי היה בנו של דוד המלך, היה זה **מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת אֲדוֹנִיָּה,** שרצה למלוך באותו זמן. **וְכן** משחו **אֶת יְהוֹאָחָז,** אף שהיה בנו של אחזיה מלך יהודה, **מִפְּנֵי עֲתַלְיָה** אם אביו, שבקטנותו של יהואש מלכה על יהודה, וכשגדל יהואש ורצו להמליכו נגד רצונה, משחוהו בשמן המשחה. **וְכן** משחו **אֶת יְהוֹאָחָז** בן יאשיהו מלך יהודה, **מִפְּנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים.**

הגמרא מבארת את הברייתא: **אָמַר מַר, וַאֲפִילּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל טָעוּן מִשִּׁיחָה.** מבארת הגמרא: **מְנָלָן** דין זה, **דִּכְתִיב** (ויקרא ו טו) 'וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו', ולכאורה קשה, **נִימָא קְרָא** – היה לפסוק לומר רק 'וְהַכֹּהֵן שֶׁתַּחְתָּיו מִבָּנָיו', **מַאי** – מדוע נכתב 'הַמָּשִׁיחַ', **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ מִבָּנָיו** של הכהן הגדול, דווקא **הַהוּא דְּמָשַׁח** – אותו שנמשח בשמן המשחה **הָוֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאִי לֹא מָשַׁח, לֹא הָוֵי כֹּהֵן גָּדוֹל.**

אָמַר מַר בברייתא, **אֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ.** מבארת גמרא: **מְנָלָן** דין זה, **אָמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, דִּכְתִיב** לגבי מלך (דברים יז ב) 'לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו (כל הימים) בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל', הרי שהמלכות **יְרוּשָׁה הִיא,** וזוכה בה הבן מאליו, ולכן אין מושחים אותו.

עוד שנינו בברייתא: **וּמִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה, מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת אֲדוֹנִיָּה.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן דְּכִי אָתֵי מַחֲלוֹקֶת בְּעֵי מִשִּׁיחָה** – מנין נלמד דבר זה, שאם יש מחלוקת על המלכות יש צורך למשוח את המלך, **וְלֹא כָּל דְּבָעֵי מַלְכָּא מוֹרִית לֵיהּ מַלְכוּתָא** – ואין אומרים שכל מי שירצה המלך להמליך, ימליכנו, ואף ללא משיחה, שהרי שם היה רצון דוד להמליך את שלמה ולא את אדוניה, וכיון שהמלכות עוברת בירושה לבנו של המלך, מדוע לא היה די בכך שזהו רצונו כדי שתעבור המלכות לשלמה, אלא היו צריכים למושחו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, אָמַר קְרָא** 'לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל', ויש לדרוש, שרק **בִּזְמַן שֶׁשָּׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל** עוברת המלכות מאליה לאותו בן שרוצה בו המלך, אבל כשיש מחלוקת בישראל הרי זה כהמלכת מלך חדש, וצריך למושחו.

מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנָא** בברייתא, **אַף יֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי** מלך ישראל, **לֹא נִמְשַׁח אֶלָּא מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב,** שהיה באותה שעה מלך ישראל, וכשאמר ה' לאליהו הנביא להמליך את יהוא בן נמשי תחת יורם בן אחאב, אמר לו למושחו בשמן.

תמהה הגמרא: משמע מהברייתא שלולי המחלוקת שהיתה עם יורם בן אחאב היה ראוי שלא למשוח את יהוא בן נמשי, **וַאֲמַאי** – מדוע צריך לומר שזהו הטעם, **תִּיפּוּק לֵיהּ** – די בכך **דְּמֶלֶךְ רִאשׁוֹן הוּא,** שלא היה בן מלך, וכל מלך ראשון טעון משיחה. מתרצת הגמרא: **הַסּוּרֵי מִיהַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש לשנות את הברייתא כאילו היא חסירה, וכך יש לשנותה, את **מַלְכֵי בֵית דָּוִד מוֹשְׁחִין,** אך את **מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מוֹשְׁחִין** כלל, ואפילו לא מלך ראשון. **וְאִם תֹּאמַר, מִפְּנֵי מָה מָשְׁחוּ** את **יֵהוּא בֶּן נִמְשִׁי מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב.**

אָמַר מַר בברייתא, **מַלְכֵי בֵית דָּוִד מוֹשְׁחִין, וְאֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשְׁחִין.** מבארת הגמרא: **מְנָלָן** דין זה, מכך **דִּכְתִיב** לגבי המלכת דוד המלך (שמואל א' טז יב), שאמר ה' לשמואל 'קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא', ויש לדרוש שרק 'זֶה' **טָעוּן מְשִׁיחָה, וְאֵין אַחֵר טָעוּן מְשִׁיחָה,** והיינו שאין מלכי ישראל נמשחים.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: **אָמַר מַר,** ואם תאמר מפני מה משחו את יהוא בן נמשי, **מִפְּנֵי מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם** בן אחאב. תמהה הגמרא: **וּמִשּׁוּם מַחֲלוֹקֶת יוֹרָם בֶּן אַחְאָב נִמְעֹל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** והרי אסור להשתמש בשמן המשחה למשיחת זרים, ובכלל זה למשיחת מלכי ישראל. מתרצת הגמרא: **כִּדְאָמַר רַב פָּפָּא** להלן, לגבי המלכת יהואחז מלך יהודה, שלא היה זה בשמן המשחה, שהרי שמן זה נגנז בזמן אביו יאשיהו מלך יהודה, אלא היה זה **בַּאֲפַרְסְמָא דְּכִיָּא** – בשמן אפרסמון זך, **הָכָא נַמִי** – אף כאן יש לבאר שמשחו את יהוא **בַּאֲפַרְסְמָא דְּכִיָּא.**

שנינו בברייתא: **וְכן** משחו **אֶת יְהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּשְׁתֵּי שָׁנִים.** תמהה הגמרא: **וּמִי קָשִׁישׁ** – וכי יהויקים היה מבוגר יותר מיהואחז, **וְהָכְתִיב** בפסוק (דברי הימים א' ג טו) 'וּבְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ **הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִישִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם', וְאָמַר רַבִּי, יוֹחָנָן** המוזכר ראשון בפסוק, **הוּא יְהוֹאָחָז.** (**הוא**) **וצִדְקִיָּהוּ** המוזכר בפסוק, **הוּא שַׁלּוּם,** הרי שיהואחז [המכונה בפסוק בשם יוחנן], היה גדול מיהויקים. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא לְעוֹלָם יְהוֹיָקִים קָשִׁישׁ** – היה הגדול שבאחים, **וַאֲמַאי קְרֵי לֵיהּ בְּכוֹר** – ומדוע יהואחז מכונה בפסוק 'בכור', **לְפִי שֶׁהוּא בְּכוֹר לַמַּלְכוּת** – שמלך תחילה, לפני יהויקים.

תמהה הגמרא: **וּמִי מוֹקְמִינַן זוּטָא קַמֵּי קְשִׁישָׁא** – וכי מעמידים למלך בן צעיר לפני הבן הגדול, כמו שעשו כאן, שהמליכו את יהואחז לפני יהויקים, **וְהָכְתִיב** (דברי הימים ב' כא ג) 'וְאֶת הַמַّמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם **כִּי הוּא הַבְּכוֹר',** הרי שהבכור ראוי למלוך תחילה. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – אותו מלך, כלומר יהואחז, **מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הֲוָה** – היה גדול בחכמה וביראה וראוי לישב על כסא אבותיו, יותר מיהויקים.

הגמרא מבררת את המימרא שהובאה לעיל: **אָמַר מַר, הוּא** – אותו המכונה בפסוק **שַׁלּוּם,** ומנוי רביעי, **הוּא צִדְקִיָּהוּ,** המנוי לפני כן בבן השלישי. תמהה הגמרא: איך יתכן שכוונת הפסוק לאותו אדם, **וְהָא בְּדָרֵי קָחַשִׁיב** – והרי מונה אותם הפסוק לפי סדר הדורות, שלישי, ורביעי, שנאמר 'הַשְּׁלִישִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם', וכיצד יתכן שהיה זה אותו אדם. מתרצת הגמרא: באמת שלום הוא צדקיהו, **וּמַאי** – ומדוע **קָרֵי לֵיהּ שְׁלִישִׁי,** לפי **שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לַבָּנִים, וּמַאי** – ומדוע **קָרֵי לֵיהּ** גם **רְבִיעִי,** לפי **שֶׁהוּא רְבִיעִי לַמַּלְכוּת, מִשּׁוּם דְּמָלַךְ יְכָנְיָה** בן יהויקים אחיו **קַמֵּיהּ** – לפניו. וכך היה סדר המלכויות, **בִּתְחִלָּה מָלַךְ יְהוֹאָחָז, וְסוֹף** – וכשהסתיימה מלכותו, **מָלַךְ יְהוֹיָקִים** אחיו, **וְסוֹף, מָלַךְ יְכָנְיָה** בן יהויקים, **וְסוֹף, מָלַךְ צִדְקִיָּה,** אחי יהואחז ויהויקים.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעם שמותיו של צדקיה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הוּא שַׁלּוּם, הוּא צִדְקִיָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁלּוּם, שֶׁהָיָה שָׁלֵם בְּמַעֲשָׂיו** – שהיו מעשיו שלמים ורצויים. **דָּבָר אַחֵר,** הטעם שצדקיה

המשך בעמוד קנד

ומוכר, גנב, גזלן, עדים זוממין, קנס של אונס ושל מפתה ושל מוציא שם רע, המטמא פירות תרומה של חבירו, המדמע [–מערב תרומה בחולין], והמנסך יין חבירו לעבודה זרה.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וּלְרַבִּי חִיָּיא** עצמו, **מְנָיְנָא לָמָּה לִי.** משיבה הגמרא: **לְאַפּוּקֵי מָסוֹר** – המוסר ממון חבירו לגויים, **וּמְפַגֵּל** – כהן שחשב בעת העבודה לאכול את בשר הקרבן חוץ לזמנו, שבכך הוא מפגל את הקרבן, ששני אלו, אף שהם חייבים בתשלומים אינם נמנים כאבות נזיקין, שהאבות משלמים דוקא ממיטב, כמו שדרשו בגזירה שוה (ב"ק ה:), ואילו מזיקים אלו משלמים ממה שירצו.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יוחנן שבתחילת הסוגיא: **אָמַר מַר** – רבי יוחנן ביאר שמשנתנו כתבה את מנין חייבי הכריתות כדי ללמד **שֶׁאִם עָשָׂאן כּוּלָּן בְּהֶעְלֵם אֶחָד חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,** ואין אומרים שיביא קרבן אחד ויפטר.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא פָּטוּר לְגַמְרֵי לֹא מָצֵית אָמְרַת** – אמנם מובן שאין לומר שהעובר רק על חלק מאיסורי עריות המוזכרות בפרשה פטור מקרבן, עד שיבוא על כולם, **דִּכְתִיב** (ויקרא יח כט) 'כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם', ומלשון 'מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת' משמע שאף העובר על מקצתן חייב קרבן, ולא רק העובר על כולם, **אֶלָּא אִימָּא** – אך עדיין קשה, שמא נאמר שבין אם **עָבַר** על **חָדָא** – עבירה אחת, **נִתְחַיֵּיב חָדָא** – יתחייב קרבן אחד, ובין אם **עָבַר** על **כּוּלְּהוּ** – על כל העבירות שיש בהן כרת, **בְּהֶעְלֵם אֶחָד** – בהעלמה אחת, שלא נודע לו האיסור בין חטא לחטא, **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** חטאת **אַחַת,** כיון שכללה התורה את כל העריות בכרת אחד.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְכָךְ** – כדי ללמד שהעובר על כמה חייבי כריתות בהעלם אחד חייב קרבן על כל אחד ואחד, **יָצְאָה כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ, לְחַלֵּק** – כתבה תורה בפירוש עונש כרת בבא על אחותו, שנאמר (ויקרא כ יז) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ וגו' וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם', אף שכבר נאמר עונש כרת בפרשת עריות, שנאמר (שם יח כט) 'כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם', ובכללם אף לאיסור הבא על אחותו, כדי לחלק וללמד שבכל איסור ערוה יש עונש בפני עצמו, ואף שעבר על כמה מהן בהעלם אחד, מביא קרבן על כל חטא וחטא.

מקשה הגמרא על לימוד זה של רבי יוחנן: **מַתְקִיף לָהּ רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי,** מנין לרבי יוחנן ללמוד מ'אחותו' לכל חייבי כריתות, **אִימָּא** – שמא נאמר, שדוקא הבא על **אֲחוֹתוֹ, דְּפָרַט קְרָא** – שפירש בה הכתוב דין זה, במה שכתב בה עונש כרת בפני עצמו, **נִיחַיֵּיב חָדָא עָלָהּ** – יתחייב עליה קרבן בפני עצמו, אף אם עבר יחד עמה על איסורי עריות נוספים, **וְאִילּוּ כּוּלָּן** – שאר העבירות שיש בהן כרת ועבר עליהן בשוגג, **כֵּיוָן דְּעשאן בְּהֶעְלֵם אֶחָד, לֹא נִיחַיֵּיב אֶלָּא אַחַת.**

תמהה הגמרא על קושיא זו: **וּלְרַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי,** שהקשה כן על רבי יוחנן, **מִי לֵית לֵיהּ הָדָא דְּתַנְיָא** – וכי אינו סובר לכלל זה ששנינו בברייתא, אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן היא זו, **כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל** – כל דבר שהיה כלול בפרשה אחת עם דברים הדומים לו, **וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד** – והוציאה אותו התורה מן הכלל בכך שכתבה אותו בפני עצמו, **לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ** בלבד **יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא.** ומביאה הברייתא דוגמא לדבר: **כֵּיצַד,** נאמר בתורה (שם ז כ) 'וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר וגו' מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ', **וְהֲלֹא שְׁלָמִים בִּכְלָל [כָּל] הַקֳּדָשִׁים הָיוּ,** שנאמר (ויקרא כב ג) 'אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנַי אֲנִי ה'', ופסוק זה עוסק באוכל קדשים בטומאה, **וְלָמָּה יָצְאוּ** שלמים מכלל כל הקדשים, ונכתב דינם בפירוש, **לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶן** את שאר הקרבנות, ולומר, **מַה שְּׁלָמִים שֶׁהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ** – כשם ששלמים הם קדשים הקרבים על גבי המזבח, **וְהָאוכלים** אותם בטומאת הגוף **חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן** כרת, **אַף כֹּל שֶׁהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן** כרת, **יָצְאוּ** מכלל זה **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת,** והיינו הקדש שאינו קרב על גבי המזבח, שהאוכלו בטומאה אינו חייב כרת. ואם כן אף כאן, כשהוציאה התורה את אחותו מכלל העריות ללמד שבעבירה זו יש חיוב כרת בפני עצמו, באה התורה ללמד בזה על כל העריות, שחייב על כל אחת ואחת, אף אם עבר על כולם בהעלם אחד. וכיצד הקשה רב ביבי שנאמר שרק באחותו הדין כן, ולא בשאר עריות.

מבארת הגמרא את קושייתו של רב ביבי: **אָמַר** (**ליה**) [**לֵהּ**] **רַב בֵּיבִי** (**בר מינה**) [**בַּר אַבָּיֵי, וּמִינָּהּ**] – מברייתא זו עצמה יש סיוע לדברי, **לָאו מִי אָמְרַת הָתָם** – האם לא אמרנו בברייתא שם, שאף שיצאו שלמים ללמוד על הכלל כולו, מכל מקום הם לימדו רק על קדשי מזבח הדומים להם, **וְיָצְאוּ** מכלל זה **קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת.** ואם כן **הָכָא נַמִּי** – אף כאן, לגבי חייבי כריתות, אף שלימדה התורה ב'אחותו' שיש חיוב קרבן על כל חטא וחטא, יש לדרוש כך, **מָה אֲחוֹתוֹ מְיוּחֶדֶת** בכך **שֶׁהִיא עֶרְוָה וְאֵין לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ** – לעולם אינה מותרת לאחיה בחייו, וחייבים עליה קרבן בפני עצמו, **אַף כֹּל** ערוה **שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר בְּחַיֵּי אוֹסְרָהּ,** שלעולם לא תהא מותרת למי שהיא אסורה לו, חייבים עליה קרבן בפני עצמו, **יָצְאָה אֵשֶׁת אִישׁ,** שנאסרת על ידי קדושי בעלה, **שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶיתֵּר** להנשא לאחר **בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ,** על ידי גט, שאינה בכלל זה, ואין חייבים עליה קרבן בפני עצמו, וזהו שהוקשה לרב ביבי על דברי רבי יוחנן, מנין לנו שאף באשת איש הדין כן, שחייב עליה קרבן בפני עצמו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹנָה, וְאִיתֵּימָא** – ויש אומרים שאמר כן **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק בסיום פרשת עריות (שם יח כט) 'כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת וגו' הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם', (**הוֹאִיל וְכָךְ הֶקִּישׁ הוּא**) ובלשון 'כל התועבות' **הוּקְשוּ כָּל הָעֲרָיוֹת כּוּלָּן לַאֲחוֹתוֹ, מָה אֲחוֹתוֹ חַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ,** שהרי יצאה מן הכלל וכתבה בה התורה חיוב בפני עצמה, **אַף כֹּל** ערוה **חַיָּיבִין עָלֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ,** ואין לדחות כמו שדחינו לעיל שאחותו מיוחדת בדברים מסוימים, לפי שאין משיבים על ההיקש.

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר** (מכות יג:) שיש לדרוש את הפסוקים באופן אחר, וכך הוא דורש, **חַיָּיבֵי כְרֵיתוֹת בִּכְלָל הָיוּ** – נכתבו כולם יחד להתחייב כרת, שנאמר (ויקרא יח כט) 'כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם', **וְלָמָּה יָצְאָה כָּרֵת** להכתב בפירוש **בַּאֲחוֹתוֹ,** זהו כדי **לְדוּנָהּ** רק **בְּכָרֵת וְלֹא בְּמַלְקוֹת,** וללמד על הכלל כולו, שאף שאר חייבי כריתות אינם לוקים, ולדבריו, 'לְחַלֵּק' **מְנָא לֵיהּ** – מנין הוא לומד את הדין שאמר רבי יוחנן, שהעובר בשוגג על כמה חייבי כריתות בהעלם אחד חייב קרבן על כל אחד ואחד.

מתרצת הגמרא: **נָפְקָא לֵיהּ** – רבי יצחק לומד זאת **מִ'וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב'** (שם יח יט), ממה שלא כתבה התורה 'ואל נדה בטומאתה לא תקרב', אלא 'ואל אשה', שבאה בזה לְחַלֵּק וללמד שחייב קרבן **עַל כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה** שבפרשה זו של איסורי עריות, שהרי פסוק זה נסמך לפרשת עריות.

שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן נַמִּי** – אף חכמים החולקים על רבי יצחק וסוברים שחייבי כריתות לוקים, שלדבריהם לא יצאה כרת באחותו ללמד שאין בה מלקות אלא לחלק, מדוע הוצרכו ללמוד מ'אחותו' לחייב על כל אחת ואחת, **תִּיפּוּק לְהוּ** – יש להם ללמוד דין זה **מִ'וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ',** וכמו שביארנו לדעת רבי יצחק. משיבה הגמרא: **אִין הָכִי נַמִּי** – אכן, אף לדעת חכמים יש ללמוד חילוק חטאות מנדה.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא** – אם כן, שאף לחכמים נלמד חילוק חטאות מנדה, **כָּרֵת דַּאֲחוֹתוֹ לְמַאי אַתָּא** – מה באה התורה ללמדנו בכך שפירטה חיוב כרת באחותו, מלבד חיוב כרת הכללי האמור בפרשת עריות שנאמר גם עליה. מתרצת הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְחַלֵּק** – פסוק זה הוצרך ללמד שיש חיובים חלוקים בבא **עַל אֲחוֹתוֹ, וְעַל אֲחוֹת אָבִיו, וְעַל אֲחוֹת אִמּוֹ,** שאף ששלשתן אסורות עליו משום קורבת אחוה, והיה מקום לומר שאף אם בא על שלשתן אינו חייב אלא קרבן

המשך בעמוד קלב

לגבי העלאה (שם יז ח–ט) 'אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר אֲשֶׁר יָגוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ זָבַח, וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַה' וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו'. הרי בזה לא שייך להסתפק כלל, **דְּהָנֵי** – עבירות אלו, של שוחט ומעלה, **שְׁנֵי לָאוִין נִינְהוּ** – יש בהם שתי אזהרות של לא תעשה, ופשוט הוא שחייב עליהן שתי חטאות.

וביאר רבי זירא את דבריו: **אִי לְמַאן דְּגָמַר** – אם כפי דעת הסובר שלומדים את הלאו של שחיטה **מִגְּזֵרָה שָׁוָה, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** – לענין שחיטה, לשון **הֲבָאָה,** שנאמר (שם יז ד) 'וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה'', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן,** לגבי העלאה, לשון **הֲבָאָה,** שנאמר (שם יז ט) 'וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַה'', **מַה לְּהַלָּן,** לגבי העלאה, **לֹא עָנַשׁ** הכתוב בכרת **אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר,** כמבואר לעיל שיש בו איסור לא תעשה, **אַף כָּאן,** לגבי שחיטה, **לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר,** ויש בזה איסור לא תעשה. וכן **לְמַאן דְּמַיְּתֵי לָהּ בְּהֵיקֵּשׁ** – לדעת הלומד זאת בהיקש, כך הוא הלימוד, **אָמַר קְרָא** (דברים יב יד) 'שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ', ולשון 'תַּעֲלֶה' היינו העלאה, ו'תַּעֲשֶׂה' היינו שחיטה, נמצא שפסוק זה **מַקִּישׁ שְׁחִיטָה לְהַעֲלָאָה, מַה הַעֲלָאָה** הנעשית בחוץ **לֹא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אַף שְׁחִיטָה** בחוץ **לֹא עָנַשׁ** הכתוב בכרת **אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר.** וכיון שלדברי הכל יש בהם שני לאוין, ודאי שהעושה את שניהם בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, ובזה אין מקום להסתפק כלל.

המשיך רבי זירא ואמר לו: **דִּלְמָא שְׁתֵּי מִיתוֹת וְלָאו אֶחָד קָאָמְרַת** – שמא כוונתך היתה להסתפק בדין העושה שתי עבירות שנאמר בכל אחד מהם עונש מיתה בפני עצמו, אך נאמר בהם לא תעשה אחד, האם העושה אותם בשוגג בהעלם אחד חייב שתי חטאות או חטאת אחת. **וּמַה הִיא** – באילו שתי עבירות מצאנו שנאמר כן, **בְּאוֹב וְיִדְּעוֹנִי,** 'אוב' היינו מין כישוף שעושה בעצם של המת, שמקיש בזרועותיו ומעלה את המת בבית השחי שלו, ו'ידעוני' היינו שמכניס לפיו עצם חיה ששמה 'ידוע', ואותה עצם מדברת מאליה, ונאמר לאו אחד לשניהם בפסוק (דברים יח י–יא) 'לֹא יִמָּצֵא בְךָ וגו' וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי', אך נאמרו בהם שני חיובי מיתה, שנאמר (ויקרא כ כז) 'וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם', ותיבת 'אוֹ' הכתובה ביניהם מחלקת ומחשיבה כאילו נאמר חיוב מיתה על כל אחד בפני עצמו, ובזה יש מקום להסתפק, האם כיון ששניהם נאמרו בלאו אחד, העובר על שניהם בהעלם אחד חייב חטאת אחת, או שכיון שחילקה התורה את עונשם וכתבה חיוב מיתה בכל אחד מהם, אף העובר עבירות אלו בשוגג בהעלם אחד חייב שתי חטאות.

הגמרא פושטת את הספק: **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **דְּהָא פְּלוּגְתָּא** – שהרי דבר זה יש ללמוד ממחלוקתם **דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ,** ששניהם סוברים שאינו חייב אלא חטאת אחת. ומבאר רבי זירא במה נחלקו: **דְּתָנוּ לוַּבֵּי** (**סַנְהֶדְרִין**) – ששנו רבי יוחנן וריש לקיש במשנה בסנהדרין (סה.), חייבי מיתה [**הַנִּסְקָלִין**] **בַּעַל אוֹב וְיִדְּעוֹנִי', וְקַשְׁיָא לָן** – והוקשה לנו, **וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי סְקִילוֹת** – מדוע לגבי הנסקלים, והיינו העוברים עבירות אלו במזיד ובהתראה, **תָּנֵי** – שנה התנא את **הִידְּעוֹנִי** בפני עצמו, מלבד בעל אוב, **וְאילו** במשנתנו (ב.) **גַּבֵּי** חייבי **כְּרֵיתוֹת, לֹא תָּנֵי** – לא שנה התנא את **הִידְּעוֹנִי** בפירוש ובפני עצמו, אלא כתב רק 'בעל אוב'. ועל שאלה זו **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** תירוץ זה, שלגבי כריתות לא חילקם התנא, **הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בְּלָאו אֶחָד נֶאֱמְרוּ,** ואין חייבים על שניהם אלא קרבן אחד, אם עשאם בהעלם אחד, ואילו לגבי הנסקלין חילקם התנא, כמו שהתורה חילקה אותם לשני חיובי מיתה.

לפני שתביא הגמרא את דברי ריש לקיש, מבררת הגמרא את דברי רבי יוחנן. שואלת הגמרא: ומדוע נקט התנא במשנתנו דווקא בעל אוב, **וְנֵימָא** – היה לו לומר **יִדְּעוֹנִי, וְלֹא נֵימָא בַּעַל אוֹב.** משיבה הגמרא: **קָסָבַר** התנא שראוי לנקוט במשנה 'בעל אוב', **הוֹאִיל וּפָתַח הַכָּתוּב בְּבַעַל אוֹב,** שנאמר (ויקרא כ כז) 'וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם', וכיון שהקדים הכתוב בעל אוב לידעוני, אף התנא במשנה נקט בעל אוב ולא ידעוני.

מביאה הגמרא את ביאורו של ריש לקיש: **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר,** הטעם שבמשנתנו לא נקט התנא את חיוב הכרת של ידעוני, הוא **הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה,** וממילא אין בו חיוב קרבן, שלא כבעל אוב שיש בו מעשה, שמקיש בזרועותיו ומדבר משחיו. ועל כל פנים בין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש, העובר על אוב וידעוני בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, לרבי יוחנן כיון ששניהם נאמרו בלאו אחד, ולריש לקיש כיון שאין חיוב קרבן כלל בידעוני אלא רק בבעל אוב.

הגמרא מבררת עתה במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש: **וְרֵישׁ לָקִישׁ,** האומר שהטעם שלא הובאו שניהם במשנה הוא משום שידעוני פטור מקרבן מחמת שאין בו מעשה, **מַאי טַעְמָא** – מה טעמו **שֶׁלֹּא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן,** שהטעם הוא משום שנאמרו שניהם ב'לא תעשה' אחד. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** טעמו של ריש לקיש הוא כיון **דְּהָא חֲלוּקִין הֵן בְּמִיתוֹת** – שהרי כתבה התורה חיוב מיתה לכל אחד מהם בפני עצמו, וכיון שכך היה ראוי לחייבם בשתי חטאות, אף שלא נאמר בהם אלא לאו אחד, וממילא היה על התנא של משנתנו למנות את שניהם, לולי הטעם שבידעוני אין כלל חיוב חטאת, משום שהוא לאו שאין בו מעשה.

מבארת הגמרא את דעתו של רבי יוחנן: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ,** שאין כלל זה נכון, כיון שרק **חֲלוּקָה דְּלָאו** – מה שנאמר לאו בכל אחד בפני עצמו **הָוֵי חֲלוּקָה,** לחייב שתי חטאות, אבל **חֲלוּקָה דְּמִיתָה לֹא הָוְיָא חֲלוּקָה,** שהרי לא שייך להורגו פעמיים, ולכן אין ללמוד מחלוקת המיתות שהם חלוקים אף לענין קרבן, ולכן באוב וידעוני שלא חילקה אותם התורה לשני לאוין, אין בהם אלא חיוב חטאת אחד, ואף שחילקה ביניהם התורה לענין חיוב המיתה. ומשום כך שנה התנא רק בעל אוב, ולא ידעוני.

הגמרא מבארת מדוע רבי יוחנן לא ביאר כריש לקיש. מבררת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן,** האומר שהטעם שלא שנה התנא את ה'ידעוני' במשנתנו הוא משום ששניהם נאמרו בלאו אחד, **מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ,** שידעוני פטור מקרבן מחמת שהוא לאו שאין בו מעשה. מבארת הגמרא: **קָסָבַר** רבי יוחנן, **מַאן תָּנָא** – מי הוא התנא ששנה את משנתנו לענין חייבי **כְּרֵיתוֹת, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, לֹא בָּעֵינַן מַעֲשֶׂה** – אין צורך בעשיית מעשה כדי להתחייב קרבן, ומביאים קרבן אף על לאו שאין בו מעשה.

מבארת הגמרא את דעת ריש לקיש: **וְרֵישׁ לָקִישׁ** יאמר לך, אמנם משנתנו כרבי עקיבא היא, **וְהָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא לֹא בָּעֵי מַעֲשֶׂה רַבָּה, מַעֲשֶׂה זוּטָא בָּעֵי** – ואף שרבי עקיבא אינו מצריך מעשה גדול כדי לחייב קרבן, מכל מקום מעשה קטן הוא מצריך, ובידעוני כיון שאין בו מעשה כלל, אף רבי עקיבא מודה שאין בו חיוב קרבן.

מקשה הגמרא: לדעת ריש לקיש, שאף רבי עקיבא מצריך מעשה קטן, **בַּעַל אוֹב,** ששנאו התנא בכלל חייבי כריתות שמביאים בשוגג קרבן, **מַאי מַעֲשֶׂה אִית בֵּיהּ** – איזה מעשה קטן יש בו, שמחמת כן הוא חייב קרבן. מתרצת הגמרא, **הַקְּשָׁת** – הכאת **זְרוֹעוֹתָיו** זו בזו, **הָוֵי** – הרי זה **מַעֲשֶׂה.**

ממשיכה הגמרא ומקשה: **מְנַדֵּף** האמור במשנה, והיינו מברך את השם, שהוא חייב כרת במזיד וקרבן בשוגג, **מַאי מַעֲשֶׂה אִית בֵּיהּ** – איזה מעשה הוא עושה, והרי הוא רק מדבר. מתרצת הגמרא: **עֲקִימַת שִׂפְתָיו** בשעת דיבורו **הָוֵי מַעֲשֶׂה.**

הגמרא מקשה עתה מברייתא על דברי ריש לקיש, אך מקדימה לומר כיצד הבנו עתה את דברי ריש לקיש, שמחמת כן הקשינו עליו קושיא זו. אומרת הגמרא: **קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – סבר עתה המקשן, שמה שאמר ריש לקיש **שֶׁהַקְּשָׁת זְרוֹעוֹתָיו** של בעל אוב **הָוֵי מַעֲשֶׂה זוּטָא,** היינו **אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן** הסוברים במשנה (ב.) שמגדף פטור מקרבן כיון שעקימת שפתיו בדיבורו אינה נחשבת מעשה, מכל מקום הם סוברים שהקשת זרועותיו נחשבת מעשה המחייב קרבן, ולכן לא נחלקו חכמים במשנתנו אלא על מגדף, ולא על מה ששנה התנא בעל אוב בכלל חייבי כריתות שחייבים קרבן על שגגתם. ומקשה עתה הגמרא: **מִיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֵינוֹ חַיָּיב** קרבן **אֶלָּא עַל**

המשך בעמוד טו

קרבן אחד, ולא יתכן שמשנתינו נשנתה בדעת רבי עקיבא, שהרי התנא מנה את מנין הכריתות כדי ללמד שאם עשה את כולם בהעלם אחד חייב קרבן על כל חטא וחטא.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** באמת **הֲרֵישָׁא** של משנתינו **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** היא, שהבא על הזכר ומביא זכר עליו חייב שתים, **וּבְמִגַּדֵּף סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא,** שמברך את השם חייב, כמבואר להלן (לז).

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שמשנתינו סוברת כרבי ישמעאל, **נִיתְנֵי נַמִּי** – היה לתנא לשנות גם **הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו,** שיש בזה לכאורה שני חיובי קרבן, שהרי איסורם נלמד משני פסוקים, הבא על הבהמה נלמד מהפסוק 'וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה בָהּ' (ויקרא יח כג), ואילו המביא בהמה עליו נלמד מ'לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ', ואילו במשנה הובא רק חטא של הבא על הבהמה. מתרצת הגמרא: **הָא** [–הרי] **אָמַר אַבָּיֵי, הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו, אַף לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת.** והטעם לכך, **דְּרַבִּי כְּתִיב קְרָא** – שפסוק זה, של 'לֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ', האוסר מעשה זנות, **בְּגַבְרֵי כְּתִיב** – בביאת בני אדם נאמר הפסוק, ולא בביאת בהמה, שהרי בבהמה לא שייכת זנות. מביאה הגמרא תירוץ נוסף על הקושיא הראשונה, האם מדובר במשנה באנשים או בנשים: **רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ** [–משמו] **דְּרַב אָמַר,** לעולם התנא של משנתנו מנה לחיובי הכריתות באנשים, ואין לשנות את הגירסא במשנה, ואכן 'אשה המביאה הבהמה עליה' אינה שייכת לעיקר המנין של המשנה, אלא **תַּנָּא תָּנֵי** – שנה התנא **שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת,** שיש בהם חיוב חטאת, והוסיף **וְתָנֵי** עוד **שָׁלֹשׁ כְּרֵיתוֹת** אף שאינם מוסיפים עוד חיובי חטאת, ובכללם אשה המביאה עליה בהמה, רק כדי **לְסַיּוּמֵינְהוּ בִּכְרִיתוֹת** – להשלים את מנין הכריתות שבתורה, שהם שלשים ושש, ואף שאין בכולם קרבן.

מסייעת הגמרא לתירוץ זה: **דְּקָתָנֵי בִּסְיָפָא** של המשנה, **שִׁפְחָה וּמִילָה** הן חיובי הכריתות **שִׁבְמִצּוֹת עֲשֵׂה,** ויש להקשות, **פֶּסַח וּמִילָה אַמָּאי קָתָנֵי לְהוּ** – מדוע שנאם התנא, **וְאִיתֵּימָא לְאִיתַּוּיֵי קָרְבָּן עֲלֵיהוֹן** – ואם תאמר שזהו כדי לכוללם בכלל אלו שיש חיוב קרבן על שגגתם, **מִי מַיְיתֵי** – וכי הם מביאים קרבן, **וְהָתַנְיָא** בברייתא, **הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דִּכְתִיב** (במדבר טו כט–ל) **'תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לְעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף, כִּי דְבַר ה' בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ',** ופסוק זה עוסק בעובד עבודת כוכבים, ויש לדרוש, **מָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** ציותה התורה לנהוג ב'שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה', כלומר לא לעבוד עבודת כוכבים, וחייבה כרת על זדונה וקרבן על שגגתה, **אַף כֹּל** ציווי שהוא **בְּשֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה** שיש בזדונו כרת יש על שגגתו חיוב קרבן, ואילו פסח ומילה שהם ציוויים שאמרה התורה 'קום ועשה', והאדם נמנע מלעשותם, אין בהם קרבן, ואם כן יקשה, אם כוונת התנא להביא רק את מנין חייבי הקרבנות, לשם מה מנה גם את פסח ומילה, **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ** – ודאי מוכח מכאן, **דְּתָנָא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת,** שהם על **מַאן דְּעָבְדִי** – אותם שעוברים עבירות אלו **בְּשׁוֹגֵג** שבהם יש חיוב קרבן, **וַהֲדַר תָּנָא** – והוסיף ושנה גם **שָׁלֹשׁ כְּרֵיתוֹת,** שהם אשה המביאה את הבהמה עליה, ופסח ומילה, **לְסַיּוּמֵינְהוּ לִכְרֵיתוֹת** – לסיים ולהביא את כל שלשים ושש חייבי כריתות, ובאופן שעברו על עבירות אלו במזיד, **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח מכאן דבר זה.

שנינו במשנה: **'הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת',** שאף הוא בכלל חייבי כריתות. הגמרא מבררת מדוע התחשיב התנא את חילול שבת כחיוב אחד. מקשה הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה קושיא זו, הרי מלאכות **שַׁבָּת, אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת הָווּיָין** – הם, ומדוע מחשיב התנא את 'המחלל את השבת' כחיוב אחד. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תְּנָא** – שנה התנא במשנתינו, **שְׁגָגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת** – אופן שהיה האדם שוגג בכך שלא ידע ששבת היום, אך ידע שמלאכות אלו אסורות בשבת, **דְּלֹא מְחַיֵּיב אֶלָּא חָדָא** – שבאופן כזה אינו חייב אלא קרבן אחד על כל המלאכות שעשה. **דְּתַנְיָא** – שהרי שנינו כן בברייתא, נאמר בפסוק לגבי חיוב קרבן (ויקרא ד ב) 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה', ומכך שלא נכתב 'אחת מהנה' אלא 'מאחת', יש לדרוש שיש **'הֵנָּה'** – כמה עבירות, שֶׁלענין קרבן **הִיא 'אַחַת'** – שחייבים על כל העבירות קרבן אחד, והיינו באופן של **שְׁגָגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת,** שכיון שנעלמה ממנו רק ידיעה אחת, ששבת היום, אף שמחמת כן עבר על הרבה מלאכות, אינו חייב אלא חטאת אחת.

מקשה הגמרא: ומדוע באמת שנה התנא אופן זה, שאין בו אלא קרבן אחד, **וְנִיתְנֵי זְדוֹן שַׁבָּת וְשְׁגָגַת מְלָאכוֹת** – ומדוע לא שנה אופן שידע ששבת היום, אך שגג בכך שלא ידע שמלאכות אלו אסורות, דְּאם עשה את כל המלאכות בשבת, **מְחַיֵּיב אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת.** ומבארת הגמרא היכן מצאנו דין זה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק (שם) **'וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה',** ומכך שלא נאמר 'אחת מהנה' יש לדרוש, **שִׁפְעָמִים שֶׁחַיָּיב** חטאת **אַחַת עַל כּוּלָּן** – על כמה עבירות, ונדרש הפסוק ש'מהנה', מעבירות הרבה, חייב 'אחת'. **וּפְעָמִים שֶׁחַיָּיב** קרבן **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,** ונדרש הפסוק ש'מאחת', מעבירה אחת, חייב 'הנה', חטאות הרבה. (**דְּתַנְיָא**) ומבארת הברייתא, **אַחַת שֶׁהִיא הֵנָּה** – האופן שעל עבירה אחת חייב כמה חטאות, היינו **בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשְׁגָגַת מְלָאכוֹת** – שידע ששבת היום אך לא ידע שמלאכות אלו אסורות, שעל כל מלאכה ומלאכה ששגג בידיעתה, חייב חטאת בפני עצמה. ואם כן מדוע לא שנה התנא אופן זה במשנתינו, ויהיו בזה שלשים ותשע חיובים משום שבת, ולא רק אחד.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּא** זה של משנתינו, **שְׁגָגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת עֲדִיפָא לֵיהּ** – עדיף לו לשנות אופן זה, שהיה שוגג בידיעת השבת ומזיד בעשיית המלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת, וכדי להשמיענו דְּאף שהזיד במלאכות, **מְחַטֵּאת מִיהָא לֹא מִיפְּטַר** – מכל מקום אינו נפטר מלהביא חטאת אחת, כיון ששגג בידיעה ששבת היום. הגמרא מסייעת לכך שמשנתינו עוסקת בשגגת שבת וזדון מלאכות. אומרת הגמרא: **וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא גַּבֵּי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** המוזכרת במשנתינו, **דְּקָתָנֵי** במשנה אופן של **שְׁגָגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּזְדוֹן עֲבוֹדוֹת** – שידע שעבודות אלו אסורות להיעשות לשם עבודה זרה, אך לא ידע שזו עבודה זרה האסורה, שהרי אם היה מדובר בזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות, היה חייב על כל אחת מארבעת העבודות האסורות [זיבוח, הקטרה, ניסוך, השתחואה], כיון שבכל עבודה נעלם ממנו דבר אחר, ומכך שמנתה המשנה את עבודת כוכבים כחטא אחד, שמביאים עליו קרבן אחד, מוכח שהיא עוסקת באופן זה של שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות, ואף לגבי חילול שבת דיבר התנא בשגגת שבת וזדון מלאכות.

הגמרא מבררת אופן זה של שגגת עבודת כוכבים. מבררת הגמרא: **שְׁגָגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד יתכן שיהא האדם שוגג בידיעה שדבר זה הוא עבודה זרה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר באופן **דְּעָמַד בְּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסָבַר בֵּית הַכְּנֶסֶת הִיא, וְהִשְׁתַּחֲוָה,** הֲרֵי באופן כזה לא עבר כל איסור ואין עליו חיוב קרבן כלל, שהרי כוונת **לִבּוֹ** היא להשתחוות **לַשָּׁמַיִם** – לשם ה'. **וְאֶלָּא** אם תאמר שמדובר באופן **דַּחֲזָא אַנְדְּרְטָא** – שראה צורת אדם העשויה לכבוד, כצורת המלכים וכדומה, **וְסָגִיד לָהּ** – והשתחוה לה, והרי גם באופן זה לא ניתן לבאר את המשנה, דממה נפשך, **אִי** מדובר באופן **דְּקַבְּלֵיהּ עָלֵיהּ כֵּאלוֹהַּ** – שקיבל על עצמו את אותה אנדרטא כאלוה, הרי זו עבודת כוכבים גמורה, **וּבַר סָקִילָה הוּא** – חייב הוא מיתה בסקילה. **וְאִי דְּלֹא קַבְּלֵיהּ כֵּאלוֹהַּ,** אלא השתחוה לה דרך כבוד, **לָאו מִידֵּי הוּא** – אין בכך כלום, כיון שאין זו עבודה זרה אלא אנדרטא בלבד, וגם לא התכוין לעובדה, ואינו חייב קרבן.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא,** מדובר במשנה באופן שעבד עבודה זרה **מְאַהֲבָה וּמִיְּרָאָה** – מחמת אהבתו לאדם מסוים, שרצה שישתחוה לעבודה זרה, וכדי לעשות לו קורת רוח השתחוה לעבודה זרה, או מיראת אדם, שפחד שיענישנו אם לא ישתחוה, ושגג בזה, שחשב שבאופן כזה מותר לעבוד עבודה זרה, אך הזיד במלאכות, שידע שמלאכות אלו אסורות להיעשות לכבוד עבודה זרה.

מקשה הגמרא על ביאור זה: **הָנִיחָא** – תירוץ זה נח ומובן לְדברי **אַבָּיֵי, דְּאָמַר** שהעובד מאהבה או מיראה **חַיָּיב** חטאת, כיון שסוף סוף השתחוה לעבודה זרה ועבר איסור. **אֶלָּא לְרָבָא, דְּאָמַר** שהוא **פָּטוּר,** דכיון שלא קיבלה כאלוה אין איסור כלל, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד יש לבאר את המשנה, באיזה אופן יתכן שיהא אדם שוגג בעבודת כוכבים.

כלומר, כיון שכל הלימוד של רבי יהודה מההיקש הוא שלוקה על חלב שלש, אף משום זרות, אם כן לרבנן האומרים שאין בו אלא אזהרה אחת, מוכח שהם סוברים שאינו לוקה משום זרות, ואם כן קשה, לאיזה לימוד בא היקש זה של דם לחלב, ומדוע לא כתבה התורה כל איסור בפני עצמו.

משיבה הגמרא: **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – היקש זה נצרך ללמדנו דין זה ששנינו בברייתא, נאמר בפסוק 'כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ', ויש לדרוש, **מַה חֵלֶב מְיוּחָד** בכך **שֶׁחֶלְבּוֹ חָלוּק** בדינו **מִבְּשָׂרוֹ,** שהחלב אסור והבשר מותר, שהרי איסור חלב נאמר בשור כבש ועז, שבשרם מותר, וממילא **אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** לשיעור כזית, שהרי הבשר מותר באכילה, ואין איסור והיתר מצטרפים. **אַף דָּם,** הגם שאיסורו נוהג גם בבעלי חיים טמאים שגם בשרם אסור, והיה מקום לומר שיצטרף הבשר לדם להתחייב על כזית מהם, מכל מקום יש לדמותו לחלב בכך שאינו מצטרף לבשר, וממילא נאמר דין זה שאינו מצטרף רק באופן **שֶׁדָּמוֹ חָלוּק** בדינו **מִבְּשָׂרוֹ,** והיינו בבהמה טמאה, שבבשרה יש איסור לאו ואילו בדם יש איסור כרת, ולכן אינם מצטרפים, אף לא לענין לאו של אכילת בשר טמא, **אוֹצִיא** מכלל זה **דַּם שְׁרָצִים, הוֹאִיל דְּאֵין דָּמָן חָלוּק מִבְּשָׂרָן** כלל, שהרי אף הדם שלהם אסור רק מדין 'שרץ' ולא מדין דם, **שֶׁמִּצְטָרְפִין** הדם והבשר להשלים לכזית.

תמהה הגמרא: **וְהָא** – וכי דין זה, שדם שרצים מצטרף לבשרם, **מֵהָכָא נָפְקָא** – מכאן הוא נלמד, מכך שהוקש דם לחלב, והרי **מֵהָתָם נָפְקָא** – הוא נלמד מהפסוק הכתוב שם, בפרשת שרצים, שנאמר (ויקרא יא כט) 'וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ', ופסוק זה מיותר, שהרי כבר נאמר (שם יא לא) 'אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ', אלא בא הפסוק 'וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא' **וּלְימֵד עַל דַּם הַשֶּׁרֶץ** וְהַשֶּׁרֶץ עצמו, כלומר בשרו, **שֶׁמִּצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה.**

מתרצת הגמרא: אמנם מהפסוק 'וזה לכם הטמא' יש ללמוד שדם השרץ ובשרו מצטרפים, אך מכל מקום **אִי לָאו הֵיקִישָׁא** – לולא ההיקש של דם לחלב, **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, שדין זה, שדם השרץ מצטרף לבשרו, **הָנֵי מִילֵּי** – זהו רק לְענין **טוּמְאָה,** כיון שיש בה חומרא, שמטמא בשיעור קטן של 'עדשה', שבזה עוסק הפסוק שם. **אֲבָל לַאֲכִילָה,** ששיעורה גדול יותר, שאיסור אכילה הוא רק בכזית, **אֵימָא לָא** – שמא נאמר שאינם מצטרפים, ולגבי זה **אַשְׁמְעִינַן הֵיקִישָׁא** – השמיענו ההיקש של דם לחלב, שהם מצטרפים אף **לַאֲכִילָה.**

הגמרא לומדת מכך דין נוסף: **אָמַר רַבִּינָא, הֵילְכָךְ** – כיון שכך, שאנו אומרים שמי שאין דמו חלוק מבשרו, דמו מצטרף לבשרו לענין אכילה, **דַּם נָחָשׁ וּבְשָׂרוֹ מִצְטָרְפִין** לשיעור אכילה, ואף שאין הנחש משמונה שרצים האמורים בתורה שהם מטמאים.

תמהה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה השמיענו רבינא בדבריו, והרי **הֵיינוּ הֵיקִישָׁא** – דין זה עצמו נלמד מההיקש של דם לחלב, שדם של בעל חיים שאינו חלוק מבשרו מצטרף אליו גם לענין אכילה, ולא רק לענין טומאה, וכמו שהתבאר. מתרצת הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, שדווקא **שֶׁרֵץ,** שהוא משמונה שרצים שמטמאים, כיון **דְּאִיתְּרֵבִּי לְטוּמְאָה** – שהתרבה בפסוק לענין זה שדמו ובשרו מצטרפים לטמא, **אִיתְּרֵבִּי** גם **לַאֲכִילָה** – שדמו ובשרו מצטרפים לאיסור אכילה. אבל **נָחָשׁ, דְּלֹא אִיתְּרֵבִּי לְטוּמְאָה,** שהרי אינו מטמא כלל, **לֹא אִיתְּרֵבִּי לַאֲכִילָה,** ולא יצטרף דמו לבשרו לענין איסור אכילה, **קָא מַשְׁמַע לָן הֵיקִישָׁא** – השמיענו רבינא שמן ההיקש יש ללמוד שמצטרף דם נחש עם בשרו, משום **שכָּל מִילֵּי דְּאֵין דָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ מַשְׁמַע** – שכל בעלי חיים שאין דמם חלוק בדינם מבשרם, אלא שניהם אסורים, כיון שבכלל ההיקש הם, דמם מצטרף לבשרם לענין איסור אכילה, בין אם הם משמונה שרצים האמורים בתורה, שמטמאים, ובין אם הם משאר שרצים, שאין מטמאים.

בשלשה מקומות אמרה התורה שהאוכל דם נענש בכרת: א. 'כָּל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל כָּל דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מֵעַמֶּיהָ' (ויקרא ז כז). ב. 'וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְהִכְרַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ' (שם יז י). ג. 'כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא כָּל אֹכְלָיו יִכָּרֵת' (שם יז יד).

הגמרא מבררת מדוע נאמרו כמה פסוקים בענין אכילת דם: **אָמַר רָבָא, שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּדָם, לְמַאי** – מה הם באו ללמד, ומדוע לא די לכתוב פעם אחת שיש עונש כרת לאוכל דם. ומבאר רבא: **אַחַת,** לְלמד שיש חיוב כרת על **דַּם חוּלִּין, וְאַחַת** לְחיוב כרת על אכילת **דַּם קָדָשִׁים. וְאַחַת לְדַם הַתַּמְצִית** – דם שמתמצה מהבהמה בסוף מיתתה.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא** – דרשה זו מובנת לְשיטת **רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא** בברייתא, **דַּם הַתַּמְצִית בְּאַזְהָרָה** – באיסור לא תעשה בלבד, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכָרֵת.** ולדברי רבי יהודה מובן שיש צורך בפסוק נוסף לחייב כרת על דם התמצית, **אֶלָּא לְרַבָּנָן** שבברייתא, הסוברים שאין עונש כרת על אכילת דם התמצית, **הַהִיא לְמַאי אֲתָא** – מה בא ללמדנו הפסוק השלישי שמחייב כרת על אכילת דם.

מוסיפה הגמרא להקשות: **וְאַפִּילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה** קשה, שהרי עונש **כָּרֵת** על אכילת דם התמצית אינו נלמד מפסוקים אלו, אלא **נָפְקָא לֵיהּ** – נדרש לשיטתו **מִן** ריבוי הלשון 'כָּל דָּם', **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** נאמר בפסוק (שם יז י) 'וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ', ויש לדרוש, שלכאורה היה די לכתוב 'אשר יאכל דם', **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה מלמדנו הכתוב באמרו 'כָּל דָּם', שלולי זאת **אֵין** לִי לרבות מהפסוק **אֶלָּא** חיוב כרת על אכילת **דַּם קָדָשִׁים,** וגם אין לרבות אלא האוכל מהדם **שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹצֵא בּוֹ,** [שֶׁרק **הוּא מְכַפֵּר**], והטעם לומר שבדם זה עוסק הפסוק, כיון שנאמר בהמשך הפסוקים (שם יז יא) 'וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר', אך דם שאינו מכפר, והיינו **דַּם חוּלִּין,** וְכן דם קדשים אם אין הנפש יוצאת בו אלא הוא **דַּם הַתַּמְצִית, מִנַּיִן** שאף עליהם יש חיוב כרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כָּל דָּם', שגם באכילת דם חולין ודם התמצית יש כרת. הרי שמרבוי לשון זה לומד רבי יהודה את דין דם התמצית, וחוזרת השאלה, מדוע הוצרכה התורה לכתוב שלש פעמים חיוב כרת בדם.

הגמרא מביאה את המימרא של רבא בנוסח אחר. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אמור את דברי רבא כך, פסוק **אֶחָד** נצרך **לְדַם חוּלִּין, וְאֶחָד לְדַם קָדָשִׁים** [ומאותו פסוק לומד רבי יהודה גם דם תמצית, כמבואר בברייתא], וְפסוק **אֶחָד** נצרך **לְדַם כִּיפּוּי** – דם של חיה ועוף שהתקיימה בו מצות 'כיסוי הדם', שהיה מקום לומר שכבר התבטל לעפר והאוכלו אינו חייב כרת, והשמיענו הפסוק שאף בו יש חיוב כרת.

בחמשה מקומות הזהירה התורה שלא לאכול דם: **א.** 'חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ' (ויקרא ג יז). **ב.** 'וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה' (שם ז כו). **ג.** 'עַל כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם' (שם יז יב). **ד.** 'כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא כָּל אֹכְלָיו יִכָּרֵת' (שם יז יד). **ה.** 'רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם' (דברים יב טז).

הגמרא מבארת לשם מה הוצרכו כל הפסוקים הללו: **וְאָמַר רָבָא, חֲמִשָּׁה לָאוִין הָאֲמוּרִין בַּדָּם, לָמָּה** נאמרו. ומבאר רבא: **אֶחָת לְדַם חוּלִּין, וְאֶחָת לְדַם קָדָשִׁים, וְאֶחָת לְדַם כִּיפּוּי** – דם חיה ועוף שקיימו בו מצות כיסוי הדם, שריבתה התורה שאין דינו כעפר, אלא אסור לאוכלו. **וְאֶחָת לְדַם אֵיבָרִין** – דם היוצא מן האיברים כשחותכים אותם קודם השחיטה. **וְאֶחָת לְדַם הַתַּמְצִית** – דם המתמצה ושותת מהבהמה סמוך למיתתה, לאחר שכבר יצא עיקר הדם שהנפש יוצאת בו.

אגב הברייתות שדנו במנין המלקיות שיש באכילת חלב ודם, הגמרא דנה במקומות נוספים שכללה התורה כמה איסורים בלאו אחד,

ניתן ללומדם זה מזה, ולכן סוברים חכמים שהוצרכה התורה לכתוב 'שור כשב ועז', ואין זה מיותר לחילוק מלקיות.

תמהה הגמרא אף לפי ביאור זה: **שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ** – טענה טובה השיבו לו חכמים, ומדוע סובר רבי ישמעאל שהפסוק מיותר.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא, לְעוֹלָם טַעֲמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא** – כפי שאמרנו בתחילה, **דְּאִם כֵּן** שאין באכילת חלב אלא חיוב מלקות אחד, **נִכְתּוֹב** – היה לתורה לכתוב 'כָּל חֵלֶב', **וְלִישְׁתּוֹק**, ולא לכתוב 'שור וכשב ועז'. **וּמַאי אָמְרַת** – ומה הקשינו על סברא זו, **דְּהַאי** – שהטעם **דְּכָתַב** הפסוק 'שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז' היינו **לְמִשְׁרֵי** – להתיר **חֵלֶב חַיָּה**, אין זו קושיא, **דְּהָא כִּי כְּתִיב קְרָא בְּעַנְיָינָא דְּקָדָשִׁים** – שהרי איסור חלב נכתב בפסוק העוסק בקרבנות, שנאמר (ויקרא ז כה) 'כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', **וְדָבָר לָמֵד מֵעַנְיָינוּ** – ויש ללמוד את פרטי האיסור של אכילת חלב מאותו ענין שבו הוא נאמר, וכיון שאין בקדשים מין חיה אלא רק בהמה, היינו יודעים שהאיסור של אכילת חלב הוא רק בבהמה, ולא בחיה, ואם כן תיבות 'שור כשב ועז' מיותרות, ללמד שחייבים מלקות על כל אחד ואחד.

תמהה הגמרא: **מִכְּלָל** – משמע מביאור זה, **דְּרַבָּנָן סָבְרִי, דְּלֵא יָלְפִינַן** [–שאין לומדים] **דָּבָר לָמֵד מֵעַנְיָינוּ**, ולכן היינו יכולים לסבור שהפסוק שאוסר חלב עוסק גם בחלב חיה, והרי לימוד זה של 'דבר הלמד מעניינו' הוא אחד משלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, ואין מי שחולק עליהן.

מתרצת הגמרא: **לֹא** – אין הדבר כן, אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי ישמעאל ובין חכמים סוברים **דִּילְפִינַן** – שבדרך כלל יש ללמוד **דָּבָר הַלָּמֵד מֵעַנְיָינוּ, וְהָכָא, בְּהָא פְּלִיגִי** – וכאן נחלקו בנידון זה, שהרי הפסוק העוסק בקדשים הוא הפסוק המחייב כרת, שנאמר (ויקרא ז כה) 'כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֶּׁה לַה' וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ', ואילו בפסוק העוסק באיסור עצמו נאמר 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ' (שם ז כג), ולא הוזכר בו חיוב כרת, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר**, כשאסרה התורה דבר באיסור 'לא תעשה', **לְמֵידִין לָאו מִלָּאו** – ניתן ללמוד במה מדובר ממה שכתבה התורה בענין אותו איסור, **בֵּין מִלָּאו וּבֵין מִלָּאו דְּכָרֵת** – בין מהמקום שכתבה בו התורה את איסור ה'לאו' ובין ממקום שכתבה בו התורה את עונש הכרת, ולכן אף שענין הקרבנות מוזכר לגבי הכרת ולא לגבי הלאו, יש ללמוד ממנו שרק במין הראוי לקרבן נאמר איסור חלב, והיינו בבהמות ולא בחיות, ולכן הפסוק 'שור וכשב ועז' מיותר כדי ללמד שחייבים מלקות על כל אחד ואחד.

(**דְּכָל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז מִלָּאו דְּחוּקֶת עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ דִּכְתִיב בְּעַנְיָינָא דְּקָדָשִׁים, וּבְקָדָשִׁים לֹא אִית בְּהוֹן חַיָּה, אַף כָּל חֵלֶב שׁוֹר כִּי כְתִיב לֵיהּ סְתָמָא לִיכָּא לְסַפּוּקֵי בְּחַיָּה, הִלְכָּךְ שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לְחַלֵּק הוּא דַּאֲתָא לְחַיֵּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, וְיָלְפִינַן לָאו דְּכָל חֵלֶב וְלָאו דְּחוּקַת עוֹלָם מִכָּרֵת דְּכִי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה, מָה הַהוּא לְחַלֵּק אַף הָדֵין לְחַלֵּק**).

וְאִילּוּ רַבָּנָן סוברים, שרק **לָאו מִלָּאו יָלְפִינַן** – אנו לומדים את הדבר מעניינו, אבל **לָאו מִכָּרֵת לֹא יָלְפִינַן** [–אין למדים], כיון שאין הכרת נחשב כ'עניינו' של הלאו, אלא הם שני דברים שונים, וממילא לא היינו יכולים ללמוד שאיסור חלב נאמר רק בבהמה ולא בחיה, והוצרך הפסוק לומר 'שור כשב ועז' כדי ללמדנו שהאיסור הוא רק בהם ולא בחיה, ולא כדי לומר שיש חיוב מלקות על כל אחד ואחד.

הגמרא מביאה ביאור נוסף בדעת חכמים: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תתרץ, **דְּהַיְינוּ טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן** – שזהו טעמם של חכמים, **כִּדְאָמַר לֵיהּ** – כמו שאמר לו **רַב מָרִי לְרַב זְבִיד**, לגבי האמור במסכת חולין (קיז.) שהפסוק 'כָּל חֵלֶב לַה'' (ויקרא ג טז) בא לרבות את האַלְיָה שאף היא נקטרת כשאר החלבים, והקשה רב מרי, **אֶלָּא מֵעַתָּה**, שאף אליה קרויה חלב, אם כן **אַלְיָה דְּבהמת חוּלִין** גם כן **תִּיתְּסַר** – תהיה אסורה באכילה, שהרי היא קרויה 'חֵלֶב', וחלב אסור באכילה. **אָמַר לֵיהּ** רב זביד, **עָלֶיךָ אָמַר קְרָא** – כדי שלא נאמר כדבריך, נאמר בפסוק האוסר את החלב (שם ז כג) 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ', ונקטה התורה שור כבש ועז כדי ללמד **שֶׁדָּבָר הַשָּׁוֶה בִּשְׁלֹשְׁתָּן בָּעֵינַן** – לא אסרה התורה אלא מין חלב שישנו בשלשת המינים שהוזכרו בפסוק, **וְלֵיכָּא** – ואין זה מתקיים באליה, שהרי אליה של שור ועז אינה מכונה בתורה בשם 'חלב', ואינה קריבה על גבי המזבח עם שאר החלבים. **הִלְכָּךְ** – ולכן סוברים חכמים, **דְּכִי אַתָּא** – מה שבא הפסוק 'שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז', **לְמִישְׁרֵי אַלְיָה דְּחוּלִּין הוּא דַּאֲתָא** – בא הפסוק להתיר באכילה אליה של בהמת חולין, שאינה בכלל איסור חלב, אף שבקרבנות היא מכונה חלב.

הגמרא מבררת לפי תירוץ זה מה סובר רבי ישמעאל: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, הסובר שהפסוק בא לחלק ולומר שחייב מלקות על כל מין ומין, **אָמַר לָךְ**, שאין הפסוק בא רק כדי להתיר באכילה אליה של חולין, **דְּאִם כֵּן, לֵימָא קְרָא** – היה לפסוק לומר 'כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב', ומשם היינו ממעטים את האליה מאיסור חלב, שהרי אליה של שור אינה מכונה 'חלב', ויש צורך שיהא זה דבר השוה בשניהם, ואם כן 'עֵז' שכתב הפסוק, **לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ לְחַלֵּק** – לחייב מלקות על כל אחד מהם בפני עצמו.

עד עתה התבארה מחלוקת רבי ישמעאל וחכמים לגבי חיוב מלקות כשאכל חלב במזיד, הגמרא מבררת עתה מה הם יסברו לגבי חיוב קרבן, כשאכל כמה מיני חלב בשוגג: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מוֹדֶה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְעָנְיַן חִיּוּב קָרְבָּן**, שאף אם אכל חלב של שור, של כשב ושל עז, בהעלם אחד, **שֶׁאֵין מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.**

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע לגבי קרבן אין רבי ישמעאל סובר שיש חילוק חטאות בשלשת מיני החלב שהוזכרו בפסוק. משיבה הגמרא: **דְּלֵא דְּמֵי הָדֵין לָאו** – כיון שלאו זה אינו דומה **לְלָאוּ דַּעֲרָיוֹת**, כלומר אינו דומה לשאר הלאוים הכתובים בתורה, שבהם כתבה התורה איסור לא תעשה בכל עבירה ועבירה, וכמו בעריות, שאף שנכתבו איסורים רבים בפרשה אחת, לא נכללו כולם בלאו אחד, אלא נאמר לאו לכל אחד ואחד, ואילו כאן כתבה התורה את שלשת מיני החלב בלאו אחד, ומחמת כן אינו חייב אלא קרבן אחד.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה של חילוק חטאות באכילת חלב: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בפסוק (ויקרא ד ב) 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה', ויש לדרוש את סיום הפסוק כאילו נאמר 'וְעָשָׂה אַחַת' 'וְעָשָׂה הֵנָּה', כלומר, שאף על עבירה 'אחת' יכול להתחייב 'הנה', כמה חטאות, ובא הפסוק **לְחַיֵּיב** חטאת **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וָחֵלֶב** – שני שיעורי 'כזית' של חלב, בין אם אכל **שֵׁם אֶחָד** – מין אחד, כגון שהיו שניהם מחלב שעל הכליות, או שניהם מחלב שעל הדקין, **בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת** – שנעלם ממנו האיסור, ואכל, ואחר כך נזכר באיסור, ושוב שכחו ואכל, **חַיָּיב שְׁתַּיִם**, כיון שחיוב חטאת חל על האדם לאחר שנודע לו החטא, שנאמר (ויקרא ד כג) 'אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ', ובכל פעם שחטא ונודע לו החטא מתחייב בחטאת נוספת. ובין אם אכל **שְׁתֵּי שֵׁמוֹת**, כגון חלב שעל הכליות וחלב שעל הדקין, **בְּהֶעְלֵם אֶחָת** – שלא נזכר באיסור בין אכילה לאכילה, **חַיָּיב שְׁתַּיִם.**

הגמרא מבררת את דברי הברייתא. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רָמִי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא, בִּשְׁלָמָא** – מובן הדבר מדוע אם אכל **שֵׁם אֶחָד** – שני שיעורי כזית ממין חלב אחד **בִּשְׁנֵי הֶעְלֵמוֹת, חַיָּיב שְׁתַּיִם, מִשּׁוּם דְּהֶעְלֵמוֹת מְחַלְּקִין** – מה שנעלם ממנו האיסור בכל אכילה מחדש מחלק בין האכילות, וכיון שבשתי פעמים נעלם ממנו האיסור ואכל, חייב שתים. **אֶלָּא** באופן שאכל **שְׁנֵי שֵׁמוֹת** – שני מיני חלבים **בְּהֶעְלֵם אֶחָת, אַמַּאי חַיָּיב שְׁתַּיִם, הָא בְּעַיְנַן הֶעְלֵמוֹת מוּחְלָקִין** – הרי כדי לחייב שתי קרבנות יש צורך שיהיו האכילות מחולקות בכך שנזכר ביניהם באיסור, **וְלֵיכָּא** – ואין זה מתקיים כאן. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב חסדא, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן מדובר בברייתא, שהאוכל משני שמות בהעלם אחד חייב שתים, **כְּגוֹן דְּאָכַל חֵלֶב דְּנוֹתָר**, והיינו חלב של קרבן שלא הוקטר בזמנו, ונותר עד למחרת, שיש בזה שתי עבירות נפרדות, **דְּמְחַיַּיב** חטאת

המשך בעמוד קכ

מִמֶּנּוּ עֲוֹנָה תִּשָּׂא, מַה לְּהַלָּן, לגבי אכילת נותר, יש חיוב **כָּרֵת,** וכמו שיבואר להלן שלומדים כן בגזירה שוה, **אַף כָּאן,** לגבי פיגול, יש חיוב **כָּרֵת.**

מימרא נוספת בענין זה: **אָמַר רַבִּי סִימַאי, לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי נוֹתָר** – בשר קרבן שנשאר לאחר הזמן המותר באכילה, שהאוכלו חייב כרת, הוא **אֶחָד מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְלֹא לִימְּדוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה.** מבררת הגמרא: **מַאי הִיא** אותה גזירה שוה, **יָלִיף** – לומדים זאת מתיבות 'קֹדֶשׁ' 'קֹדֶשׁ', שנאמר בפסוק (שם יט ח) 'וְאוֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ', **וּכְתִיב** (שמות כט לד) 'וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לא יֵאָכֵל **כִּי קֹדֶשׁ וגו'** הוא', וכיון שלגבי נותר כתבה התורה לשון 'קדש', יש ללמוד שגם הפסוק המחייב כרת את מי ש'קדש ה' חלל' עוסק בנותר.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: **אָמַר אַבָּיֵי, לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי בִּתּוֹ מֵאֲנוֹסָתוֹ** – חיוב שריפה לאדם הבא על בתו שנולדה לו מאשה שנאנסה על ידו ולא היתה אשתו, **הֵן הֵן גּוּפֵי תּוֹרָה, וְלֹא לִימְּדָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה,** ולא נכתב כן בפירוש.

מבארת הגמרא מה היא הגזירה שוה: **דְּאָמַר רָבָא, אָמַר לִי רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי,** בתו מאנוסתו, **אָתְיָא** – נלמד דינה בגזירה שוה 'הִנָּה' 'הִנָּה' **לְאִיסּוּרָא** – לעיקר האיסור, שנאמר לגבי בת אשתו (ויקרא יח יז), 'עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֵּה, אֶת בַּת בְּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ, שְׁאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא', ו'אשה' היינו מי שיש לו אישות בה, ואסור בבתה בכל אופן, בין אם היא בתה ממנו, ובין אם היא בתה מאדם אחר. ונאמר עוד (שם פסוק ז) 'עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה', ופסוק זה עוסק בבת בתו מאנוסתו, שהרי בת בתו מאשתו כבר נאמרה בפסוק שהובא לעיל 'את בת בנה ואת בת בתה לא תקח'. אך לא נאמר בתורה איסור בבתו מאנוסתו, ולומדים זאת בגזירה שוה, שנאמר לגבי אנוסתו לשון 'הנה', ונאמר לגבי אשתו לשון 'הנה', כשם שבאשתו האיסור הוא גם בבתו ממש, כך באנוסתו אסרה התורה אף את בתו ממש. ואחרי שדימינו את בתו מאשתו לבתו מאנוסתו בגזירה שוה של התיבה 'הנה', **אָתְיָא** – נלמד דינה בגזירה שוה **'זִמָּה' 'זִמָּה' לִשְׂרֵפָה,** כלומר, אנו דנים כאילו נכתבה בבתו מאנוסתו לשון 'זמה' הכתובה באשתו ובתה, שנאמר (ויקרא כ יד) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא', וכשם שבאשה ובתה יש חיוב שריפה, שנאמר (שם) 'בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם', כך הדין גם בבתו מאנוסתו.

מימרא נוספת בענין גזירה שוה: **אָמַר רַב אַשִׁי, אַל תְּהִי גְּזֵירָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי** מה שמצינו הרבה חייבי מיתה שהם **נִסְקָלִים, הֵן הֵן גּוּפֵי תּוֹרָה, וְלֹא לִימְּדָן הַכָּתוּב אֶלָּא מִגְּזֵירָה שָׁוָה,** שהרי ברוב הנסקלים לא נאמר בפירוש שסוקלים אותם, אלא נאמר בהם רק 'דְּמֵיהֶם בָּם', ורק על ידי גזירה שוה נלמד שהם נסקלים. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **נֶאֱמַר כָּאן,** לגבי הבא על אמו, והבא על כלתו, ושאר חייבי סקילה, לשון 'דְּמֵיהֶם בָּם', **וְנֶאֱמַר בְּאוֹב** (ויקרא כ כז) 'וְיִדְּעוֹנִי' 'דְּמֵיהֶם בָּם', **מַה לְּהַלָּן** – לגבי אוב וידעוני, הדין הוא שנהרגים **בְּסִקִילָה,** שנאמר בהם (שם) 'מוֹת יוּמָתוּ, בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם', **אַף כָּאן** – בשאר מקומות שנאמר 'דמיהם בם', היינו **בְּסִקִילָה.**

שנינו במשנה: שלשים ושש כריתות וכו', **וְהַמְּפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן כּוֹ'.** הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַמְּפַטֵּם אֶת הַשֶּׁמֶן** – המכין את שמן המשחה, כדי **לְלַמֵּד בּוֹ,** כיצד לעשותו, **[אוֹ]** שמפטמו כדי **לְמוֹסְרוֹ לַציבּוּר,** שישתמשו בו לדברים שציותה התורה, **פָּטוּר.** אך אם פיטמו כדי **לְסוּךְ** בו את בשרו, **חַיָּיב** כרת, שנאמר (שמות ל לג) 'אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וגו' וְנִכְרַת מֵעַמָּיו'. **וְהַסָּךְ מִמֶּנּוּ** – באותו שמן שעשה האדם לצורך עצמו, **פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין חַיָּיבִין כרת אֶלָּא עַל סִיכַת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בִּלְבַד,** שנאמר (שם) 'וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו', והיינו שרק על אותו שמן שעשה משה רבינו, חייב כרת, ולא הסך בשמן שעשה אדם אחר.

הגמרא מבררת מנין למדה הברייתא דינים אלו: **אָמַר מַר** בברייתא, המפטם את השמן כדי **לְלַמֵּד בּוֹ, [אוֹ] עַל מְנָת לְמוֹסְרוֹ לַציבּוּר, פָּטוּר.** מבררת הגמרא: **מִנְּלָן** – מנין למדנו דין זה. מבארת הגמרא: **אָתְיָא** – יש ללמוד לשון 'מַתְכּוּנְתּוֹ' שנאמר בשמן המשחה בפסוק (שם ל לב), 'וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ', **מִן** לשון 'בְּמַתְכּוּנְתָּהּ' דִּקְטֹרֶת, שנאמר (שם פסוק לז) 'וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם'. **וּכְתִיב לְגַבֵּי קְטֹרֶת 'לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם',** ויש ללמוד שרק **לָכֶם** – לצורך עצמכם, **הוּא דְּאָסוּר,** וחייב כרת, **אֲבָל** לעשותו כדי **לְמוֹסְרוֹ לַציבּוּר, פָּטוּר.** וכיון שלומדים בגזירה שוה את שמן המשחה מקטורת הסמים, אם כן **גַּבֵּי שֶׁמֶן נַמִּי** – גם כן, אם עשאו **לְמוֹסְרוֹ לַציבּוּר, פָּטוּר.**

מקשה הגמרא: אם יש גזירה שוה המדמה את קטורת הסמים לשמן המשחה, **וְתֵיהֵדַר קְטֹרֶת וְנִילַף מִשֶּׁמֶן** – ותחזור קטורת הסמים ותלמד משמן המשחה, וכך נלמד, **מַה שֶּׁמֶן, כִּי מְפַטֵּם לַחֲצָאִין** – אם מכין את שמן המשחה בחצי מהשיעורים הכתובים בתורה, **פָּטוּר, אַף קְטֹרֶת נַמִּי, כִּי מְפַטֵּם לַחֲצָאִין,** נאמר שיהיה **פָּטוּר, אַלְמָה** – ומדוע **אֲמַר רָבָא, קְטֹרֶת שֶׁפִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין, חַיָּיב. שֶׁמֶן שֶׁפִּטְּמוֹ לַחֲצָאִין, פָּטוּר.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רָבָא,** יש חילוק בין שמן המשחה לבין קטורת הסמים, **דְּגַבֵּי שֶׁמֶן כְּתִיב 'וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמוֹהוּ',** ויש לדרוש, שרק **כָּמוֹהוּ** – באותן מידות שעשה משה, **הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל חֲצִיוֹ, שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר הדבר. אבל **גַּבֵּי קְטֹרֶת, דִּכְתִיב 'וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם',** יש לדרוש שכָּל **עֲשִׂיָּיה דִּקְטֹרֶת** הראויה להיקרב על המזבח, אסורה בהדיוט, ואפילו בשיעור קטן, שהרי **אֶפְשָׁר דְּמַקְטִיר פְּרָם** [–חצי] **בְּשַׁחֲרִית וּפְרָם בֵּין הָעַרְבַּיִם,** כמו שהיו מקטירים את הקטורת בבית המקדש, חצי מנה בבקר וחצי בין הערבים, ולכן אף המכין שיעור קטן כזה, חייב.

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת את סממני שמן המשחה: **תָּנוּ רַבָּנַן, שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,** כך היא מצוות עשייתו, **מָר דְּרוֹר** – בושם הנעשה מדם של חיה מסוימת במשקל **חֲמֵשׁ מֵאוֹת** שקלים. **קִדָּה** – שורש עשב ששמו 'קדה', **חֲמֵשׁ מֵאוֹת.** **קִנְמָן בֹּשֶׂם** – קליפת עץ קנמון, **חֲמֵשׁ מֵאוֹת. וּקְנֵה בֹשֶׂם, חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם. נִמְצָאוּ כּוּלָּם** יחד במשקל **אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים** שקלים.

תמהה הגמרא: **תַּנָּא** זה שבברייתא, **מְנַיְּינָא קָא מַשְׁמַע לָן** – בא ללמדינו כמה צריך להביא מכל מין ומין, והרי כבר נכתבו בתורה כל השיעורים הללו. מתרצת הגמרא: **תַּנָּא, הָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – דבר זה היה קשה לו, הרי נאמר בפסוק (שמות ל כג) 'וְקִנְמָן בֹּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם, וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם', **אֵימָא** – שמא נאמר, ששיעורו של 'קְנֵה בֹשֶׂם' יהא כ'קִנְמָן בֹּשֶׂם', **מַה קִּנְמָן בֹּשֶׂם** רק **מַחֲצִיתוֹ בַּחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם,** ושיעור כולו הוא חמש מאות, **אַף קְנֵה בֹשֶׂם** רק **מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם,** ושיעור כולו הוא חמש מאות, נמצא **דַּהֲווּ לְהוּ** – שיהיו כל הסממנים יחד במשקל **תְּרֵין אַלְפִים** – אלפים שקלים. לכן הוצרך לומר מה הוא מנינו של כל מין, ללמדנו שקנה בשם כולו אינו אלא מאתים וחמשים.

מקשה הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – שמא נאמר שבאמת כך הוא השיעור, שיהיה קנה בשם בשיעור חמש מאות. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שזו כוונת התורה, **נִכְתּוֹב קְרָא** – היה לתורה לכתוב 'קִנְמָן בֹּשֶׂם וּקְנֵה בֹשֶׂם מֶחֱצָה וּמֶחֱצָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם', והיינו יודעים שבכל אחד מהם השיעור של חציו הוא חמשים ומאתים, ומכך שכתבה התורה 'קִנְמָן בֹּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם, וּקְנֵה בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם' מוכח שלגבי קנה בשם השיעור כולו הוא חמשים ומאתים.

הגמרא מבררת את אופן שקילת הסממנים: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, כְּשֶׁהוּא שׁוֹקֵל** את הסממנים להכנת שמן המשחה, **בְּהֶכְרֵעַ הוּא שׁוֹקֵל** – מוסיף מעט יותר על עיקר המשקל, **אוֹ עַיִן בְּעַיִן** [–בדיוק] **הוּא שׁוֹקֵל. אָמַר לֵיהּ** – השיב לו אביי בתמיהה, **רַחֲמָנָא כָּתַב** – הרי התורה כתבה (שמות ל לד) 'דַּד בְּבַד', ומשמע שישקול מדה כנגד מדה בדיוק, **וְאַתְּ אָמְרַת** – וכי אתה מצדד לומר ששוקל **בְּהֶכְרֵעַ.**

דוחה הגמרא את דברי אביי: **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא**

המשך בעמוד קלב

מכונה 'שַׁלּוּם', לפי שֶׁשָּׁלַם [–הסתיימה] מַלְכוּת בֵּית דָּוִד בְּיָמָיו, שהוא היה המלך האחרון מבית דוד, ואחריו גלו ישראל ונחרב בית המקדש. וּמָה שְׁמוֹ האמיתי, מַתַּנְיָה שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב' כד יז) 'וַיַּמְלֵךְ [מֶלֶךְ בָּבֶל] אֶת מַתַּנְיָה דֹדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ', הרי שקודם ששינו את שמו, היה שמו מתניה. ומדוע כינהו נבוכדנצר בשם 'צדקיה', דְּאָמַר לוֹ, יָהּ יַצְדִּיק עָלֶיךָ אֶת הַדִּין אִם תִּמְרוֹד בִּי. מוכיחה הגמרא שהשביעו על כך: שֶׁנֶּאֱמַר (ויביאהו בבלה) ['וַיָּבֵא אֹתוֹ בָּבֶלָה' (יחזקאל יז יג)] וּכְתִיב (דברי הימים ב' לו יג) 'וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר נָאצַר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים'.

הגמרא מבררת את האמור בברייתא לעיל, שמשחו את יהואחז בן יאשיהו. תמהה הגמרא: וּבזמן מלכותו של יהואחז, מִי הֲוָה [–וכי היה] שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְהָתַנְיָא, מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן הברית, נִגְנַז צִנְצֶנֶת הַמָּן שהניח משה רבינו למשמרת בקדש הקדשים, וּצְלוֹחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שעשה משה, וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁקָּדֵיחַ וּפָרָחָיָה, וְאַרְנֵז שֶׁשִּׁגְּרוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן [–מתנה] לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כשהיה הארון ברשותם והכה בהם ה' במגיפה. ומוכיחה הברייתא שנגנז אותו ארגז עם הארון, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' ו ח) 'וְאֶת כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בָּאַרְגַּז מִצִּדּוֹ', ויש לדרוש מלשון הפסוק שלעולם היה הארגז בצד הארון, ואף כשנגנז הארון, נגנז עמו אותו ארגז. ממשיכה הברייתא: וּמִי גְּנָזוּ, יֹאשִׁיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה גְּנָזוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' לה ג) (ויאמר המלך אל הכהנים) ['וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה'] תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף', והיינו שאמר להם לטמון את ארון הברית במקום מוסתר שהכין שלמה המלך, כדי שכאשר יגלו ישראל מארצם לא יפול ארון הברית ביד הגוים. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מנין שאף שאר הדברים נגנזו עם הארון, יש ללמוד זאת בגזירה שוה, אֲתָיָא – יש ללמוד שצנצנת המן נגנזה, בגזירה שוה 'שָׁם' 'שָׁם', שבשתי המקומות נאמרה לשון 'שָׁמָּה', נאמר לגבי ארון הברית (שמות ל ו) 'לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה', וכן נאמר לגבי צנצנת המן (שם טז לג) 'קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם', ומכאן שאף צנצנת המן נגנזה עם הארון. ומה ששמן המשחה נגנז עם הארון אֲתָיָא – נלמד בגזירה שוה 'דּוֹרוֹת' 'דּוֹרוֹת', שנאמר בצנצנת המן 'לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם', ונאמר בשמן המשחה (שם ל לא) 'שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם'. ומה שמטהו של אהרן נגנז עם הארון אֲתָיָא – נלמד בגזירה שוה 'מִשְׁמֶרֶת' 'מִשְׁמֶרֶת', שנאמר לגבי צנצנת המן 'לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם', ונאמר לגבי מטה אהרן (במדבר יז כה) 'הָשֵׁב אֶת מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי מֶרִי'. ומכל מקום קשה, מאחר ששמן המשחה נגנז עם הארון בזמן יאשיהו מלך יהודה, כיצד ניתן לומר שמשחו את יהואחז בנו בשמן המשחה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, לא משחוהו בשמן המשחה, אלא בַּאֲפַרְסְמָא דְּכִיא – בשמן אפרסמון זך.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופן משיחת המלכים והכהנים הגדולים: תָּנוּ רַבָּנַן, מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים בשמן המשחה בצורה שהיא כְּמִין נֵזֶר – כתר, ששופכים מהשמן על ראשו סביב סביב, ככתר. וְאֶת הַכֹּהֲנִים מושחים כְּמִין צורת 'כִּי'. ומבארת הגמרא, אָמַר רַב מְנַשְּׁיָה, היינו כְּמִין אות 'כִּי' יְוָנִי, וזו צורת האות χ, ששופך שמן על ראשו ובין ריסי עיניו, ומצרפם יחד באצבע דרך פדחתו.

הגמרא מבררת מהיכן מתחילים את משיחת שמן המשחה על כהן גדול. מקשה הגמרא: תָּנֵי חֲדָא – שנינו בברייתא אחת, בַּתְּחִלָּה מַצִּיק שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ שֶׁמֶן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו. וְתָנֵי אֲחֲרִיתִי – ושנינו בברייתא אחרת, בַּתְּחִלָּה נוֹתֵן לוֹ שֶׁמֶן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו, וְאַחַר כָּךְ מַצִּיק לוֹ שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ. מתרצת הגמרא: תַּנָּאֵי הִיא – מחלוקת תנאים היא זו, שלדברי הכל מתחילים בדבר החשוב, ונחלקו מה חשוב יותר, דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – שיש מי שאומר שמְשִׁיחָה עֲדִיפָא, והיינו נתינת השמן ביד בין ריסי עיניו, שאי אפשר לשפוך שם אלא נותן ביד, וזהו התנא של הברייתא השניה. וְאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – ויש מי שאומר שיְצִיקָה עֲדִיפָא, והיינו שפיכת השמן על ראשו, ולכן מתחילים בה, וזו דעת התנא בברייתא הראשונה.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר יְצִיקָה עֲדִיפָא, לפי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ח יב) 'וַיִּצֹּק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ', וכיון שפתח ביציקה וסיים במשיחה, היציקה עדיפה, ויש להתחיל בה. ממשיכה הגמרא ומבארת: וּמַאן דְּאָמַר מְשִׁיחָה עֲדִיפָא, טעמו הוא כיון דְּקָסָבַר, שֶׁכֵּן נִתְרַבָּה אֵצֶל כְּלֵי שָׁרֵת, שנאמרה בהם רק לשון משיחה ולא לשון יציקה, שנאמר (שמות ל כו–כח) 'וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת' וגו'.

מקשה הגמרא: אף למאן דאמר שמשיחה עדיפה, וְהָכְתִיב 'וַיִּצֹּק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן', וְרַק לְבַסּוֹף נאמר 'וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ', ומוכח לכאורה שיציקה קודמת למשיחה, וכמו שהוכיח מאן דאמר שיציקה עדיפה. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת הפסוק, מַה טַּעַם 'וַיִּצֹּק', מִשּׁוּם 'וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ', כלומר, משה רבינו יצק על ראש אהרן, לפי שכבר קודם לכן משח אותו לקדשו, ולעולם משיחה קודמת ליציקה.

מביאה הגמרא ברייתא בענין משיחת אהרן בשמן המשחה: תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בפסוק (תהלים קלג ב) 'כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב (היורד) עַל הָרֹאשׁ וגו' יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו', ומבארת הברייתא, מתוך שמן המשחה שמשח משה את אהרן, כְּמִין שְׁתֵּי טִיפִּין של מַרְגָּלִיּוֹת הָיוּ תְּלוּיוֹת לְאַהֲרֹן בִּזְקָנוֹ. אָמַר רַב כַּהֲנָא, תָּנָא בברייתא, כְּשֶׁהוּא מְסַפֵּר – כשהיה אהרן מדבר, היו הטיפות עוֹלוֹת וְיוֹשְׁבוֹת בְּעִיקְּרֵי [–במקום הצמיחה של] זְקָנוֹ, כדי שלא יפלו לארץ בתוך נענוע פיו בשעת דיבורו. וְעַל דָּבָר זֶה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הוֹאֵג, שאמר, שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם מָעֲלָתִי בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, ששמתי מדי הרבה שמן. יְצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה (שם פסוק ג) 'כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן', מַה טַּל אֵין בּוֹ מְעִילָה, אַף שֶׁמֶן המשחה שֶׁיּוֹרֵד עַל זְקַן אַהֲרֹן אֵין בּוֹ מְעִילָה. וַעֲדַיִין אַהֲרֹן הָיָה הוֹאֵג, ואמר, שֶׁמָּא רק מֹשֶׁה לֹא מָעַל, וְאִפשר שאֲנִי מָעַלְתִּי, שהרי אני נהנה בכך שבגדי מתבשמים מריח השמן שבזקני. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ את האמור בפסוק הקודם (שם פסוק א) 'הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד', מַה מֹּשֶׁה לֹא מָעַל, אַף אַתָּה לֹא מָעַלְתָּ.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדרך משיחת מלכים: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מוֹשְׁחִין אֶת הַמְּלָכִים אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן – סמוך למעיין, כְּדֵי לרמז בברכה שֶׁתִּימָּשֵׁךְ מַלְכוּתָן כמעיין שמימיו נמשכים תמיד. שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' א לג–לד) 'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ (אל בניהו) וגו' וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גִּיחוֹן, (וגו') וּמְשַׁח אוֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל'. ו'גיחון' הוא מעיין קטן סמוך לירושלים, הרי שציוה דוד שימשחוהו למלך דווקא ליד מעיין.

הגמרא מביאה כמה מימרות בענין סימנים: אָמַר רַב אַמִּי, הַאי מַאן דְּבָעֵי לֵידַע אִי מָשְׁכָא שַׁתֵּיהּ אִי לָא – מי שרוצה לדעת האם תהיה שנתו ארוכה, כלומר, שישלים את שנתו ולא ימות באותה שנה, מִיתֵּי שַׁרְגָּא – יביא נר דולק בְּהָלֵין עֲשָׂרָה יוֹמִין דְּבֵין רֵישׁ שַׁתָּא לְיוֹמָא דְּכִיפּוּרֵי – באותם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, וְנִיתְּלֵי בְּבֵיתָא דְּלָא נָשִׁיב זִיקָא – ויתלה אותו [כל העשרה ימים] בבית שלא נושבת בו רוח כלל, וְאִי מְשִׁיךְ נְהוֹרֵיהּ – אם האש נמשכת ודולקת עד שנגמר כל השמן, נִידַע דְּמַסִּיק שַׁתֵּיהּ – ידע שימשיך לחיות כל השנה. וּמַאן דְּבָעֵי נַעֲבִיד עִיסְקָא – והרוצה לעשות עיסקא, וּבָעֵי דְּנִידַע אִי מַצְלַח עִיסְקֵיהּ אִי לָא – ורצונו לדעת אם יצליח בעסק זה, נִירְבֵּי תַּרְנְגוֹלָא – יגדל תרנגול בביתו לשם דבר זה, ויראה, אִי שַׁמִּין וּשְׁפַר – אם השמין התרנגול ומראהו טוב, נִידַע דְּמַצְלַח – ידע שיצליח בעסק זה. וַהַאי מַאן דְּבָעֵי נִיפּוּק בְּאוֹרְחָא – הרוצה לצאת לדרך, וּבָעֵי דְּנִידַע אִי הָדַר לְבֵיתֵיהּ – ורוצה לדעת אם יחזור לביתו לשלום. נֵיעוֹל נֵיקוּם בְּבֵיתָא דְּכַהֲתָא – יכנס ויעמוד בבית אפל במקצת, אִם חָזֵי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

כא וְכָל זֶה כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ כּוֹס אַחֵר לְהַבְדָּלָה[סא] שֶׁאִם לֹא כֵּן מוּטָב שֶׁיַּנִּיחֶנּוּ לַהַבְדָּלָה וִיקַדֵּשׁ עַל הַפַּת מִמַּה שֶׁיְּקַדֵּשׁ עָלָיו וְלֹא יִהְיֶה לוֹ עַל מַה לְהַבְדִּיל שֶׁאֵין מַבְדִּילִים עַל הַפַּת[141] וּמִכָּל מָקוֹם אִם יֵשׁ לוֹ שֵׁכָר לְהַבְדִּיל עָלָיו בְּמָקוֹם שֶׁהַשֵּׁכָר הוּא חֲמַר מְדִינָה לֹא יַנִּיחֶנּוּ לַהַבְדָּלָה וַאֲפִילוּ קִידּוּשׁ שֶׁל יוֹם קוֹדֵם לַהַבְדָּלָה כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְהַבְדִּיל עַל הַשֵּׁכָר שֶׁהוּא חֲמַר מְדִינָה לְפִי שֶׁבְּקִידּוּשׁ אֲפִילוּ שֶׁל יוֹם יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין מְקַדְּשִׁין עַל הַשֵּׁכָר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֲמַר מְדִינָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן ער"ב[142] וּבְהַבְדָּלָה הַכֹּל מוֹדִים שֶׁמַּבְדִּילִים עָלָיו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּיָחִיד בְּבֵיתוֹ אֲבָל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַבְדָּלָה קוֹדֶמֶת לְקִידּוּשׁ לְפִי שֶׁבְּקִידּוּשׁ שֶׁבְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֵינוֹ מוֹצִיא שׁוּם אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ וְגַם יֵשׁ חוֹלְקִים וּמְעַרְעֲרִים עַל קִידּוּשׁ זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רס"ט[143] אֲבָל הַבְדָּלָה הִיא מִצְוָה לְדִבְרֵי הַכֹּל לְהוֹצִיא מִי שֶׁאֵין לוֹ יַיִן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רצ"[ה][144]:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף כא

הלכתא רבתא

סא] כום אחר להבדלה - היינו שיש לו שלש רביעיות יין לקידוש הלילה, קידוש היום, ולהבדלה,
אבל מי שיש לו ב' רביעיות יין בלבד; יקדש על אחת בלילה, על השניה יעשה הבדלה, וקידוש היום יעשה על הפת[140].

ציונים והוספות

140) כדלעיל סעיף ח. וכשיש לו חמר מדינה יקדש קידוש היום על היין ויבדיל על חמר מדינה כבהמשך ההלכה.

141) **סימן רצו ס"ז:** אין מבדילין על הפת אפילו אין לו יין ולא שאר משקים ואינו דומה לקידוש שמקדשין על הפת לפי שהקידוש יש לו ענין להפת שאין קידוש אלא במקום סעודה אבל הבדלה אין לה ענין כלל להפת.

142) סעיף יא: יש אומרים . . שאין מקדשין לעולם אלא על היין ולא על שאר משקים שהם חמר מדינה אף אם אי אפשר למצוא יין כלל בכל המדינה . . ויש אומרים שאפילו מי שיש לו יין יכול לקדש על חמר מדינה מן הדין אלא שאין זה הידור מצוה וצריך לקדש על היין לכתחלה . . ומכל מקום במדינות אלו שהיין ביוקר יש להקל בקידוש של יום לקדש על המשקה שהוא חמר מדינה אף אם יש לו יין בביתו . . ואין להחמיר כל כך בקידוש של יום שאינו חיוב כל כך כמו של לילה . . ומכל מקום מצוה מן המובחר לקדש לעולם על היין.

143) סעיף ב: אף שיש חולקים ומערערים על מנהג זה שנהגו לקדש בבית הכנסת עכשיו שאין אורחים וכן נתפשט המנהג במדינות הרבה שלא לקדש בבית הכנסת מכל מקום במדינות אלו שנהגו בו אין לבטל המנהג כי העיקר כסברא הראשונה.

144) סעיף ד: נוהגים שהש"ץ מבדיל בבית הכנסת על היין כדי להוציא מי שאין לו יין בביתו להבדיל עליו.

שולחן ערוך – הלכות שבת

כד במה דברים אמורים בשקים קטנים שיכול לשמוט הכרים מתחתיהם (לכשירצה) ששומט כר העליון מתחתיהם ונופלים על השני ומן השני על השלישי וכן עד שמגיעים לארץ שהשקים לא נעשו בסיס לדבר האיסור כיון שלא היו השקים עליהם בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת אבל אם הם שקים גדולים שאי אפשר לשמוט הכרים מתחתיהם אסור להניחן תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו אלא פורקן מן החמור בנחת שלא ישברו ואע"פ שאי אפשר לפריקה בנחת בלא טלטול קצת מכל מקום התירו לו דבר זה מפני הפסד מרובה וצריך ליזהר שלא יסמוך על הבהמה כשפורק מעליה כמו שיתבאר בסי' ש"ה:

כה ואם אי אפשר לפרוק בנחת שלא ישברו יש מתירין להניח כרים וכסתות תחתיהם שלא גזרו על ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה אבל אינו יכול להניחן על החמור עד למוצאי שבת מפני צער בעלי חיים שהוא אסור מן התורה:

כו וכל זה בכלים המוקצים שיש הפסד מרובה בשבירתן אבל אם היו חתיכות זכוכית רחבות שעושים מהן חלונות שאין בשבירתן אלא הפסד מועט שהרי סופן להחתך לחתיכות קטנות אסור להניח תחתיהן כרים וכסתות אפילו הן משאות קטנים שאפשר לשמוט הכרים מתחתיהם מכל מקום עד שיספיק לשמטם כולם בנחת שלא ישברו הכלים הרי כבר הם מבוטלים מהיכנם באותה שעה ואסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לפי שעה

שלא במקום הפסד וכל שכן שאסור לפורקן בנחת שאי אפשר בלא טלטול קצת אלא צריך להתיר החבלים שיפלו השקים מעל הבהמה:

כז מי שחשכה לו בדרך ותפילין בראשו או שיושב בבית המדרש שבשדה וחשכה לו מותר לילך בהם לביתו אע"פ שאסור לצאת בתפילין בשבת מכל מקום משום בזיון התפילין שלא יניחן בשדה או בבית המדרש שבשדה שאינו מקום המשתמר התירו לו לילך לבוש בהן עד ביתו שיצניען שם וכשהוא מהלך בהן צריך להניח ידו עליהן לכסותן מפני הרואים שלא יחשדוהו ואם יש בית סמוך לחומה שהן משתמרין שם חולצן ומצניען שם ולא ילך בהן עד ביתו (וכבר נתבאר זה בסי' ל'):

חלק ב' סימן רסו דין מי שהחשיך לו בדרך סעיפים כד־כז

א נוהגין שלא ליפול על פניהם אחר תפלת מנחה בערב שבת:

ב ונוהגים להקדים תפלת ערבית יותר מבימות החול ונכון הוא כדי להקדים קבלת שבת בכל מה שאפשר רק שיהא מפלג המנחה ולמעלה כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג.

ואף המתפללין ערבית בזמנה בצאת הכוכבים כל ימות החול יכול הוא להקדים בערב שבת להתפלל מפלג המנחה ולמעלה כדברי רבי יהודה שאומר שמפלג המנחה ואילך הוא לילה לענין תפלה ואף שלפעמים בשאר ימים מתפלל מנחה בזמן ההוא והרי הן שתי קולות הסותרות זו את זו כמ"ש בסי' רל"[ג] אין חוששים לזה בתפילת ערבית של שבת שיש מצוה כשמתפלל אותה מבעוד יום שמוסיף מחול על הקודש אלא שצריך הוא ליזהר שלא להתפלל מנחה בו ביום עצמו אחר פלג המנחה שלא יעשה ב' קולות הסותרות זו את זו בזמן אחד.

וגם צריך ליזהר לקרות קריאת שמע כמ"ש בסי' רל"ה ויכול הוא ג"כ לקרותה בלילה עם ברכותיה ומבעוד יום יתפלל התפלה של שבת בלבד בלא קריאת שמע וברכותיה ואף שאינו סומך גאולה לתפלה אין בכך כלום כיון שמתכוין למצוה להוסיף מחול על הקדש.

ומכל מקום אם רוצה להתפלל גם התפלה של שבת בלילה הרשות בידו ויוסיף מחול על הקדש בלא תפלה ואף המתפלל ערבית מבעוד יום יכול לקבל תוספת שבת קודם תפלה:

ג כשם שאמרו לענין תפלה כך אמרו לענין קידוש היום שיכול לקדש ולאכול מפלג המנחה ולמעלה אפילו אם לא התפלל ערבית עדיין ובאכילה זו שמבעוד יום יוצא ידי חובת סעודה אחת מג' סעודות שחייב לאכול בשבת (כיון שכבר קיבל עליו תוספת שבת נעשה אצלו כשבת עצמה לכל דבר) ויש מחמירים שימשיך סעודתו בלילה עצמו שיאכל כזית לפחות אחר צאת הכוכבים כדי שיקיים ג' סעודות בשבת עצמה דכיון שג' סעודות אלו למדום חכמים ממה שנאמר ג' פעמים היום אצל אכילת המן בשבת לפיכך צריך לאכלן בעיצומה של יום ולא בתוספתו וטוב לחוש לדבריהם:

חלק ב סימן רסז דין התפלה בערב שבת סעיפים א־ג

תורה אור

תוכן הפרק: הפירוש הפנימי במאמר חז"ל "כפה עליהם הר כגיגית"

[להבנת פרק זה יש להקדים הקדמה קצרה, והיא בענין מהותו וענינו של מתן תורה (שזו היתה אחת השאלות בתחילת המאמר "מהו ענין מתן תורה").

דהנה הנקודה העיקרית שנתבארה עד כאן במאמר היא, שתורה ענינה "משל הקדמוני", היינו שעל ידה אפשר לאדם לזכות לגילוי "קדמונו של עולם", דעל ידי שהאדם לומד ומשיג את חכמת התורה הרי באפשרותו לתפוס את הקב"ה בכבודו ובעצמו - כמו שע"י משל אפשר להשיג את הנמשל.

וזהו גם עיקר ענינו של "מתן תורה": אין זה רק שאז הודיע הקב"ה לישראל מה הן תרי"ג מצוות התורה והלכותיהן (וכן שאר חלקי התורה) - שהרי קיימו האבות את כל התורה כולה עד שלא ניתנה ומעולם לא פרשה ישיבה מאבותינו ואפילו במצרים, וא"כ עצם לימוד דברי תורה הי' קיים גם קודם נתינת התורה על הר סיני; אלא עיקרו של מתן תורה הוא בענין גילוי "קדמונו של עולם", ד"בעת קבלת התורה קיבלו ישראל השגת אור אין סוף בחכמה שבתורה [באופן גלוי] פנים בפנים", כי אז ירד השם על הר סיני ובני ישראל זכו לראות את השכינה במו עיניהם וכמ"ש אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים, שראו זאת ב"ראי' חושית'.

*באמת זהו אחד מהחידושים דמעמד הר סיני. דהנה בלימוד התורה, אע"פ שהתורה היא "משל הקדמוני", ובתוך חכמת התורה הנלמדת ע"י האדם מלובש "הקב"ה בכבודו ובעצמו", דהתורה היא לבוש של המלך, מכל מקום אפשר לאדם ללמוד את התורה מבלי **להרגיש** את דביקותו ב"מלך" בשעת מעשה, דאף דהעדר הרגשתו את הדבר אינו מגרע מהמציאות, שכשהוא לומד תורה "הרי זה כמחבק את המלך" - מכל מקום מובן, דכשאינו מרגיש זאת, חסר בפעולת לימוד התורה על נפש האדם.*

ונמצא, שהתורה ניתנה לנו באופן כזה, שהאדם יכול להפריד ח"ו בין חכמת התורה ל"נותן התורה", והרגשת האלקות שבתורה אינה תוצאה בדרך ממילא מעצם הלימוד, אלא דרושה לכך עבודה ויגיעה מיוחדת, להרגיש בעת לימוד התורה את המטרה הסופית של מצוה זו, להתדבק עם "קדמונו של עולם".

אולם בעת מתן תורה, לא הי' שום מקום לפירוד כזה בין הדבקים, שכן, במעמד הר סיני נגלה אלינו אלקים ואמר "אנכי ה' אלקיך", ושמענו את הדברות מפי הגבורה.

והנה כדי להרגיש את האלקות שבתורה, קדמונו של עולם, זקוקים להכנה מיוחדת מצד האדם, והוא ענין ה"ביטול", ובלשון התניא שאין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך. כי לית מחשבה תפיסא בי' ואין שום כח באדם נברא ומוגבל שעל ידו יוכל לתפוס את הבורא שהוא בלתי בעל גבול, אלא רק ע"י הביטול והעדר הרגשת עצמו שזהו כלי לגילוי שכינה. וכמו שנאמר "מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח", דהוא יתברך מרום וקדוש ומובדל מנבראים, ואיפה אפשר לו "לשכון"? רק ב"דכא ושפל רוח", שאין לו שום הרגש של גאווה והגבהת הרוח, רק שבירת הלב וביטול. וכן אמרו רז"ל אין אני והוא [בעל גאוה] יכולין לדור יחד.

וזהו שממשיך לבאר - הביטול אליו הגיעו בני ישראל קודם מתן תורה, שעל ידי ביטול זה נעשו כלים ראויים להתגלות האלקית - "קדמונו של עולם" - בעת מתן תורה:]

והנה ישראל זכו למתן תורה על ידי יסורים דגלות מצרים בחומר ובלבנים.

כדי לזכות להתגלות אלקית זו בעת מתן תורה הוצרכו בני ישראל לעבור תחילה את היסורים דגלות מצרים, בחומר ובלבנים, כי יסורים מבטלים את ישות האדם ושוברים את רוחו, וביטול זה הוא הכלי לגילוי אין סוף ב"ה.

והקדימו נעשה לנשמע, כי אי אפשר להיות גילוי והמשכה מאור אין סוף ב"ה אלא במקום שיש בחינת בטול דוקא.

אולם, מלבד ההכנה הכללית דגלות מצרים, הנה גם בשעת מתן תורה גופא הוצרכו בני ישראל להיות בבחינת ביטול אליו יתברך. כי אי אפשר שיהי' גילוי אור אין סוף ב"ה אלא במקום שיש בחינת ביטול דוקא.

ד"ה חייב איניש פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(כג) **ובכל** הנ"ל יובן ג"כ מה ששייך פ' זו דרני ושמחי בת ציון להפטרה דחנוכה דוקא כי הנה כתיב כי נר מצוה ותורה אור וענין נר מצוה היינו מצות נר חנוכה דוקא דאף ע"פ שהיא מדרבנן שרשה מגיע למעלה מכל המצות דאורייתא שמקבלים מאור דתורה שלזה הקדים בחי' נר מצוה לומר שמבחי' נר מצוה דחנוכה בא גלוי אור דתורה בכל המצות ואם לא נר מצוה דחנוכה אין גלוי אור דתורה כו' וזה פלא גדול לכאורה אך אנו רואים בענין עיקר הנס דחנוכה לא עשו מנצחון המלחמה כלל שלכאורה היה זה עיקר הנס ע"פ הטבע רק מאשר מצאו פך א' שמן טהור חתום בחותמו של כה"ג והדליקו ממנו ח' ימים לפי שטמאו העכו"ם כל השמנים שבהיכל כו' והענין ידוע דעיקר התגברות הקליפה דעכו"ם הרשעה היה אז רק להשכיחם תורתך ולהעבירם כו' ששרש התורה הוא בח"ע שנקרא תורה אור וזהו שטמאו כל השמנים כו' שהוא בחי' שרש אור דחכמה שבתורה שנק' שמן הקדש והיה הנס שמצאו פך א' שמן טהור כו' והדליקו ממנו נרות המנורה ח' ימים נגד ז' מדות דקדושה שמקבלים מאור דחכמה כידוע ומבואר במ"א וזהו שאנו אומרים והדליקו נרות בחצרות קדשיך כו' שזהו עיקר הנס ונמצא שזה היה רק להביא ולהמשיך אור דתורה שתאיר מן ההעלם לגלוי בכל המצות והוא עיקר ענין מצות נר חנוכה וע"כ אמר כי נר מצוה דחנוכה ואח"כ ותורה אור וד"ל אך מאין יש בכח מצוה זו דרבנן להיות המשכת מקור אור דתו"מ בכנ"י אחר שגברה קליפה דעכו"ם להשכיחם תורתך כו' הענין הוא כידוע דעיקר מצות נר חנוכה הוא דוקא להדליק על פתח הבית מבחוץ וכן אומרים והדליקו נרות בחצרות קדשיך וכמבואר בגמרא שזמן מצות' עד שתכלה רגל מן השוק שזהו בחי' ק"נ ששולטת בלילה שנק' חשך גמור וע"י הדלקת נ"ח בחוץ דוקא יאיר אור

גם בחשך גמור דק"נ דהיינו שגם החשך לא יחשיך כו' וכמו ולילה כיום יאיר וכמו לע"ל ממש כנ"ל וד"ל וביאור הענין הנה יובן עפ"י כל הנ"ל בענין רינה ושמחה דרננה ברמשא דהיינו ענין השיר של המלאכים שיוצאים בשיר מנרתק גופם בעלי' והתכללות בלילה דוקא מצד בחי' הצמצום והסתר אור האלקי שנק' חשך גמור שעי"ז מתגבר יותר התשוקה כו' והוא ענין פסוד"ז אצלינו שלפני ק"ש לעלות ברינה כזאת כדוגמת שיר המלאכים כדי לבא לבחי' השמחה האלקי' שהיא בבחי' גלוי האור האלקי מלמעלה למטה ואם לא בחי' רינה דפסוד"ז קודם א"א לבא לבחי' השמחה דק"ש וכמ"ש רני ושמחי כו' כנ"ל וכמו במלאכים דרננה ברמשא ואח"כ שמחה בצפרא וכבריתו ש"ע ברישא חשוכא כו' ואמנם זהו כאשר יוכל אדם להיות בהתפעלות הרינה לצאת מחומר גופו הבהמיי' בתשוקה נפלאה כדוגמת המלאכים ממש אבל ידוע שחשך חומר הגופני גובר מאד על כל אדם שנקרא משכא דחוויא כו' ולא יוכל לבא כלל להתפעלות התשוקה לצאת מחומריות שלו ואפילו כמלא נימא לא ניזוז ממקומו בכל עומק התקשרותו בהבלי עוה"ז כו' א"כ הרי נשאר עומד למטה בעולם הפירוד שנקרא חשך ואפילה גמור המחשיך אור האלקי לגמרי כו' וזהו כדוגמת העומד בחוץ בחשך הלילה ולא יראה אור כלל וכלל כו' והוא בבחי' ק"נ שנק' חשך גמור שלא יוכל לעלות ולבא בפתח ההיכל העליון ועומד על פתח ההיכל מבחוץ כמ"ש בזהר דתרעי' דג"ע אסתימו בלילא כו' אבל המלאכים שאומרים שירה הרי עולין ונכנסים בפתחי ההיכלות עליונות גם בלילה כו' כמ"ש פתחו לי שערי צדק כו' שהם פתחים ושערים שנשמות ומלאכים עולין שם לפי שפותחים להם השערים והפתחים ע"י רינה שלהם כמ"ש באו לפניו ממש ברננה כו' כנ"ל וד"ל אך הנה זהו עיקר ענין מצות נ"ח להדליק על פתח הבית מבחוץ דוקא שעי"ז יאיר אור גם בחשך ואפילה דק"נ דהיינו גם למטה בעולם הפירוד ממש ששם הסתר אור האלקי לגמרי שזהו גם לעומד על פתח ההיכל מבחוץ יאיר אור האלקי שזהו מצד שהחשך גם הוא לא יחשיך כלל ולילה כיום יאיר כו' כנ"ל וזהו רק ע"י הדלקת נ"ח בשמן ואור שזה רק להאיר אור דתורה ממקורה מן ההעלם לגלוי כנ"ל ומאין יהיה בכח הדלקה זאת להמשיך מקור דאור תורה ודאי מוכרח לומר שזה בא מבחינת עצמות א"ס ב"ה ממש שלמעלה מבחי' חשך ואור דשם כחשכה כאורה כו' כנ"ל שאז גם בחי' החשך יאיר וכנ"ל בענין כי הנני בא ושכנתי כו' שלע"ל תקבל המל' מבחי' עצמות א"ס ב"ה ממש וכמ"ש והוא יכוננה עליון ממש כו' וכן מצות נ"ח להדליק אור דחכמה ממקורה בהכרח שזהו מלמעלה ממקור האור דח"ע והוא מה שיש בכח מצות נ"ח להיות החשך אור כו' שזהו כמו לע"ל ממש דכתיב ולילה כיום יאיר כו' וכנ"ל וזהו ולציון יאמר איש ואיש כו' שיהא הכל בבחי' איש כו' כנ"ל דשם כחשכה כאורה כו' וע"כ מצות נ"ח על פתח הבית מבחוץ להאיר את החשך שהוא גם בהיותו בחוץ בחשך יאיר כנ"ל וזהו שאמר בפ' זו ונלוו גוים רבים אל ה' כו' והיו לי לעם כו' הרי גם ע' שרים דק"נ יתהפכו לקדושה דהיינו מפני שיהיה בחי' גילוי אור העצמות דא"ס ב"ה ממש שגם החשך דק"נ לא יחשיך ויהפך לאור משום דקמיה כחשכה כאורה כו' ועכ"ז אמר דגם שגוים רבים ילוו אל ה' והיו לי לעם מ"מ ושכנתי בתוכך דוקא והוא מפני שע"י מעשה המצות שעשו בעוה"ז בשמחה ובטוב לבב ובקבלת עמ"ש הוא שיעלה למעלה מעלה לע"ל להיות נק' ארץ חפץ וכן חפצי בה ממש כנ"ל בענין רני ושמחי בת ציון דוקא כי הנני בא כו' מעצמי בלא אדל"ת כו' וכל עצמותי כו' וזהו שאמר ונחל ה' את יהודה חלקו כו' הס כל בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו ממש וד"ל וזהו הטעם ששייך פ' זו דרני ושמחי בת ציון להפטרה דחנוכה דוקא אע"פ שלא היה צריך להתחיל רק מענין מנורת זהב כו' לפי שזהו ענין נ"ח ממש מטעם הנ"ל וד"ל:

שנער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

והנה צריך להמשיך בחי' זו בג"ע והוא ע"י לעבדה ולשמרה פי' אתכפיא ואתהפכא כי עי"ז יתברר בחי' ב"ן ועיקר העבודה בעולם הזה לברר בחי' ב"ן שנפל בשבירה כי פי' שבה"כ הוא כמשל הרב שאומר איזה שכל לתלמידו כשהתלמיד מקבל השכל אזי מקבל השכל עם האותיות משא"כ כשאינו מקבל השכל אזי אותיות השכל משתברי' ומתפרדי' כו' וכמ"כ הוא בחי' שבה"כ שנתפרדו ונפלו ונפל שם ב"ן למטה ועיקר העבודה לברר בחי' שם ב"ן ולהעלותו למקור חוצבו שבשרשו הוא היותר נעלה אף מבחי' שם ס"ג.

והנה המברר ב"ן הוא בחי' שם מ"ה וזהו וכל בניך א"ת בניך אלא בוניך שהיא בחי' תורה שבתורה מבררי' בחי' שם ב"ן שנפל בשבירה כי בחכ' אתברירו אך איך יגיע למעלת ומדריגות שם מ"ה שיוכל אח"כ ע"י עבודתו

בתורה לברר שם ב"ן שנפל בשבירה הוא ע"י מעלת התפילה, כי תפילה היא בחי' קול דממה דקה וגם כריעות והשתחואות בחי' ביטול ומתחלה צריך להקדי' פסוד"ז ובק"ש וק"ש שעי"ז יגיע לבחי' תפילה וזהו בחי' שם מ"ה כמארז"ל ע"פ לא תאכלו על הדם קודם שתתפללו על דמכם, שקודם התפילה נק' דם משא"כ אחר התפילה נק' אדם א' דם שממשיכי' בחי' א' בדם, ועולה מ"ה ואתם קרוי' אדם בחי' מ"ה, וזהו שיש יתרון המעלה בתפילה נגד התורה וכמ"כ בהיפוך יש יתרון בתורה נגד התפילה, מעלת התורה היא שבה וע"י מבררי' בחי' שם ב"ן שנפל בשבירה, ומעלת התפילה שע"י התפילה יגיע לבחי' שם מ"ה שאח"כ יכול לברר ע"י התורה בחי' שם ב"ן שנפל בשבירה, וזהו וכל בניך למודי הוי' א"ת בניך אלא בוניך בניך הוא בחי' תפילה ובוניך הוא בחי' התורה, ופי' שע"י בניך בחי' תפילה יגיע לבחי' שם מ"ה ואח"כ ע"י בוניך בחי' תורה יברר בחי' שם ב"ן כי בחכ' אתברירו כו'.

כי תבואו אל הארץ כו' ושבתה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

יפה שעה אחת בתשומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב, פי' חיי עוה"ב הוא בחי' תענוג הנשמות בג"ע תשלום שכר מעבודת עוה"ז, וצ"ל איך יהי' התשלום גמול מן הדבר פחות במדריגה מן העבודה, עד שיפה שעה א' בתשומע"ט מכל חיי העוה"ב.

ולהבין ענין מעלת התשובה בעוה"ז דוקא יובן ע"פ מ"ש במד"ר ז' דברים קדמו לעולם ג"ע ותשובה כו', וצ"ל הלא ג"ע הוא התשלום גמול מן העוה"ז וכן תשובה הוא על פגם מצות ומע"ט בעוה"ז והאיך קדמו לעולם, אם אין עולם אין שייך תשובה ולא תשלום גמול. אך פי' קדמה אין הכוונה בזמן כ"א במעלה ומדריגה, ובכדי להבין מהו יתרון מעלת ג"ע, צ"ל תחלה שרש ומקור חיות העולמות, כי הנה התהוות העולמות הוא מבחי' מל' שהוא שם וזיו והארה בעלמא שאינו נוגע לעצמותו, כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים, ושרש ומקור הראשון מבריאת עולמות הוא ממדות עליונות כמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה, ולהבין החיות הזה מבשרי אחזה כו', כי הנה אי' באדר"נ כל מה שיש בעולם יש ג"כ באדם, ברא יערות חורשים חיות ימים ונהרות ברא באדם ג"כ, כי אדם הוא עולם קטן, לכן יכולים להבין מחיות אדם חיות העולם, דכמו באדם הרי נתאמת אצל כ"א שיש לו נפש המחי' אותו, כי הרי רואה שהגוף חי, ובהפרד הנפש מהגוף נעשה כאבן דומם, ואין ספק אצלו שיש לו נפש, ואעפ"כ אין יכולים לעמוד על אמיתית הנפש מה היא, כי לא ראה מעולם את נפשו, ואינו יודע כ"א הפעולה אבל הפועל אינו יודע ואין שום אדם יכול לתאר את נפשו, כי אינו יודע אלא שהוא חי אבל החיות בעצמו מה הוא אינו יודע, ואין זה כ"א ע"ד ידיעת המציאות, וכן יובן בעולם שהוא כמו גוף גדול וה"ה חי, הרי יש חיות אלקי המחי' אבל אינו מושג מה הוא החיות, כמו למשל הגלגלים הם עגולים וכדורים האם יתכן שהחיות אלקי הוא ג"כ כדור, הלא אינו בגדר שטח מקום ואין אנו יודעים האיך הוא החיות אלא שהוא ידיעת המציאות וכמ"ש מלכותך מכ"ע, כל הוא מספר נו"ן ונו"ן אלפים יובלות חיותם בדרך עולמים כי עולם הוא מלשון העלם והסתר שהחיות מוסתר ונעלם שאין משיגים כ"א ידיעת המציאות אבל לא המהות, אבל בג"ע צדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה, נהנין הוא מלשון תענוג וא"כ הרי הם משיגים, כמו באדם כאשר מבין השכל לאשורו מתענג אבל אם לא יבין היטיב השכל לא יתענג. ונמצא שההפרש בין עולמות לג"ע כי בעולמות הוא ידיעת המציאות ולכן הוא העלם וחשך, אבל בג"ע הוא השגת המהות, הגם שהוא זיו אבל בהזיו הוא השגת המהות ולכן נק' בשם אור, ולכן הג"ע קדם במעלה. וזהו שארז"ל שכדאי כל יסורי גיהנם כו' מוטב דלידייני' כו' וליתי כו' כי זהו עלי' גדולה באין ערוך להשגת המהות.

יפה שנה אחת

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ג.

סיבת התלבשות הכוחות באברים היא באופן גילויים מהנפש בבחינת גבול.

אמנם עיקר הענין בזה - הסיבה האמיתית שהכוחות מתלבשים באברים באופן שהכלי מגביל את האור **הוא לפי שהכחות הם פנימיים בעצם היינו שבאים בהגבלה מן הנפש עד שהן בערך להתלבש בכלים כו'** - כלומר הסיבה שהכח מתלבש בתוך האבר בפנימיותו, הוא בגלל אופן המשכתו מהנפש עצמה, שאופן המשכת הכוחות מהנפש עצמה הוא בהגבלה. דהיינו שהם מוגבלים בעצם מהותם ולכן הם יכולים להתלבש בכלים המוגבלים.

(ומה שבא מהכחות בהתלבשות בהאברים הוא הבחינה האחרונה שבהם שנקרא גשם שברוחני - כלומר יש את הכח בצורה המרוממת שלו כפי שנמשך ממקורו ויש את החלק התחתון שבו והוא זה שנמשך ומתגלה בתוך האבר הגשמי, **אך להיות שהכחות המה פנימיים בעצם על כן דקות האברים הנקרא רוחני שבגשמי הוא בבחינת כלי להלביש ולהתפים את הגשם שברוחני כו'**). — כיון שצריך שיהיה חיבור בין הכח הרוחני לכלי, הרי החיבור מתאפשר במקום הקרוב ביותר בין הכלי וכוחו. דהיינו הגשמי שברוחני, החלק התחתון שבכח, מתלבש ברוחני שבגשמי - בחלק העליון שבכלי.

הכוחות כלולים בנפש עצמה, אבל הנפש בעצמותה אחת

על מנת להבין את המשך דברי הרבי נ"ע יש להקדים:

הנפש בעצמותה הינה ללא גבולות, אבל למרות שהיא עצמה לא מוגבלת, הרי כוחות הנפש המתגלים בגוף הינם מוגבלים כמו חכמה ושכל, ראיה ושמיעה.

והנה, היינו יכולים לחשוב שכיון שעצם הנפש היא לא מוגבלת הרי כל צורות ההתגלות שלה הן בלתי מוגבלות, כולל כוחות הנפש שנמשכים ממנה. וזה שכוחות הנפש הינם מוגבלים אין זה מצד הכוחות עצמם אלא רק מצד הכלי, היינו האבר הגשמי. הכוח הוא פשוט ובלי גבול וכשנכנס לכלי העין מצטייר ככוח הראיה, וכשנכנס לכלי האוזן מצטייר ככוח השמיעה וכדו'. ואם נוציא את הכוחות הנפשיים מהאברים הכל יהיה פשוט ללא בחינות שונות.

כפי שמיד נראה, הרבי נ"ע שולל את ההסבר הזה, ומבאר שגם כשהכוחות הפרטיים היו בעצם הנפש הם היו מוגבלים מצד עצמם אלא ששם לא ניכרת ההגבלה שלהם היות שעצם הנפש היא ללא גבולות. וכאשר מתגלים כוחות אלו מהנפש הרי הם מתגלים באופן של צמצום והגבלה עוד לפני שנכנסו לאברים, וההגבלה שלהם היא יוצרת את האפשרות להצטמצם יותר ולהיות ראויים להיכנס לאברים הגשמיים ממש.

ובלשונו של הרבי נ"ע: **והגם דהנפש הוא בלתי מוגבל, מכל מקום הרי הכחות הם בבחינת גבול שהרי הן כחות פרטים כמו כח החכמה כח החסד כו'** - חכמה זה לא חסד וחסד זה לא חכמה וממילא הם כוחות מוגבלים, **והן נמצאים כלולים** כמו שהם מוגבלים **בנפש** עצמה.

לא שהן הכוחות **הארה והתפשטות מהנפש עצמו כו'**, ומהי ההוכחה לזה, **דכל הארה הרי היא לפי אופן העצם כו'**, ואם כן, אם בתוך הנפש עצמה אין את הגבלת הכוחות, גם בהארה שמתפשטת ממנה לא היה צריך להיות שום הגבלה.

אבל כיון **שהכחות אינם הארה מעצם הנפש** הלא מוגבלת **כי אם מה שהנפש עם היותו בלתי מוגבל בעצם הרי הוא כולל בעצמו כחות שהן בבחינת כחות מוגבלים בעצם כו'** — כלומר, הבלי גבול מכיל בתוכו כוחות מוגבלים, ולא שהגבלת הכוחות נעשה רק אחר שיצאו מהנפש עצמה.

(ומכל מקום - למרות שהכוחות המוגבלים נמצאים בתוך הנפש הלא מוגבלת, אין הפירוש שיש בנפש פיצול בתוכה אלא הנפש היא נפש אחת, ובלשון הרבי נ"ע: **גם הנפש בעצמו נושא את הכחות ושם הם בבחינת אחדות ממש שהנפש אחת היא גם** ולמרות **שנושאה את הכחות** המוגבלים **בעצמה כו' וכמו שנתבאר במקום אחר, אבל מה שהנפש כוללת בתוכה כחות** - הלשון 'כוללת' מבטאת שזה לא היא עצמה אלא משהו שכלול בה, וממילא **אין זה עצמות הנפש כו'**). זאת אומרת שלא זו היא המהות של הנפש - הכחות שלה, שהרי הכוחות הם מוגבלים והיא בעצמותה לא מוגבלת. ולמרות שהנפש נושאת את הכוחות באחדות גמורה הרי אין הם מבטאים את מהותה העצמית.

נמצא אם כן שיש שתי דרגות בשייכות של הכוחות לנפש: ישנה דרגה שבה ניתן לעשות הבחנה בין הכוחות לנפש עצמה, ובלשון של הרבי נ"ע דלעיל: "אבל מה שהנפש כוללת בתוכה כחות אין זה עצמות הנפש" - שאז ניתן לעשות איזו הפרדה בין הכוחות לנפש עצמה, וישנה דרגה גבוהה יותר ששם יש רק את עצם הנפש, והכוחות שם הם רק באופן של יכולת ופוטנציאל. ובלשון של הרבי נ"ע: "הנפש בעצמו נושא את הכחות ושם הם בבחינת אחדות ממש שהנפש אחת היא גם שנושאה את הכחות בעצמה" - שזו דרגה עצמית יותר בנפש בה לא ניתן להפריד בין הכוחות לנפש, והם מאוחדים בה בתכלית.

אמנם אף שהכוחות עצמם הם מוגבלים, למרות זאת הנפש היא אחת, כי **הכחות כמו שהן כלולים בנפש הרי הם גם**

כן בבחינת כלי גבול ואינם במציאות כחות כלל ולכן אין הם מוסיפים על אחדותה של הנפש, שהרי הנפש אמנם מכילה בתוכה כוחות מוגבלים אך הם שם לא באופן של מציאות ממש, **וכידוע דכח השכל החיולי העצמי הכלול בעצם הנפש אינו בבחינת שכלי כלל וכלל כו'** - דהיינו אפילו לא שכל נעלם, אלא רק יכולת לשכל, שזה לא שכל כלל וכלל, **וכן בשארי כחות כו'**, כפי שהם בעצם הנפש הרי הם מופשטים לגמרי ממציאותן כפי שהם ירדו והתלבשו באברים, והם נמצאים שם כיכולת בלבד. כלומר, שיש רק שייכות פוטנציאלית להגבלה בכוח בעצם הנפש.

חג השבועות, תער"ב, לפרט קטן

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

ה"כסיל" שבכל אחד, אינו רוצה לדעת האמת שהטבע הוא אלקות. אלא צ"ל "וידעת היום" שהעיקר הוא אלקות. צריך "נזר" לבחינת ה"דעת", והוא האמונה הפשוטה בה', כדי להתגבר על החום דנפש הבהמית.

וְהִנֵּה בָּזֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב "שִׂפְתֵי חֲכָמִים יְזָרוּ דָעַת וְלֵב כְּסִילִים לֹא כֵן". דְּהַכְּסִילִים בִּכְלָל, שֶׁהֵם אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְהַכְּסִיל שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְרָט, אוֹמְרִים "לֹא כֵן", וְהַיְנוּ שֶׁאֵינָם רוֹצִים לָדַעַת הַכַּוָּנָה דְ"וַיְהִי כֵן" שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁאֵינָם נוֹתְנִים לִבָּם וְדַעְתָּם לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל הַכַּוָּנָה הַפְּנִימִית שֶׁבִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִים "אַבְטוֹמָטוֹס הָיָה הָעוֹלָם", וְכֵן הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינוֹ רוֹצֶה לֵידַע הָאֱמֶת כִּי טֶבַע הוּא אֱלֹקוּת, וְנִקְרָאִים כְּסִילִים. אֲבָל "שִׂפְתֵי חֲכָמִים יְזָרוּ דָעַת", דְּהִנֵּה פֵּרוּשׁ דַּעַת הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד", וְאָמְרוּ רַז"ל "אֵין עוֹד, אַפִּלּוּ בַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם", דְּגַם כָּל הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים חֲרֵי הָעִקָּר בָּהֶם הוּא הָאֱלֹקוּת, וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקַהּ דְּכָל אָדָם חֲרֵי הוּא רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ הֵיטֵב שֶׁגּוּפוֹ חַי, שֶׁהַגַּם שֶׁלֹּא רָאָה מֵעוֹלָם נִשְׁמָתוֹ, מִכָּל מָקוֹם בְּלִי שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק סְפֵקָא אֲצָלוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיּוּת הַמְחַיֶּה אוֹתוֹ וְהוּא הָעִקָּר, וְהָרְאָיָה — בְּצֵאת הַנֶּפֶשׁ מִן הַגּוּף מִתְבַּטֵּל הַכֹּל, וּמֵעַצְמוֹ יָבִין דְּגַם הָעוֹלָם הוּא גּוּף גָּדוֹל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן פֶּרֶק ל"א שֶׁהָאָדָם הוּא עוֹלָם קָטָן וְהָעוֹלָם הוּא גּוּף גָּדוֹל, וַהֲרֵי יֵשׁ חַיּוּת הַמְחַיֶּה אוֹתוֹ כו', וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י זַ"ל יְזָרוּ לְשׁוֹן יַכְתִּירוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן נֵזֶר וַעֲטָרָה, דַּהֲלֹא אִי אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם לֵידַע וּלְהַשִּׂיג אֱלֹקוּת בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה גְּמוּרָה שֶׁהֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ[יח] כְּלָל, וּפֵרֵשׁ בַּזֹּהַר חֵלֶק א (פָּרָשַׁת) חַיֵּי דַף קכב עַמּוּד א דְּמַחֲשָׁבָה קָאֵי עַל בְּחִינַת חָכְמָה, דְּאִיתָא שָׁם "מַחֲשָׁבָה וְיוֹבְלָא דְּלָא אִתְפְּרִישׁ לְעָלְמִין"[יט], וְהַיְנוּ חָכְמָה וּבִינָה, וְאִם כֵּן גַּם בְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה[כ] אֵינָהּ מַשָּׂגֶת וְתוֹפֶסֶת בֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ, וּכְדִכְתִיב "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", שֶׁלְּגַבָּיו יִתְבָּרֵךְ גַּם הַחָכְמָה כַּעֲשִׂיָּה הַגַּשְׁמִית נֶחְשֶׁבֶת כו', וְאִי לָזֹאת אֵיךְ יַשִּׂיג הוּא בַּחָכְמָה שֶׁבִּשְׂכָלוֹ אֶת הָאֱלֹקוּת שֶׁאֵינוֹ מֻשָּׂג גַּם בְּחָכְמָה עִלָּאָה. וְזֶהוּ "יְזָרוּ דָעַת", שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּחִינַת נֵזֶר וַעֲטָרָה לִבְחִינַת דַּעַת, וְהוּא בְּחִינַת "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ", הוּא בְּחִינַת הָאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה לְהַאֲמִין בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג עַל יְדֵי הַדַּעַת הוּא רַק שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ אֱלֹקִי הַמְהַוֶּה וּמְחַיֶּה אֶת הָעוֹלָם, וְהָעִקָּר הוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי, אֲבָל לְהַשִּׂיג אֶת הָאֱלֹקוּת וְאֵיךְ הוּא מְהַוֶּה וּמְחַיֶּה — זֶה אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג כִּי אִם בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה לְהַאֲמִין בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל יְדֵי הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן הַפְּנִימִי וְהָעַצְמִי הַנַ"ל, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה מִתְגַּבֵּר עַל הַחֹם דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

שבת חנוכה, תרפ"ו

יח. אין מחשבה תופסת (משגת) בו. יט. מחשבה (חכמה) ויובל (בינה) שאינם נפרדים לעולם. כ. עליונה

לקוטי דיבורים

והנה יש השערה שכלית (כי אי אפשר לעמוד על דבר זה בבירור מפני זכותו של הענין, וביותר מפני גשמיות השגתינו, ולכן אפשר לכנותו רק בשם השערה שכלית בלבד) כי במי שנחסרו ר"ל הכלים הנה גילוי הכוחות האלו הם בתוקף יותר מכמו בעת פעולתם בהאברים. כי הנה כוחות הנפש הם אברי הנפש, וכוחות הגלוים שבנפש הם כוחות פועלים ממש, ואופן פעולתם הוא בהתלבשות ממש כל כוח בהאבר הפרטי שלו, וכל כוח הרי הנפש נותן לו כוח וגבורה לפי ענין פעולתו, דפעולת הכוחות הוא בשני ענינים, הא' מה שהוא פועל, כוח הראיה לראות, כוח השמיעה לשמוע, כוח התנועה להניע ולהסיע משא, וכן כל כוח לפי ענינו, והב' הוא הכוח וגבורה שבהכוח, דאינו דומה גבורת כוח הראיה לראות לגבורתו של כוח התנועה לכתוב ולצייר או להסיע משא, הרי בשניהם הן בגוף ועצם פעולת הכוח לפי ענינו, והן לפי צורך כוחו וגבורתו להביא פעולתו מהכוח אל הפועל, הנה בשניהם הוא השפעת הנפש, על ידי הכוחות הנעלמים, ועל ידי גילוי אור כללי שהוא המודד לכל כוח וכוח, הכוח וגבורה הדרושה לו לפי ענין פעולתו, ומהאי טעמא הנה הכוח עצמו נקרא בשם פעולה לגבי כוחו הכללי, והיינו דכשם שהדבר הנפעל מכוח הפועל, כמו האבן הנזרקת או הכלי הנעשה בכוחו ופעולתו של כוח התנועה נקרא בשם פעולה לגבי הכוח שפעלו ועשאו, הנה כמו כן כוח פועל זה שהנפש הפריש לו כוח וגבורה מוגבלה באותו השיעור והמדה שיוכל להביא דבר פעולתו לפי ענינו מהכוח אל הפועל, הוא גם כן נקרא בשם פעולה, לגבי כוחו הכללי, ובזה שהכוח הפרטי פועל פעולתו בהסעת האבן או המשא ממקום למקום, או שעשה את הכלי, הנה בזה הוא מכלה כוחו וגבורתו הניתן לו מהנפש, במה שהוא עושה פעולתו, הנה נוסף על מה שהוא עושה ענייניו, כלומר שליחותו מהנפש, שהרי כל כוח הוא שליח מיוחד מן הנפש לפעולה פרטית, הנה נוסף על כך הרי בפעולה שהוא עושה, מתכלים הכוח והגבורה שהנפש נותנו לו לעשות שליחותו.

ב' דחג השבועות, תרצ"ג

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרנ"ב

רא"ל שב לעבודתו, ואם כי מצליף את סוסו, ובזיעת אפו מושך גם הוא את הקרון עם החבית המלאה מים, אבל עם זה, הנה סיפורו של האורח על אודות האגודת ירק של העני עם הסברו אשר כל עבודה גם הקטנה ביותר שעושים לכבוד השי"ת בתום לבב ובשמחה יקר וחביב הוא להבורא עולם, ברוך הוא וברוך שמו, מנקר במוחו ואינו נותן לו מנוח.

מקנא הוא לאותו העני בעל הירק, ובלבו מתחנן ומבקש להקב"ה אשר יזכהו באיזה דבר מצוה לעבוד את ה' בכל לבו ובשמחה רבה.

כשבא לביתו מספר הוא הרא"ל לאשתו את אשר שמע מן האורח, ומסביר לה בלשונו, דגם עתה גם אם אין לנו בית המקדש, אבל כל איש ואשה בישראל שמקיימים מצוה בשמחה הוא כמקריב קרבן.

עבר שבוע, שבועיים ושלש, וסיפורו של האורח על קרבן העשיר והעני אינו נותן לו מנוח לר' אליעזר ליפא.

פעם כשהביא הרא"ל מים לר' נפתלי ראש הקהל נפל לו רעיון חדש במוחו אשר הרנין את לבו.

כאמור, ארבעה בעלי בתים נכבדים היו לו לרא"ל אשר היו משלמים לו בחצי אגורה יותר מכפי המקח הקצוב, וכמעט חצי פרנסתו היתה מהם, ובעד הבאת מים לבית הכנסת הי' המחיר החצי מכמו שהיו משלמים בע"ב בינונים, ויעלה בדעתו של הרא"ל, אשר הוא יחליף עם ר' זלמן דוב הארבעה בעלי בתים בהארבע בתי כנסיות שבעיר.

רא"ל ואשתו דואגים מאד ועצובי רוח מאשר בניהם אינם מצליחים בלימודם. האיש טוען, הלא אביו ר' אלימלך הי' צדיק – כפי השמועה מפי מכיריו – הי' גאון עולם, והאשה טוענת, כי גם אבי'

— כפי שאמר הרב הצדיק מרא דאתרא — הי' צדיק וגאון עולם, ושניהם כאחד בוכים במר נפשם על מר גורלם אשר בניהם אינם מצליחים בלימודם.

אשת רא"ל, אף כי התחנכה בבית הרב, ושמעה הרבה סיפורים מאשר קראה הרבנית מתוך הספרים, וגם ידעה כמה פסקי דינים מאשר ראתה ושמעה שפסק הרב, אבל קרוא בספר לא ידעה, וגם להתפלל מתוך הסידור לא ידעה, רק ידעה לברך ברכת המוציא, מזונות, האדמה, העץ, שהכל, והיתה יראת השם וטובת לבב[23].

לעתים קרובים הי' רא"ל אומר מזמורי תהלים מלה במלה ואשתו אומרת אחריו, בבכיות ובתחנונים מתחננים מקרב לב עמוק להשי"ת, כי ירחם עליהם ויפתח מוחם ולבם של בניהם אשר יקבלו דברי תורה ויהיו יראי אלקים באמת ובתמים.

רא"ל ואשתו היו מתאמצים לעשות צדקה יותר מכפי יכולתם. כמה פעמים צמו ואת ארוחתם נתנו לעניים. בכל ערב ש"ק היתה אשתו של רא"ל אופה שתי חלות לחם עבור שני בני' ותחלקם לעניים, ומדלקת שתי נרות בבית הכנסת עבור שני בניהם, אשר יאיר השי"ת את עיני בניהם בתורתו ועבודתו.

וכשעלה בדעתו של רא"ל להביא מים להבתי כנסיות אשר בזכות זה ירחם השי"ת עליהם ובניהם יצליחו בלימודם, בא וסיפר לאשתו, וייטב הדבר בעיני'.

ויציע הרא"ל לר' זלמן דוב כי יתן לו הספקת מים להארבעה בע"ב הנכבדים שלו, ורז"ד יתן לו ההספקת מים להארבע בתי כנסיות.

רז"ד הסכים להצעת רא"ל. אין איש משים לב על החילוף והתמורה הנעשה בהספקת המים, ולשמחת רא"ל ואשתו אין קץ.

23) באי' ההעתקות שתח"י: לב.

אגרות קודש

ב"ה כ"ט אדר ראשון תרצ"ה
פורקערסדארף, אצל ווין

ידידי הנכבד והכי נעלה וו"ח אי"א מוהר"ר
משה דוד שי' שו"ב סטרלין

שלום וברכה.

ש"ב ידידי הרה"צ הנודע לשם תהלה גזע תרשישים כש"ת מוהר"ר יעקב ישראל שליט"א טוערסקי כותב לי בשמו כי תאב הוא לשמוע פרישת שלום מפורט.

האהבה והחיבה ההתקשרות והדביקות הם מעיקרי דרכי החסידות ועבודתם של החסידים, ומדות הללו אין להם הפסק מחיצות וריחוק מקום.

אמנם ההתקשרות האמיתי הוא ע"י תורה כמאמר תלת קשרין מתקשראן דא בדא ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה, והיינו דהתקשרות הנשמה באלקות הוא ע"י התורה.

וכן הוא בהתקשרות הנשמות זה בזה ואלו באלו הוא ע"י התורה כשלומדים אותן הדברי תורה שמתעסק בו הנה ע"ז הנשמות מתקשרות והוא האהבה והתקשרות האמיתי.

אחד מאנ"ש בהיותו ביחידות אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע התאונן על מצבו הרוחני וביקש סדר בלימוד ובעבודה. וביקש עצה וברכה על התקשרות. והשיבו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, למוד המאמרים שלי ותהי' מקושר.

האהבה וההתקשרות הלזו שע"י התורה מביאה טובה כפולה וברכה משולשת וינעם לי במאד לשמוע משלום אנ"ש שי' במחנם הטובה אם יש סדר קבוע בלימוד דא"ח והאם מתועדים מזמן לזמן במסיבת ידידות כנהוג בין אנ"ש שי'.

מצב בריאותי ת"ל הוטב מכמו שהי' אך מצות הרופאים חזקה עלי להמשיך זמן ההתעסקות ברפואות ושמירת דיעט והשי"ת ישלח לי רפואה בתוך כאחב"י שי' הצריכים רפואה בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

ב״ה, ט׳ אדר א׳, תשי״ט
ברוקלין, נ.י.

לכבוד מר דוד שי׳ בן גוריון
ראש הממשלה

שלום וברכה!

אתמול שלחתי מענה שלי הרשמי על השאלה, שאלת הרישום, ואתו רב הסליחה על עיכוב המענה עד עתה - מפני כמה סיבות. והבא לקמן כתוב בלתי רשמי, וגם לא חצי רשמי.

ולכן תקותי אשר יסלח לי כ׳ על כתבי בלי דיפלומטיא, ואולי גם הסגנון אינו מתאים להפרטי כל, וגם - על שאקדים איזו שורות ברעיונות שלכאורה פשוטים הם.

כיון שבעולמנו כל ענין אינו מופשטי אלא קשור באישים ותנאים, הנני משתמש בהזדמנות זו לבוא בשורותי דלהלן, אל כ׳ בתור זה העומד בראש בעית הרישום, ויותר מזה - שהשפעתו גדולה ברקע החיים שבארצנו הק׳, אשר הבעי׳ הנ״ל היא רק אחד הפרטים שלו.

בודאי שאין צורך להאריך בנקודה שתקופתנו זו היא תקופת הרת עולם, ביחוד בחיי עמנו בני ישראל בכל מקום שהם, הן בגשם והן ברוח. וכמו שהי׳ מתמיד בתולדות ימי עמנו, הרי הענינים הרוחניים משפיעים הרבה יותר על הענינים הגשמיים מאשר להיפך. (לא נעלם ממני, כי השקפה זו אינה עולה בד בבד עם שיטת החמרניות וכיו״ב, אבל אין זה נוגע כל כך להבא להלן).

מובן אשר לעת כזאת האחריות המוטלת על כל אחד ואחד - חשובה וגדולה פי כמה מאשר בשנים כסדרן, ובפרט האחריות המוטלת על אלה שיש להם השפעה גדולה בכמה שטחים בחיי עמנו, ואפשר גדולה עוד יותר מאשר המשפיע משער בנפשו.

ובכל ענין ודבר, הרי אחריות קשורה בזכות, וככל שתגדל האחריות של האדם, תגדל גם זכותו, כשנושא באחריות וממלא תפקידו בזה, ולאו כל אדם זוכה לאחריות - זכות גדולה וציבורית, וגם הזוכה לזה - לא כל שעה שעת הכושר היא למילוי התפקיד והאחריות.

כוונתי כאן להשפעתו של כ׳, אשר איך שלא יוגדר המצב באופן רשמי, הרי בפועל בארץ ישראל כעת, הנה החלטתו של כ׳ קובעת היא בשטחים הכי חשובים בחיי הציבור בארץ, ובזה - גם בכמה ענינים אשר בשטח הרוחני.

ואין לי עסק כאן בשאלה אם המשטר הוא דימוקרטי או לא, שהרי לא להתווכח באתי, וכנ״ל - מכתבי הוא בלתי רשמי ורק בהשייך להמציאות כמו שהיא בפועל, והמציאות שהנני רואה - שלכבודו השפעה הכי גדולה בעיצוב המצב בארצנו, אף שלפעמים יכול לפעול במישרין ולפעמים רק בעקיפין.

בשנים מלפנים שגור הי׳, בחוגים מסוימים, הפתגם אשר סתם בני ישראל הדרים בחוץ לארץ מוכרחים לדת ישראל ועניני׳ - כתריס בפני הטמיעה בעמים וכו׳, אבל אלו שימציאו ״תריס״ אחר במקום הדת, וביחוד - כל אלו שיסתדרו בארץ ישראל במסגרת משלהם איזו שתהי׳, שהאוירה והשפה והמסגרת וכו׳ (לכאורה) תריס למופת הם - יכולים לוותר על דת ישראל, או בנוסח עקבי יותר - מה להם ול״מעמסה״ זו שבחייהם, מעמסה יום יומית ובדבר גדול ובדבר קטן.

אבל מהלך והתפתחות הענינים בארץ ישראל במשך ז-ח שנים האחרונות - מבליט יותר ויותר את הנקודה, אשר כמה שלא יהי׳ גדול ההכרח בדת ועניני׳ לבני ישראל אשר בחוץ לארץ, מוכרחים הם עוד יותר וחיונים לבני ישראל אשר בארץ ישראל. ואחד הטעמים היסודיים: בארץ ישראל דוקא נראית סכנה אשר דור השני יקים טיפוס חדש, אשר בשם בני ישראל ידגול, אבל זר יהי׳ לעברו של עמנו על כל ערכיו הנצחיים והעצמיים, וגם מנגד לו - בהשקפת עולמו, בתרבות שלו ובתוכן חייו היום יומיים. מנגד למרות אשר עברית ידבר, בארץ האבות ידור וגם לשמע התנ״ך יתלהב.

איני רוצה להאריך בנקודה כאובה זו כלל וכלל מטעמים מובנים (ובפרט שאיני רואה צורך באריכות). ואחד הטעמים, כי רוצה הנני לקוות אשר לא תקום פעמיים צרה, וסוף סוף גם מתוך בני הדור האמור יתריעו בקול גדול על סכנה האמורה וישמע הקול ויפעול פעולתו לקדם פני הרעה בעוד מועד. והרי דוקא בשנים האחרונות מורגשת תסיסה חזקה בחוצה לארץ ובארץ ישראל לדרוש ולתבוע תוכן רוחני בחיים, ואם להתעמק בזה, הרי הכמי׳ היא אחרי משהו למעלה משכל האדם.

ובודאי שלא ירוו צמאונו של הנוער והצעירים של עמנו הנצחי - על ידי הסברות ושיטות מעשה ידי אדם היום, ואשר גורלם יהי׳ כגורל השיטות שנתחדשו אתמול ולא תמצאינה עוד בין החיים. וכאן המקום לדת משה וישראל, שבכתב ושבעל פה, ערכינו העצמיים מיום עמוד עם ישראל לפני ה׳ אלקינו בחורב ונשמע קול הגדול ולא יסף: אנכי ה׳ אלקיך גו׳ לא יהי׳ לך אלקים אחרים גו׳.

ציווי והוראה - אבל בסגנון שפירושו גם הבטחה.

ומובן שאין כלל הכוונה לדתיות תיאורטית, כהשקפת עולם עיונית בלבד וכנושא להרצאות בימי חג ומועד, אלא אורח חיים בפועל ובמעשה, גם בימות החול וגם בענינים הנקראים בפי העולם ענינים חילוניים; והרי דתנו - בעיקרה מעשית היא.

שעת הכושר היא עתה מאין כמוה להטות ולשנות את כל רקע החיים בארץ ישראל לפרטיו - בכיוון האמור, ושעת כושר זו דופקת על פתחו, כי ביד כ׳ האפשריות והזכות לנצלה באופן הכי יעיל. זכות ואפשריות שלאו כל אדם זוכה להם, ושלא היו כמותן משך ועשיריות בשנים.

לכאורה, קרוב לומר אשר שורות הנ״ל יעוררו תמי׳ בלב כ׳ - האומנם חושבני שבמכתבי אוכל לשנות ולהשפיע על השקפת עולם בת עשיריות בשנים,

ובפרט - השקפתו של אדם שראה פרי בעמלו.

אבל כיון, שלדעתי, המצב בא״י הוא כנ״ל, הרי המצב כשלעצמו והאמת לאמתו אשר ברעיון עצמו, והאפשרות הכי נפלאה ומיוחדה במינה שניתנה למר - הם המדברים, המבקשים ודורשים. ובודאי אשר גם בלעדי מכתבי - התבונן כ׳ בכל זה רבות פעמים.

אלא שלא ראיתי רשות לעצמי לעבור על כל זה בשתיקה - בה בשעה שכותב הנני בבעיית הרישום אשר חלק היא מכללות רקע האמור, ומצאתי לחוב שלי לעורר אודות זה - לפחות במכתב פרטי לכ׳.

בהזדמנות זו, ובבקשת סליחה על האיחור בזה, אביע תודתי על מה שבשעתו שלח לי את החוברת שלו, ואסתייע להאמור במכתבי זה - ממה שרשם על החוברת, בהזכירו את הארץ, הביטוי - ארץ הקדש. והרי התואר ״קודש״, כמו התואר ״יהודי״ תוכנו הוגדר והוקדש על ידי דורי דורות של עמנו, החל ממתן תורה -

שאז ניתן לנו התואר ״ממלכת כהנים וגוי קדוש״ ושם ניתנה לעם ישראל ארץ הקדושה לגבולותי׳ ״ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר פרת״ -

ועד לימינו אלה ועד בכלל.

בכבוד ובברכה,

מנחם מענדל שניאורסאהן

פרשת ויקרא

א א וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה
מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם: ג אִם־
עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ד וְסָמַךְ
יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: (לוי)
ה וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְהִפְשִׁיט
אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ: ז וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:
ח וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־
הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ט וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֶּׁה
רֵיחַ־נִיחוֹחַ לַיהוָה: ס (ישראל) י וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ
מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ: יא וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי
יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב: יב וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ
וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יג וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה
הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח"ד ע' 1306)

ה' פְּעָמִים כְּתִיב כָּאן 'אוֹרָה', כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה . . 'וַיִּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב' - כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁהוּא מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת (בראשית רבה פ"ג, ה)

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ שֶׁדַּוְקָא סֵפֶר וַיִּקְרָא נֶאֱמַר בּוֹ טוֹב, לְמִרּוֹת שֶׁגַּם סֵפֶר דְּבָרִים 'מָלֵא הֲלָכוֹת רַבּוֹת'. הוּא עַל־פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר, שֶׁיְּגִיעָה וְעָמָל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה מְבִיאִים לִידֵי "כַּמָּה טָבִין", דְּהַיְנוּ שֶׁטּוֹב נֶאֱמַר עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה כְּשֶׁמַּגִּיעַ עַל־יְדֵי יְגִיעָה וְעָמָל. וְלָכֵן דַּוְקָא בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא נֶאֱמַר טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַקָּשֶׁה בַּהֲבָנָה מִבֵּין סִפְרֵי הַתּוֹרָה. כְּדִבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת בְּמַס' בְּרָכוֹת עַל סֵפֶר וַיִּקְרָא 'חָמוּר שֶׁבַּסְּפָרִים', שֶׁבּוֹ דְּרוּשָׁה הִתְיַגְּעוּת רַבָּה בִּכְדֵי לְהָבִינוֹ.

שני ד וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב
מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ: ט וְהִקְרִיבוֹ
הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה וְנִמְצָה דָמוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ: ט וְהֵסִיר
אֶת־מְרָאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ
קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן: יא וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא
יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: ס **ב** א וְנֶפֶשׁ כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה
לַיהוָה סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן
עָלֶיהָ לְבֹנָה: ב וְהֵבִיאָהּ אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֹמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל
כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה
אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: ג וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִّנְחָה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס ד וְכִי
תַקְרֵב קָרְבַּן מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלֹּת מַצֹּת
בְּלוּלֹת בַּשָّמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָّמֶן: ס
ה וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשָّמֶן מַצָּה תִהְיֶה: ו פָּתֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ
עָלֶיהָ שָّמֶן מִנְחָה הִוא: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 488)

וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו (א, א)

לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל צִוּוּיִים קָדְמָה קְרִיאָה, לְשׁוֹן חִבָּה (רש"י)

רַשִּׁ"י מְדַיֵּק וּמֵבִיא שָׁלוֹשׁ לְשׁוֹנוֹת 'דִּבְּרוֹת', 'אֲמִירוֹת' וְ'צִוּוּיִים', כְּבָא לוֹמַר "לֹא זוֹ אַף זוֹ".

"דִּבְּרוֹת": מוּבָן שֶׁיְּקֵדִים לָשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁדִּבּוּר הוּא לָשׁוֹן קָשֶׁה, וּבִכְדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְהִיל אֶת הַשּׁוֹמֵעַ יַקְדִּים לָשׁוֹן רַךְ. "אֲמִירוֹת": יָכֹלְנוּ לַחְשֹׁב שֶׁקֹּדֶם 'אֲמִירָה' אֵין צָרִיךְ לָשׁוֹן שֶׁל חִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֲמִירָה הִיא לָשׁוֹן רַכָּה, מְחַדֵּשׁ רַשִּׁ"י שֶׁגַּם קֹדֶם "אֲמִירוֹת" נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה. "צִוּוּיִים": לִכְאוֹרָה בְּ'צִוּוּיִים' הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב שֶׁלְּשׁוֹן חִבָּה מַדִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁצִּוּוּי הוּא אֲמִירָה מֻחְלֶטֶת וְאִיתָנָה, וּלְשׁוֹן חִבָּה יָכוֹל לְהַחְלִישׁ אֶת תֹּקֶף הַצִּוּוּי. מְחַדֵּשׁ רַשִּׁ"י חִדּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁגַּם קֹדֶם לַ"צִוּוּיִים" נֶאֱמַר לְשׁוֹן חִבָּה.

שלישי ז וְאִם־מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשָّמֶן
תֵּעָשֶׂה: ח וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה
לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

ט וְהֵרִים הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: י וְהַנּוֹתֶרֶת
מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי
יְהוָה: יא כָּל־הַמִّנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא
תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ
מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה: יב קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם
לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ: יג וְכָל־
קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח
בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב
מֶלַח: ס יד וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה
אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת
בִּכּוּרֶיךָ: טו וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה
מִנְחָה הִוא: טז וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגְּרִשָׂהּ
וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ז ע' 9)

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' (א, ב)

בְּקָרְבְּנוֹת נְדָבָה דִּבֵּר הָעִנְיָן (רש"י)

הַהֶסְבֵּר מַדּוּעַ הַתּוֹרָה פּוֹתַחַת בְּדִינֵי קָרְבְּנוֹת יָחִיד דַּוְקָא, וְלֹא בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר, וּבְקָרְבְּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה קָרְבְּנוֹת נְדָבָה לְקָרְבְּנוֹת חוֹבָה - לַמְרוֹת שֶׁלְּכְאוֹרָה קָרְבְּנוֹת צִבּוּר וְחוֹבָה חֲשׁוּבִים יוֹתֵר - הוּא מִפְּנֵי שֶׁפָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ (וַיִּקְרָא וְצַו) נֶאֱמְרוּ קֹדֶם לַחֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן וַהֲקָמָתוֹ (שֶׁבְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי). וּמַטְּרַת פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ הִיא לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הוֹרָאָה מַעֲשִׂית לִקְרַאת חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן.

אֶת קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר אֵין צֹרֶךְ עֲדַיִן לְלַמֵּד, כִּי בְּמֶשֶׁךְ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶת קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, לָכֵן דִּינֵיהֶם לֹא מוֹפִיעִים כְּלָל בְּפָרָשָׁה זוֹ. וּבְקָרְבְּנוֹת יָחִיד מַקְדִּימָה הַתּוֹרָה קָרְבְּנוֹת נְדָבָה לְחוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּבְאוּ (בְּעִקָּר) בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ קָרְבְּנוֹת נְדָבָה, כִּי קָרְבְּנוֹת חוֹבָה מַגִּיעִים כְּכַפָּרָה עַל חֲטָאִים, וְלֹא מִסְתַּבֵּר שֶׁבִּזְמַן כֹּה נִשְׂגָּב כַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן חָטְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. לָכֵן מַקְדִּימָה הַתּוֹרָה קָרְבְּנוֹת נְדָבָה לְחוֹבָה.

רביעי **ג** א וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן־הַבָּקָר
הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי
יְהוָה: ב וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ג וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה
לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: ד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ
בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: פ
ו וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ
נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: ז אִם־כֶּשֶׂב הוּא־מַקְרִיב אֶת־
קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ח וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ
בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ט וְהִקְרִיב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה
לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־
הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: י וְאֵת שְׁתֵּי
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים
וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה:
יא וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ
יב וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: יג וְסָמַךְ
אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְזָרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
יד וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־
הַקֶּרֶב: טו וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן
אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: טז וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם
אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֵלֶב לַיהוָה: יז חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא
תֹאכֵלוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חט"ו ע' 23)

כָּל חֵלֶב לַה' (ג, טז)

הָרוֹצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹף יִצְרוֹ הָרַע, וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה הַמְּשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ . . וְכֵן הוּא אוֹמֵר: **כָּל חֵלֶב לַה'** (רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח)

לִכְאוֹרָה הָיָ' צָרִיךְ הָרַמְבַּ"ם לְפָרֵשׁ "כָּל חֵלֶב לַה'", שֶׁעַל הָאָדָם לְהָבִיא מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּכָל הַמִּינִים? וְיֵשׁ לוֹמַר, "כָּל חֵלֶב לַה'" הוּא בִּטּוּי לְהַכָּרַת הָאָדָם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ - לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ - וְלָכֵן מַקְרִיב מִן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח. וֶהֱיוֹת שֶׁבִּבְרִיאָה כְּלוּלִים מִינִים שׁוֹנִים, חֶלְקָם יָפִים וּמְשֻׁבָּחִים וְחֶלְקָם פְּשׁוּטִים וּגְרוּעִים, צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁ"כָּל חֵלֶב לַה'" מְדַבֵּר עַל הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח שֶׁבְּאוֹתוֹ מִין. כִּי בְּכָל מִין וָמִין, הַמְשֻׁבָּח וְהַגְּרוּעַ, צָרִיךְ לְגַלּוֹת שֶׁהֵם בְּבַעֲלוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

חמישי **ד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל
מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת
מֵהֵנָּה: ג אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם
וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים
לַיהוָה לְחַטָּאת: ד וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר
וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: ה וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ
מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: ו וְטָבַל
הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ: ז וְנָתַן
הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים
לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת | כָּל־דַּם הַפָּר
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: ח וְאֶת־כָּל־חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ
אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: ט וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־
הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: י כַּאֲשֶׁר יוּרַם מִשּׁוֹר
זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:
יא וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־
כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ: יב וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן
וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל־עֵצִים בָּאֵשׁ עַל־שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן
יִשָּׂרֵף: פ יג וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר
מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר
לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ: יד וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר
חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת
וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: טו וְסָמְכוּ זִקְנֵי
הָעֵדָה אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: טז וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם
הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־
הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי
הַפָּרֹכֶת: יח וּמִן־הַדָּם יִתֵּן | עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר
לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
יט וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה:
כ וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־
לּוֹ וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם: כא וְהוֹצִיא
אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף
אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל הוּא: פ כב אֲשֶׁר
נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו
אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם: כג אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר
עִזִּים זָכָר תָּמִים: כד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר
וְשָׁחַט אֹתוֹ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי
יְהוָה חַטָּאת הוּא: כה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת
בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמוֹ
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה: כו וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ
יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חי"ב ע' 5)

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם (א, ב)

מַדּוּעַ מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", דְּהַיְנוּ דַּוְקָא מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי לַהֲלָכָה גַּם נָכְרִים יְכוֹלִים לְהָבִיא קָרְבָּנוֹת נְדָבָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת נִכְתַּב מִסְפַּר פְּעָמִים שֶׁהַקָּרְבָּן "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'", וּמַסְבִּיר עַל כָּךְ רַשִׁ"י: "נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי". לָכֵן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב, "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", הַנַּחַת רוּחַ שֶׁנְּגֶרֶמֶת ע"י הַקָּרְבָּן, הִיא דַּוְקָא ע"י קָרְבְּנוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא קָרְבְּנוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

ששי כז וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ
בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה
וְאָשֵׁם: כח אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־
חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: כט וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ
הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה:
ל וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:
לא וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל
זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ לב וְאִם־כֶּבֶשׂ
יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה:

לג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ
לְחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה: לד וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:
לה וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל
אִשֵּׁי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־
חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: **פ ה** א וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָהּ
קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד
וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ב אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא
אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה
אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא
וְאָשֵׁם: ג אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ
אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם:
ד אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע | אוֹ
לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם
מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ה וְהָיָה
כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ:
ו וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּה אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ: ז וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי
שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים
אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד
לְעֹלָה: ח וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר
לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא
יַבְדִּיל: ט וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ
וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא:
י וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: **ס** יא וְאִם־לֹא
תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא
אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֶת הָאֵפָה סֹלֶת
לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה
כִּי חַטָּאת הִוא: יב וֶהֱבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן |
מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הִוא: יג וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ
וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה: **ס** יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: טו נֶפֶשׁ כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה
מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים
מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ
לְאָשָׁם: טז וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־
חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר
עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: **פ** יז וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי
תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא
תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: יח וְהֵבִיא אַיִל
תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר
עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגַג וְהוּא לֹא־יָדַע
וְנִסְלַח לוֹ: יט אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: **פ**
כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כא נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא
וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ־
בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ: כב אוֹ־
מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת
מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה: כג וְהָיָה
כִּי־יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ
אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד
אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: כד אוֹ מִכֹּל
אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ
וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם
אַשְׁמָתוֹ: כה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים
מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן: כו וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ: פפפ

קי"א פסוקים, דעוא"ל סימן. ציו"ה סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות חכ"ב ע' 1)

מִפְּנֵי מַה מַּתְחִילִין לְתִינוֹקוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וְאֵין מַתְחִילִין בִּבְרֵאשִׁית? אֶלָּא שֶׁהַתִּינוֹקוֹת טְהוֹרִין וְהַקָּרְבָּנוֹת טְהוֹרִין; יָבוֹאוּ טְהוֹרִין וְיִתְעַסְּקוּ בִּטְהוֹרִין (ויקרא רבה פ"ז, ג)

אודות הַקָּרְבַּת הַקָּרְבָּנוֹת אֵצֶל נֹחַ מְצַיֶּנֶת הַתּוֹרָה שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת הָיוּ 'מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר' – לְמָרוֹת שֶׁהַהֶבְדֵּל בֵּין קָרְבָּנוֹת טְהוֹרִים לְשֶׁאֵינָם טְהוֹרִים נִקְבָּע רַק בְּמַתַּן תּוֹרָה, מְסַפֶּרֶת הַתּוֹרָה שֶׁשָּׁנִים קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה הַשְׁפָּעָה בְּעוֹלָם עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, עַד כְּדֵי הַשְׁפָּעָה עַל הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל נֹחַ

בְּהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת. לָכֵן מַתְחִילִים יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד תּוֹרָה בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת. לְלַמְּדָם שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הֵשְׁפִּעָה מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, כָּךְ חַיֵּיהֶם שֶׁלָּהֶם צְרִיכִים לִהְיוֹת מֵשְׁפִּעִים מֵהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, לִמְרוֹת שֶׁעֲדַיִן אֵינָם חַיָּבִים בְּמִצְוֹות – עַל־דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁקֹּדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה.

ספר שני שביעי ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ י עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ יג וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָّנָה׃ טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 90)

עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ (ישעי' מג, כא)

הִשְׁתַּמְּשׁוּת הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה - 'זוּ', וְלֹא בִּלְשׁוֹן זָכָר 'זֶה', יוּבָן עַ"פ תּוֹרַת הַחֲסִידוּת: נְקֵבָה מוֹרָה עַל הָאָדָם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת 'מְקַבֵּל', דְּהַיְנוּ שֶׁלּוֹ אֵין שְׁאִיפוֹת וּרְצוֹנוֹת מֵעַצְמוֹ, וְכָל כֻּלּוֹ הִתְבַּטְּלוּת לַדָּבָר שֶׁמְּמֻנּוּ מְקַבֵּל. לָכֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ הַפָּסוּק בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה, לוֹמַר, רַק אָדָם שֶׁנִּמְצָא בִּבְחִינַת מְקַבֵּל - בִּטּוּל, יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה. אַךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּהִתְבַּטְּלוּת בִּפְנֵי הַקָּבָ"ה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַפֵּר בִּתְהִלָּתוֹ, כִּי לִפְנֵי הַקָּבָ"ה אֵין מָקוֹם לִמְצִיאוּת עַצְמִאִית.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

פרשת החודש שמות יב, א

מפטיר **יב** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֻסּוּ עַל־הַשֶּׂה׃ ה שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ׃ ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ ז וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם׃ ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ ט אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ׃ י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֵּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה׃ יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחְגֻּהוּ׃ טו שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי | כָּל־
אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־
קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ
הִוא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת
עוֹלָם: יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב
תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב:
יט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־
אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת
יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא
תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת פרשת החודש לקריאה בציבור ולשמו"ת ביחזקאל פרק מה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז־יז) כל העם - בית ישראל "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה־אמר".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תטו עם שינויים).

מה טז כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: יז וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה
הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחָדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲשֶׂה
אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל:

"צריכים לומר [=להתחיל ההפטרה] בפסוק (יח) כה־אמר".

יח כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ
אֶת־הַמִּקְדָּשׁ: יט וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה
לַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוּזֹת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַּשְּׁבִעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי
וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת: כא בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפֶּסַח חַג שְׁבֻעוֹת
יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: כב וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת:
כג וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם: כד וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין
לָאֵיפָה: כה בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָּאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת
כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן: **מו** א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים
יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ: ב וּבָא הַנָּשִׂיא
דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב: ג וְהִשְׁתַּחֲוּו עַם־הָאָרֶץ
פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה: ד וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרֵב הַנָּשִׂיא לַיהוָה
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים: ה וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה
מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: ו וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל
תְּמִימִם יִהְיוּ: ז וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן
הִין לָאֵיפָה: ח וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא: ט וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ
לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר
נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נֹכְחוֹ יֵצֵא: י וְהַנָּשִׂיא
בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ: יא וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר
וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: יב וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה
אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ: יג וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים
תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: יד וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד:
טו יַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד:

כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג להוסיף כאן גם הפסוקים (טז־יח) כה־אמר - מאחוזתו, "ואינו שייך לאחרים, שצריכים לומר [=לסיים ההפטרה כאן, פסוק טו] תמיד".

(רשימות היומן תש"ב עמוד תטו עם שינויים).

המשך ההפטרה רק לציבור בעמוד הבא בישעיהו פרק סו.

טז כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׁיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם
הִיא בְּנַחֲלָה: יז וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבָת
לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: יח וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהֹונֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם
מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ: (עד כאן)

בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָֹה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה
מָקוֹם מְנוּחָתִי: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת
לְפָנַי אָמַר יְהוָֹה: כד וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם
לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא
כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָֹה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה
יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: הָיָה בְּלֵיל שַׁבָּת, שָׁעָה 12 בַּלַּיְלָה, וְ7 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר ב, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קעד

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - החודש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:44	5:36	8:12	8:07	8:44	8:40	9:46	9:42	17:54	17:58	18:18	18:22	17:37	18:31
חיפה (ח)	5:43	5:35	8:11	8:07	8:43	8:39	9:45	9:41	17:53	17:58	18:18	18:22	17:27	18:31
ירושלים (ח)	5:40	5:33	8:10	8:06	8:42	8:37	9:44	9:40	17:54	17:58	18:18	18:22	17:17	18:30
תל אביב (ח)	5:45	5:37	8:12	8:08	8:45	8:40	9:46	9:43	17:53	17:58	18:17	18:22	17:37	18:32
אוסטריה וינה (ח)	5:57	5:45	8:26	8:19	8:58	8:51	10:00	9:54	18:08	18:17	18:38	18:47	17:58	19:00
אוסטרליה מלבורן (ק)	7:18	7:24	9:49	9:51	10:21	10:23	11:23	11:24	19:38	19:29	20:03	19:54	19:12	20:04
אוקראינה אודסה (ח)	6:01	5:49	8:29	8:22	9:01	8:54	10:03	9:58	18:10	18:18	18:38	18:47	17:58	18:51
אוקראינה דונייצק (ח)	5:32	5:20	8:01	7:53	8:33	8:26	9:34	9:29	17:42	17:51	18:12	18:20	17:31	18:24
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	5:44	5:31	8:12	8:04	8:44	8:37	9:45	9:40	17:53	18:02	18:22	18:31	17:42	18:35
אוק. ז'יטומיר (ח)	6:10	5:57	8:37	8:30	9:10	9:02	10:11	10:06	18:17	18:27	18:48	18:58	18:07	19:02
אוקראינה קייב (ח)	6:01	5:48	8:30	8:22	9:02	8:54	10:03	9:58	18:11	18:21	18:42	18:52	18:01	18:56
איטליה מילאנו (ח)	6:27	6:15	8:55	8:48	9:27	9:21	10:29	10:24	18:36	18:44	19:05	19:13	18:25	19:26
אקוואדור קיטו (ח)	6:11	6:09	8:44	8:43	9:14	9:13	10:17	10:15	18:32	18:31	18:53	18:52	18:13	18:56
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:53	6:58	9:22	9:24	9:55	9:57	10:57	10:57	19:09	19:00	19:33	19:25	18:44	19:36
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:40	7:47	10:13	10:16	10:44	10:47	11:47	11:48	20:04	19:54	20:31	20:21	19:38	20:25
ארה"ב בולטימור (ק)	7:10	7:00	9:38	9:32	10:10	10:05	11:12	11:07	19:19	19:25	19:45	19:51	19:06	19:55
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:58	6:48	9:27	9:21	9:59	9:53	11:01	10:56	19:10	19:16	19:36	19:43	18:57	19:54
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:59	6:49	9:27	9:22	10:00	9:54	11:01	10:57	19:09	19:16	19:36	19:42	18:57	19:54
ארה"ב דטרויט (ק)	7:34	7:24	10:04	9:57	10:35	10:29	11:37	11:32	19:46	19:53	20:13	20:20	19:34	20:32
ארה"ב היוסטן (ק)	7:24	7:17	9:52	9:48	10:25	10:20	11:26	11:23	19:35	19:38	19:58	20:02	19:20	20:11
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:55	6:47	9:24	9:19	9:56	9:51	10:58	10:54	19:07	19:12	19:32	19:36	18:53	19:45
ארה"ב מיאמי (ק)	7:24	7:18	9:52	9:48	10:24	10:20	11:26	11:23	19:34	19:36	19:56	19:59	19:18	20:08
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:56	6:46	9:23	9:17	9:56	9:50	10:57	10:53	19:04	19:11	19:31	19:37	18:51	19:50
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:52	6:41	9:22	9:16	9:53	9:47	10:55	10:50	19:06	19:12	19:32	19:39	18:53	19:49
בוליביה לה פאס (ח)	6:27	6:28	9:02	9:02	9:32	9:31	10:35	10:34	18:54	18:49	19:15	19:11	18:32	19:15
בלגיה אנטוורפן (ח)	6:47	6:33	9:14	9:06	9:47	9:39	10:48	10:42	18:55	19:05	19:26	19:36	18:45	19:52
בלגיה בריסל (ח)	6:46	6:32	9:14	9:07	9:46	9:39	10:48	10:42	18:56	19:06	19:27	19:37	18:46	19:52
בלרוס ליובאוויטש (ח)	5:59	5:44	8:28	8:19	9:00	8:51	10:01	9:55	18:09	18:21	18:43	18:55	18:01	18:59
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:05	6:07	8:36	8:36	9:08	9:08	10:10	10:09	18:23	18:17	18:46	18:40	18:00	18:46
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:51	5:53	8:22	8:23	8:54	8:54	9:56	9:56	18:10	18:04	18:32	18:26	17:47	18:33
בריטניה לונדון (ח)	6:03	5:49	8:32	8:24	9:04	8:56	10:06	10:00	18:14	18:24	18:46	18:56	18:05	19:11
בריטניה מנצ'סטר (ח)	6:12	5:58	8:41	8:33	9:13	9:05	10:14	10:08	18:22	18:33	18:55	19:06	18:14	19:23
גרמניה ברלין (ח)	6:10	5:56	8:38	8:30	9:11	9:03	10:12	10:06	18:19	18:30	18:51	19:02	18:10	19:06
גרמניה פרנקפורט (ח)	6:28	6:15	8:57	8:50	9:29	9:21	10:30	10:25	18:40	18:49	19:10	19:20	18:30	19:24
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:04	6:07	8:37	8:38	9:08	9:08	10:05	10:04	18:27	18:21	18:50	18:44	18:04	18:48
הודו בומביי (ח)	6:42	6:37	9:10	9:06	9:43	9:39	10:44	10:41	18:51	18:53	19:13	19:15	18:34	19:19
הודו פונה (ח)	6:37	6:32	9:06	9:02	9:38	9:34	10:39	10:36	18:49	18:50	19:11	19:12	18:32	19:16
הונגריה בודפשט (ח)	5:47	5:35	8:15	8:08	8:48	8:41	9:49	9:44	17:57	18:05	18:26	18:34	17:46	18:38
טורקיה איסטנבול (ח)	6:08	5:58	8:36	8:30	9:08	9:02	10:10	10:05	18:17	18:23	18:43	18:50	18:04	18:54
יוון אתונה (ח)	6:29	6:19	8:57	8:51	9:29	9:23	10:30	10:26	18:38	18:44	19:03	19:09	18:25	19:13

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - החודש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ח)	6:09	5:57	8:36	8:29	9:09	9:02	10:10	10:05	18:17	18:25	18:46	18:54	18:06	18:58
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:35	6:29	9:07	9:04	9:38	9:34	10:40	10:37	18:55	18:56	19:16	19:18	18:38	19:22
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ' (ק)	7:29	7:36	9:58	10:01	10:31	10:33	11:33	11:34	19:45	19:34	20:12	20:01	19:19	20:05
נפאל קטמנדו (ח)	6:04	5:57	8:35	8:31	9:06	9:02	10:08	10:05	18:20	18:23	18:43	18:46	18:04	18:50
סינגפור סינגפור (ח)	7:07	7:05	9:35	9:33	10:08	10:06	11:09	11:08	19:18	19:17	19:39	19:37	18:59	19:41
פולין ורשא (ח)	5:39	5:25	8:08	8:00	8:39	8:32	9:41	9:35	17:50	18:00	18:22	18:32	17:41	18:36
פרו לימה (ח)	6:10	6:10	8:38	8:37	9:11	9:10	10:13	10:12	18:22	18:18	18:43	18:39	18:01	18:43
צרפת ליאון (ח)	6:43	6:32	9:12	9:06	9:44	9:38	10:46	10:41	18:54	19:02	19:23	19:31	18:43	19:43
צרפת פריז (ח)	6:53	6:41	9:22	9:15	9:54	9:47	10:56	10:50	19:04	19:13	19:34	19:43	18:54	19:57
קולומביה בוגוטה (ח)	5:54	5:51	8:27	8:25	8:57	8:55	9:59	9:57	18:15	18:14	18:36	18:35	17:56	18:39
קנדה טורונטו (ק)	7:20	7:09	9:49	9:42	10:21	10:14	11:22	11:18	19:32	19:39	19:59	20:06	19:20	20:18
קנדה מונטריאול (ק)	6:57	6:45	9:26	9:19	9:58	9:51	10:59	10:54	19:08	19:16	19:36	19:44	18:56	19:57
קפריסין לרנקה (ח)	5:51	5:42	8:17	8:12	8:50	8:45	9:51	9:47	17:57	18:01	18:21	18:26	17:43	18:30
רוסיה מוסקבה (ח)	7:31	7:16	10:01	9:53	10:33	10:24	11:34	11:28	19:44	19:57	20:19	20:31	19:37	20:47
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	7:25	7:13	9:53	9:46	10:25	10:19	11:27	11:22	19:34	19:42	20:03	20:11	19:23	20:15
שוייץ ציריך (ח)	6:28	6:16	8:57	8:51	9:29	9:22	10:31	10:25	18:40	18:49	19:10	19:18	18:30	19:30
תאילנד בנגקוק (ח)	6:21	6:17	8:49	8:46	9:21	9:19	10:23	10:20	18:31	18:32	18:52	18:53	18:13	18:57

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00313
18/03/2012

P.P.
שולם
1949
תל אביב